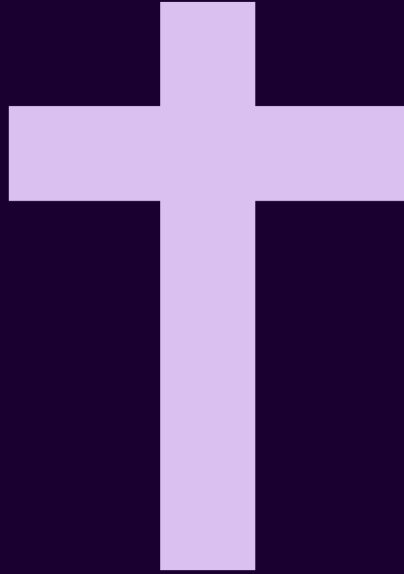

Akabuu Titõï Idei
Ilaao

Monkole New Testament

Akabuu Tit̄i Idei Ilaa **Monkole New Testament**

copyright © 2006 SIM International

Language: Monkole (Mokole)

Translation by: SIM International

Monkole, Akabuu Tit̄i Idei Ilaa

This translation, published by the UEEB/SIM au Benin, was published in 2006.

If you are interested in obtaining a printed copy, please contact the SIM, BP 15, Parakou, Benin.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-10-02

Contents

Matie	1
Maaku	41
Luku	66
Zãa	107
Woo Bε Nα	137
Romu	175
Kōrenti I	192
Kōrenti II	209
Galati	220
Efεzu	226
Filipi	232
Kolosee	236
Tεsalonika 1	240
Tεsalonika 2	244
Timotee I	246
Timotee II	251
Titee	255
Filemω	257
Ebεε	258
Zaaki	270
Piεε 1	274
Piεε 2	279
Zãa 1	282
Zãa 2	286
Zãa 3	287
Zudu	288
Kuyei Zãa	290

Laabaau jiiida iyi Matie í kɔ

Dimii nyaanzei Jesu Kirisi ɲa (Cɔ Luku 3:23-28)

¹ Dimii nyaanzei Jesu Kirisi ɲa wee. Jesu Kirisii í je tɔkui Davidi, nɔ Davidi mɔ wa je tɔkui Aburahamu.

² Aburahamui í bí Izaaki, Izaaki mɔi í bí Zakɔbu. Zakɔbu mɔi í bí Zuda do igbãe do ifɛe ɲa.

³ Zuda do Tamaa aboe aɲa mɔi à bí Faresi do Zara. Faresi mɔ í bí Esiromu. Esiromu mɔ í bí Aramu.

⁴ Aramu mɔ í bí Aminadabu. Aminadabu mɔ í bí Nasɔɔ. Nasɔɔ mɔ í bí Salamɔɔ.

⁵ Salamɔɔ do Rahabu aboei à bí Boazi. Boazi mɔ do Rutu aboei à bí Obedi. Obedi mɔ í bí Izai.

⁶ Izai mɔ í bí Davidi iyi í na í je ilaalu.

Davidiu mɔ í bí Salomɔɔ. Iyei Salomɔɔui í je aboi Urii iyi Davidi í sou.

⁷ Salomɔɔ mɔ í bí Roboamu. Roboamu mɔ í bí Abia. Abia mɔ í bí Azafu.

⁸ Azafu mɔ í bí Zozafati. Zozafati mɔ í bí Zoramu. Zoramu mɔ í bí Oziasi.

⁹ Oziasi mɔ í bí Zoatamu. Zoatamu mɔ í bí Akazi. Akazi mɔ í bí Ezekia.

¹⁰ Ezekia mɔ í bí Manasee. Manasee mɔ í bí Amɔɔ. Amɔɔ mɔ í bí Zoziasi.

¹¹ Zoziasi mɔ í bí Zekonia do ifɛe ɲa si waati iyi ilaalui Babilɔni, ilu nlau, í je inei Izireli ɲa igũ í nɛɔ ɲa si ilɛɛ.

¹² Si anyii iyi à nɛɔ ɲa ikpa Babilɔni ɲai Zekonia í bí Salateli, nɔ Salateli mɔ í bí Zorobabeli.

¹³ Nɔ Zorobabeli mɔ í bí Abiudu. Abiudu mɔ í bí Eliakimu. Eliakimu mɔ í bí Azɔɔ.

¹⁴ Azɔɔ mɔ í bí Sadɔku. Sadɔku mɔ í bí Akimu. Akimu mɔ í bí Eliudu.

¹⁵ Eliudu mɔ í bí Eleazaa. Eleazaa mɔ í bí Matani. Matani mɔ í bí Zakɔbu.

¹⁶ Nɔ Zakɔbu mɔ í bí Zozefu mɔkɔi Maari, nɔ Maari mɔi í je iyei Jesu iyi à ya kpe Kirisi.

¹⁷ Bɛɛɛɛi si dimi ɲau hai waatii Aburahamu wa hee ku naa si waatii Davidi, tɔku ikã ikã maatɛɛi í wee. Hai bi Davidi má ku naa si waati iyi à bɔɔ ɲa Babilɔni tɔku ikã ikã maatɛɛi í

wee. Si anyie, hai waati iyi à bɔɔ ɲa Babilɔniu ku naa si waati iyi à bí Jesu iyi à ya kpe Kirisi tɔku ikã ikã maatɛɛi í wee má.

Kubí Jesu Kirisi (Cɔ Luku 2:1-7)

¹⁸ Yaase bei à bíɔ Jesu Kirisi wee. Hai waati iyi Maari í wee mudɛɛi à mua Zozefu. Amma hee a maa tɔtɔɔ sɛɛ Maari í nɛ así do gbugbãi Hundei Ilaaɔ.

¹⁹ Zozefu mɔkɔɛu wee inɛ dee deei. Kù bi ɲɲu ku dasi Maari anyɔ si bantumã. Na ɲai í ce í dasi idɔ ɲɲu ku kɔsɛ si asii.

²⁰ Si bei wa lasabu bɛɛɛɛ ɲai amalekai Aɔ Lafɛɛ í ɲaa í sɔɔ si ala í ni, Zozefu, awɔ tɔkui Davidi ilaalu, maà ce ɲjoi i so Maari, mudɛɛ iyi à muɛu. Dasie kpasɛ. Así iyi í neu bɛ, do gbugbãi Hundei Ilaaɔi.

²¹ Á bí ama inɛmɔkɔ nɔ i sɔɔ Jesu. ɲɲui á faaba inɛɛ ɲa hai si dulum du ɲa.

²² Mii ɲau ihɛ fei í cei ku ba ide iyi Aɔ Lafɛɛ í tako í sɔɔ walii Ezai ku sisia inɛ ɲau ku kɔ,

²³ iyi í ni, Mudɛɛ gɔ iyi kù mà mɔkɔ á na ku nɛ así.

Á bí ama inɛmɔkɔ, Nɔ a kpoo Emanuɛli.

Yaasei iriui í je Ilaaɔ í wee do awa.

²⁴ Iyi Zozefu í jɲi ɲai í ce bei amalekau í sɔɔ, í dasi Maari kpasɛɛ.

²⁵ Amma aɲaɔ a kù tɔtɔɔ sɛɛ hee í koo í bíɔ ama inɛmɔkɔɛ. Nɔ Zozefu í sɔɔ Jesu.

2

Woo mà ɲa à naa Jesu ku cɔ hai nunui daakɔ

¹ Á bí Jesui Betelehemu si ilɛi Zudee si waatii amanlu Herodu. Si anyii kubie woo mà yaasei andaiya gɔ ɲa à naa Zeruzalemu hai nunui daakɔ,

² nɔ à bee à ni, iwoi ilaalui Zuifu ɲa iyi à bí nɛiu í wa. Hai nunui daakɔi à ye andaiyaɛ í fita, ɲai à naa ku tɔɔɛ.

³ Iyi amanlu Herodu í gbɔ ideu, ɲai inɛɛ í fɔ, bɛɛɛɛ mɔi inɛi Zeruzalemu ɲau fei inɔ ɲɲa í fɔ.

⁴ ɲai í tɔtɔɔ inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲa fei nɔ

í bee ña tengi bii à ni aa bí Ine iyi Ilaaḥ í cicaú.

⁵ Ñḡi à jεaa à ni, Betelehemui si ilei Zudee domi bæbei walii Misee í tako í kḡo wo,

⁶ í ni, Ilaaḥ í ni, Ine inei Betelehemu ña, si ilei Zudee, Ntḡ ntḡ, ilu ññe kù kere si ilu ñlai Zudee ña fei,

Si na iyi í jḡ hai si ilu ññei ilaaluú á fita Ine iyi á gbā inei Izireli, inem ña.

⁷ Ñḡi Herodu í jḡ à kpe woo mà ñau do asii, í bee ña si waati iyi andaiyau í fita dee dee. Nḡ à sḡḡ.

⁸ Iyi í gbḡ bæbe nḡ í sḡ ña í ni a bḡ Betelehemu a koo a bee yaasei amau wa sāa sāa. Bii à yḡḡ nḡ a nyi wa a naa a sḡ ññu ku ba ññu mḡ ññu koo gulea.

⁹ Iyi à gbḡ ideeu à tā, ñḡi à dasi kpāa. Nḡ andaiya iyi à tako à ye hai nunui daakḡu í nyi í cua ñña má hee tengi bii amau í wa, í bei í leekí lele be cau.

¹⁰ Iyi à ye andaiyau í leekí bæbe, ñḡi idḡ ñña í dḡ hee í caa.

¹¹ Nḡ à lḡ ile be ñḡi à ye amau do Maari iyee. Nḡ à gule à tḡḡe. Nḡ à fū bḡḡi amani ñña à nya wura à muaa, do tulare iyi à ya jo do ikpo ku dḡ inunu iyi à ya kpe miru.

¹² Si anyie Ilaaḥ í sḡ ña si ala í ni a maà nyi bi amanlu Herodu má. Nḡ à too kpāa mmu à ñeḡ ilei ide ñña.

Zozefu ña à sa à ñe ilei Ezibiti

¹³ Iyi woo mà ñau à to anyi à ñe, nḡ amalekai Aḡ Lafēe í naa bi Zozefu si ala í ni, dede i so amau do iyee i sa i ñeḡ ña ilei Ezibiti, domi Herodu á de amau ku kpa. I koo i buba be titā hee ajḡ iyi an na n ni i nyi wa má ña.

¹⁴ Na ñḡi í jḡ Zozefu í dede idū í so amau do iyee í ñeḡ ña Ezibiti.

¹⁵ Bei à buba hee Herodu í koo í ku. Iyi be í cei ku ba ide iyi Aḡ Lafēe í sḡ waliie ku sisia inε ñau ku kḡ, si bei í ni, hai Ezibitii ñ kpe amam wa.

À kpa ama keeke ña

¹⁶ Ñḡi amanlu Herodu í ye iyi woo mà andaiya ñau à lele ññui, ñḡi idḡe í kḡ jiida jiida. Ñḡi í ce dooi waati iyi woo mà ñau à ye andaiyau í fita, ñḡi í jḡ à koo à kpa ama inemḡkḡ kpḡtḡḡ ña hee

ku koo si do amai adḡ minji ña fei si ilui Betelehemu do ilεkoε ña fei.

¹⁷ Bæbei ide iyi walii Zeremi í fḡu í ce. Í ni,

¹⁸ À gbḡ anu ku dḡ si ilui Rama.

À gbḡ inε ña à kpata,

À waa cā buubuu.

Asee, Raselii wa kpata na irii amaε ña.

Nḡ à bḡ ku leleε,

Amma í kḡ ku gbḡ kuleleu

Si na iyi í jḡ amaε ña a kù weε má.

Zozefu ña à baa hai ilei Ezibiti

¹⁹ Si anyie Herodu í naa í ku, ñḡi amalekai Aḡ Lafēe í naa bi Zozefu si ala ilei Ezibiti be,

²⁰ í ni, dede i so amau do iyee i nyiḡ ña ilei Izireli. Inε ña iyi à waa de amau ku kpa à ku.

²¹ Nḡ Zozefu í dede í so amau do iyee à nyi ilei Izireli má.

²² Amma í gbḡ iyi Aakelausii í je bommai baε Herodu si ilei Zudee, ñḡi wa ce ñjoi ku bḡ ku buba be. Nḡ Ilaaḥ í sḡḡ si ala má í ni ku bḡ ilei Galilee. Ñḡi í tekí í bḡ Galilee si bei Ilaaḥ í sḡḡ.

²³ Nḡ í koo í buba Nazareti. Bæbei idei walii ñau í kḡ, si bei à ni aa kpoo inei Nazareti.

3

Waazoi Zāa woo dasi inyi

(Cḡ Maaku 1:1-8; Luku 3:1-18; Zāa 1:19-28)

¹ Waati bæbei, Zāa woo dasi inyi í naa wa ce waazo si gbabuai Zudee.

² Í ni, i kpaasi idḡ ññe ña domi waati í maai iyi Ilaaḥ á na ku je bommaε.

³ Idei Zāaui walii Ezai í fḡ wo, si waati iyi í ni,

À gbḡ imui inε gḡ wa dḡ anu si gbabua wa ni,

I teese kpāai Lafēe ku te ña.

⁴ Zāa wa dasi ibḡi ntoi kpookpo, nḡ wa dī santikii bata. Ketengbo do nyikḡi sakoi í je ijεε.

⁵ Nḡ inε ña à naa bi tee hai Zeruzalemú do hai ilei Zudee fei do hai ilu ña iyi à wa cingaai idoi Zuudēeu fei.

⁶ À ce tuubai dulum du ña nḡ à jḡ Zāa í dasi ña inyi si idoi Zuudēeu.

⁷ Farisi do Sadusi ɲa mɔ̀ à waa naa bi tɛɛ aɲa nkpɔ̀ nkpɔ̀ ku ba ku dasi ɲa inyi. Iyi Zãa í yɛ ɲa ɲɔi í sɔ̀ ɲa í ni, inɛ inɛ buu ɲa bei njo wukuku, yooi í sɔ̀ ɲɛ í ni i saa idɔ̀kɔ̀i Ilaaɔ̀ iyi í maai wa.

⁸ Na ɲɲu, i ce kookoosu jiiida i nyisiò iyi ì kpaasi idɔ̀ ɲa.

⁹ I maà tamaa mà aa ba faaba ɲa si na iyi í jò ì ya maa ni ì je tɔ̀kui Aburhamu ɲa. An sɔ̀ ɲɛ, Ilaaɔ̀ á yɔ̀kɔ̀ ku so kuta ɲau ihɛ̀ ku ce ɲa tɔ̀kui Aburhamu ɲa.

¹⁰ Wee dagba wa kãsi tã mɔ̀m a daò icui jii. Na ɲɲu, jii iyi kù waa so iso jiiida fei aa daa a dasi ina.

¹¹ Amu inyii ñ wa n dasi ɲɛ ku ba ku je sɛɛdai idɔ̀ ku kpaasi ɲɲɛ, amma inɛ gɔ̀ á na ku naa si anyim. Í rem do gbugbã ntɔ̀ ntɔ̀, n kù to baa ñ bɔ̀ baataɛ. Nɲui á da ɲɲɛ si Hundei Ilaaɔ̀ do ina.

¹² Wa mu mii ku fɛ bilee si awɔ̀, nɔ̀ ku kpã bilee bii à kpokpɔɛ, nɔ̀ ku ko yɔ̀yɔ̀u ku dasi aka, sakou mɔ̀ ku dasi ina iyi ci ya ku.

Inyi ku dasii Jesu

(Cɔ̀ Maaku 1:9-11; Luku 3:21-22)

¹³ Waati bɛɛbɛ Jesu í naa hai ilei Galilee nɔ̀ í bɔ̀ idoi Zuudɛɛ ku ba Zãa ku dasi inyi.

¹⁴ Iyi í to wa í ni Zãa ku dasi ɲɲu inyi, ɲɔi Zãa wa bi ku kɔ̀, í ni, awɔi ì nɛ kpãa i dasim inyi, nɔ̀ beirei í ce ì waa naa bi tom.

¹⁵ Nɔ̀ Jesu í jɛaa í ni, jò ku ce bɛɛbɛ titã, domi bɛɛbei à nɛ ka ce ka ceò mii iyi Ilaaɔ̀ í bi fei. Nɔ̀ Zãa í je.

¹⁶ Iyi í dasi Jesu inyi í tã, bɛ gbakã Jesu í fita wa hai si inɔ̀ inyi. Nɔ̀i lelei Aɔ̀ í cɪ nɔ̀ Zãa í yɛ Hundei Ilaaɔ̀ wa de sie wa bei ankasiidi.

¹⁷ Nɔ̀ à gbɔ̀ ide ku fɔ̀ gɔ̀ wa hai lele í ni, inɛ ihɛ̀i í je Amam. Ñ buu jiiida jiiida, siei inɔ̀ didɔ̀m fei í ya wa.

4

Seetam í lɛɛ Jesu

(Cɔ̀ Maaku 1:12-13; Luku 4:1-13)

¹ Si anyii ɲɲu, ɲɔi Hundei Ilaaɔ̀ í bɔ̀ò Jesu si gɔ̀buu ku ba Seetam ku lɛɛɛ.

² Nɔ̀i Jesu í ce anu ku dɪ dasã ciiji do idũ ciiji, si anyie nɔ̀ ari wa kpa.

³ Nɔ̀i Seetam woo lɛɛu, í naa sie í ni, bii awɔ̀u Amai Ilaaɔ̀i do ntɔ̀, jò kuta ɲau ihɛ̀ a kpɔ̀ò pɛɛ.

⁴ Nɔ̀i Jesu í jɛaa í ni, kukɔi ide Ilaaɔ̀ í ni, amanɛ ci ya wɛɛ na ije ɲɲu akã, amma á maa wɛɛi na ide iyi Ilaaɔ̀ wa fɔ̀ fei.

⁵ Nɔ̀ Seetam í bɔ̀òɛ Zeruzalemu, ilu kumáu, nɔ̀ í gũòɛ hee si antai ile lelei kpasɛi Ilaaɔ̀u.

⁶ Nɔ̀i í ni má, bii awɔ̀u Amai Ilaaɔ̀i, fo i dingaa ile, domi kukɔi ide Ilaaɔ̀ í ni, Ilaaɔ̀ á na amalekaɛ ɲa wooda na irie a maa degbɛɛ,

Nɔ̀ a maa muɛ si awɔ̀

Ku ba i maà ti i koosɛ si kuta.

⁷ Nɔ̀ Jesu í jɛaa í ni, amma kukɔi ide Ilaaɔ̀ í ni má, maà ti i sii Aɔ̀ Lafɛɛɛ.

⁸ Si anyii ɲɲu, Seetam í bɔ̀ò Jesu hee antai iri kuta nla gɔ̀ má nɔ̀ í nyisie bommai andunya fei do amboe ɲɲa.

⁹ Nɔ̀ í ni, bii ì gule ì tɔ̀m, mii ɲau ihɛ̀ fei an muɛɛ.

¹⁰ Nɔ̀ Jesu í jɛaa í ni, sekɛɛ bɛ Seetam. Kukɔi ide Ilaaɔ̀ í ni, Aɔ̀ Lafɛɛɛi aa tɔ̀, nɔ̀ i wɛɛ na irii ɲɲu akã.

¹¹ Nɔ̀i Seetam í bei í sekɛɛ hai bi tɛɛ, nɔ̀ amaleka ɲa à naa à sobie.

Jesu í sinti icɛ Galilee

(Cɔ̀ Maaku 1:14-15; Luku 4:14-15)

¹² Nɔ̀i Jesu í gbɔ̀ à ni à mu Zãa à dasi piisɔ̀. Nɔ̀ í sinda í nyi ilei Galilee.

¹³ Amma iyi í to Nazareti, kù buba bɛ, Kapɛranumui í koo í buba, ilu iyi í wa kɔ̀kɔ̀i tenku iyi à ya kpe Galilee, si ilei Zabulɔ̀ do Nɛfitali.

¹⁴ Iyi bɛ í cei ku ba ide iyi walii Ezai í tako í fɔ̀u ku kɔ̀ waati iyi í ni,

¹⁵ Inɛi Zabulɔ̀ do inɛi Nɛfitali ɲa, Aɲa iyi à wa kɔ̀kɔ̀i kpãa iyi wa bɔ̀ Tenku,

Aɲa iyi à wa ikpa icei idoi Zuudɛɛu, Aɲa iyi à wa ilei Galilee bii dimi mmu ɲa à wa,

¹⁶ Aɲa iyi à wa si ilu kuku wo,

Aɲai à yɛ inya kumá nla nla.

Aɲa iyi à wa si ile bii iku do ilu kuku í wa,

Aɲai inya kumá í naa si.

¹⁷ Hai waati bɛɛbei Jesu í sinti ku waazo, í ni, i kpaasi idɔ̀ ɲɲɛ si na iyi í jò waati í maai wa iyi Ilaaɔ̀ á je bommaɛ.

Jesu í kpe sòkò mee gò ña

(Cò Maaku 1:16-20; Luku 5:1-11)

¹⁸ Ajo nñu gò Jesu wa ne si ifli tenku iyi à ya kpe Galilee, ñai í ye sòkò minji gò ña, Simòo iyi à ya kpe Piεε do ifòε Anderee, à waa le taaò si inò tenkuu.

¹⁹ Nò í sò ña í ni, i toom wa ña, nò an ce ñe woo dεde inε ña iyi aa je ti Ilaaõ.

²⁰ Bε gbakã à jò taaò ña ña à tooε.

²¹ Iyi í to waju nò í ye inε minji gò ña má, Zaaki do Zãa ifòε, amai Zebedee ña. Inε ñau à wa si akòì inyi gò do baa ña, à waa teese taaò ña ña. Nò Jesu í kpe ña.

²² Bε gbakã aña mò à jò akòu do baa ña à waa tooε.

²³ Nò Jesu í dabii si ilei Galilee fei wa kò inε ña si cio ile bii Zuifu ña à ya ce kutòtò ña ña, wa sisi ña laabaau jiida si bei Ilaaõ wa ce sòlu ku na ku je bommaε, nò í jò inε ña à waa ba iri si bõò dimi ikã ikã ña ña fei.

²⁴ Nò baaue í fangaa bii fei si ilei Siri fei, hee inε ña à wasi ku naaò bõò ña ña wa bi tεε. Inε ña iyi à ne dimii bõò ikã ikã fei do inε ña iyi à ne wahalai ara kuro nkpò do inε ña iyi inei inòkò ña à mu, do inε ña iyi à waa ce bõòì cukuuna do wεεge ña, à naaò aña fei wa bi tεε, nò í jò aña fei à ba iri.

²⁵ Nò zamaa nkpò gò í too fitie wa hai ilei Galilee do hai ilui Zeruzalemu do ilei Zudee hee do icei idoi Zuudεeu bii Ilu Mεεwa ñau à wa fei.

5

Inò didõ ntò ntò

(Cò Luku 6:20-23)

¹ Iyi Jesu í ye zamaau ñai í koo í gũ iri kuta gò í buba. Nò mòcòε ña à naa à tòtò siε.

² Nò í lòsi cio ku kò ña si.

Si cioeu í ni,

³ Ilu inò didõ ñai inε ña iyi à waa tòò Ilaaõ do ara kukaye,

Domi añaì à je inei bommai Ilaaõ ña.

⁴ Ilu inò didõ ñai inε ña iyi à waa kpata, Domi Ilaaõì á tũ idò ña.

⁵ Ilu inò didõ ñai inε ña iyi daa ña í dõ, Domi añaì aa ne ilεu fei.

⁶ Ilu inò didõ ñai inε ña iyi à waa gbò ari do agbei mii iyi Ilaaõ wa bee,

Domi Ilaaõ á jò a yo.

⁷ Ilu inò didõ ñai inε ña iyi à ya ne araarei inε ña,

Domi Ilaaõ mò á ne araare ña.

⁸ Ilu inò didõ ñai inε ña iyi idò ña í má, Domi aa ye Ilaaõ.

⁹ Ilu inò didõ ñai inε ña iyi à waa ce icei laakai ku sũ,

Domi Ilaaõ á kpe ña amaε ña.

¹⁰ Ilu inò didõ ñai inε ña iyi à kpã ña iju si na iyi í jò à waa ce mii iyi Ilaaõ í bee ña,

Domi añaì à je inei bommai Ilaaõ ña.

¹¹ Inε ilu inò didõ ñai, bii à waa bu ñe nò à waa kpã ñe iju nò à waa má ñe laalò baa yooma fei na irim.

¹² I jò i nyaanyi i wεεò inò didõ nla nla ña si na iyi í jò riba iyi à jile ñe leleaõ í la. Ntò ntò bεεbei à kpã walii ña iyi à cua ñe ñau mò iju.

Mòndai imu do ti inya kumá

(Cò Maaku 9:50; Luku 14:34-35)

¹³ Ñai Jesu í sò ña má í ni, inεi ì je imu si inòì inei andunya ña. Bii didõì imu í ku, mii aa dasi ku jò ku dõ má. Í gbe de a nikãε, nò inε ña a tεεεε.

¹⁴ Nò inεi ì je inya kumáì andunya. Ilu iyi à ma si iri kuta kaa manji.

¹⁵ A ci ya má fitila a biiε do caka. Amma à ya kòaei tengi bii á má inya, inei kpasε fei ku yeò ilu.

¹⁶ Bεεbe mòi i jò inya kumá ñe ku má si wajui inε ña ku ba a ye kookoosu jiida ñe ña nò irii Ilaaõ Baa ñe iyi í wa lele ku ne amboe.

Idei wooda

¹⁷ Jesu í ni má, i maà tamaa bei ñ naa woodai Moizi do cioi walii ñau ku kpai. Aawo, ñ naa ku kòòì.

¹⁸ Ntò ntò, hee lele do ilε koo tãò, baa wasalii wooda keeke akã kaa gaizia, í gbe fei ndεε ku kòì.

¹⁹ Na nñu, inε iyi í kua wooda, baa bii í je icu akã keeke gòì, nò í sò inε gò ña mò í ni a ce bεεbe, aa kpe lafεε inε iyi í kere í re si bommai Ilaaõ. Amma inε iyi wa jirimae nò wa kò inε gò ña mò si, aa kpe lafεε inε nla si bommai Ilaaõ.

²⁰ Ñ wa n sò ñei, i kaa je inei bommai Ilaaõ ña bii kù je ì ce mii iyi Ilaaõ í bee

ne ɲa í re woo kə inɛ ɲa si wooda ɲa do Farisi ɲau.

Idei idəəkɔ̄

²¹ Jesu í sɔ̄ ɲa má í ni, ì gbɔ̄ ɲa iyi Moizi í sɔ̄ bala nɲe ɲa í ni, ì maà kpa inɛ, nɔ̄ inɛ iyi í kpa inɛ fei aa bɔ̀ðe si wajui woo kiiti ɲa a nyisie bɔ̀nɛ.

²² Amma amu, an sɔ̄ ɲe, inɛ iyi wa ce idəəkɔ̄ do kpaasie aa bɔ̀ðe si wajui woo kiiti ɲa a kpāa iju, nɔ̄ inɛ iyi wa cɔ̄ kpaasie nfe aa kiitie si wajui inɛ ngbo ɲau, inɛ mɔ̄ iyi wa cɔ̄ kpaasie nnyei á lɔ̄ si ina iyi ci ya kuu.

²³ Na nɲu, bii ì naaò amuai Ilaaɔ̄ wa bi kuwee nɔ̄ bei ì ye gigi iyi kpaasie gɔ̄ wa mu taaleɛ,

²⁴ jɔ̄ amuaɛu bi kuweeu be titā, i koo i teese ideu gbakā, awɔ̄ do kpaasie. Si anyie, i bei i nyi wa i cea Ilaaɔ̄ amuaɛ.

²⁵ Bii í je inɛ gɔ̄ wa bɔ̀ðe ile kiiti na ideyi gbese gɔ̄, ce kookaai hai kpāa awɔ̄ do lafɛɛ i gbɔ̄si nje ku ba ku maà dasie awɔ̄i woo kiiti. Bii kù je beɛbe, woo kiitiu á dasie si awɔ̄i zandaamu, nɔ̄ zandaamu mɔ̄ ku dasie ile piisɔ̄.

²⁶ Ntɔ̄ ntɔ̄ n̄ wa n sɔ̄ei, bii à dasie piisɔ̄, bii i kù sɔ̄ gbeseu fei i kaa fita. Nkāma kaa gaizia si.

Idei sakara

²⁷ Jesu í ni má, ì gbɔ̄ ɲa iyi Moizi í ni, ì maà ce sakara.

²⁸ Amma amu, an sɔ̄ ɲe, awɔ̄ inɛmɔ̄kɔ̄ iyi í cɔ̄ inaabo hee binɛɛ í dede, ì ce sakara mbe tã si idəe.

²⁹ Na nɲu, bii iju njeɛi wa dasie dulum, nyaa i nyɔ̄ ku j̄iɛ. Á tiaɛ i nyɔ̄ ikɔ̄ akāi araɛ gɔ̄ do iyi aa sɔ̄si araɛ fei si ina iyi ci ya ku.

³⁰ Bii í je awɔ̄ njeɛi wa dasie dulum, buu i nyɔ̄ ku j̄iɛ. Á tiaɛ i nyɔ̄ ikɔ̄ akāi araɛ gɔ̄ do iyi aa sɔ̄si araɛ fei si ina iyi ci ya ku.

Idei abo ku kəsi

(Cɔ̄ Matie 19:9; Maaku 10:11-12; Luku 16:18)

³¹ Nɔ̄ Jesu í sɔ̄ ɲa má í ni, Moizi í ni, inɛ iyi wa kəsi aboɛ á náa tiaɛ nje kukəsii.

³² Amma amu, n̄ wa n sɔ̄ ɲe, inɛ iyi í kəsi aboɛ nɔ̄ kù je na sakara, mɔ̄kəu í dasie sakarai. Nɔ̄ mɔ̄kə mɔ̄ iyi í so abo iyi à kəsiu, í ce sakarai.

I maà ya gbasi do ngɔ̄gɔ̄

³³ Jesu í sɔ̄ ɲa má í ni, ì nɔ̄ ì gbɔ̄ iyi Moizi í sɔ̄ bala nɲe ɲau í ni, ide iyi ì gbasi si wajui Aɔ̄ Lafɛɛ ì ni aa ce, jɔ̄ ì cɔ̄.

³⁴ Amma amu, n̄ wa n sɔ̄ ɲei, i maà ya ce kugbasi ɲa pai. I maà ya gbasi do lele ɲa domi batai bommai Ilaaɔ̄i.

³⁵ Nɔ̄ i maà ya gbasi do ile ɲa, domi bi ku lesi isɛɛi. Nɔ̄ i maà ya gbasi do Zeruzalɛmu ɲa domi ilui Ilaaɔ̄ amanlu nlaui.

³⁶ Nɔ̄ i maà ya gbasi do iri nɲe ɲa si na iyi í jɔ̄ ì kaa yə̀kɔ̄ i fūuta baa ntoɔ̄ iri akā nɲe hee ma je ì jɔ̄ ku dū ɲa.

³⁷ I jɔ̄ ide ku fɔ̄ nɲe ku je ntɔ̄. Bii ì ni ooi ku je oo do ntɔ̄, bii aawo mɔ̄i, ku je aawo. Iyi aa lesi antaɛ bebei fei ɲa, hai bi Seetam inɛ laalɔ̄ui wa naa.

Idei laalɔ̄ ku sã

(Cɔ̄ Luku 6:29-30)

³⁸ Jesu í sɔ̄ ɲa má í ni, ì gbɔ̄ ɲa iyi Moizi í fɔ̄ wo í ni, inɛ iyi í nya ijui inɛ gɔ̄, aa nya ti nɲu mɔ̄. Inɛ mɔ̄ iyi í ce inyii inɛ gɔ̄, aa ce ti nɲu mɔ̄i.

³⁹ Amma amu, n̄ wa n sɔ̄ ɲei, i maà ya sã inɛ laalɔ̄ iyi í ce nɲe. Bii inɛ í sambalɛ si nje, toa cangau má.

⁴⁰ Bii inɛ gɔ̄ í bɔ̀ðe kiiti ku ba ku gba danzigie, naa kumbooɛ mɔ̄ má.

⁴¹ Bii inɛ gɔ̄ í tilasie i soa nɲu aso i neò zakai kilo akā, so i neaa ku to kilo minji gbakā. *

⁴² Bii inɛ gɔ̄ í tɔ̀ɛ mii gɔ̄, muaa. Bii inɛ gɔ̄ í nàa mii gɔ̄ ku kãaye bi tɛɛ, maà kɔ̄.

Idei mbɛɛ ɲa ku bi

(Cɔ̄ Luku 6:27-28, 32-36)

⁴³ Jesu í ni má, ì gbɔ̄ ɲa iyi Moizi í fɔ̄ wo í ni, bi kpaasie, nɔ̄ i cé mbɛɛɛ.

⁴⁴ Amma amu, n̄ wa n sɔ̄ ɲei, i ya bi mbɛɛ nɲe ɲa, nɔ̄ i ya cea inɛ ɲa iyi à waa kpā ɲe iju kutɔ̄ ɲa.

⁴⁵ Bii ì waa ce beɛbe ɲa ì waa nyisi inɛ ɲa iyi ì je amai Ilaaɔ̄ Baa nɲe iyi í

* **5:41 Bii inɛ gɔ̄ í tilasie i soa nɲu aso** Waati beɛbe, inɛi Romu ɲai à waa je inɛ ngboi ileu. Nɔ̄ akawe nɲa ɲa do sooge nɲa ɲa à nɛ kpāa a tilasiò inɛ gɔ̄ ku so nɲa aso.

wa lelei, domi Ilaaḍ í jò inunuε wa má inya si inε jiida do si inε laalɔ́ ηa. Nɔ́ í jò íjɪ wa rɔ́a inε ηa iyi à waa ce idɔ́ɔbie hee do bi inε ηa iyi a kù waa coo fei.

⁴⁶ Bii inε ηa iyi à bi ηε aḅa akāi inε mɔ́ ì bi ηa, to, riba yoomai aa ba ηa. Baa woo gba fiari lɛmpoo ηa mɔ́ à ya ce dimiε.

⁴⁷ Bii kpaasi nηε ηa aḅa akāi ì ya ce fɔ́ ηa, to, inε mɔ́ yooi ì tia ηa. Baa hai dasi Ilaaḍ naane ηa mɔ́ à ya ce bεεbe.

⁴⁸ Na nηu, i jò jiida nηε ku kɔ́ bei ti Ilaaḍ Baa nηε iyi í wa lele í kɔ́.

6

Idei amua ku cea ilu are ηa

¹ Jesu í fɔ́ má í ni, bii ì waa ce mii iyi Ilaaḍ í jile nηε, i ya ce laakai ηa i maà coo si bantuma. Bii ì waa coo si bantuma ku ba inε ηa a yɔ́, i kaa ba riba kāma hai bi Baa nηε iyi í wa lele.

² Na nηu, bii ì waa mua ilu are ηa ngɔ́ ηa, i maà ti i cā kεsεde bei ilu muafiti ηa à ya ce. À ya ce amua nηa ηai si ile bii à ya ce kutɔ́tɔ́ ηa do si kpāa ηa ku ba inε ηa a saabu ηa. Ntɔ́ ntɔ́, inε nηu ηa à ba riba nηa fei tā.

³ Amma inε, waati iyi ì waa mua ilu are ηa ngɔ́ ηa, i maà jò awɔ́ canga nηε ku maà mii iyi awɔ́ nηeu wa ce,

⁴ ku ba amua iyi ì waa ce ηa i coo si afei inε minji. Nɔ́ Ilaaḍ Baa nηε iyi wa ye mii fei á sã nηε ribaε.

Idei kutɔ́

(Cɔ́ Luku 11:2-4)

⁵ Jesu í ni, bii ì waa ce kutɔ́ ηa i maà ya ce bei ilu muafiti ηa à ya ce. À ya bi aḅa a leekɪ a ce kutɔ́ ile bii à ya ce kutɔ́tɔ́ ηa do bi tafa ηa ku ba inε fei ku ye ηa. Ntɔ́ ntɔ́, inε nηu ηa à ba riba nηa fei tā.

⁶ Amma inε, bii ì waa ce kutɔ́ ηa, i lɔ́ hee ilaawa i cimbo ηa, i tɔ́ Ilaaḍ Baa nηε be tengi bii inε gɔ́ kù waa ye ηε, nɔ́ Baa nηε iyi wa ye mii iyi wa manji fei á sã nηε.

⁷ Bii ì waa ce kutɔ́ ηa i maà ya fɔ́ ide akā i maa sisi ηa béi hai mà Ilaaḍ ηa à ya ce. À waa tamaa na ide nkɔ́ ku fɔ́ aḅai Ilaaḍ á gbɔ́d kutɔ́i aḅa.

⁸ I maà ya jɔ́ ηa ηa, domi hee i maà tɔ́ ηa, Baa nηε í mà bukaatai mii iyi ì nε tá ηa.

⁹ Bei í sɪa i ya ce kutɔ́ ηa wee.

Ilaaḍ Baa nwa iyi í wa lele,

Jò inε fei ku mà iyi awɔ́ ì je inε kumá.

¹⁰ Naa je bommaε.

Jò inε fei ku ce idɔ́ɔbie si ilɛu ihē bei à waa ce lele.

¹¹ Mu nwa ijei ajɔ́ fei nwa.

¹² Kpa idei dulum du wa bei awa mɔ́ à ya ka kpa idei kurara iyi inε ηa à ce nwa.

¹³ Maà ti i jò ka dasi kulele,

Amma nya wa hai si awɔ́ Seetam.

[Domi awɔ́ ì nε bomma do gbugbã do amboe hee do ajɔ́ fei. Ami.]

¹⁴ Nɔ́ í nyi í ni má, bii ì ya kpa idei kurara iyi inε ηa à ce nηε, Ilaaḍ Baa nηε mɔ́ á kpa idei kurara nηε.

¹⁵ Amma bii inε mɔ́ i ci ya kpa idei kurara iyi inε ηa à ce nηε, Baa nηε mɔ́ kaa kpa idei kurara nηε.

Idei anu ku dɪ

¹⁶ Jesu í ni má, bii ì waa ce anu ku dɪ ηa, i maà ya jò waju nηε ku nyisi wahala nηε béi ilu muafiti ηa à ya ce. À ya kpaasi waju nηa ku ba inε fei ku yɔ́ iyi à waa dɪ anu. Ntɔ́ ntɔ́ n wa n sɔ́ ηei, inε nηu ηa à ba riba nηa fei tā.

¹⁷ Amma inε, bii ì waa dɪ anu, i wεεju sã sã ηa nɔ́ i jɔ́si waju nηε ikpo

¹⁸ ku ba inε ηa a maà mà iyi ì waa dɪ anu ηa, í gbe Ilaaḍ Baa nηε iyi í wa bii a kù waa yɔ́. Nɔ́ Baa nηε iyi wa ye mii iyi wa manji fei, á sã nηε.

Amanii lele ku dε

(Cɔ́ Luku 12:33-34)

¹⁹ Í sɔ́ ηa má í ni, i maà ti i dεde amani si andunyau ihē, bii tūtū ηa aa jɔ́, do bii á mu atε, do bii ile ηa aa lɔ́ do gbugbã a koo a ce ileε.

²⁰ Amma i dεde amanii lele bii kaa mu atε nɔ́ tūtū ηa a kaa yɔ́kɔ́ a bejεε, nɔ́ ile ηa mɔ́ a kaa yɔ́kɔ́ a lɔ́ a ce ileε.

²¹ Ntɔ́ ntɔ́, í sɪa i dεde amanii lele ηa domi bii amanii inε í wa, be mɔ́i laakae í ya wa.

Inya kumái ara

(Cɔ́ Luku 11:34-36)

22 Í ni má, ijui í je fitilai ara. Bii ijue wa ne baani, arae fei ì wa si inya kumái.

23 Amma bii ijue kù waa ne baani, arae mǝ fei í wa si ilu kukui. Na nñu, mii iyi í ne ku ce inya kumá, bii ilu kukui í ce, ilu kukuu á la ku caa.

Ilaaǝ ku dasi naane
(Cǝ Luku 16:13; 12:22-31)

24 Jesu í sǝ ña má í ni, ine gǝ kaa yǝkǝ ku cea lafǝe minji ice ajǝ. Ntǝ ntǝ, á cé ine akǝ nǝ ku bi ine akǝ, walakǝ á jirima ine akǝ nǝ ku donda ine akǝ. I kaa yǝkǝ i too Ilaaǝ do fia ajǝ ña.

25 Na nñu ñ wa n sǝ ñei, i maà ya maa weewea do mii iyi aa je i maa weeǝ ña, walakǝ do jine iyi aa dasi ña. Kuweei amanǝ í re ije, ara mǝ í re jine.

26 I cǝ yei ña iyi à waa fo lele. A kù waa gbǝ hee a da ngǝgǝ a dasi suu. Do nñu fei, Baa ññe iyi í wa lele wa wo ña. I kù mà ña iyi beere ññe í re ti yei ñau be?

27 Yooi si inǝ ññe na kuweeweaé á yǝkǝ ku kǝosi kusǝi adǝe baa keeke.

28 To, na mii í ce ì ya maa weewea do ideii jine ña. I cǝ bei wua ña à ya da koko si inǝ sako mee. A kù waa ce ice a ci ya nǝ a wǝ acǝ.

29 Amma ñ wa n sǝ ñe, baa Salomǝ ilaalu nlaui, do amboe nla nlae fei kù ne jine iyi boodaé í to kokoi jii ñau be baa akǝ.

30 Fǝfǝ í weei nnyi do kusiaé amma ala aa dasie inai. To, bii Ilaaǝ í mua fǝfǝ ña iyi aa na a dasi ina booda ku sia beere, kaa yǝkǝ ku mu ññe nyau ku re fǝfǝ ñau be de. I kù ye naane ññei kù la?

31 Na nñu, i maà ya weewea i ni ña, mii aa ka je, mii aa ka mǝ, walakǝ mii aa ka biiǝ ara nwa.

32 Hai mà ideii Ilaaǝ ñai à ya maa kpataa mii ñau be fei, amma Baa ññe iyi í wa lele í mà iyi ì ne bukaatai mii ñau be fei ña.

33 Na nñu, i hanya titǝ ña i ce idǝǝbii Ilaaǝ do bei aa ce i jǝ bommae ku bǝ waju. Iyi í gbe bei fei Ilaaǝi á kǝ ññe si.

34 Ajǝ fei wahalae í ya tooi. Na nñu, i maà kpataǝ ala ña, domi ala mǝi á mà tee.

7

Idei kiiti
(Cǝ Luku 6:37-38, 41-42)

1 Jesu wa fǝ má í ni, i maà ya kiiti ine ña ku ba Ilaaǝ mǝ ku maà kiiti ññe.

2 Ntǝ ntǝ, ñ wa n sǝ ñei, do yaase bei ì ya maa kiiti ine ña, beere mǝi Ilaaǝ mǝ á naa ku kiiti ññe. Nǝ si gǝa bii ì wǝaǝ ine ña, si be mǝi aa wǝa inǝ mǝ.

3 Na mii í ce ì waa ye fǝfǝ keeke iyi í wa si ijui kpaasie nǝ i kù ye jii ite iyi í wa si titǝe.

4 Beirei aa ce i sǝ kpaasie i ni, jǝ n nyae fǝfǝ si ijue, awǝ iyi jii ite í wa si tee.

5 Awǝ ilu muafitii, jǝ i tako i nya jii ite iyi í wa si ijue titǝ ku ba i ye ilu sǝa sǝa, i bei i nya fǝfǝ iyi í wa si ijui kpaasie.

6 I maà nyǝ lege jiida ññe ña si wajui kuusǝ ña ku ba a maà teese. Nǝ i maà ti i na aja ña mii kumá ña ku ba a maà na a sinda a ñǝ ñe*.

Idei kutǝ
(Cǝ Luku 11:9-13)

7 Jesu í ni má, i ya tǝ ña, aa mu ññe. I ya dede ña, aa ba ña. I ya cǝ gambo ña, aa cǝ ññe.

8 Ntǝ ntǝ, ine iyi í ya tǝ fei, aa mua. Ine mǝ iyi wa dede fei, á ba. Ine mǝ iyi wa cǝ gambo fei, aa cǝ lafǝe.

9 Yooi í wa si inǝ ññe ihǝ iyi bii amae í tǝe pǝe á so kuta ku naa.

10 Beere mǝi ine kǝma kù wee iyi bii amae í tǝe cǝe á so njo ku naa.

11 Debei, bii inǝ iyi ì ya ce laalǝ ña ì mà mii jiida ku na ama ññe ña, ì waa tamaa mà Baa ññe iyi í wa lele kaa yǝkǝ ku mua ine ña iyi à waa tǝe mii jiida ku re beere ña?

12 Na nñu, mii iyi ì bi ine ña a ya ce ññe fei, inǝ mǝ i ce ñña beere ña, domi iyi bei í je icui ideii kukǝsii walii ñau do ti woodai Moizi.

* 7:6 Yaasei ideii í je, kuwee jiida ññe iyi ì ne hai bi Ilaaǝ, i maà ti i fǝ idee bi ine ña iyi à ye bei kuusǝ ña iyi a kù bi beere ideii ku mà, ku ba a maà teese. Nǝ i maà ti i fǝ idee bi ine ña mǝ iyi à ye bei aja ña iyi aa naa a sinda a ñǝ ñe.

Ande iyi kù cǐ
(Cǎ Luku 13:24)

¹³ Í sǎ ña má í ni, koofa nla do kpāa ku cǐ gǎ í wεε, do minjisia ku mongolo gǎ iyi wa bǎ ala nwa. Í lǎ do koofa ku mongolou ña, domi koofa nlau do kpāa ku cǐu, bi ikui wa bǎ, nǎ ine nkpǎi wa too do bε.

¹⁴ Amma kpāa iyi wa bǎ bi kuwεε hai tǎ í mante, andεε kù cǐ. Nǎ ine ña iyi á yε kpāau à waa tooε a kù kpǎ.

Idei jǐi do isoe
(Cǎ Luku 6:43-44)

¹⁵ Jesu í ni má, i ya ce laakai ña do walii ilu ibo ña. Á ya naa bi tu ñei do daa didǎ bei angudǎ ña, amma idǎ ñja í yei bei idǎi mbo ña.

¹⁶ Aa yǎkǎ i mà ña ñai si kookoosu ñja ña bei à ya mà jǐi hai si isoe. A ci ya ka isoi rezεε si agǔ. Nǎ a ci ya ka figi si agǔ fǔfǔ.

¹⁷ Jǐi jiida fei iso jiidai í ya so, nǎ jǐi laalǎ mǎ ku so iso laalǎ.

¹⁸ Jǐi jiida kaa yǎkǎ ku so iso laalǎ, bεεbe mǎi jǐi laalǎ kaa yǎkǎ ku so iso jiida.

¹⁹ Nǎ jǐi iyi kù waa so iso jiida fei à ya daai a dasi ina.

²⁰ Si bei à ya mà jǐi hai si isoe, bεεbe mǎi aa mà walii ilu ibo ña hai si kookoosu ña.

N kù mà ñε ajǎ kǎma
(Cǎ Luku 13:25-27)

²¹ Jesu í ni má, kù je ine iyi wa kpem Lafεε Lafεε feii á na ku lǎ si bommai Ilaaǎ, bii kù je ine ña iyi á waa ce idǎbii Baam iyi í wa lele.

²² Ajǎ ñju bε, ine nkpǎi á maa ni, Lafεε Lafεε, a kù ce walii do iriε? A kù lele inei inǎoko ña do iriε? A kù ce maamaake nkpǎ do iriε?

²³ Amma an sǎ ña si wajui ine fei n ni, n kù mà ñε ajǎ kǎma. I sεkεε hai bi tom, inε iyi i kù ce idǎbim ña.

Idei woo ma ile minji gǎ ña
(Cǎ Luku 6:47-48)

²⁴ Jesu í kpa ñja mǎnda má í ni, na ñju, ine iyi í gbǎ ide iyi ñ wa n fǎu ihε fei nǎ wa jirimaε, á yei bei mǎkǎ ilu bisi iyi í ma ileε si kuta.

²⁵ Jǐi í rǎ, ido í kǎ í nikǎ, nǎ fufu nla nla í dede si ileu, amma kù cuku, domi si kutai à maa.

²⁶ Amma awǎ iyi ñ gbǎ ide iyi ñ wa n fǎu ihε fei nǎ i kù saaluε, aa yei bei mǎkǎ nnyei iyi í koo í ma ileε si sǎai ido.

²⁷ Jǐi í rǎ, ido í kǎ í nikǎ, nǎ fufu nla nla í dede si ileu, nǎ í cuku í legε fei.

²⁸ Iyi Jesu í fǎ bεεbe í tǎ, ñai zamaau í biti do si bei wa kǎ ña si cio.

²⁹ Á bitii si na iyi í jǎ do yiikoi wa kǎ ña si, kù je bei woo kǎ ine ña si wooda ñja ñau.

8

Jesu í jǎ dinte gǎ í ba iri
(Cǎ Maaku 1:40-45; Luku 5:12-16)

¹ Jesu í sǎ ña ide ñau ihε feii í bei wa kita wa hai si antai kutau. Waati iyi í kita wa ñai zamaa nla gǎ wa tooε.

² Nǎ dinte gǎ í naa í sεεbata si wajue í ni, Lafεε, bii ñ bi, aa yǎkǎ í jǎ n ba iri n je ine iyi í má.

³ Nǎi Jesu í yǎ awǎε í luu nǎ í ni, ñ bi. Ba iri nǎ i je ine kumá. Be gbakǎ í ba iri hai si bǎεu.

⁴ Nǎ Jesu í sǎo í ni, gbǎ, mà sǎ ine gǎ ideu ihε, amma koo nyisi araε bi woo weei Ilaaǎu, nǎ i ce kuwee iyi Moizi í jileu. Kuweeu bei á nyisi ña iyi ñ je ine iyi í má bebei.

Jesu í jǎ amaacei ine ngboi sooge gǎ ña í ba iri

(Cǎ Luku 7:1-10; Zǎa 4:43-54)

⁵ Nǎi Jesu í bǎ Kapεranumu. Waati iyi í lǎ inǎ iluu ñai ine ngboi sooge cǎo gǎ í koo í tǎεε ku faaba ñju,

⁶ í ni, Lafεε, amaacem wa ce bǎo kpasε, ci ya yǎkǎ ku wu baa awǎ, wa kpāa iju ntǎ ntǎ.

⁷ Nǎi Jesu í ni, í sǎa, an koo n faabaε.

⁸ Amma ine ngboi sooge ñau í jεaa í ni, Lafεε, n kù to i lǎ kpasεm. Baa hai ihε fǎ ide, amaacem nǎu á ba iri.

⁹ Amu takam, ñ ne ine ngbo ña iyi ñ wa n jirima, nǎ ñ ne sooge gǎ ña mǎ iyi ñ wa n gbǎ. Inε akǎ ñja iyi ñ be á kooi, ine iyi ñ kpe mǎ á naai, nǎ ice iyi ñ ni amaacem ku ce ñju í ya ce.

¹⁰ Iyi Jesu í gbǎ ideu í biti nǎ í sǎ ine ña iyi á waa tooεu í ni, ntǎ ntǎ, baa si

inɔi inɛi Izireli ɲa fei n kù ye inɛ iyi í yɔkɔ́ í dasim naanɛ nla bei inɛɛu ihɛ́.

11 An sɔ́ ɲɛ, hai jɛ Zuifu nkpɔ́ á na ku naa hai do bii fei a buba si bommai Ilaaɔ́. Anɲai aa jɛ do Aburhamu do Izaaki do Zakɔ́bu bala ɲɲɛ ɲa ajɔ́.

12 Amma inɛ, tɔ́ku ɲɲa ɲa iyi í jɔ́ inɛ̀ò ɲa i wa be aa nyɔ́ ɲɛ anɲule si ilu kuku. Tengi bei aa lesi awɔ́ si iri i maa kpataò ɲa.

13 Nɔ́ Jesu í sɔ́ inɛ ɲgboi sooge ɲau í ni, bɔ́ kpasɛ́ɛ. Fei ndɛɛ́ á ce si bei ì dasi naanɛu. Be gbaká amaaceu í ba iri.

Jesu í jò bɔ́o nkpɔ́ í ba iri

(Cɔ́ Maaku 1:29-34; Luku 4:38-41)

14 Si anyiɛ, Jesu í bɔ́ kpasɛ́i Piɛɛ, í koo í ba iyei aboi Piɛɛ kù waa ne baani, wa sũò ara gbãa.

15 ɲɔ́i Jesu í lu awɔ́ɛ nɔ́ ara gbãau í nya. Nɔ́ abou í dede í yaaɛ.

16 Iyi alɛ í lɛ, à naa Jesu inɛ ɲa iyi à ne inɛi inɔ̀ko ɲa wa nkpɔ́ nkpɔ́. Nɔ́ í lele inɛi inɔ̀ko ɲau do ide ku fɔ́, nɔ́ inɛ ɲa iyi à waa ce bɔ́o fei í jò à ba iri.

17 Í ce ɲɲu ɲau bei ku ba ide iyi walii Ezai í fɔ́u ku kɔ́ iyi í ni, ɲɲu takɛ́ í so gbugbã hai ne nwa nɔ́ í nya bɔ́o nwa ɲa.

Inɛ ɲa iyi à bi Jesu ku too

(Cɔ́ Luku 9:57-62)

18 Ajɔ́ ɲɲu gɔ́, zamaa nkpɔ́ gɔ́ í kaako Jesu. Iyi Jesu í ye ɲa ɲɔ́i í sɔ́ mɔ́cɔ́ɛ ɲau í ni a bɔ́ icei tenkuu do ikpa ihɔ́.

19 Hee a maa ne ɲɔ́i woo kɔ́ inɛ ɲa si wooda gɔ́ í naa bi tɛɛ nɔ́ í ni, Mɛɛtu, an tooɛ bii ì waa bɔ́ fei.

20 Nɔ́ Jesu í sɔ́o í ni, inɲa ɲa à ne kolo ɲa nɔ́ baa yei ɲa mɔ́ à ne bi ku sũ. Amma amu Amai Amanɛ n kù ne bii an koo n sũ n sími.

21 Nɔ́ inɛ akái mɔ́cɔ́i Jesu gɔ́ mɔ́ í ni, Lafɛ́ɛ, jò n koo n si baam wa titã.

22 Amma Jesu í jɛaa í ni, awɔ́ de toom wa, nɔ́ í jò iku ɲa a si iku ɲɲa ɲa.

Jesu í leekí fufu si tenku

(Cɔ́ Maaku 4:35-41; Luku 8:22-25)

23 Si anyii ɲɲu, Jesu í lɔ́ akɔ́i inyi nɔ́ mɔ́cɔ́ɛ ɲa mɔ́ à lɔ́ à tooɛ.

24 Iyi à waa ne ɲɔ́i fufu nla gɔ́ í dede si tenkuu hee kutãngãm ndii inyi wa bii akɔ́u. Amma Jesu wa sí ɲjoo.

25 ɲɔ́i mɔ́cɔ́ ɲau à koo à jũu à ni, Lafɛ́ɛ, faaba wa, à waa bɔ́ nfe ku ce.

26 ɲɔ́i Jesu í sɔ́ ɲa í ni, naanɛ ku dasi ɲɲɛ kù la. Na mii í ce ì jò ɲjo wa mu ɲɛ ɲa.

Iyi í fɔ́ beɛbe í tã, ɲɔ́i í dede í la si inyi do fufuu nɔ́ à coko sɔ́m sɔ́m.

27 Nɔ́ mɔ́cɔ́ ɲau fei à biti à waa ni, inɛ dimi yoomai ihɛ́. Baa inyi do fufu ɲa fei à waa jirima ideɛ.

Jesu í lele inɛi inɔ̀ko ɲa hai si inɛ minji gɔ́ ɲa

(Cɔ́ Maaku 5:1-20; Luku 8:26-39)

28 Iyi Jesu í to icei tenkuu do ikpa ihɔ́ si ilei Gadara, ɲɔ́i amanɛ minji gɔ́ ɲa à fita wa hai bi ku si iku ɲa à kɔ́o wa. Inɛ ɲau à ne inɛi inɔ̀ko ku gaabu ntɔ́ ntɔ́ hee í jò inɛ gɔ́ ci ya jɛ ku too kpãau.

29 Nɔ́ à dɔ́ anu à ni, mii í wa si gãmei awɔ́ɛ ɲa, awɔ́ Amai Ilaaɔ́. Ì naa ku kpã wa iju hai waatiu kù toi?

30 Nɔ́ à hɔ́nne kuusɔ́o gaa gɔ́ ɲa waju à waa jɛ.

31 Nɔ́ inɛi inɔ̀ko ɲau à tɔ́o Jesu à ni, bii ì waa lele wai, jò kaa mu kuusɔ́o gaa ɲau ihɔ́.

32 ɲɔ́i Jesu í sɔ́ ɲa í ni a koo. Nɔ́ à fita hai si inɛ ɲau à koo à mu kuusɔ́o ɲau. Nɔ́ kuusɔ́o gaa ɲau fei à sei wa hai antai iri kutau à na à dasi tenkuu, inyi í jɛ ɲa.

33 Woo degbe kuusɔ́o ɲau à sa à ne inɔ́ ilu à koo à sisia inɛ ɲa ideu fei do bei à cea inɛ minji ɲau.

34 Nɔ́ inɛi inɔ́ ilu ɲau fei à fita à bɔ́ Jesu ku cɔ́. Iyi à koo à yɔ́o ɲɔ́i à tɔ́o ku fita hai ilei ide ɲa.

9

Jesu í jò wɛɛge gɔ́ í ba iri

(Cɔ́ Maaku 2:1-12; Luku 5:17-26)

1 Iyi inɛ ɲau à tɔ́o ku fita hai ilei ide ɲɲa ɲɔ́i Jesu í lɔ́ akɔ́i inyi í kua icei tenkuu má. Í ne ilui ɲɲu takɛ́*.

2 ɲɔ́i inɛ gɔ́ ɲa à naa wɛɛge gɔ́ wa, wa sũ si makɛɛ. Iyi Jesu í ye naanɛ ku dasi

* **9:1 ilui ɲɲu takɛ́** kù jɛ Betelehemu bii à buu. Kù nɔ́ kù jɛ Nazareti bii à biie. Amma Kaperanumui wa fãa, ilu bii í buba wa ceò iceɛ.

nɲau, nɔ́ í sɔ́ wɛɛɛɛ ɪ́ ni, baakɔ́m, maà mɔ́ngɔ́ temua, n̄ kpa ideɪ dulum dɛɛ.

³ Wee woo kɔ́ inɛ ɲa si wooda gɔ́ ɲa à wa bɛ. Iyi à gbɔ́ wa fɔ́ bɛɛbɛ ɲɔ́i à waa lasabu si idɔ́ ɲɲa à waa ni, inɛɛɛ ihɛ́ wa bu ɪ́laaɔ́i.

⁴ Jesu í bei í mà ide iyi à waa lasabu ɲɔ́i í ni, na mii í ce ì waa ce lasabu laabɔ́ bɛɛbɛ ɲa.

⁵ Si ide minji ɲau ihɛ́, yoomai kufɔ́ɛ í faala í re, inɛ ku sɔ́ inɛ gɔ́ ku ni n̄ kpa ideɪ dulum dɛɛ, walakɔ́ ku ni ku dede ku nɛ.

⁶ Amma n̄ bi i mà ɲa iyi amu Amaɪ Amanɛ n̄ nɛ gbugbã n̄ kpa ideɪ dulum dii inɛ ɲa si andunya.

Iyi í fɔ́ bɛɛbɛ í tã ɲɔ́i í sɔ́ wɛɛɛɛ ɪ́ ni, dede ì so makɛɛɛ ì bɔ́ kpasɛ́.

⁷ ɲɔ́i wɛɛɛɛ ɪ́ dede í nɛ ideɛ.

⁸ Wee inɛ nkpɔ́ nkpɔ́i í wa bɛ. Iyi à yɔ́ bɛɛbɛ ɲɔ́i njó í mu ɲa à waa saabu ɪ́laaɔ́ do iyi í na amanɛ dimii yiikou bɛ.

Jesu í kpe Matie

(Cɔ́ Maaku 2:13-17; Luku 5:27-32)

⁹ ɲɔ́i Jesu í dede hai bɛ í bɔ́ inɔ́ iluu. Iyi wa nɛ ɲɔ́i í ye mɔ́kɔ́ gɔ́ iyi à ya kpe Matie wa buba ile bi ku gba fiaɪ lɛmpoo. ɲɔ́i í sɔ́ó í ni, toom wa. Nɔ́ Matie í dede í tooɛ.

¹⁰ Si anyiɛ Jesu wa je kpasɛ́i mɔ́kɔ́, ɲɔ́i woo gba fiaɪ lɛmpoo do inɛ nkpɔ́ gɔ́ ɲa má iyi kuwɛɛ ɲɲa kù sɪ́a à naa à buba bi Jesu do mɔ́cɔ́ɛ ɲau.

¹¹ Wee Farisi gɔ́ ɲa à ye ɲa, nɔ́ à bee mɔ́cɔ́ɛ ɲau à ni, na mii í ce Mɛɛtu ɲɲɛ wa je do woo gba fiaɪ lɛmpoo do inɛ laabɔ́ ɲa.

¹² Iyi Jesu í gbɔ́ ide ɲɲau ɲɔ́i í ni, ilu baani ɲa a kù nɛ bukaataɪ ilu iwɔ́ bii kù je bɔ́ɔ́ ɲa.

¹³ N̄ wa n̄ sɔ́ ɲɛi, n̄ kù naa ku kpe inɛ dee dee ɲa, amma dulum ɲai n̄ naa ku kpe. I koo ì bee yaasei kukɔ́u iyi í ni, ɪ́laaɔ́ í ni, n̄ bi ì ce araarei nje ɲa ku re ì ceem kuwee.

Ideɪ anu ku dɪ

(Cɔ́ Luku 5:33-39; Maaku 2:18-22)

¹⁴ Wee Zãa woo dasi inyiu mɔ́ í nɛ mɔ́cɔ́ ɲa. Mɔ́cɔ́ɛ ɲau à naa bi Jesu nɔ́ à beɛ à ni, na mii í ce awa do Farisi ɲau

à ya ka dɪ́ anu amma awɔ́, mɔ́cɔ́ɛ ɲa a ci ya dɪ́ anu.

¹⁵ Nɔ́ Jesu í je ɲɲa í ni, kpaasii mɔ́kɔ́ titɔ́ ɲa aa nɛ inɔ́ kufɔ́ gɔ́ waati iyi mɔ́kɔ́ titɔ́u í wa inɔ́ ɲɲai? Aawo, amma ajɔ́ gɔ́ wa naa iyi aa nya mɔ́kɔ́ titɔ́u hai si inɔ́ ɲɲa. Waati bɛɛbɛ aa dɪ́ anu.

¹⁶ ɲɔ́i í kpa ɲɲa mɔ́nda í ni, inɛ gɔ́ kaa sɔ́ jaɛ ngbo do titɔ́ɛ ku tɔ́tɔ́ɛ. Bii í ce bɛɛbɛ, titɔ́u á ga jaɛ ngbou ku kɔ́ɔ́si.

¹⁷ Bɛɛbɛ mɔ́i a ci ya dasi vɛɛ titɔ́ iyi wa gba si bɔ́gɔ́ bata ngbo ɲa. Bii ì ce bɛɛbɛ, bɔ́gɔ́ bata ngbo ɲau aa gai, nɔ́ vɛɛu ku nikã, bɔ́gɔ́ ɲau mɔ́ á ce nfe. À ya dasi vɛɛ titɔ́i si bɔ́gɔ́ titɔ́ ɲa. Baa bii wa gba, bɔ́gɔ́u kaa ga.

Ideɪ ama inaaboɪ Zairusi do inaabo iyi í lu ibɔ́i Jesu

(Cɔ́ Maaku 5:21-43; Luku 8:40-56)

¹⁸ Si waati iyi Jesu wa sɔ́ ɲa ideu ihɛ́ ɲɔ́i inɛ ngbo gɔ́ í naa í sɛɛbata si wajue í ni, ama inaabom wee í ku nsei nsei, amma naa le sie awɔ́ ku jɪ́ má.

¹⁹ Nɔ́ Jesu í dede do mɔ́cɔ́ɛ ɲa à too mɔ́kɔ́u.

²⁰ Waati iyi à dasi kpãa à waa nɛ, inaabo gɔ́ wa too ɲa. Abou wa ce bɔ́ɔ́i awɔ́ ku mu hai adɔ́ maateɛji wa. ɲɔ́i í bɔ́ do anyii Jesu í koo í lu itɪ́i ibɔ́ɛ.

²¹ Í ce bɛɛbei si na iyi í jò ì fɔ́ si idɔ́ɛ í ni, baa bii jaɛi n̄ ba n̄ lu an ba iri.

²² ɲɔ́i Jesu í sinda í cɔ́ó nɔ́ í ni, abooyi, maà mɔ́ngɔ́ temua, naanɛi í faabaɛ. Bɛ gbakã abou í ba iri.

²³ ɲɔ́i Jesu í mɔ́si isɛɛnɛɛ í to kpasɛ́i inɛ ngbou í ye woo fã gaasiai iku ɲa do zamaa nla nla gɔ́ wa dɔ́ anu.

²⁴ Nɔ́ í ni, ì fita hai ihɛ́. Ama inaabou kù ku, wa sɪ́ njooi, nɔ́ à waa yaakoɛ.

²⁵ ɲɔ́i Jesu í jò inɛ ɲau à fita nɔ́ í lɔ́ í mu awɔ́i mudɛɛu nɔ́ í dede.

²⁶ Nɔ́ laabaauɪ ideu í fangaa si ilɛu fei.

Jesu í jò fɛɛju minji gɔ́ ɲa à ye ilu

²⁷ Nɔ́ Jesu í nɛ hai bɛ. Si isɛɛnɛɛu fɛɛju minji gɔ́ ɲa à tooɛ à waa dɔ́ sie anu, à waa ni, tɔ́kui ilaalu Davidi, ce araare nwa ì jò ka ye ilu.

²⁸ ɲɔ́i Jesu í nɛ hee í to kpasɛ́. Nɔ́ fɛɛju ɲau à naa bi tɛɛ nɔ́ í bee ɲa í ni,

ì dasi naane ña iyi an yəkɔ n coo? Nɔ anja mɔ à ni, oo, Lafɛɛ.

²⁹ Nɔ Jesu í lu iju nñau í ni, ku ce nñe si bei ì dasi naaneu ña.

³⁰ Nɔ à ye ilu. Nɔ Jesu í sɔ ña í kɔnkɔn du ña í ni, i gbɔ ña, i maà sɔ ine gɔ ideu ihɛ.

³¹ Amma iyi à sekɛɛ gbakã à lɔsi laabaauí Jesuu ku sisi si ilɛu fei.

Jesu í jò deklí gɔ í gbɔ ide

³² Nɔ Jesu do mɔcɔe ña à ne hai be, ñɔi à naa Jesu ine gɔ wa. Inɛeu inɛi inɔko deklí gɔ í muu.

³³ Nɔ Jesu í lele inɛi inɔkou. Iyi í lelee gbakã nɔ mɔkɔu í lɔsi ide ku fɔ. Inɛ ña à bití à wasi ku ni, a kù ye dimie si ilɛi Izireli ajɔ kãma.

³⁴ Amma Farisi ñau à ni, Seetam ilaalui inɛi inɔko ñauí í muaa gbugbã ku leleò ña.

Jesu í ce araarei ine ña

³⁵ Jesu wa dabii dabii si ilu nla ña do si ilɛko ña, wa kɔ ine ña si cio ile bii Zuifu ña à ya ce kutatɔ nñau ña, nɔ wa sisi laabaau jiidai bommai Ilaaɔ nɔ í jò bɔɔ ña do kɔɔ ña fei à ba iri.

³⁶ Iyi í ye zamaau, araare fei í muu, domi à wɛɛ do bití, inɔ nñau fei í fɔ, à wɛɛ nñau bei angudã ña iyi a kù ne woo degbe.

³⁷ Nɔi í sɔ mɔcɔe ña í ni, amaaje iyi í jɔa í to ku da í kpɔ, amma woo da ñau a kù kpɔ.

³⁸ Na nñu, i tɔɔ ilu ikou ku be woo da ña wa má.

10

Irii mɔcɔ maateeki ñau

(Cɔ Maaku 3:13-19; Luku 6:12-16)

¹ Si anyii nñu, Jesu í kpe mɔcɔ maateeki ñau í tɔtɔ ña bi tɛɛ. Nɔ í mu nñau yiiko a leleò inɛi inɔko ña nɔ a jò kɔɔ ña a ba iri do ine ña iyi à waa ce bɔɔ dimi ikã ikã fei.

² Irii woo be maateeki ñau wee. Sinte, Simɔɔ iyi à ya kpe Piɛɛu do ifɔɛ Anderee, do ama minjii Zebedee ña Zaaki do ifɔɛ Zãa,

³ do Filipu do Baatelemi, do Tomaa, do Matie iyi í tako í je woo gba fiaí lɛmpoo, do Zaaki amai Alifée do Tadee,

⁴ do Simɔɔ inɛi igbei Zelɔtu *, do Zudasi Isikarioti, ine iyi á na ku zambaɛu.

Jesu í be mɔcɔ maateeki ñau

(Cɔ Maaku 6:7-13; Luku 9:1-6)

⁵ Jesu í be amanɛ maateeki ñau nɔ í sɔ ña bei nñu í bi a ce. Í ni, i maà bɔ bi dimi mmu ña, nɔ i maà lɔ si ilui inɛi Samari kãma ña.

⁶ Amma i bɔ bi inɛi Izireli ña, anja iyi à nyɔ bei ama angudã ña.

⁷ I koo i waazo ña i ni, Ilaaɔ í maai ku je bommaɛ.

⁸ Nɔ i jò bɔɔ ña a ba iri nɔ i jɔ iku ña, i jò dintɛ ña a ba iri a je ine kumá, nɔ i lele inɛi inɔko ña iyi à wa si ine ña. Si bei ì ba hai ne kusã ña, inɛ mɔ i na hai ne kusã.

⁹ I maà ti i so fia ña.

¹⁰ I maà ti i so bɔgɔ, i maà ti i so ibɔ minjisia, wala baata, wala golo. I maà so mii ñau be kãma ña si na iyi í jò woo ce icɛ í ne kpãai a náa bukaatai mii iyi í ne ku maa wɛɛð.

¹¹ Bii ì to ilu nla walakɔ si ilɛko gɔ, i dede ine iyi í jesi ku gba ñe, nɔ i buba kpasɛɛ be ña hee ku to ajɔ iyi ì waa ne hai si iluu.

¹² Bii ì lɔ kpasɛ gɔ i ya ce ine ñau fɔɔ i ni ña, laakai ku sũ ku wɛɛ do inɛ.

¹³ Bii à gba ñe, laakai ku sũu á wɛɛ do anjai, amma bii a kù gba ñe, á baa si ñeí.

¹⁴ Si ilu gɔ wala si kpasɛ gɔ, bii ine ñau à kɔ ku gba ñe, hee má je a gbɔ ide ñe, i ne hai be nɔ i gbugbã ña irurui baata ñe ña ku ba ku je ña sɛɛda iyi kiitii Ilaaɔ á naa si ña.

¹⁵ Ntɔ ntɔ, an sɔ ñe, si ajɔi kiituu, Ilaaɔ á ce araarei inɛi Sodomu do Gɔmɔɔ † ña ku re inɛi ilu dimi beɛbe ñau be

Ijuukpã iyi á naa

(Cɔ Maaku 13:9-13; Luku 21:12-17)

¹⁶ Jesu í sɔ ña má í ni, wee ñ wa n be ñe nɔ aa ye ñai bei angudã ña si inɔi

* **10:4 igbei Zelɔtu** inɛi igbei Zelɔtu ñai à waa jabu ku ba Zuifu ña a ne ara nñau hai si awɔi inɛi Romu ña.

† **10:15 Sodomu do Gɔmɔɔ** Ilu minji ñau, Ilaaɔ í tako í lege ña à kpɔð bomma si na iyi í jò dulum dii ine ña ña í caa.

mbo ɲa. Na ɲɲu, i jò i ne bisi bei njo ɲa, †, nò i je hai ce laalo bei ankasiidi ɲa.

17 Nò i ce laakai ɲa si na iyi í jò ine gò ɲa aa na a mu ɲe a bòð ɲe bi ku ce kiiti, aa nò a cã ɲe ile bi ku ce kutətəɔ ɲa ɲa.

18 Aa bòð ɲe si wajui ilu ile ɲa do bi amanlu ɲa na irim, ku ba i je seɛdam si waju ɲa ɲa do bi dimi mmu ɲa.

19 Amma bii à bòð ɲe bi ku kiiti, i maà ti i biti do ide iyi aa fò ɲa wala do yaase bei aa fòð ɲa. Bii waatiu í to, Ilaaɔ á mu ɲe ide iyi aa fò ɲa.

20 Nò ide iyi aa fò ɲa kaa je ide ɲe, á naai hai bi Hundei Ilaaɔ Baa ɲe iyi í wa si ɲe.

21 Ine gò ɲa aa zamba ifò ɲa ɲa walakò ighã ɲa ɲa ku ba a kpa ɲa. Beɛbe mɔi baa ɲa aa maa cea ama ɲa ɲa. Amu ɲa mɔ aa dede si baa ɲa ɲa ku ba a kpa ɲa.

22 Ine fei á cé ɲei na irim, amma ine iyi í temua hee kòɔ á ba faaba.

23 Bii à waa kpã ɲe iju si ilu gò i sa i bò ilu mmu. Ntò ntò, an sò ɲe, i kaa dabii si ilei Izireliu i kpa irie ɲa amu Amai Amane n to wa.

24 Ama cio ci ya re woo kəsie, amaace mɔ ci ya re lafɛɛ.

25 Na ɲɲu, í sɪa ama cio ku jesi a cea ɲɲu bei à cea woo kəsie. Beɛbe mɔi, í sɪa amaace mɔ ku jesi a cea ɲɲu bei à cea lafɛɛ. Bii à waa kpe amu ilu kpasɛu Seetam, aa sò ɲe inei kpasɛɛ ɲau iri laalo iyi í re beɛbe.

Njoi ine iyi í jò i ce ɲa (Cò Luku 12:2-7)

26 Nò Jesu í ni má, do ɲɲu fei i maà ce njo ɲa ɲa, domi ngògò kù wɛɛ iyi wa manji iyi kaa fita gbugbãa, nò asii kãma kù wɛɛ iyi a kàa na a mà.

27 Iyi ñ wa n sò ɲe si ilu kuku, i fò si inya kumá ɲa. Iyi ñ gbò si asii ɲa i cã kesɛɛɛɛ.

28 I maà ce njoi ine ɲa iyi aa kpa ara ɲɲu akã, nò a kaa yòkò a kpa hunde. Amma i ce njoi ine iyi á yòkò ku kpa ara do hunde ajò si ina iyi ci ya ku.

29 A ci ya ta ama yei minji sùu akã ba. Do ɲɲu fei, Ilaaɔ wa mà baani ɲa.

Baa akã ɲa ci ya nò ku ku iyi kù je do kumàsie.

30 Ine mɔ, hee do ntoiri ɲe ɲa fei Ilaaɔ í mà jɪa ɲa.

31 Na ɲɲu, i maà ce njo ɲa, beɛɛ ɲe í re yei ɲa hee bii í jɪ.

32 Na ɲɲu, ine iyi í fò si wajui amane ɲa í ni ɲɲu í gbam, amu mɔ an gbaa si wajui Baam iyi í wa lele.

33 Amma ine iyi í kəsim si wajui amane ɲa, amu mɔ an kəsie si wajui Baam iyi í wa lele.

Kù je laakai ku sù, ijai (Cò Luku 12:51-53, 14:26-27)

34 Í sò ɲa má í ni, i maà tamaa mà laakai ku sù ñ naa ɲe wa si andunya. Aawo, ijai ñ naaò wa.

35 Ñ naa ku kosi ama inemàkò do baasɛi, ama inaabo mɔ do iyee, aso màkò mɔ do iyeyi màkòɛ.

36 Inei kpasɛ ɲe ɲai aa je mbɛɛ ɲe ɲa.

37 Ine iyi í bi baasɛ walakò iyee í rem, lafɛɛ kù to ku je inem. Beɛbe mɔi ine iyi í bi ama inemàkòɛ walakò ama inaaboɛ í rem, lafɛɛ kù to ku je inem.

38 Ine iyi kù jesi ɲɲu ku so jɪi ku gaauɛ ku toom do wa, kù to ku je inem.

39 Ine iyi í bi ku je kuwɛɛ do idəɔbie á na ku kuaɛ. Amma ine iyi í kəsɪ kuwɛɛ na irim, lafɛɛ á na ku báa ntò ntò.

Idei riba (Cò Maaku 9:41)

40 Jesu í ni má, ine iyi í gba ɲe í gbam nii, nò ine iyi í gbam í gba ine iyi í bɛm wai.

41 Ine iyi í gba walii si na iyi í jò Ilaaɔ í bəɔ wa, Ilaaɔ á na ɲɲu mɔ ribai walii, nò ine iyi í gba amane iyi wa ce idəɔbii Ilaaɔ si na iyi í jò í je dee dee, Ilaaɔ á na ɲɲu mɔ ribai ine dee dee.

42 Ine mɔ iyi í mua taaka gò baa inyi tütü si na iyi í jò í je məcəm, ñ wa n sò ɲe, lafɛɛ kaa kua ribaɛ pai.

11

Woo bei Zãa ɲa (Cò Luku 7:18-35)

1 Waati iyi Jesu í sò məcə maateejie ɲau ide ɲau fei í tã, ɲoi í ne hai be í koo

† 10:16 *i jò i ne bisi bei njo ɲa* I cò K.A. 3:1. Í ni njo í ne bisi í re injai sako iyi Ilaaɔ í taka fei.

í dabii si ilui Galilee ηau í kə inε ηa si cio nə í ce nηa waaZo.

² Wee waati bεεbe Zāa woo dasi in-iyiu í wa piisō. Nə hai ile piisō be í gbə baau i ceí Jesu iyi à ya kpe Kirisi. Nəi í be sie məcəe gə ηa

³ a koo a beε a ni, awəi ì je inε iyi Ilaađ á na ku be wau? Mə ka degbe inε mmu gə.

⁴ Nə Jesu í je nηa í ni, i koo i sisia Zāa mii iyi ì ye do iyi ì gbə ηa.

⁵ Fεεju ηa à waa ye ilu, woo sukute ηa à waa ne dee dee, dintε ηa à ba iri à je inε kumá, dekí ηa à waa gbə ide, iku ηa à jì, nə a waa sisia ilu are ηa laabaau jiida.

⁶ Ilu inə didōi inε iyi kaa nyiò anyi si naane ku dasie na irim.

⁷ Iyi məcəi Zāa ηau à gbə bei Jesu í fə, ηəi à sinda à ne. Waati iyi à waa ne, ηəi Jesu í ləsi ku sisia zamaau ideí Zāa í ni, mii ì bə ku cə si gbabuau ηa. Fəfə iyi fufu wa yaya? Aawo.

⁸ To, mii ì bə ku cə ηa. Mə məkə iyi wa dasi ibə ku síau. Aawo, inε ηa iyi à waa dasi ibəi fia nkpə, aηai à ya wa kabai ilaalu ηa.

⁹ To, mii ì bə ku cə ηa. Mə walií ì bə ku cə ηa. Oo, ntə ntə an sō ηe, inεeu be í re baa walií.

¹⁰ Zāai kukəi ideí Ilaađ wa fāa tengi bii í ni, Ilaađ í ni, wee n̄ be woo sisi idem wa si wajue iyi á teeseε kpāae.

¹¹ Ntə ntə an sō ηe, si inəi inε ηa iyi inaabo ηa à bí fei, kāma nηa kù wεε iyi í re Zāa woo dasi inyi. Amma do nηu fei, baa inε iyi í kere í re si bommai Ilaađ í roo.

¹² Hai waati iyi Zāa í sinti ku waaZo hee do nsei fei bommai Ilaađ wa bə wajui do gbugbā, nə ilu gbugbā ηai à ya baa*.

¹³ Moizi í fə ideí bommau si woodae. Nə walií ηau mə, aηa fei à fə ideε hee í koo í to wa si waatii Zāa woo dasi inyi.

¹⁴ Ì gbə ηa iyi à ni Elii á na ku naa. Bii ì jesi í gbə idem ηa, Zāai í je Eliiu.

¹⁵ Inε iyi í ne ití iyi á gbəò ide, ku gbə.

¹⁶ Yooi an wāò inei nsei ηau ihē. À yei bei amu ηa iyi à waa buba bantuma à sō nje à waa ni,

¹⁷ à fā nηe yee nə i kù jojo ηa, nə à kō nηe irii iku ηa nə i kù kpata ηa.

¹⁸ N̄ ni beεbei si na iyi í jə waati iyi Zāa woo dasi inyi í naa í ya dī anu nə ci ya mə v̄εε, nə à ni í ne inei inəkoí.

¹⁹ Nə iyi amu Amaí Amanε n̄ naa, n̄ ya n je nə n maa n mə, nə inε ηa à ni n̄ bi ije nə n̄ je woo mə atē, nə n̄ je kpaasii woo gba fiaí ləmpoo ηa do ilu dulum ηa. Do nηu fei, à ye iyi bisii Ilaađ í je dee dee na ice ηa iyi wa ce.

Ilu ηa bii inε ηa à kə ku dasi Jesu naane
(Cə Luku 10:13-15)

²⁰ Nə Jesu í ləsi ku gbagba si inei ilu ηa bii í ce maamaake nkpə nkpə ηau si na iyi í jə a kù kpaasi idə.

²¹ Í ni, inə kufə nla nlaí á je tu ηe, inε inei Kərazēε ηa. Inε mə inei Besaida ηa, inə kufə nla nlaí á je tu ηe. Maamaake ηa iyi à ce si ilu nηe ηau ihē, bii í je Tii do Sidōi †. à coo wo, inei ilu ηau aa dī saaki a kpataò na irii dulum du ηa nə a kpaasi idə hai ku kpe.

²² Na ηəi í jə n̄ wa n sō ηe iyi si ajəi kiituu ijuukpāi inei Tii do Sidō ηa á tia tu ηe.

²³ Inε mə, inei Kapεranumu ηa, ì waa tamaa ηa aa so ηe hee lelei? Aawo, aa keke ηei hee bi ku wai iku ηa. Ntə ntə, maamaake nkpə nkpə iyi n̄ ce si ilu nηe, bii í je Sodomui n̄ coo wo, iluu á wεε baa nnyi.

²⁴ Na ηəi í jə n̄ wa n sō ηe iyi si ajəi kiituu ijuukpāi inei Sodomu ηa á tia tu ηe.

I naa wa bi tom i naa i gba kusimi
(Cə Luku 10:21-22)

²⁵ Waati beεbe ηəi Jesu í ni, Baaba, awə iyi ì je Lafēi lele do ile, n̄ wa n saabue do iyi ì singaa ilu bisi do woo mà ηa mii ηau ihē nə ì nyisi amu ηa.

²⁶ Í sía Baaba, si na iyi í jə beεbei ì bi.

²⁷ Nə í sō inε ηa í ni, Baam nii í daam mii fei si awə. Inε kāma kù mà amu

* **11:12 bommai Ilaađ...à ya baa** Do yaase mmu gə iyi inε á yəkə ku gbəòò má wee, inε ηa à wasi ku ce kookaai a ba a je inei bommai Ilaađu. Nə inε ηa iyi à waa jabu ntə ntə, aηai aa lə si. † **11:21** Tii do Sidō Ilaađ í kpa inei ilu ηau si na iyi í jə kuce nηa ηa kù sía.

Amáu bii kù jε Baau. Nɔ inε kãma kù mà Baau bii kù jε amu Amáu do inε ηa iyi ñ bi n nyisi ηa.

²⁸ Inε iyi ì gbεεji nɔ aso wa wɔ ηε fei i naa wa bi tom an mu ηε kusími.

²⁹ Ijesi n lesi ηε zuugum nɔ i gba ideciom ηa, si na iyi í jò amuu amanε kuro do woo kaye arai. Bii ì waa ce bεεbe ηa, aa ba kusímii hunde ηε ηa.

³⁰ Ntɔ ntɔ, zuugum nɔu kù gaabu nɔ aso iyi an kã ηε kù wo.

12

Jesu do ajɔi kusími

(Cɔ Maaku 2:23-28; Luku 6:1-5)

¹ Si anyii ajɔ minji, ajɔi kusími gɔ, Jesu do mɔcɔε ηa à waa too kɔɔi ilε gɔ. Nɔ wee ari wa kpa mɔcɔε ηau ηɔi à wɔ amaaje iyi à gbε si ilεu à nunu ijue si awɔ à waa ηɔ.

² Wee Farisi gɔ ηa à wa bε. Iyi à yɔɔ ηɔi à sɔ Jesu à ni, cɔ, mɔcɔε ηa à waa ce mii iyi a kù ne kpãai ku ce si ajɔi kusími.

³ Amma Jesu í jε nηa í ni, i kù cio mii iyi Davidi í ce si waati iyi ari wa kpa ηnu do inεε ηa?

⁴ Í lɔ kpasεi Ilaaɔ nɔ í so pεε iyi à jilεa Ilaaɔ í jε, ηnu do inεε ηa. Nɔ wee a kù ne kpãai pεεu ku jε, í gbe woo weei Ilaaɔ ηa aηa akã.

⁵ Mà i kù cioε si tiai woodai Moizi ηa iyi si ajɔi kusími woo wee ηa iyi à ya ne icε si kpasεi Ilaaɔ a kù waa jirima ajɔi kusími? Do ηnu fei, a kù jε ilu taale ηa.

⁶ Amma an sɔ ηε iyi inε gɔ í wa ihε iyi í ne bεεε í re kpasεi Ilaaɔ.

⁷ Kukɔi ideciom Ilaaɔ wa fɔ í ni, Ilaaɔ í ni, ñ bi i ce araarei ηε ηa ku re i ceem kuwee. Bii í jε ì mà yaasei ideu bε ηa wo i kaa maa ye taalei hai ne taale ηa.

⁸ Nɔ aa mà ηa iyi amu Amai Amanεi ñ jε inε ngboi ajɔi kusími.

Inε iyi awɔ akãε í ku

(Cɔ Maaku 3:1-6; Luku 6:6-11)

⁹ Nɔ Jesu í ne hai bε í koo í lɔ ile bii Zuifu ηa à ya ce kutɔtɔu.

¹⁰ Wee mɔkɔ gɔ í wa bε, awɔ akãε í ku í gbε. Nɔ inε ηa iyi à wa beu à bee Jesu à

ni, wooda í na inε kpãa ku jò inε ku ba iri si ajɔi kusími? À waa fɔ bεεbei ku ba a ye taaleε.

¹¹ Nɔ Jesu í jε nηa í ni, bii inε gɔ ηε í ne angudã akã nɔ í koo í dasi inɔ isa baa bii ajɔi kusímii, lafεε kaa nyaa?

¹² Amanε í bei í re angudã hee bii í jì. Na ηnu, inε í ne kpãa ku ce mii jiida si ajɔi kusími.

¹³ Nɔ Jesu í sɔ mɔkɔu í ni, tε awɔε. Iyi í tɔɔ nɔ í baa dee dee bei awɔ akãu má.

¹⁴ Nɔi Farisi ηau à fita à koo à waa busi ηε bei aa ce a kpaɔ Jesu.

¹⁵ Amma Jesu í mà si ηa nɔ í ne hai bε.

Jesui í jε woo ce icε iyi Ilaaɔ í cica

Waati iyi Jesu wa ne, zamaa nla nla gɔ í tooε. Nɔ í jò inε ηa iyi à jε bɔɔ ηa fei à ba iri.

¹⁶ Amma í sɔ ηa í kɔnkɔn du ηa í ni a mà sɔ inε gɔ inε iyi ηnu í jε.

¹⁷ Í jò à ba iri ku ba ide iyi walii Ezai í fɔu ku kɔ, iyi í ni,

¹⁸ Ilaaɔ í ni,

Woo ce icεm iyi ñ cica wee.

ηnu ñ bi jiida, siei inɔ didɔm fei í ya wa.

An daa si Hundem,

Nɔ ku sisia dimi fei dee dee ku jem.

¹⁹ Kaa ce kakɔɔ do inε gɔ hee ku la sie.

Bεεbe mɔi kaa kosi inε ηa ija si inɔ ilu pai.

²⁰ Kaa tambɔ ama jii iyi í kɔmba wa bi ku cε,

Nɔ kaa kpa fitila iyi inya kumáε kù la *, Hee waati koo to si bii á jò dee dee ku jem ku kãmia inε fei,

²¹ nɔ kpãa ku cɔi dimi fei kù wa sie.

Jesu wa kɔɔ arae

(Cɔ Maaku 3:22-30; Luku 11:14-23)

²² Si anyii ηnu, à naa Jesu mɔkɔ gɔ wa iyi inεi inɔkɔ í jò í fεεju nɔ í dekí. Nɔ Jesu í faaba inεεu, í jò wa ye ilu nɔ wa fɔ ide.

²³ Nɔ zamaau fei í biti à waa ni, debεi, á jε tɔkui Davidiu mbe.

²⁴ Amma iyi Farisi ηau à gbɔ ideu, ηɔi à ni, mɔkɔu ihε wa lele inεi inɔkɔ

* **12:20 ama jii... fitila iyi inya kumáε kù la** ama jii do fitilau inε ηa iyi gbugbã nηa kù lai wa fãa.

† **12:24 Bεεlizebuu** iri iyi à sɔ Seetam nii.

ηαι do gbugbāi Bεelizebuu †. ilaalu nηa.

²⁵ Si bei Jesu í mà lasabu nηa, ηοi í sō ηa í ni, bomma iyi inεε ηa à waa ja aηa duusōó á na ku gbe ngbe. Bεεbe mοi ilu walakō kpasē gο iyi inεε ηa à waa ja aηa duusōó kaa na ku kpe.

²⁶ Na nηu, bii Seetam wa lele araε, wa ce igū do araεi, bommaε kaa kpe.

²⁷ Bii í je do gbugbāi Bεelizebuu n wa n leleò inei inōko ηa, to, do gbugbāi yooi mōcō nηe ηa mō à waa leleò ηa. Debei aηa taka nηa aa ye taale nηe.

²⁸ Amma bii do gbugbāi Hundei Ilaaōi n wa n leleò inei inōko ηau, nηu be wa nyisi iyi Ilaaō í sinti ku je bommaε si anini nηe.

²⁹ Beirei inε á ce ku lō kpasēi inε iyi í nε gbugbā ku coo ile bii kù je í tako í dī ilu gbugbāu. Amma bii í dūu á yōkō ku coo ile.

³⁰ Inε iyi kù je tom, mbeem nii. Inε iyi kù waa bam ku tōtō, wa fangaεi.

³¹ Na ηοi í ce n wa n sō ηe, Ilaaō á yōkō ku kpa ideidulum do arabu fei. Amma inε iyi wa bu Hundei Ilaaō, kaa ba a kpa ideidulum dεε pai.

³² Bii amanε wa fō laalōi Amai Amanε Ilaaō á yōkō ku kpa ideidulum dεε. Amma inε iyi wa fō taalei Hundei Ilaaō kaa ba a kpa ideidulum ndεε hai nnyi hee do ala fei.

J̄i do isoε

(Cō Luku 6:43-45)

³³ Jesu í sō ηa má í ni, à ya mà j̄i hai si isoε. J̄i j̄ida iso j̄idai í ya so, amma j̄i laalō, iso laalōi í ya so.

³⁴ Inε inε buu ηai bei njo wukuku. Inε inε laalō ηa, beirei aa ce i fō ide j̄ida ηa. Mii iyi wa kō si idōe nηui gelee í ya fō.

³⁵ Inε j̄ida ide j̄idai í ya fō. Nō ide j̄idau í ya naai hai si ide j̄ida iyi wa singa si idōe. Bεεbe mοi inε laalō ide laalōi í ya fō. Nō ide laalōu mō í ya naai hai si ide laalō iyi wa singa si idōe.

³⁶ An sō ηe, ide nfe iyi inε ηa à waa fō fei, Ilaaō á na ku bee ηa si ajōi kiitiu,

³⁷ domi hai si ideei Ilaaō á kiitiε, nō ku kpee hai nε taale walakō ilu taale.

Inε ηa à ni Jesu ku ce maamaake

(Cō Maaku 8:11-12; Luku 11:29-32)

³⁸ Nōi woo kō inε ηa si wooda do Farisi gο ηa à sō Jesu à ni, Mεetu, à bi i ce maamaake gο iyi á nyisi wa iyi Ilaaōi í bεε wa.

³⁹ Amma Jesu í je nηa í ni, inε laalōi nsei ηa iyi a kù waa leekī do Ilaaō nηu akā, maamaakei à ya maa bi, amma maamaake gο kù wεε iyi aa nyisi ηa má bii kù je ti walii Zonasi,

⁴⁰ domi si bei Zonasi í ce dasā mεeta do idū mεeta si inōi cēε nlaui, bεεbe mοi Amai Amanε á ce dasā mεeta do idū mεeta si bale.

⁴¹ Si ajōi kiitiu, inei Ninivu ηa aa dede si inei nnyi ηa a ye taale nηa, si na iyi í jō à kpaasi idō nηa na waazoi Zonasi. Wee nsei inε iyi wa sō ηe ideu ihē í re Zonasi.

⁴² Si ajōi kiitiu, ilaalu inaabo iyi í naa hai awō cangai kpāai inunu á dede si inei nnyi ηa ku ye taale nηa, si na iyi í jō hai j̄ij̄i í dede í naa ku gbō ideidulum Salomō, ilaalu nlaui. Nō wee nsei inε iyi wa sō ηe ideu ihē í re Salomō.

Kunyii inei inōko wa ma

(Cō Luku 11:24-26)

⁴³ Nōi Jesu í kpa nηa mōndau ihē í ni, bii inei inōko í fita si inε, í ya maa dabii si gbaa ηai ku maa dε bi ku simi. Bii í kua,

⁴⁴ ηοi í ya ni, an nyi inya nwom hai bii n fita wai. Waati iyi í nyi wa nō í ba inεeu í ye bei ile ngbe iyi à kpā à teeseε sāa sāa,

⁴⁵ á koo ku dede kpaasi laalō ηa iyi à roo wa má bei aηa meeje, a na a lō si inεeu a maa wa be. Waati bεεbe kuwεei takoi inεeu á tia baa ti ankāanyie má. Mii iyi á ba inε laalōi nsei ηa mbe.

Idei iyei Jesu do ifōe ηa

(Cō Maaku 3:31-35; Luku 8:19-21)

⁴⁶ Waati iyi Jesu wa ba zamaau ide ku fō, ηοi iyeε do ifōe ηa à naa à leekī waduude, à waa bi a baa ide ku fō.

⁴⁷ Nō inε gο í naa í sō Jesu í ni, iyeε do ifōe ηa wee, à wa waduude à waa bi a baε ide ku fō.

⁴⁸ Amma Jesu í jea inεeu í ni, yooi í je iyem, nō yoo ηai à je ifōm ηa.

⁴⁹ Nō í tosi mōcōe ηau awō í ni, inεi í je iyem do ifōm ηa.

⁵⁰ Ntɔ ntɔ inɛ iyi wa ce idɔɔbii Baam iyi í wa lele, lafɛɛi í je ifɔm wala wecɔm wala iyem.

13

Mɔndai woo gbɛ

(Cɔ Maaku 4:1-9; Luku 8:4-8)

¹ Si ajɔ akɔu bɛ má, Jesu í fita hai kpasɛ́ í koo í buba itɔi tenku.

² Nɔ zamaa nla nla gɔ́ í tɔtɔɔ siɛ. Nɔi í lɔ akɔi inyi gɔ́ í buba ku ba ku kɔ́ ɲa si cio. Nɔ zamaau fei wa leeki itɔi tenkuu bɛ.

³ Nɔ́ í sɔ́ ɲa mii nkpɔ́ do mɔnda. Í ni, mɔkɔ́ gɔ́ í fita wa fã dimi.

⁴ Si bei wa fã dimiu, ɲɔi gɔgɔ́ ɲa à cuku si kpãa nɔ́ yei ɲa à naa à jɔɔ.

⁵ Nɔ́ gɔgɔ́ ɲa mɔ́ à cuku si ilɛ iyi í ne kuta, tenɲi bii sãa kù kpɔ́. Nɔ́ í fita bɛ gbakã si na iyi í jɔ́ sãa kù la bɛ.

⁶ Amma iyi inunu wa ce, ɲɔi í joo nɔ́ í gbɛ, domi icãɛ kù mi lele.

⁷ Gɔgɔ́ ɲa mɔ́ à cuku si inɔ́ agũ ɲa. Nɔi agũ ɲau à dede siɛ à biiɛ à kpa.

⁸ Nɔ́ gɔgɔ́ ɲa mɔ́ à cuku si ilɛ jiiida nɔ́ à bí. Gɔgɔ́ ɲa à ne iju cɔ́, gɔgɔ́ ɲa mɔ́ kita, gɔgɔ́ ɲa mɔ́ kuntaa.

⁹ Iyi Jesu í kpa mɔndau í tã ɲɔi í ni, inɛ iyi í ne itɔi iyi á gbɔ̀ɔ́ ide, ku gbɔ̀.

Na mii í jɔ́ Jesu í ya maa kpa mɔnda

(Cɔ Maaku 4:10-12; Luku 8:9-10)

¹⁰ Nɔi mɔcɔɛ ɲa à naa à beɛɛ à ni, na mii í ce ì ya maa sɔ́ inɛ ɲa ide do mɔnda.

¹¹ Nɔ́ í sɔ́ ɲa í ni, inɛi Ilaaɔ́ í jɔ́ ì mà asiii bommaɛ ɲa. Amma kù jɔ́ inɛ ɲa iyi à gbɛ ɲau a màa.

¹² Inɛ iyi í ne, nɲui à ya kɔ́ɔa si, nɔ́ kunɛu ku la. Amma inɛ iyi kù ne, baa keeke iyi í ne u à ya gbaai má.

¹³ Inɛ ɲau, à ya maa cɔ́ ilu amma a kù waa ye, nɔ́ à waa sɔ́ ɲa ide amma a kù waa gbɔ́ yaaseɛ. Na ɲɔi í jɔ́ ì ya n maa n sɔ́ ɲa ide do mɔnda.

¹⁴ Mii iyi í ba ɲau bɛ Ezai í tako í ce waliie í ni, Aa ya desi ide itɔi amma ì kaa gbɔ́ yaaseɛ ɲa,

Nɔ́ aa maa cɔ́ ilu amma ì kaa ye ngɔgɔ́ ɲa.

¹⁵ Idɔ́ ɲɲa í baa í le.

À dɔ́ itɔi ɲɲa ku ba a maà gbɔ́ ide gɔ́, Nɔ́ à bii iju ɲɲa ku ba a maà ye ngɔgɔ́, Nɔ́ idɔ́ ɲɲa mɔ́ ku maà mà ngɔgɔ́.

Bii kù je bɛɛbɛ aa naa a sinda wa bi Ilaaɔ́ nɔ́ ku jɔ́ a ba iri.

¹⁶ Amma Jesu í sɔ́ mɔcɔɛ ɲau í ni, inɛ ilu inɔ́ didɔ́ ɲai, si na iyi í jɔ́ iju nɲɛ wa ye ilu, nɔ́ itɔi nɲɛ wa gbɔ́ ide má.

¹⁷ Ntɔ́ ntɔ́ ñ wa n sɔ́ ɲɛi, walii do inɛ nkpɔ́ iyi wa jirima idei Ilaaɔ́, à bi aɲa à ye mii iyi ì waa yeu ihɛ ɲa, amma a kù yɔɔ. Nɔ́ à bi aɲa a gbɔ́ mii iyi ì waa gbɔ́u ihɛ ɲa, a kù nɔ́ a kù gbɔ́ɔ́.

Yaasei mɔndai woo gbɛu

(Cɔ Maaku 4:13-20; Luku 8:11-15)

¹⁸ Jesu í sɔ́ ɲa má í ni, i de itɔi i gbɔ́ yaasei mɔndai woo gbɛu ɲa.

¹⁹ Inɛ iyi wa gbɔ́ idei bommai Ilaaɔ́ nɔ́ kù gbɔ́ yaaseɛ, í yei bei kpãa bii dimiu í cuku. Seetam inɛ laalɔ́ui, i ya naa ku nya ide iyi à gbɛ́ si idɔɛ.

²⁰ Inɛ mɔ́ iyi í ye bei ilɛ kuta bii dimiu í cuku, bii wa gbɔ́ ideu gbakã í ya gbaai do inɔ́ didɔ́.

²¹ Amma ci ya jɔ́ ideu ku ce icã jiiida si idɔɛ, nɔ́ kaa yɔ́kɔ́ ku leeki ku kpɛ. Bii wahala gɔ́ í dede, walakɔ́ ijuukpã gɔ́ na irii ideu, í ya fũsi awɔ́i gbakã.

²² Inɛ mɔ́ iyi í gba ideu bei si ilɛ ku ne agũ ɲau, wa gbɔ́ ideu amma lasabu bututui mii ɲa iyi wa bitandie do fia ku bi iyi wa dɔ́ ijuɛ, aɲai à waa ganji ideu ku ce icɛ si inɛɛu.

²³ Inɛ mɔ́ iyi í gba ideu bei si ilɛ jiiida, nɲui í je inɛ iyi wa gbɔ́ ideu nɔ́ í gbɔ́ɔ́ do yaaseɛ, nɔ́ í so iso. Bi inɛ gɔ́ ɲa, dimiu í so iso cɔ́, inɛ gɔ́ ɲa kita, inɛ gɔ́ ɲa mɔ́ kuntaa.

Mɔndai fɔ́fɔ́ laalɔ́

²⁴ Nɔ́ Jesu í kpa ɲɲa mɔnda má í ni, faaji iyi wa fɔ́ idei bommai Ilaaɔ́ wee. Mɔkɔ́ gɔ́ í koo í gbɛ́ dimi jiiida si ilɛɛ.

²⁵ Amma idũ si waati iyi inɛ fei wa sɔ́ njoo, ɲɔi mbɛɛi mɔkɔ́u í naa í gbɛ́a fɔ́fɔ́ laalɔ́ * si inɔ́ ilɛɛ nɔ́ í neɛ.

²⁶ Nɔ́ dimi jiidau í fita, wa la, nɔ́ í bí. Fɔ́fɔ́ laalɔ́u mɔ́ í fita, nɔ́ aɲa fei à la ajɔ́.

* **13:25 fɔ́fɔ́ laalɔ́** Fɔ́fɔ́u í jɔ́ dimi jiidai mam mam. Amma a ci ya je ijui fɔ́fɔ́u, domi bii inɛ í jɔ́, á bía bɔ́ɔ́.

27 Nɔi amaacee ɲau à naa à sɔɔ à ni, lafɛɛ, í jò dimi jiidai ì gbɛ si ilɛɛ ya. To, nɔ hai iwoi fɔfɔ laalɔu ihɛ í fita wa má.

28 Nɔi í sɔ ɲa í ni, mbɛɛ gɔi í coo. Nɔ amaacee ɲau à beɛɛ à ni, ì bi kaa logoo fɔfɔ laalɔu?

29 Nɔ í ni, aawo. Bii ì waa bi i logoo fɔfɔ laalɔu bii i kù laakai ɲa aa na i tɔtɔ i logooɔ dimi jiidau ɲa.

30 I jò aɲa fei a dede ɲa hee bii kumuɛ í to. Waati beɛbe an sɔ woo mu ɲau a kpa fɔfɔ laalɔu titá a dũu a dasi ina, a bei a tɔtɔ dimi jiidau a dasi suum.

Mɔndai dimi keeke iyi à ya kpe mutaadi

(Cɔ Maaku 4:30-32; Luku 13:18-19)

31 Nɔ Jesu í kpa ɲa mɔnda gɔ má í ni, bommai Ilaaɔ í yei bei ngboi mutaadi iyi inɛ gɔ í so í gbɛ si ilɛɛ.

32 Ngbou í kere í re ngbo ɲa iyi à gbe fei, amma bii à gbɔɔ, ɲɲui í ya fita ku lá ku re ama jii fei, hee yei ɲa à ya maa ce ante si amaawɔɛ ɲa.

Mɔndai lefee

(Cɔ Luku 13:20-21)

33 Nɔ Jesu í kpa ɲa mɔnda gɔ má í ni, bommai Ilaaɔ í yei bei lefee iyi abo gɔ í so í dasi iyafũi pɛɛ gũa mɛɛta, nɔ fei í dede í kpante.

Idei mɔnda ɲau

(Cɔ Maaku 4:33-34)

34 Ide ɲau be fei sãa sãa do mɔndai Jesu í sɔ zamaau, ci ya fɔ ide iyi kù je do mɔnda.

35 Beɛbei ide inɛ akã walii ɲau í ce iyi í ni,

Ilaaɔ í ni,

Do mɔndai an ya n sɔ ɲa ide,

Nɔ si bantumai an fɔ mii iyi wa manji hai waati iyi ñ taka andunya.

Jesu í sisi yaasei mɔndai fɔfɔ laalɔu

36 Jesu í jò zamaau nɔ í koo í lɔ kpasɛ. Nɔ mɔcɛɛ ɲau à bɔ bi tɛɛ à ni, sisi nwa yaasei mɔndai fɔfɔ laalɔu.

37 Nɔ í je ɲa í ni, inɛ iyi í gbɛ dimi jiidau amu Amai Amanɛ.

38 Ilɛui í je andunya. Dimi jiidau mɔ, ɲɲui í je inɛi bommai Ilaaɔ ɲa. Fɔfɔ laalɔu ɲɲui í je inɛi Seetam ɲa.

39 Mbɛɛ iyi í gbɔɔ ɲɲui í je Seetam. Ajɔi kumuu mɔi í je ajɔ iyi andunya á kpa iri, nɔ woo mu ɲau mɔ aɲai à je amaleka ɲau.

40 Nɔ si bei à ya kpa fɔfɔ laalɔu a dasi inau, beɛbe mɔi á je si ajɔ iyi andunya á kpa iri.

41 Amu Amai Amanɛ, an be amalekam ɲa wa a na a nya inɛ ɲa iyi à waa dasi inɛ ɲa kurara do woo ce laalɔ ɲau a tekìò ɲa hai tengi bii an na n je bommam,

42 nɔ a dasi ɲa ina iyi ci ya ku. Tengi bei aa lesi awɔ si iri a kpataɔ.

43 Nɔ waati beɛbe inɛ ɲa iyi à waa de idɔɔbii Ilaaɔ ku ce aa maa má inyai bei inunu si bommai Ilaaɔ Baa ɲa. Inɛ iyi í nɛ itĩ iyi á gbɔɔ ide, ku gbɔ.

Mɔndai amani iyi wa singa

44 Nɔ Jesu í ni má, mɔnda gɔ iyi wa fɔ idei bommai Ilaaɔ wee. Ajɔ ɲɲu gɔ inɛ gɔ í koo í kãsi amani iyi wa singa si inɔ ilɛ. Iyi í yɔɔ nɔ í teese í singaɛ ma. Nɔ í nɛ do inɔ didɔ í koo í ta mii iyi í nɛ fei, nɔ í naa í ra ikou.

Mɔndai lege

45 Jesu í ni, bommai Ilaaɔ í yei má bei lege jiiida ɲa iyi woo nya sãa gɔ wa de.

46 Iyi í ye akã iyi í je jiiida ti fia nkpo gɔ, nɔ í koo í ta mii iyi í nɛ fei í naa í raa.

Mɔndai taao

47 Jesu í ni má, bommai Ilaaɔ í yei má bei taao iyi à sɔsi inɔ inyi ku mu cɛɛ dimi ikã ikã fei.

48 Bii í mu cɛɛ ɲau í tã, sɔkɔ ɲau à ya faa wa icei. Nɔ a buba a cica cɛɛ jiiida ɲau a dasi kɔlɔ, cɛɛ ɲa iyi a kù ce nɛɛu mɔ nɔ a nikã ɲa.

49 Nɔ beɛbe mɔi á ye si iri ku kpai andunya. Amaleka ɲa aa na a nya inɛ ɲa iyi à waa ce laalɔ hai si inɔi inɛ ɲa iyi à waa ce idɔɔbii Ilaaɔ,

50 a dasi ɲa ina iyi ci ya ku. Bei aa lesi awɔ si iri a kpata.

Amani titɔ do nwo

51 Jesu í bee ɲa í ni, ì gbɔ yaasei ideu fei ɲa? Nɔ à je à ni, oo.

52 Nɔ í sɔ ɲa í ni, beɛbe mɔi, woo kɔ inɛ ɲa si wooda baa yooma fei iyi í baa í je inɛ iyi í mà idei bommai Ilaaɔ, í yei

bei ilu kpasẽ gɔ iyi wa nya mii titõ ña do mii nwo ña hai si amaniẽ.

Inei Nazareti ña a kù dasi Jesu naane
(Cɔ Maaku 6:1-6; Luku 4:16-30)

⁵³ İyi Jesu í kpa nña mɔnda ñau be í tã, nɔ í ne hai be.

⁵⁴ Í bɔ ilu bii í je ama. Iyi í to be í lɔsi ku kɔ inɛ ña si cio ile bii à ya maa ce kutɔtɔ hee inɛ ña iyi à waa gbɔ ideɛ ñau à na à bitì. Nɔ à waa ni, hai iwoi inɛɛu ihẽ í ba dimii bisiu ihẽ wa. Beirei í ce wa ceò maamaake ñau ihẽ.

⁵⁵ Í jɔ amai woo gbe j̄i nɔu mbɛ ya. Kù je iyeyi à ya kpe Maariu? Zaaki do Zozefu do Simɔ do Zudu ña si à je ifɔe ña?

⁵⁶ Awaò wec̄ie ña fei si à wa ihẽ ba. Bii bæbei nɔ hai iwoi í ba gbugbãu ihẽ fei wa.

⁵⁷ To, lasabu nñu ñau bei í ganji ña a dasiɛ naane. Nɔ Jesu í sɔ ña í ni, kù ne bii walii ci ya ne bæere bii kù je si ilei ideɛ do si kpasẽe.

⁵⁸ Kù nɔ kù ce maamaake nkpɔ be si na iyi í jò a kù dasiɛ naane.

14

Idei ikui Zãa woo dasi inyi
(Cɔ Maaku 6:14-29; Luku 9:7-9)

¹ Si waati bæbei Herodu, ilaalui Galileu í gbɔ laabaau Jesu.

² Nɔ í sɔ amaaceɛ ña í ni, inɛɛu be Zãa woo dasi inyiui í j̄i wa hai si bale. Na ñoi í jò í ne gbugbã wa ceò maamaake ñau be.

³⁻⁴ Mii iyi í jò Herodu í fɔ bæbe wee. Herodu í tako í so Herodiasì aboi Filipu, ifɔe. Nɔi Zãa í sɔ ña í ni, kù s̄la i gba aboi ifɔe i dasi kpasẽe. Ide iyi Zãa í fɔ na irii Herodiasiu í jò Herodu í ni a muu a d̄uu a dasiɛ piisõ.

⁵ Nɔ Herodu wa bi ku kpa, amma wa ce njoì inɛ ña si na iyi í jò aña fei à ni Zãa walii.

⁶ Nɔi ajɔ í naa í to bii Herodu wa ce jingau ku yeò gigii ajoi kubie. Nɔ ama inaaboi Herodiasì wa jojo si wajui inɛ ña iyi à kpe ku j̄eu. Nɔi í d̄ã Herodu si j̄iida j̄iida

⁷ hee í ceaa kuwã nɔ í gbasi í ni nñu á muua mii iyi í bi fei.

⁸ Nɔi ama inaabou í koo í bee iyee, nɔ í nyi wa í naa í sɔ ña í ni, n̄ bi i muum irii Zãa woo dasi inyiui wa si p̄erenti.

⁹ Nɔi inɔi ilaaluu í fɔ. Do nñu fei í jesi nɔ í ni a koo a bu irii Zãau wa a naa a náa. Í jesi si na iyi í jò í gbasi tã do mii fei si wajui inɛ njooe ñau.

¹⁰ Nɔ í be inɛ ña ile piisõ be a koo a bu irii Zãa wa.

¹¹ Nɔi inɛ ñau à koo à buu nɔ à lesi p̄erenti wa à naa à na ama inaabou nɔ nñu mɔ í koo í na iyee.

¹² Nɔi mɔcɔi Zãa ñau à gbɔ ideu. Nɔ à naa à so ikuɛu à koo à suu. Nɔ à koo à sɔ Jesu.

Jesu í wò amanɛ dubu miu (5.000)
(Cɔ Maaku 6:30-44; Luku 9:10-17; Zãa 6:1-14)

¹³ İyi Jesu í gbɔ ideu ñoi í ne hai be. Í lɔ akɔi inyi do mɔcɔe ña nɔ à bɔ gbabua gɔ. Iyi inɛ ña à gbɔ, ñoi à fita hai inɔ ilu nña ña à da hãmɛɛ nña wa do ise.

¹⁴ Iyi à fita hai si akɔi inyiui ñoi Jesu í ye zamaau. Nɔ í ce araare nña nɔ í jò b̄õ nña ña à ba iri.

¹⁵ Iyi aɛ wa lɛ ñoi mɔcɔe ñau à naa bi tɛɛ à ni, si gbabuai à wa ihẽ nɔ wee id̄u wa d̄u. Na nñu, jò inɛ ñau a ne ilɛko ña a koo a ra mii iyi aa je.

¹⁶ Amma Jesu í sɔ ña í ni, a kù ne bukaatai a ne. Inɛ taka nñe, i na ña ije a je.

¹⁷ Nɔi à ni, p̄ɛɛ iyi à ne ihẽ kù re ara miu do c̄ɛɛ minji.

¹⁸ Nɔ Jesu í ni, i naam wa ihẽ.

¹⁹ Nɔ í ni zamaau ku buba si fɔfɔu, nɔ í so p̄ɛɛ ara miu do c̄ɛɛ minji, í wu iju lele í saabu Ilaaõ. Nɔ í bububu p̄ɛɛ ñau í na mɔcɔe ñau nɔ aña mɔ à kp̄ɛa zamaau.

²⁰ Nɔ aña fei à je à yo hee mbɔe í gbe. Nɔi mɔcɔe ñau à ko iyi í gbeu hee kɔlɔ maateji í k̄õ.

²¹ Inɛmɔkɔ ña iyi à j̄eu à weei zakai amanɛ dubu miu (5.000), baai inaabo do amu ña baasi.

Jesu wa ne si antai tenku
(Cɔ Maaku 6:45-52; Zãa 6:15-21)

²² Iyi à tã ñoi Jesu í ni mɔcɔ ñau à lɔ akɔi inyiui ku ba a takoe a kua ice ihõ. Iyi à waa ne nɔ í ni zamaau ku ne.

23 Waati iyi í jò à nε nò í koo í gū iri kuta gò ku ba ku ce kutò. Nò idū í dū í báa bε nηu akāε.

24 Wee waati bεεbε akòì inyiu í wa si aninii tenkuu tã. Nò kutāngām dii inyiu í wasi ku taleε si na iyi í jò fufu wa ko ηa ikpó.

25 Zakai amεejuma ηòì Jesu wa nε si antai inyiu, wa bò bi mǎcǎε ηa.

26 Waati iyi à yòò wa nε si antai tenkuu wa ηòì zigi nηa í da, njo wa mu ηa, à waa ni, zìii. Nò njou í jò à wasi ku dō anu.

27 Bε gbakā Jesu í ba ηa ide ku fò í sō ηa í ni, í sū laakai nηε ηa. Amui Jesu, í maà ce njo ηa.

28 Nòì Piεε í sōò í ni, Lafēε, bii awòì, jò amu mǎ n nε n naa bi tεε si antai inyiu.

29 Nò Jesu í jεaa í ni, naa wa.

Nò Piεε í kita hai si akòì inyiu nò í nε si antai inyiu wa bò bi Jesu.

30 Amma iyi laakae í bò si fufu iyi wa ce do gbugbāu, ηòì njo í muu. Nò í sinti ku mile. Nòì í dō anu í ni, Lafēε, faabam.

31 Nò gbakā Jesu í yò awò í muu nò í ni, na mii í ce ì waa sika sika má. Naanεε kù la.

32 Nòì aηa minji fei à gū akòì inyiu nò fufuu í leeki.

33 Nò inε ηa iyi à wa si inòì akòu à gule si wajui Jesu à ni, ntò ntò, awòu Amai Ilaaōì.

Jesu í jò bōò ηa à ba iri si ilei Genesareti

(Cò Maaku 6:53-56)

34 Iyi à kua, nò à to ilei Genesareti.

35 Si bei inεi bε ηau à mà Jesu, ηòì à fò laabaauε bii fei à ni í to wa. Nò à naa bōò fei wa.

36 Nò à tǎε à ni ku jò aηa a lu baa itli kumboε, nò inε iyi í luu fei í ya ba irii.

15

Dedembai bala ηa

(Cò Maaku 7:1-13)

1 Nòì Farisi gò ηa do woo kò inε ηa si wooda gò ηa à naa hai Zeruzalemu à bò bi Jesu à beεε à ni,

2 na mii í ce mǎcǎε ηa a kù waa too dedembai bala nwa ηa. Na mii í ce a ci ya wòò a bei a je.

3 Nò Jesu í jε nηa do ide ku bee í ni, na mii í ce inε mǎ dedemba nηε ηa ku too í jò i kù waa jirima woodai Ilaaō ηa.

4 Ì mà sǎa sǎa ηa iyi Ilaaō í ni, i gbòa iyeò baa nηε ηa í jirima ηa ηa. Nò í ni má, inε iyi wa fò laalòì iyeò baaε ηa a kpa lafēε.

5 Amma inε ì waa fò ide mmu. Ì waa ni inε á yòkò ku sō iyeò baaε ku ni, fia iyi an yòkò n sobiε do, ì jileaa Ilaaō.

6 Nò inε iyi í fò bεεbε kaa sobi iyeò baaε má hee ku jirima ηa. Bεεbei ì waa kpa idei Ilaaō ηa ku ba i too dedemba iyi à jò nηε.

7 Inεu ilu muafiti ηai. Hai tako Ezai í ce waliiei dee dee na iri nηε waati iyi í kò si tiaε í ni,

Ilaaō í ni,

8 Inε ηau ihē à waa jirimam nii

Do gele nηu akā.

Amma idò nηa í jìim.

9 À waa tǎm nii si ngbε.

Woodai amanε ηai à waa kò inε ηa si

Nò à waa ni woodam nii.

Mii iyi í ya dasi inε riisi

(Cò Maaku 7:14-23)

10 Nòì Jesu í kpe zamaau nò í ni, i de itì i gbò yaasei ideu.

11 Kù jε mii iyi wa lò hai do gelei amanεi í ya dasiε riisi. Amma mii iyi í ya fita hai si gelei amanεi á dasiε riisi.

12 Nò mǎcǎε ηau à na à sōò à ni, i kù mà ide iyi ì fòu bε í jεa Farisi ηau taale?

13 Nò Jesu í jε nηa í ni, jìi baa yooma iyi Baam iyi í wa lele kù lò fei, aa tuui.

14 I jò ηa bε. Woo mu golo fεεju ηai. Nò bii fεεju wa mua fεεju golo aηa minji fei à ya koo a dasi gooi.

15 Nòì Piεε í ni, sisi nwa yaasei mǎndau bε.

16 Nò Jesu í ni, inε mǎ, i kù nε bisi ηai?

17 I kù mà ηa, mii iyi wa lò hai do gelei amanε fei, si inòei wa bò? Si anyie nò ku fita hai si ara.

18 Amma ide iyi í ya fita hai si gele, hai si idòì wa naa. Nηu bei wa dasi amanε riisi,

19 domi hai si idòì amanεi lasabu laalò wa naa. Inε ku kpa, do sakara, do sēε ku tǎtǎo do mudēε hai ce abòdǎ, do

ile, do ibo, do ine ku beje, mii nau be fei hai si idai wa naa,

²⁰ nɔ nɔ nau bei í ya dasi amanɛ riisi. Amma kù je kujɛ hai wɔɔi á dasi ine riisi.

*Abo dimi mmu gɔ í dasi Jesu naane
(Cɔ Maaku 7:24-30)*

²¹ Si anyii nɔ, Jesu í ne hai be í bɔ ikpa Tii do Sidɔɔ.

²² Inaaboi ilei Kanaã gɔ iyi í wa be í naa bi tɛɛ nɔ í dɔ anu í ni, Lafɛɛ, tɔkui Davidi amanlu nlau, ce araarem. Ama inaabom í ne inei inɔko, nɔ wa kpãa iju ntɔ ntɔ.

²³ Amma Jesu kù jɛaa ide kãma. Nɔ mɔcɔɛ na à naa à tɔɛ à ni, abou ihɛ wa dɔ anu wa too anyi nwa. I kaa leleɛ?

²⁴ Nɔ í je í ni, bi inei Izireli na aɔa akãi à bɛm wa, ine na iyi à ye bei angudã na iyi à nyɔ.

²⁵ Amma abou í naa í gule si wajue í ni, Lafɛɛ, sobiim.

²⁶ Nɔ Jesu í ni, kù sɛa a gba ijei amu na a na aja keeke na.

²⁷ Nɔi abou í ni, ntɔi Lafɛɛ. Amma do nɔ fei, aja keeke nau à ya wa abei taabu a maa je buubuui ije iyi wa cuku wa hai si taabui lafɛɛ nna na.

²⁸ Nɔ Jesu í jɛaa í ni, abooyi, naane ku dasie í la. Béi ì bi fei á ce. Nɔ gbakã ama inaaboɛu í ba iri.

Jesu í jɔ bɔɔ nkɔ í ba iri

²⁹ Nɔ Jesu í ne hai be í too itii tenkui Galilee, í koo í gũ antai kuta gɔ í buba.

³⁰ Nɔ zamaa nla gɔ í naa bi tɛɛ. À naaɔ ilu kute akã na wa, do fɛɛju na, do wɛɛge na, do deki na, do bɔɔ nkɔ má nɔ à jile na si wajui Jesu, nɔ í jɔ à ba iri.

³¹ Nɔi ine nau à biti iyi à ye deki nau à waa fɔ ide, wɛɛge nau à ba iri, ilu kute akã nau à waa ne, fɛɛju na à waa ye ilu, nɔ à waa saabu Ilaaɔ Lafɛɛi inei Izireli na.

*Jesu í wɔ amanɛ dubu mɛɛ (4.000)
(Cɔ Maaku 8:1-10)*

³² Jesu í kpe mɔcɔɛ na í ni, araarei ine nau ihɛ wa mum, domi aɔ mɛeta nɔai ihɛ iyi à wa bi tom, nɔ sɔnda kãma kù gbe nna má. Nɔ n kù bi n jɔ a neò ariu ku ba a maà na a koo a cuku kpãa.

³³ Nɔ mɔcɔɛ nau mɔ à beɛ à ni, to, iwoi aa ka ba ije si gbabuau ihɛ iyi á yo zamaa nla nla ihɛ.

³⁴ Nɔ Jesu í bee na í ni, pɛɛ feloi í ne na. Nɔi à ni, pɛɛ ara mɛɛjei do cɛɛ wɛwɛɛ gɔ na.

³⁵ Nɔ Jesu í ni ine nau a buba ile.

³⁶ Nɔ í so pɛɛ ara mɛɛjeu do cɛɛ nau, í saabu Ilaaɔ titã í bei í bububuɛ í na mɔcɔɛ na a kpɛ nna. Nɔi à kpɛa ine nau.

³⁷ Nɔ aɔa fei à je à yo hee pɛɛu í gbe. Nɔi à ko pɛɛ iyi í gbeu nɔ í ce kɔlɔ mɛɛje.

³⁸ Ine na iyi à jɛu à wɛɛi zakai amanɛ dubu mɛɛ (4.000), baai inaabo do ama keeke na baasi.

³⁹ Nɔi Jesu í jɔ ine nau à ne í bei í lɔ akɔi iyi í ne ikpa ilei Magadã.

16

Farisi do Sadusi na à bi Jesu ku ce maamaake

(Cɔ Maaku 8:11-13; Luku 12:54-56)

¹ Si anyii nɔ, Farisi do Sadusi na à naa bi Jesu a cɔ laakaɛ. À tɔɛ ku ce maamaake iyi á nyisi iyi gbugbãe hai bi Ilaaɔi wa naa.

² Nɔi Jesu í je nna í ni, bii inunu wa bɔ ku lɔ nɔ lele í kpã ì ya ni na, iju iyi á má ala á dɔ.

³ Bii daakɔi í ya ni na, iji á rɔ domi iji í dũ í we mango. Ì waa mà yaasei lele na amma i kù waa mà yaasei waati iyi à wa si nsei na.

⁴ Ine laalɔi nsei na iyi a kù leekiò Ilaaɔ nɔ akã, nyindai à ya maa bi ku ye. Amma nyinda gɔ kù wɛɛ iyi aa nyisi na má bii kù je ide iyi í ba walii Zonasiu.

Iyi Jesu í fɔ beɛbe í tã nɔi í jɔ na í ne.

*Lefeei Farisi do Sadusi na
(Cɔ Maaku 8:14-21)*

⁵ Si anyii nɔ, Jesu do mɔcɔɛ nau à koo à lɔ akɔi inyi à waa bɔ ikpa icei tenkuu ikpa ihɔ. Nɔ wee mɔcɔɛ nau à gbeje ku so pɛɛ kosɛa.

⁶ Nɔi Jesu í sɔ na í ni, to, i ce laakai do lefee Farisi do Sadusi nau.

⁷ Nɔi mɔcɔ nau à waa lasabu si ido nna à waa ni, na iyi í jɔ a kù so pɛɛ kosɛai í jɔ wa fɔ beɛbe.

⁸ Amma Jesu í mà lasabu nna iyi à waa ce nɔ í bee na í ni, na mii í ce ì waa

ni ɲa, na iyi í jò ɲe i kù so p̄e kosi'ai í jò ñ wa n fò b̄eɛb̄e. Naane ɲe kù la.

⁹ I kù gb̄o yaasee hee nsei ɲa? I kù waa ye gigii p̄e ara miu iyi ñ bu ñ kp̄e'a aman̄e dubu miu do jiai p̄e k̄o iyi í gbe má ɲa?

¹⁰ M̄a í kù waa ye gigii p̄e ara m̄eje iyi ñ bububu ñ na aman̄e dubu m̄e ɲau do jiai p̄e k̄o iyi í gbe má ɲa?

¹¹ Na mii í ce i kù mà ɲa iyi p̄e si ñ wa n f̄aa. I ce laakai do lefee'i Farisi ɲa do Sadusi ɲau.

¹² B̄ebei m̄oc̄o ɲau à mà iyi kù j̄e lefee iyi í ya jò p̄e ku wui wa f̄aa, amma à mà iyi cioi Farisi do ti Sadusi ɲau wa f̄aa.

*Pīe í ni Jesu í je in̄e iyi Ilaaḍ í cica
(C̄o Maaku 8:27-30; Luku 9:18-21)*

¹³ N̄o Jesu í to Sezaree si ilei Filipee. N̄o í bee m̄oc̄o ɲa í ni, yooi in̄e ɲa à ya ni amu Am̄ai Aman̄e ñ j̄e.

¹⁴ N̄oi à j̄eaa à ni, in̄e ḡo ɲa à ya ni aw̄o Z̄aa woo dasi inyiui. In̄e ḡo ɲa m̄o à ya ni aw̄o Elii walii n̄lai takoui. In̄e ḡo ɲa m̄o à ya ni aw̄o Zeremiii, walak̄o walii mmu ḡo má.

¹⁵ N̄o Jesu í bee ɲa í ni, ɲe m̄o ni, yooi ñ ni ñ j̄e ɲa.

¹⁶ N̄o Sim̄o Pīe í j̄eaa í ni, aw̄o Am̄ai Ilaaḍ ɲu iyi í j̄e irii kuw̄eui. Aw̄ai ñ j̄e in̄e iyi í cicaui.

¹⁷ N̄oi Jesu í ni, Sim̄o, am̄ai Z̄aa, aw̄o ilu in̄o did̄oi. Kù j̄e aman̄e í s̄e, bii ku j̄e Baam iyi í wa lele.

¹⁸ Amui ñ wa n s̄e iyi aw̄o Pīei, waat̄o kuta. Si antai kutaui an j̄ile igbem, n̄o baa iku takae kaa ȳok̄o ku ganji igbeu*.

¹⁹ Aw̄ai an na yiiko si kp̄ai bommai Ilaaḍ. Mii iyi ñ k̄asi si andunya, lele m̄o à k̄asii. N̄o mii iyi ñ j̄esi si andunyau, lele m̄o á j̄esii.

²⁰ N̄oi Jesu í s̄e m̄oc̄o ɲau do kugaabu í ni a maà na a s̄e in̄e ḡo iyi ɲu í j̄e in̄e iyi Ilaaḍ í cicaui.

*Jesu wa f̄o ide'i ikūe do kuj̄e
(C̄o Maaku 8:31-9:1; Luku 9:22-27)*

²¹ Hai waati b̄ebei Jesu í sinti ku s̄e m̄oc̄o ɲa í ni tilasii ɲu ku b̄o

Zeruzalemu. Tenḡi bei in̄e ngbo ɲa do in̄e ngboi woo weei Ilaaḍ ɲa do woo k̄o in̄e ɲa si wooda ɲa aa kp̄a ɲu iju. Aa kpa ɲu, amma si aj̄o m̄etasia ɲu á j̄i má hai si bale.

²² N̄oi Pīe í gb̄aa í b̄oɛ k̄ok̄oɛ í s̄o í ni, Ilaaḍ ku waasu ideu, Laf̄e. Ide dimi b̄eɛb̄e kaa baɛ pai.

²³ Amma Jesu í sinda í s̄o Pīe í ni, sek̄e hai bi tom Seetam. Ì waa bi i j̄em bi ku koose, domi i kù waa ce lasabui Ilaaḍ, í gbe ti aman̄e ɲa.

²⁴ Si anyii ɲu Jesu í s̄o m̄oc̄o ɲa í ni, in̄e iyi wa bi ku toom, ku jò id̄ob̄ie n̄o ku so j̄i ku gaaūe ku toom wa.

²⁵ N̄o in̄e iyi wa bi ku ba kuw̄e do id̄ob̄ie, kaa baa. Amma in̄e iyi í n̄yo kuw̄e na irim, laf̄e á baa do nt̄o.

²⁶ Aranf̄aani yoomai aman̄e í ne bii í ba aman̄e andunya fei n̄o í kua kuw̄e. M̄a mii í w̄e iyi aman̄e á kpaasiò kuw̄e.

²⁷ Amu Am̄ai Aman̄e an nyi wa má dei kam kam do amboei Baam do amalekam ɲa aj̄o. Si waati b̄ebei an s̄aa in̄e fei si yaase bei í j̄eò kuw̄e.

²⁸ Nt̄o nt̄o ñ wa n s̄e ɲei, in̄e ɲa iyi à wa ih̄e, ḡoḡo ɲa ɲa aa ye amu Am̄ai Aman̄e n na n j̄e bommam hee aɲa fei a maa ku.

17

*Arai Jesu í daana
(C̄o Maaku 9:2-13; Luku 9:28-36)*

¹ Si anyii aj̄o m̄efa Jesu í kpe Pīe do Zaaki do Z̄aa if̄oɛ í nya ɲa ik̄a n̄o à koo à ḡu iri kuta n̄la ḡo aɲa ɲu.

² N̄oi à ba wee arae í kpaasi. Wajue wa daana jiida jiida, n̄o j̄aaɛ ɲa í f̄uuta pai bei inya kumá.

³ Si anyie ɲoi Moizi do Elii à faata wa anu ak̄a à waa baa ide ku f̄o.

⁴ N̄oi Pīe í s̄e Jesu í ni, Laf̄e, í s̄ia ka maa wa ih̄e. Bii ñ bi, jò ka ce ilei ac̄o m̄eta, ak̄a tit̄e, ak̄a m̄o ti Moizi, ak̄a m̄o ti Elii.

⁵ Wa f̄o ideu kù t̄a m̄am n̄o inya kumá ḡo í naa si ɲa bei buk̄o. N̄o à gb̄o ide ku f̄o ḡo hai si in̄e í ni, in̄e ih̄e í j̄e

* **16:18 baa iku takae kaa ȳok̄o ku ganji igbeu** Yaasei is̄eɛdeu ih̄e kù má s̄aa s̄aa. Yaase bei in̄e ḡo ɲa à gb̄o wee. Nk̄ama kaa ȳok̄o ku ceaa nḡoḡo, baa gb̄uḡb̄ai iku takae.

amam. N̄ buu jiida jiida, siei in̄ did̄m fei í ya wa. I ya gb̄o ideē ña.

⁶ Iyi m̄c̄c̄o ñau à gb̄o ide ku f̄au ñoi njo í mu ña hee à seebata ile.

⁷ Amma Jesu í naa bi tu ña í lu ña í ni, i dede ña i maà j̄ò njo ku mu ñe.

⁸ N̄o à wu iju lele, amma a kù ye in̄e ḡo bii kù je Jesu ññu akã.

⁹ N̄oi à waa kita wa hai antai iri kutau n̄o Jesu í s̄o ña í ni, i maà s̄o in̄e ḡo mii iyi í yeu be ña hee amu Amai Aman̄e n̄ koo n̄ ku n̄o ñ j̄i hai si bale má.

¹⁰ N̄oi m̄c̄c̄o ñau à bee Jesu à ni, n̄o na mii í ce woo k̄o in̄e ña si wooda ñau à ya ni Eliii á tako in̄e iyi Ilaāó í cicau ku naa.

¹¹ N̄o í je ñña í ni, nt̄oi Eliii á tako ku naa n̄o ku teese mii fei s̄aa s̄aa.

¹² Amma an s̄o ñe iyi Elii í naa tã, in̄e ña a kù màa, n̄o à ceaa bei à bi. Beebe m̄oi amu Amai Aman̄e an ba ijuukpã si aw̄o ñña.

¹³ N̄oi m̄c̄c̄o ñau à mà bebei iyi Zãa woo dasi inyii wa fãa.

Jesu í faaba ama ḡo iyi í ne in̄e in̄ōko (C̄o Maaku 9:14-29; Luku 9:37-43a)

¹⁴ Iyi à to wa bii zamaa í wau, ñoi m̄k̄o ḡo í naa í gule si wajui Jesu

¹⁵ í ni, Laf̄ēe, ce araarei ama in̄em̄k̄om̄ n̄ou ih̄e. In̄e in̄ōko ḡo í s̄osie b̄õoi cukuuna, wa wahalae m̄oi jiida jiida. Aj̄o ḡo ña í ya dasie in̄o ina walak̄o in̄o inyi.

¹⁶ N̄̄ soo n̄ naae wa bi m̄c̄c̄o ñau ih̄e amma à m̄onḡo ku faabāe.

¹⁷ Jesu í ni, in̄e in̄e laal̄o hai dasi naane ña, hee waati yoomai an maa n̄ wa in̄o ññe. Mà hee waati yoomai an maa n̄ temuaò ñe. I naam amau wa ih̄e ña.

¹⁸ N̄o à naa Jesu amau wa, ñoi í la si in̄e in̄ōkou n̄o í fita sie n̄o amau í ba iri tengi beu be.

¹⁹ N̄oi m̄c̄c̄oi Jesu ñau à b̄o bi tee aña duus̄õ à beee à ni, na mii í ce awa a kù ȳk̄o a kù lele in̄e in̄ōkou.

²⁰ N̄o Jesu í je ñña í ni, si na iyi í j̄ò naane ññe kù lai. Nt̄o nt̄o n̄ wa n̄ s̄o ñei, bii naane ññe í la í to baa dimii mii ku gb̄e iyi í kere í re, aa ȳk̄o í s̄o iri kutau

ih̄e ña í ni ku dede hai be ku b̄o ih̄õ, n̄o beeb̄e m̄oi á dede. Nkãma kù wee iyi aa m̄onḡo ku ce ña. [

²¹ Amma dimii in̄e in̄ōko beeb̄e ci ya fita bii kù je do kut̄õ do anu ku ñi.]

Jesu í nyi wa f̄o idei ikue do kuj̄e má (C̄o Maaku 9:30-32; Luku 9:43b-45)

²² Aj̄o ññu ḡo si bei m̄c̄c̄o ñau à t̄õt̄õ Galilee be ñoi Jesu í s̄o ña í ni, aa mu amu Amai Aman̄e a daa in̄e ña si aw̄o.

²³ Aa kpam, amma si aj̄o meetasia an j̄i hai si bale má.

N̄oi in̄ō m̄c̄c̄o ñau í f̄o nt̄o nt̄o.

Fia iyi à ne ku sã na icei kpas̄ei Ilaāó

²⁴ Si anyii ññu Jesu do m̄c̄c̄o ña à b̄o Kaperanumu, ñoi woo gba fia iyi à ne ku sã na icei kpas̄ei Ilaāó ñau à naa bi Piee à beee à ni, Meetu ññe ci ya sã fia kpas̄ei Ilaāó?

²⁵ N̄o Piee í ni, áá, í ya sã. N̄oi Piee í ne kpas̄e. Iyi í l̄o ile n̄o Jesu í tako í beee í ni, Sim̄õ, beirei ì waa lasabu. Ilaalui andunya ñau ih̄e, hai bi yooi à ya gba fia l̄empoo. Hai bi amaalu ña de, mà hai bi in̄e njoo ña.

²⁶ N̄o Piee í je í ni, hai bi in̄e njoo ñai. N̄oi Jesu í ni, na ññu, amaalu ña a kaa sã.*

²⁷ Amma do ññu fei, kù s̄ia ka je ñña bi ku koose. Na ññu, b̄o tenku be i koo i le kootia, c̄e iyi í tako í muu, la gelee. Aa ye kpekele be iyi á to fia ku sã awae fei. Nyaa i koo i sã ñña.

18

Yooi í je in̄e ngbo

(C̄o Maaku 9:33-37, 42-48; Luku 9:46-48; 17:1-2)

¹ Waati ññu, m̄c̄c̄oi Jesu ñau à naa bi tee à beee à ni, si bommai Ilaāó yooi í je in̄e ngbo.

² N̄oi Jesu í kpe ama keeke ḡo í leek̄e si anini ñña.

³ N̄o í ni, nt̄o nt̄o n̄ wa n̄ s̄o ñei, bii i kù kpaasi id̄o ññe n̄o i kù ye bei ama keeke ña, i kaa l̄o tengi bii Ilaāó í je bommae.

⁴ In̄e iyi á je in̄e ngbo si bommai Ilaāó ññu í je in̄e iyi í kaye arae í baa í ye bei amau ih̄e.

* **17:26 na ññu, amaalu ña a kaa sã** Si fee ñña à ni, amai aña taka ñña ña a kù ne ku sã. N̄o do yaase beeb̄e in̄e ña aa mà iyi Jesu ññu iyi í je Amai Ilaāó kù ne ku sã.

5 Ine iyi í nò í gba ama keeke bei ine ihē na irim, amui í gba.

6 Ine iyi í dasi ine akāi ama keeke ña iyi à dasim naane ihē dulum, á tia a ðia lafēeu abo si kōo a tale sie ino tenku inyi ku joo.

7 Ijuukpā nla nla inei andunya ña aa ye si na iyi í jò à ya maa dasi kpaasi ña ña dulum. Kù nò kù ne bei á ce iyi ine gò ña a kù dasi kpaasi ña ña dulum, amma ine iyi í ce beebe á ye ijuukpā ntò ntò.

8 Bii í je awōe walakò iseē wa dasie dulum, buu i nyoo ku jìde. Á tiae i lo si kuwēe iyi ci ya tā do awō akā walakò kute akā do iyi aa ne awō minji do kute minjiu fei nò a dasie ina iyi ci ya ku.

9 Bii í nò í je ijuēi wa dasie dulum, nyaa i nyoo ku jìde. Á tiae i lo si kuwēe iyi ci ya tā do iju akā do iyi aa ne iju minji fei nò a dasieò ina iyi ci ya ku.

*Məndai angudā iyi í nyò à tasieu
(Cò Luku 15:3-7)*

10 Jesu í sō ña má í ni, i ce laakai i maà donda baa ine akāi amu ñau ña. Ntò ntò ñ wa n sō ñei, amaleka woo degbe ña ña à ya maa leekli ajò fei si wajui Baam iyi í wa lele. [

11 Amu Amai Amane ñ naa ku faaba ine ña iyi à nyoi.]

12 Beirei ì waa lasabu ña. Bii ine gò í ne angudā cío nò akāe í nyò, kaa jò cío fakā kù wa siu titā si geete bii à wau koo dede akā iyi í nyòu wa?

13 Ntò ntò ñ wa n sò ñei, bii í yoo, á ne ino didō nla nla na irie ku re baa cío fakā kù wa si iyi kù nyòu.

14 Beebe moi, Baa ñje iyi í wa lele kù bi baa ine akāi ama keeke ñau ku nyò.

Bei aa ce bii woo dasi naane gò í rara

15 Jesu í ni má, bii kpaasi woo dasi naane gò í ce dulum, bò bi tee awō akā nò í jò ku mà yaasei dulum nau. Bii í gbò idee, ì baae wa má si kpāa jiidai.

16 Amma bii í kò ku gbò idee, dede ine akā wala minji si bei kukoi idee Ilaaō wa fò. I bò bi tee ña, nò ine ñau aa je seēdai ideu fei.

17 Bii í kò ku gbò ide ñña, sō inei igbe ñau. Bii í nò í kò ku gbò baa idee inei igbe ñau, i dooe bei hai dasi naane walakò bei woo gba fi ai lempoo.

18 Ntò ntò ñ wa n sō ñei, mii iyi ì kosi si andunya fei ña, lele mō á kosi. Nò mii iyi ì jesi si andunya fei ña lele mō á jesi.

19 Ñ wa n sō ñe má iyi bii amane minji í ce anu akā si andunya ihē a tōo ngogo, Baam iyi í wa lele á mu ñña,

20 domi tengi bii amane minji wala meeta í tətəo à waa ce kutəo do irim, ñ wa si anini ñña.

Amaace iyi í kò ku cea kpaasie suuru

21 Njoi Piee í bò bi Jesu í beee í ni, Lafēe, bii kpaasim í ceem kurara ise feloi an ceaa suuru. Hee ise gbeje?

22 Njoi Jesu í jēaa í ni, aawo. N kaa n sōe iyi andi ise gbejei, amma aa ceaa suuru ise kitaò fēewa tuuba mēje.

23 Sotí i gbò faaji gò iyi wa nyisi bei bommai Ilaaō í ye. Ilaalu gò wa bi ku ce dooi gbesee iyi amaacee ña à waa mu.

24 Iyi í sinti ku ce dooi gbeseu, ñoi à naaò ine gò wa be, iyi wa mu gbesee í to baa fəotə ciwa nkpə nkpə*.

25 Si bei ineeu kù ne mii iyi á sàò gbeseu, ñoi lafēee í ni a taa bei aru, ñña do aboe do amaee ña do mii iyi í ne fei a sàò gbeseu.

26 Njoi amaaceu í gule si wajui lafēeeu wa tōe suuru í ni, yəkəəm suuru an sãe mbē fei.

27 Nò lafēeeu í ce araaree í kpa gbeseu nò í jòe í ne.

28 Iyi amaaceu í fita hai be gbakā, nò í ko amaace kpaasie gò iyi wa mu gbesee zakai kpekele cío. Njoi í batae í te kōe í ni, sām gbesem iyi ì waa muu.

29 Njoi kpaasie u í gule si wajuē í tōe suuru í ni, yəkəəm suuru an sãe gbesee.

30 Amma kù je, nò í jò à dasi kpaasie u piisō hee koo sàò gbeseu fei ku tā.

31 Njoi amaace iyi à gbe ñau à ye bei í ce nò ino ñña fei í fò, ñoi à koo à sisia lafēe ñña yaasei ideu fei.

* **18:24 dubu ciwa nkpə nkpə** Si fee ñña à ni talá dubu mēewa. Talá akā fei fi ai icei adō maatū iyi à ya sãa ine akā.

³² Nɔi lafɛɛu í kpoó í ni, awɔ amaace laalɔ, í jɔ iyi ì tɔm suuru ñ kpa gbeseɛu feii mɛɛ.

³³ Awɔ mɔ ì nɛ í ce araarei amaace kpaasiɛi wo si bei ñ ceɛ.

³⁴ Nɔ idɔi lafɛɛu í kɔ, nɔi í jɔ à dasiɛ piisɔ si awɔi woo kpã inɛ nɔa iju hee koo sãɔ gbeseu fei ku tãu.

³⁵ Nɔi Jesu í ni, bɛɛbɛ mɔi Baam iyi í wa lele á ce nɛɛ, inɛ iyi í ci ya cea kpaasi nɛɛ nɔa suuru do inɔ akã.

19

*Jesu wa fɔ ideii nɛ ku kɔi abo do mɔkɔ
(Cɔ Maaku 10:1-12)*

¹ Iyi Jesu í fɔ ideii í tã nɔ í nɛ hai ilɛi Galilee í bɔ ikpa ilɛi Zudee iyi í wa icei idoi Zuudɛɛu.

² Nɔi zamaa nla gɔ wa tooɛ nɔ í jɔ bɔɔ nɔa à ba iri.

³ Nɔi Farisi gɔ nɔa à naa bi tɛɛ ku ba a cɔ laakaɛ. Nɔ à beɛɛ à ni, amanɛ í nɛ kpãa ku kɔsi aboɛ si ide baa yooma fei?

⁴ Nɔ í je nɔa í ni, i kù cio iyi kukɔi ideii Ilaaɔ wa fɔ nɔa? Í ni, hai sinte, Woo taka í ce nɔi inɛmɔkɔ do inaabo.

⁵ Nɔ í ni má, na nɔu, mɔkɔ á jɔ iyeɔ baɛɛ nɔ nɔu do aboɛ a maa wɛɛ nɔ nɔa minji fei a baa a je ara akã.

⁶ Si bɛɛbɛ a kù je nɔa minji má, ara akã dei à je. Na nɔu, amanɛ kù nɛ ku fɛɛfɛ mii iyi Ilaaɔ í tɔtɔ.

⁷ Nɔ Farisi nɔu à beɛɛ à ni, bii bɛɛbɛi, na mii í ce Moizi í na wooda í ni inɛ iyi wa bi ku kɔsi aboɛ ku ceaa tiaii nɛ ku kɔ ku bei ku kɔsiɛ.

⁸ Nɔ Jesu í je nɔa í ni, Moizi í jɔ ì waa lele abo nɛɛ nɔi na idɔ kulele nɛɛ. Amma waati iyi Ilaaɔ í taka amanɛ kù je bɛɛbɛ.

⁹ An sɔ nɛɛ, inɛ iyi í kɔsi aboɛ nɔ kù je na sakara, nɔ í so mmuɛ, nɔu takɛ í ce sakarai.

¹⁰ Nɔi mɔcɔɛ nɔu à sɔɔ à ni, bii bɛɛbɛi si gãmɛi aboɔ mɔkɔ í tia a maà ya so nɛɛ.

¹¹ Nɔ Jesu í ni, ide iyi ñ wa n fɔ nɛi, kù je inɛ feii á yɔkɔ ku gbɔ yaaseɛ, bii kù je inɛ nɔa iyi Ilaaɔ í mu nɔa gbugbãɛ.

¹² Mii ikã ikã iyi wa ganji inɛ nɔa nɛɛ ku so í kpɔ. Inɛ gɔ nɔa bɛɛbɛi à bí nɔa do, a kaa yɔkɔ dei. Inɛ gɔ nɔa mɔ amanɛ nɔi à ce nɔa bɛɛbɛ. Inɛ gɔ nɔa mɔ a kù bi

abo ku so ku ba a ce icei bommai Ilaaɔ jiida jiida. Inɛ iyi á yɔkɔ ku gbɔ ideu ku gbɔa.

Jesu í weea ama keeke nɔ

(Cɔ Maaku 10:13-16; Luku 18:15-17)

¹³ Si anyii nɔu, inɛ nɔa à gbã ama keeke nɔa à naa Jesu wa ku le si nɔa awɔ nɔ ku ce nɔa kutɔ. Amma mɔcɔɛ nɔa à waa gbagba si nɔa.

¹⁴ Nɔi Jesu í sɔ nɔa í ni, i jɔ amu nɔa a naa bi tom, i maà ganji nɔa, domi bommai Ilaaɔ í je ti inɛ nɔa iyi à jɔ nɔa.

¹⁵ Nɔi í le nɔa awɔ si iri nɔ í ce nɔa kutɔ í bei í nɛ hai bɛ.

Idei awaasũ ilu fia gɔ

(Cɔ Maaku 10:17-31; Luku 18:18-30)

¹⁶ Ajɔ nɔu gɔ mɔkɔ gɔ í naa bi Jesu nɔ í beɛɛ í ni, Mɛɛtu, mii jiida yooma an ce n baɔ kuwɛɛ hai tã.

¹⁷ Nɔ Jesu í beɛɛ í ni, na mii í ce ì waa beem ideii jiida ku ce. Ilaaɔ nɔu akã í je jiida. Bii ì bi i ba kuwɛɛ iyi ci ya tã, jirima woodaí Ilaaɔ nɔu.

¹⁸ Nɔ í beɛ Jesu í ni, wooda yooma nɔi. Nɔ í sɔɔ í ni, maà kpa inɛ, maà ce sakara, maà ce ile, nɔ i maà jea inɛ gɔ sɛɛda ibo.

¹⁹ Jirima iyeɔ baɛɛ, nɔ i bi kpaasiɛ bei ì bi araɛ.

²⁰ Nɔ awaasũu í ni, ñ wa n jirima iyi bɛ fei tã, mii í gbe n ce má.

²¹ Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, bii ì bi i kɔ dee dee, koo ta mii iyi ì nɛ fei, nɔ i kpɛa ilu are nɔa fia. Bii ì ce bɛɛbɛ aa ba amani jiida lelei Aɔ. Si anyiɛ nɔ i naa i toom.

²² Iyi awaasũu í gbɔ bɛɛbɛ nɔi í sinda í nɛ do inɔ kufɔ domi ilu amani nla nla.

²³ Nɔi Jesu í sɔ mɔcɔɛ nɔa í ni, ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ nɛi, á gaabua ilu fia ku lɔ tengi bii Ilaaɔ í je bommaɛ.

²⁴ Nɔ an sɔ nɛɛ má iyi á faalaa kpookpo ku lɔ si iwoi abɛɛ do iyi ilu amani á lɔɔ tengi bii Ilaaɔ í je bommaɛ.

²⁵ Iyi mɔcɔ nɔu à gbɔ ideu nɔi à biti kaa kaa, nɔ à ni, bii bɛɛbɛi, to, yooi á ba faaba.

²⁶ Nɔi Jesu í cɔ nɔa nɔ í ni, bi amanɛ nɔi kaa ce, amma Ilaaɔ á yɔkɔ ku ce fei ndɛɛ.

27 Nɔi Piεε í sɔɔ í ni, wee à jò mii fei tã à waa tooe. To, yoomai á na ku je tu wa.

28 Nɔ Jesu í sɔ nɔ í ni, ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ nɔi, waati iyi llaaã á ce mii fei titɔ nɔ amu Amai Amanε n maa n buba si batai bomma ilu amboem, inε amane maateeji iyi ñ waa toom nɔu ihε, inε mɔ aa buba si batai bommau i kiitiò dimi maateejii inei Izireli nɔu.

29 Nɔ inε baa yooma iyi í jò kpasεε wa, walakɔ igbã do ifεε nɔ, walakɔ wec̄iε nɔ, walakɔ baaε, walakɔ iyee, walakɔ amaε nɔ, walakɔ ikoe nɔ na irim, á ba ribaε ikɔ c̄iɔ, nɔ ku ba kuweε hai tã má.

30 Amma inε nɔ iyi à je inei waju nɔ si nsei, nkprɔ nɔa á na ku je inei anyi, nɔ inei anyi nɔa mɔ, nkprɔ nɔa á na ku je inei waju.

20

Mɔndai ilu kpasε do gaanɔɔmaε nɔ

1 Jesu í kpa nɔa mɔndau ihε í ni, ideí bommai llaaã í jò ideí ilu kpasε gɔ iyi í fita daadaakɔ wa dede amaace ku bɔɔ nɔ ikoe.

2 Waati iyi í ba amaace nɔu aɔaɔ nɔ à fɔ à gbɔa nje ku sã nɔa si bei à ya sãa woo ce ice si ajɔ akã, nɔ í ni a bɔ ikoi nɔu a koo a ce ice. Nɔ à koo.

3 Nɔ zakai isɔ mεεsã í fita má í koo í ba inε gɔ nɔa à waa buba si tafa a kù waa ce nkãma.

4 Nɔ í sɔ nɔ í ni, inε mɔ, i bɔ ikom i koo i ce ice nɔ. An sã nɔe si bei í jò.

5 Nɔi à koo. Nɔi ilu kpasεu í fita má zakai dasã, do aε zakai inunu ku sinda ma, nɔ ide dimi akãui í ya fɔ.

6 Aε zakai isɔ miu nɔi í fita nɔ í ye inε gɔ nɔa má à waa buba. Nɔi í bee nɔ í ni, na mii í ce ñ waa buba ihε ngbe ngbe hai daakɔ nɔ.

7 Nɔi à jεaa à ni, si na iyi í jò inε kãma kù dasi wa icei. Nɔi í ni, to, inε mɔ i bɔ ikom i koo i ce ice nɔ.

8 Iyi í to aε zakai kulɔi inunu nɔi ilu kpasεu í kpe inε ngboi amaaceε nɔu í sɔɔ í ni, kpe gaanɔɔma nɔu wa, sã nɔa fia nɔa, sinti hai bi inei ankãanyi nɔu hee ku koo si inε sinte nɔu.

9 Inε nɔa iyi à sinti ice aε zakai isɔ miu nɔu à naa à gba fia icei ajɔ akã.

10 Amma iyi à to si inε sinte nɔu à tamaa bei ti aɔa á re bæbe. Amma fia icei ajɔ akã à sãa aɔa mɔ.

11 Iyi à ye fiau bæbe nɔi à wasi ku gbagba si ilu kpasεu.

12 À waa ni, inε nɔa iyi à naa ankãanyiu isɔ akã à ce ice nɔ ñ sã nɔa bei awa iyi à ce ice si inya gbãa hai daakɔ hee à gbεεji.

13 Nɔi ilu kpasεu í sɔ inε akã nɔa í ni, kpaasim, n kù takiε, domi ñ jesi i gba fia icei ajɔ akã, mà kù je bæbe.

14 To, gba fiaε i nε. Ñ bi n sãa inei ankãanyiu ihε bei awɔ mɔ.

15 Kù je bei ñ bii an ceò fiam? Mà ñ waa ce igu si na iyi í jò ñ ce jiidai.

16 Nɔi Jesu í ni, bæbe mɔi inei anyi nɔa na á je inei waju, nɔ inei waju nɔa mɔ a na á je inei anyi nɔa.

Jesu wa fɔ ideí ikue do kujε ise gbεεtasia

(Cɔ Maaku 10:32-34; Luku 18:31-34)

17 Nɔi Jesu í dasi kpãa wa bɔ Zeruzalemu. Nɔ í nya mɔcɔ maateeji nɔu ikã, nɔi í sɔ nɔa si kpãa í ni,

18 wee à waa bɔ Zeruzalemu. Bei aa mu amu Amai Amanε a dasim awɔi inε ngboi woo weei llaaã nɔa do woo kɔ inε nɔa si wooda nɔ. Aa ye taalem a ni a kpaam.

19 Si anyie nɔ a dasim si awɔi dimi mmu nɔ, aa yaakom, nɔ a tεem kpɔtɔɔ, nɔ a kpakpam si jii ku gaau. Nɔ si ajɔ mεetasia an jii má hai si bale.

Mii iyi iyei Zaaki do Zãa í tɔɔ Jesu

(Cɔ Maaku 10:35-45)

20 Si anyii nɔu nɔi iyei amai Zebedeε nɔa í naa bi Jesu do amaε nɔa nɔ í gule si wajue ku tɔεε ngɔgɔ.

21 Nɔ Jesu í beε í ni, mii ñ bi. Nɔi í ni, si waati iyi aa naa i je bomma, jò ama minjim nɔu ihε, inε akã ku buba awɔ njεε, inε akã mɔ awɔ cangae.

22 Nɔi Jesu í sɔ mɔcɔ minji nɔu í ni, i kù mà mii iyi ñ waa tɔɔm nɔa mɔm. Aa yɔkɔ i temuaò ijuukpã iyi an ye nɔa? Nɔ à ni aɔa aa yɔkɔ.

23 Nɔ í sɔ nɔa má í ni, ntai, aa ye ijuukpã iyi an ye nɔa. Amma kù je amui an cica inε nɔa iyi aa buba si canga do

njem. Bi ku bubau be, ine na iyi Ilaaḥ Baam í cea saaluɛ naí aa buba sí.

²⁴ Nḡi mḡcḡ mɛɛwa iyi à gbe nau à gbḡ ideu nḡ idḡ nḡa í kḡḡ minji nau.

²⁵ Nḡi Jesu í kpe aḡa fei í sḡ na í ni, inɛ mḡ ì mà na si andunyau ihɛ ilaalu nau à ya maa taa inɛ nḡa na gbugbāi. Nḡ inɛ ngbo nḡa na mḡ a maa nyisi yiiko nḡa.

²⁶ Amma bi tu nɛ kaa ce beɛbe. Inɛ nḡe iyi wa bi nḡu ku je inɛ ngbo, nḡui á je woo ce nḡe ícɛ.

²⁷ Beɛbe mḡi inɛ iyi wa bi nḡu ku je woo cua nḡe, á je aru nḡe.

²⁸ Beɛbe mḡi amu Amai Amanɛ n kù naa inɛ na a ceem ícɛ, amma amui an ce nḡa ícɛ, nḡ n na kuwɛem n yaḡ inɛ nkḡḡ hai si dulum.

*Jesu í jḡ fɛɛju minji gḡ na à ye ilu
(Cḡ Maaku 10:46-52; Luku 18:35-43)*

²⁹ Si isɛnɛu Jesu do mḡcḡe na à to Zeriko nḡ à waa fita hai be. Waati iyi a waa fitau, zamaa nla gḡ wa too na.

³⁰ Wee fɛɛju minji gḡ na à waa buba ití kḡāa be, nḡ à gbḡ iyi Jesu wa lḡ. Nḡi à dḡ anu à maa ni, Lafɛɛ, tḡkui ilaalu Davidi, ce araare nwa.

³¹ Nḡ zamaau wa la si na wa ni a coko. Amma béi à waa ni a cokou, beɛbe mḡi à ya dḡ anu hee lele à maa ni, Lafɛɛ, tḡkui Davidi, ce araare nwa.

³² Nḡi Jesu í leekí í kpe na í bee na í ni, mii ì bi n ce nḡe.

³³ Nḡi à jɛaa à ni, Lafɛɛ, à bi ka ye ilui.

³⁴ Nḡ Jesu í ce araare nḡa í lu iju nḡau. Nḡ gbakā inɛ nau à ye ilu nḡ à waa tooɛ.

21

*Jesu wa lḡ inḡ ilu Zeruzalɛmu
(Cḡ Maaku 11:1-11; Luku 19:28-40; Zāa 12:12-19)*

¹ Nḡi Jesu do mḡcḡe na à mḡsi isɛnɛ nḡa nḡ à maai Zeruzalɛmu wa. À to Betifaje si geete iyi à ya kpe Olivie. Nḡ Jesu í be mḡcḡ minji gḡ na

² í ni, i bḡ ilu iyi í wa waju nḡeu be, aa ye bii gbankɛɛ gḡ wa so do amaɛ. I fū na i naam wa na.

³ Bii inɛ gḡ wa bee nɛ ide gḡ, i jɛaa í ni, Lafɛɛ í nɛ bukaata nḡa. Inɛɛu á jḡ ì naaḡ na wa na.

⁴ Nḡu nau be í cei ku ba idei waliuu ku kḡ iyi í ni,

⁵ I sḡ inɛi Siḡḡ na, i ni, I cḡ ilaalu nḡe wa naa bi tu nɛ. Amanɛ kurḡi.

Si gbankɛɛɛui í gū,

Si amaɛ.

Mɛɛmu ku so asoi.

⁶ Nḡ mḡcḡ nau à koo à ce bei í sḡ nau.

⁷ À naaḡ gbankɛɛɛu do amaɛ wa, à tɛ acḡ nḡa si antaɛ nḡ Jesu í gū.

⁸ Nḡ si zamaau inɛ nkḡḡ í tɛ íbḡɛ si kḡāau. Inɛ gḡ na mḡ à da amaawḡi jḡi na à tḡ si kḡāau.

⁹ Inɛ na iyi à waa cua Jesu do inɛ na iyi à waa tooɛ fei à wasi ku dḡ anu à waa ni, tḡkui Davidi, à waa saabuɛ. Aḡ Lafɛɛ ku weɛɛ, awḡ iyi ì waa naa do iriɛ. Ka saabu Ilaaḥ hee lele *.

¹⁰ Iyi Jesu í lḡ inḡ ilu Zeruzalɛmu, inɛi iluu fei í biti. Nḡ à wasi ku ni, yooi ihɛ.

¹¹ Nḡi zamaau í je í ni, Jesu waliui, inɛi Nazareti si ilei Galilee.

*Jesu í wa bantumai kḡasɛi Ilaaḥ
(Cḡ Maaku 11:15-19; Luku 19:45-48; Zāa 2:13-22)*

¹² Nḡi Jesu í bḡ bantumai kḡasɛi Ilaaḥ. Iyi í to be í lele woo ta iwḡ na do woo ra na iyi à wa be. Í fuka fuka taabui woo kḡaasi fia na, do kitāi woo ta ankasiidi na.

¹³ Nḡ í sḡ na í ni, à kḡḡ à ni, Ilaaḥ í ni ilei nḡu ile bi ku tḡi á je. Amma inɛ weɛ ì coo bi ku tḡtḡi ile na.

¹⁴ Nḡi fɛɛju do ilu kute akā gḡ na à naa bi Jesu kḡasɛi Ilaaḥ be nḡ í jḡ à ba iri.

¹⁵ Amma inɛ ngboi woo weei Ilaaḥ na do woo kḡ inɛ na si wooda nau, idḡ nḡa í kḡ iyi à ye maamaake na iyi í ce, nḡ à gbḡ amu na à wasi ku dḡ anu à waa ni, tḡkui ilaalu Davidi, à waa saabuɛ.

¹⁶ Nḡ à bee Jesu à ni, ì bei ì gbḡ iyi à waa fḡ mbe? Nḡ í je nḡa í ni, oo. Mii iyi wa ceu ihɛ, i kù cio ideɛ na tengi bii à ni, Ilaaḥ í jḡ à gbḡ saabuɛ hai si gelei amu na do si gelei ama kḡḡḡ na.

* **21:9 à waa saabuɛ** Do feei gerɛki hozanai à ya ni.

17 Si anyii n̄nu, í j̄ò ña í ne hai ilu be í koo í sũ Betani.

*Jesu í ceekpe j̄li ndii figi
(C̄o Maaku 11:12-14, 20-24)*

18 Iju kumáe daadaak̄o Jesu í ne hai Betani wa nyi Zeruzalemu, n̄o ari wa kpaá.

19 N̄oi í ye j̄li ndii figi ḡo it̄i kp̄ãa be, n̄o í yaa sīe. Amma iyi í to k̄ok̄e í ba wee wua ñai í ne. N̄oi í s̄o j̄li n̄ou í ni, aw̄o í kaa so má aj̄o k̄ãma. N̄o ḡbak̄ã j̄li n̄ou í ḡbe.

20 Iyi m̄ac̄o ñau à ȳō, ñoi à biti. À bee Jesu à ni, beirei í ce j̄li ndii figiu ih̄e í ḡbe anu ak̄ã bēbe.

21 N̄oi Jesu í je ñ̄a í ni, nt̄o nt̄o ñ wa n s̄o ñei, bii ì dasi naane n̄o í k̄u waa sika ña, aa ȳok̄o í ce bei ñ cea j̄li n̄ou ih̄e ña. N̄o kaa je baa iyi be n̄nu ak̄ã, aa ȳok̄o í s̄o iri kutau ih̄e ña í ni ku dede hai be koo d̄ási tenku, á n̄o ku koo.

22 Bii ì dasi naane ña, mii iyi ì t̄ō Ilaā fei, aa ba ña.

*Hai iwoi yiiko Jesu wa naa
(C̄o Maaku 11:27-33; Luku 20:1-8)*

23 N̄oi Jesu í to Zeruzalemu n̄o í b̄o bantumai kpas̄ei Ilaā má wa k̄o ine ña si cio. N̄oi ine nḡboi woo weei Ilaā ña do ine nḡbo ña à naa bi t̄ē, à beee à ni, mii ña iyi ì waa ceu ih̄e, yooi í nae kp̄ãa iyi ì waa coō. Do yiiko yooi ì waa coō.

24 N̄oi Jesu í je ñ̄a í ni, amu m̄o an bee ñe ide ḡo. Bii ì ȳok̄o ì j̄em ña, amu m̄o an s̄o ñe ine iyi í nam yiiko ñ wa n ceò mii ñau ih̄e.

25 Hai iwoi Z̄ãa í ba yiiko iyi í dasiò ine ña inyi. Hai bi Ilaā de, mà hai bi aman̄e ña. N̄oi à busi ñ̄e à waa ni, beirei aa ka j̄eaa. N̄sei n̄ō, bii à j̄eaa à ni Ilaāi, á bee wa na mii í ce a k̄u dasi Z̄ãa naane.

26 N̄o wee n̄jo kaa j̄ò ka ni hai bi aman̄e ñai. Bii à ni hai bi aman̄e ñai, zamaau á ye taale nwa si na iyi í j̄ò ine fei í j̄esi iyi Z̄ãa waliii kam kam.

27 N̄oi à j̄ea Jesu à ni, a k̄u mà. N̄o Jesu m̄o í s̄o ña í ni, debei, amu m̄o n kaa n s̄o ñe yiiko ine iyi ñ wa n ceò mii ñau ih̄e.

M̄ondai ama minji

28 Jesu í kpa ñ̄a m̄ondau ih̄e í ni, beirei ì waa lasabu ña. M̄ok̄o ḡo í ne ama inem̄ok̄o minji. N̄o í s̄o ine sinteu í ni, amaayi, b̄o ikom í koo í ce ice nnyì.

29 N̄o í ni, n kaa n koo. Amma do ank̄ãanyi í ce lasabu mmu n̄o í koo.

30 N̄o m̄ok̄o í koo í s̄o ama minjisiāu m̄o bēbe, n̄o amau í j̄eaa í ni, to, an koo, baaba. Amma k̄u koo.

31 Si ama minji ñau yoo ñ̄ai í ce id̄ōbii bāe. N̄oi à ni, ine sinteu. N̄oi Jesu í s̄o ña í ni, nt̄o nt̄o ñ wa n s̄o ñei, woo ḡba fīai l̄empoo do inaabo woo ta icu ña aa tako ñe a l̄o si tengi bii Ilaā í je bomma.

32 Ñ wa n f̄o bēbei si na iyi í j̄ò Z̄ãa í naa ku nyisi ñe kp̄ãa jiida, n̄o í k̄u dasi naane ña. Woo ḡba fīai l̄empoo do woo ta icu ñai à dasi naane. Amma ñ̄e, do iyi ì ye id̄ō ku kpaasi ñ̄a ña fei í k̄u kpaasi id̄ō ñ̄e í dasi naane ña.

*M̄ondai gaan̄oma laalo ña
(C̄o Maaku 12:1-12; Luku 20:9-19)*

33 N̄oi Jesu í s̄o ña má í ni, i ḡbo m̄onda ḡo má ña. Ilu kpas̄e ḡo í ce ik̄oe, n̄o í l̄o si j̄li ndii rez̄e ña n̄o í ce kaa í kaakoōē. N̄o í ce bi ku f̄o inyii isōe. N̄o í c̄ã tafa bii ku degbe ikou. N̄oi í so gaan̄oma ña í dasi ña si ikou a maa logoōe, í bei í b̄o ilu koo kpe be.

34 Waati iyi isoi j̄li n̄ou í j̄ia í to ku ka, ñoi í be amaace ña wa bi woo logoo ñau a koo a gba iyi í je ti n̄nu wa.

35 Amma gaan̄oma ñau à dede à wo si ña, à c̄ã ine ak̄ã, n̄o à kpa ine ak̄ã má, n̄o à ta ine m̄etas̄iāu m̄o kuta à kpa.

36 N̄o ilu ileu í be si ña amaace ḡo ña wa má. Ine n̄nu ña à kp̄o à re baa inei tako ñau. Do n̄nu fei, à ce ñ̄a bei à cea inei tako ñau.

37 Si anyii aña fei í be si ña ama ab̄ie wa, í ni, aa jirima amam.

38 Amma iyi gaan̄oma ñau à ye amau à f̄o aña duus̄ō à waa ni, i c̄o ine iyi á na ku je tubuu. I naa wa ka kpa n̄o ileu ku baa ku je tu wa.

39 N̄oi à muu à fit̄ae hai in̄o kaa à koo à kpa.

40 To, waati iyi ilu ileu á naa, beirei á cea gaan̄oma ñau.

41 Nɔi à jɛaa à ni, á kpa inɛ laalɔ ɲau i kaa ce araare ɲɲa nɔ ku de gaanɔma mmu ɲa ku dasi ɲa si ilɛɛu, inɛ ɲa iyi bii isoi j̄li nɔu í j̄la aa ya náa iyi í j̄e tɛɛ.

42 Nɔi Jesu í bee ɲa í ni, i kù cio iyi ih̄ɛ si kukɔi ide i Ilaaɔ ɲa ba. Í ni, Kuta iyi woo ma ɲa à kɔsiu Nɲui í baa í j̄e kuta sintei icui ileu. Aɔ Lafɛɛi í coo, nɔ í mu wa biti.

43 Nɔ Jesu í ni má, ñ wa n sɔ ɲɛi, Ilaaɔ á gba bommaɛ hai bi tu ɲɛ ku na dimi mmu ɲa iyi à waa ce idɔɔbiɛ. [

44 Inɛ iyi í cuku si kutau ih̄ɛ, kutau á lɛgɛɛi. Inɛ iyi í nɔ í bata mɔ á lɔlɔ lafɛɛi nɛkɔ nɛkɔ.]

45 Iyi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau do Farisi ɲau à gbɔ mɔndai Jesu ɲau, à mà iyi aɲai wa fãa.

46 Nɔi à waa de kpãa bei aa ce a muu. Amma à waa ce nɲoi zamaau si na iyi í j̄ò à dasi naane iyi waliii ntɔ ntɔ.

22

Mɔndai ijei abɔdɔ (Cɔ Luku 14:15-25)

1 Nɔi Jesu í sɔ ɲa ide do mɔnda ɲa má í ni,

2 i gbɔ faaji gɔ iyi wa nyisi ɲɛ bei bommai Ilaaɔ í yɛ. Ilaalu gɔ wa cea amaɛ abɔdɔ,

3 nɔ í bɛ amaacɛɛ ɲa í ni a koo a kpe inɛ ɲa iyi à kpe abɔdɔu wa. Amma inɛ ɲau a kù waa bi ku naa.

4 Nɔ í bɛ amaacɛ mmu gɔ ɲa má í ni, i koo i sɔ inɛ ɲa iyi ñ kpe ɲau i ni ñ tã sɔɔlu. Kɛtɛ kombo ɲa do mɛɛmu ku nɛ ikpo gɔ ɲai ñ kpa nɔ à ce icɛi fei ndɛɛ à tã, a naa wa bi ku ce abɔdɔu.

5 Amma inɛ ɲa iyi à kpe ɲau a kù saaluɛ mɔm, inɛ fei í nɛ wũaaɛ. Inɛ gɔ ɲa à nɛ iko ɲɲa, inɛ gɔ ɲa mɔ à nɛ s̄la ɲɲa.

6 Gɔgɔ ɲa à mu amaacɛ ɲau à cã ɲa à kpa ɲa.

7 Nɔi idai ilaaluu í kɔ nɔ í bɛ soogɛɛ ɲa à koo à kpa woo kpa inɛ ɲau nɔ à dasi ilu ɲɲau ina.

8 Nɔi í sɔ amaacɛɛ ɲau má í ni, to, ijei abɔdɔu í j̄la, amma inɛ ɲa iyi ñ tako ñ kpe ɲau a kù j̄ò ijeu bɛ má.

9 Na nɲu, i bɔ si tafa ɲa i kpe inɛ ɲa iyi à wa bɛ fei wa ɲa.

10 Nɔ amaacɛ ɲau à bɔ si tafa ɲau à tɔtɔ inɛ ɲa iyi à wa bɛ fei wa, hai inɛ jiida do inɛ laalɔ ɲa, nɔ abɔdɔu í kɔ do amanɛ.

11 Iyi ilaaluu í lɔ ile bi ku ce abɔdɔu, í cɔ inɛ ɲa iyi à naa ku jɛu, nɔ i ba wee, inɛ akã kù waa dasi j̄ɲɛi abɔdɔ iyi í na ɲa.

12 Nɔi í beɛɛ í ni, kpaasi, beirei í ce ì lɔ wa ih̄ɛ i kù waa dasi j̄ɲɛi abɔdɔ. Nɔ inɛɛu kù ni ide kãma.

13 Nɔi ilaaluu í sɔ amaacɛɛ ɲa í ni, i d̄i awɔɛ do isɛɛ ɲa nɔ i soo i nyɔɔ angule si ilu kuku, tengi bii inɛ ɲa aa lesi awɔ si iri a kpata.

14 Nɔ Jesu í ni má, do iyi Ilaaɔ í kpe inɛ nkpɔ fei, inɛ iyi í cica kù kpɔ.

Fiai lempoo ku sã

(Cɔ Maaku 12:13-17; Luku 20:20-26)

15 Waati bɛɛbɛ Farisi ɲa à koo à tɔtɔ à waa busi ɲɛ a ba a lea Jesu taai ide.

16 Nɔi à bɛ mɔcɔ ɲɲa gɔ ɲa do inɛi Herodu gɔ ɲa bi tɛɛ. Iyi à to ɲɔi à ni, Mɛɛtu, à mà iyi ì ya fɔ ntɔ, nɔ ì waa kɔ inɛ ɲa si ide i Ilaaɔ do ntɔ. Bɛɛbɛ mɔi í kù waa ce nɲoi inɛ gɔ, domi i ci ya cɔ ijui amanɛ ɲa.

17 Na nɲu, sɔ wa bei ì yɛ. Í s̄la ka sãa ilaalu Sezaa fiai lempoo? Ma ka maà sãa.

18 Wee Jesu í mà lasabu ɲɲa iyi à waa ce tã, ɲɔi í sɔ ɲa í ni, inɛ ilu muafiti ɲa, na mii í ce ì waa leem taai ide ɲa.

19 I nyisim kpekele iyi ì ya sãò lempoou wa ɲa. Nɔ à nyisiɛ kpekele gɔ.

20 Nɔ Jesu í bee ɲa í ni, fotooi yooi í wa si kpekeleu ih̄ɛ nɔ irii yooi à kɔ si.

21 Nɔ à ni, ti Sezaai. Nɔi Jesu í sɔ ɲa í ni, to, debɛi i sãa Sezaa iyi í j̄e tɛɛ ɲa, nɔ i sãa Ilaaɔ mɔ iyi í j̄e tɛɛ ɲa.

22 Iyi à gbɔ ideu bɛɛbɛ, ɲɔi à biti à j̄ò à nɛ.

Idei kuj̄i iku ɲa

(Cɔ Maaku 12:18-27; Luku 20:27-40)

23 Si ajɔ akãu Sadusi gɔ ɲa mɔ à naa bi Jesu má. Aɲai à ya maa ni iku ɲa a kaa j̄i. Iyi à to wa bi Jesu ɲɔi à beɛɛ à ni,

24 Mɛɛtu, Moizi í ni bii inɛ gɔ í ku í j̄ò aboɛ nɔ kù bíò ama, ifɔɛ ku so jaaɔu ku ba ku bía igbãɛ ama.

25 Wee si ino nwa ine meeje go na à wεε iyi à je amai baa akā. Igbā nna í so abo nò kù bíò ama nò í ku í jàa ífòe jaañu.

26 Bεεbei ine minjisiau mō í ce, do mεεtasiau, hee í koo í kāsìò amane mεεjesiau.

27 Si anyii aña fei nò abou mō í na í ku.

28 To, ajò iyi iku na aa na a jì, aboi yoo nñai á je, si bei aña fei à soo aboi.

29 Amma Jesu í je nna í ni, ì waa rara nñai si na iyi í jò ì kù mà gbugbāi Ilaađ ña hee má je mii iyi kukāi ideε wa fò.

30 Ntò ntò, si waati iyi iku na aa naa a jì, waati bεεbe inemòkò ña do inaabo ña a kaa so nje má, amma aa yei bei amaleka ña.

31-32 Iyi í je ti ideì kujìi iku na, à kòò wo à ni, Ilaađ í ni nñu Ilaađ, Lafēi Aburahamui, do ti Izaaki, do ti Zakòbu. I kù cio ideu be ña iyi Ilaađ í sò ñei? Ilaađ kù je Lafēi iku na, Lafēi ine ña iyi à wεi.

33 Nò zamaa iyi í wa be fei í gbò cioi ideε nò ideu í tosi ña.

Wooda iyi í re

(Cò Maaku 12:28-34; Luku 10:25-28)

34 Nòi Farisi ñau à gbò iyi Jesu í kāmia Sadusi ñau si ideu nò à tótò má.

35 Ine akā nna iyi wa je woo kò ine ña si woodau wa bi ku cò laakai Jesu nò í beε í ni,

36 Mεetu, si wooda ñau fei, yoomai í re.

37 Nòi Jesu í jεaa í ni, bi Ađ Lafēεε do idεε fei do lasabue fei.

38 Nñu bei í je wooda sinte, nñui í nò í re ña.

39 Minjisia iyi í too wee. Bi ine mmu ña bei ì bi araε.

40 Wooda minji ñau bei à je icui ideì woodai Moizi do ti ideì walii ña fei.

Davidi do ine iyi Ilaađ í cica

(Cò Maaku 12:35-39; Luku 20:41-44)

41 Si bei Farisi ñau à tótò, nòi Jesu í bee ña ideu ihē

42 í ni, beirei ì waa lasabu si ideì ine iyi Ilaađ í cica ña. Tòkui yooi í je. Nòi à jεaa à ni, tòkui ilaalu Davidii.

43 Nò Jesu í bee ña í ni, bii bεεbei, beirei í ce Davidi wa kpoo Lafēε waati iyi í fò do gbugbāi Hundei Ilaađ í ni,

44 Ađ Lafēε í sò Lafēεm í ni,

Buba si awò njem ihē

Hee n ce mbεεε ña bi ku lesi isεε.

45 Nò Jesu í ni má, to, bii Davidi wa kpoo Lafēεε, beirei á ce ku je tòkue má.

46 Nò baa ine akā nna kù yòkò ku jεaa ide kāmā. Nò hai waati bεεbeu ine go kù beεε ide go má.

23

Muafitii Farisi do woo kò ine ña si wooda ña

(Cò Maaku 12:38-39; Luku 11:43,46; 20:45-46)

1 Nòi Jesu í sò zamaau do mòcòε ñau,

2 í ni, woo kò ine ña si wooda ñau do Farisi ñau, aña à sāsì agbei Moizi à waa sisi woodaε.

3 Na nñu, i ya gbò ide ña nò i ce mii iyi à waa sò ñe fei. Amma i maà ya ce kookoosu bei à waa ce, domi ide iyi à ya fò a ci ya ceò icε.

4 À ya ði aso ku wo a maa kāa ine ña, amma aña taka ña a ci ya jesi a luu baa do amaawò akā.

5 Kookoosu ña iyi à waa ce fei à waa cooi ku ba a ye ñaò. Bεεbei à ya ði ama tia iyi í la í re ti kpaasi ña nò a dasi jaba ña ikū sisò iyi í re ti kpaasi ña si ití do ilε*.

6 Nò a ci ya bi kaa inya sinte bi ku je jingau ña do kitāi ine ngbo ña ile bii à ya ce kutótò ña.

7 À ya bi ine ña a maa ce aña fò si bantuma do bεεε nò a maa kpe ña lafēε.

8 Amma inε, i maà ya jò a kpe ñe lafēε, domi inε fei saa ñai, nò Lafēε akā lege legei ì nε ña.

9 Nò i maà kpe ine kāmā Baaba si ile ihē ña, domi ine akāi í je Baa nñe. Nñui í wa lele.

* 23:5 **ama tia** ama tia iyi à ya ðu isεεde ña iyi à wa si tiai ideì Ilaađi à ya kò si, nò a ðu si ikpo ña walako si awò.

10 Nɔ i maà ya jò a kpe ɛ ilaalu ɛa domi ilaalu akã lege legei ì ne ɛa, nɛui í je inɛ iyi Ilaaã í cìcau.

11 Inɛ iyi í je inɛ ngbo nɛ nɛui í ne ku je woo ce ice nɛ.

12 Inɛ iyi í so araɛ lele, aa kayeci, inɛ ma iyi í kaye araɛ aa soo lelei.

Jesu í ye taalei Farisi ɛa do woo kò inɛ ɛa si wooda ɛa na muafiti nɛa

(Cò Maaku 12:40; Luku 11:39-52; 20:45-47)

13 Jesu í ni, inɛ woo kò inɛ ɛa si wooda ɛa do Farisi ɛa, inɛ ilu muafiti ɛa. Aa ye ijuukpã ɛa, si na iyi í jò ì waa cìmbaa inɛ ɛa kpãai bommai Ilaaã ɛa. Inɛ taka nɛ, i kù jesi i lɔ ɛa, nɔ inɛ ɛa iyi à bi ku lɔ, ì waa ganji ɛa ɛa. [

14 Inɛ woo kò inɛ ɛa si wooda ɛa do Farisi ɛa, inɛ ilu muafiti ɛa. Aa ye ijuukpã ɛa, si na iyi í jò ì ya maa ce kutɔ sisɔ ɛa ku ba inɛ ɛa a ni inɛu inɛ jiida ɛa. Nɔ wee mii iyi jaaã ɛa à ne fei ì ya gbaa ɛa. Na nɔ í jò ijuukpã nɛ a la ku re.]

15 Inɛ woo kò inɛ ɛa si wooda ɛa do Farisi ɛa, inɛ ilu muafiti ɛa. Aa ye ijuukpã ɛa, si na iyi í jò ì waa dabii bii fei ɛa, ì waa ne si tenku do si ile fei ì waa dede baa inɛ ɛa iyi aa ba i kpaasi idɔ nɛa ɛa. Nɔ bii ì ba ɛa ì ya sinda lafɛɛ ɛa ku je inɛ iyi à ne a dasie ina iyi ci ya ku ku re baa inɛ taka nɛ isɛ gbeeji.

16 Inɛ fɛɛju ɛa iyi ì waa mu goloi fɛɛju ɛa, aa ye ijuukpã ɛa. Ì ya maa ni ɛa, bii inɛ í ceekpe do kpasɛi Ilaaã kù je taale baa bii kù kɔ. Amma bii í ceekpe do wurai kpasɛu, tilasii ku kɔ ideu.

17 Inɛ fɛɛju nnyei ɛa. Yoomai í la í re. Wurau? Mà kpasɛ iyi í jò wurau í je ti Ilaaã.

18 Nɔ ì waa ni má ɛa, bii inɛ í ceekpe do bi kuwee kù je taale baa bii kù kɔ, amma bii í ceekpe do inɛ kuwee, tilasii ku kɔ ideu.

19 Inɛ fɛɛju ɛa. Yoomai í la í re. Inɛ kuwee? Mà bi kuwee iyi í jò inɛ kuwee í je ti Ilaaã.

20 Na nɛu, inɛ iyi í ceekpe do bi kuwee, hee do mii iyi wa lesi fei í ceekpeò.

21 Inɛ ma iyi í ceekpe do kpasɛi Ilaaã, hee do Ilaaã iyi í wa be fei í ceekpeò.

22 Inɛ ma iyi í nɔ í ceekpe do lele, hee do batai bommai Ilaaã do Ilaaã takae iyi wa buba bei í ceekpeò.

23 Inɛ woo kò inɛ ɛa si wooda ɛa do Farisi ɛa, inɛ ilu muafiti ɛa. Aa ye ijuukpã ɛa, si na iyi í jò ì waa na Ilaaã hee do zakaai nyau ayɛ ɛa, amma ì waa gbeje mii iyi í la í re si wooda ɛa. Mii ɛa iyi í je idɔ bii Ilaaã ku ce do araare ku nyisi do ilu naane ku je. Nɛu ɛa bei í jò ì ce ɛa, nɔ i maà gbeje iyi í gbe ɛa.

24 Inɛ fɛɛju ɛa iyi ì waa mu goloi fɛɛju ɛa. Ì waa coo inyi nɛ na kokoo ɛa nɔ ì bei ì waa miò kprooko ɛa.

25 Inɛ woo kò inɛ ɛa si wooda ɛa do Farisi ɛa, inɛ ilu muafiti ɛa. Aa ye ijuukpã ɛa si na iyi í jò anyii kɔfu do ti jɛɛ ɛa ì ya wie ɛa, amma hai si bine laalɔ do ilei ì baò mii ndii inɛ ɛa.

26 Awɔ Farisi fɛɛju, wie inɔ jɛ titã, anyiu ma ku bei ku má.

27 Inɛ woo kò inɛ ɛa si wooda ɛa do Farisi ɛa, inɛ ilu muafiti ɛa. Aa ye ijuukpã ɛa, si na iyi í jò ì ye ɛa bei bale iyi à jɔsi mii fãfã ku ba anyie ku sã, amma inɛ kùkù amanɛ do konkombi wa kɔ si.

28 Bɛɛɛ ma inɛ taka nɛ, bii inɛ ɛa à waa ye nɛ, inɛ inɛ jiida ɛa, amma si idɔ nɛ muafiti do laalɔ wa kɔ.

29 Inɛ woo kò inɛ ɛa si wooda ɛa do Farisi ɛa, inɛ ilu muafiti ɛa. Aa ye ijuukpã ɛa, si na iyi í jò ì waa teese balei walii ɛa, nɔ ì waa ce booda si ti inɛ dee dee ɛa ma má ɛa.

30 Nɔ ì waa ni ɛa, bii í je si waatii bala nwa ɛa à dede wo a kaa ka dasi baa nwa si walii ɛa ku kpa.

31 Inɛ taka nɛ ì waa nyisi iyi inɛ tókui inɛ ɛa iyi à kpa walii ɛa.

32 To, i hanya i tambɔ laalɔ iyi bala nɛ ɛa à sintiu.

33 Inɛ inɛ buu ɛa bei njo wukuku. I kù ne bei aa ce i saa ina iyi ci ya kuu ɛa.

34 Na nɛu, i de itã i gbɔ, an be nɛ walii ɛa wa do ilu bisi ɛa do woo mà tia ɛa. Si inɔ nɛa aa kpa gɔgɔ ɛa, nɔ i kpakpa gɔgɔ ɛa ma si jli ku gaau, gɔgɔ

ɲa mɔ nɔ i tɛ nɲa kpɔtɔɔ ile bii ì ya ce kutɔtɔɔ nɲe ɲa, nɔ i lele ɲa si ilu ɲa fei.

³⁵ Na nɲu, ijuukpāi woo kpa inɛ dee dee ɲau fei á jɛ si iri nɲei. Abɛlii í jɛ inɛ dee dee sinte iyi ì kpa ɲa. Zakari amai Baraki iyi ì kpa si afei kpasɛi Ilaaɔ do bi kuweeu ɲa, nɲui í jɛ inɛ ankāanyi iyi ì kpa ɲa. Ikui inɛ dee dee ɲau bɛ fei, hai Abɛli hee ku koo si Zakari, inɛi aa yɛ ijuukpāe ɲa.

³⁶ Ntɔ ntɔ, ñ wa n sɔ ɲei, ijuukpāi mii ɲau bɛ fei si inɛi nnyi ɲau ihɛi á baa ku jɛ si.

Jesu do Zeruzalɛmu
(Cɔ Luku 13:34-35)

³⁷ Jesu í ni, inɛ inɛi Zeruzalɛmu ɲa, inɛ iyi ì ya kpa walii ɲa nɔ i ta ama abɛi Ilaaɔ ɲa mɔ kuta i kpa ɲa ɲa. Ise feloi ñ ya n bi n tɔtɔɔ ɲɛ si abɛm bɛi ajɛɛ í ya tɔtɔɔ amaɛ ɲa si ikpae, amma i kù jɛ ɲa.

³⁸ Wee nsei Ilaaɔ á fũ nɲe kpasɛi nɲe si awɔ.

³⁹ Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ɲei, hai nsei i kaa yɛm má ɲa í gbe hee ajɔ iyi aa ni ɲa, Ilaaɔ ku weea inɛ iyi wa naa do irii Lafɛɛ.

24

Jesu wa fɔ ideɪ kpasɛi Ilaaɔ ku legɛ
(Cɔ Maaku 13:1-2; Luku 21:5-6)

¹ Nɔi Jesu í fita hai kpasɛi Ilaaɔ. Iyi wa nɛ ɲɔi mɔcɔɛ ɲa à koo à baa à nyisiɛ bɛi à ma kpasɛi Ilaaɔ do ileɛ ɲa sãa sãa.

² Nɔi í sɔ ɲa í ni, ì waa yɛ mii ɲau bɛ fei ɲa ya. Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ɲei, kuta baa akā kaa naa ku maa lesi nɲe bɛ má, aa kɛkɛɛ mbɛ fei.

Wahala iyi á naa si waatii ankāanyi
(Cɔ Maaku 13:3-13; Luku 21:7-19)

³ Jesu í koo í buba iri kutai Olivie. Nɔi mɔcɔɛ ɲa à bɔ bi tɛɛ aɲa duusɔɔ à beɛɛ à ni, sɔ wa waatii iyi mii nɔu bɛ á ce. Nyinda yoomai á nyisi kunyie wa do waatii ankāanyi.

⁴ Nɔ Jesu í jɛ nɲa í ni, i ce laakai ɲa inɛ gɔ ku maà naa ku dɪ iju nɲe,

⁵ domi inɛ ɲa iyi aa na a maa naa akā akā a maa ni aɲai à jɛ inɛ iyi Ilaaɔ í cicau aa kpɔ. Aa dɪ iju inɛ nkpɔ.

⁶ Nɔ aa maa gbɔ ibai igũ amɛɛ amɛɛ do jɪijɪ ɲa. I maà jɔ ku da zigi nɲe, domi í gbe mii ɲau bɛ fei ku ce. Amma kù jɛ waatii ankāanyiu bɛ titā.

⁷ Dimi gɔ ɲa aa ya na a maa ja do dimi mmu ɲa. Ilaalu gɔ ɲa mɔ aa maa ja do ilaalu mmu ɲa. Nɔ ilɛ á yaya si ilu gɔ ɲa, nɔ ari á ce.

⁸ Inɛ nɲu bɛ fei á yɛi bɛi ara kuro sinteɪ bāasɪ ku bɛi ku bí.

⁹ Si waatii nɲu, aa dasi ɲɛ si awɔi inɛ ɲa a kpā ɲɛ iju, aa kpa ɲɛ mɔm. Dimi fei á cé ɲɛi na irim.

¹⁰ Waatii bɛɛbɛ, inɛ nkpɔ á nyiò anyi, aa maa zamba ɲɛ nɔ a cé ɲɛ.

¹¹ Walii ibo nkpɔ ɲai aa na a naa a maa wa inyii itɪi inɛ nkpɔ.

¹² Laalɔ ku ce á kɔsɪ hee ku jɔ inɛ nkpɔ kaa nɛ kubii kpaasi ɲa má.

¹³ Amma inɛ iyi í temua hee kɔɔɛ á ba faaba.

¹⁴ Aa waazo laabaau jiidai bommai Ilaaɔu si andunya fei ku ba dimi fei ku gbɔɔ, andunya ku bɛi ku kpa iri.

Faajii mii laalɔ iyi wa riisi kpasɛi Ilaaɔ
(Cɔ Maaku 13:14-23; Luku 21:20-24)

¹⁵ Jesu í ni, walii Daniɛli í fɔ ideɪ mii laalɔ gɔ wo iyi á riisi kpasɛi Ilaaɔ. Nɲui aa yɛ ɲa í wa si inya iyi í jɛ ti Ilaaɔ. Inɛ iyi wa cio ideɪ mii laalɔu, ku ce laakai ku gbɔɔ sãa sãa.

¹⁶ Waatii bɛɛbɛ inɛ ɲa iyi à wa ilei Zudee a sa a bɔ iri kuta ɲa.

¹⁷ Nɔ inɛ iyi í wa antai ile sikifa, bii í kita ilɛ ku ba ku sa ku maà bɔ ngɔgɔ ku so inɔ ileɛ.

¹⁸ Nɔ inɛ mɔ iyi í wa iko ku maà nyi kpasɛi koo so kumbooɛ má.

¹⁹ Waatii bɛɛbɛ wahalai bāasɪ ɲa do ayawo ɲa á caa mɔm.

²⁰ I ce kutɔɔ ɲa ku ba waatii kusau ku maà na ku jɛ sukui tūtū walakɔ ajɔi kusimi*.

²¹ Ntɔ ntɔ, waatii bɛɛbɛ wahala nla nlaí á naa iyi a kù yɛ dimie hai sinteɪ andunya hee do nnyi, nɔ a kaa ka yɛ dimie má hee do ajɔ fei.

* 24:20 sukui tūtū sukui tūtū ɲa sukui atɛi, nɔ bii gɔ ku bɔ í ya gaabu.

22 Bii Ilaaḍ kù jile si nḡu ku kaye kukpɔi ajɔu wo ine gɔ kaa wɛɛ. Amma í kayeei na irii ine ḡa iyi í cicau.

23 Waati beɛbe, bii ine gɔ í sɔ ḡe í ni, i cɔ ine iyi Ilaaḍ í cicau í wa ihē, walakɔ ine mmu gɔ ku ni, í wa ihō, i maà dasi lafēɛ naane ḡa.

24 Ine gɔ ḡa aa na a naa akā akā a maa ni aḡai à je ine iyi Ilaaḍ í cicau walakɔ a ni aḡai à je walii ḡa amma iboi. Aa maa ce dobu dobu do maamaake ḡa ku ba a dī hee do ijui ine ḡa iyi Ilaaḍ í cicau bii aa yɔkɔ.

25 Na ḡoi í jò ñ wa n sɔ ḡe fei ndɛɛ do njuma.

26 Na nḡu, bii à na à sɔ ḡe à ni, ine iyi Ilaaḍ í cicau í wa gɔɔɔ, i maà koo. Walakɔ bii à sɔ ḡe à ni, wa manji ilaawa, i maà dasi naane.

27 Si bei kuḡoi ijī í ya má inya hai nunui daakɔ hee ku bɔ nunui aɛ anu akā, beɛbe mɔi kunaai amu Amaí Amanɛ á je.

28 Tengi bii iku í wa, bei yembeeku ḡa à ya tɔtɔ.

Kunaai Amaí Amanɛ
(Cɔ Maaku 13:24-27; Luku 21:25-28)

29 Jesu í ni, si anyii wahalau gɔakā, nunu á kuku inyai, nɔ cukpa mɔ kaa má inya má, andaiya ḡa aa cuku wa hai lele nɔ gɔɔɔɔ lele ḡa a yaya.

30 Waati beɛbe nyindai Amaí Amanɛ á fita lelei Aḍ. Nɔ dimii andunya ḡa fei aa le awo si iri a maa kpata. Aa ye amu Amaí Amanɛ ñ wa n naa si kudūi iji do gɔɔɔɔ nla nla do amboe.

31 Kāakāakī nla nla á dā anu nɔ n be amalekam ḡa wa si andunya gonta mɛɛu. Aḡai aa tɔtɔ ine ḡa iyi ñ cica si andunya fei.

Mii iyi jī ndii figi wa kɔ wa si
(Cɔ Maaku 13:28-31; Luku 21:29-33)

32 Jesu í ni, i cɔ mii iyi jī ndii figi wa kɔ ḡe si ḡa. Bii ñ na ñ ye amaawɛ ḡa à sinti ku wu wua kpɔtɔ, ñ ya mà iyi aɛ í maai wa mbe.

33 Beɛbe mɔi, bii ñ ye mii ḡau be fei wa ce, i mà ḡa iyi kubaai amu Amaí Amanɛ kaa kpe má, ajɔu í maai wa mɔm.

34 Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ḡe, kù je inei nsei ḡa fei aa ku ideu ku bei ku ce.

35 Lele do ilɛ fei á na ku tā, amma idem ḡa a kaa tā pai.

Ilaaḍ nḡu akāi í mà ajɔu
(Cɔ Maaku 13:32-37; Luku 17:26-30, 34-36)

36 Jesu í sɔ ḡa má í ni, ine kāma kù mà waatiu hee má je ajɔ iyi mii ḡau á ce, baa amaleka ḡa iyi à wa lele, baa amu Amau, í gbe Ilaaḍ Baaba nḡu akā.

37 Si bei í ce si waatii Noweeu, beɛbe mɔi á ce si waati iyi amu Amaí Amanɛ an nyi wa.

38 Hee kukɔi inyi nlau ku maa naa, ine ḡa à waa je, à waa mɔ, à waa ce abɔdɔ ḡa, à waa mua ama nḡa ḡa mɔkɔ hee í koo í to si ajɔ iyi Nowee í koo í lò akɔi inyi.

39 A kù waa lasabu do wahala dimi beɛbe hee í to kukɔi inyi nlau í je ḡa fei. Beɛbe mɔi á je si waati iyi amu Amaí Amanɛ an nyi wa.

40 Si waati nḡu, amanɛ minji á wa iko nɔ aa so ine akā a jò ine akā.

41 Inaabo minji á maa lɔlɔ, aa so ine akā a jò ine akā.

42 Na nḡu, i wɛɛɔ sɔɔlu ḡa, domi i kù mà ajɔ iyi Lafēɛ ḡe á nyi wa.

43 I gɔɔ iyi ihē má ḡa. Bii ilu kpasē í mà idū zaka iyi ile á naa, á wɔ njoo nɔ ku ganjie ku lɔ kpasē.

44 Na nḡu, inje mɔ, i wɛɛɔ sɔɔlu ḡa, domi amu Amaí Amanɛ an nyi wa si waati iyi i kù waa tamaa ḡa.

Amaace jiida do amaace laalo
(Cɔ Luku 12:41-48)

45 Í sɔ ḡa má í ni, yooi í je amaace ilu naane iyi í ne laakai. Lafēi í je ine iyi ilu kpasē gɔ í kpe í so amaace kpaasie ḡa í daa si awo ku maa cɔ ḡa ku na ḡa ije si bei í jɔ.

46 Inɔ didāi á je ti amaaceu bii lafēɛ í bàá í naa í báa wa ce beɛbe.

47 Ntɔ ntɔ, lafēu á daa amaaceu mii ndɛɛ fei si awo.

48 Amma bii í je amaace laalɔi, á lasabui ku ni, lafēem kaa baa nya má,

49 nɔ ku dede ku maa cā amaace kpaasie ḡa nɔ ku maa je ku maa mɔ do woo mɔ aɛ ḡa ajɔ.

⁵⁰ Bεεbei, lafēeu á na ku baa si ajɔ iyi kù waa cɔ kpāae, do si waati iyi kù waa tamaa,

⁵¹ Nɔ á kpāa iju jiida jiida, nɔ nɔ do ilu muafiti nɔ fei wahala nɔ á je inya akā. Tengɔ bei á le awɔ si iri ku maa kpataɔ.

25

Mɔndai mudēe gɔ nɔ

¹ Jesu í ni, ajɔ iyi an naa n je bommam á yei bei faajii mudēe mēewa gɔ nɔ iyi à so fitila nɔ nɔ à bɔ mɔkɔ titɔ ku ko.

² Si inɔ nɔ amanε miu í je ilu laakai, amanε miu mɔ kù nε laakai.

³ Mudēe miu hai nε laakai nɔ à so fitila nɔ nɔ a kù so ikpo kosía.

⁴ Amma ilu laakai nɔ à so fitila nɔ nɔ do ikpo kosía.

⁵ Wee mɔkɔ titɔ kù to wa ríya. Si bei wa kpe, nɔi mudēe mēewa nɔ à siiko à waa sí njoo.

⁶ Hee zakai laja nɔi à gbɔ anu ku dɔi inε nɔ. Á waa ni, mɔkɔ titɔ wee wa to wa, i dede ka kɔo.

⁷ Nɔi mudēe mēewa nɔ à jì à waa teese fitila nɔ nɔ.

⁸ Hai nε laakai nɔ à tɔ inε ihɔ nɔ à ni, i mu nwa ikpo domi fitila nwa nɔ à waa ku.

⁹ Nɔi ilu laakai nɔ à ni, aawo, kaa to awa fei. I koo i ra tu nε gbakā.

¹⁰ Iyi à bɔ ikpou ku ra nɔi mɔkɔ titɔ í to wa. Inε ngu nɔ iyi à ce sɔlu jiida nɔ à tooe à lɔ bi ku ce abɔdɔu nɔ à cɔmbo gambou.

¹¹ Si anyie nɔi woo bɔ ikpo ku ra nɔi mɔ à to wa, à wasi ku dɔ anu à waa ni, lafēe, lafēe, cɔ nwa gambo.

¹² Amma mɔkɔ titɔ í ni, ntɔ ntɔ, n kù mà nε.

¹³ Nɔi Jesu í ni má, to, na nɔi, i maa cɔ kpāa nɔ domi i kù mà ajɔ iyi an nyi wa nɔ hee má je waatiu.

Mɔndai amaace mēeta gɔ nɔ

(Cɔ Luku 19:11-27)

¹⁴ Jesu í sɔ nɔ má, í ni, bommai Ilaaɔ í yei má bei faajii mɔkɔ gɔ iyi wa bi ku bɔ ilu koo kpe bε. Nɔ í kpe amaace nɔ í so amanie fei í da nɔ si awɔ.

¹⁵ Í na inε akā fiái wura kpekele nla miu, inε akā mɔ minji, inε mēetasiau mɔ akā, í na nɔ fei si bei gbugbái inε fei í to, í bei í nε.

¹⁶ Nɔi gbakā amaace iyi à na fia kpekele miuu í so fiáu wa ceɔ sía, nɔ í ba riba miu má.

¹⁷ Bεεbe mɔi inε iyi à na minjiu mɔ, í ba riba minji má.

¹⁸ Amma inε iyi à na akāu í koo í tu isai í singa fiái lafēeu.

¹⁹ Si bεεbe ajɔ í koo wa baa nɔi lafēe inε nɔi í baa nɔ í kpe nɔ a na a sisia nɔi bei à cea fiáu.

²⁰ Amaace iyi í na fia kpekele miuu í naaɔ miu mmue wa má, nɔ í sɔ í ni, lafēe, fia kpekele miu iyi ì nam nɔu n ceɔ sía hee ñ ba riba miu má.

²¹ Nɔi lafēe í sɔ í ni, í sía, awɔ amaace jiida ilu naanei. Si mii keekeu ihε ñ ye iyi ì je ilu naane, na nɔi, an daae mii nla si awɔ. Naa wa ka je jingau.

²² Inε iyi í na kpekele minjiu mɔ í naa í ni, lafēe, fia kpekele minji iyi ì nam nɔu, ñ ba riba minji ma.

²³ Nɔ lafēe í ni, í sía, awɔ amaace jiida ilu naanei. Si mii keekeu ihε ñ ye iyi ì je ilu naane, na nɔi, an daae mii nla si awɔ. Naa wa ka je jingau.

²⁴ Si anyii nɔi nɔi amaace iyi í na kpekele akāu mɔ í naa í ni, lafēe, ñ mà iyi awɔ inε ku gaabui. Bii i kù gbε bei ì ya da, nɔ tengi bii i kù fā dimi, bei ì ya mu.

²⁵ Njoi nɔi dei í mum bε, nɔ ñ koo ñ si fiaeu ilε. To, fiae wee.

²⁶ Nɔi lafēe í sɔ í ni, awɔ amaace yaamɔ ilu ikai, awɔi ì mà iyi ñ ya n da baa bii n kù gbε, nɔ bei n kù fā dimi ñ ya n mui.

²⁷ To, iyi ì mà bεεbe wo, aa na inε gɔ fiam nɔi, nɔ i daa si inyi. Bii ì ce bεεbe wo an ye ndom do ribae fei waati iyi ñ baa.

²⁸ Si anyie nɔi í sɔ amaace kraasi nɔi í ni, i gba fia kpekele akāu i na inε iyi í nε mēewau,

²⁹ domi inε iyi í nε, nɔi à ya kɔɔa si ku ba iyi í nεu ku kɔɔa sí. Amma inε iyi kù nε, baa keeke iyi í nεu má à ya gbaai.

30 Amaace nfeu mɔ, i soo i nyɔɔ angule si ilu kuku tengi bii ine ɲa aa lesi awɔ si iri a kpata.

Kiitii ankāanyi

31 Ɗɔi Jesu í ni má, si waati iyi amu Amai Amanɛ an naa do amboem do amaleka ɲau fei, an buba si batai bomma ilu amboem.

32 Dimii andunya fei á tɔtɔ si wajum, nɔ an fɛfɛ ine ɲa bei woo degbe í ya fɛfɛ angudã do iwo ɲa.

33 An jile ine dee dee ɲau ikpa awɔ njem, ine laalɔ ɲau mɔ ikpa awɔ cangam.

34 Waati beɛbe amu ilaalu an sɔ ine ɲa iyi à wa awɔ njem n ni, i naa wa ɲa, iɲɛ iyi í ba kuweei Baam. I naa i buba si bomma iyi à ce nɲɛ sɔɔluɛ hai waatii kusintii andunya.

35 Bommau tu ɲɛi si na iyi í jɔ si waati iyi ari wa kpam, ì muum ije n je ɲa. Nɔ si waati iyi agbe wa kpam má, ì muum inyi n mɔ ɲa. Nɔ si waati iyi n je ine njoo ì gbam si kpasɛ nɲɛ ɲa.

36 Nɔ si waati iyi n weɛ basí ì bii anyim ɲa. Nɔ iyi n wa n ce bɔɔ ì gbɔɔm ɲa. Nɔ si waati iyi n wa ile piisɔɔ ì ya naa ku cɔm ɲa.

37 Waati nɲu, ine dee dee ɲau aa jɛem a ni, Lafɛɛ, waati yoomai à ye ari wa kraɛ nɔ à naɛ ije ì je wala agbe wa kraɛ à naɛ inyi ì mɔ.

38 Waati yoomai à ye ì je ine njoo à gbɛ si kpãse nwa, walakɔ à yeɛ basí nɔ à bii anyie.

39 Mɔ waati yoomai à ye ì waa ce bɔɔ walakɔ ì wa ile piisɔɔ nɔ à naa ku cɔɛ.

40 Amu ilaalu an je nɲa n ni, ntɔ ntɔ, bii ì cea ine akãi inɛm ɲa iyi à kere à re ɲau ihɛ beɛbe ɲa, amui ì cea ɲa.

41 Si anyii nɲu, n bei n sɔ inei awɔ cangam ɲau mɔ n ni, i fa ara nɲɛ hai kɔkɔm, iɲɛ iyi Ilaaɔ í ceekpe. I bɔ si ina iyi ci ya ku, iyi à koa Seetam do amalekaɛ ɲa.

42 Aa lɔ si ina ɲai si na iyi í jɔ waati iyi ari wa kpam wo ì kù muum ije n je ɲa. Nɔ waati iyi agbe wa kpam ì kù muum inyi n mɔ ɲa.

43 Waati iyi n je ine njoo ì kù gbam si kpasɛ nɲɛ ɲa. Nɔ si waati iyi n weɛ basí ì kù bii anyim ɲa. Iyi n wa n ce bɔɔ nɔ

n wa ile piisɔɔ, i ci ya naa ku cɔm ɲa mɔm.

44 Anɲa mɔ aa jɛem a ni, Lafɛɛ, waati yoomai à ye ari wa kraɛ, walakɔ agbe, walakɔ í je ine njoo, walakɔ basí, walakɔ si bɔɔ, walakɔ ile piisɔɔ nɔ a kù sobie.

45 An je nɲa n ni, ntɔ ntɔ n wa n sɔ ɲɛi, si bei ì kù cea ine akãi ine ɲa iyi à kere à re ɲau ihɛ beɛbe, amui ì kù cea ɲa.

46 Na nɲu, aa ye ijuukpã ɲai si ina iyi ci ya ku. Amma ine dee dee ɲau aa lɔ si kuweɛ iyi ci ya tã.

26

Inɛ ngbo ɲau à waa busi nɲɛ a kpa Jesu (Cɔ Maaku 14:1-2; Luku 22:1-2; Zãa 11:45-53)

1 Iyi Jesu í fɔ ide ɲau fei í tã, ɲɔi í sɔ mɔcɔɛ ɲa í ni,

2 ì mà ɲa iyi ajɔ minjii í gbɛ ka jeɔ jingau Iku ku kua. Nɔ waati beɛbe ì aa dasi amu Amai Amanɛ si awɔi ine ɲa a kpam si jii ku gaau.

3 Waati iyi Jesu wa sɔ mɔcɔɛ ɲa ideu, ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau do ine ngbo ɲau à tɔtɔ kabai Kaifu woo wee nla.

4 Bei à waa busi nɲɛ béi aa ce a ba a mu Jesu do bisi a kpaa.

5 Amma à waa ni, kù sía ku je si ajɔi jingauu ku ba hoya hoyo ku maà dede si zamaau.

Abo gɔ í fãsi irii Jesu tularɛ

(Cɔ Maaku 14:3-9; Zãa 12:1-8)

6 Jesu í wa Betani kpasɛi Simɔɔ iyi í tako í ce bɔɔi dintɛu,

7 ɲɔi abo gɔ í naa bi tɛɛ waati iyi à waa je. Wa mu ama caka ku sía gɔ iyi í ne tularɛ ku ne fia gɔ, nɔ í fãsi tularɛu si irii Jesu.

8 Iyi mɔcɔ ɲau à yɔɔ, ɲɔi idɔ nɲa í kɔ à ni, na mii í ce abou í koo í ce asɔɔi tularɛu ihɛ.

9 Aa ka taai wo fia nkpɔ nkpɔ ka kpɛa ilu are ɲa fia.

10 Iyi Jesu í gbɔ à waa fɔ beɛbe ɲɔi í bee ɲa í ni, na mii í ce ì waa ye taalei abou ɲa. Mii jiidai í ceem be.

11 Ntɔ ntɔ, ilu are ɲa aa maa wɛɛ do inɛ waati kãma fei, amma amu n kaa n maa n wɛɛ do inɛ hee do ajɔ fei.

12 Abou í fãsi aram tulare do njuma ku ceò sɔɔlui kusim.

13 Ntɔ ntɔ, tengi bii inɛ ɲa aa koo a maa waaɔo laabaau jiidau si andunya fei, aa sisi ide iyi abou ihɛ í ce a maa yeò gigie.

Zudasi á fita anyii Jesu

(Cɔ Maaku 14:10-11; Luku 22:3-6)

14 Nɔi Zudasi Isikarioti, inɛ akãi mɔcɔ maateeji ɲau, í bɔ bi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau,

15 í bee ɲa í ni, mii aa muum ɲa bii n da nɲe Jesu si awɔ. Nɔ à ka fia isɔ fũfũ ara kuntaa à naa.

16 Hai waati beɛbei, Zudasi wa de kpãa béi á ce ku zambaò Jesu ku na inɛ ɲau.

Jesu wa je ijei jingau Iku ku kua do mɔcɔe ɲa

(Cɔ Maaku 14:12-21; Luku 22:7-14, 21-23; Zãa 13:21-30)

17 Si ajɔ sintei jingau Pɛɛ hai ne lefeeu mɔcɔi Jesu ɲau à naa à beee à ni, iwoi ì bi kaa ceee sɔɔlui jingau Iku ku kua.

18 Nɔi í je ɲa í ni, i bɔ inɔ ilu bi wãane kasa í sɔɔ í ni, amu Mɛetu n ni, waatim í to. Bi tɛi an je jingau Iku ku kua do mɔcɔm ɲa.

19 Nɔ mɔcɔ ɲau à ce bei Jesu í sɔ ɲa, à ce sɔɔlui jingauu.

20 Iyi aɛ í le Jesu do mɔcɔ maateeji ɲau à waa je.

21 Waati iyi à waa je ɲa Jesu í ni, ntɔ ntɔ, inɛ akã nɲe á zambam.

22 Nɔi inɔi mɔcɔ ɲau í fɔ ntɔ ntɔ, à wasi ku beee akã akã à waa ni, isa kù je amu ya Lafɛɛ.

23 Nɔi Jesu í je ɲa í ni, inɛ iyi í gũsi pɛɛ si inɔ jeɛ awaò ajɔ, lafɛi á zambam.

24 Amu Amai Amanɛ an ku si bei kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ. Amma inɛ iyi á zambam á ye ijuukpã nla nla. Á tiaa inɛu bii í je a kù buu mɔm wo.

25 Zudasi iyi á zambaɛu mɔ í so ide í ni, isa kù nɔ kù je amu ya Mɛetu. Nɔ Jesu í jeaa í ni, oo, awɔi aa coo.

Ije iyi aa ka yeò gigii ikui Jesu

(Cɔ Maaku 14:22-26; Luku 22:14-20; Kɔr: 1, 11:23-35)

26 Waati iyi à waa je, ɲa Jesu í so pɛɛ nɔ í saabu Ilaaɔ titã í bei í bububuɛ í na mɔcɔe ɲau, í ni, iyi ihɛi í je aram, i gba i je ɲa.

27-28 Si anyii nɲu, nɔ í so kɔɔfu si bii à dasi vɛɛ í saabu Ilaaɔ nɔ í na ɲa í ni, iyi ihɛi í je nɲem. Nɲui í je nyindai akabuu iyi Ilaaɔ í ði do amanɛ ɲa. An nikãɛ na irii inɛ nkpɔ ku ba n kpa idei dulum du ɲa. Inɛ fei, i mɔ ɲa.

29 An sɔ ɲe, hai nnyi n kaa n mɔ atɛ vɛɛ má í gbe hee ajɔ iyi awaɛ ɲa fei aa ka mɔ vɛɛ titɔ si bommai Baam.

30 Si anyie à kɔ iri ɲa nɔ à fita à bɔ iri kutai Olivieu.

Piɛ á já ku ni nɲu ku mà Jesu

(Cɔ Maaku 14:27-31; Luku 22:31-34; Zãa 13:36-38)

31 Nɔi Jesu í sɔ mɔcɔe ɲa í ni, idũuyi mɔm, inɛ fei aa nyiò anyi na irim. Béi Ilaaɔ í fɔ si kukɔi ideɛ, beɛbei á ce. I ni, á kpa woo degbeu nɔ angudã ɲau a fangaa bii fei.

32 Amma an jì hai si bale nɔ n cua nɲe n bɔ ilei Galilee.

33 Nɔi Piɛ í sɔɔ í ni, baa bii inɛ fei wa nyiò anyi na irie, amu n kaa n nyiò anyi pai.

34 Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, ntɔ ntɔ, idũuyi mɔm, hee ajɛɛ ku maa kɔ, aa já ise gbɛeta i ni i kù màm.

35 Amma Piɛ í jeaa í ni, n kaa n kɔsie pai, baa bii í je an ku do awɔ ajɔi. Nɔ mɔcɔ ɲau mɔ fei à fɔ beɛbe.

Jesu wa ce kutɔ Geɛmanee

(Cɔ Maaku 14:32-42; Luku 22:39-46)

36 Nɔi Jesu do mɔcɔe ɲa à bɔ inya gɔ iyi à ya kpe Geɛmanee. Iyi à to be nɔ í sɔ ɲa í ni, i buba ihɛ titã ɲa n koo n ce kutɔ wa.

37 Nɔi í gbã Piɛ do ama minjii Zebedee ɲau à bɔ waju. Nɔ inɔ kufɔ í naa sie hee araɛ fei í rɔ.

38 Nɔi í sɔ ɲa í ni, inɔ kufɔ í naa sim nla nla hee wa bi ku kpam. I wa ihɛ, i bam njoo ku wɔ ɲa.

39 Iyi í fɔ beɛbe í tã, ɲa í bɔ waju keeke í koo í seɛbata ile wa ce kutɔ í ni, Baam, bii á ce, jɔ wahalau ihɛ ku

jlim. Amma do n̄ju fei, ku maà ti ku je ti idəəbim, jə idəəbie ku ce.

⁴⁰ Si anyie n̄ji í nyi wa bi m̄cə m̄eta nau í ba n̄a à waa sí njoo. N̄ji í bee Piee í ni, deb̄ei, i kù yə̀kə i kù bam njoo ku wə baa l̄eu akā n̄a?

⁴¹ I wə njoo n̄o i maa ce kutəə n̄a ku ba i maà dasi kul̄elei in̄e n̄a. Idəi aman̄e í bi, amma arāe í kua gbugbā̄e.

⁴² N̄o í j̄id̄ n̄a ise gbeejisia má í koo í ce kutəə í ni, Baam, bii ì je wahalau ih̄e kaa jlim, bii í je kù n̄e bei á ce iyi n kù yə̀ai, jə idəəbie ku ce.

⁴³ Iyi í ce kutəə í tā n̄ji í nyi wa bi tu n̄a má n̄o í ba n̄a à waa sí njoo má, domi njoo wa kpa n̄a.

⁴⁴ Jesu í j̄ə n̄a má, í koo í ce kutəə ise gb̄etasiāe si ide akāu.

⁴⁵ N̄o í nyi wa bi tu n̄a má í s̄ə n̄a í ni, ì sū ì waa sími n̄ai hee n̄sei? I cə, waati í gbe keeke iyi aa mu amu Am̄ai Aman̄e a daa ilu dulum n̄a si a wə.

⁴⁶ In̄e iyi á zambam wa to wa. I dede kaa k̄o n̄a.

À mu Jesu

(Cə Maaku 14:43-50; Luku 22:47-53; Zāa 18:3-12)

⁴⁷ Iyi Jesu wa fə b̄ēbe gbakā, n̄ji Zudasi, in̄e akāi m̄cə maateeji nau í to wa. Zamaa n̄la gə wa tōe wa à waa mu taakuba n̄a do golo n̄a. In̄e ngboi woo weei Ilaā n̄a do in̄e ngbo nau ì b̄e n̄a wa.

⁴⁸ Waati iyi Zudasi í dasi idə n̄ju ku zamba Jesuu, í s̄ə in̄e nau nyinda gə iyi n̄ju á ce. Í ni, in̄e iyi an koo n ya n baabāe, Laf̄e m̄be, i muu.

⁴⁹ Hai Zudasi í to wa gbakā, í sek̄ei si Jesu í ni, irei ì caale, M̄etu. N̄o í baabāe.

⁵⁰ N̄ji Jesu í s̄ə í ni, kpaasim, iyi ì naa ku ceu, coo.

N̄o in̄e nau à to Jesu a wə gbakā à muu.

⁵¹ N̄ji in̄e akāi m̄cəi Jesu nau í yə taakubāe í café it̄i amaacei woo wee n̄lai Ilaāu í buu.

⁵² Amma Jesu í s̄ə í ni, sindo taakubāe si ank̄ə̄e. In̄e iyi wa kpa in̄e do taakuba fei, taakuba í na ku kpa laf̄e m̄.

⁵³ I kù mà iyi bii ì bi an yə̀kə n təə Baam, nə gbakā ku sambaam amaleka dubu nkpə nkpə wa a naa a sobim?

⁵⁴ Amma bii ì ce b̄ēbe, kukoi idei Ilaā iyi í ni mii nau ih̄e fei á bam nii kaa k̄.

⁵⁵ N̄ji Jesu í bee zamaa í ni, amui ì naa ku mu b̄e n̄a do taakuba do golo n̄a bei woo ce ile? N̄ ya n wa si in̄ə n̄je ajə fei n maa n kə in̄e n̄a si cio kpas̄ei Ilaā, n̄o i kù mum n̄a.

⁵⁶ Amma n̄ju nau b̄e fei í cei ku ba ide iyi walii nau à fə si tiai idei Ilaā ku k̄.

N̄ji m̄cə nau fei à j̄ə à sa.

Jesu í wa wajui igbei woo kiiti n̄a

(Cə Maaku 14:53-65; Luku 22:54-55, 63-71; Zāa 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ In̄e n̄a iyi à mu Jesuu à b̄ə̄e bi Kaifu woo wee n̄lai Ilaā. Tenḡi bei woo kə in̄e n̄a si wooda nau do in̄e ngbo nau à tətə.

⁵⁸ N̄o Piee í wa hee j̄iji wa too Jesu wa do anyi hee í bə in̄ə bantumai kpas̄ei woo wee n̄lau. N̄ji í buba b̄e do woo degbe and̄e koofa nau na ku yə̀d bei ideu á kpād iri.

⁵⁹ Waati n̄ju in̄e ngboi woo weei Ilaā n̄a do igbei woo kiiti nau fei à waa d̄e a má Jesu ide iyi aa yə̀d taalee ku ba a kpāa.

⁶⁰ Amma a kù ba ide iyi aa yə̀d taalee baa do iyi ilu s̄ēda ibo nkpə í naa í máa ide fei. Si anyii n̄ju, aman̄e minji gə n̄a à naa.

⁶¹ Á ni, m̄əkəu ih̄e í ni n̄ju á yə̀kə ku l̄ege kpas̄ei Ilaā n̄o si afei ajə m̄eta n̄ju ku ma mmue má.

⁶² N̄ji woo wee n̄lai Ilaāu í dede í bee Jesu í ni, i kù waa ni ide gə? Ide mii in̄e nau ih̄e à waa yə̀d taalee.

⁶³ Amma Jesu wa cokoe. N̄ji woo wee n̄lau í s̄ə í ni, do irii Ilaā, fə bii a wəu Am̄ai Ilaā in̄e iyi Ilaā í cicai *.

⁶⁴ N̄ji Jesu í j̄eaa í ni, oo, amui, si bei ì fə. N̄o ñ wa n s̄ə n̄ei, aa ye amu Am̄ai Aman̄e ñ wa n buba a wə n̄jei Ilaā ilu gbugbā fei. B̄ēbe m̄ai aa na i yem n̄a ajə akā n naa si kudūi ij̄i má.

* **26:63 do irii Ilaā** Do Gereki à ni, do irii Ilaā iyi í wee.

⁶⁵ Nɔi woo wee nlau í ga íbæe ku nyisiò idæakðe. Nɔi í ni, wa bu Ilaað. A kù waa de ilu seeda kãma má. I gbə bei wa bu Ilaað ɲa.

⁶⁶ Beirei ì ye a cea mækəu ɲa. Nɔi aɲa fei à ye taalee à ni í to a kpaa.

⁶⁷ Nɔi à wasi ku tu si wajui Jesu antə nɔ à waa daa kutu, inɛ gə ɲa mə à waa sambalæ.

⁶⁸ Nɔ à ni, awə iyi ì waa kpe aræ inɛ iyi Ilaað í cicau, sɔ wa inɛ iyi í cæe.

Piɛɛ í jã í ni nɲu kù mà Jesu

(Cə Maaku 14:66-72; Luku 22:56-62; Zãa 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Waati beɛbe Piɛɛ wa buba bantumai kpasɛu. Nɔi mudɛɛ woo ce icɛ gə í sekeɛ siɛ wa í ni, awə mə ì tako ì wɛɛ do Jesu inɛi Galileeu.

⁷⁰ Amma í jã si wajui aɲa fei í ni, n kù mà iyi ì waa fə.

⁷¹ Si anyiɛ, nɔ í dede í bə ikpa andɛ kabau. Nɔi mudɛɛ amaacɛ mmu gə í yəə má, nɔ í sɔ inɛ ɲa iyi à wa beu í ni, inɛeu ihɛ í tako í wɛɛ do Jesu inɛi Nazaretii.

⁷² Nɔi Piɛɛ í jã má nɔ í ceekpe í ni, n kù mà inɛeu be.

⁷³ Iyi í kðosi má, ɲoi inɛ ɲa iyi à wa beu à sekeɛ si Piɛɛ à ni, ntə ntə awəu inɛ akã nɲai. Ide ku fəe wa nyisi iyi awəu inɛi Galileei.

⁷⁴ Nɔi í teese í ceekpe í ni, n kù mà mækəu. Be gbakã ajɛɛ wa kə.

⁷⁵ Nɔ Piɛɛ í ye gigii ide iyi Jesu í sɔɔu wo í ni, hee ajɛɛ ku maa kə aa jã isɛ gbɛeta í ni í kù màm. Nɔi í fita í koo wa kpata ntə ntə.

27

À bəð Jesu wajui Pilati

(Cə Maaku 15:1; Luku 23:1-2; Zãa 18:28-32)

¹ Nɔi daadaakə inɛ ngboi woo weei Ilaað ɲa do inɛ ngbo ɲa fei à jilə si aɲa a kpa Jesu.

² Nɔ à dūu à koo à daa Pilati ilu ilɛu si awə.

Ikui Zudasi

(Cə IWB 1:18-19)

³ Zudasi, nɲu iyi í zamba Jesuu, í ye bei à ye taalee a kpaa, ɲoi inəe í fə. Nɔ í

nyìò fiài isə fūfū kuntaau bi inɛ ngboi woo weei Ilaað ɲa do inɛ ngbo ɲau.

⁴ Í sɔ ɲa í ni, n ce dulum si bei n zamba inɛ dee deeu ihɛ a kpaa. Amma à jɛaa à ni, yoomai í ye wa. Í jɛ idei iriɛ.

⁵ Nɔi Zudasi í nyə fiaw si kpasɛi Ilaað be í nɛɛ. Nɔ í koo í dasi kðəe ikū lele í kpa aræ.

⁶ Inɛ ngboi woo weei Ilaað ɲau à tasi fiaw à ni, beirei aa ka ceð fiaw ihɛ. A kù nɛ kpãa ka dasi kpakoi kpasɛi Ilaað si na iyi í jə fiaw iyi à sã na a nikãð njei inɛ gəi.

⁷ Iyi à busi nje à tã, nɔ à so fiaw à rað ikoi woo ma caka gə, à ce bi ku si inɛ njoo ɲa.

⁸ Na ɲoi í jə à ya kpe ikou ikoi nje baa nnyi.

⁹ Beɛbei idei Zeremii waliuu í ce si bei í ni, à so fiaw isə fūfū kuntaau, fiaw iyi inɛi Izireli ɲa à jesi aɲa a sã na iriɛu,

¹⁰ nɔ à rað ikoi woo ma cakau, si bei Að Lafɛɛ í dasim.

Pilati wa bee Jesu ide ɲa

(Cə Maaku 15:2-5; Luku 23:3-5; Zãa 18:33-38)

¹¹ Nɔi à koo à leekɪ Jesu si wajui Pilati ilu ilɛu, nɔ í beee í ni, awəi ì jɛ ilaalui Zuifu ɲa? Nɔ Jesu í jɛaa í ni, oo, si bei ì fə.

¹² Si anyii nɲu, inɛ ngboi woo weei Ilaað ɲa do inɛ ngbo ɲau à waa máa ide, nɔ kù ni nɲa ide kãma.

¹³ Nɔi Pilati í beee í ni, i kù waa gbə ide ɲa iyi inɛ ɲa à fə à waa yeð taalee ba.

¹⁴ Amma Jesu kù jɛaa baa gbakã hee biti í muu.

À ye taalei Jesu a ba a kpaa

(Cə Maaku 15:6-15; Luku 23:13-25; Zãa 18:39-19:16)

¹⁵ Wee si jingauu Iku ku kua fei ilu ilɛu í ya jə inɛi piisðə akã iyi zamaa í bii.

¹⁶ Wee, waati beɛbe inɛ gə í wa ile piisðə be, à ya kpoo Barabaa, nɔ inɛ fei í màa.

¹⁷ Nɔi í jə iyi zamaau í tətə, Pilati í bee ɲa í ni, yooi ì bi n jə nɲɛ, Barabaa de, mà Jesu iyi à ya kpe Kirisiu.

¹⁸ Í fə beɛbei si na iyi í jə wa mà sã sã iyi na igui í jə à daa nɲu Jesu si awə.

¹⁹ Waati iyi Pilati wa buba bi ku ce kiituu, ɲoi aboe í be siɛ inɛ gə wa í

ni, maà dasi ideì inε dee deeu be baa, domi idũ, iyi ñ wa n sũ, ñ ye wahala jiida jiida si ala na iriε.

²⁰ Amma inε ngboi woo weei Ilaaõ ña do inε ngbo ñau à wasi ku mante zamaau à waa ni à sõ Pilati ku nyaa aña Barabaa nò ku jò a kpa Jesu.

²¹ Nò Pilati í bee ña í ni, si amane minji ñau be, yoo ññai ì bi n jò ññe. Nò à ni, Barabaa.

²² Nò Pilati í ni, to, beirei an cea Jesu iyi à ya kpe Kirisiu. Nò ña fei à ni, kpakpae si jñi ku gaau.

²³ Nò Pilati í bee ña í ni, laalò yoomai í bei í ce. Amma béi Pilati wa fò fei, beεbe moi inε ñau à ya dõ anu hee lele a ni, kpakpae si jñi ku gaau.

²⁴ Iyi Pilati í ye mii iyi ññu wa ce fei ngbei, wakatau wa kõõsi mòm nii, ñoi í bu inyi í wõõ si wajui zamaau í nyisi iyi baai ññu kù wa si ideu, í ni, ññei mókò dee deeu ihẽ ku nikãe kù yem, í je ideì irii ññe.

²⁵ Nò inε ñau fei à je à ni, kunikãi ññeu ku je ideì irii awa do ama nwa ña.

²⁶ Nò Pilati í jò ñña Barabaa, nò í jò à tea Jesu kpõtò. Si anyii ññu, nò í da ñña si awõ a koo a kpakpae si jñi.

Sooge ña à waa yaako Jesu

(Cò Maaku 15:16-20; Zãa 19:2-3)

²⁷ Si anyii ññu ñoi sooge ña à gbã Jesu à lòde kabai ilu ilu, nò à tõtò soogee ña iyi à gbe ñau fei be.

²⁸ À bò nyauε ña nò à daa si ibò nkpa sisò gò.

²⁹ Nò à ba fulai agũ à lea si iri, nò à naa kpokpoo si awõ ññe, à bei à gule si wajue à waa yaakoε à waa ni, fõ ilaalui Zuifu ña.

³⁰ Nò à tu siε antò nò à gba kpokpoo à cãa si iriε.

³¹ Iyi à yaakoε à tã, ñoi à bõaa ibò nkpa à bei à daa si ibõε à gbãa à waa bò ku kpakpae si jñi ku gaau.

À kpakpa Jesu si jñi ku gaau

(Cò Maaku 15:21-32; Luku 23:26-43; Zãa 19:17-27)

³² Waati iyi à waa fita hai inò iluu ñoi à ko inei Sireni gò à ya kpoo Simò. Nò sooge ñau à tilasiε à kãa jñi ku gaau bii aa kpakpa si Jesuu.

³³ Nò à waa bò inya gò iyi à ya kpe Gõgõta, waato inya iyi í jò kokoi iri. Waati iyi à to be,

³⁴ à na Jesu atẽ vëε iyi à yõgeε do alolo. Amma iyi í tieε kù bi ññu ku mò.

³⁵ Nò à kpakpae si jñi ku gaau nò à ta kpasa si jñiε ñau à ce ikpëε.

³⁶ Nò à buba à waa degbeε.

³⁷ Si antai iriε do lele, à kò ide iyi wa fò taale iyi í ce à ni, inε ihẽi í je Jesu, Ilaalui Zuifu ña.

³⁸ Nò à kpakpa ile minji gò ña be má, inε akã ikpa awõ ññe, inε akã mò ikpa awõ cangãe.

³⁹ Inε ña iyi à waa too do be à ya gbugbã irii a maa buu,

⁴⁰ a maa ni, kù je awõ ì ni aa lege kpasëi Ilaaõ nò i maa má si afei ajò mæeta? To, bii awõ Amai Ilaaõ, faaba araε be, kita wa hai si antai jñi ku gaau.

⁴¹ Beεbei inε ngboi woo weei Ilaaõ ña do woo kò inε ña si wooda ña do inε ngbo ñau à ya maa yaakoε a maa ni,

⁴² í faaba inε gò ña amma í mængò ku faaba araε. Kù je í ni ññu ilaalui inei Izireli ñai? To, ku kita wa hai si antai jñi nò ku ba ka dasiε naane.

⁴³ Í dasi Ilaaõ naane nò í ni ññu Amai Ilaaõ. Debei, bii Ilaaõ í ne kubie ntò ntò ku faabaε.

⁴⁴ Beεbe moi ile ña iyi à kpakpa do Jesu ajò à ya maa yaakoε.

Waati iyi Jesu í ku

(Cò Maaku 15:33-41; Luku 23:44-49; Zãa 19:28-30)

⁴⁵ Nò dasã nkpa ilu í kuku si ile fei hee í koo í to isò mæetai ale.

⁴⁶ Nò si isò mæetau Jesu í dõ anu hee lele í ni, Eli, Eli, lama sabatani, waato Ilaaõ, Ilaaõ, na mii í ce ì fõsim awõ.

⁴⁷ Nò inε gò ña iyi à wa beu à gbo ideu. Nò à ni, wa kpe Elii.

⁴⁸ Nò gbakã inε akã ñña í sei í koo í ñi kanya si golo gò í sòsi inyikã í bei í naa í toa Jesu ku cõcõε.

⁴⁹ Amma inε ña iyi à gbe ñau à ni, jò titã, ka cò bii Elii á na ku faabaε.

⁵⁰ Nò Jesu í dõ anu má hee lele í bei í ku.

⁵¹ Asee, waati beεbe si ilui Zeruzalemu, ridoo iyi í wa kpasëi

Ilaaḏu í ga í kpě minji hai lele hee ku bə ile, nə ile í yaya hee kuta ɲa à la.

⁵²⁻⁵³ Bale ɲa à cɪ, nə woo dasi Ilaaḏ naane nkpə ɲa iyi à tako à ku wo à jɪ má, à fita hai inə bale. Si anyii kujji Jesu nə à bə Zeruzalemu ilu kumáú à tuse ara ɲa bi inə nkpə.

⁵⁴ Nəi inə ngboi sooge ɲa do inə ɲa iyi à wa bi tɛɛ à waa degbe Jesuu à ye kuyayai ilɛu do mii ɲa iyi í ce fei ɲəi njo nla nla í mu ɲa à waa ni, ntə ntə, inɛɛu ihě Amai Ilaaḏi.

⁵⁵ Inaabo nkpə gə ɲa à wa bɛ, à waa cə Jesu wa hai jɪjɪ. À too Jesu wai hai Galilee a naa a gbəa.

⁵⁶ Si inə ɲa Maari inɛi Madalau do Maari iyei Zaaki do Zozefu, do iyei amai Zebedee ɲa, aɲa fei à wa bɛ.

À dasi ikui Jesu bale

(Cə Maaku 15:42-47; Luku 23:50-56; Zāa 19:38-42)

⁵⁷ Iyi alɛ í lɛ, ɲəi məkə ilu fia gə í naa bɛ. À ya kpoo Zozefu, inɛi Arimateei. Wee ɲɲu mə məcəi Jesui wa jɛ.

⁵⁸ Nəi í bə bi Pilati í təəe ikui Jesu. Nə Pilati í yədaa í ni a naa.

⁵⁹ Zozefu í so ikuu í woo do acə fūfū titḏ gə.

⁶⁰ Nə í koo í suu si isai kuta gə iyi í jə à gbea ɲɲu takəe wo, amma a kù dasi inə gə titā. Si anyie nə í bimbili kuta nla gə í dīdō andei baleu í bei í nɛ.

⁶¹ Maari inɛi Madalau do Maari iyi ihəu à wa bɛ à waa buba kəkəi baleu.

Bale ku degbe

⁶² Iyi aɲəi səlui kusimiu í kpa iri, ɲəi inə ngboi woo weei Ilaaḏ ɲa do Farisi ɲau à bə bi Pilati aɲə *.

⁶³ À ni, lafɛɛ, à ye gigii ide iyi ilu ibou í fə si waati iyi í wɛɛ si andunya í ni si aɲə mɛɛtasia ɲɲu á jɪ hai si bale má.

⁶⁴ Na ɲɲu, jə a maa degbe baleu hee ku to zakai aɲə mɛɛta, ku ba məcəe ɲa a maà na a nya ikuu, a bei a koo a sɔ inə ɲa a ni, í jɪ hai si bale. Waati bɛɛbɛ iboi ankāanyiu ihě á na ku re baa ti takou má.

⁶⁵ Nəi Pilati í sɔ ɲa í ni, i gbā sooge ɲau a koo a degbɛ bei ì bi ɲa.

⁶⁶ Nə aɲəð ɲa fei à bə bi baleu. À ce nyindai amanlu si kutau ku ba inə gə ku maà cūu. Nə à jile sooge ɲa bɛ à waa degbɛ.

28

Kujji Jesu hai si bale

(Cə Maaku 16:1-10; Luku 24:1-12; Zāa 20:1-10)

¹ Iyi aɲəi kusimiu í lə, aɲə amaazuma daadaakə Maari inɛi Madalau do Maari iyi ihə à bə baleu ku cə.

² Nəi gbakā ilɛ kuyaya nla gə í dede nə amalekai Aḏ Lafɛɛ gə í kita wa hai lele í naa í tale kutau wa buba si.

³ Wajue wa daana bei kuɲəi iɲi nə nyauɛ ɲa mə wa fūuta bei iwu tafa.

⁴ Nəi njo í mu woo degbe ɲau hee à waa yaya nə à cuku ilɛ bei iku ɲa.

⁵ Nəi amalekau í sɔ inaabo ɲau í ni, inɛ, i maà jə njo ku mu ɲɛ. N̄ mà iyi Jesu inə iyi à kpakpa si jɪi ku gaauui ì waa dɛ ɲa.

⁶ Kù wa ihě má, í jɪ hai si bale si bei í tako í fəu. I naa i cə bii í tako wa sū wo,

⁷ nə i koo ɲya ɲya i koo i sɔ məcəe ɲa i ni, í jɪ hai si bale. Á cua ɲɲe ikpa Galilee. Bei aa yəə ɲa. Iyi n̄ nɛ an sɔ ɲɛ mbɛ.

⁸ Nəi à sinda ɲya ɲya hai bi baleu do njo. Nə baa do iyi à waa ce njo fei à nɛ inə didḏ nla nla má. Nəi à sei à koo à sɔ məcəe ɲa laabaauu.

⁹ Nəi Jesu í kò ɲa í ni, i fəə. Nəi à sɛkɛɛ sie wa à naa à mu kutɛɛ à sɛɛbata si wajue.

¹⁰ Nə Jesu í sɔ ɲa í ni, i maà jə njo ku mu ɲɛ. I koo i sɔ kpaasim ɲa a bə Galilee, bei aa yɛm.

Idei woo degbe ɲa

¹¹ Waati iyi à wa si kpāa à waa ɲɛu, inə gə ɲa si woo degbe ɲau à bə inə ilu à koo à sisia inə ngboi woo weei Ilaaḏ ɲa mii iyi í ceu fei.

¹² Nə inə ngboi woo weei Ilaaḏ ɲau à ce kutətəə do inə ngbo ɲau à busi nje nə à mua sooge ɲau fia nkpə gə,

¹³ à sɔ ɲa à ni, i sɔ inə ɲa í ni məcəe ɲa à naa idū laja à naa à ce ilei ikuu waati iyi ì waa sɪ njoo ɲa.

* 27:62 iyi aɲəi səlui kusimiu í kpa iri Bi Zuifu ɲa aɲə mmu í ya sintii hai isə mɛɛfai alɛ.

¹⁴ Bii ilu ilɛu í gbɔ ideu, à mà bei aa ka ce ku ba ku maà kpã nɛ iju.

¹⁵ Sooge n̄au à gba fīau nɔ à ce bei à tɔɔ n̄au. N̄oi í jò ideu í fangaa si in̄oi Zuifu n̄a hee do nnyi fei.

*Icɛ iyi Jesu í j̄à m̄ɔcɛ n̄a
(Cɔ Maaku 16:14-18; Luku 24:36-49;
Z̄aa 20:19-23; IWB 1:6-8)*

¹⁶ Jesu í bɔ Galilee. Si anyii n̄n̄u nɔ m̄ɔcɔ maatakã n̄au à koo à baa bɛ si iri kuta bii í tako í s̄ɔ n̄a wou.

¹⁷ Iyi à yɔɔ, n̄oi à waa guleaa. Amma gɔgɔ n̄a à waa sika sika.

¹⁸ N̄oi Jesu í sɛkɛɛ si n̄a wa í ni, yiikoi lele do ti ilɛ fei à nam nii.

¹⁹ Na n̄n̄u, i koo si dimi fei, i ce n̄a m̄ɔcɔm n̄a. Nɔ i dasi n̄a inyi do irii Baaba do ti Ama do ti Hundei Ilaaã.

²⁰ Nɔ ide n̄a iyi ñ s̄ɔ n̄ɛ fei, i kɔ n̄a si ide n̄au ku jirima n̄a. Nɔ an maa n̄ wɛɛ do in̄ɛ ajɔ fei hee kɔɔi andunya

Laabaau jiiida iyi Maaku í kò si tiaε

*Waazoi Zãa woo dasi inyi
(Cò Matie 3:1-12; Luku 3:1-18; Zãa
1:19-28)*

¹ Kusintii laabaau jiidai Jesu Kirisi Amai Ilaaã wee.

² Í sinti si bei Ezai walii í tako í kò si tiaε í ni,

Ilaaã í ni, cò, an be woo sisi idem wa si wajuε, iyi á teeseε kpãae.

³ Nɲui á dõ anu si ghabuau ku ni, I teese kpãai Lafẽε ku te ηa.

⁴ Beεbei Zãa í naa si ghabua wa dasi ine ηa iyi à koo bi tεε inyi. Wa waazoa ine ηa wa ni, i kpaasi idò ku ba Ilaaã ku kpa ide i kurara nηe nò a dasi ηe inyi.

⁵ Nò ine ηa à naa bi tεε hai Zeruzalemu do hai ilei Zudee fei. À ce tuubai dulum du ηa nò à jò Zãa í dasi ηa inyi idoi Zuudẽεu.

⁶ Zãa wa dasi ibò i ntoi kpookpo, nò wa ði santikii bata. Ketengbo do nyikò i sakoi í je ijεε.

⁷ Wa waazoa zamaa wa ni, ine gò á naa si anyim iyi í ne gbugbã í rem. N kù to baa n bate n fũ ikũi baataε si kutεε.

⁸ Amu ñ dasi ηe inyi, amma nje Hundeni Ilaaã i da nηe si.

*À dasi Jesu inyi nò Seetam í leleε
(Cò Matie 3:13-4:11; Luku 3:21-22;
4:1-13)*

⁹ Waati beεbe Jesu í dede wa hai Nazareti si ilei Galilee í naa bi Zãa. Iyi í to wa nò Zãa í dasiε inyi si idoi Zuudẽε.

¹⁰ Waati iyi Jesu wa fita wa hai si inyi gbakã nɲi í ba lelei Aõ í cĩ. Nò Hundeni Ilaaã í de siε wa bei ankasiidi.

¹¹ Nò à gbò ide ku fò wa hai lele í ni, awòu amam nii, ñ biε jiiida jiiida. Siε inò didõm fei í ya wa.

¹² Nɲi gbakã, Hundeni í tale siε ghabua.

¹³ Bei í ce ajò ciji nò Seetam wa leleε ku ce laalò. Í wa be do injai sako ηa nò amaleka ηa à sobiε.

*Jesu í kpe sòkò mee gò ηa a tooε
(Cò Matie 4:12-22; Luku 4:14-15;
5:1-11)*

¹⁴ Si anyiε nɲi à dasi Zãa piisõõ. Nò waati beεbe Jesu í bò ilei Galilee wa waazo laabaau jiiida iyi wa naa hai bi Ilaaã.

¹⁵ Í ni, awaati í to iyi Ilaaã á na ku je bommaε. I kpaasi idò nηe nò i dasi laabaau jiidau naane ηa.

¹⁶ Ajò nηu gò Jesu wa too tenku sisò i Galileeu. Nɲi í ye Simòò do ifòε Anderee, sòkò ηa, à waa le taaò si inò tenkuu.

¹⁷ Nɲi Jesu í sò ηa í ni, i toom wa ηa nò n ce ηe woo dεdε ine ηa iyi aa je ti Ilaaã.

¹⁸ Nɲi gbakã à jò taaò nηa ηa à waa tooε.

¹⁹ Nɲi Jesu í ne í jĩ keeke nò í ye Zaaki do ifòε Zãa, amai Zebedee ηa. Anηa mò à wa si inò akò i inyi nηa, à waa teese taaò nηa ηa.

²⁰ Nɲi gbakã í kpe ηa. Nò à jò Zebedee baa nηa si inò akò i inyi be do woo ce icεε ηa, nò à waa tooε.

*Jesu í lele inei inòkò hai si ine gò
(Cò Luku 4:31-37)*

²¹ Nɲi Jesu do mòcòε ηa à bò Kapεranumu. Nò ajò i kusimi Jesu í bò ile bii Zuifu ηa à ya ce kutòtòu, wa kò ine ηa si cioi ide i Ilaaã.

²² Wa kò nηa si cio do yiiko. Kù waa kò nηa si bei woo kò ine ηa si wooda ηa. Nɲi í jò à biti.

²³ Wee ine gò í wa ile be, í ne inei inòkò. Nò í dõ anu hee lele í ni,

²⁴ mii í wa si gãm̄i awae ηa, Jesu, awò inei Nazareti. Ì naa ku kpa wai? Ñ mà ine iyi ì je. Awò i je Inε kumá iyi Ilaaã í be wa.

²⁵ Nɲi Jesu í la siε í ni, coko, fita hai si inεεu be.

²⁶ Nɲi inei inòkòu í dõ anu nla nla, í yayae do gbugbã nò í fita siε.

²⁷ Nò anηa fei à biti ntò ntò hee à waa bee nje ide à waa ni, dimii mii iyi ihẽ. Inεεu wa kò wa si cio titõ do yiiko. Wa jileε hee do inei inòkò ηa fei ide nò à waa jirimae.

²⁸ Nɲi gbakã í nya iri si ilei Galilee fei.

Jesu í jò bɔɔ nkpɔ í ba iri
(Cɔ Matie 8:14-17; Luku 4:38-41)

²⁹ Nɔi Jesu í fita hai ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔtɔɔ, ɲɲu do Zaaki do Zãa nɔ à bɔ kpasɛi Simɔɔ do Anderee.

³⁰ Wee iyei aboi Simɔɔ wa sũ domi wa ce ara gbãa. Iyi à to wa gbakã ɲɔi à koo à sɔ Jesu à ni abou kù waa ne baani.

³¹ Nɔi í sekɛɛ sie wa í mu awɔɛ í dedeɛ. Bɛ gbakã ara gbãau í nya nɔ abou í yaaɛ ɲa.

³² Alɛ ajɔ ɲɲu iyi inunu í lɔ ɲɔi inɛ ɲa à naaa Jesu bɔɔ ɲa wa do inɛ ɲa iyi à ne inɛi inɔko ɲa fei.

³³ Nɔ inɛi ilu ɲau fei à naa à tɔtɔɔ si andɛ koofau.

³⁴ Í jò inɛ nkpɔ í ba iri si bɔɔ ikã ikã ɲa, nɔ í lele inɛi inɔko nkpɔ nkpɔ. Amma ci ya jɛ inɛi inɔko ɲau a fɔ ide domi à màa.

Jesu í dabii si ilɛi Galilee

³⁵ Daadaakɔu, hee inya ku maa má, Jesu í dede í fita hai kpasɛu í bɔ si gbabua gɔ, í koo í ce kutɔɔ bɛ.

³⁶ Nɔi Simɔɔ do kpaasie ɲa à wasi ku dedeɛ.

³⁷ Iyi à na à yɔɔ, ɲɔi à sɔɔ à ni, inɛ fei wa dedeɛ.

³⁸ Nɔi í jɛ ɲɲa í ni, ka bɔ waju si ilu mmu ɲa ku ba n waazo idei Ilaaɔ bɛ, domi na ɲɔi í jò n naa.

³⁹ Nɔ à koo à dabii si ilɛi Galilee fei. Í ya maa waazo ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔtɔɔ ɲau, nɔ í ya maa lele inɛi inɔko ɲa.

Jesu í jò dintɛ gɔ í ba iri
(Cɔ Matie 8:1-4; Luku 5:12-16)

⁴⁰ Nɔi dintɛ gɔ í naa bi Jesu í naa í gule si wajue, wa tɔɔɛ wa ni, bii ì bi, aa yɔkɔ í jò n ba iri nɔ n jɛ inɛ iyi í má.

⁴¹ Nɔi Jesu í ce araareɛ. Í yɔ awɔɛ í luu nɔ í ni, n bi. Ba iri nɔ i jɛ inɛ kumá.

⁴² Bɛ gbakã bɔɔi dintɛu í nya sie nɔ í jɛ inɛ iyi í má.

⁴³⁻⁴⁴ Nɔi Jesu í sɔɔ ide do gbugbã í ni, gbɔ. Maà sɔ inɛ gɔ ideu ihɛ, amma koo nyisi araɛ bi woo weei Ilaaɔu. Nɔ i ce kuwee iyi Moizi í jilɛu. Kuweeu bei á nyisi ɲa iyi ì jɛ inɛ iyi í má bebei. Iyi í sɔɔ beɛbe í tã nɔ í ni ku nɛ.

⁴⁵ Do ɲɲu fei inɛɛu, iyi í nɛ, í koo í wasi ku sisi ideu bantuma hee lele, ɲɲui í jò Jesu kù yɔkɔ ku lɔ si inɔ ilu do gaaze má. I ya maa mu araɛi angule si gbabua ɲa. Nɔ inɛ ɲa a ya maa koo bi tɛɛ bɛ hai bii fei.

2

Jesu í jò wɛɛge gɔ í ba iri
(Cɔ Matie 9:1-8; Luku 5:17-26)

¹ Iyi í ce ajɔ minji má Jesu í nyi wa Kaperanumu. Nɔi inɛ ɲa à gbɔ iyi í wa kpasɛ gɔ bɛ.

² Nɔ à tɔtɔɔ bɛ bututu hee andɛi ileu kaa yɔkɔ ku gba ɲa. Nɔi wa sɔ ɲa idei Ilaaɔ.

³ Nɔ inɛ mɛɛ gɔ ɲa mɔ à naa bi tɛɛ à waa so wɛɛge gɔ wa.

⁴ Wee a kaa ba a to wa bi Jesu na irii zamaau. Nɔi à gũ antai ileu à lu antai sikifai tengi bii Jesu í wau. Nɔi à to wɛɛgeu do makɛɛ si bii wa sũ siu hai do ikpa andɛ bii à luò sikifau.

⁵ Iyi Jesu í yɛ naaneɛ inɛ ɲau ɲɔi í sɔ wɛɛgeu í ni, baakɔm, n kpa ideɛi dulum dɛɛ.

⁶ Wee woo kɔ inɛ ɲa si wooda gɔ ɲa à waa buba bɛ à waa lasabu si idɔ ɲɲa à waa ni,

⁷ beirei inɛɛu í ce wa fɔ beɛbe. Wa bu Ilaaɔ. Yooi á yɔkɔ ku kpa ideɛi dulum dii inɛ gɔ bii kù jɛ Ilaaɔ ɲɲu akã.

⁸ Jesu í mà gbakã si idɔɛ mii iyi à waa lasabu, ɲɔi í sɔ ɲa í ni, na mii í ce ì waa ce dimii lasabuu bɛ si idɔ ɲɲɛ ɲa.

⁹ Yoomai í faala í re, inɛ ku sɔ wɛɛge ku ni n kpa ideɛi dulum dɛɛ, walakɔ ku ni ku dede ku so makɛɛɛ ku nɛ.

¹⁰ Amma n bi i mà ɲa iyi amu Amanɛ n nɛ gbugbã n kpa ideɛi dulum dii inɛ ɲa si andunya.

Iyi í fɔ beɛbe í tã ɲɔi í sɔ wɛɛgeu í ni,

¹¹ dede i so makɛɛɛ i bɔ kpasɛɛ.

¹² Nɔi gbakã wɛɛgeu í dede í so makɛɛɛ í nɛ wa fita hai inɔ kpasɛu. Fei ndɛɛ í cei si wajui inɛ ɲa hee í mu aɲa fei biti. Nɔ à saabu Ilaaɔ à waa ni aɲa a kù yɛ dimie ajɔ kãma.

Jesu í kpe Levi
(Cɔ Matie 9:9-13; Luku 5:27-32)

13 Nɔi Jesu í nyi itii tenkuu má. Nɔi zamaa fei í naa bi tɛɛ. Wa cio nɔa ideí Ilaaɔ.

14 Nɔi í gbe wa lɔ kɔkɔi ile bi ku gba fiái lɛmpoo nɔ í yɛ Levi, amai Alifɛe wa buba bɛ. Nɔi í sɔɔ í ni, toom wa. Nɔ Levi í dede í tooɛ.

15 Si anyiɛ Jesu wa jɛ kpasɛi Levi. Nɔ wee, woo gba fiái lɛmpoo do inɛ laalɔ nkpɔ wa jɛ do nɔu do mɔcɔɛ nɔ aɔ, si na iyi í jɔ aɔ nkpɔ nkpɔi à waa tooɛ.

16 To, wee Farisi gɔ nɔ à wa bɛ iyi à jɛ woo kɔ inɛ nɔ si wooda. Iyi à yɔɔ wa jɛ do woo gba fiái lɛmpoo nɔ do inɛ laalɔ nɔu nɔ à bee mɔcɔɛ nɔu à ni, beirei í ce wa jɛ nɔ wa mɔ do woo gba fiái lɛmpoo nɔ do inɛ laalɔ nɔu.

17 Iyi Jesu í gbɔ bɛɛbɛ, nɔi í sɔ nɔ í ni, ilu baani nɔ a kù nɛ bukaatai ilu iwɔ bii kù jɛ bɔɔ nɔ. Bɛɛbɛ mɔi n kù naa ku kpe inɛ dee dee nɔ, amma ilu dulum nɔi n naa ku kpe.

Jesu wa fɔ ideí anu ku dɔ
(Cɔ Matie 9:14-17; Luku 5:33-39)

18 Aɔ nɔu gɔ mɔcɔi Zã nɔ do ti Farisi nɔ à waa dɔ anu nɔi inɛ gɔ nɔa nɔ à naa à bee Jesu à ni, beirei í ce mɔcɔi Zã do ti Farisi nɔ à ya dɔ anu, nɔ wee mɔcɔɛ nɔ a ci ya dɔ anu.

19 Nɔi Jesu í jɛ nɔa í ni, kpaasii mɔkɔ titɔ nɔ aa yɔkɔ a dɔ anu waati iyi mɔkɔ titɔu í wa inɔ nɔa? Ntɔ ntɔ, waati iyi mɔkɔ titɔu í wa inɔ nɔa fei, a kaa yɔkɔ a dɔ anu.

20 Amma aɔ wa naa iyi aa nya mɔkɔ titɔu hai si inɔ nɔa. Waati bɛɛbɛi aa dɔ anu.

21 Ntɔ ntɔ, inɛ gɔ kaa sɔ jaɛ ngbo do titɔɛ ku tɔtɔɛ. Bii í ce bɛɛbɛ, titɔu á ga jaɛ ngbou ku kɔɔsii.

22 Bɛɛbɛ mɔi a ci ya dasi vɛɛ titɔ iyi wa gba si bɔgɔ bata ngbo nɔ. Bii ì ce bɛɛbɛ, bɔgɔ bata ngbo nɔu aa gai, nɔ vɛɛu ku nikã. Nɔ bɔgɔ nɔu do vɛɛu fei ku ce nfe. Amma à ya dasi vɛɛ titɔi si bɔgɔ titɔ nɔ.

Jesu wa fɔ ideí aɔi kusimi
(Cɔ Matie 12:1-8; Luku 6:1-5)

23 Si aɔi kusimi gɔ Jesu do mɔcɔɛ nɔ à waa too kɔi ile gɔ. Si isɛɛnɛ nɔu nɔi mɔcɔɛ nɔu à wɔ amaaɛ iyi à gbɛ si ilɛu à nunu ijuɛ si awɔ à waa nɔ.

24 Nɔi Farisi nɔu à bee Jesu à ni, i kù waa yɔi? Na mii í ce à waa ce mii iyi a kù nɛ kpãai ku ce si aɔi kusimi.

25 Nɔ í jɛ nɔa í ni, i kù cio aɔ kãma nɔ mii iyi Davidi í ce si waati iyi í wa si wahala nɔ ari wa kpa nɔu do inɛ nɔa?

26 Í lɔ kpasɛi Ilaaɔ nɔ í jɛ pɛɛ iyi à jilɛa Ilaaɔ iyi à ganji inɛ fei ku jɛ bii kù jɛ woo weei Ilaaɔ nɔ aɔ akã. Amma Davidi í so pɛɛu nɔ í na do inɛ nɔa fei à jɛ. Waati bɛɛbɛ Abiatai wa jɛ woo wee nɔu.

27 Nɔ Jesu í sɔ nɔa má í ni, Ilaaɔ í jilɛ aɔi kusimii na aranfãanii amanɛ nɔ. Kù jɛ amanɛ nɔi aa na a jɛ arui aɔi kusimiu.

28 Na nɔu, i mà nɔa iyi amu Amai Amanɛ nɔ jɛ inɛ ngboi aɔi kusimi.

3

Ideí inɛ iyi awɔ akãe í ku
(Cɔ Matie 12:9-14; Luku 6:6-11)

1 Si anyii nɔu nɔi Jesu í bɔ ile bii Zuifu nɔ à ya ce kutɔtɔu má. Wee inɛ gɔ í wa bɛ, awɔ akãe í ku í gbɛ.

2 Nɔ inɛ nɔa iyi à wa bɛ à kãsi Jesu iju, à waa cɔ mà á jɔ inɛu ku ba iri si aɔi kusimi. À waa cɔɔ domi à waa bi a yɛ taalei.

3 Nɔi Jesu í sɔ inɛ iyi awɔɛ í kuu í ni, dede i leeki si anini nɔa bɛ.

4 Nɔ í bee inɛ nɔu í ni, si aɔi kusimi, í sɔa amanɛ ku ce jiida de mà laalɔ, ku faaba inɛ de, mà ku kpa. Nɔi nɔa fei à coko.

5 Nɔi Jesu wa cɔ nɔa fei do idɔakɔ, nɔ inɔɛ í fɔ ntɔ ntɔ domi í yɛ idɔ nɔa í le. Nɔi í sɔ inɛu í ni, te awɔɛ. Iyi í tɔɔ nɔ awɔu í baa dee dee.

6 Na nɔu, Farisi nɔu à fita hai ileu bɛ. Nɔ à tɔtɔ do inɛi Herodu nɔ. À waa busi nɔe bei aa ce a kpaɔ Jesu.

Zamaa nla gɔ wa naa bi Jesu

7 Nɔi Jesu do mɔcɔɛ nɔ à fa ara nɔa à bɔ ikpa tenkui Galilee, nɔ zamaa nla gɔ wa tooɛ wa hai ilei Galilee.

8 Nɔ inɛi Zeruzalem nɔ do inɛi ilu mmu gɔ nɔa iyi à wa si ilei Zudee má, do inɛi ilei Idumee nɔ, do inɛi icei idoi Zuudɛɛ nɔ, do inɛi ilɛkoi Tii do Sidɔɔ nɔ à gbɔ mii iyi wa ce nɔ à naa bi tɛɛ nɔa nkpɔ nkpɔ.

⁹ Nɔi í ni mɔcɔ ɲau a jileá nɲu akɔi inyi na bii zamaau í na wa mantee wa.

¹⁰ Ntɔi, si bei í jò ine nkpɔ í ba iri, nɲui í jò bɔɔ ɲa fei à ya maa naa bi tɛɛ a maa tale nje a ba a luu ku ba a ba iri.

¹¹ Nɔ bii ine ɲa iyi à ne inei inɔko ɲa à yɔɔ à ya na a gule si wajuei a dɔ anu a maa ni, awɔi ì je Amai Ilaaɔ.

¹² Amma Jesu í ya sɔ inei inɔko ɲau ide do kugaabu ku ba a maà sɔ ine ɲa ine iyi nɲu í je.

Jesu í cica woo be maateeji ɲa
(Cɔ Matie 10:1-4; Luku 6:12-16)

¹³ Si anyii nɲu, Jesu í gũ iri kuta gɔ, ɲɔi í kpe ine ɲa iyi í bi. Nɔ à naa bi tɛɛ.

¹⁴ Nɔi í cica amanɛ maateeji ku ba a ya maa wa bi tɛɛ, nɔ ku be ɲa a koo a waazoa ine ɲa. Nɔ í sɔ ɲa woo be ɲa.

¹⁵ Nɔ í mu nɲa gbugbã a leleò inei inɔko ɲa.

¹⁶ Amanɛ maateeji ɲa iyi í cicau wee. Sinte titã í cica Simɔɔ nɔ í sɔ Piɛɛ, waatɔ kuta.

¹⁷ Si anyii nɲu, ɲɔi í cica Zaaki, do Zãa ifɔɛ, amai Zebedee ɲa, nɔ í sɔ ɲa Boanɛzɛɛ, waatɔ ine ɲa iyi à jò ibai ijì.

¹⁸ Si anyii nɲu í bei í cica Anderee, do Filipu, do Baatelemi, do Matie, do Tomaa, do Zaaki amai Alifee, do Tadee, do Simɔɔ inei igbei Zelɔtu * ,

¹⁹ do Zudasi Isikarioti, ine iyi á na ku zambaɛu.

Nyaanzei Jesu ɲa à waa bi a nɛðɛ

²⁰ Nɔi Jesu do mɔcɔɛ ɲa à bɔ kpasɛ. Nɔ zamaa í tɔtɔ be hee a kù ba baa fayai ku je.

²¹ Nɔi nyaanzei Jesu ɲa à gbɔ mii iyi wa ce, nɔ à waa naa ku muu, domi à ni kù weɛ dee dee mai.

Jesu í jɛa ine ɲa iyi à máa ide
(Cɔ Matie 12:22-32; Luku 11:14-23; 12:10)

²² Wee, woo kɔ ine ɲa si wooda gɔ ɲa à wa be iyi à naa hai Zeruzalemu. Á ni, Beelizebu, waatɔ Seetam ine ngboi inei inɔko ɲai í wa siɛ. Nɲui í mua gbugbã wa leleò inei inɔko ɲa.

²³ Nɔi Jesu í kpe ɲa í bee ɲa ide do mɔnda í ni, beirei Seetam á ce ku lele araɛ.

²⁴ Bii inei bomma akã ɲa à waa jaò nje, bommau be kaa yɔkɔ ku bɔ waju má.

²⁵ Bii inei kpasɛ akã ɲa à waa jaò nje, kpasɛu be kaa yɔkɔ ku bɔ waju má.

²⁶ Beɛbe mɔi bii Seetam wa ja do araɛ, bommaɛ á kpɛi nɔ kaa bɔ waju má, á tãi.

²⁷ Ine gɔ kaa yɔkɔ ku lɔ kpasɛi ine iyi í ne gbugbã ku coo ile, bii kù je í tako í dɔ lafɛɛ. Amma bii í dũu á yɔkɔ ku coo ile.

²⁸ Ntɔ ntɔ an sɔ ɲɛ, alabu do dulum ɲa iyi amanɛ í ce fei, Ilaaɔ á yɔkɔ ku cea suuru ku kpa ideu.

²⁹ Amma ine iyi á bu Hundei Ilaaɔ, Ilaaɔ kaa kpa idei dulum dii lafɛɛ ajo kãma. Dulum deɛu á maa weɛai hee do ajo fei.

³⁰ Jesu í sɔ ɲa beɛbei si na iyi í jò ine ɲa à waa ni í ne inei inɔko.

Idei iyei Jesu do ifɔɛ ɲa
(Cɔ Matie 12:46-50; Luku 8:19-21)

³¹ Nɔi iyei Jesu do ifɔɛ ɲa à to wa à waa leekɔ waduude. Nɔ à be ine gɔ koo kpoo wa.

³² Wee zamaa í buba í kaakoɛ. Nɔi à sɔɔ à ni, cɔ, iyeɛ do ifɔɛ ɲa à wa waduude, à waa kpeɛ.

³³ Nɔi Jesu í je nɲa í ni, yooi í je iyem, nɔ yoo ɲai à je ifɔm ɲa.

³⁴ Nɔ í cɔ ine ɲa iyi à buba à kaakoɛu nɔ í ni, ɲɛi ì je iyem do ifɔm ɲa.

³⁵ Nɔ í ni má, ine iyi wa ce idɔɔbii Ilaaɔ fei, lafɛi í je ifɔm, wala weɛm wala iyem.

4

Mɔndai woo gbɛ
(Cɔ Matie 13:1-9; Luku 8:4-8)

¹ Nɔi Jesu í lɔsi ku cioa ine ɲa idei Ilaaɔ má kɔkɔi tenkuu. Nɔ zamaa nla gɔ í naa í tɔtɔ siɛ í kaakoɛ ɲɔi í jò í gũ akɔi inyi í buba. Akɔi inyi í wa si tenkuu nɔ zamaa fei wa leekɔ itii tenkuu.

² Wa kɔ ɲa si mii nkpɔ do mɔnda. Si bei wa kɔ ɲa si ciou í sɔ ɲa í ni,

* **3:18 igbei Zelɔtu** inei igbei Zelɔtu ɲai à waa jabu ku ba Zuifu ɲa a ne ara ɲa hai si awɔi inei Romu ɲa.

³ i sotí i gbò mǎnda gò ña. Mǎkò gò í fita wa fǎ dimi.

⁴ Si bei wa fǎ dimiu, ñai gògò ña à cuku si kpǎa, nò yèi ña à naa à jòò.

⁵ Nò gògò ña mǎ à cuku si ilè iyi í nè kuta, tengi bii sǎa kù kpò. Nò í fita bè gbakǎ, amma si bei sǎa kù la bè, ñai í jò icǎe kù ba ku mi lèlè.

⁶ Iyi inunu wa ce, ñai í joo nò í gbè, domi icǎe kù mi lèlè.

⁷ Gògò ña mǎ à cuku si inò agù ña. Ñai agù ñau à dede siè à biiè, nò à ganjiè ku bí.

⁸ Nò gògò ña mǎ à cuku si ilè jiiida. Ñai à fita à la, à bí jiiida. Dimi gò ña à so kuntaa, gògò ña mǎ kita, gògò ña mǎ cǎo.

⁹ Iyi Jesu í kpa mǎndau í tǎ ñai í ni, inè iyi í nè ití iyi á gbòò ide, ku gbò.

*Mii iyi í jò Jesu í ya maa kpa mǎnda
(Cò Matie 13:10-17; Luku 8:9-10)*

¹⁰ Waati iyi Jesu í kpa zamaau mǎnda nkpò í tǎ ñai í jò inè ñau à nè. Nò inè ña iyi à gbè bi tée do mǎcò maateji ñau à waa beèè yaasei mǎnda ñau.

¹¹ Ñai í je ña í ni, inèi Ilaaǎ í jò ì mǎ asiii bommae ña. Amma inè ña iyi à gbè fei à waa gbò ideu do mǎndai.

¹² Ñ ya n fò ña ide do mǎndai ku ba “Baa bii à cò ilu a maà yè.

Nò baa bii à gbò ide a kaa mà yaaseè.

Bii kù je bèèèè aa na a sinda wa bi Ilaaǎ, nò Ilaaǎ ku kpa ide i dulum du ña.”

Yaasei mǎndai woo gbè

(Cò Matie 13:18-23; Luku 8:11-15)

¹³ Ñai Jesu í bee ña má í ni, debei i kù gbò yaasei mǎndau bè ña? Nò beirei aa ce i gbò yaasei mǎnda ña iyi à gbè fei.

¹⁴ Yaaseè wee. Mǎkòu, ide i Ilaaǎi wa fǎ.

¹⁵ Inè gò ña à yèi bei inya ña bii ideu i cuku si kpǎau. Iyi à gbò ideu gbakǎ Seetam í naa í nyaa hai si idò ña.

¹⁶ Bèèèè mǎi inè gò ña à yèi bei inya ña bii ideu í cuku si ilè iyi í nè kuta. Iyi à gbò ideu gbakǎ à gbaai do inò didò.

¹⁷ Amma a kù jò kù ce icǎ si idò ña. Inè dimi bèèèè ña a ci ya leekí ku kpe. Waati iyi ijuukpǎ do wahala gò í naa si ña na irii ide i Ilaaǎ gbakǎ, à ya fùsi awò.

¹⁸ Inè gò ña mǎ à yèi bei dimi ña iyi à cuku si inò agù ña. Anjai à je inè ña iyi à gbò ide i Ilaaǎ,

¹⁹ amma lasabu bututui mii ña wa bitandi ña. Fia ku bi wa dǎ iju ña nò à nè kòðèèi mii nkpò. Mii ñau bei wa ganji ideu ku ce icè si ña.

²⁰ Inè gò ña mǎ à yèi bei dimi ña iyi à cuku si ilè nceè. Iyi à gbò ide i Ilaaǎ à gbaa nò wa so. Si inò ña inè gò ña à so kuntaa, inè gò ña mǎ kita, inè gò ña mǎ cǎo.

Mǎndai fitila

(Cò Luku 8:16-18)

²¹ Ñai Jesu í sǎ ña má í ni, a ci ya má fitila a biiè do caka walakò a dasi abè daayi. Amma si antai taabui à ya lesi. Mà kù je bèèèè.

²² Mii iyi wa manji fei á fita gbugbǎa nò asiii ide gò mǎ kù wèèè iyi a kàa fòò.

²³ Inè iyi í nè ití iyi á gbòò ide, ku gbò.

²⁴ Ñai í sǎ ña má í ni, i ce laakai ña do ide iyi ì gbò ña. Si gùa iyi ì wǎaò kpaasi ñe ña, si bei Ilaaǎ á wǎaò inè mǎ nò ku kòòsi má ku re bèèèè.

²⁵ Ñ wa n sǎ ñe, inè iyi í nè, ñnui à ya na má, amma inè iyi kù nè, baa andi iyi í ñeu má à ya gbaai.

Mǎndai kugbè iyi wa fita do arae

²⁶ Ñai Jesu í fò má í ni, ide iyi aa ka wǎò bommai Ilaaǎ wee. Inè gò í fǎ dimi si ikoè.

²⁷ Si anyiè, baa bii wa sù walakò wa cò ilu, alèò daakò, waati kǎma fei dimiu i fita wa la. Kù mà baa bei wa ce.

²⁸ Ilè í ya jò amaaje ku fitai do arae. Í ya ce wuai titǎ, ku bei ku ce así nò ku bí.

²⁹ Bii amaajeu í jǎa nò a muu do kòòma, domi waatii kumui í to.

Mǎndai dimi keeke iyi à ya kpe mutaadi

(Cò Matie 13:31-32, 34; Luku 13:18-19)

³⁰ Ñai Jesu í fò má í ni, mii aa ka wǎò bommai Ilaaǎ. Do mǎnda yoomai aa ka sisiò yaaseè.

³¹ Í yèi bei ngboi mutaadi iyi waati iyi à waa gbòò, ñnui í kere í re ngboi mii ku gbè fei si ilè.

³² Amma waati iyi à gbḡḡ à tã, nḡui í ya dede ku la ku re ama j̄i fei. Nḡ í ya ce amaawḡ nla nla hee yei ḡa a maa ce ante si amaawḡe ḡa, nḡ a wa si j̄j̄i.

³³ Do mḡnda nkḡḡ bebei Jesu í kḡ inḡe ḡa si cio, zaka bei à yḡkḡ à gbḡḡ.

³⁴ Ci ya sḡ ḡa ide hai ne mḡnda, amma bii í gbe nḡu do mḡcḡe ḡa í ya tuse nḡai fei.

Jesu í leek̄i fufu si tenku

(Cḡ Matie 8:23-27; Luku 8:22-25)

³⁵ Ale ajḡ nḡu, Jesu í sḡ mḡcḡe ḡa í ni, ka bḡ ice ihḡ.

³⁶ Iyi à jḡ zamaau í ne ḡai à lḡ akḡi inyi bii Jesu í tako í wau ku ba a kua ice ajḡ. Nḡ akḡ mmu ḡḡ ḡa mḡ à waa too ḡa má.

³⁷ Nḡai fufu nla ḡḡ í dede, í jḡ inyi wa lḡ inḡ akḡu hee í maai ku kḡ.

³⁸ Amma Jesu wa s̄i njoo si anyii akḡu, í lesi iriḡe si lḡfḡu ḡḡ. Nḡai à j̄u à beee à ni, Mḡetu, kḡ jḡe ide kḡma bii à waa bi ka ce nfe?

³⁹ Iyi Jesu í j̄i, ḡai í la si fufuu, nḡ í sḡ tenkuu í ni, í to bebei, i coko. Nḡ fufuu í leek̄i nḡ inyau í coko cau.

⁴⁰ Nḡai Jesu í bee mḡcḡe ḡa í ni, na mii í ce í jḡ njo wa mu ḡe ḡa. Mii í ce í kḡ dasim naane ḡa.

⁴¹ Nḡai njo nla nla wa mu ḡa nḡ à sḡ nje à waa ni, inḡe dimi yoomai ihḡ, iyi fufu do inyi fei wa jirimae.

5

Jesu í jḡ inḡe ḡḡ iyi í ne inḡi inḡoko í ba iri

(Cḡ Matie 8:28-34; Luku 8:26-39)

¹ Nḡai à to icei tenkuu do ikpa ihḡ si ilei ilui Zerazee.

² Nḡ Jesu í kita wa hai si antai akḡi inyi. Nḡ gbakḡ inḡe ḡḡ iyi í ne inḡi inḡoko í fita wa hai ikpa bi ku si iku ḡa wa koo wa*.

³ Bi ku si iku ḡai í jḡe ide. Nḡ wee í ne gbugbḡ hee í jḡ inḡe ḡḡ kaa yḡkḡ ku d̄u, baa do sese.

⁴ A ya daa si kḡemkḡem, nḡ a d̄i isḡe do sese amma í ya da seseui nḡ ku ce kḡemkḡem nḡu. Wee, inḡe ḡḡ kḡ ne gbugbḡ iyi á yḡkḡ ku nḡḡ.

⁵ Waati kḡma fei, dasḡ do id̄u, si aninii iri kuta ḡa do bi ku si iku ḡai í

ya wa ku maa dḡ anu, nḡ ku maa mee arae do kuta ḡa.

⁶ Iyi í ye Jesu wa hai j̄ij̄i ḡai í sei, í koo í gule si wajue.

⁷ Nḡai í dḡ anu hee lele í ni, mii í wa aninii awae, Jesu, awḡ Amai Ilaaḡ. Ilaaḡ í re fei, nḡ n̄ wa n̄ tḡe do iriḡe, maà wahalam.

⁸ Í fḡ bebei si na iyi í jḡ Jesu í ni inḡi inḡoku kḡ fita sie.

⁹ Nḡ Jesu í beee í ni, irei iriḡe. Nḡai í jḡeai í ni, irim nii Zamaa, domi à kḡḡ.

¹⁰ Nḡai í tḡḡ Jesu suuru ku maà nyḡ aḡa ikpa angule.

¹¹ Wee à ye kusḡḡ ḡaa ḡa à waa jḡe ikpa iri kutau be.

¹² Nḡai inḡi inḡoko ḡau à tḡḡ Jesu à ni, jḡ kaa mu kusḡḡ ḡau ihḡ, ku ba ka maa wa be.

¹³ Nḡ Jesu í yḡḡda nḡa. Nḡai à fita hai si inḡeu à koo à mu kusḡḡ ḡau à tale si ḡa hai antai iri kutau à dasi inyi nḡ inyiú í jḡe ḡa. Kukḡḡ nḡa í to dubu minji (2.000).

¹⁴ Woo degbe kusḡḡ ḡau à sa à koo à waa sisi laabaau ideu si ilu n̄lau do si ilḡeko ḡa. Nḡ inḡe ḡa à fita à bḡ ku cḡ mii iyi í ceu.

¹⁵ Iyi à naa bi Jesu, à ye inḡe iyi í tako í ne inḡi inḡoko bututuu í baa si laakae í dasi j̄ine ḡa wa buba. Nḡai à biti, njo í mu ḡa jiida.

¹⁶ Inḡe ḡa iyi ideu í ce iju nḡa à waa sisia inḡe ḡa.

¹⁷ Nḡ inḡe ḡau à tḡḡ Jesu ku fita hai ilei ilu nḡa.

¹⁸ Waati iyi Jesu wa lḡ akḡi inyiú, ḡai inḡe iyi í tako í ne inḡi inḡoko ḡau waa tḡe í ni ku jḡ nḡu ku tooe.

¹⁹ Amma Jesu í kḡ. Nḡ í sḡḡ í ni, bḡ kpasḡḡe bi inḡe ḡa koo sḡ ḡa mii iyi Lafḡe í ce, do yaase bei í ce araare.

²⁰ Nḡai inḡeu í ne, í wasi ku sisia inḡi ile iyi à ya kḡe Ilu Mḡewa ḡau mii iyi Jesu í cea nḡu fei. Nḡai aḡa fei à biti jiida jiida. Nḡ Jesu mḡ í dede wa hai be.

Idei ama inaaboí Zairusi do inaabo iyi í lu ibai Jesu

(Cḡ Matie 9:18-26; Luku 8:40-56)

* 5:2 bi ku si iku ḡa Si waati nḡa, si isai kuta ḡai à ya si iku ḡa.

21 Jesu í baa hai ice ikpa ihõ do akai inyiu. Í wa itfi tenkuu be nã zamaa nla gã í naa í tãtã bi tãe.

22 Nã inã gã í naa bi tãe. À ya kpoo Zairusi. Inã ngboi ile bii Zuifu ña à ya ce kutãtã. Iyi í yã Jesu, ñai í sãebata si wajue.

23 Nã í tãe ku sobi ññu í ni, ama inaabom wa bi ku ku. Ñ wa n tãe, i naa í lesiã awã, nã ku ba iri ku maa wãe baani.

24 Nã anã Jesu à waa nã. Nã zamaa nla gã wa toã hee à waa manteã.

25 Wee si inã inã ñau inaabo gã í wa be iyi wa ce bõoi awã ku mu hai adã maateji wa.

26 Í wahala jiida si awã lokotoro nkpã hee andi fia iyi í nã fei í jã, kù nã kù ce baa daama, amma bõõeu í teese wa kãsi.

27 Abou í gbã laabaau Jesu wo, ñai í jã í naa do anyiã si inã zamaau í lu jaã.

28 Í ce bãebã domi í fã si idã í ni, baa bii jaã ñ lu an ba iri.

29 Nã gbakã bõoi awã ku muãu í leeki. Nã í gbã fufui baani si araã.

30 Nã Jesu í mà gbakã iyi gbugbã gã í fita hai si arai ññu nã í sinda wa cã zamaau nã í ni, yooi í lu jaãem.

31 Nã mãcã ña à sã à ni, debãi í kù waa yã zamaa iyi wa mantãi, nã ñ waa ni yooi í luã?

32 Nã Jesu í sinda í cã inã ñau ku ba ku yã inã iyi í ce bãebã.

33 Nã abou wa yaya do njo, domi í mà mii iyi ññu í ce. Nã í naa í gulã si wajue í sã ntã si mii iyi í ba ññu fei.

34 Nã Jesu í sã í ni, abooyi, naããi í faabaã. Koo wãe si laakaã, ñ ba iri si bõõeu mbã.

35 Si bã Jesu wa fã ideu, inã gã ña à naa hai kpasã Zairusi inã ngbou, à sã à ni, ama inaaboãu í ku. Maã wahala Mãtu má.

36 Amma Jesu kù dasi ide ññau. Nã í sã Zairusi í ni, maã jã zigã ku da, awã de dasi naã.

37 Nã í ni inã gã ku maã si ññu kpasã Zairusi wa bii kù jã Piã do Zaaki, do Zãã ifã Zaaki.

38 Iyi à to nã Jesu í yã zamaa nla gã be à waa cã kpokpoo, à waa kpata à waa dã anu nla nla.

39 Nã í lã kpasãu í bee ña í ni, na mii í ce ñ waa dã anu bãebã ña. Na mii í jã ñ waa kpata ña. Amau kù ku mãã, wa sã ñjooi.

40 Nã à waa yaakoã. Nã Jesu í jã anã fei à fita, í gbe baau do iyiã amau do mãcã mããta ña iyi à suu wau, ñai à lã bii amau í wa.

41 Nã Jesu í mu awã amau í fã do feeã í ni, talita kumi, waatã ama inaabo, dede. Amui, ñ sã.

42 Nã gbakã ama inaabou í dede nã wa nã. Í nã zakai adã maateji. Iyi inã ñau à yã ñai à biti ntã ntã.

43 Nã Jesu í sã ña í ni a náã ijã ku jã. Nã í sã ña má do kugaabu í ni a maã jã inã gã ku gbã ideu.

6

Inã Nazãretã ña a kù dasi Jesu naãã (Cã Matã 13:53-58; Luku 4:16-30)

1 Nã Jesu í nã hai kpasã Zairusi be í bõ ilu bii í jã ama. Nã mãcã ña à suu.

2 Iyi ajã kusãmi í naa ñai í lãsi ku sisia inã ña ide ile bii Zuifu ña à ya ce kutãtã. Nã inã nkpã nkpã í gbã ideu nã à biti à waa ni, hai iwoi ññu í ba dimii lasabu jiidau be. Dimii bisi yoomai à mua ññu. Bãrãi í ce wa ce dimii maamaakeu ihã.

3 Kù jã woo gbe jã ñau mbã ya, amai Maariu mãã. Mà kù jã igbã Zaaki do Zozã, do Zudu do Simã mbã ba. Nã weclã ña a kù wa inã nwa ihã? To, lasabu ññu ñau bã wa ganji ña a dasiã naãã.

4 Nã Jesu í sã ña í ni, kù nã bii walii ci ya nã bãã bii kù jã si ilã ideã do si inã inã ña do kpasã.

5-6 Nã Jesu í biti domi a kù dasiã naãã. Bãebã kù yãkã kù ce maamaake be, bii kù jã bõã gã ña iyi í lesi awã nã à ba iri.

Jesu í bã mãcã maateji ñau minji minji

(Cã Matã 10:5-15; Luku 9:1-6)

Si anyiã, Jesu í ya maa dabii dabii si ilãko ñau ku maa sisia inã ña idei llaã.

7 Nḡi í kpe woo be maateejie ηau nḡ í be ηa minji minji, í mu nḡa gbugbā a leleò inei inḡoko ηa.

8 Í sḡ ηa í ni, i maà so nkāma si iseeene nḡeu. I maà so ije hee má je bḡgḡ, hee má je fia, í gbe golo.

9 I dasi baata nḡe amma i maà kpele ibḡ minji.

10 Nḡi í sḡ ηa má í ni, bii ì to ilu bii ì waa bḡ ηa, i wa kpasē bii à dasi ηe hee i koo i neò hai ilu be ηa.

11 Bii í je bii gḡ ηa ine ηa a kù gba ηe hee má je a gbḡ ide nḡe, i fita hai be ηa, nḡ i gbugbā nḡa irurui baata nḡe ηa ku ba ku je nḡa seeda iyi kiitii Ilaaḡ á naa si ηa.

12 Nḡ mḡcḡ ηau à ne nḡ à waa waazoa ine ηa à waa ni a kpaasi idḡ.

13 Nḡ à lele inei inḡoko nkpḡ nkpḡ, nḡ à ya tontooa bḡḡ nkpḡ nkpḡ ikpo si iri. Nḡ à ba iri.

*Idei ikui Zāa woo dasi inyiui
(Cḡ Matie 14:1-12; Luku 9:7-9)*

14 Ilaalu Herodu í gbḡ baauí Jesu, si na iyi í jḡ irie í fangaa bii fei. Nḡ ine gḡ ηa à nia Jesu, Zāa woo dasi inyiui í jḡ hai si bale. Na ηḡi í jḡ í ne gbugbā wa ceò maamaake.

15 Ine gḡ ηa mḡ à waa nia Jesu, Elii walii nlaí takoui. Nḡ ine gḡ ηa mḡ à waa niaa, nḡu mḡ waliii bei tí tako ηauí.

16 Amma iyi Herodu í gbḡ ideu ηḡi í ni, Zāa woo dasi inyiui. N jḡ à bu irie wo. Debei nḡui í jḡ hai si bale.

17 Mii iyi í jḡ Herodu wa fḡ beεbe wee. Hai tako Herodu takae í ni a mu Zāa a dūu a dasie piisḡḡ na ku tūò idḡi Herodiasí. Wee Herodu í tako í so Herodiasí aboi Filipu, ifḡe.

18 Nḡi Zāa í sḡḡ í ni, kù sḡa i gba aboi ifḡe i dasi kpasēe.

19 Na ηḡi í jḡ Herodiasí wa mu Zāa do idḡḡkḡ. Wa bi ku kpaá amma kù ba kpāa

20 si na iyi í jḡ Herodu í mà beεrei Zāa. Bii wa gbḡ idee idḡe í ya dedei, amma do nḡu fei í ya bi nḡu ku gbḡḡ. Í mà iyi amanε dee deei nḡ kuwεεε kù ne taale kāma. Na ηḡi í jḡ í bii anyie.

21 Do nḡu fei, ajḡ nḡu gḡ Herodiasí í ba kpāae. Ajḡ nḡu Herodu í nya jingau

nla nla ku yeò gigii ajḡi kubie. Nḡi í kpe akawe nlae ηa do ine ngboi soogee ηa, do ine ngboi ilei Galilee ηa fei.

22 Nḡi ama inaaboi Herodiasí í lḡ ileu wa jojo, ηḡi í dḡa Herodu si do ine ηa iyi í kpe wa ηau fei. Nḡi Herodu í sḡ mudḡeu í ni, tḡm mii iyi ì bi fei, an muue.

23 Nḡ í gbasi do mii fei í ni, mii iyi ì tḡm fei, an muue, baa bii í je bubui bommam nii.

24 Nḡi ama inaabou í koo í bee iyee í ni, mii í jḡ n tḡe. Nḡi iyee í je í ni, tḡe irii Zāa woo dasi inyiui.

25 Nḡi gbakā ama inaabou í naa bi ilaalu í sḡḡ í ni, ñ bi i muum irii Zāa woo dasi inyiui nsei nsei si perenti.

26 Baa do iyi inḡi ilaalu í fḡ nḡ nḡ fei kù bi ku kḡḡ, si na iyi í jḡ í gbasi do mii fei si wajui ine njooe ηau.

27 Nḡi gbakā í be sooge gḡ koo bù irii Zāa woo dasi inyiui wa. Nḡi soogeu í koo í bu irii Zāa wa hai ile piisḡḡ.

28 Nḡ í naaḡ wa si perentiu í naa í na ama inaabou. Nḡ ama inaabou mḡ í koo í na iyee.

29 Iyi mḡcḡi Zāa ηa à gbḡ iyi í ku, ηḡi à naa à soo à koo à suu.

*Jesu í wḡ amanε dubu miu (5.000)
(Cḡ Matie 14:13-21; Luku 9:10-17;
Zāa 6:1-14)*

30 Nḡ woo be maateejie ηa iyi Jesu í tako í be ηau à baa bi tḡe à waa sisiaa mii ηa iyi aḡa à ce fei do cio iyi à kḡ ine ηa si fei.

31 Nḡ ine ηa à wasi ku naa ku ne hee Jesu do mḡcḡe ηa a kù ba fayai ku je. Na ηḡi í jḡ í sḡḡ ηa í ni, i jḡ ka nya ara nwa ka bḡ ikpa gbabua ku ba i sími keeke ηa.

32 Nḡi à jḡ ine ηau be, nḡ à koo à lḡ akḡi inyiui à bḡ ikpa gbabuau.

33 Amma ine nkpḡ í ye ηa waati iyi à waa ne, nḡ à mà ηa. Nḡi à mà tengi bii à waa bḡu. Nḡ ine ηa à sei wa do ise hai ilu ηa fei à cua nḡa tengi bii à waa bḡu.

34 Iyi Jesu í to wa ηḡi í fita hai inḡ akḡu. Nḡ í ye zamaa nkpḡu. Nḡi í ce araare nḡa, domi à yei bei angudā ηa iyi a kù ne woo degbe. Nḡi í lḡsi ku kḡ nḡa si cio nkpḡ.

³⁵ Si bei ale wa le, n̄oi m̄ac̄e n̄a à naa bi t̄e à ni, inyau wee ḡbabuai, n̄o idũ wa dũ.

³⁶ Na n̄nu, da ine n̄au a b̄o il̄eko n̄a do in̄o ilu n̄a iyi à wa am̄e, ku ba a koo a ra mii iyi aa j̄e.

³⁷ Amma í s̄o n̄a í ni, in̄e taka n̄ne i na n̄a ije a j̄e. N̄oi à j̄eaa à ni, i kù m̄a baa bii à so fiái ic̄ei cukpa m̄eje, kaa to ka ra n̄na p̄e ka na n̄a a j̄e.

³⁸ N̄oi Jesu í bee n̄a í ni, p̄e feloi ì n̄e n̄a. I koo i c̄o wa. Iyi à koo à c̄o, n̄oi à ni, p̄e miui à n̄e do c̄e minji.

³⁹ N̄o Jesu í s̄o m̄ac̄e n̄au í ni a j̄è ine n̄au a buba si f̄of̄o t̄ut̄u be ik̄a ik̄a.

⁴⁰ N̄oi à buba ik̄a ik̄a, tuuba ḡo n̄a aman̄e c̄i, tuuba ḡo n̄a m̄o aman̄e ciitaa.

⁴¹ N̄oi Jesu í so p̄e miuu do c̄e minjiu, n̄o í wu iju lele í saabu Ilaa. N̄oi í bububu p̄e n̄o í na m̄ac̄o n̄au a kp̄e zamaau. N̄o í kp̄e n̄na c̄e minjiu m̄o ine fei í ba.

⁴² An̄a fei à j̄e à yo.

⁴³ N̄oi à ko p̄e do c̄e bubu iyi í ḡbeu k̄o maateji í k̄o.

⁴⁴ In̄em̄ak̄o n̄a iyi à j̄e p̄e à weei aman̄e dubu miu (5.000) bàkà inaabo do amu n̄a baasi.

Jesu wa ne si antai tenku

(C̄o Matie 14:22-33; Z̄aa 6:15-21)

⁴⁵ Iyi à t̄a ḡbak̄a n̄oi Jesu í j̄è m̄ac̄e n̄au à l̄o ak̄oi inyiu ku ba a takoe a kua ice ih̄o, ikpa Besaida. Iyi à waa ne n̄o í ni zamaau ku ne.

⁴⁶ Waati iyi í j̄è à n̄e n̄oi í koo í ḡu iri kuta ḡo ku ba ku ce kut̄o.

⁴⁷ N̄o í wa be hee idũ í koo í dũ, n̄o ak̄oi inyiu í wa si aninii tenku do m̄ac̄o n̄au n̄o Jesu m̄o í wa il̄e n̄nu ak̄a.

⁴⁸ Í ye m̄ac̄e n̄au à wa si wahalai ku wai ak̄oi inyiu, domi fufuu wa k̄o n̄a. Zakai am̄ejum̄a n̄oi í maai si n̄a, wa ne si antai inyiu wa bi ku cua n̄a.

⁴⁹ Amma waati iyi à ȳo wa ne si antai tenku n̄oi à tamaa bei z̄ii, n̄oi à waa d̄o anu.

⁵⁰ An̄a fei à ȳo n̄oi n̄jo wa mu n̄a. N̄oi ḡbak̄a Jesu í ba n̄a ide ku f̄o í s̄o n̄a í ni, i s̄u laakai n̄ne n̄a. Amui Jesu, i maà ce n̄jo n̄a.

⁵¹ N̄oi í l̄o in̄o ak̄ou í ba n̄a be, n̄o fufuu í leek̄i. N̄oi zigi n̄na fei í da à biti hee,

⁵² domi a kù ḡb̄o yaasei maamaakei p̄e si na iyi í j̄è id̄o n̄na í le.

Jesu í j̄è b̄o n̄a à ba iri si ilei Genesareti

(C̄o Matie 14:34-36)

⁵³ Iyi à kua tenku à t̄a n̄oi à to ilei Genesareti à koo à d̄i ak̄o n̄na bi ku leek̄i.

⁵⁴ Wee ine ḡo n̄a à wa be. Iyi Jesu do m̄ac̄e n̄a à fita hai si ak̄ou ḡbak̄a n̄oi ine n̄au à m̄a Jesu.

⁵⁵ N̄oi an̄a fei à sei à waa naaò b̄o n̄a wa hai in̄o ilu n̄a. À ya so n̄a wai si s̄e n̄a a naaò n̄a wa tengi bii à ḡb̄o í wau.

⁵⁶ Bii Jesu í to fei, hai il̄eko n̄a do ilu n̄la n̄a do iko bii ine n̄a à waa s̄u fei, à ya maa naaò b̄o n̄a wai si bantuma bii í wau. N̄oi à ya t̄o ku j̄è an̄a a lu baa it̄i kumboo. N̄o ine n̄a iyi à luu fei à ya ba irii.

7

Dedembai bala n̄a

(C̄o Matie 15:1-9)

¹ N̄oi Farisi n̄a do woo k̄o ine n̄a si wooda ḡḡo n̄a à naa hai Zeruzalemu n̄o à t̄o k̄ak̄oi Jesu.

² N̄oi à ye m̄ac̄e ḡo n̄a à waa j̄e do aw̄o riisi, waat̄o a kù w̄o si bei à ya ce si dedemba n̄na.

³ Wee Farisi n̄a do Zuifu n̄a iyi à ḡbe fei, à waa too dedembai bala n̄na n̄a. Bii kù j̄e à w̄o s̄a s̄a a ci ya j̄e nḡḡo.

⁴ Bebe m̄oi, bii à baa hai aja n̄o a kù w̄o a ci ya j̄e. Mii nkp̄o nkp̄oi à ya ce má iyi í j̄e dedemba n̄na. Mii n̄au ḡḡo n̄a wee, k̄ofu ku wie do boonyi do cakai is̄o nkpa n̄a.

⁵ To, si bei Farisi n̄a do woo k̄o ine n̄a si wooda n̄au à ye m̄ac̄o n̄au à waa j̄è aw̄o riisi n̄oi í j̄è à bee Jesu à ni, na mii í ce m̄ac̄e n̄a a kù waa too dedembai bala nwa n̄a. Na mii í j̄è à ya j̄e do aw̄o riisi.

⁶ N̄o Jesu í j̄e n̄na í ni, in̄e ilu muafiti n̄a, hai tako Ezai í ce waliiei dee dee na iri n̄ne waati iyi í k̄o si tiaé í ni, "Ilaaó í ni,

Ine ηau ihē à waa ceem beerei do gele nηu akā.

Amma idō nηa í j̄im.

⁷ Kutōo iyi à waa ceem ngbei,

Domi woodai amanē ηai à waa kō ine ηa si nō à waa ni woodam nii.”

⁸ N̄oi Jesu í s̄ō ηa má í ni, ì waa j̄ō woodai Ilaaō ηa nō ì waa too dedembai amanē ηa.

⁹ Do ntō í waa kpa woodai Ilaaō ηai ku ba i sāsi dedemba nηe ηa.

¹⁰ Moizi í ni, “i jirima iyeò baa nηe ηa”. Nō í ni má, “ine iyi wa fō laalōi iyeò baae ηa, a kpa lafēe.”

¹¹ Amma inē, ì waa fō ide mmu. Ì waa ni ine á yōkō ku s̄ō iyeò baae ku ni fia iyi nηu á sobi ηa do, ti Ilaaōi. Fiaui ì waa kpe kōbāa ηa.

¹² Nō bii ine í d̄ō beebē, i kaa náa kpāa ku sobiò iyeò baae má ηa.

¹³ Beebē, ì waa kpa idei Ilaaō ηa nō ì waa too dedemba iyi à j̄ō nηe ηa. Nō ì waa ce mii laalō nkpō má iyi í j̄ō dimi beebē ηa.

*Mii iyi í ya dasi ine riisi
(Cō Matie 15:10-20)*

¹⁴ N̄oi Jesu í kpe zamaau má bi tēe η̄oi í s̄ō ηa í ni, inē fei i sot̄i i gbō yaasei idem ηa.

¹⁵ Nkāma kù wēe iyi á lō do gelei amanē ku dasiē riisi. Amma iyi á fita hai si idōi amanē, nηui á dasiē riisi. [

¹⁶ Ine iyi í ne it̄i iyi á gbōò ide, ku gbō.]

¹⁷ N̄oi Jesu í nya araē hai bi zamaau í koo í lō kpasē. Waati iyi í lō kpasēu η̄oi mōcōe ηau à beee yaasei mōndau.

¹⁸ N̄oi í bee ηa í ni, i kù ne bisi ηai? I kù mà ηa mii iyi á lō inōi amanē hai waduude kaa dasiē riisi?

¹⁹ Kaa dasiē riisi, domi ije kaa lō si idōi ine bii kù je si inōe, nō ku yó ku bei ku fita. Jesu í fō beebēi ku ba ku s̄ō ηa iyi ije kāma kù je iwò.

²⁰ Nō í ni má, mii iyi wa fita hai si idōi amanēi í ya dasiē riisi,

²¹ domi hai si idōi amanēi lasabu laalō do icu ku ko, do ile ku ce, do ine ku kpa,

²² do sakara, do kōdēe, do inō ku kã, do takii, do daa iyi í lō zaka, do igu, do

funēi ine ku nya, do faao, do idō ku le í ya fita.

²³ Mii laalō ηau be fei hai si idōi amanēi wa fita nō aηai à ya dasi ine riisi.

*Abo dimi mmu gō í dasi Jesu naane
(Cō Matie 15:21-28)*

²⁴ Iyi Jesu í fō beebē í t̄a η̄oi í dasi kpāa í bō ilēkoi Tii, η̄oi í lō kpasē gō. Wee kù waa bi ine gō ku mà, amma kaa yōkō ku manji.

²⁵ Abo gō í wa be, ama inaaboe í ne inēi inōoko. Iyi í gbō Jesu í to wa be gbakā, η̄oi í naa í gule si wajuē.

²⁶ Abou í bei í je dimi mmu. À buui Fenisi si ilei Siri. N̄oi wa tōo Jesu ku lelea nηu inēi inōokou hai si amaēu.

²⁷ Amma Jesu í s̄ō í ni, j̄ō amu ηa a je a yo titā, domi kù s̄ia a gba ijei amu ηa a na aja keeke ηa.

²⁸ N̄oi abou í ni, nt̄oi Lafēe. Amma baa do nηu fei, aja keeke ηau à ya wa abei taabu a maa je buubuui ijei amu ηa iyi wa cuku wa.

²⁹ N̄oi Jesu í s̄ō í ni, na ide iyi ì f̄ou be, ne. Inēi inōokou í fita siē mbē.

³⁰ Iyi í nyi kpasēe η̄oi í koo í ba amau wa s̄u si daayi, inēi inō ikou í fita siē t̄a.

Jesu í j̄ō dekl̄i gō í ba iri

³¹ N̄oi Jesu í dede hai ilēkoi Tii í too do Sidōo, í bei í bō tenkui Galilee si ile iyi à ya kpe Ilu Mēewa ηau.

³² Iyi í to, η̄oi ine gō ηa à naaò dekl̄i gō wa, iyi ci ya yōkō ku fō ide s̄aa s̄aa, η̄oi à tōo Jesu ku lesiē awō.

³³ N̄oi Jesu í bōde hee bii í j̄ō zamaau. N̄oi í dasi amaawōe si it̄i dekl̄i, nō í tu antō, í j̄oa si amēe.

³⁴ Nō í wu iju lele í jile idō í fō do fee nηa í ni, efata, waatō, c̄i.

³⁵ N̄oi gbakā it̄i mākou í c̄i nō amēe í tē, nō í sinti ku fō ide dee dee.

³⁶ Jesu í s̄ō ηa í ni a maà s̄ō ine gō, amma si bei wa s̄ō ηau, beebē m̄oi aηa mō à wasi ku s̄ō ine ηa.

³⁷ N̄oi ine ηau à biti hee í caa à waa ni, mii iyi wa ce fei í s̄iai. Í j̄ō baa dekl̄i ηa à waa gbō ide, ine ηa iyi a ci ya yōkō a fō ide wo à waa fō bebei.

8

Jesu í wò amanε dubu mεε (4.000)
(Cò Matie 15:32-39)

¹ Iyi í ce ajò minji ηοi zamaa nla gò í tətəə bi tεε má. Nə wee a kù nε mii iyi aa je. Nəi Jesu í kpe məcəε ηau í sō ηa í ni,

² araarei zamaau ihε wa mum domi ajò mεeta ηηai ihε iyi à wa bi tom, nə sonda kāmā kù gbe ηηa má.

³ Bii n̄ jò à nεò ari aa koo a cuku kpāa, si bei idei inε gò ηa í j̄i.

⁴ Nəi məcəε ηau à beε à ni, iwoi aa ka ba p̄ε si gbabuau ihε iyi aa je a yoð.

⁵ Nəi Jesu í bee ηa í ni, p̄ε feloi ì nε ηa. Nəi à ni, ara mεεjei.

⁶ Nəi Jesu í ni zamaau fei ku buba ilε. Nə í so p̄ε ara mεεjeu í bei í saabu Ilaađ, nə í bububuε í na məcəε ηau a kp̄ε ηηa. Nəi à kp̄εa zamaau.

⁷ Wee à nε c̄εε keeke gò ηa be má. Nəi Jesu í saabu Ilaađ má, í bei í ni a kp̄ε ηηa, nə à kp̄ε ηηa c̄εε ηau má.

⁸ Nə aηa fei à je à yo. Nəi à naa à ko bubui p̄ε ηa iyi í gbeu kələ mεεje.

⁹ Jiai inε ηau í to zakai aηa dubu mεε (4.000). Nəi Jesu í bei í jò inε ηau à nε.

¹⁰ Nəi gbakā í koo í lə akəi inyi do məcəε ηa à bə ikpa Daamanuta.

Farisi ηa à bi Jesu ku ce maamaake
(Cò Matie 16:1-4)

¹¹ Nəi Farisi gò ηa à naa bi Jesu à wasi ku baa kakəə ku ce. À cə laakae, à təəε ku ce maamaake iyi á nyisi iyi gbugbāε hai bi Ilaađi wa naa.

¹² Nəi Jesu í jilε idəε í ni, na mii í ce inei nsei ηau ihε à waa təəm n ce maamaake. Ntə ntə, n kaa n nyisi ηε maamaake kāmā gə.

¹³ Nəi í jò ηa í koo í lə akəu do məcəε ηa a kua do ice ih̄.

Lefeei Farisi ηa do ti inei Herodu ηa
(Cò Matie 16:5-12)

¹⁴ Wee məcəε ηau à gbeje ije ku so, p̄ε akāi à nε si akəu be.

¹⁵ Nəi Jesu í sō ηa í ni, i ce laakai i nya ara ηηε hai bi lefeei Farisi ηa do ti inei Herodu ηa.

¹⁶ Nəi məcəε ηau à waa sō nje ide à waa ni, si na iyi í jò a kù nε ijei í jò wa d̄ə beεbe.

¹⁷ Wee Jesu í mà iyi à waa fə ηəi í ni, na mii í ce ì fə ì waa ni ηa, si na iyi í jò a kù nε p̄εi. Inε mə ì kù mà ηa hee nsei? I kù gbə yaasei ideu ηai? I kù nε bisi ηai? Idə nηε mə í lei?

¹⁸ Í jò ì nε iju ηa mεε, i ci ya ye ilu ηai? I kù nε it̄i ηa ba. I ci ya gbə ide ηai? I ci ya ye gigi ηai?

¹⁹ Waati iyi n̄ kp̄εa amanε dubu miu p̄εε ara miuu, p̄εε kələ feloi búbù iyi í gbeu í ce. Nəi à jεaa à ni, kələ maateejii.

²⁰ Nəi Jesu í bee ηa má í ni, si waati iyi n̄ bu p̄εε ara mεεjeu n̄ na amanε dubu mεε ηau, p̄εε bubu iyi í gbeu kələ feloi ì kóo ηa. Nəi à jεaa à ni, kələ mεεjei.

²¹ Nəi Jesu í sō ηa í ni, i kù gbə hee nsei ηa?

Jesu í jò fεεju gò í ba iri Besaida

²² Nəi à to ilu gò iyi à ya kpe Besaida, nə inε gò ηa à náaa Jesu fεεju gò wa, à təəε ku luu.

²³ Nəi í mu awəi fεεjuu í bəðε alalai iluu. Nəi í daa antə si ijue í lesie awə í ni, ì waa ye ngəgə?

²⁴ Nəi fεεjuu í cə ilu í ni, n̄ wa n ye amanε ηa à waa nε, amma à yei bei j̄i ηa.

²⁵ Nəi Jesu í lea awə si iju má. Iyi inεεu í cə ilu má nə í ba wee ηηu í ba iri, wa ye ilu wau wau.

²⁶ Nəi Jesu í ni ku nε kpas̄εε, amma ku maà too do inə ilu má.

Piεε í ni Jesu í je inε iyi Ilaađ í cica
(Cò Matie 16:13-20; Luku 9:18-21)

²⁷ Nəi Jesu do məcəε ηa à nε ikpa ilu ηa iyi à wa kəkəi Sezaree, si ilēi Filipi. Nəi si kp̄āau í bee məcəε ηa í ni, yooi inε ηa à ya ni n̄ je.

²⁸ Nə à jεaa à ni, inε gò ηa à ya ni awəu Zāa woo dasi inyii. Inε gò ηa mə à ya ni awəu Elii walii n̄lai takoui. Inε gò ηa mə à ya ni awəu inε akāi walii ηai.

²⁹ Nəi Jesu í bee ηa í ni, inε mə ni, yooi ì ni n̄ je ηa. Nəi Piεε í jεaa í ni, awəu Kirisii, inε iyi Ilaađ í cica.

³⁰ Nəi Jesu í sō ηa do kugaabu í ni a maà sō inε gə.

Jesu wa fə idei ikuε do kuj̄ε
(Cò Matie 16:21-28; Luku 9:22-27)

31 Nɔi Jesu í sinti ku sɔ mɔcɔe ɲau í ni nɲu Amai Amanɛ, í gbe nɲu ku ce wahala jiiɗa. Ine ngbo ɲa do ine ngboi woo weei Ilaaɗ ɲa do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa aa kɔsi nɲu a kpa nɲu, amma nɲu á jii hai si bale si ajɔ mɛɛtasia.

32 Í fɔ ideui sãa sãa, kù singaɛ. Nɔi Piɛɛ í gbãa í bɔðɛ kɔkɔɛ nɔ í ni ku maà fɔ beɛbe.

33 Amma Jesu í sinda í cɔ mɔcɔe ɲa, nɔ í la si Piɛɛ í ni, sekeɛ hai bi tom, Seetam, domi i kù waa ce lasabui Ilaaɗ, í gbe ti amanɛ ɲa.

34 Si anyiɛ, í kpe zamaau do mɔcɔe ɲa, í sɔ ɲa í ni, ine iyi wa bi ku toom, ku jɔ idɔɔbiɛ nɔ ku so jii ku gaauɛ ku toom wa.

35 Nɔ ine iyi wa bi ku ba kuwɛɛ do idɔɔbiɛ, kaa baa. Amma ine iyi í nyɔ kuwɛɛɛ na irim do na laabaau jiidau, lafɛɛ á baa do ntɔ.

36 Aranfãani yoomai amanɛ í nɛ bii í ba amani andunya fei nɔ í kua kuwɛɛɛ.

37 M̀a mii í wɛɛ iyi amanɛ á kpaasiɔ kuwɛɛɛ.

38 Nɔ Jesu í ni má, inei nsei ɲa ilu dulum ɲai iyi a kù leekiɔ Ilaaɗ nɲu akã. Na nɲu, ine iyi wa ce anyɔi amu Amai Amanɛ, walakɔ wa ce anyɔi idem si waju ɲa, amu mɔ an ce anyɔi lafɛɛ waati iyi an nyi wa. Nɔ waati iyi an nyi wa an nyi wai do amboei Baam do amalekaɛ ɲa ajɔ.

9

1 Nɔi Jesu í sɔ ɲa má í ni, ntɔ ntɔ, ine ɲa iyi à wa ihɛ si nsei, gɔgɔ nɲa ɲa aa ye bommai Ilaaɗ wa naa do gbugbã a bei a ku.

Arai Jesu í daana

(Cɔ Matie 17:1-13; Luku 9:28-36)

2 Si anyii ajɔ mɛɛfa Jesu í kpe Piɛɛ do Zaaki do Zãa í nya ɲa ikã nɔ à koo à gũ iri kuta nla gɔ aɲa duusɔɔ. Si bei à waa cɔɔ ɲoi à ba araɛ í kpaasi.

3 Nɔi jaɛ ɲa wa daana jiiɗa í fũuta pai pai hee ine gɔ kù wɛɛ si andunya ihɛ iyi á yɔkɔ ku fɔ acɔɛ ku fũuta beɛbe má.

4 Si anyiɛ ɲoi Elii do Moizi à faata wa à waa baa ide ku fɔ.

5 Nɔ Piɛɛ í sɔ Jesu í ni, Mɛɛtu, á sia ka maa wa ihɛ. Jɔ ka ce ilei acɔ mɛɛta, akã titeɛ, akã mɔ ti Moizi, akã mɔ ti Elii.

6 Wa fɔ beɛbei si na iyi í jɔ njo í mu ɲa hee í jɔ kù mà baa bei á ni.

7 Nɔi bukɔɔ gɔ í naa í bii ɲa, nɔ hai si bukɔɔu à gbɔ ide ku fɔ gɔ í ni, ine ihɛi í je amam, n̄ buu jiiɗa jiiɗa. I ya gbɔ idee ɲa.

8 Nɔi gbakã mɔcɔe ɲau à cɔ bii fei, nɔ a kù ye ine gɔ bii kù je Jesu nɲu akã do aɲa taka ɲa.

9 Nɔi à waa kita wa hai iri kutau nɔ Jesu í sɔ ɲa í ni a maà sɔ ine gɔ mii iyi à ye hee nɲu Amai Amanɛ koo ku nɔ ku jii hai si bale má.

10 Nɔ à jirima ide iyi í sɔ ɲau amma à waa bee nje ide à waa ni, yoomai í je ine ku ku nɔ ku jii má.

11 Nɔ à bee Jesu à ni, na mii í ce woo kɔ ine ɲa si wooda ɲau à ni Elii á tako Kirisi ku naa.

12 Nɔi í je ɲa í ni, ntɔi Elii á tako ku naa ku teese mii fei sãa sãa. Amma kukɔi idei Ilaaɗ í ni má, ine ɲa aa kpã Amai Amanɛ iju jiiɗa nɔ a dondaɛ, mà iboi.

13 Amma n̄ wa n sɔ n̄ɛ iyi Elii í naa tã, nɔ ine ɲa à wahalaɛ bei à bi, si bei kukɔi idei Ilaaɗ wa fɔ.

Jesu í faaba ama gɔ iyi í nɛ inei inɔɔko *(Cɔ Matie 17:14-21; Luku 9:37-43a)*

14 Waati iyi Jesu do mɔcɔ mɛɛta ɲau à waa to wa kɔkɔi mɔcɔ bubu ɲau, ɲoi à ye zamaa nla nla gɔ í kaako ɲa, do woo kɔ ine ɲa si wooda gɔ ɲa iyi à waa ba ɲa kakɔɔ ku ce.

15 Iyi ine ɲau à ye Jesu gbakã à biti nɔ à sei à koo à cɔɔ fɔɔ.

16 Nɔi Jesu í bee mɔcɔe ɲa í ni, kakɔɔi mii ì waa ce in̄ɛɔ ɲa.

17 Nɔi si in̄ɛɔ zamaau ine akã í jɛaa í ni, Mɛɛtu, n̄ naaɛ ama inɛmɔkɔm wa si na iyi í jɔ í nɛ inei inɔɔko iyi í jɔ ci ya fɔ ide.

18 Waati iyi í dede siɛ fei í ya kekeɛ ilei nɔ gelee ku ce antɔ foko ku maa ɲo inyi nɔ ku kasãm. Wee n̄ tɔɔ mɔcɔe ɲa a leleaa, amma a kù yɔkɔ.

19 Nɔi Jesu í sɔ ɲa í ni, in̄ɛ hai dasi naane ɲa, hee waati yoomai an maa n wa in̄ɛ n̄ɛ. Ma hee waati yoomai an

maa n temuadò ñe. I naam amau wa ihẽ ña.

²⁰ Nò à naae wa. Iyi amau í ye Jesu gbakã, ñoi inei inòkoku í yayae do gbugbã, nò amau í cuku ile wa bimbili í ce antò foko si gelee.

²¹ Nò Jesu í bee baae í ni, hai waati yoomai inei inòkoku ihẽ í muu. Nò baa í jaa í ni, hai waati iyi í wee keekei.

²² Nò inei inòkoku í ne dònnee ku dasie inò inai walakò inò inyi ku ba ku kpa. Amma, bii aa yòkò i ce ngògò, ce araare nwa, í sobi wa.

²³ Nò Jesu í sò í ni, ì ni bii an yòkò wó. Ine iyi í dasi naane á yòkò ku ce fei ndee.

²⁴ Nò gbakã baai amau í dõ anu nla gò í ni, ñ dasi naane. Sobim ku ba n maà n sika si naane ku dasim.

²⁵ Iyi Jesu í ye akpò inei ñau wa kòòsi à sei à waa naa bi ti ñu ñoi í lasi inei inòkoku í ni, awò iyi ì ya dasi inei deki ku mòngò ide ku fò, amui ñ ni, fita si amau nò í maà nyi wa sie má.

²⁶ Nò inei inòkoku í dõ anu nò í yaya amau do gbugbã í bei í fita. Nò amau í kasãm hee inei nkpò í ni í kui.

²⁷ Amma Jesu í mu awòe í dedee nò amau í leeki.

²⁸ Si anyie Jesu í lò kpasẽ gò, ñu do m̀c̀e ña aña duusò. Nò m̀c̀e ñau à beee à ni, na mii í ce awa a kù yòkò a kù lele inei inòkoku.

²⁹ Nò Jesu í je ña í ni, do kutò ñu akài aa yòkò i nyaò dimii inei inòkoku be ña.

Jesu í nyi wa fò idei ikuẽ do kujẽ má
(Cò Matie 17:22-23; Luku 9:43b-45)

³⁰ Si anyie, Jesu do m̀c̀e ña à ne hai be nò à koo à dabii dabii si ilei Galilee. Wee Jesu kù bi inei ña a mà bii ñu í wa,

³¹ domi wa kò m̀c̀e ñau si cio nò í sò ña í ni, aa mu amu Amai Amane a daa inei ña si awò. Aa kpam, amma si ajò meetasia an jì hai si bale má.

³² Amma m̀c̀e ñau a kù gbò yaasei ideu, nò à waa ce njoì ku beee.

Yooi í je inei ngbo

(Cò Matie 18:1-5; Luku 9:46-48)

³³ Nò à to wa Kaperanumu. Waati iyi à to kpasẽ ñoi Jesu í bee m̀c̀e ña í

ni, kakòò mii ì waa ce wa si kpãau be ña.

³⁴ Nò à coko, domi hai kpãa à waa ce kakòò wai aña duusò a ba a mà inei iyi í je inei ngbo.

³⁵ Nò Jesu í buba, nò í kpe amane maateeji ñau í sò ña í ni, inei iyi wa bi ñu ku je inei sinte, lafẽei á je inei ankãanyii inei fei nò ku je woo ce icei inei fei.

³⁶ Nò í so ama keeke gò í leeki si anini ña, nò í so amau si ikpae, í bei í sò ña í ni,

³⁷ inei iyi í gba ama keeke bei inei ihẽ na irim, amui í gba. Ine m̀c̀e iyi í gbam, kù je amu akài í gba, inei iyi í bem wai í gba.

Inei iyi kù je m̀c̀e nwa inei nwai
(Cò Luku 9:49-50)

³⁸ Nò Zãa í sò í ni, Meetu, à ye inei gò iyi í ya maa lele inei inòkoku ña do irie, nò à kòò domi kù waa tooe kù je inei nwa.

³⁹ Amma Jesu í jaa í ni, i maà kòò ña. Ine gò kaa yòkò ku ce maamaake do irim nò bii í tekere gbakã ku fò laalòm má.

⁴⁰ Do ntò, inei iyi kù je m̀c̀e nwa inei nwai.

⁴¹ Ntò ntò, inei iyi í mu ñu inyi ku m̀c̀e na irim, si na iyi í jò ì je titom ña, lafẽe kaa kua ribae pai.

Idei dulum

(Cò Matie 18:6-9; Luku 17:1-2)

⁴² Nò Jesu í sò ña má í ni, inei iyi í dasi inei akài ama keeke ña iyi à dasim naane ihẽ kurara, í tia a ña lafẽe alò gò si kòò, nò a sòsie si tenku.

⁴³ Bii í je awò akài wa dasie kurara, buu. Á tia i lò si kuwee iyi ci ya tã do awò akà do iyi aa ne awò minji fei nò i lò si inyai wahala si ina iyi ci ya ku. [

⁴⁴ Tengi be kokoo ku ñò ara ña a kaa ku nò inau m̀c̀e kaa ku.]

⁴⁵ Bii í je kute akài wa dasie kurara, buu. Á tia i lò si kuwee iyi ci ya tã do kute akà do iyi aa ne kute minji fei nò i lò si inyai wahala. [

⁴⁶ Tengi be kokoo ku ñò ara ña a kaa ku nò inau m̀c̀e kaa ku.]

⁴⁷ Nɔ bii í jε iju akāei wa dasiε kurara, nya. Á tia i lɔ si bommai Ilaaɔ do iju akā do iyi aa nε iju minji fei nɔ i lɔ si inyai wahala.

⁴⁸ Tengi be kokoo ku ηɔ ara ηa a kaa ku nɔ inau mɔ kaa ku.

⁴⁹ Ntɔ ntɔ si bei à ya fāsi iŋa fei imu, beεbe mɔi inε fei à yε ijuukpā iyi í yε bei ina ku cɔ laakaε.

⁵⁰ Imu mii nceei, amma bii didɔi imu í ku, mii aa dasi í jɔ ku dɔ má ηa.

⁵¹ Iŋε fei í sɪa i yε bei imu ηa, i maa gbɔ si nje ηa.

10

Jesu wa fɔ idei nje ku kai abo do mɔkɔ (Cɔ Matie 19:1-12; Luku 16:18)

¹ Nɔi Jesu í nε hai be í bɔ ilei Zudee. Si anyiε nɔ í kua í bɔ ikpa icei idoi Zuudēε. Nɔi zamaa gɔ í tɔtɔ kɔkɔε má, ηɔi í lɔsi ku kɔ nηa si cioi idei Ilaaɔ si bei í nε dɔɔnεei ku ce.

² Nɔi Farisi gɔ ηa à naa bi tεε ku ba a cɔ laakaε, nɔ à beεε bii í je amanε í nε kpāa ku kɔsi aboε.

³ Nɔi Jesu í je nηa í ni, si ideu be, wooda yoomai Moizi í kɔ nηε wo.

⁴ Nɔi à ni, Moizi í ni, bii ì waa kɔsi aboε aa ceaa tiai nje ku kɔ i bei i kɔsiε.

⁵ Nɔi Jesu í sɔ ηa í ni, na idɔ ku le nηei í jɔ Moizi í kɔ nηε beεbe.

⁶ Amma hai sinte, waati iyi Ilaaɔ í taka andunya, í ce inεmɔkɔi do inaabo.

⁷ Na nηu, mɔkɔ á jɔ iyeɔ baεε nɔ nηu do aboε a maa wεε

⁸ nɔ aŋa minji fei a baa a je ara akā. Si beεbe a kù je aŋa minji má, ara akā dei à je.

⁹ Na nηu, amanε ku nε ku fεεfe mii iyi Ilaaɔ í tɔtɔ.

¹⁰ Iyi í fɔ beεbe í tã ηɔi à bɔ kpasē nɔ mɔcɔε ηau à waa beεε ide si ide akāu má.

¹¹ Nɔi Jesu í sɔ ηa í ni, inε iyi í kɔsi aboε nɔ í so mmuε dulum nii í ce bi abo sinteu si na iyi í jɔ í ce sakara.

¹² Beεbe mɔi bii inaabo í kɔ mɔkɔε nɔ í so mɔkɔ titɔ í ce sakarai.

Jesu í weea ama keeke ηa (Cɔ Matie 19:13-15; Luku 18:15-17)

¹³ Nɔi inε ηa à gbā ama keeke ηa à naaa Jesu wa ku lu ηa. Amma mɔcɔε ηau à waa lasi inε ηa iyi à naaɔ ηa wa.

¹⁴ Iyi Jesu í yε mii iyi à waa ceu, ηɔi idɔε í kɔ, í sɔ ηa í ni, i jɔ amu ηau a naa bi tom, i maà ganji ηa. Domi Ilaaɔ í je ilaalui inε ηa iyi à jɔ ηa.

¹⁵ Ntɔ ntɔ, inε iyi kù waa sūa Ilaaɔ iri ile bei ama keeke, Ilaaɔ kaa je ilaalui lafēε pai.

¹⁶ Nɔi í so amu ηau si ikpae í lesi aŋa fei awɔ, nɔ í wee nηa.

Idei ilu fia gɔ

(Cɔ Matie 19:16-30; Luku 18:18-30)

¹⁷ Nɔi Jesu í dasi kpāa. Iyi wa nε, ηɔi inε gɔ í sei wa í naa í gule si wajue í ni, Mεetu, awɔ inε nceε, mii an ce n baɔ kuwεε hai tã.

¹⁸ Nɔi Jesu í beεε í ni, na mii í ce ì waa kpem inε nceε. Inε gɔ kù wεε iyi í je nceε bii kù je Ilaaɔ nηu akā.

¹⁹ Ì mà sãa sãa mii iyi wooda í ni. Mii iyi wooda í ni wee, maà kpa inε, maà ce sakara, maà ce ile, maà jea inε gɔ seeda ibo, maà takii inε gɔ, jirima iyeɔ baεε.

²⁰ Nɔ inεeu í ni, Mεetu, ñ wa n jirima iyi be fei tã hai keekem.

²¹ Nɔi Jesu í cɔ inεeu do kubi nɔ í ni, í gbeε mii akā. Koo i ta mii iyi ì nε fei nɔ í kpēa ilu are ηa fia. Bii ì ce beεbe aa ba amani jiida lelei Aɔ. Si anyiε nɔ í naa i toom.

²² Ide iyi Jesu í fɔu kù dɔa inεeu si. Nɔ si bei í je ilu amani nla nla ηɔi í sinda wa nε do inɔ ku fɔ.

²³ Nɔi Jesu í cɔ inε ηa iyi à kaakoεu nɔ í sɔ mɔcɔε ηa í ni, á gaabu hee ku caa ilu fia ku jesi Ilaaɔ ku je ilaalue.

²⁴ Nɔi mɔcɔ ηau à biti do ide iyi Jesu í fɔu. Nɔ Jesu í ni má, kpaasim ηa, á gaabu hee ku caa inε ku jesi Ilaaɔ ku je ilaalue.

²⁵ Í faalaa kpookpo ku lɔ si iwoi abεε do iyi ilu amani á jesi Ilaaɔ ku je ilaalue.

²⁶ Nɔi mɔcɔε ηau à biti hee í caa nɔ à bee nje à waa ni, bii beεbei nɔ yooi á ba faaba.

²⁷ Nɔi Jesu í cɔ ηa tii, nɔ í ni, bi amanε ηai kaa ce, amma bi Ilaaɔ á ce, domi Ilaaɔ ci ya mɔngɔ ngɔgɔ.

28 Nɔi Piεε í sɔɔ í ni, wee, à jò mii fei tã à waa tooε.

29 Nɔi Jesu í ni, ntɔ ntɔ, ine iyi í jò kpasεε wa, walakɔ igbãε ηa walakɔ ifɔε ηa walakɔ wec̄iε ηa, walakɔ iyeɔ baaε, walakɔ amaε ηa, walakɔ ikoe ηa na irim do na laabaau jiidau,

30 baa hai si andunyau ihε á ba mii ηau be fei ikɔ c̄ɔ. Á ba kpasε ηa, do igbã do ifɔ ηa do wec̄i ηa, do iye ηa, do amu ηa, do iko ηa, nɔ si antaε á ba wahala mɔ má. Nɔ ala á ba kuwεε iyi ci ya tã.

31 Amma ine ηa iyi à je inei waju ηa si nsei, nkpɔ nηa á na ku je inei anyi ηa nɔ inei anyi ηa mɔ aa na a je inei waju ηa.

Jesu wa fɔ idei ikue do kujε ise gbεetasia

(Cɔ Matie 20:17-19; Luku 18:31-34)

32 Nɔ Jesu do mɔcɔε ηa à dasi kpãa má, nηu takae wa cua nηa. Á waa bɔ Zeruzalemu. Nɔi njo í mu mɔcɔε ηau nɔ ine mmu ηa iyi à waa too anyi nηau, zigi nηa í da. Nɔi Jesu í nya mɔcɔ maateeji ηau ikã í lɔsi ku sɔ ηa mii iyi á na ku ba nηu.

33 Í ni, wee à waa bɔ Zeruzalemu. Bei aa mu amu Amai Amanε a dasim awɔi ine ngboi woo weei llaaɔ ηa do woo kɔ ine ηa si wooda ηa. Aa ye taalem a ni a kɔam. Si anyie nɔ a dasim si awɔi dimi mmu ηa,

34 aa yaakom nɔ a tusim antɔ, aa tεem kpɔtɔ, nɔ a kɔam. Nɔ si ajɔ mεetasia an j̄i má hai si bale.

Kutɔɔi Zaaki do Zãa
(Cɔ Matie 20:20-28)

35 Nɔi Zaaki do Zãa, amai Zebedee ηa, à bɔ bi Jesu à sɔɔ à ni, Mεetu, à waa bi i ce nwa mii iyi à waa tɔε.

36 Nɔ í bee ηa í ni, mii ì bi n ce nηe ηa.

37 Nɔi à jεaa à ni, waati iyi aa na i je bomma do amboe, jò ka buba ine akã awɔ njeε, ine akã mɔ awɔ cangaε.

38 Nɔ Jesu í ni, i kù mà mii iyi ì waa tɔm ηa mɔm. Aa yɔkɔ i temuad ijuukpã iyi an ye ηa? Zaka bei ine ηa aa kpãm iju á caa. Aa jesi aa ce nηe dimie ηa?

39 Nɔ à ni aηa aa yɔkɔ. Nɔ í sɔ ηa má í ni, ntɔi, aa ye ijuukpã iyi an ye ηa. Zaka bei ine ηa aa kpãm iju, beεbei aa cea iηe mɔ.

40 Amma kù je amui an cica ine ηa iyi aa buba canga do njem. Bi ku bubau be, ine ηa iyi à cea sɔluε, aηai aa buba si.

41 Nɔi mɔcɔ mεεwa ηau à gbɔ ideu nɔ idɔ nηa í kɔɔ Zaaki do Zãa.

42 Nɔi Jesu í kpe ηa í ni, iηe mɔ ì mà ηa si andunyau ihε ilaalu ηa à ya maa taa ine nηa ηa gbugbãi. Nɔ ine ngbo ηa mɔ a maa nyisi yiiko nηa.

43 Amma bi tu ηe kaa ce beεbe. Ine nηe iyi wa bi nηu ku je ine ngbo, nηui á je woo ce nηe ice.

44 Beεbe mɔi ine iyi wa bi nηu ku je woo cua nηe, nηui á je arui ine fei.

45 Beεbe mɔi baa amu Amai Amanε n kù naa ine ηa a ceem ice, amma amui an ce nηa ice, nɔ n na kuwεem n yaɔ ine nkpɔ hai si dulum.

Jesu í jò fεεju gɔ iyi à ya kpe Baatimee í ye ilu

(Cɔ Matie 20:29-34; Luku 18:35-43)

46 Si isεeneu Jesu do mɔcɔε ηa à to Zeriko nɔ à waa fita hai be. Waati iyi à waa fitau zamaa nla gɔ wa too ηa. Wee fεεju woo bara gɔ iyi à ya kpe Baatimee, amai Timee, wa buba iti kpãa wa bara.

47 Iyi í gbɔ à ni Jesu inei Nazaretiui wa lɔ, ηɔi í wasi ku dɔ anu wa ni, Jesu, takui Davidi, ce araarem.

48 Nɔ ine nkpɔ wa la sie à waa ni ku koko. Amma béi à waa ni ku cokou, beεbe mɔi í ya dɔ anu hee lele ku maa ni, takui Davidi, ce araarem.

49 Nɔi Jesu í leekí í ni a kpoo wa. Nɔ à kpe fεεjuu wa à sɔɔ à ni, maà jò inɔε ku fɔ, dede wa. Jesu wa kpeε.

50 Nɔi fεεjuu í nyɔ kumbooε í dede gbakã í koo bi Jesu.

51 Nɔ Jesu í beεε í ni, mii ì bi n ceεε. Nɔi fεεjuu í jεaa í ni, Mεetu, ì bi n ye ilui.

52 Nɔ Jesu í sɔɔ í ni, koo. Naanεε í faabaε.

Nɔi gbakã í yɔkɔ í ye ilu, nɔ í too Jesu si isεeneu.

11

Jesu wa lɔ inɔ ilu Zeruzalemu
(Cɔ Matie 21:1-11; Luku 19:28-40;
Zāa 12:12-19)

¹ Jesu do mɔcɔɛ ɲa à maai Zeruzalemu wa. À wa tengii Betifaze do Betani, nɔ à to Geetei Olivie ɲau. Nɔi Jesu í bɛ mɔcɔ minjiɛ gɔ ɲa,

² í sɔ ɲa í ni, i bɔ ilu iyi í wa waju nɲeu bɛ. Bii ì lɔ iluu gbakã ɲa aa ye ama gbankɛle gɔ wa so bɛ iyi inɛ gɔ kù gũ titã. I fũu nɔ i naam wa ihɛ ɲa.

³ Bii inɛ gɔ í bee ɲe í ni, na mii í ce ì waa fũu ɲa, i ni Lafɛi í ne bukaataɛ nɔ á sindo wa ihɛ nsei.

⁴ Iyi Jesu í fɔ bɛɛɛ í tã ɲoi inɛ ɲau à koo. Nɔ à ba ama gbankɛleu wa so si andei ile gɔ itĩ kpãa, ɲoi à fũu wa.

⁵ Nɔ si inɔi inɛ ɲa iyi à wa beu inɛ gɔ ɲa à bee ɲa à ni, mii ì waa ce bɛ ɲa. Beirei í ce ì waa fũ ama gbankɛleu ɲa.

⁶ Nɔi à jɛ nɲa si bei Jesu í fɔu wo. Nɔ inɛ ɲau à jɔ à nɛð.

⁷ Nɔi à naaa Jesu ama gbankɛleu wa. Nɔ à tɛ si ibɔ nɲa ɲa Jesu í bei í gũ antaɛ í buba si.

⁸ Nɔi inɛ nkɔpɔ gɔ ɲa à tɛ jaɛ nɲa ɲa si kpãa, inɛ gɔ ɲa mɔ à da wua ɲa wa hai iko ɲa à waa tɔɔ si kpãau.

⁹ Inɛ ɲa iyi à waa cua Jesu do inɛ ɲa iyi à waa tooɛ fei à wasi ku dɔ anu à waa ni, à waa saabuɛ. Aɔ Lafɛi ku weɛ, awɔ iyi ì waa naa do iriɛ*.

¹⁰ Ilaaɔ ku weea bomma iyi wa naa. Ku weea bommai Davidi, bala nwa. Ka saabu Ilaaɔ hee lele.

¹¹ Nɔi Jesu í to Zeruzalemu, í koo í lɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ. Nɔi í cɔ mii fei í kaakoɛ. Iyi í ye idũ wa dũ ɲoi í bɔ Betani do mɔcɔ maateeji ɲau.

Jesu í ceekpe j̄i ndii figi
(Cɔ Matie 21:18-19)

¹² Iju kumáɛ Jesu do mɔcɔɛ ɲa à waa ne hai Betani ku ba a bɔ Zeruzalemu má. Nɔi ari wa kpa Jesu.

¹³ Nɔ í hɔnnɛ j̄i ndii figi gɔ do wuaɛ ɲa. Nɔi wa bɔ ku cɔ mà á ba siɛ iso. Amma iyi í to kɔkɔɛ í ba wee wua ɲai fei domi kù jɛ waatii kusoi figi.

* 11:9 à waa saabuɛ do feei gɛɛki hozanai à ya ni.

¹⁴ Nɔi í sɔ j̄i nɔu í ni, inɛ gɔ kaa jɛ isoe má ajɔ kãma.

Nɔ mɔcɔɛ ɲau à gbɔ ideu.

Jesu í wa bantumai kpasɛi Ilaaɔ
(Cɔ Matie 21:12-17; Luku 19:45-48;
Zāa 2:13-22)

¹⁵ Waati iyi à to Zeruzalemu Jesu í bɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ. Nɔ í lɔsi ku lele woo ta iwɔ ɲa do woo ra iwo ɲa iyi à wa bɛ. Í fuka fuka taabui woo kpaasi fia ɲa do kitãi woo ta ankasiidi ɲa.

¹⁶ Kù jɛ inɛ kãma ku so aso gɔ si inɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ bɛ.

¹⁷ Nɔi í sinti ku kɔ inɛ ɲau si cio í ni, à kɔɔ à ni, Ilaaɔ í ni ilei nɲu ile bi ku tɔɔi inɛ feii á jɛ. Amma inɛ wee ì coo bi ku tɔɔi ile ɲa.

¹⁸ Iyi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲau à gbɔ ideu bɛ, ɲoi à waa dɛ kpãa iyi aa kpað Jesu, domi à waa ce njoɛ si na iyi í jɔ zamaau fei í biti do saabui cioɛ.

¹⁹ Iyi aɛ í lɛ ɲoi Jesu do mɔcɔɛ ɲa à fita hai inɔ iluu.

Idei Jesu do j̄i ngbɛ
(Cɔ Matie 21:20-22)

²⁰ Nɔi à waa lɔ daakɔ, nɔ à ye j̄i ndii figiu í gbɛ hee do icãɛ ɲa fei.

²¹ Wee Piɛɛ wa ye gigii mii ɲa iyi í tako í ceu, ɲoi í sɔ Jesu í ni, Mɛɛtu, cɔ j̄i iyi ì ceekpeu í gbɛ.

²² Nɔi Jesu í sɔ mɔcɔɛ ɲa í ni, i dasi Ilaaɔ naanɛ ɲa.

²³ Ntɔ ntɔ, bii inɛ gɔ í sɔ iri kutau ihɛ í ni, dede hai bɛ i koo i dasi tenku nɔ kù waa sika sika si idɔɛ, bii í dasi naanɛ, bɛɛɛ mɔi á ce.

²⁴ Na iyi ihɛi n̄ wa n sɔ ɲɛ, mii iyi ì waa tɔɔ si kutɔɔ nɲɛ fei, i dasi naanɛ iyi ì baa tã ɲa nɔ bɛɛɛ mɔi á ce nɲɛ.

²⁵ Waati iyi ì dede ì leekĩ ì waa bi i ce kutɔɔ ɲa, bii ì ne ide gɔ do inɛ gɔ ɲa i kpa ide i kurara iyi í wa si gãmei inɛð ɲa titã ku ba Baa nɲɛ mɔ iyi í wa lele ku kpa ide i dulum du ɲɛ. [

²⁶ Amma bii inɛ taka nɲɛ i kù waa kpa ide i kurara iyi inɛ ɲa à ce nɲɛ, Baa nɲɛ mɔ iyi í wa lele kaa kpe ide i kurara nɲɛ.]

Hai iwoi yiikoi Jesu wa naa
(Cɔ Matie 21:23-27; Luku 20:1-8)

²⁷ Nɔi à nyi à bɔ Zeruzalemu má. Iyi Jesu wa dabii si bantumai kpasɛi Ilaaɔ nɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ nɔi do woo kɔ inɛ nɔ si wooda nɔi do inɛ ngbo nɔi à naa bi tɛɛ,

²⁸ à beɛɛ à ni, mii nɔa iyi ì waa ceu ihɛ, yooi í naɛ kpáa iyi ì waa cooð. Do yiikoi yooi ì waa cooð.

²⁹ Nɔi Jesu í je nɔa í ni, amu mɔ an bee nɛ ide gɔ. Bii ì yɔkɔ ì jɛem nɔa, an sɔ nɛ inɛ iyi í nam yiiko ñ wa n ceò mii nɔi ihɛ.

³⁰ Hai iwoi Zãa í ba yiiko iyi í dasiò inɛ nɔa inyi. Hai bi Ilaaɔ de, ma hai bi amanɛ nɔa. I jɛem nɔa.

³¹ Nɔ à busi nɛ à waa ni, beirei aa ka jɛaa. Nsei nɔɔ, bii à jɛaa à ni hai bi Ilaaɔi, á bee wa beirei í ce a kù dasi Zãa naanɛ.

³² Bii à nɔ à ni hai bi amanɛ nɔi, to. Wee à fɔ beɛbeɛ si na iyi í jò à waa ce nɔi zamaau, domi zamaau fei í jesi iyi Zãa waliii kam kam.

³³ Nɔi í jò à jɛa Jesu à ni, a kù mà. Nɔ Jesu mɔ í sɔ nɔa í ni, to, debei amu mɔ, n kaa n sɔ nɛ yiikoi inɛ iyi ñ wa n ceò mii nɔi ihɛ.

12

Mɔndai gaanɔma laalo nɔa
(Cɔ Matie 21:33-46; Luku 20:9-19)

¹ Si anyii nɔu, Jesu í lɔsi ku sɔ nɔa ide do mɔnda. Í ni, inɛ gɔ í ce ikoɛ, í lɔ si jɛi ndii rezɛɛ nɔa nɔ í ce kaa í kaakoɛð. Nɔ í ce bi ku fɔ inyii isoɛ. Nɔ í cã tafa bii ku degbe ikou. Nɔi í so gaanɔma nɔa í dasi nɔa si ikou a maa logooɛ, í bei í bɔ ilu koo kpɛ beɛ.

² Waati iyi jɛi nɔu í so í to ku ka nɔi í be woo ce ice gɔ bi gaanɔma nɔi koo gba iyi í je ti nɔu wa.

³ Nɔi à muu à cãa nɔ à leleɛ í nɛ awo ngbe.

⁴ Nɔ ilu ikou í be woo ce ice mmu má bi tu nɔa. Nɔi à bu nɔu mɔ nɔ à cãa si iriɛ.

⁵ Nɔ í be amanɛ mɛetasia nɔ à cãa à kpaa. Beɛbeɛ à cea inɛ nkpɔ má. Á cã inɛ gɔ nɔa nɔ à kpaa inɛ gɔ nɔa mɔ.

⁶ Nsei í gbe ama abii ilu ilɛu iyi í bi jiida jiida. Nɔi í be do ankãanyi í ni, aa jirima amam.

⁷ Amma waati iyi amaɛu wa to, woo ce ice nɔi à fɔ aɔa duusɔɔ à waa ni, i cɔ inɛ iyi á na ku je tubuu. Ka kpaa nɔ tubuu ku baa ku je tu wa.

⁸ Nɔi à muu à kpaa nɔ à soo à koo à nyɔɔ do alalai kaau.

⁹ Nɔi Jesu í ni, to, bebei beirei ilu ikou takae á ce nɔa. Á koo ku kpaa nɔi nɔ ku de inɛ mmu nɔa ku dasi nɔa ikou.

¹⁰ To, i kù cio kukɔi idei Ilaaɔu nɔa tengi bii í ni,

Kuta iyi woo ma nɔa à kɔsiu
Nɔi í baa í je kuta sintei icui ileu.

¹¹ Aɔ Lafɛi í coo, nɔ í mu wa biti.

¹² Iyi Jesu í fɔ beɛbeɛ í tã nɔi inɛ ngboi Zuifu nɔi à waa de Jesu ku mu, domi à mà na irii aɔa í kpaa mɔnda. Amma si bei à waa ce nɔi zamaau, nɔi í jò à jò à nɛ.

Fiai lempoo ku sã
(Cɔ Matie 22:15-22; Luku 20:20-26)

¹³ Nɔi inɛ ngboi Zuifu nɔi à be Farisi gɔ nɔa do inɛi Herodu gɔ nɔa bi Jesu a koo a lea taai ide.

¹⁴ Iyi à to bi tɛɛ nɔ à sɔɔ à ni, Mɛɛtu, à mà iyi ì ya fɔ ntɔ. Beɛbeɛ mɔi i kù waa ce nɔi inɛ gɔ, domi i ci ya cɔ ijui amanɛ nɔa, amma ì waa kɔ inɛ nɔa si idei Ilaaɔ do ntɔ. Í sãa ka sãa ilaalu Sezaa fiai lempoo? Mà ka maà sãa.

¹⁵ Amma Jesu í mà muafiti nɔa, nɔ í ni, beirei í ce ì waa leem taai ide nɔa. I naam kpɛkɛɛ akã wa n cɔ nɔa.

¹⁶ Nɔi à naa akã wa. Nɔ Jesu í bee nɔa í ni, fotooi yooi í wa si kpɛkɛɛu ihɛ nɔ irii yooi à kɔ si. Nɔi à jɛaa à ni, ti Sezaai.

¹⁷ Nɔi Jesu í sɔ nɔa í ni, to, i sãa Sezaa iyi í je tɛɛ nɔa. Nɔ i sãa Ilaaɔ mɔ iyi í je tɛɛ nɔa. Nɔi inɛ nɔa à biti ntɔ ntɔ do yaase bei í fɔð ide.

Idei kujti iku nɔa
(Cɔ Matie 22:23-33; Luku 20:27-40)

¹⁸ Nɔi Sadusi gɔ nɔa à naa bi Jesu. Aɔa à ya maa ni iku nɔa a kaa jɛ. Iyi à to wa bi Jesu nɔi à beɛɛ à ni,

¹⁹ Mɛɛtu, tako wo Moizi í kò nwa í ni, bii inɛ gɔ í ku í jò aboɛ, nɔ nɔu do aboɛu

a kù nε ama, ifɔε ku so jaaɖu ku ba ku bía igbãε ama.

²⁰ Wee, inε mεεje gɔ ɲa à wεε iyi à je amai baa akã. Igbã ɲa í so abo nɔ í ku, ɲɲu do aboε a kù nε ama.

²¹ Ɖɔi inε minjisiau í so jaaɖu nɔ ɲɲu mɔ í ku, kù ba ama. Ɖɔi inε mεetasiau mɔ í ce bεεbe má.

²² Nɔ aɲa mεεje iyi à so abou fei à kú, baa inε akã ɲa kù ba ama. Si anyi ɲa, ɲɔi abou mɔ í na í ku.

²³ To, aɲɔ iyi iku ɲa aa na a ʒi, aboi yoo ɲɲai á je, si bei aɲa mεεjeu fei à soo aboi.

²⁴ Ɖɔi Jesu í je ɲa í ni, ì waa rara ɲai si na iyi í ʒè i kù mà gbugbãi Ilaaɖ ɲa hee ma je mii iyi kukɔi ideε wa fɔ.

²⁵ Ntɔ ntɔ, si waati iyi iku ɲa aa na a ʒi, waati bεεbe inεmɔkɔ do inaabo ɲa a kaa so nje má, amma aa yei bei amaleka ɲa.

²⁶ Iyi í je ti idei kujii iku ɲa, Moizi í kɔ si tiaε tengi bii wa fɔ idei ama ʒii nɔu. Tengi bei Ilaaɖ í sɔɔ ide gɔ. Í ni ɲɲu Aɖ Lafɛ̃ei Aburahamui, do ti Izaaki, do ti Zakɔbu. I kù cio ideu be ɲa?

²⁷ Bii Ilaaɖ í ni ɲɲu í je Lafɛ̃ei inε gɔ ɲa iyi à kú, iyi be wa nyisi iyi inε ɲau à wεε baa bii à ku. Ntɔ ntɔ, Ilaaɖ kù je Lafɛ̃ei iku ɲa, Lafɛ̃ei inε ɲa iyi à wεei. Debei i kù ye iyi ì wa si kurara nla nla ɲa?

Wooda iyi í re

(Cɔ Matie 22:34-40; Luku 10:25-28)

²⁸ Ɖɔi inε akãi woo kɔ inε ɲa si wooda ɲau í gbɔ à waa ce kakɔɔu. Í ye iyi Jesu í jea Sadusi ɲau í ce nceε. Ɖɔi í bɔ bi Jesu í beε í ni, si wooda ɲau fei yoomai í re.

²⁹ Ɖɔi Jesu í jeaa í ni, wooda iyi í reu wee. I de ití i gbɔ, inε inei Izireli ɲa. Ilaaɖ Lafɛ̃ε nwa, ɲɲu akãi í je Lafɛ̃ε.

³⁰ Bi Aɖ Lafɛ̃εε do idɔε fei, do lasabue fei, do gbugbãε fei.

³¹ Minjisiau wee. Bi inε mmu ɲa bei ì bi araε. Wooda gɔ kù wεε iyi í re bεεbe má.

³² Ɖɔi woo kɔ inε ɲa si woodau í sɔ Jesu í ni, í sía Mεεtu. Ide iyi ì fɔu ntɔi. Ilaaɖ akãi í wεε, nɔ Lafɛ̃ε gɔ kù wεε má bii kù je ɲɲu akãu.

³³ Amanε ku bi Ilaaɖ do idɔε fei, do lasabue fei, do gbugbãε fei, nɔ ku bi inε ɲa bei í bi araε, inε ɲɲu bei í sía í re kuwee iyi à ya jo si ina fei sãa sãa do kuwee ɲa iyi à gbe fei.

³⁴ Iyi Jesu í ye í je do lasabu ʒiida, ɲɔi í sɔɔ í ni, í gbe keeke i je si Ilaaɖ ku je ilaalue.

Si anyii ɲɲu, inε kãma kù je ku bee Jesu ide gɔ má.

Davidi do inε iyi Ilaaɖ í cica

(Cɔ Matie 22:41-46; Luku 20:41-44)

³⁵ Si anyii ɲɲu, Jesu í wasi ku kɔa inε ɲa si cio inɔ bantumai kpasɛi Ilaaɖ nɔ í bee ɲa í ni, beirei í ce woo kɔ inε ɲa si wooda ɲau à ni inε iyi Ilaaɖ í cicau tokui ilaalu Davidii.

³⁶ Davidi takae í fɔ do gbugbãi Hundeni Ilaaɖ í ni,

Aɖ Lafɛ̃ε í sɔ Lafɛ̃εm í ni,

Buba si awɔ ɲjem,

Hee n ce mbεεε ɲa bi ku lesi isεε.

³⁷ Nɔ Jesu í ni má, to, bii Davidi takae wa kpoo Lafɛ̃ε, beirei á ce ku je takue má.

I mu ara ɲɲε do woo kɔ inε ɲa si wooda ɲa

(Cɔ Matie 23:1-36; Luku 20:45-47)

Nɔ zamaa nkpɔ gɔ wa gbɔ idei Jesu do inɔ didɔ.

³⁸ Wa sɔ ɲa si cioeu wa ni, i mu ara ɲɲε do woo kɔ inε ɲa si wooda ɲau, aɲa iyi à ya bi a maa dabii do jaba ɲau nɔ à bi inε ɲa a ya ce aɲa fɔɔ do jirima si bantuma.

³⁹ À ci ya bi kaa kitãi inε ngbo ɲa ile bi ku ce kutɔtɔɔ, do inya sinte bi ku ce jingau ɲa.

⁴⁰ À ya takii jaaɖ ɲa a gba mii ndu ɲa ɲa fei, nɔ à ya maa ce kutɔɔ sisɔ ku ba a ye ɲa ɲɲu akã. Na ɲɔi í ʒè ijuukpã ɲa á la ku caa.

Ideɪ fia iyi abo jaaɖ gɔ í dasi

(Cɔ Luku 21:1-4)

⁴¹ Ɖɔi Jesu í koo í buba kɔkɔi kpakoi kɔletiu wa cɔ bei inε ɲa à waa dasi fia. Ilu fia gɔ ɲa à dasi fia nkpɔ.

⁴² Ɖɔi jaaɖ ilu are gɔ mɔ í naa, ɲɔi í dasi kpekele keeke minji gɔ ɲa iyi kù re baa dala.

⁴³ Nɔi Jesu í kpe mɔcɔe ɲau í sɔ ɲa í ni, ntɔ ntɔ, jaaɗ ilu areu í dasi fia si kpakoi kaletiu ihē í re ine fei,

⁴⁴ domi aɲa fei, iyi í lesi antai fia ɲa ɲai à dasi, amma abou baa do iyi í je ilu are, í dasii andi iyi í ne fei, nkāma kù gbea iyi á maa wɛɛð má.

13

*Jesu wa fɔ idei kpasɛi Ilaaɗ ku lege
(Cɔ Matie 24:1-2; Luku 21:5-6)*

¹ Nɔi Jesu wa fita wa hai bantumai kpasɛi Ilaaɗ nɔ mɔcɔ akāe gɔ í ni, Mɛɛtu, cɔ bei kpasɛi Ilaaɗu ihē í la nɔ à maa do kuta kusia ɲa.

² Nɔi Jesu í ni, ì waa ye ile nla ɲau ihē? Kuta baa akā kaa na ku maa lesi nɲe be má, aa kekɛɛ mbɛ fei.

*Wahala iyi á naa si waatii ankāanyu
(Cɔ Matie 24:3-14; Luku 21:7-19)*

³ Nɔi Jesu í koo í buba si iri kutai Olivieu wa cɔ ikpa kpasɛi Ilaaɗ. Nɔi Piɛɛ do Zaaki do Zāa do Anderee à wa bi Jesu aɲa ɲa. Nɔi à beee à ni,

⁴ sɔ wa waatii iyi mii nɔu be á ce. Nyinda yoomai aa ka ye ka ba ka mà iyi waatiu í to.

⁵ Nɔi Jesu í je ɲa í ni, i ce laakai ɲa ine gɔ ku maà na ku dī iju nɲe,

⁶ domi ine ɲa iyi aa na a maa naa akā akā a maa ni aɲai à je ine iyi Ilaaɗ í cicau aa kpɔ. Aa dī ijui ine nkpɔ.

⁷ Bii ì gbɔ ibai igū amɛɛ amɛɛ ɲa do baau igū ɲa hee jliji i maà jò idɔ nɲe ku dede, domi í gbe mii ɲau be fei ku cei. Amma kù nɔ kù je waatii ankāanyiu be titā.

⁸ Dimi gɔ ɲa aa ya na a maa ja do dimi mmu ɲa, nɔ ilaalu gɔ ɲa mɔ aa maa ja do ilaalu mmu ɲa. Nɔ ile á yaya si ilu gɔ ɲa, nɔ ari á ce. Nɲu be á yei bei ara kuro sintei bāasī ku bei ku bí.

⁹ Amma inɛ taka nɲe i ce laakai. Aa na a mu ɲe a koo a na woo kiiti ɲa, nɔ a tɛ nɲe kpɔtɔɔ ile bi kutɔtɔɔ ɲa. Nɔ aa bɔð ɲe bi ilaalu ɲa do bi ilu ile ɲa na irim ku ba i je ɲa sɛɛda ɲa.

¹⁰ Amma í gbe a waazɔa ine ɲa laabaau jiidai Ilaaɗ si dimi fei waatii ankāanyiu ku bei ku to wa.

¹¹ Waatii iyi à mu ɲe à waa bɔ ku na woo ce kiiti ɲau, i maà ti i bitu do ide

iyi aa fɔ ɲa, amma bii awaatiu í to i fɔ ide iyi í naa nɲe si idɔ. Nɔ ide ɲa iyi aa fɔ ɲa kaa je ide nɲe, Hundei Ilaaɗi á fɔɔ.

¹² Inɛ gɔ ɲa aa zamba ifɔ ɲa ɲa walakɔ igbā ɲa ɲa ku ba a kpa ɲa. Bɛɛbe mɔi baa ɲa aa maa cea ama ɲa ɲa. Amu ɲa mɔ aa dede si baa ɲa ɲa ku ba a kpa ɲa.

¹³ Inɛ fei á cé ɲei na irim. Amma ine iyi í temua hee kɔɔ á ba faaba.

*Faajii ide laalɔ iyi í ya beje mii ɲa
(Cɔ Matie 24:15-28; Luku 21:20-24)*

¹⁴ Nɔ Jesu í ni má, aa ye mii laalɔ iyi wa beje mii ɲa tengi bii kù jɔ ku wa ɲa. Inɛ iyi wa cio ide mii laalɔu ku ce laakai ku gbɔɔ sāa sāa. Waatii bɛɛbe ine ɲa iyi à wa ilɛi Zudee a sa a bɔ iri kuta ɲau.

¹⁵ Nɔ ine iyi í wa antai ile sikifa, bii í kita ile ku ba ku sa ku maà bɔ ngɔgɔ ku so inɔ ileɛ.

¹⁶ Nɔ ine mɔ iyi í wa iko ku maà nyi kpasɛ koo so kumbooɛ má.

¹⁷ Waatii bɛɛbe wahalai bāasī ɲa do ayawo ɲa á caa mɔm.

¹⁸ I ce kutɔɔ ɲa ku ba ide sāmīu be ku maà je si sukū tūtū.

¹⁹ Ntɔ ntɔ, ajɔ nɲu wahala nla nlaí á naa iyi a kù ye dimie hai sinte waatii iyi Ilaaɗ í taka andunya hee ku baa nsei. Nɔ a kaa ka ye dimie má hee do ajɔ fei.

²⁰ Nɔ bii Aɗ Lafɛɛ kù jile si nɲu ku kaye kukpɔi ajɔu wo ine gɔ kaa wɛɛ má. Amma í kayeɛ na irii ine ɲa iyi í cicau.

²¹ Waatii bɛɛbe bii ine gɔ í sɔ ɲe í ni, i cɔ, ine iyi Ilaaɗ í cicau í wa ihē, walakɔ ine mmu gɔ ku ni í wa ihɔ, i maà dasi lafɛɛ naane.

²² Inɛ gɔ ɲa aa na a naa akā akā a maa ni aɲai à je ine iyi Ilaaɗ í cicau walakɔ a ni aɲai à je walii ɲa amma iboi. Aa maa ce dobu dobu do maamaake ɲa ku ba a dī hee do ijui ine ɲa iyi Ilaaɗ í cicau bii aa yɔkɔ.

²³ To, inɛ, i máa ce laakai ɲa. Na ɲoi í ce ñ wa n sɔ ɲe fei ndɛɛ do nɲuma.

*Kunaai Amai Amanɛ
(Cɔ Matie 24:29-31; Luku 21:25-28)*

²⁴ Amma si ajɔ nɲu si anyii wahalau, inunu á kuku inya, cukpa mɔ kaa má inya má,

²⁵ andaiya ɲa aa cuku wa hai lele, nɔ gbugbāi lele ɲa a yaya.

²⁶ Waati beɛbe inɛ ɲa aa ye amu Amai Amanɛ, ɲ wa n naa si kudūi ijī do gbugbā nla gɔ do amboe.

²⁷ Si anyii nɲu, an be amaleka ɲa wa si andunya gonta mɛɛu. Anɲai aa bɔ bii fei a tɔtɔ inɛ ɲa iyi ɲ cicau. Aa tɔtɔ ɲa si andunya fei.

Yaase iyi jīi ndii figi wa nyisi

(Cɔ Matie 24:32-35; Luku 21:29-33)

²⁸ Jesu í ni, i cɔ mii iyi jīi ndii figi wa kɔ ɲɛ si ɲa. Bii ì na ì ye amaawɔɛ ɲa à sinti ku wu wua kpɔtɔ ì ya mà iyi atɛ í maai wa mbe.

²⁹ Beɛbe mɔi, bii ì ye mii ɲau be fei wa ce, i mà ɲa iyi kubaai amu Amai Amanɛ kaa kpe má, ajɔu í maai wa mɔm.

³⁰ Ntɔ ntɔ, ɲ wa n sɔ ɲɛi, kù je inɛi nsei ɲa feii aa ku ideu ku bei ku ce.

³¹ Lele do ilɛ fei á na ku tā, amma idem ɲa kaa tā pai.

Ilaaɔ nɲu akāi í mà ajɔ iyi mii ɲau á ce
(Cɔ Matie 24:36-44)

³² Jesu í sɔ ɲa má í ni, inɛ kāma kù mà waatiu hee ma je ajɔ iyi mii ɲau á ce, baa amaleka ɲa iyi à wa lele, baa amu Amau, í gbe Ilaaɔ Baaba nɲu akā.

³³ I ce laakai ɲa, i ya maa cɔ kpāa nɔ i ya ce kutɔ ɲa si na iyi í jò i kù mà waati iyi ajɔu á to wa ɲa.

³⁴ Á yei bei inɛ iyi wa bɔ ilu nɔ í jà woo ce icɛɛ ɲa kpasɛɛ í na inɛ fei icɛɛ, nɔ í sɔ woo degbe andɛ koofau ku maa cɔ kpasɛu.

³⁵ Si na iyi í jò i kù mà ɲa ma alei ilu kpasɛu á na ku to wa walakɔ idū laja, walakɔ waatii kukɔi jɛɛ, walakɔ daadaakɔ, na nɲu, i máa cɔ kpāa ɲa,

³⁶ ku ba ku mà naa ku ba ɲɛ ì waa sí njoo ɲa, nɔ ku mà naa ku boe ɲɛ.

³⁷ Ide iyi ɲ wa n sɔ ɲɛu ihɛ, nɲu mɔi ɲ wa n sɔ inɛ fei. I máa cɔ kpāa ɲa.

14

Inɛ ngbo ɲa à waa busi nje a kpa Jesu
(Cɔ Matie 26:1-5; Luku 22:1-2; Zāa 11:45-53)

¹ Si afei ajɔ minji jingau Iku ku kua do ti Pɛɛ hai nɛ lefee á to wa. Nɔi inɛ

ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲau à waa de kpāa bei aa ce a mu Jesu do bisi a kpaa.

² Amma à waa ni, kù sīa ku je si ajɔi jingauu ku ba hoya hoyo ku mà dede si zamaau.

Abo gɔ í fāsi irii Jesu tulare

(Cɔ Matie 26:6-13; Zāa 12:1-8)

³ Jesu í wa Betani kpasɛi Simɔɔ iyi í tako í ce bɔɔi dintɛu, ɲɔi abo gɔ í lɔ wa bi tɛɛ waati iyi à waa je. Wa mu ama caka ku sīa gɔ iyi à ce do abatii, iyi í nɛ tulare ku nɛ fia iyi à ce do ikpoi naadi. Tulareu í bei í caada. Nɔi í lɛge ama cakau nɔ í fāsi tulareu si irii Jesu.

⁴ Nɔ inɛ gɔ ɲa à wa be. À sɔ nje do idɔɔkɔ à waa ni, na mii í ce abou ihɛ í koo í ce asɔɔi tulareu ihɛ.

⁵ Aa ka taai wo zakai fia icɛi adɔ akā nɔ ka mua ilu are ɲa. Nɔi à waa la si abou do kugaabu.

⁶ Amma Jesu í ni, i jò abou. Na mii í ce ì waa ye taaleɛ ɲa. Mii jiidai í ceem be.

⁷ Ntɔ ntɔ, ilu are ɲa aa maa weɛ do inɛ waati kāma fei, nɔ waati iyi ì bi fei aa yɔkɔ i ce nɲa jiidai ɲa, amma amu n kaa n na n weɛ do inɛ hee do ajɔ fei.

⁸ Abou í ce andi gbugbāɛ iyi á yɔkɔ mbe, í fāsi aram tulare do njuuma béi à ya fāsi arai iku ɲa a bei a si ɲa.

⁹ Ntɔ ntɔ, tengi bii inɛ ɲa aa koo a maa waazo laabaau jiidau si andunya fei, aa sisi ide iyi abou ihɛ í ce a maa yeò gigie.

Zudasi á fita anyii Jesu

(Cɔ Matie 26:14-16; Luku 22:3-6)

¹⁰ Nɔi Zudasi Isikarioti, inɛ akāi mɔcɔ maateeji ɲau, í bɔ bi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau í ni nɲu á da nɲa Jesu si awɔ.

¹¹ Iyi à gbɔ ideu, ɲɔi inɔ nɲa í dɔ nɔ à ni anɲa aa muaa fia. Nɔi Zudasi wa de kpāa béi á ce ku zambaɔ Jesu ku na inɛ ɲau.

Jesu wa je jingau Iku ku kua do mɔcɔɛ ɲa

(Cɔ Matie 26:17-25; Luku 22:7-14, 21-23; Zāa 13:21-30)

¹² Si ajɔ sintei jingau Pɛɛ hai nɛ lefeeu, si waati iyi inɛ ɲa à ya saka

angudāi jingau Iku ku kua a ceò kuwee, ñai mǎcǎi Jesu ñau à beee à ni, iwoi ì bi kaa ceee ijei jingauu.

13 Ñai í be amanε minji si inǎi mǎcǎe ñau í sǎ ña í ni, i bǎ inǎ ilu, aa ye mǎkǎ gǎ wa so inyi jǎlǎ. I tooε.

14 Mǎkǎu á koo ku lǎ kpasē gǎ. Kpasē bii á lǎu, i koo i sǎ ilu kpasēu i ni ña, Mεεtu í ni ka beee ile bii ññu á je jingau Iku ku kua do mǎcǎi ññu ña.

15 Mǎkǎu á bǎd ñε si antai ile ku kpeke gǎ nǎ á nyisi ñε ilaawa nla gǎ iyi à ce sǎlui fei ndεε tā. Bei aa ce nwa sǎlui jingauu ña.

16 Ñai mǎcǎ ñau à dasi kpǎa à nε. Iyi à to inǎ iluu nǎ à ye ideu í ce bei Jesu í sǎ ñau, ñai à ce ijei jingauu be.

17 Iyi alε í lε, ñai Jesu í to wa do mǎcǎ maateeji ñau.

18 Waati iyi à waa je ñai Jesu í ni, ntǎ ntǎ, inε akǎ ññε iyi awǎd à waa je, ññui á zambam.

19 Ñai inǎi aña fei í fǎ, nǎ à wasi ku beee akǎ akǎ à waa ni, isa kù je amu ya.

20 Ñai Jesu í je ñña í ni, si inǎi inε maateejiu, inε akǎ ññε á gǔsi pǔε si inǎ jeε awǎd ajǎ. Lafēi á zambam.

21 Do ntǎ amu Amai Amanε an ku si bei kukǎi idei Ilaaǎ wa fǎ. Amma inε iyi á zambam á ye ijuukpǎ nla nla. Á tiaa inεeu bii í je a kù búu mǎm wo.

Ije iyi aa ka yeò gigii ikui Jesu
(Cǎ Matie 26:26-30; Luku 22:14-20; Kǎr. 1, 11:23-25)

22 Waati iyi à waa je, ñai Jesu í so pǔε í saabu Ilaaǎ titǎ í bei í bububue í na mǎcǎe ñau í ni, i gba ña. Iyi ihēi í je aram.

23 Ñai í so kǎǎfu má si bii à dasi vǔε í saabu Ilaaǎ nǎ í na ña aña fei à mǎ.

24 Ñai í sǎ ña í ni, iyi ihēi í je njem. Ññui í je nyindai akabuu iyi Ilaaǎ í dǐ do amanε ña. An nikǎε na irii dulum dii inε nkpǎ.

25 Ntǎ ntǎ, n kaa n mǎ atē vǔε má í gbe hee ajǎ iyi an mǎ vǔε titǎ si andunya titǎi Ilaaǎ.

26 Si anyie à kǎ iri ña nǎ à fita à bǎ iri kutai Olivie ña.

Jesu wa fǎ iyi Piεε á jǎ ku ni kù mà ññu
(Cǎ Matie 26:31-35; Luku 22:31-34; Zǎa 13:36-38)

27 Ñai Jesu í sǎ mǎcǎe ña í ni, inε fei aa nyiò anyi na irim. Béi Ilaaǎ í fǎ si kukǎi ideε, beεbei á ce. Í ni ññu á kpa woo degbeu nǎ angudǎ ñau a fangaa bii fei.

28 Amma an jǐ hai si bale nǎ n cua ññε n bǎ ilεi Galilee.

29 Ñai Piεε í sǎ ña í ni, baa bii inε fei wa nyiò anyi na irie, amu n kaa n nyiò anyi pai.

30 Ñai Jesu í sǎ ña í ni, ntǎ ntǎ, ñnyii, idūuyi mǎm, hee ajεε ku maa kǎ ise gbeeji, aa jǎ ise gbεeta i ni i kù mà m.

31 Amma béi Jesu wa fǎ, beεbe mǎi Piεε í ya fǎ hee lele ku ni, n kaa n kǎsie pai, baa bii í je an ku do awǎ ajǎi. Ñai aña fei à fǎ beεbe.

Jesu wa ce kutǎ Gεsemanee
(Cǎ Matie 26:36-46; Luku 22:39-46)

32 Ñai Jesu do mǎcǎe ña à bǎ inya gǎ iyi à ya kpe Gεsemanee. Iyi à to be nǎ í sǎ ña í ni, i buba ihē titǎ ña n koo n ce kutǎ wa.

33 Ñai í gbǎ Piεε do Zaaki do Zǎa à bǎ waju. Nǎ njǎ í muu hee arae fei í rǎ.

34 Ñai í sǎ ña í ni, inǎ ku fǎ í naa sim nla nla hee wa bi ku kpam. I wa ihē, i wǎ njǎo ña.

35 Iyi í fǎ beεbe í tā ñai í bǎ waju keeke í koo í sεεbata ile wa ce kutǎ, bii á ce, wahalau ku jǐd ññu.

36 Wa ni, Baam, aa yǎkǎ i ce mii fei. Jǎ wahalau ihē ku jǐim. Amma do ññu fei, ku maà ti ku je ti idǎǎbim, jǎ idǎǎbie ku ce.

37 Si anyie ñai í nyi wa bi mǎcǎ mεeta ñau í ba ña à waa sǐ njǎo. Ñai í bee Piεε í ni, Simǎ, ì waa sǐ njǎoi? Debei, i kù yǎkǎ i kù wǎ njǎo baa lεeu akǎ?

38 I wǎ njǎo nǎ i maa ce kutǎ ña ku ba i maà dasi kulelei inε ña. Idǎi amanε í bi, amma arae í kua gbugbǎε.

39 Ñai í nyi má í koo í ce kutǎ si ide akǎu.

40 Iyi í nyi wa bi tu ña má, nǎ í ba ña à waa sǐ njǎo má, domi njǎo wa kpa ña. Iyi í jǐ ña nǎ a kù mà bei aa sǎo má.

41 Ñai í nyi í koo í ce kutǎ má nǎ í baa bi tu ña ise gbεetasiaε í bee ña í ni, ì sǔ ì waa sǐmi ñai hee nsei? Í to beεbe. Wee, awaatiu í to tā, iyi aa mu amu Amai Amanε, á daa ilu dulum ña si awǎ.

⁴² Wee, inε iyi á zambam wa to wa. I dede ka kòo ña.

À mu Jesu

(Cɔ Matie 26:47-56; Luku 22:47-53; Zãa 18:3-12)

⁴³ Iyi Jesu wa fɔ bεεβε, gbakã ñoi Zudasi, inε akãi mɔcɔ maateeki ñau, í to wa. Zamaa nla gɔ wa tooε wa à waa mu taakuba ña do golo ña. Inε ngboi woo weei Ilaaã ñau do woo kɔ inε ña si wooda ña do inε ngbo ñau à bε ña wa.

⁴⁴ Waati iyi Zudasi í dasi idɔ ñnu ku zamba Jesuu, í sɔ inε ñau nyinda gɔ iyi ñnu á ce. Í ni, inε iyi an koo n ya n baabaε, lafɛε mbe. I muu dim dim i nεε ña.

⁴⁵ Hai Zudasi í to wa gbakã, í sekεε si Jesu í ni, Mεetu. Nɔi í baabaε.

⁴⁶ Nɔi inε ñau à to Jesu awɔ à muu.

⁴⁷ Nɔi inε akãi mɔcɔ ñau í yɔ taakubaε í cafe itii amaacei woo wee nlaɪ Ilaaãu í buu.

⁴⁸ Nɔi Jesu í bee ña í ni, amui ì naa ku mu ña do taakuba do golo ña bei woo ce ile?

⁴⁹ N ya n wa si inɔ ñne ajɔ fei n maa n kɔ inε ña si cio kpasɛi Ilaaã, nɔ i kù mum ña. Amma ñnu ñau bε fei í ce ku ba kukɔi ideɪ Ilaaã ku kɔ.

⁵⁰ Nɔi mɔcɔ ñau fei à jɔɔ à sa.

⁵¹ Nɔi ama awaasũ gɔ mɔ wa too Jesu, wa kpaka acɔ. Nɔi inε gɔ wa de ku muu,

⁵² amma í sa basɪ í jɔɔ acɔu.

Jesu í wa wajui igbei woo kiiti ña

(Cɔ Matie 26:57-68; Luku 22:54-64, 63-71; Zãa 18:13-14, 19-24)

⁵³ Nɔi à bɔɔ Jesu bi woo wee nlaɪ Ilaaãu. Tengɪ bei inε ngboi woo wee ñau do inε ngbo ñau do woo kɔ inε ña si wooda ñau à tɔtɔɔ.

⁵⁴ Nɔ Piεε í wa hee jiiji wa too Jesu wa do anyi hee í bɔ inɔ bantumai kpasɛi woo wee nlaɪ. Nɔi í buba bε do woo degbe andε koofa ñau, wa nyia kɔkɔi ina.

⁵⁵ Waati ñnu inε ngboi woo wee ña do igbei woo kiiti ñau fei à waa de ide gɔ iyi aa yεɔ taaleɪ Jesu a ba a kpa. Amma a kù ba.

⁵⁶ Inε nkɔɔ í wasi ku máa ide, amma ide ñna kù waa so nje.

⁵⁷ Nɔi inε gɔ ña à dede à máa ide à ni,

⁵⁸ à gbɔ iyi í ni ñnu á legε kpasɛi Ilaaãu nɔ si afei ajɔ mεeta ñnu á be ku ma mmue iyi kaa je do awɔi amanε.

⁵⁹ Amma baa si bε, ide ñna kù so nje.

⁶⁰ Nɔi woo wee nlaɪ í dede í leeki si wajui aña fei, nɔ í bee Jesu í ni, i kù waa ni ide gɔ? Ide mii inε ñau ihɛ à waa yεɔ taaleε.

⁶¹ Amma Jesu wa cokoe, kù fɔ ide gɔ. Nɔi woo wee nlaɪ í beεε má í ni, awɔi ì je inε iyi Ilaaã í cica, Amai Ilaaã?

⁶² Nɔi Jesu í jεaa í ni, oo, amui. Nɔ aa ye ña amu Amai Amanε ñ wa n buba si awɔ ñjei Ilaaã ilu gbugbã fei. Nɔ ajɔ akã aa na í yem ña ñ wa n naa si kudũi ijɪ má.

⁶³ Nɔi woo wee nlaɪ í ga ibɔε ku nyisiɔ idɔɔkɔε. Nɔ í ni, a kù waa de sie ilu sεeda kãma má.

⁶⁴ Í gbɔ bei wa bu Ilaaã ña. Beirei ì ye a cea mɔkɔu ña. Nɔi aña fei à ye taaleε à ni a kpa.

⁶⁵ Nɔi inε gɔ ña à wasi ku tusi Jesu antɔ gbakã nɔ à bii ijue à bei à waa daa kutu à beεε à waa ni, awɔ waliɪ, sɔ wa inε iyi í cãε. Nɔi sooge ñau à mu Jesu à wasi ku sambalaε.

Piεε í jã í ni ñnu kù mà Jesu

(Cɔ Matie 26:69-75; Luku 22:56-62; Zãa 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Waati iyi Piεε í wa bantumai kpasɛu, ñoi inε akãi ama inaabo woo ce icεi woo wee nlaɪ Ilaaãu í naa bε.

⁶⁷ Iyi í ye Piεε wa nyia, ñoi í cɔɔ sɛε í ni, awɔ mɔ, ì tako ì wεε do Jesu inεi Nazaretiu.

⁶⁸ Amma í jã í ni, n kù màa fɔ, n kù gbɔ ide iyi ì waa fɔ. Nɔi í fita í bɔ ikpa andε kabau. Waati bεεbei jεε wa kɔ.

⁶⁹ Nɔi ama inaabo woo ce icεu í yɔɔ bε má, ñoi í wasi ku sɔ inε ña iyi à wa beu wa ni, inεeu ihɛ inε akã ñnai.

⁷⁰ Nɔi Piεε í jã má. Iyi í kpe keeke, ñoi inε ña iyi à wa beu à sɔ Piεε à ni, ntɔ ntɔ, awɔu inε akã ñnai, domi awɔ mɔ inεi Galileei.

⁷¹ Nɔi Piεε í ceekpe í ni, n kù mà mɔkɔ iyi ì waa fãau bε ña.

⁷² Bε gbakā ajεε í kō ise gbeejisiaε. N̄oi Piεε í ye gígii ide iyi Jesu í s̄ōu wo í ni, hee ajεε ku maa kō ise gbeeji aa j̄ā ise gbεeta í ni i kù m̄am. N̄oi Piεε í l̄osi ku kpata.

15

À b̄ò Jesu si wajui Pilati

(C̄o Matie 27:1-2, 11-14; Luku 23:1-5; Z̄āa 18:28-38)

¹ N̄oi daadaakō inε ngboi woo weei Ilaaḍ nau do inε ngbo nau do woo kō inε na si wooda nau do inε na iyi à gbe si igbei woo kiiti nau fei à t̄at̄ō à w̄ūa ideu aj̄o. N̄o à d̄i Jesu à koo à daa Pilati si aw̄o.

² N̄oi Pilati í beεε í ni, aw̄oi ì je ilaalui Zuifu na? N̄o Jesu í j̄eaa í ni, oo, si bei ì f̄o.

³ N̄oi inε ngboi woo wee nau à má Jesu ide ikā ikā fei.

⁴ N̄oi Pilati í beεε má í ni, i kù waa f̄o ide ḡo? I kù gb̄o bei à waa nie?

⁵ Amma Jesu kù j̄e ide k̄ama má hee biti í mu Pilati.

À ye taalei Jesu a ba a kpa

(C̄o Matie 27:15-26; Luku 23:13-25; Z̄āa 18:39-19:16)

⁶ Wee si jingauí Iku ku kua fei Pilati í ya j̄ò inei piis̄ō akā iyi zamaa í bii.

⁷ Wee inε ḡo í wa ile piis̄ō bε do kpaasie na si na iyi í j̄ò à kpa inε ḡo si waatii ide ku kō n̄a. Iriei Barabasi.

⁸ N̄oi zamaau í b̄o bi Pilati à waa t̄ōε ku cea āna bei í ya ce n̄a ad̄o fei si jingauu.

⁹ N̄oi Pilati í bee na í ni, ì bi n̄ j̄ò n̄ε ilaalui Zuifu nau na?

¹⁰ Í f̄o bεεbei si na iyi í j̄ò wa mà s̄āa s̄āa iyi na igui í j̄ò inε ngboi woo weei Ilaaḍ nau à daa n̄u Jesu si aw̄o.

¹¹ Amma inε ngboi woo weei Ilaaḍ nau à wasi ku mante zamaau à ni a s̄ō Pilati ku nya n̄a Barabasi.

¹² N̄o Pilati í bee na má í ni, to, beirei ì bi n̄ cea inε iyi ì ya maa kpe ilaalui Zuifu nau.

¹³ N̄oi à d̄ō anu à ni, kpakpae si j̄ii ku gaau.

¹⁴ N̄o Pilati í bee na í ni, laal̄o yoomai í bei í ce. Amma b̄ei Pilati wa f̄o fei,

bεεbe m̄oi inε nau à ya d̄ō anu hee lele a ni, kpakpae si j̄ii ku gaau.

¹⁵ Si na iyi í j̄ò Pilati í bi ku ce iyi á d̄ōa zamaau si, n̄ui í j̄ò í nya n̄a Barabasi n̄o í mu Jesu í j̄ò à t̄eaa kp̄ōt̄ō. Si anyiε, n̄o í daa sooge na si aw̄o a koo a kpakpae si j̄ii ku gaau.

Sooge na à waa yaako Jesu

(C̄o Matie 27:27-31; Z̄āa 19:2-3)

¹⁶ N̄oi sooge nau à gb̄ā Jesu à b̄ōε kabai ilaalu, n̄o à t̄ōt̄ō sooge na iyi à gbe nau fei bε.

¹⁷ N̄oi à daa Jesu si ib̄o nkpa sis̄o ḡo, n̄o à ba fulai aḡū à daa si iriε.

¹⁸ N̄oi à yaakoε à waa ni, f̄ō ilaalui Zuifu na.

¹⁹ N̄oi à ya maa c̄āa kpokpoo si iriε, a maa tusiε ant̄o, n̄o à waa gulea à waa s̄εbata si wajue.

²⁰ Iyi à yaakoε à t̄ā, n̄oi à nyaa ib̄o nkpa à bei à daa si ib̄oε, n̄o à b̄ōε waduude à koo à kpakpae si j̄ii ku gaau.

À kpakpa Jesu si j̄ii ku gaau

(C̄o Matie 27:32-44; Luku 23:26-43; Z̄āa 19:17-27)

²¹ Wee inei Sireni ḡo iyi à ya kpe Sim̄ō wa baa hai iko, n̄o í to wa bε. Baai Alesandu do Rufusui. Iyi í to wa n̄o sooge nau à muu do gbugb̄ā à k̄āa j̄ii ku gaau bii aa kpakpa si Jesuu.

²² N̄oi à b̄ō n̄u do Jesu si inya ḡo iyi à ya kpe Ḡōḡōta, waat̄o inya iyi í j̄o kokoí iri.

²³ N̄o à ná Jesu at̄ē v̄εε iyi à ȳōḡε do iw̄o iyi à ya kpe miru, amma í kō ku m̄ō.

²⁴ N̄oi à kpakpae si j̄ii n̄u. Si anyiε sooge nau à ta kpaasi j̄inεε na a ba a ye iyi inε fei á ba. Bεεbei à ce ikp̄ēi jaεε nau.

²⁵ Daakō zakai bei is̄o m̄εs̄ai à kpakpae si j̄ii n̄u.

²⁶ N̄oi à kō kurarεε si j̄ii ḡo à masi j̄ii bii à kpakpaeu, à ni ilaalui Zuifu na.

²⁷ N̄oi à kpakpa ile minji ḡo na bε má, inε akā ikpa aw̄o n̄j̄εε, inε akā m̄o ikpa aw̄o cangae. [

²⁸ Bεεbei kuk̄oi idei Ilaaḍ í k̄ō iyi í ni, à dooae si inε laal̄o na.]

²⁹ Woo l̄o na à ya maa gugb̄ā iri a buu a maa ni, ah̄ā, kù j̄e aw̄oi ì ni aa l̄εḡe

kpasēi Ilaaḍu nɔ i maa ma si afei ajɔ mɛɛta?

³⁰ To, faaba araε bε, kita hai si antai jii ku gaauu.

³¹ Bεεbe mɔi inε ngboi woo weei Ilaaḍ ηau do woo kɔ inε ηa si wooda ηau à waa yaakoε. À sɔ nje à waa ni, í faaba inε gɔ ηa amma kaa yɔkɔ ku faaba araε.

³² Bεbei, nηu Kirisi ilaalui Izireliu ku kita wa hai si jii nɔu ku ba ka yɔɔ, nɔ ka dasiε naane. Bεεbe mɔi, inε ηa iyi à kpakpa do Jesu ajɔu à ya maa yaakoε.

Waati iyi Jesu í ku

(Cɔ Matie 27:45-56; Luku 23:44-49; Zāa 19:28-30)

³³ Nɔi dasā nkpau ilu í kuku si ilε fei hee í koo í to isɔ mɛɛtai aε.

³⁴ Nɔi si isɔ mɛɛtau Jesu í dɔ anu hee lele í ni, Eloí, Eloí, lama sabatani, waatɔ Ilaaḍ, Ilaaḍ, na mii í ce ì fūsím awo.

³⁵ Nɔi inε gɔ ηa iyi à wa beu à gbɔ ideu. Nɔ à ni, i gbɔ, wa kpe Elii.

³⁶ Nɔi inε akā nηa í sei í koo í dī kanya si golo gɔ í sɔsi inyīlkā í bei í naa í toa Jesu ku cɔcɔε, nɔ í ni, ka leekī, ka cɔ ma Elii á naa ku kitae hai si jii ku gaauu.

³⁷ Nɔi Jesu í dɔ anu hee lele í bei í ku.

³⁸ Asee, waati bεεbe si ilui Zeruzalemu, ridoo iyi í wa kpasēi Ilaaḍu í ga í kpε minji hai lele hee ku bɔ ilε.

³⁹ Inε ngboi sooge ηa iyi í wa wajui Jesu í ye yaase bei í ce í bei í ku, nɔ í ni, ntɔ ntɔ, inεeu ihē Amaí Ilaaḍi.

⁴⁰ Nɔi inaabo gɔ ηa mɔ à wa be à waa cɔ ilu wa hai jii. Si inɔ nηa Maari inei Madalau í wa be do Salomee do Maari, iyei Zozee do Zaaki iyi í je ama awaasūu.

⁴¹ Wee hai tako, waati iyi Jesu í wa ilēi Galilee, anai à tooε à ya maa cea ice. Nɔ inaabo nkpɔ gɔ ηa mɔ à wa be, iyi anɔ̀ ηa à sɔ Jesu wa iyi wa naa Zeruzalemu.

À dasi ikui Jesu bale

(Cɔ Matie 27:57-61; Luku 23:50-56; Zāa 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Iyi aε í lε, nɔi Zozefu inei Arimateeu í naa bε. Í bei í je ilu bεεε si inɔi Zuifu woo kiiti ηau, nɔ wa cɔ kpāa

iyi Ilaaḍ á na ku je bomma. Wee ajɔi sɔlui jingauí. Iju kumáε ajɔi kusímii á je. Na nɔi í jɔ Zozefu í bɔ bi Pilati do wɔkɔ ku tɔε ikui Jesu.

⁴⁴ Nɔi Pilati í bití do iyi í gbɔ à ni í kú tã. Nɔi í kpe inε ngboi sooge ηau í beε ma Jesu í kú í kpe.

⁴⁵ Iyi inε ngboi sooge ηau í sisiaa yaase bei Jesu í kuɔ, nɔi í jesi Zozefu koo so ikuu.

⁴⁶ Nɔi Zozefu í koo í ra acɔ fūfū, nɔ í nya ikui Jesu wa hai si jii ku gaauu, í woo do acɔu. Nɔ í suu si isai kuta gɔ iyi à gbe wo. Si anyiε í bimbili kuta nla gɔ í dīò andei balεu.

⁴⁷ Nɔi Maari inei Madalau do Maari iyei Zozee à ye bii à waa dasi ikui Jesuu.

16

Kujti Jesu hai si bale

(Cɔ Matie 28:1-8; Luku 24:1-12; Zāa 20:1-10)

¹ Iyi ajɔi kusími í lɔ, nɔi Maari inei Madalau do Salomee do Maari iyei Zaaki, à ra tulare iyi aa koo a fāsi ikui Jesu.

² Nɔi ajɔ amaazuma daadaakɔu abo ηau à bɔ bi balεu,

³ nɔi à waa bee nje si kpāau à waa ni, yooi á tale nwa kutau hai si andei balεu ya.

⁴ À waa fɔ bεεbei si na iyi í jɔ kutau í la í caa. Amma iyi à cɔ waju à ye kutau í bimbili.

⁵ Nɔi à lɔ inɔ balεu nɔ à ye awaasū gɔ wa buba do awo nje be, wa dasi jaba fūfū, nɔ njo í mu ηa jiida jiida.

⁶ Nɔi í sɔ ηa í ni, i maà jɔ njo ku mu ηε. N̄ ma iyi Jesu, inei Nazaretiui ì waa dεdε ηa, iyi à kpakpa si jii ku gaauu. Í jii hai si bale, kù wa ihē má. I cɔ tengi bii à dasiεu wo.

⁷ Amma i koo bεbei i koo i sɔ mɔcɔε ηau do Pieε takae i ni, á cua nηε ku bɔ ilēi Galilee. Bei aa koo i yɔɔ ηa si bei í sɔ ηε wo.

⁸ Nɔi à fita wa à sa hai bi balεu do kuyaya domi njo í mu ηa ntɔ ntɔ. A kù nɔ a kù sɔ inε gɔ ideu na irii njo iyi í mu ηau.

Jesu í tusea Maari inei Madalau arae
(Cə Matie 28:9-10; Zãa 20:11-18)

[
9 Iyi Jesu í j̄i hai si bale ajɔ amaazuma daadaakɔu, bi Maari inei Madalau í tako í nyisi arae. Maariui Jesu í tako í lelea inei inɔko mɛɛje wo.

10 Nɔi abou í koo í sɔ kraasie ŋa laabaauu. Aŋai à waa too Jesu wo nɔ à wɛɛð inɔ kufɔ à wasi ku kpata.

11 Iyi í ni Jesu í j̄i má, ŋɔu í yɔɔ, a kù dasie naane.

Jesu í tusea mɔcɔ minji gɔ ŋa arae
(Cə Luku 24:13-35)

12 Si anyii ŋɔu, ŋɔi Jesu í tuse arae bi mɔcɔ minjie gɔ ŋa iyi à waa ne si kpãa, à waa bɔ ilɛko. Amma í kraasi arae si kuye ŋa.

13 Nɔi inɛ ŋau à baa inɔ ilu nɔ à koo à sɔ inɛ bubu ŋau, amma kraasi ŋau a kù dasi aŋa mɔ naane má.

Jesu í tusea mɔcɔ maatakã ŋau arae
(Cə Matie 28:16-20; Luku 24:36-49; Zãa 20:19-23; IWB 1:6-8)

14 Si anyie Jesu í koo í tuse arae bi mɔcɔ maatakã ŋau bii à waa je. Nɔi í gbagba si ŋa na naane hai dasi ŋa do idɔ kule ŋa, si na iyi í j̄ɔ a kù jesi ide inɛ ŋa iyi à yɔɔ í j̄i hai si balɛu.

15 Nɔi í sɔ ŋa í ni, i bɔ si andunya fei, nɔ i waazoa inɛ baa yooma fei laabaau jiidau ŋa.

16 Inɛ iyi í dasi naane nɔ í j̄ɔ à dasie inyi á ba faaba, amma inɛ iyi kù dasi naane, Ilaaã á ye taaleɛ ku kpãa iju.

17 I cɔ maamaake gɔ ŋa iyi woo dasim naane ŋa aa ce. Aa lele inei inɔko ŋa do irim, nɔ aa fɔ ide do fee ŋa iyi i kù waa gbɔ ŋa.

18 Aa mu njo ŋa do awɔ, nɔ baa bii à mɔ kɔɔtɛ gɔ kaa ce ŋa ide kãma. Aa lesi bɔɔ ŋa awɔ nɔ a ba iri.

Jesu í nyi bi Ilaaã má
(Cə Luku 24:50-53; IWB 1:9-11)

19 Iyi Lafɛɛ Jesu í sɔ ŋa ideu í tã, ŋɔi à soo lele í koo í buba si awɔ njei Ilaaã.

20 Nɔi mɔcɔ ŋau à koo à waa waazoa inɛ ŋa bii fei. Nɔ Lafɛɛ wa sobi ŋa si icɛu, í j̄ɔ à ya maa ce maamaake ŋa ku ba inɛ ŋa a mà iyi ide ŋa í je ntɔ.]

Laabaau jiiida iyi Luku í kɔ

Ide Sintε

1-4 Baakɔm Teofilu, ilu beεε nla, ñ wa n ceε fɔɔ.

Í síaam si n kɔε tiaú ihē wa n sɔε dee dee mii iyi í ce si anini nwa. Inε ña iyi à yɔɔ hai sinte, nɔ à baa à jε woo ce icei ideu, aŋai à sɔ wa. Iyi inε ña à gbɔɔ, inε nkpɔ nkpɔi í ce kookaai ku ba a kɔɔ dee dee. Nɔ í síaam si amu mɔ n kɔε wa ku ba i mà kam kam iyi ide ña iyi à kɔε siu ntɔi, domi ñ wúa ideu fei hai sinteε.

Amaleka gɔ wa fɔ ideí kubí Zāa woo dasi inyi

5 Si waati iyi Herodu í jε ilaalui Zudee, woo weei Ilaaɔ gɔ í wa be à ya kpoo Zakari. Si wuai woo weei Ilaaɔ ña iyi í jε ti Abiai í wa. Aboei à ya kpe Elizabeti. Si dimii Arɔɔ iyi í jε woo wee nla sinteí Ilaaɔui í wa.

6 Aŋa minji fei à jε dee dee si wajui Ilaaɔ nɔ à waa jirima woodai Lafēε do ideε fei mam mam.

7 Amma a kù ne ama domi Elizabeti gbendai, nɔ aŋa minji fei à gbo tā.

8 Ajɔ ñɔu gɔ, Zakari wa ce icei kuweeε si wajui Ilaaɔ domi si wuaei kuweeu í to si.

9 Wee, à ya ta kpasai ku ba a mà inε iyi á lɔ si kpasēí Ilaaɔ koo jo tularε. Nɔi ajɔ ñɔu be, kpasau í so Zakari, ñɔi í jɔ í lɔ inɔ ileu koo jo tularεu.

10 Nɔ zamaau fei wa ce kutɔɔ waduude si waati iyi wa jo tularεu.

11 Nɔi amalekai Ilaaɔ gɔ í naa siε, wa leekí si awɔ ñjei bi ku jo tularεu.

12 Iyi Zakari í yɔɔ ñɔi zigie í da, nɔ njo í muu hee í caa.

13 Amma amalekau í sɔɔ í ni, maà jɔ ñjo ku muε, Zakari. Ilaaɔ í gbɔ kutɔɔε. Elizabeti aboe á bíε ama inεmɔkɔ nɔ i sɔɔ Zāa.

14 Aa ne inɔ didɔ nla nla nɔ inε nkpɔ á wεε do inɔ didɔ na kubie,

15 si na iyi í jɔ inε nlaí á jε si wajui Aɔ Lafēε. Kaa mɔ vεε, hee má jε atē kulele

mmu gɔ. Nɔ á kɔɔ Hundei Ilaaɔ hai inɔi iyee.

16 Á jɔ inεi Izireli nkpɔ ku kpaasi ido nɔ a nyi wa bi Aɔ Lafēε ñɔa.

17 Nɔi á cuaa Ilaaɔ nɔ ku ye bei Elii walii nlaí takou. Gbugbāε mɔ á yei bei ti Elii. Á jɔ baa do ama ñɔa ña a gbɔsi ñje, nɔ á jɔ hai gbɔ ide ña mɔ a ce lasabu bei inε dee dee ña.

18 Amma Zakari í sɔ amalekau í ni, amu wee ñ gbɔ tā nɔ abom mɔ í ce inε ngbo. To, beirei an ce n mà iyi ideu á ce.

19 Nɔi amalekau í jεaa í ni, amui Gabiēli. Amui ñ ya n wa bi Ilaaɔ n maa n ceaa ice. Nɔi í bem wa n na n bæ ide ku fɔ nɔ n sisie laabaau jiidau ihē.

20 Amma i kù dasi idem nɔu naane baa do iyi á na ku ce bii waatiε í to. Na ñɔu, aa deki, i kaa yɔkɔ i fɔ ide má í gbe ajɔ iyi ideu í cei.

21 Wee inε ña à waa degbe Zakari, nɔ à biti do iyi wa kpe inɔ kpasēí Ilaaɔ be.

22 Iyi í fita wa, kù yɔkɔ ku ba ña ide ku fɔ má, ñɔi à mà iyi í ce kuyε gɔi si inɔ ileu be. Wa ba ña ide ku fɔ do awɔ ku nyisi iyi ntɔi, amma kù yɔkɔ ku fɔ ide do gele.

23 Si anyii kuyeu, Zakari í mɔsi iceε má hee í koo í to ajɔ iyi iceε í kpa iri inɔ kpasē be. Nɔi í nyi ideε.

24 Si anyie, Elizabeti aboe í ba así, nɔ wa singa araε zakai cukpa miu, í ni *

25 Cɔ mii iyi Ilaaɔ í ceem. Í cɔm do iju jiiida nɔ í nyaam anyɔ si wajui amane ña.

Amaleka wa fɔ ideí kubí Jesu

26 Iyi asíi Elizabeti í ba cukpa mεεfa, ñɔi Ilaaɔ í be amaleka Gabiēli Nazareti si ilei Galilee.

27 Í bɔɔi bi mudēε gɔ iyi kù mà mɔkɔ, amma à mua awaasū gɔ iyi à ya kpe Zozefu, si dimii ilaalui Davidi. Irii mudēεui í jε Maari.

28 Amalekau í lɔ bi tεε í sɔɔ í ni, ñ wa n ceε fɔɔ, awɔ iyi Ilaaɔ í cea didɔ. Aɔ Lafēε í wεε do awɔ.

29 Nɔi Maari í biti do ideu nɔ wa bee araε ide wa ni, yoomai í jε yaasei fɔɔu ihē.

* **1:24 wa singa araε** Ara ku singaεu kù je na anyɔ. Á yɔkɔ ku je wa bi ku maa wεε ñɔu akā ku ba ku saabu Ilaaɔ.

³⁰ Nɔi amalekau í sɔɔ í ni, maà jò njo ku muε Maari. Ilaaɔ́ í ceεε didɔ́.

³¹ Aa ba así í bí ama inεmɔkɔ nɔ í sɔɔ Jesu.

³² Á na ku je inε nla. Amaí Ilaaɔ́i aa ya kpoo, nɔu iyi kù ne saa. Aɔ́ Lafɛε á coo ilaalu, á náa bommai Davidi balae.

³³ Nɔui á je bomma si dimii Zakɔbu do ajɔ fei. Bommaε kaa ne kɔɔ †.

³⁴ Nɔi Maari í bee amalekau í ni, beirei á ce ku ce, si bei n kù mà mɔkɔ.

³⁵ Nɔi amalekau í jeaa í ni, Hundei Ilaaɔ́i á naa sie, nɔ gbugbãε ku biie bei jiji. Nɔui í jò aa kpe ama kumá iyi aa na í biu Amaí Ilaaɔ́.

³⁶ Elizabeti nyaanzeεu mɔ iyi à ya maa kpe gbendau, do si agboεu fei, í ne asíi ama inεmɔkɔ. Í wεε si cukpa mεεfasiaε nsei.

³⁷ Maari, jò í mà iyi nkãma kù wεε iyi Ilaaɔ́ í mɔngɔ.

³⁸ Nɔi Maari í ni, amu woo ce icei Aɔ́ Lafɛεi. Fei ndεε ku ceem bei ì sɔm nɔu. Nɔi amalekau í ne.

Maari í bɔ Elizabeti ku cɔ

³⁹ Si anyii nɔu, nɔi Maari í dede do saasa í dasi kpãa wa ne ikpa geete ηa, í bɔ ilu gɔ si ilɛi Zudee.

⁴⁰ Iyi í to be ηɔi í lɔ kpasɛi Zakari nɔ í ce Elizabeti fɔɔ.

⁴¹ Waati iyi Elizabeti í gbɔ fɔɔi Maariu, ηɔi amau í yaga si inɔε, nɔ Elizabeti í kɔɔ Hundei Ilaaɔ́.

⁴² Nɔ í dɔ́ anu hee lele í ni, Ilaaɔ́ í weεε í re inaabo fei, nɔ kuweeu á sɔ si ama iyi aa na í bíu.

⁴³ Yooi ñ je hee iyei Lafɛεm í naa bi tom.

⁴⁴ Waati iyi ñ gbɔ fɔɔεu be, ama iyi í wa inɔm í yaga do inɔ didɔ́.

⁴⁵ Ilu inɔ didɔ́i awɔ iyi ì dasi naane iyi mii iyi Ilaaɔ́ í sɔε á na ku ce.

Iri ku kɔi Maari

⁴⁶ Nɔ Maari í ni, Idɔm wa saabu Aɔ́ Lafɛε.

⁴⁷ Nɔ ñ wεεɔ inɔ didɔ́ na irii Ilaaɔ́ Woo faabam,

⁴⁸ Si na iyi í jò í kãsim iju jiidae, amu woo ce iceε iyi n kù je ngɔgɔ.

Nɔ hai nsei inei andunya ηa fei aa maa ni amuu ilu inɔ didɔ́i,

⁴⁹ Domi Ilaaɔ́, ilu gbugbã fei í ceem mii nla nla.

Iriε í má.

⁵⁰ Í ya ce araarei inε ηa iyi à waa jirimae hee do ajɔ fei.

⁵¹ Í ce iceε gbugbã ηa do gbugbãi awɔε Nɔ í fangaa inε ηa iyi lasabui idɔ nɔa í ne faaɔ.

⁵² Í keke ilaalu ηa si batai bomma ηa ηa,

Nɔ í so ilu are ηa lele.

⁵³ Í jò inε ηa iyi ari wa kpa à je mii jiiida ηa à yo,

Amma í lele ilu fia ηa awɔ ngbe.

⁵⁴⁻⁵⁵ Í sobi inei Izireli woo ce iceε ηa,

Í ce araare ηa hee do ajɔ fei

Bei í tako í sɔ Aburahamu do tɔkuε ηa Aηa iyi à je bala nwa ηa.

⁵⁶ Iri iyi Maari í kɔu mbe. Si anyie nɔ í buba bi Elizabeti be zakai cukpa mεeta, í bei í nyi ideε.

Kubí Zãa woo dasi inyi

⁵⁷ Awaati í to bii Elizabeti á bí amae, nɔ í bí ama inεmɔkɔ.

⁵⁸ Kpaasie ηa do nyaanzeε ηa à gbɔ iyi Aɔ́ Lafɛε í ce araareε ntɔ ntɔ, nɔ aηaɔ ηa à wεεɔ inɔ didɔ́ ajɔ.

⁵⁹ Si ajɔ mεεjɔsia à naa ku dasi amau bango, nɔ à waa bi à kpoo Zakari, irii baεεu.

⁶⁰ Amma iyeε í so ide í ni, aawo, Zãai aa kpoo.

⁶¹ Nɔi à sɔɔ à ni, si nyaanzeε inε kãma kù ne dimii iriu be.

⁶² Nɔ à bee baεε do awɔ ku ba a mà bei í bi a kpe amau.

⁶³ Nɔi Zakari í tɔɔ mii gɔ si bii á kɔ si, nɔ í kɔ í ni, Zãai í je iriε. Nɔ aηa fei à biti.

⁶⁴ Nɔi gbakã Zakari í yɔkɔ í fɔ ide do gelee, nɔ í lɔsi ide ku fɔ wa saabuɔ Ilaaɔ́.

⁶⁵ Nɔi njo í mu hee do inε ηa iyi à wa amεε amεε fei. Nɔ si ilεekoí geetei Zudee ηa fei inε ηa à wasi ku ce faajii ideu.

⁶⁶ Inε ηa iyi à gbɔ ideu fei à ya maa muui si idɔ nɔa nɔ a maa ni, debei, beirei amau ihɛ á na ku je.

Mii ηa iyi í ceu ihɛ fei wa nyisi iyi gbugbãi Ilaaɔ́ í wεε do nɔu.

† **1:33 Zakɔbu** Zakɔbui à ya kpe Izireli má. Bii à ni á je bomma si dimii Zakɔbu, si dimii inei Izireli ηa feii à waa fãa.

Iri ku k̄oi Zakari

⁶⁷ N̄oi Zakari baai amau í k̄òò Hundei Ilaaḍ, n̄o í ce walii í ni,

⁶⁸ Saabui í je ti Ilaaḍ Laf̄ēi inei Izireli ḡa

Si na iyi í j̄ò í naa bi inεε ḡa í na í ya ḡa.

⁶⁹ N̄o í naa nwa Woo faaba ilu gbugbā wa si nyaanzei ilaalu Davidi amaaceεu,

⁷⁰ Si bei í j̄ò walii kumáε ḡau à f̄o wo hai ku kpe.

⁷¹ N̄ḡui á faaba wa hai si aw̄oi mbεε nwa ḡa,

Do hai bi inε ḡa iyi à cé wa fei.

⁷² Bεεbei í nyisi bala nwa ḡa araareε, N̄o wa yeò gigii akabuu kumáε.

⁷³ Akabuuui í je kuwā iyi í cea Aburahamu bala nwa,

⁷⁴ Í ni n̄ḡu á nya wa hai si aw̄oi mbεε nwa ḡa,

N̄o n̄ḡu ku j̄ò ka cea n̄ḡu ice do w̄òk̄o.

⁷⁵ N̄o ice iyi aa ka ceau ku je do id̄o kumá n̄o ka je dee dee si wajue do aj̄o fei si kuwεε nwa.

⁷⁶ N̄o aw̄o amam, aa kpee waliii Ilaaḍ, n̄ḡu iyi k̄u nε saa,

Domi aa cuaa Laf̄ēi i maa teesea kp̄āa,

⁷⁷ N̄o aa j̄ò inεε ḡa a mà iyi aḡa aa ba faaba waati iyi Ilaaḍ á nya dulum du ḡa.

⁷⁸ Nt̄o nt̄o, araarei Ilaaḍ Laf̄ēi nwa í lá si wa.

Na saabui araareui í j̄ò inya kumá í naa si wa hai lele bei nunui daak̄o,

⁷⁹ Ku ba ku má inya si inε ḡa iyi à waa buba si ilu kuku do si j̄j̄i iku

Ku maa neò awa fei si kp̄āai laakai ak̄a.

⁸⁰ Iri iyi Zakari í k̄ōu mbε. Si anyii n̄ḡu amau wa la, n̄o bisie wa k̄ōsi n̄o í koo í wa ghabua hee í koo í t̄òò aj̄o iyi í nyisi araε bantuma si wajui inei Izireli ḡa.

2*Kubí Jesu**(C̄o Matie 1:18-25)*

¹ Waati bεεbe, ilaalu n̄lai Romu iyi à ya kpe Ogusitu í na wooda í ni a ce inε ḡa kuka si ilεε fei.

² Kuka sinteu ih̄ε à cooi si waati iyi Kiriniusi wa je ilu ilε si ilei Siri.

³ N̄o inε fei í nε si ilue koo na irie a k̄oò si tia.

⁴ N̄oi Zozefu m̄o í nε hai Nazareti si ilei Galilee, í b̄o ilei Zudee si ilui Davidi iyi à ya kpe Betelehemu, domi n̄ḡu m̄o nyaanzei Davidii wa je.

⁵ Í b̄o ku na irie, n̄ḡu do Maari aboe iyi í nε as̄i*.

⁶ Si waati iyi à wa be, aj̄o í na í to bii á bí amae.

⁷ N̄o í bí ama sintee, ama inεm̄ok̄o. Í b̄iie do ac̄o n̄o í t̄oò si bi ku jei angud̄a ḡa, si na iyi í j̄ò inya k̄u wεε bii inε n̄ḡo ḡa aa s̄o.

Amaleka ḡo ḡa à naa bi woo degbe ḡa

⁸ Woo degbe ḡo ḡa à wa in̄o sako be, à waa degbe angud̄a ḡa id̄u.

⁹ N̄oi amalekai Aḍ Laf̄ēi ḡo í faata si ḡa wa, n̄o inya kumá n̄la ḡo í kaako ḡa. Inya kumáu amboei Laf̄ēui. N̄oi n̄ḡo í mu ḡa jiida.

¹⁰ Amma amalekau í s̄o ḡa í ni, i maà j̄ò n̄ḡo ku mu ḡe. Laabaau jiidai ñ naa ku sisi n̄ḡe, iyi á jea inε fei in̄o did̄o n̄la.

¹¹ Laabaauu wee. Nnyi, si ilui Davidi, à bí n̄ḡe Woo faaba. N̄ḡui í je Laf̄ēi, inε iyi Ilaaḍ í cicau.

¹² Yaase bei aa màau ḡa wee. Aa ye ama kp̄ot̄oò ḡo be à b̄iie do ac̄o, wa s̄u si bi ku jei angud̄a ḡa.

¹³ Iyi í f̄o bεεbe í t̄a n̄oi gbak̄a amaleka mmu ḡo ḡa à naa bi tεε aḡa nkp̄o nkp̄o n̄o à saabu Ilaaḍ à waa ni,

¹⁴ ka j̄ò irii Ilaaḍ ku nε amboe hee lele. N̄o laakai ku s̄u ku wa si ilε si inε ḡa iyi Ilaaḍ í bi.

Woo degbe ḡau à b̄o Betelehemu

¹⁵ N̄oi amaleka ḡau à j̄ò ḡa à nyi lele. Si anyii n̄ḡu, woo degbe ḡau à sabuu n̄ḡe à waa ni, deb̄ei, ka b̄o Betelehemu, kaa c̄o mii iyi í ce, iyi Aḍ Laf̄ēi í j̄ò à mà.

¹⁶ N̄o à ce saasa à sei à koo. N̄oi à to n̄o à ye Maari do Zozefu, do ama kp̄ot̄oò b̄iie wa s̄u si bi ku jei angud̄a ḡa.

¹⁷ Iyi à ȳoò, à waa sisi mii iyi amalekau í s̄o ḡa si ḡāmei amau.

* **2:5 Maari aboe** à ni Maari í je aboe si na iyi í j̄ò aḡaò à wεε, amma aḡaò a k̄u t̄ot̄oò s̄εε hee í koo í biò Jesu.

18 Nə inε ηa iyi à gbə idei woo degbe ηau fei ideu í ya mu ηa bitii.

19 Amma Maari nje wa mu fei ndεε si idəε, nə wa lasabu si do laakai.

20 Nəi woo degbe ηau à sinda à waa nε. Nə à waa nyisi amboei Ilaađ, à waa saabuε na irii mii iyi à gbə do iyi à ye fei, domi fei ndεε í cei si bei amalekau í sisi nηa.

À bəđ Jesu kpasēi Ilaađ

21 Si ajə mεεjəsia ηəi à səə Jesu, iri iyi amalekau í ni a kpoo hai waati iyi iyee kù nε asiu. Ajə nηu be məi aa dasie bango.

22-23 Mii iyi Moizi í kə si woodae wee. Í ni, ama inεməkə iyi à bí sinte fei aa nyaa ikāi ku je ti Ađ Lafēε. Na ηəi í jə iyi waati í to si bii aa ce kuwee Maari ku bei ku má si ayawo iyi í ceu Zozefu do Maari à so amau à bəđ Zeruzalemu ku ba a nyisi Ađ Lafēε

24 nə a ce kuwee. Kuweeu do kufe minji wala do ankasiidi minjii à ya coođ si bei à kəə si woodai Ađ Lafēε.

25 Wee məkə gə í wa Zeruzalemu be à ya kpoo Simeđ. Məkəu í je inε dee dee nə í m̀a bεεrei Ilaađ. Wa degbe inε iyi á na ku tū idəi inei Izireli ηa nə Hundei Ilaađ í wεε do nηu.

26 Hundei Ilaađu í səə wo í ni á ye inε iyi Ađ Lafēε í cicau ku bei ku ku.

27 Nəi Hundeu í tale sie kpasēi Ilaađ ku bə. Iyi iyeđ baai Jesu ηa à ləðe be ku ba a cea bei wooda í fə,

28 ηəi Simeđ í gbaa í muu si awəε í saabu Ilaađ wa ni,

29 Lafēε, nsei jə amu woo ce icεε n jə andunya do laakai ku sū si bei ì s̄m wo,

30 Domi ijum í ye faabaε,

31 Iyi ì ce səəluε si wajui dimi fei.

32 Nηui í je inya kumá iyi á nyisi dimi mmu ηa kpāε.

Nə nηui í je amboei inεε ηa, inei Izireli ηa.

Walii iyi Simeđ í ce

33 Ide iyi Simeđ wa fə si gāmei amau í mu iyeđ baε fei biti.

34 Simeđ í wee nηa nə í s̄ Maari iyei Jesuu í ni, Ilaađ í cica amau ihēi ku kεkε inε nkpə nə ku dede inε nkpə mə si inəi

inei Izireli ηa. Nηui Ilaađ í be wa ku je bei nyinda, amma inε ηa aa kə sie.

35 Nə lasabui idəi inε nkpə kú fita gbugbāa. Awə takae, inə ku fə á gūε ajə akā si idəε bei taakuba.

Ana walii inaabo

36 Inaabo walii gə mə í wa be à ya kpoo Ana, amai Fanueli si dimii Azεε ηa. Abou í gbo ntə ntə. Í ce muau zakai adđ mεεje məkəε kù bei kù na kù wεε,

37 nə í buba jaađ adđ nkpə nkpə. Nsei abou í nε adđ cinε do mεε, nə ci ya fita hai bantumai kpasēi Ilaađ. Dasā do idū fei, í ya maa cea Ilaađ icei do anu kudī do kutəə.

38 Waati bεεbe nηu mə í sekεε si ηa wa, wa saabu Ilaađ, nə í ləsi idei amau ku sisia inε ηa iyi à waa degbe inε iyi á na ku faaba inei Zeruzalemu ηa fei.

39 Waati iyi iyeđ baai Jesu ηa à tā mii ηa iyi woodai Ađ Lafēε í ni a ceu fei, ηəi à nyi Nazareti ilu nηa si ilei Galilee.

40 Nə amau wa la, gbugbāε wa kəəsi nə í kəđ bisi. Nə didəi Ilaađ í wεεa.

Jesu í bə kpasēi Ilaađ si waati iyi í nε adđ maateeji

41 Adđ fei iyeđ baai Jesu ηa à ya bə jingau iku ku kuai Zeruzalemu.

42 Si waati iyi Jesu í nε adđ maateeji ηəi à bə jingauu si bei à nε dəəneε.

43 Iyi jingauu í tā à waa nε, ηəi Jesu í gbe Zeruzalemu be, amma baεε ηa a kù m̀a.

44 A waa tamaa bei í wa si inə nηai. Wee à nei zakai ajə akā, ηəi à dεdεε si inəi nyaanze nηa ηa do kpaasi nηa ηa.

45 Amma a kù yəə, nə à sinda à nyi ikpa Zeruzalemu à waa dεdεε.

46 Si ajə mεetasia ηəi à yəə bantumai kpasēi Ilaađ. Wa buba si aninii woo kə inε ηa si wooda ηa, wa gbə ide nηa nə wa bee ηa ide.

47 Inε ηa iyi à waa gbə ideε fei à bitio bisie do si bei wa je nηa ide.

48 Iyi baεε ηau à yəə be, ηəi aηa mə à biti, nə iyee í ni, amam, na mii í ce ì ce nwa bεεbe. Amu do baεε wee, à wasi ku dεdεε do inə ku fə nla nla.

49 Nəi í bee ηa í ni, na mii í ce ì waa dεdεεm ηa. I kù m̀a ηa iyi wūai Baam nii ñ nε n ce?

⁵⁰ Amma ide iyi wa sɔ ɲau a kù gbɔ yaaseɛ.

⁵¹ Nɔi í too ɲa à nɛ Nazareti nɔ wa gbɔ ide ɲa. Wee iyeu wa mu ide ɲau ihɛ fei si idɔɛ.

⁵² Jesu í lá wa koo nɔ bisie mɔ wa kɔɔsi nɔ wa dɔa Ilaaɔ si hee do amanɛ ɲa fei.

3

Waazoi Zãa woo dasi inyi
(Cɔ Matie 3:1-12; Maaku 1:1-8; Zãa 1:19-28)

¹ Iyi ilaalu nlai Romu iyi à ya kpe Tibɛɛ í ce adɔ maatũ si bommaɛ, waati beɛbe Pɔnsu Pilatii wa je ilu ilei Zudee, nɔ Herodu mɔ wa je inɛ ngbo si ilei Galilee, nɔ Filipu ifɔɛu mɔ wa je inɛ ngbo si ilei Iture do Takoniti, nɔ Lisania mɔ wa je inɛ ngbo si ilei Abileni.

² Aní do Kaifu ɲa mɔ à waa je woo wee nlai Ilaaɔ. Waati beɛbei Ilaaɔ í sɔ Zãa amai Zakari ide si gɔɔɔɔ.

³ Nɔ Zãa í bɔ si ilu ɲa iyi à wa kɔkɔi idoi Zuudɛɛ fei wa waazo ɲa wa ni, i kpaasi idɔ ku ba Ilaaɔ ku kpa idei dulum du ɲɛ nɔ a dasi ɲɛ inyi.

⁴ Beɛbei ide iyi walii Ezai í kɔ si tiaɛu í ce. Í ni, Imui inɛ gɔ wa dɔ anu si gɔɔɔɔ wa ni, I teese kpãai Lafɛɛ ku tɛ ɲa.

⁵ Nɔ aa dɔ lɔma ɲau fei. Nɔ geete do iri kuta fei á munga anu, Nɔ kpãa ku ka ɲa fei aa tɛ, Kpãa iyi í sãmi fei á sɔa.

⁶ Inɛ fei á yɛ béi Ilaaɔ wa faaba wa.

⁷ Zamaa nkpɔ nkpɔi wa koo bi Zãa ku dasi ɲa inyi. Nɔ í sɔ ɲa í ni, inɛ inɛ buu ɲa bei njo wukuku, yooi í sɔ ɲɛ í ni i saa idɔkɔi kiitii Ilaaɔ iyi á na ku naau.

⁸ Na ɲɲu, i ce kookoosu jiida i nyisið iyi ì kpaasi idɔ ɲa, nɔ i maà tamaa mà aa ba faaba ɲa si na iyi í jò ì ya maa ni inɛ ì je dimii Aburhamu ɲa. N̄ wa n sɔ ɲɛ, Ilaaɔ á yɔkɔ ku so kuta ɲau ihɛ ku ce ɲa dimii Aburhamu ɲa.

⁹ Wee dagba wa kã si j̄li tã mɔm a dað icuɛ. Na ɲɲu, j̄li iyi kù waa so iso jiida fei aa daa a dasi ina.

¹⁰ Nɔi zamaau í beɛɛ wa ni, debɛi, beirei aa ka ce.

¹¹ Nɔ í je ɲa í ni, inɛ iyi í nɛ ibɔ minji ku so akã ku mua kpaasie iyi kù nɛ, nɔ inɛ mɔ iyi í nɛ ije ku kpɔɔ do kpaasie.

¹² Woo gba fiái lɛmpoo gɔ ɲa mɔ à naa a dasi aɲa mɔ inyi, ɲai à beɛɛ à ni, Mɛɛtu, beirei aa ka ce.

¹³ Nɔi í sɔ ɲa í ni, i maà gba ku lɔ zaka bei à da ɲɛ.

¹⁴ Nɔi sooge gɔ ɲa mɔ à beɛɛ à ni, awa mɔ ni, beirei aa ka ce. Nɔ í sɔ ɲa í ni, i maà ya gba fiái inɛ gɔ do gɔɔɔɔ ɲa, nɔ i maà ya má inɛ gɔ ide, nɔ i maà ya donda iyi à waa sã ɲɛ.

¹⁵ Inɛ ɲau à waa cɔ kpãai inɛ iyi Ilaaɔ í cicau nɔ à waa lasabu si idɔ ɲa mà Zãa í je inɛɛu.

¹⁶ Nɔ Zãa í sɔ aɲa fei í ni, inyii amu ñ wa n dasi ɲɛ, amma inɛ gɔ wa naa iyi í rem do gɔɔɔɔ. N kù to n fũ baa ikũi baataɛ. Nɲui á da ɲɛ si Hundei Ilaaɔ do ina.

¹⁷ Wa mu kaale ku fɛ bileɛɛ si awɔ, nɔ ku kpã bileeu bii à kpokpɔɛ, nɔ ku ko yɔyɔu ku dasi aka, sakou mɔ ku dasi ina iyi ci ya ku.

¹⁸ Do faaji nkpɔ gɔ ɲa mɔi Zãa wa ceàð inɛ ɲa waazoi laabaau jiida.

¹⁹ Amma hai tako ilaalu Herodu í so Heriodiasi, aboi ifɔɛ, í je aboɛ, ɲai Zãa í gɔɔɔɔ siɛ na ideu do na daa laalɔ ɲa iyi í ce fei wo.

²⁰ Si antai laalɔ ɲa iyi Herodu wa ce, do ankãanyi í na í jò à mu Zãa à dasie piisɔɔ má.

Inyi ku dasii Jesu

(Cɔ Matie 3:13-17; Maaku 1:9-11)

²¹ Zãa í wasi inɛ nkpɔ nkpɔ ku dasi inyi si waati iyi a kù dasie piisɔɔ, ɲai Jesu mɔ í naa bi tɛɛ, nɔ í dasi Jesu mɔ inyi. Nɔi Jesu wa ce kutɔɔ nɔ lelei Aɔ í cɔi,

²² nɔ Hundei Ilaaɔ í de siɛ wa hai lele do ara gɔ bei ankasiidi. Nɔ à gbɔ ide ku fɔ gɔ wa hai lele í ni, awɔu amam nii, ñ bie jiida jiida. Siei inɔ didɔm fei í ya wa.

Balai Jesu ɲa

(Cɔ Matie 1:1-17)

23 Jesu í to adõ kuntaa í bei í sinti icεε. Inε ηa à ya maa cõai bei amai Zozefu *. Balai Zozefu † ηa wee
 24 Heli do Matati do Levi do Mεliki do Zanaí Zozefu,
 25 do Matatia do Amõsu do Naumu do Esili do Nagai,
 26 do Maatu do Matatia do Semeni do Zozeki do Zoda,
 27 do Zoanani do Reza do Zorobabeli do Salateli do Neri,
 28 do Mεliki do Adi do Kosamu do Elimadamu do Eε,
 29 do Zozue do Eliezεε do Zorimu do Matati do Levi,
 30 do Simeõ do Zuda do Zozefu do Zonamui do Eliakimu,
 31 do Melea do Mena do Matata do Natãa do Davidi,
 32 do Izai do Obedi do Boazi do Salumõ do Nasõõ,
 33 do Aminadabu do Adimi do Aani do Esiromu do Perezi do Zuda,
 34 do Zakõbu do Izaaki do Aburahamu do Tera do Nakõõ,
 35 do Seruku do Ragau do Falaki do Eβεε do Sala,
 36 do Kainamu do Aafasadi do Semu do Nowee do Lamεki,
 37 do Matusala do Enõku do Zeredi do Maleleli do Kainamu,
 38 do Enõsi do Seti do Adamu do Ilaaõ.

4

Seetam í lele Jesu

(Cõ Matie 4:1-11; Maaku 1:12-13)

1 Jesu í kõõ Hundei Ilaaõ nõ í baa hai idoi Zuudεε. Nõ Hundeu í bõðε si ghabua.
 2 Nõ Seetam í leleεε be zakai ajõ ciiji. Nõ si ajõu be fei kù je nkãma. Iyi baai ηju í lõ, ηõai ari wa kpaa.
 3 Nõ Seetam í sõõ í ni, bii awõu Amai Ilaaõ do ntõ, jõ kutau ihε ku kpõð pεε.
 4 Nõ Jesu í jεaa í ni, kukõi ideí Ilaaõ í ni, amanε ci ya wεε na ije ηju akã.
 5 Nõ Seetam í bõðε hee antai iri kuta gõ, í nyisiε bommai andunya fei si iju kãmεε.
 6 Nõ í sõõ í ni, amboei bomma ηau fei an muue nõ an jõ i ne yiiko si ηa. Inε iyi

nõ bi, lafεεi an mua, si na iyi í jõ à nam nii.

7 Na ηju, bii ì naa ì gule si wajum, fei ndεε á je tεε.

8 Nõ Jesu í jεaa í ni, kukõi ideí Ilaaõ í ni, Aõ Lafεεi aa gulea, nõ ηju akã ai tõõ.

9 Nõ Seetam í gbãa í bõðε Zeruzalεmu nõ í gũðε hee si antai ile lelei kpasεi Ilaaõ nõ í sõõ í ni, bii awõu amai Ilaaõ, fo i dinga ile,

10 domi kukõi ideí Ilaaõ í ni, Ilaaõ á na amalekaε ηa wooda na iriε a maa degbeε,

11 nõ a maa muε si awõ ku ba i maà ti i koosε si kuta.

12 Nõi Jesu í jεaa í ni, kukõi ideí Ilaaõ í ni, maà ti i sii Aõ Lafεεε.

13 Iyi Seetam í leleε si bisie ηau be fei í tã, ηõai í jõõ titã í ne hee waati mmu gõ má.

Jesu í sinti icεε Galilee

(Cõ Matie 4:12-17; Maaku 1:14-15)

14 Nõ Jesu í nyi ikpa ilei Galilee do gbugbãi Hundei Ilaaõ, nõ iriε í fangaa si ileu fei.

15 Wa kõ ηa si cioi ideí Ilaaõ ile bii Zuifu ηa à ya ce kutõtõõ ηja ηa, nõ inε fei wa saabue.

À kõi Jesu Nazareti be

(Cõ Matie 13:53-68; Maaku 6:1-6)

16 Nõ Jesu í bõ Nazareti ilu bii í je amau. Nõi si ajõi kusimi í bõ ile bii Zuifu ηa à ya ce kutõtõõu si bei í ne dõõnεε. Nõi í dede ku cio tia.

17 Nõi à náa tia iyi Ezai waliuu í kõ. Si bei wa fũu ηõai í kã si kukõ gõ iyi wa ni,
 18 Hundei Aõ Lafεε í wa sim.

Í cicaam n sisiaò ilu are ηa laabaau jiidau.

Í bem n koo n sõ inei piisõõ ηa n ni aa jõ ηa a ne

Nõ n sõ fεεju ηa n ni aa ye ilu má,
 Nõ n jõ inε ηa iyi inε ηa à waa taa gbugbã a ne ara ηja.

19 Nõ n sisia inε ηa n ni awaatii didõi Lafεε í to wa.

20 Nõi Jesu í ka tiau má í sindoa woo ce icεu nõ í buba. Nõi inε ηa iyi à tõtõõ be fei à kãsie iju.

* **3:23 à ya maa cõai bei amai Zozefu** Ntõ ntõ Zozefu kù tõtõõ sεε do Maari à bei à bí Jesu. Ilaaõ í je baaε.

† **3:23 balai Zozefu** Tengi ihε ideí balai Maarii à waa fõ. Bii à ni balai Zozefu, na iyi aηaò Maari à so njei.

21 Nɔi í sinti idee ku sɔ̄ ɲa í ni, nnyii kukɔi idei Ilaaɔ̄ iyi ì gbɔ̄ nseiɲu ɲa í kɔ̄.

22 Nɔi aɲa fei à waa jɛaa sɛɛda jiiida, nɔ̄ bitɪ í mu ɲa do ide didɔ̄ iyi wa fita hai si gɛlɛɛu. À ni, kù jɛ amai Zozɛfuɲu mbe ya.

23 Nɔ̄ Jesu í sɔ̄ ɲa í ni, kù nɛ sika aa kpaam mɔ̄ndau ihɛ́ í ni ɲa, awɔ̄ lokotoro, faaba arae. Ce iluɛ ihɛ́ mii ɲa iyi à gbɔ̄ ì ce Kapɛranumu fei.

24 Amma an sɔ̄ ɲɛ, walii kãma kù wɛɛ iyi í ya nɛ bɛɛɛ si ilui nɲu takae.

25 Ì mà sãa sãa ɲa iyi ari nla gɔ̄ í ce si ilɛu fei si waatii Elii walii nlaɲu. Ijɪ kù rɔ̄ si afei adɔ̄ mɛɛta do cukpa mɛɛfa, ma irei. Waati bɛɛbɛ inaabo jaaɔ̄ nkɲɔ̄ í wa si ilei Izireli.

26 Do nɲu fei, Ilaaɔ̄ kù bɛ Elii walii nlaɲu bi kãma ɲa bii kù jɛ bi jãaɔ̄ gɔ̄ í wa Sareputa si ilei Sidɔ̄*.

27 Nɔ̄ dintɛ nkɲɔ̄ mɔ̄ í wɛɛ wo si ilei Izireli si waatii Elizee waliiɲu. Do nɲu fei, kù jɔ̄ gɔ̄gɔ̄ ɲa gɔ̄ ku ba iri, bii kù jɛ Naama inɛi ilei Siriu.

28 Iyi Jesu í fɔ̄ bɛɛbɛ í tã ɲɔi idɔi inɛ ɲa iyi à wa ile bii à ya ce kutɔ̄tɔ̄u bɛ fei í kɔ̄.

29 Nɔi à dede à lelee hai inɔ̄ iluu à bɔ̄ɔ̄e hee si antai iri kuta si bii à ma ilu ɲa ku ba a taleɛ wa ilɛ.

30 Amma í lɔ̄ anini ɲa bɛ í nɛɛ.

Jesu í lele inɛi inɔ̄koi inɛ gɔ̄ (Cɔ̄ Maaku 1:21-18)

31 Nɔ̄ Jesu í bɔ̄ Kapɛranumu, ilui Galilee gɔ̄ nɔ̄ wa kɔ̄ inɛ ɲa si cioi idei Ilaaɔ̄ si ajɔi kusimi.

32 Wa kɔ̄ ɲa si cio do yiiko. Nɲui í jɔ̄ ideu í tosi ɲa.

33 Wee mɔ̄kɔ̄ gɔ̄ í wa ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔ̄tɔ̄u bɛ í nɛ inɛi inɔ̄kɔ̄, ɲɔi í dɔ̄ anu hee lele í ni,

34 mii í wa si gãmei awae ɲa awɔ̄ Jesu inɛi Nazareti. Ì naa ku kpa wai? Ñ mà inɛ iyi ì jɛ. Awɔ̄ ì jɛ inɛ kumá iyi Ilaaɔ̄ í bɛ wa.

35 Nɔi Jesu í la sie í ni, koko, fita hai si mɔ̄kɔ̄. Nɔi inɛi inɔ̄kɔ̄ í ta mɔ̄kɔ̄ ilɛ si anini ɲa, nɔ̄ í fita sie, kù mɛɛ.

* 4:26 *Sareputa si ilei Sidɔ̄* Sareputa do Sidɔ̄ fei irii ilu ɲai, amma bii à waa fɔ̄ ideu ilu ɲa iyi à wa kɔ̄kɔ̄i Sidɔ̄, si ilei Sidɔ̄i à ya ni à wa.

36 Nɔi aɲa fei à bitɪ, à bee nɲɛ aɲa duusɔ̄ à waa ni, ide dimi yoomai ihɛ́. Mɔ̄kɔ̄u wee wa sɔ̄ inɛi inɔ̄kɔ̄ ɲa ide do yiiko do gbugbã nɔ̄ à waa fita.

37 Nɔi iriɛ í fangaa si ilɛkoi iluu fei.

Jesu í jɔ̄ bɔ̄ nkɲɔ̄ í ba iri (Cɔ̄ Matie 8:14-17; Maaku 1:29-34)

38 Nɔi Jesu í fita hai ile bii à ya ce kutɔ̄tɔ̄u, nɔ̄ í bɔ̄ kpasɛi Simɔ̄. Wee iyei aboi Simɔ̄u wa ce bɔ̄i ara gbãa ntɔ̄ ntɔ̄. Nɔi à tɔ̄ɛ ku jɔ̄ ku ba iri.

39 Nɔi í kamba si abou í la si ara gbãau nɔ̄ í nya. Nɔ̄ abou í dede gbakã í Yaɛɛ ɲa.

40 Alei ajɔ̄ nɲu iyi inunu í lɔ̄, ɲɔi inɛ ɲa iyi inɛ ɲa ɲa à waa ce bɔ̄i dimi ikã ikã fei à wasi ku naaɔ̄ ɲa wa bi tɛɛ. Nɔ̄ í lesi aɲa fei awɔ̄ í jɔ̄ à ba iri.

41 Inɛi inɔ̄kɔ̄ ɲa mɔ̄ à fita hai si inɛ nkɲɔ̄, à dɔ̄ anu à waa ni, awɔ̄ ì jɛ Amai Ilaaɔ̄. Amma Jesu í la si ɲa nɔ̄ wa ganji ɲa ide ku fɔ̄ domi à mà iyi nɲuu inɛ iyi Ilaaɔ̄ í cicai.

Jesu wa waazo ilei Zudee (Cɔ̄ Maaku 1:35-39)

42 Iyi iju í má ɲɔi Jesu í fita hai inɔ̄ ilu í bɔ̄ ghabua. Nɔi zamaa nkɲɔ̄ nkɲɔ̄ gɔ̄ wa dedɛɛ. Iyi à to bi tɛɛ ɲɔi à tɔ̄ɛ suuru ku maà nɛ ku jɔ̄ aɲa.

43 Amma í sɔ̄ ɲa í ni, kù nɛ bei an ce iyi n kù waazo laabaau jiidai bommai Ilaaɔ̄ si ilu mmu ɲa má, domi na nɲui à bɛm wa.

44 Iyi í fɔ̄ bɛɛbɛ í tã nɔ̄ í koo í dabii wa ce waazo ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔ̄tɔ̄u ɲa ilei Zudee.

5

Jesu wa kpe mɔ̄cɔ̄ sintɛɛ ɲa (Cɔ̄ Matie 4:18-22; Maaku 1:16-20)

1 Ajɔ̄ nɲu gɔ̄ Jesu wa leeki kɔ̄kɔ̄i tenku iyi à ya kpe Genesareti, nɔ̄ zamaa nla gɔ̄ wa mantɛɛ ku ba a gbɔ̄ ideu Ilaaɔ̄.

2 Nɔ̄ í yɛ akɔi inyi minji itfi tenkuu bɛ. Amma sɔ̄kɔ̄ ɲau à fita à waa wie taoɔ̄ ɲa ɲa.

3 Nɔ̄ Jesu í lɔ̄ inɔ̄ akɔi inyi akã. Akɔi inyi iyi í lɔ̄ siu inɛ nɲu ti Simɔ̄i. Nɔ̄

í kpe Simɔɔ í tɔɔe í ni ku na ku sɛkɛɛð akɔu hai itli inyiu keeke. Nɔi í buba si inɔi akɔu, wa kɔ zamaau si cio.

⁴Iyi í fɔ ideɛ í tã nɔ í sɔ Simɔɔ í ni, bɔð akɔu si bua, nɔ i le taao nɔe ɔa si inyiu i mu cɛɛ ɔa.

⁵Nɔi Simɔɔ í sɔɔ í ni, Mɛɛtu, à ce ice do idũ fei a kù mu ngɔgɔ. Amma si bei awɔi ì fɔ, an dasi taao ɔau inɔ inyi.

⁶Nɔi à dasi taao nɔa ɔau inɔ inyi. Iyi à dasi ɔi à mu cɛɛ bututu hee taao nɔa ɔau à waa bi a ga.

⁷Nɔ à kpe kpaasi nɔa ɔa iyi à wa si akɔ minjisiau do awɔ a naa a sobi ɔa. Iyi aɔa mɔ à naa nɔ akɔ minjiu fei í kɔ do cɛɛ hee wa bi ku mi.

⁸Iyi Simɔɔ Píɛɛ í yɛ mii nɔu í ce bɛɛbɛ ɔi í koo í gule si wajui Jesu í ni, Lafɛɛ, tɛkɛɛ hai bi tom, domi amuu ilu dulum nii.

⁹Í fɔ bɛɛbei si na iyi í jò njo í muu, nɔu do kpaasiɛ ɔau fei na cɛɛ nkɔɔ nkɔɔ iyi à muu.

¹⁰Bɛɛbɛ mɔi njo í mu kpaasi minjiɛ ɔa, Zaaki do Zãa amai Zebedee ɔau. Amma Jesu í sɔ Simɔɔ í ni, maà jò njo ku muɛ. Bɛbei inɛ ɔa iyi aa toom ɔai aa ya maa dede.

¹¹Nɔi à bɔð akɔi inyiu ice nɔ à jò fei ndɛɛ à waa too Jesu.

Jesu í jò dinte ɔa í ba iri

(Cɔ Matie 8:1-4; Maaku 1:40-45)

¹²Si anyii nɔu Jesu í wa si ilu ɔa bɛ, nɔ mɔkɔ ɔa í naa bi tɛɛ. Mɔkɔu wa ce bɔɔi dinte jiida. Iyi í yɛ Jesu ɔi í naa í sɛɛbata si wajue í tɔɔe suuru í ni, Lafɛɛ, bii ì bi, aa yɔkɔ i jò n ba iri n je inɛ iyi í má.

¹³Nɔi Jesu í yɔ awɔɛ í luu nɔ í ni, ñ bi. Ba iri nɔ i je inɛ kumá. Bɛ gbakã bɔɔi dinteu í nya.

¹⁴Nɔi Jesu í sɔɔ í ni ku maà sɔ inɛ kãma ideu bɛ, amma koo nyisi araɛ bi woo weei Ilaaɔu. Nɔ í ni ku ce kuwee iyi Moizi í jileu. Kuweeu bei á nyisi inɛ ɔa iyi í je inɛ iyi í má bɛbei.

¹⁵Do nɔu fei, iriɛ í fangaa wa kɔɔsi, nɔ zamaa nkɔɔ nkɔɔ í ya maa tɔtɔ bi tɛɛ ku ba a gbɔ ideɛ nɔ ku ba a ba iri si bɔɔ nɔa ɔa.

¹⁶Amma Jesu í ya bɔ gbabuai nɔu akã koo ce kutɔɔ.

Jesu í jò wɛɛɛ ɔa í ba iri

(Cɔ Matie 9:1-8; Maaku 2:1-12)

¹⁷Ajɔ nɔu ɔa Jesu wa kɔ inɛ ɔa si cio. Wee Farisi do woo kɔ inɛ ɔa si wooda ɔa ɔa à waa buba bɛ. À naai hai Zeruzalem do hai ilu ɔa iyi à wa ilei Zudee do ilei Galilee fei. Nɔ inɛ ɔa à waa yɛ gbugbã Lafɛɛ Jesu waati iyi í jò bɔɔ ɔa à waa ba iriu.

¹⁸Nɔi inɛ ɔa mɔ à naa bɛ à waa so wɛɛɛ ɔa wa si makɛɛ. Nɔ à waa dede bei aa ce a lɔðɛ ile a koo a jilɔ si wajui Jesu.

¹⁹Amma a kù ba do bii aa lɔðɛ na irii zamaau, ɔi à koo à gũ antai ileu, à luu nɔ à kitaaɛ do makɛɛu si aninii zamaau si wajui Jesu.

²⁰Iyi Jesu í yɛ naane nɔa ɔi í sɔ wɛɛɛu í ni, mɔkɔɔyi, ñ kpa ideɛ dulum dɛɛ.

²¹Woo kɔ inɛ ɔa si wooda do Farisi ɔa à wasi ku bee ara nɔa ide à waa ni, yooi inɛɛu ihɛ í je iyi wa bu Ilaaɔ. Yooi á yɔkɔ ku kpa ideɛ dulum dii inɛ ɔa bii kù je Ilaaɔ nɔu akã.

²²Amma Jesu í mà lasabui idɔ nɔa, ɔi í bee ɔa í ni, na mii í jò ì waa ce dimii lasabu bɛɛbɛ si idɔ nɔe ɔa.

²³Yoomai í faala í re, inɛ ku sɔ inɛ ɔa ku ni ñ kpa ideɛ dulum dɛɛ, walakɔ ku ni ku dede ku nɛ.

²⁴Amma ñ bi i mà ɔa iyi amu Amanɛ ñ nɛ gbugbã ñ kpa ideɛ dulum dii inɛ ɔa si andunya.

Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ɔi í sɔ wɛɛɛu í ni, dede i so makɛɛɛ i bɔ kpasɛ.

²⁵Nɔi gbakã wɛɛɛu í dede si waju nɔa, í so makɛɛ iyi wa sũ siu, nɔ wa nɛ kpasɛ wa saabuð Ilaaɔ.

²⁶Nɔi aɔa fei à biti à waa saabu Ilaaɔ. Njo í bei wa mu ɔa à waa ni, à yɛ mii maamaake nnyi.

Jesu í kpe Levi

(Cɔ Matie 9:9-13; Maaku 2:13-17)

²⁷Si anyii nɔu, Jesu í fita wa nɛ si inɔ ilu. Nɔ í yɛ woo gba fiayi lempoo ɔa à ya kpoo Levi, wa buba ile bi ku ce iceɛ, nɔ Jesu í sɔɔ í ni, toom wa.

²⁸Nɔi Levi í dede, í jò mii ndɛɛ fei í tooɛ.

29 Si anyiε, í cea Jesu jingau nla gɔ si kpasεε. Woo gba fiái lɛmpoo bututu do inε gɔ ɲa mɔ à waa ba ɲa ku jε.

30 Wee Farisi gɔ ɲa à wa bε do Farisi mmu gɔ ɲa iyi à jε woo kɔ inε ɲa si wooda ɲa. Anjai à waa gbagba si mɔcɔi Jesu ɲau à waa ni, na mii í ce ì jε ì waa mɔ ɲa do woo gba fiái lɛmpoo do inε laalɔ ɲa.

31 Iyi Jesu í gbɔ bεεbe ɲɔi í jε ɲɲa í ni, ilu baani ɲa a kù nε bukaatai ilu iwɔ bii kù jε bɔɔ ɲa.

32 Bεεbe mɔi n kù naa ku kpe inε dee dee ɲa, amma ilu dulum ɲai ñ naa ku kpe a kpaasi idɔ ɲa.

Jesu wa fɔ ideí anu ku dī
(Cɔ Matie 9:14-17; Maaku 2:18-22)

33 Ɖɔi inε ɲau à bee Jesu má à ni, beirei í ce mɔcɔi Zãa woo dasi inyiu do ti Farisi ɲa à ya dī anu a maa ceɔ kutɔɔ, nɔ wee mɔcɔε ɲa a ci ya dī anu. À ya maa jei nɔ a maa mɔ.

34 Ɖɔi Jesu í bee ɲa í ni, aa yɔkɔ í jɔ kpaasii mɔkɔ titɔ ɲa à dī anu si waati iyi mɔkɔ titɔu í wa inɔ ɲɲa?

35 Amma ajɔ wa naa iyi aa nya mɔkɔ titɔu hai si inɔ ɲɲa. Waati bεεbei aa dī anu.

36 Ɖɔi í kpa ɲɲa mɔnda gɔ í ni, a ci ya ga ibɔ titɔ a sɔɔ ibɔ ngbo. Bii ì ce bεεbe, ì beje ibɔ titɔu mbe nɔ jaεε titɔu á wεεi ikã kaa ce si ibɔ ngbou.

37 Inε gɔ ci ya nɔ kù dasi vεε titɔ iyi wa gba si bɔgɔ bata ngbo ɲa. Bii í ce bεεbe, vεεu á jɔ bɔgɔ ɲau ku ga, vεεu ku nikã nɔ bɔgɔ ɲau ku beje.

38 Amma à ya dasi vεε titɔi si bɔgɔ titɔ ɲa.

39 Nɔ inε gɔ kù wεε iyi á mɔ vεε nwo nɔ ku bi vεε titɔ má, domi á ni nwou í cea ɲɲu.

6

Jesu wa fɔ ideí ajɔi kusími
(Cɔ Matie 12:1-8; Maaku 2:23-28)

1 Si ajɔi kusími gɔ Jesu wa too kɔɔi ilε gɔ, ɲɔi mɔcɔε ɲa à wɔ amaaje iyi à gbε si ilεu à nunu ijue si awɔ à waa ɲɔ.

2 Ɖɔi Farisi gɔ ɲa à bee ɲa à ni, na mii í jɔ ì waa ce mii iyi a kù nε kpãai ku ce si ajɔi kusími.

3 Ɖɔi Jesu í bee ɲa í ni, i kù cio mii iyi Davidi í ce, ɲɲu do inεε ɲa, si waati iyi ari wa kpa ɲau?

4 Í lɔ kpasεi Ilaaɔ nɔ í so pεε iyi à jilεa Ilaaɔ í jε, ɲɲu do inεε ɲa. Wee à ganji inε fei ku jε pεεu be bii kù jε woo weei Ilaaɔ ɲa anja akã.

5 Nɔ Jesu í sɔ ɲa má í ni, amu Amai Amanε, amui ñ jε inε ngboi ajɔi kusími.

Inε iyi awɔ akãε í ku
(Cɔ Matie 12:9-14; Maaku 3:1-6)

6 Si ajɔi kusími mmu gɔ, Jesu í lɔ ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔtɔu nɔ í wasi ku cea inε ɲa cioi ideí Ilaaɔ. Wee mɔkɔ gɔ í wa bε, awɔ njeε í ku í gbε.

7 Woo kɔ inε ɲa si wooda do Farisi ɲa à kãsi Jesu iju, à waa cɔ mà á jɔ inεεu ku ba iri si ajɔi kusími. À waa cɔɔ domi à waa bi a ye taalei.

8 Amma Jesu í mà lasabu ɲɲa, ɲɔi í sɔ mɔkɔ iyi awɔε í kuu í ni, dede i leeki si anini ɲɲa bε. Nɔ í dede í leeki.

9 Nɔ Jesu í ni, ñ wa n bee ɲei, si ajɔi kusími, í sɔa amanε ku ce jiida de mà laalɔ, ku faaba amanε de, mà ku kpa.

10 Ɖɔi í cɔ anja fei í kaako ɲa, nɔ í sɔ mɔkɔu í ni, te awɔε. Iyi í te awɔu ɲɔi í baa dee dee.

11 Ɖɔi idɔ ɲɲa í kɔ, nɔ à waa busi nje bei aa cea Jesu.

Jesu í cica woo bε maateji ɲau
(Cɔ Matie 10:1-4; Maaku 3:13-19)

12 Waati bεεbe Jesu í koo í gũ iri kuta gɔ ku ce kutɔɔ. Nɔ idũu fei í wasi ku ce kutɔɔ.

13 Iyi iju í má í tɔtɔɔ mɔcɔε ɲa nɔ í cica amanε maateji si inɔ ɲɲa, í sɔ ɲa woo bε ɲa.

14 Iri ɲɲa wee, Simɔɔ iyi í sɔ Piεε, do Anderee ifɔε, do Zaaki do Zãa do Filipu do Baatelemi

15 do Matie do Tomaa do Zaaki amai Alifee, do Simɔɔ inei igbei Zelɔtu *,

16 do Zudasi amai Zaaki, do Zudasi Isikariɔti iyi á na ku zambaεu.

* **6:15 igbei Zelɔtu** inei igbei Zelɔtu ɲai à waa jabu ku ba Zuifu ɲa a nε ara ɲɲa hai si awɔi inei Romu ɲa.

*Didō do ijuukpā**(Cō Matie 4:23-25; 5:1-12)*

17 Waati iyi Jesu í cica woo be maatejei nau í tã n̄oi añaò ña à kita wa à waa leekí si ilé ku munga anu gō. Tengí bei m̄cō nkp̄æ nau à wa do zamaa nla gō. Ine nau à naai hai ilei Zudee fei do Zeruzalēmu ilu nlae, do hai Tii do Sidō, ilu ña iyi à wa ikpa bi inyi dūdū.

18 À naa bi t̄ei ku ba a gb̄o idee nō a ba iri si b̄ō ña. Ine ña iyi inei inōoko ña à sinda iri ña à ba iri.

19 N̄oi ine nau fei à waa de ku luu, domi gbugbā nla nla í ya fita sie nō ku j̄ò aña fei a ba iri.

20 N̄oi Jesu í cō m̄cōe nau í ni, Ilu inō didō ñai in̄e ilu are ña, domi in̄ei ì je inei bommai Ilaaō ña.

21 Ilu inō didō ñai in̄e iyi ari wa kpa si nsei domi Ilaaō á j̄ò i yo ña.

Ilu inō didō ñai in̄e iyi ì waa kpata si nsei, domi aa na i nyaanyi ña.

22 In̄e ilu inō didō ñai bii ine ña à cé ñe, nō à lele ñe hai inō ña, nō à waa bu ñe, nō à waa sō ñe iri laalō na irii amu Amaí Amane.

23 Aj̄o ñu, i j̄ò inō ñe ku dō, i fo i dingaa do inō didō, domi riba iyi à jile ñe lelei Aō í la. Ine nau be, beeb̄ei m̄oi bala ña ña à cea walii nau wo.

24 Amma inō kuf̄oi á je ti in̄e ilu fia ña, domi ì ba inō ñe í tū tã ña.

25 Inō kuf̄oi á je ti in̄e iyi ì wa si ayo si nsei, domi ari á na ku kpa ñe.

Inō kuf̄oi á je ti in̄e iyi ì waa nyaanyi si nsei, domi aa na i kpata i maa cã kpokpo ña.

26 In̄e ilu inō kuf̄o ñai bii ine fei wa saabu ñe domi beeb̄ei bala ñe ña à cea walii ilu ibo nau wo.

*I bi mb̄ee ñe ña**(Cō Matie 5:38-48; 7:12a)*

27 Amma in̄e iyi ì sotí ì waa gb̄o idem ña, ñ wa n s̄o ñei, i ya bi mb̄ee ñe ña, nō ine ña iyi à cé ñe i ya ce ña j̄iida ña.

28 I weea ine ña iyi à waa ce ikpe ñe, nō i ya cea ine ña iyi à waa ce ñe laalō kutō ña.

29 Bii ine gō í sambalae, toa kekele akãe má. Ine iyi í gba ib̄o kumboe, maà ti i kō ku so danzigie má.

30 Bii ine gō í t̄oe mii gō, muaa. Bii ine gō í so mii nd̄ee gai, maà ti i beee má.

31 Dimi iyi ì bi ine ña a ce ñe, in̄e m̄o i ce ña dimi ñu.

32 Bii ine ña iyi à bi ñe aña akã in̄e m̄o ì bi ña, saabu yoomai ì ne ña. Baa woo ce laalō ña taka ña à ya bi kpaasi ña ña.

33 Bii ine ña iyi à waa ce ñe j̄iida, aña in̄e m̄o ì waa s̄a gbese, saabu yoomai ì ne ña. Baa woo ce laalō ña taka ña à ya ce beeb̄e.

34 Bii ì waa w̄ea ine ña nḡogō na iyi í j̄ò ì waa tamaa aa na a s̄a ñe, to, saabu yoomai ì ne ña. Baa woo ce laalō ña taka ña à ya w̄ea ñe nō a s̄a.

35 Amma i bi mb̄ee ñe ña, i ce ña j̄iida ña, i ya w̄e ña i maà cō kp̄ai ku s̄a ña. Bii ì waa ce beeb̄e ña, riba ñe á la nō aa je amai Ilaaō ña, ñu iyi kù ne saa, domi ñu taka wa nyisi amane gudulu ña do amane laalō ña didō.

36 I j̄ò ì ne araarei ine ña bei Baa ñe m̄o í ne.

*Maà kiiti kpaasi**(Cō Matie 7:1-5)*

37 Jesu í s̄o ña má í ni, i maà ya kiiti ine ña, nō Ilaaō m̄o kaa kiiti ñe. I maà ya ye taalei ine ña nō Ilaaō m̄o kaa ye taale ñe. I ya kpa ideí kurarai ñe ña nō Ilaaō m̄o á kpa ideí kurarai in̄e m̄o.

38 I ya mua ñe ña nō Ilaaō m̄o á mu ñe. Si gūa nla nlaí á ce ñe amua. Á yagae ku kitigbae ku k̄o hee and̄ee, nō ku cuu ñe si b̄ogō. Ntō ntō gūa iyi ì w̄aò kpaasi ña, ñui Ilaaō m̄o á w̄a ñe do.

39 Nō í kpa ña m̄onda gō í ni, f̄eju á ȳkō ku mua f̄eju akpa? Bii f̄eju ña à waa mua ñe akpa aña minji fei a kaa dasi isa?

40 Woo k̄kō ice ci ya re ine ngboe. Amma ine fei, waati iyi í mà mii iyi ine ngboe í nyisie, ñu m̄o í ya yei bei ine ngbou.

41 Na mii í ce ì waa ye f̄f̄o keeke iyi í wa si ijui kpaasi nō ì kù ye j̄i ite iyi í wa si tit̄e.

42 Beirei aa ce i ni, kpaasi, j̄ò n nyae f̄f̄o si ijue, nō aw̄o ì kù waa ye j̄i ite iyi í wa si tit̄e. Aw̄o ilu muafitii, j̄ò ì tako ì nya j̄i ite iyi í wa si ijueu tit̄a ku ba i

ye ilu sãa sãa, i bei i nya fɔfɔ iyi í wa si ijui kpaasie.

*À ya mà j̄ii hai si isoε
(Cɔ Matie 7:16-20; 12:33-35)*

⁴³ Nɔi Jesu í sɔ̄ ɲa má í ni, j̄ii jiida kaa so iso laalɔ. Bεεbe mɔi j̄ii laalɔ kaa so iso jiida.

⁴⁴ Ntɔ ntɔ j̄ii fei hai si isoεi à ya màa. A ci ya ka figi si agũ, bεεbe mɔi a ci ya ka rezεε si agũ fũfũ, mà irei.

⁴⁵ Amanε jiida í ya nya jiida wai hai si mii jiida iyi wa singa si idɔε. Amanε laalɔ mɔ í ya nya laalɔ wai hai si mii laalɔ iyi wa singa si idɔε, domi mii iyi wa kɔ̄ si idɔi amanε, nɲui gεεε í ya fɔ.

*Woo ma ile minji gɔ ɲa
(Cɔ Matie 7:24-27)*

⁴⁶ Nɔ Jesu í sɔ̄ ɲa má í ni, na mii í ce ì ya maa kpem Lafεε, Lafεε, nɔ i ci ya ceɔ̄ ide iyi ñ sɔ̄ ɲε ice ɲa.

⁴⁷ Inε iyi í naa bi tom fei nɔ wa gbɔ idem nɔ wa jirimae, an nyisi ɲε inε iyi lafεε í jɔ.

⁴⁸ Í jɔ mɔkɔ gɔ iyi wa ma ile. Mɔkɔu í tu isa titã í j̄i hee í koo í kãsi kuta í bei í nɲɔ icui ileu. Si anyie ɲɔi ij̄i í na í rɔ̄ nɔ ido í kɔ̄ wa nikã, wa cã ileu, amma kù yɔkɔ̄ ku kekεε domi kumae í s̄ia.

⁴⁹ Amma inε iyi í gbɔ idem nɔ kù waa jirimae, í yei bei mɔkɔ gɔ iyi í ma ile nɔ kù nɲɔ icue do kuta. Nɲɔi ido í na í kɔ̄ í nikã wa cã ileu nɔ gbakã í cuku í lεge fei.

7

*Jesu í j̄ɔ̄ amaacei sooge inε ngbo gɔ í ba iri
(Cɔ Matie 8:5-13)*

¹ Iyi Jesu í sɔ̄ ɲa ideu fei í tã, ɲɔi í bɔ Kaperanumu.

² Wee inε ngboi sooge gɔ í wa bε. Soogeu í nε amaaceε, nɔ í buui jiida jiida. Amaaceui wa ce bɔ̄ hee wa bi ku ku.

³ Nɔi soogeu í gbɔ baui Jesu, nɔ í bε inε ngboi Zuifu gɔ ɲa bi tεε a koo a tɔ̄ε ku na ku faaba amaacei nɲu.

⁴ Nɔi inε ɲau à koo. Iyi à to bi Jesu, ɲɔi à tɔ̄ε suuru ntɔ ntɔ à ni mɔkɔu í to í sobie

⁵ domi í bi dimi nwa. Nɲui í nɔ í ma nwa ile bii à ya ka ce kutatɔ̄u bε.

⁶ Nɔ aɲaɔ Jesu ɲa à dasi kpãa à waa nε. Iyi à maai kpasεu ɲɔi soogeu í bε kpaasie gɔ ɲa a koo a sɔ̄ a ñi, Lafεε, soogeu nɲε í ni i maà taabi arae, domi nɲu kù to i lɔ wa kpasεi nɲu.

⁷ Na nɲui í ce mɔm í yɔ̄ iyi nɲu kù to nɲu ku naa bi tεε do arae. Amma í ni i fɔ̄ ide nɲu akã wa, amaacei nɲu á ba iri.

⁸ Nɔ í ni baa nɲu takai nɲu, idei inε ngboi nɲu ɲai nɲu wa gbɔ, nɔ nɲu mɔ í nε sooge ɲa iyi wa gbã. Bii nɲu í sɔ̄ inε akã nɲu í ni ku bɔ̄ ihɔ̄, í ya kooi. Bii nɲu í nɔ í kpe inε gɔ nɲa í ya naai. Nɔ bii nɲu í sɔ̄ amaacei nɲu gɔ nɲu í ni ku ce iyi ihε í ya cooi.

⁹ Iyi Jesu í gbɔ ideu í biti, nɔ í sinda í sɔ̄ zamaa iyi wa tooεu í ni, ñ wa n sɔ̄ ɲε, baa si inɔi inεi Izireli ɲa fei n kù ye inε iyi í yɔkɔ̄ í dasim naane nla nla bei inεεu ihε.

¹⁰ Iyi Jesu í fɔ̄ bεεbe í tã ɲɔi ama abe ɲau à nyi kpasε, nɔ à ba amaaceu í ba baani.

Jesu í j̄i amai jaaɔ̄ gɔ iyi í ku

¹¹ Si anyie ɲɔi Jesu í bɔ̄ ilu gɔ iyi à ya kpe Nayini. Mɔcεε ɲa do zamaa nla gɔ wa tooε.

¹² Waati iyi í maai si gamboi bindii iluu, í ye à so ikui ama awaasũ gɔ à waa bɔ̄ ku suu. Ama awaasũu nɲu akãi iyeε í bí nɔ iyeu jaaɔ̄i. Inεi inɔ̄ ilu nkɲɔ̄ nkɲɔ̄i wa too fitii abou.

¹³ Iyi Lafεε í ye abou ɲɔi araare í muu, nɔ í sɔ̄ í ni, maà kpata.

¹⁴ Nɔi í sεkεε si ɲa í lu kpakoi ikuu nɔ inε ɲa iyi à waa soou à leek̄i. Nɔ Jesu í ni, awɔ̄ awaasũ, ñ wa n sɔ̄ε, dede.

¹⁵ Nɔ awaasũ iyi í kúu í dede í buba wa fɔ̄ ide. Nɔ Jesu í sindoa iyeε.

¹⁶ Nɔi nɲo í mu aɲa fei, nɔ à saabu Ilaaɔ̄ à waa ni, walii ilu gbugbãi í naa si wa. Nɔ à wa ni má, Ilaaɔ̄ í naa bi inεε ɲa ku ba ku sobi ɲa.

¹⁷ Nɔi ideu í fangaa si ilei Zudee do si ilεkoe ɲa fei.

*Inε ɲa iyi Zãa woo dasi inyi í bε
(Cɔ Matie 11:2-19)*

18 Nɔi mɔcɔi Zāa ɲa à koo à baa ile piisɔɔ be à sisiaa mii ɲau be fei. Nɔ í kpe amanɛ minji si inɔ ɲa,

19 í be ɲa bi Lafɛɛ a beɛɛ a ni, awɔi ì jɛ inɛ iyi Ilaaɔ á na ku be wau? Mà ka degbe inɛ mmu gɔ.

20 Iyi à to wa bi Jesu, ɲɔi à sɔɔ à ni, Zāa woo dasi inyiui í be wa ka naa ka beɛɛ ka ni, awɔi ì jɛ inɛ iyi Ilaaɔ á na ku be wau? Mà ka degbe inɛ mmu gɔ.

21 Wee si waati ɲɲu bei, Jesu í jò bɔɔ nkpɔ do kɔɔ ɲa à waa ba iri, nɔ wa lele inɛi inɔko ɲa hai si inɛ gɔ ɲa, nɔ í jò fɛɛju nkpɔ í yɛ ilu má.

22 Nɔ í jɛa ama abɛ ɲau í ni, i koo i sisia Zāa mii iyi ì yɛ do iyi ì gbɔ ɲa. Fɛɛju ɲa à waa yɛ ilu, woo sukute ɲa à waa nɛ dee dee, dintɛ ɲa à ba iri à jɛ inɛ kumá, deki ɲa à waa gbɔ ide, iku ɲa à jì, nɔ à waa waazoa ilu are ɲa laabaau jiidau.

23 Ilu inɔ didɔi inɛ iyi kaa nyiò anyi si naanɛ ku dasiɛ na irim.

24 Iyi ama abɛi Zāa ɲau à gbɔ bei Jesu í fɔ, ɲɔi à sinda à nɛ. Waati iyi à waa nɛ, ɲɔi Jesu í lɔsi ku sisia zamaau idei Zāa í ni, mii ì bɔ ku cɔ gbabuau ɲa. Fɔfɔ iyi fufu wa yaya? Aawo.

25 To, mii ì bɔ ku cɔ ɲa. Mà mɔkɔ iyi wa dasi jaɛɛ jiidau? Aawo, inɛ ɲa iyi à waa dasi jaɛɛ fia nkpɔ nɔ à wa si inɔi amani nla nla, aɲai à ya wa kabai ilaalu ɲa.

26 To, mii ì bɔ ku cɔ ɲa. Mà waliii ì bɔ ku cɔ ɲa. Oo, ntɔ ntɔ an sɔ ɲɛ, inɛɛu be í re baa walii.

27 Zāai kukɔi idei Ilaaɔ wa fāa tengi bii í ni, Ilaaɔ í ni, Wee, nɔ be woo sisi idem wa si wajue iyi á teeseɛ kpāɛɛ.

28 An sɔ ɲɛ, si inɔi inɛ ɲa iyi inaabo ɲa à bí fei, kāmā ɲa kù wɛɛ iyi í re Zāa. Amma do ɲɲu fei, baa inɛ iyi í kere í re si bommai Ilaaɔ í roo.

29 Nɔ Jesu í ni má, inɛ ɲa iyi à gbɔ idei Zāa fei hee do woo gba fiaɛ lɛmpoo ɲa fei à jò Zāa í dasi ɲa inyi nɔ ɲɲu be wa nyisi iyi à mà iyi Ilaaɔ í jɛ dee dee.

30 Amma Farisi ɲa do woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲa a kù jɛ Zāa ku dasi ɲa inyi. Beɛbe mɔi à kɔsi mii iyi Ilaaɔ í dasi idɔ ku ce ɲa.

31 Nɔi Jesu í ni, yooi an wāɔ inɛi nsei ɲau ihɛ. Yooi à jɔ.

32 À jɔ amu ɲa iyi à waa buba bantuma, à sɔ ɲɛ à waa ni, à fā ɲɲɛ yee nɔ ì kù jojo ɲa, nɔ à kɔ ɲɲɛ irii iku ɲa nɔ ì kù kpata ɲa.

33 Nɔ ni beɛbeɛi si na iyi í jò waati iyi Zāa woo dasi inyi í naa, í ya dī anu, ci ya mɔ vɛɛ, nɔ ì ni í nɛ inɛi inɔko ɲa.

34 Nɔ iyi amu Amaɛ Amanɛ nɔ naa, nɔ ya n jɛ nɔ n maa n mɔ, nɔ í ni ɲa nɔ bi ije nɔ n jɛ woo mɔ atɛ nɔ n jɛ kpaasii woo gba fiaɛ lɛmpoo ɲa do ilu dulum ɲa.

35 Do ɲɲu fei, à yɛ iyi bisii Ilaaɔ í jɛ dee dee na icɛ ɲa iyi wa ce.

Jesu wa jɛ kpasɛi Farisi gɔ

36 Farisi gɔ í kpe Jesu ku jɛ bi tɛɛ ajɔ ɲɲu gɔ. Nɔ Jesu í lɔ ileɛ í buba wa jɛ.

37 Wee, abo à ta icu gɔ í wa si iluu be. Iyi í gbɔ à ni Jesu wa jɛ kpasɛi Farisiu, ɲɔi í naaɔ tulare wa si ama caka ku sīa gɔ iyi à ce do abatii.

38 Abou í naa í wai do anyii Jesu bi isɛɛ ɲa. Wa kpata nɔ cikāajue ɲa wa tontoo si isɛɛ hee í cɔɔ, nɔ wa gbāa do ntoɔ iriɛ ɲa, wa cɔɔcɔɔɛ, í fā siɛ tulareu.

39 Farisi iyi í kpe Jesu ku jɛu, iyi í yɔɔ, ɲɔi í fɔ si idɔɛ í ni, mɔkɔu ihɛ, bii waliii, á mà dimii inaabo iyi wa luu ihɛ domi woo ta icui.

40 Nɔ Jesu í ni, Simɔɔ, nɔ nɛ ide gɔ iyi an sɔɛ. Nɔ í ni, fɔ, Mɛɛtu.

41 Nɔi Jesu í ni, mɔkɔ gɔ í wɛɛ iyi amanɛ minji wa mu gbeseɛ. Inɛ akā wa mu kpekɛɛ cīɔ miu, inɛ akā mɔ ciitaa.

42 Nɔ wee a kù nɛ mii iyi aa sāaɔ, nɔ í cea aɲa minji fei suuru. To, si aɲa minjiu, yoo ɲɲai á bi mɔkɔu ku re.

43 Nɔ Simɔɔ í jɛaa í ni, nɔ tamaa inɛ iyi gbeseɛ í reui. Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, ntɔi ì fɔ.

44 Iyi í ni beɛbeɛ í tā, ɲɔi í sinda si inaabou nɔ í sɔ Simɔɔ í ni, ì yɛ abou ihɛ? Iyi nɔ lɔ wa kpasɛɛ i kù muum inyi n wɛɛ kutɛm, amma abou ihɛ í cò kutɛm do cikāajue ɲa, nɔ í gbāa do ntoɔ iriɛ ɲa.

45 I kù cem fɔɔ do kucɔɔcɔɔ amma abou ihɛ, hai waati iyi nɔ lɔ wa, kù jò kutɛm ku cɔɔcɔɔ.

⁴⁶ Nɔ̄ i kù jɔ̄si irim ikpo, amma abou ihē, í fāsi isem tulare.

⁴⁷ Na n̄ɔ̄i í jò ñ wa n s̄ɔ̄e kubi n̄lai abou ihē wa nyisi iyi Ilaaḍ í kpa idei dulum d̄ɛɛ, baa do iyi í kpɔ̄ fei. Amma in̄ɛ iyi à cea suuru keeke, kubie m̄o keekei.

⁴⁸ N̄ɔ̄i í s̄ɔ̄ abou í ni, à kpa idei dulum d̄ɛɛ.

⁴⁹ In̄ɛ n̄a iyi à waa j̄ɛ aṅaḍ n̄au, à bee n̄j̄ɛ ide à waa ni, dimii aman̄ɛ yoomai ihē iyi á yɔ̄kɔ̄ ku kpa idei dulum dii aman̄ɛ n̄a.

⁵⁰ Nɔ̄ Jesu í s̄ɔ̄ abou í ni, naan̄ɛi í faabaɛ. Koo n̄ɛ do laakai ku s̄u.

8

Inaabo n̄a iyi à waa too Jesu

¹ Si anyii n̄n̄u, Jesu í dabii dabii si wangaa n̄a do si il̄ɛko n̄a, wa waaZO wa sisi laabaau jiidai bommai Ilaaḍ. Nɔ̄ m̄ɔ̄cɔ̄ maateeji n̄au à suu

² do inaabo nkpɔ̄ gɔ̄ n̄a. Si in̄ɔ̄i inaabo n̄au, gɔ̄gɔ̄ n̄a à waa ce b̄ḍo wo, gɔ̄gɔ̄ n̄a m̄o à n̄ɛ in̄ɛi in̄ɔ̄ko n̄a wo, nɔ̄ Jesu í jò aṅa fei à ba iri. Inaabo n̄au wee. Maari iyi à ya kpe in̄ɛi Madala, n̄n̄ui Jesu í lelea in̄ɛi in̄ɔ̄ko m̄ɛɛje n̄au,

³ do Zoana aboi Cuza, woo mu amanii ilaalu Herodu, do Suzani do inaabo nkpɔ̄ gɔ̄ n̄a ma. Abo n̄au à waa sobi n̄a do amani n̄a.

M̄ɔ̄ndai woo gb̄ɛ

(Cɔ̄ Matie 13:1-9; Maaku 4:1-9)

⁴ Hai ilu fei in̄ɛ n̄a à wasi ku naa bi Jesu. Si bei zamaa í t̄ɔ̄t̄ɔ̄ n̄ɔ̄i í kpa n̄n̄a m̄ɔ̄nda.

⁵ Si m̄ɔ̄ndau í ni, m̄ɔ̄kɔ̄ gɔ̄ í fita wa f̄a dimi. Si bei wa f̄a dimiu, n̄ɔ̄i gɔ̄gɔ̄ n̄a à cuku si kp̄aa, nɔ̄ in̄ɛ n̄a à n̄ɛ si nɔ̄ yei n̄a à j̄ɔ̄.

⁶ Nɔ̄ gɔ̄gɔ̄ n̄a m̄o à cuku si il̄ɛ iyi í n̄ɛ kuta. Iyi í fita gbak̄a, í gb̄ɛi, domi mandi kù wa si.

⁷ Gɔ̄gɔ̄ n̄a m̄o à cuku si in̄ɔ̄ aḡu n̄a. N̄ɔ̄i aḡu n̄au do dimi jiidau à fita aj̄ɔ̄, n̄ɔ̄i aḡu n̄au à dede à la à bii dimi jiidau.

⁸ Gɔ̄gɔ̄ n̄a m̄o à cuku si il̄ɛ jiidau, nɔ̄ à fita à la à so iso c̄iɔ̄ c̄iɔ̄.

Iyi Jesu í f̄ɔ̄ b̄ɛɛb̄ɛ í t̄a, nɔ̄ í la hee lele í ni, in̄ɛ iyi í n̄ɛ it̄i iyi á gb̄ɔ̄ð ide, ku gb̄ɔ̄.

Mii í jò Jesu í ya maa kpa m̄ɔ̄nda

(Cɔ̄ Matie 13:10-17; Maaku 4:10-12)

⁹ Nɔ̄ m̄ɔ̄cɔ̄ɛ n̄a à beɛɛ yaasei m̄ɔ̄ndau.

¹⁰ N̄ɔ̄i í j̄ɛ n̄n̄a í ni, in̄ɛi Ilaaḍ í jò ñ m̄a asiii bommaɛ, amma in̄ɛ n̄a iyi à gb̄ɛ à waa s̄ɔ̄ n̄ai do m̄ɔ̄nda n̄a ku ba

Baa bii à waa cɔ̄ a maà ȳɔ̄.

Nɔ̄ bii à waa gb̄ɔ̄ a kaa mà yaaseɛ.

Yaasei m̄ɔ̄ndai woo gb̄ɛ

(Cɔ̄ Matie 13:18-23; Maaku 4:13-20)

¹¹ Yaasei m̄ɔ̄ndau wee. Dimiu, idei Ilaaḍi.

¹² In̄ɛ gɔ̄ n̄a à yei bei kp̄aa tengi bii dimiu í cuku. Aṅai à gb̄ɔ̄ ideu, amma Seetam í naa í nyaa hai si id̄ɔ̄ n̄n̄a ku ba a maà dasi naan̄ɛ a ba faaba.

¹³ In̄ɛ gɔ̄ n̄a m̄o à yei bei il̄ɛ kuta. Aṅai à gb̄ɔ̄ ideu nɔ̄ à gbaa do in̄ɔ̄ did̄ɔ̄. Amma a kù jò kù ce ic̄a si id̄ɔ̄ n̄n̄a. Naan̄ɛ ku dasi n̄n̄a í kpe keeke amma iyi wahala í naa, à nyið anyi.

¹⁴ In̄ɛ gɔ̄ n̄a m̄o à yei bei inya iyi í n̄ɛ aḡu n̄au. Aṅai à gb̄ɔ̄ ideu, amma si bei à waa n̄ɛ, in̄ɔ̄ ku f̄ɔ̄ do amani do did̄ɔ̄i andunya n̄ai à bii ideu à kpaa, nɔ̄ iso n̄n̄a n̄a kù j̄ia.

¹⁵ In̄ɛ gɔ̄ n̄a m̄o à yei bei il̄ɛ jiidau. Aṅai à gb̄ɔ̄ ideu nɔ̄ à jil̄ɔ̄ si id̄ɔ̄ jiidau hai n̄ɛ muafiti, nɔ̄ à waa temua hee wa so iso.

M̄ɔ̄ndai fitila

(Cɔ̄ Maaku 4:21-25)

¹⁶ N̄ɔ̄i Jesu í s̄ɔ̄ n̄a ma í ni, in̄ɛ gɔ̄ ci ya ma fitila ku biiɛ do caka, walakɔ̄ ku dasi ab̄ɛ daai. Amma à ya k̄ɔ̄ɛi lele ku ba in̄ɛ n̄a iyi à waa l̄ɔ̄ wa fei a ye inya kumá.

¹⁷ Si b̄ɛɛb̄ɛ mii iyi wa manji fei á boli, nɔ̄ mii iyi à ce si asii fei á na ku fita gbugb̄aa.

¹⁸ Na n̄n̄u, i ce laakai n̄a do yaase bei ñ waa gb̄ɔ̄ð ide n̄a, domi in̄ɛ iyi í n̄ɛ, n̄n̄ui à ya k̄ɔ̄a si. In̄ɛ m̄o iyi kù n̄ɛ, andi iyi wa tamaa siu má à ya gbaai.

Iyei Jesu do if̄ɔ̄ɛ n̄a

(Cɔ̄ Matie 12:46-50; Maaku 3:31-35)

¹⁹ Iyei Jesu do if̄ɔ̄ɛ n̄a à naa bi t̄ɛɛ, amma a kù ba a kù to siɛ na zamaau.

²⁰ Nɔ̄ in̄ɛ n̄a à s̄ɔ̄ à ni, iyee do if̄ɔ̄ɛ n̄a à waa leeki waduude à waa bi ku yeɛ.

21 Amma í je n̄a í ni, in̄e n̄a iyi à waa gb̄o ideí Ilaaḏ n̄o à waa jirimaε, aṅai à je iyem walak̄o if̄om n̄a.

Jesu í leek̄i fufu si tenku
(C̄o Matie 8:23-27; Maaku 4:35-41)

22 Aj̄o n̄ṅu ḡo Jesu í l̄o ak̄oi inyi n̄ṅu do m̄ac̄e n̄a, n̄o í s̄o n̄a í ni, ka kua tenkuu ka b̄o ice ikpa ih̄o. N̄o à n̄e.

23 Si beí à waa n̄eu, Jesu í sí n̄joo. N̄oi fufu n̄la ḡo í dede si tenkuu, n̄o inyi wa k̄ḥ ak̄ou. À wa si mbirisi.

24 N̄oi à sek̄ee si Jesu à j̄ũu à ni, M̄eetu, M̄eetu, à waa b̄o n̄fe ku ce.

N̄oi Jesu í j̄i n̄o í la si fufuu do kuc̄ai inyi. N̄o à d̄e à coko s̄om s̄om.

25 N̄o í bee m̄ac̄e n̄a í ni, hee iwoi naane iyi ì dasim í wa.

N̄o n̄joo í mu n̄a à bití, à bee n̄je à waa ni, dimii aman̄e yoomai ih̄e, iyi wa ba fufu do inyi ide ku f̄o n̄o à waa gb̄o ideε.

Jesu í j̄ò in̄e ḡo iyi í n̄e in̄e in̄o ko í ba iri

(C̄o Matie 8:28-34; Maaku 5:1-20)

26 N̄o Jesu do m̄ac̄e n̄a à to ice ikpa ih̄o, si ilei in̄e Zerazee n̄a iyi í wa do wajui ilei Galilee.

27-29 N̄oi à fita hai in̄oi ak̄oi inyi. Iyi à kita ile n̄oi Jesu í ye m̄ak̄o ḡo wa naa ku k̄oo. M̄ak̄ou in̄e ilu beí. Wee í beí í n̄e in̄e in̄o ko n̄a. Waati k̄ama fei à ya maa dede siéi. N̄oi in̄e n̄a à ya d̄ũu do sese n̄o à d̄i is̄eu do is̄o ku ba a n̄o. Amma í ya da kud̄i n̄au fei n̄o in̄e in̄o ko n̄a à b̄o de hee si gbabua n̄a. Hai kukp̄e bas̄i í ya maa w̄eε, ci ya buba kpas̄e. Bi ku si iku n̄ai í ya wa.

Iyi m̄ak̄ou í ye Jesu n̄oi í koo í cuku si wajue í d̄s̄ anu hee lele wa ni, mii í wa aninii aw̄aε, Jesu aw̄o Amaí Ilaaḏ. Ilaaḏ í re fei n̄o ñ wa n̄ t̄o de, maà wahalam. Wa d̄s̄ bēbeí si na iyi í j̄ò Jesu í ni in̄e in̄o ko n̄a a fita sié.

30 N̄o Jesu í beε í ni, irei iriε. N̄o í jeaa í ni, Zamaa. Í ni bēbeí si na iyi í j̄ò in̄e in̄o ko n̄kp̄o n̄kp̄o í n̄e.

31 N̄o in̄e in̄o ko n̄a à waa t̄o Jesu suuru nt̄o nt̄o ku maà dasi aṅa si isa n̄la hai n̄e k̄o.

32 Wee, kuus̄o gaa n̄la ḡo n̄a à wa be à waa je si iri kuta ḡo. N̄o in̄e in̄o ko n̄a à t̄o Jesu ku j̄ò aṅa a koo a mu kuus̄o

n̄a ku ba aṅa a maa wa be. N̄o í ȳo da n̄na.

33 N̄o in̄e in̄o ko n̄a à fita hai si m̄ak̄ou, à koo à mu kuus̄o n̄a. N̄o kuus̄o gaa n̄a à sei hai antai iri kutau à dasi tenku n̄o inyi í je n̄a.

34 N̄oi woo degbe kuus̄o n̄a à ye mii iyi í ce, n̄o à sa à koo à waa sisi laabaau ideu si ilu n̄la do si il̄eko n̄a.

35 N̄o in̄e n̄a à fita à b̄o ku c̄o mii iyi í ceu. Iyi à to bi Jesu, n̄oi à ye m̄ak̄o iyi in̄e in̄o ko n̄a à fita siéu. M̄ak̄ou í baa si laakaε má, n̄o wa buba k̄ak̄oi Jesu í dasi j̄in̄e n̄a. N̄oi n̄joo í mu n̄a.

36 In̄e n̄a iyi ideu í ce iju n̄a à waa sisi in̄e n̄a beí in̄eu í ce í ba iri.

37 N̄oi in̄e ilei Zerazee n̄a fei à t̄o Jesu suuru à ni ku n̄e hai be, domi n̄joo í mu n̄a nt̄o nt̄o. N̄o Jesu í l̄o ak̄oi inyi wa bi ku n̄e.

38 N̄oi m̄ak̄o iyi in̄e in̄o ko n̄a à fita siéu wa t̄o Jesu ku j̄ò n̄ṅu ku tooε. Amma Jesu í ni ku sinda ku

39 nyi ideε, koo sisi mii iyi Ilaaḏ í cea fei. N̄o in̄eu í n̄e í koo í wasi ku sisi mii iyi Jesu í cea n̄ṅu fei si iluu fei.

Ama inaaboí Zairusi do inaabo iyi í lu ib̄oi Jesu

(C̄o Matie 9:18-26; Maaku 5:21-43)

40 Iyi Jesu í baa hai ilei Zerazee n̄o zamaa í wasi ku coo f̄o, domi aṅa fei à waa degbeí.

41 N̄oi in̄e ḡo í naa bi t̄eε. Laf̄eí à ya kpe Zairusi. In̄e ngboi ile bii Zuifu n̄a à ya ce kut̄o t̄o. Iyi í ye Jesu, n̄oi í sēbata si wajue n̄o í t̄o de ku naa kpas̄eí n̄ṅu.

42 Wa t̄o Jesu ku naa kpas̄eí si na iyi í j̄ò ama inaabo ak̄a lege lege iyi í n̄e ad̄s̄ maateji, wa bi ku ku. N̄oi Jesu wa koo.

Iyi wa koo, n̄o zamaa n̄la n̄la wa m̄anteε.

43 Wee abo ḡo m̄o í wa be iyi wa ce b̄o ai aw̄o ku mu hai ad̄s̄ maateji. N̄o í je fiaε fei bi lokotoro n̄a, n̄o k̄ama n̄a k̄u ȳok̄o k̄u faabaε.

44 N̄oi í sek̄ee si Jesu do anyi í koo í lu it̄i ib̄oε. Be gbak̄a b̄o ai í t̄a.

45 N̄o Jesu í bee í ni, yooi í lum. N̄oi aṅa fei à waa j̄a, n̄oi Piε í ni, M̄eetu, zamaau í kaakoε wa m̄anteε.

⁴⁶ Amma Jesu í ni, ñ mà iyi inε gɔ í lum kam kam si na iyi í jò gbugbām í ce icε.

⁴⁷ Iyi abou í yε iyi Jesu í mà iyi inε gɔ í luu, ηɔi í koo í gule si wajue do kuyaya. Nɔ í fɔ si wajui zamaau mii iyi í ce í jò ηju í lu Jesu, do bei ηju í ba iri anu akā.

⁴⁸ Nɔ Jesu í sɔɔ í ni, abooyi, naanɛi í faabaε, koo nε do laakai ku sū.

⁴⁹ Si bei Jesu wa fɔ ideu ηɔi inε gɔ í naa hai kpasɛi Zairusi inε ngbou í sɔɔ í ni, ama inaaboεu kù wεε, mà bitandi Mεεtu má.

⁵⁰ Iyi Jesu í gbɔ ideu nɔ í sɔ Zairusi í ni, mà jò zigie ku da, awɔ de dasi naanε, á ba iri.

⁵¹⁻⁵³ Nɔi à dasi kpāa má à waa koo. Iyi í to kpasɛ be, í ba wee, inε fei í wasi ku kpata à waa cā kpokpo na irii amau. Nɔ Jesu í ni, i mà kpata ηa, kù ku, wa sɔ njooi. Nɔi à waa yaakoε domi à mà iyi í kui. Nɔi Jesu kù je inε gɔ ku lɔ kpasɛu do ηju ajɔ bii kù je Piεε do Zāa do Zaaki do iyeɔ baai amau.

⁵⁴ Iyi í to bi ama inaabou ηɔi í mu awɔε nɔ í fɔ ide hee lele í ni, ama mudɛε, dede.

⁵⁵ Nɔ hundee í baa má, nɔ í dede tengi be gbakā. Nɔ Jesu í sɔ ηa í ni a na amau ije.

⁵⁶ Nɔ nyaanzeε ηau à biti ntɔ ntɔ, amma Jesu í sɔ ηa í ni a mà sɔ inε gɔ mii iyi í ce.

9

Jesu í be mɔcɔ maateeji ηau (Cɔ Matie 10:5-15; Maaku 6:7-13)

¹ Jesu í kpe mɔcɔ maateejiε ηau í tɔtɔ ηa í mu ηja gbugbā do yiiko a leleɔ inεi inɔɔko ηa fei nɔ a jò bɔɔ ηa a ba iri.

² Nɔi í be ηa a koo a waazo ideɔi bommai Ilaaɔ nɔ a jò bɔɔ ηa a ba iri.

³ Nɔ í sɔ ηa í ni, i mà so nkāma si isεεnε ηηeu, baa golo hee má je bɔgɔ, wala ije, wala fia, nɔ i mà so baa íbɔ minjisia.

⁴ Kpasɛ bii ì sɔ ηa, i ya wa be hee i koo i fita hai ilu be ηa.

⁵ Ilu bii à kɔ ku gba ηε, i fita hai ilu be ηa nɔ i gbugbā ηja irurui baata ηηε

ηa ku je ηja sεεda iyi kiitii Ilaaɔ á naa si ηa.

⁶ Mɔcɔ ηau à dede à dabii si ilεko ηau, à waa sisiɔ laabaau jiidau nɔ à wasi ku jò bɔɔ ηa à waa ba iri bii fei.

Laakai Herodu í dede (Cɔ Matie 14:1-12; Maaku 6:14-29)

⁷ Wee Herodu ilu ilεu, í gbɔ mii iyi Jesu wa ce fei, nɔ laakaiε í dede. Kù mà baa bei á lasabu má si na iyi í jò inε gɔ ηa à waa ni Zāai í jɔ hai si bale,

⁸ inε gɔ ηa mɔ à ni Elii walii nlauɔ í naa má, nɔ inε gɔ ηa mɔ à ni inε akāi waliii tako ηauɔ í jɔ hai si bale má.

⁹ Nɔ Herodu í ni, ñ jò à bu irii Zāa. Debei, inε ihē iyi ñ ya maa n gbɔ baauε iyi wa ce dimii mii ηau be, yooi. Nɔi wa de ku yɔɔ.

Jesu í wò amanε dubu miu (5.000) (Cɔ Matie 14:13-21; Maaku 6:30-44; Zāa 6:1-14)

¹⁰ Nɔ mɔcɔ maateeji ηa iyi Jesu í tako í be ηau à baa bi tεε à waa sisiaa mii ηa iyi aηa à ce fei. Nɔ Jesu í gbā ηa ikā í bɔɔ ηa ikpa kɔkɔi ilu gɔ iyi à ya kpe Besaida.

¹¹ Nɔi inε ηa à gbɔ ikpa bii à wa nɔ zamaa nkpo gɔ í hāmεε ηa be. Nɔ Jesu í gba ηa wa sɔ ηa ideɔi bommai Ilaaɔ, nɔ í jò inε ηa iyi a kù waa nε baani à ba iri.

¹² Iyi inunu wa lɔ ηɔi woo be maateeji ηau à sεkεε sie à sɔɔ à ni, jò inε ηau à nε inɔ ilu walakɔ ilεko ηa à de bii aa sū do mii iyi aa je, domi si gbabuai à wa ihē.

¹³ Nɔi Jesu í sɔ ηa í ni, inε taka ηηε i na ηa ije a je mεε. Amma à ni, pɛε iyi à nε kù re ara miu do cεε minji. Mà ì bi awa taka nwa kaa ra ije iyi inε fei á jei.

¹⁴ Wee si inɔi inε ηau inεmɔkɔ ηa à to zakai amanε dubu miu (5.000). Nɔi Jesu í sɔ mɔcɔε ηau í ni, i jò a buba wua ikā ikā amanε ciitaa ciitaa.

¹⁵ Nɔ à ce beεbe à jò aηa fei à buba.

¹⁶ Nɔi Jesu í so pɛε miu do cεε minji nɔ í wu iju lele í saabu Ilaaɔ nɔ í bububue í na mɔcɔε ηau a kpɛa zamaau.

¹⁷ Nɔ aηa fei à je à yo. Nɔ à ko iyi à je í gbeu, nɔ í kɔ kɔlɔ maateeji.

*Piɛɛ í ni Jesu í jɛ inɛ iyi Ilaaḏ í cica
(Cɔ Matie 16:13-19; Maaku 8:27-29)*

¹⁸ Ajo nɲu gɔ Jesu do mɔcɔɛ ɲa à nya ara ɲa ikā nɔ wa ce kutɔɔ. Nɔ í bee ɲa í ni, yooi inɛ ɲa à ya ni n̄ jɛ.

¹⁹ Nɔ à jɛaa à ni, inɛ gɔ ɲa à ya ni awɔu Zāa woo dasi inyii. Inɛ gɔ ɲa mɔ à ya ni awɔu Elii walii n̄lai takoui. Inɛ gɔ ɲa mɔ à ya ni awɔu inɛ akāi waliii tako ɲau í j̄i wa hai si bale.

²⁰ Nɔi í bee ɲa í ni, inɛ mɔ ni, yooi í ni n̄ jɛ ɲa. Nɔi Piɛɛ í ni, awɔi ì jɛ inɛ iyi Ilaaḏ í cicau.

*Jesu wa fɔ ide ikuɛ do kuj̄ɛ
(Cɔ Matie 16:20-28; Maaku 8:30-9E1)*

²¹ Nɔi Jesu í s̄ mɔcɔ ɲau do kugaabu í ni a maà na a s̄ inɛ gɔ.

²² Í s̄ ɲa má í ni, amu Amai Amanɛ, kù nɛ bei á ce iyi n̄ kù yɛ ijuukpā ntɔ ntɔ. Inɛ ngbo ɲa do inɛ ngboi woo weei Ilaaḏ ɲa do woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲa aa kɔsim a kpam, amma an j̄i hai si bale si ajo mɛetasia.

²³ Nɔ í s̄ aɲa fei í ni, inɛ iyi wa bi ku toom, ku j̄ò idɔɔbie nɔ ku so j̄i ku gaauɛ ku toom wa.

²⁴ Nɔ inɛ iyi wa bi ku ba kuwɛɛɛ do idɔɔbie kaa baa. Amma inɛ iyi í nyɔ kuwɛɛɛ na irim, lafɛɛi á baa do ntɔ.

²⁵ Aranfāani yoomai amanɛ í nɛ bii í ba amanii andunya fei, nɔ í kua kuwɛɛɛ.

²⁶ Nɔ í ni má, inɛ iyi wa ce anyɔi amu Amai Amanɛ, walakɔ wa ce anyɔi idem, amu mɔ an ce anyɔi lafɛɛ waati iyi an nyi wa. Nɔ waati iyi an nyi wa, an nyi wai do amboei Baam do amalekaɛ ɲa ajo.

²⁷ Ntɔ ntɔ, inɛ ɲa iyi à wa ihɛ si nsei, gɔgɔ ɲa ɲa aa yɛ bommai Ilaaḏ wa naa a bei a ku.

*Arai Jesu í daana
(Cɔ Matie 17:1-8; Maaku 9:2-8)*

²⁸ Iyi Jesu í fɔ ideu í tā, iyi í ce zakai ajo mɛɛjo ɲai í kpe Piɛɛ do Zāa do Zaaki à koo à gũ antai iri kuta n̄la gɔ ku ba ku ce kutɔɔ.

²⁹ Iyi wa ce kutɔɔ ɲai wajue í kpaasi dimi ikā, nɔ jaɛɛ í fūuta pai pai.

³⁰⁻³¹ Nɔi gbakā Moizi do Elii à faata wa do amboe à waa baa ide ku fɔ. À waa fɔ ide ikuɛ iyi á kú Zeruzalɛmu ku j̄ò andunyau ihɛ.

³² Wee Piɛɛ do kpaasiɛ ɲa à waa siiko ntɔ ntɔ, amma iyi iju ɲa í má à yɛ amboei Jesu nɔ à yɛ amanɛ minji ɲa iyi à waa leeki bi tɛɛu.

³³ Waati iyi inɛ ɲau à waa j̄ò Jesu, Piɛɛ í s̄ɔ í ni, Mɛɛtu, á s̄ia ka maa wa ihɛ. J̄ò ka ce ilei acɔ mɛɛta, akā titeɛ, akā mɔ ti Moizi, akā mɔ ti Elii. Í ni bɛɛbei si na iyi í j̄ò kù mà mii iyi wa fɔ.

³⁴ Si bei wa fɔ ideu, bukɔɔ í naa í bii ɲa. Iyi mɔcɔ ɲau à yɛ bukɔɔu wa bii ɲa ɲai n̄jo í mu ɲa.

³⁵ Nɔ à gbɔ ide ku fɔ gɔ hai si bukɔɔu í ni, inɛ ihɛi í jɛ Amam. Nɲui n̄ cica. I ya gbɔ ideɛ ɲa.

³⁶ Si anyii ide ku fɔu, Jesu nɲu akāi à yɛ bɛ. Nɔi si waatiu bɛ mɔcɔ ɲau a coko a kù s̄ inɛ kāma mii iyi à yɛ.

*Jesu í faaba ama gɔ iyi í nɛ inɛi inɔɔko
(Cɔ Matie 17:14-18; Maaku 9:14-27)*

³⁷ Iju kumáɛ iyi à kita wa hai antai iri kutau, zamaa n̄la gɔ í naa í ko Jesu.

³⁸ Nɔi si inɔi zamaau mɔkɔ gɔ í d̄ɔ anu hee lele í ni, Mɛɛtu, cɔ ama inɛmɔkɔ akāu ihɛi n̄ nɛ. N̄ wa n̄ tɔɔɛ í faabaɛ

³⁹ domi inɛi inɔɔko gɔ í ya dede siei. Nɔ waati iyi í dede fei, anu akā amau í ya d̄ɔ anui. Nɔ inɛi inɔɔkou í ya gbugbāɛ j̄iida, nɔ amau í ya maa ce antɔ foko ku maa mɛɛ araɛ, nɔ kufitaɛ í ya gaabu.

⁴⁰ N̄ tɔɔ mɔcɔɛ ɲa a lelea, amma à mɔngɔ.

⁴¹ Nɔi Jesu í ni, inɛ inɛ laalɔ hai dasi naane ɲa, hee waati yoomai an wa inɔ nɲɛ. Mà hee waati yoomai an maa temuað ɲɛ. Nɔi í s̄ mɔkɔu í ni, naað amaɛu wa ihɛ.

⁴² Nɔ wa naaɛ wa. Iyi í toɛ wa kɔkɔi Jesu ɲai inɛi inɔɔkou í kekeɛ ile í gbugbāɛ j̄iida. Amma Jesu í fɔ si inɛi inɔɔkou ide do gbugbā ɲai í fita nɔ amau í ba iri. Nɔ Jesu í sindoa baaɛ.

⁴³ Inɛ ɲa iyi à wa bɛ fei à biti do bei gbugbāi Ilaaḏ í la í to.

*Jesu í nyi wa fɔ ide ikuɛ do kuj̄ɛ má
(Cɔ Matie 17:22-23; Maaku 9:30-32)*

Si bei aŋa fei à wεεò bitiu beεbe do mii iyi Jesu wa ce fei, ηοi Jesu í s̄ m̄c̄ε ηa í ni,

⁴⁴ in̄ε, i de it̄i i gb̄o ide iyi ñ wa n s̄ ηeu ih̄ε s̄a s̄a ηa. Aa mu amu Amai Amanε a daa inε ηa si aw̄o.

⁴⁵ Amma m̄c̄ε ηau a kù gb̄o yaasei ideu, domi ideu kù má n̄ηa tit̄ã, n̄ηui í j̄ò a kù gb̄o yaaseε. N̄o wee à waa ce n̄joi yaasei ideu ku bee Jesu má.

Yooi í je inε ngbo

(C̄o Matie 18:1-5; Maaku 9:33-37)

⁴⁶ Aj̄o n̄ηu ḡo m̄c̄o ηau à waa ce kak̄o ku ba a mà inε iyi í re si in̄o n̄ηa.

⁴⁷ Wee Jesu í mà lasabui id̄o n̄ηa, η̄oi í so ama keeke ḡo í leek̄iε k̄ok̄ε,

⁴⁸ n̄o í s̄ ηa í ni, inε iyi í gba amau ih̄ε na irim, amu takam nii í gba. Inε m̄o iyi í n̄o í gbam, inε iyi í b̄em wai í gba. Inε iyi í kere í re si in̄o n̄ηε, n̄ηui í re in̄ε fei.

Inε iyi kù je mb̄εε n̄ηε inε n̄ηei

(C̄o Maaku 9:38-40)

⁴⁹ N̄oi Z̄ãa í ni, M̄εetu, à ye inε ḡo í ya maa lele in̄ei in̄ōko ηa do iriε, n̄o à ganjiε, domi kù wa in̄o n̄wa, kù waa t̄ooε.

⁵⁰ N̄oi Jesu í s̄ō í ni, i maà ganjia ηa, domi inε iyi kù je mb̄εε n̄ηε, inε n̄ηei.

Inε ηa à k̄o ku gba Jesu si ilui Samari ḡo

⁵¹ Wee waati í maai wa si bii Jesu á j̄ò andunya ku nyi lele má, η̄oi í dasi id̄o mam mam n̄ηu ku b̄o Zeruzalemu.

⁵² N̄o í b̄ε inε ḡo ηa a cuaa ku ba a koo a ceaa s̄ōlui bi ku s̄u. N̄oi inε ηa iyi í b̄ε ηau à to ilui Samari ḡo,

⁵³ amma in̄ei ilu b̄ε ηa a kù je ku gbaa si na iyi í j̄ò Zeruzalemuui wa b̄o.

⁵⁴ Iyi Zaaki do Z̄ãa à gb̄o beεbe, η̄oi à beε à ni, Laf̄εε, ì bi ka j̄ò ina ku kita si ηa wa hai lele ku kpa ηa?

⁵⁵ Amma Jesu í sinda í la si ηa do gbugbã. [Í ni, i kù mà iyi ì waa f̄o ηa m̄m̄.

⁵⁶ Amu Amai Amanε n̄ kù naa ku kpa amanε ηa, bii kù je n̄ faaba ηa.]

N̄o à b̄o ilu mmu ḡo má.

Inε ηa iyi à bi Jesu ku too

(C̄o Matie 8:19-22)

⁵⁷ Si bei à waa ne η̄oi inε ḡo í naa í s̄ Jesu í ni, an tooε bii ì waa b̄o fei.

⁵⁸ N̄oi Jesu í s̄ō í ni, in̄a ηa à ne kolo ηa, n̄o baa yei ηa m̄o à ne bi ku s̄u. Amma amu Amai Amanε n̄ kù ne bii an koo n̄ s̄u n̄ s̄imi.

⁵⁹ N̄o í s̄ inε mmu ḡo í ni, toom wa. Amma in̄εeu í ni, j̄ò n̄ koo n̄ si baam wa tit̄ã.

⁶⁰ N̄oi Jesu í s̄ō í ni, j̄ò iku ηa a si iku n̄ηa ηa, amma aw̄o, koo sisi laabaau j̄iidai bommai Ilaaã bii fei.

⁶¹ N̄o inε ḡo í s̄ō má í ni, an tooε Laf̄εε, amma j̄ò n̄ koo n̄ t̄ō in̄em ηa sukud̄o tit̄ã.

⁶² N̄o Jesu í s̄ō í ni, inε iyi í lesi aw̄ε si kaakoi ketε n̄o í sinda í c̄o anyi, kù j̄ò bommai Ilaaã.

10

Jesu í b̄ε amanε kitaò f̄εwa

¹ Si anyii n̄ηu, Laf̄εε í cica amanε kitaò f̄εwa mmu má, í b̄ε ηa minji minji a cuaa si ilu ηa fei do bii n̄ηu takae á ne ku b̄o fei.

² N̄o í s̄ ηa í ni, amaa je iyi í to ku da í kp̄o, amma woo da ηau a kù kp̄o. Na n̄ηu, i t̄ō ilu ikou ku b̄ε inε ηa iyi aa ce ic̄eu wa.

³ I dasi kp̄ãa ηa, ñ wa n̄ b̄ε ηei bei ama angudã ηa si in̄oi m̄εemu kugaabu ηa.

⁴ I maà so taalili hee má je b̄oḡo, walak̄o baata, n̄o i maà ya leek̄i kp̄ãa i maà ce inε ḡo f̄ō ηa.

⁵ Kpas̄ε bii ì l̄o ηa i tako i s̄ō ηa ηa i ni, Ilaaã ku mu n̄ηε laakai ku s̄u.

⁶ Bii ilu laakai ku s̄u ḡo í wa b̄ε, laakai ku s̄u n̄ηε á to siε. Bii kù w̄εε m̄oi á nyi wa si ηei.

⁷ Kpas̄ε bii à gba ηeu, kpas̄ε bei aa maa wa ηa, s̄onda do in̄yi iyi à na ηe fei i ya gba i je ηa, domi inε kaa máa ce ic̄e iyi kù waa je. I maà ya l̄o kpas̄ε do kpas̄ε ηa.

⁸ Ilu iyi ì l̄o fei ηa bii à gba ηe, ije iyi à na ηe i ya je ηa.

⁹ I s̄ō in̄ei ilu ηau i ni, bommai Ilaaã í maai si ηe. N̄o b̄ōo ηa iyi à wa b̄ε i j̄ò a ba iri ηa.

¹⁰ Amma ilu bii ì l̄o n̄o a kù gba ηe, i b̄o bantumai iluu n̄o i ni,

11 wee à waa gbugbã nɛ hee do irùrù ilu nɛ iyi í wa si kute nwa. Do nɛu fei, i mà ña iyi bommai Ilaaã í maai wa.

12 Nɔ Jesu í ni má, an sã ñe iyi si ajɔi kiitiu, ijuukpã inei Sodomu ña ilu nlaɪ takou, á tia do ti inei ilu ñau.

*Inei ilu ña iyi à kɔ ku dasi Jesu naane
(Cɔ Matie 11:20-24)*

13 Nɔ Jesu í ni má, inɔ kufɔ nla nlaɪ á je tu ñe, inɛ inei Korazēe ña. Inɛ mɔ inei Besaida ña inɔ kufɔ nla nlaɪ á je tu ñe. Maamaake ña iyi à ce si ilu nɛ ñau ihē, bii í je si iluɪ Tii do Sidɔi à coo wo, bii í wa inei ilu ñau aa dī saaki a kpatað na irii dulum du ña nɔ a kpaasi idɔ hai ku kpɛ.

14 Na ñɔi í jò ñ wa n sã ñe iyi si ajɔi kiitiu ijuukpã inei Tii do Sidɔ ña á tia tu ñe.

15 Inɛ mɔ, inei Kaperanumu ña, ì waa tamaa ña aa so ñe hee lelei? Aawo, aa keke ñei hee bi ku wai iku ña.

16 Nɔ í sã mɔcɔe ña í ni, inɛ iyi í gbɔ ide nɛ, idem nii í gbɔ. Inɛ mɔ iyi í kɔsi ñe, amui í kɔsi. Inɛ mɔ iyi í nɔ í kɔsim, inɛ iyi í bɛm wai í kɔsi.

Kubaai mɔcɔ kitað fɛwa ñau

17 Mɔcɔ kitað fɛwa ña iyi Jesu í bɛ ñau à baa do inɔ didɔ nɔ à ni, Lafēe, hee do inei inɔko ña fei à ya jirima wa na iriɛu.

18 Nɔ Jesu í sã ña í ni, ñ ye Seetam wa cuku wa hai lele bei kuñɔi ijī.

19 Ntɔ ntɔ ñ mu nɛ yiiko i tɛsɛð njo ña do cencee ña hee do gbugbã iyi Seetam mbɛɛu í nɛ fei, nɔ nkãma kaa yɔkɔ ku mɛe ñe.

20 Do nɛu fei, i maà jò inɔ nɛ ku dɔ na iyi í jò inei inɔko ñau à waa jirima ñe, amma i jò inɔ nɛ ku dɔ si na iyi í jò à kɔ iri nɛ lelei Aã.

*Inɔi Jesu í dɔ
(Cɔ Matie 11:25-27; 13:16-17)*

21 Si waati akãu, inɔi Jesu í dɔ jiida jiida do gbugbãi Hundeɪ Ilaaã nɔ í ni, Baaba, awɔ iyi ì je Lafēi lele do ile, ñ wa n saabuɛ do iyi ì singaa ilu bisi do woo mà ña mii ñau ihē nɔ ì nyisi amu ña. Í sɪa Baaba, si na iyi í jò bɛɛbei ì bi.

22 Baam nii í daam mii fei si awɔ. Inɛ kãma kù mà amu Amau bii kù je Baau. Nɔ inɛ kãma kù mà Baau bii kù je amu Amau do inɛ ña iyi ñ bi n nyisi ña.

23 Nɔi Jesu í sinda si mɔcɔe ñau í sã ña í ni, ilu inɔ didɔi inɛ iyi ijue wa ye mii iyi ì waa ye ña.

24 Ntɔ ntɔ an sã ñe, walii do amanlu nkɔ à bi aña a ye mii ña iyi ì waa ye ña, a kù nɔ a kù yɔɔ. Á bi aña a gbɔ iyi ì waa gbɔ ña, a kù nɔ a kù gbɔɔ.

Mɔndai inɛ jiidaɪ Samari gɔ

25 Ajɔ nɛu gɔ woo kɔ inɛ ña si wooda gɔ í dede ku cã idɔi Jesu nɔ í ni, Mɛɛtu, beirei an ce n bað kuwɛɛ hai tã.

26 Nɔi Jesu í beɛ í ni, mii à kɔ si woodau. Ide mii ì ya cio si.

27 Nɔi í je í ni, bi Aã Lafēe do idɔe fei, do gbugbãe fei, do lasabuɛ fei, nɔ i bi inɛ mmu ña bei ì bi araɛ.

28 Nɔi Jesu í ni, ide iyi ì je í sɪa. Ce bɛɛɛ, aa ba kuwɛɛ.

29 Amma mɔkɔu wa bi ku na araɛ ntɔ, nɔ í beɛ í ni, yooi í je inɛ mmu.

30 Nɔ Jesu í sã ña í ni, mɔkɔ gɔ í kita wa hai Zeruzalemu wa bɔ Zeriko, ñɔi í koo í dasi awɔi ile ña. Ile ñau à coo ile à cãa, nɔ à nɛ à jò bɛ wa kasãm.

31 Wee, woo weei Ilaaã gɔ wa too kpãau wa. Iyi í ye mɔkɔu, ñɔi í gbe í lɔ.

32 Bɛɛɛ mɔi inɛ gɔ si dimii Levi í to inyau. Iyi í yɔɔ nɔ í gbe í lɔ.

33 Amma inei Samari gɔ mɔ wa bɔ ilu. Iyi í to bɛ ñɔi í ye mɔkɔu nɔ araare í muu.

34 Nɔ í sɛkɛɛ sɪe í jɔaa ikpo do atē vɛɛ si agbei kumɛe ñau nɔ í dūu. Si anyie nɔ í lesie si gbankɛlei nɛu takɛe í bɔðe bi ku sɔi inɛ njoo ña nɔ í gbɔaa.

35 Iju kumáe, nɔ í so fiaɪ icɛi ajɔ minji, í na inɛ ngboi bi ku sɔi inɛ njoo ñau, nɔ í ni, gbɔa inɛɛu ihē. Iyi ì je í lesi na iriɛ, an sãaɛ waati iyi an baa.

36 Nɔi Jesu í ni, si amanɛ mɛɛta ñau bɛ, yoo nɛai ì tamaa í je kpaasii inɛ iyi í dasi awɔi ile ñau.

37 Nɔi inɛɛu í ni, inɛ iyi í ce araareɛu. Nɔi Jesu í ni, debɛi, awɔ mɔ, koo ce bɛɛɛ.

Jesu í bɔ bi Maata do Maari

³⁸ Ajo n̄ɲu gɔ Jesu do mɔcɔɛ ɲau à waa ne nɔ à to ilu gɔ. Wee inaabo gɔ í wa ilu be, à ya kpoo Maata. N̄ɲui í gba ɲa si kpasɛɛ.

³⁹ Abou í ne ifɔɛ gɔ iyi à ya kpe Maari. Ifɔu wa bubai kɔkɔi Lafɛɛ wa gbɔ ideɛ.

⁴⁰ Amma Maata n̄ɲu í wasi ku mante araɛ do caka ku tekɛ. N̄ɲi í naa í ni, Lafɛɛ, kù jɛɛ si ide kãma iyi ifɔm í jɔm icɛu amu akã? I kaa jɔ ku naa ku sobim?

⁴¹ N̄ɲi Lafɛɛ í jɛaa í ni, Maata, Maata, ì waa mante araɛ ì waa weewea na mii nkɔ.

⁴² Amma bukaatai mii akãi amane í ne. N̄ɲui Maari n̄ɲe í cica be, nɔ ine kãma kaa gbaa sie má.

11

Idei kutɔɔ

(Cɔ Matie 6:9-13; 7:7-11)

¹ Ajo n̄ɲu gɔ Jesu wa ce kutɔɔ bii gɔ. Iyi í tã ɲɔi mɔcɔ akãɛ í ni, Lafɛɛ, kɔ wa si bei aa ka ya ce kutɔɔ, bei Zãa í kɔ mɔcɔɛ ɲa si.

² N̄ɲi Jesu í sɔ ɲa í ni, bii ì waa ce kutɔɔ ɲa í ya ni, Baaba, jɔ ine fei ku mà iyi awɔi ì je ine kumá.

Naa je bommaɛ.

³ Mu nwa ijei ajo fei nwa.

⁴ Kpa ideidulum du wa, domi awa mɔ à ya ka kpa ideidulum ku iyi ine ɲa à ce nwa.

Maà ti í jɔ ka dasi kulele.

⁵ Nɔ í sɔ ɲa má í ni, á yɔkɔ ku je nsei ine gɔ n̄ɲe í ba ine njoo idũ laja. Bii kù ne ije iyi á naa, á bɔ bi kpaasiei ku ni, wɛɛm pɛɛ mɛɛta wa,

⁶ domi kpaasim gɔ í naa bi tom hai ilu gɔ. Nɔ wee, n kù ne ngɔgɔ iyi an naa.

⁷ Kpaasieu á yɔkɔ ku jɛaa hai inɔ ile ku ni, maà mantem, amu ñ sɔkɔ tã, amu do amam ɲa fei à waa sũ. N kaa n yɔkɔ n dede n naɛ pɛɛ.

⁸ Ñ wa n sɔ ɲei, baa bii kù bi ku dede ku náa si na iyi í jɔ í je kpaasie, á yɔkɔ ku dede ku naa bukaatai mii iyi í bi fei si na iyi í jɔ wa manteɛ.

⁹ Na n̄ɲu, ñ wa n sɔ ɲei, i ya tɔɔ ɲa, aa mu n̄ɲe. I ya dede ɲa aa ba ɲa. I ya cã gambo ɲa, aa cí n̄ɲe.

¹⁰ Ntɔ ntɔ, ine iyi wa tɔɔ fei, Ilaaã á muaa. Ine mɔ iyi wa dede, Ilaaã á jɔ ku ba. Ine mɔ iyi í nɔ wa cã gambo, Ilaaã á cíaa.

¹¹ Yooi í wa si inɔ n̄ɲe ihɛ iyi [bii amaɛ í tɔɔɛ pɛɛ á so kuta ku naa. Walakɔ] bii í tɔɔɛ cɛɛ ku so njo ku naa.

¹² Walakɔ bii í tɔɔɛ n̄ɲei ajɛɛ á naa cencee? Aawo, kaa ce.

¹³ Ine iyi ì ya ce laalɔ ɲa ì mà mii jiida ku na ama n̄ɲe ɲa, mà irei. To, Ilaaã Baa n̄ɲe iyi í wa lele kaa ce ku re zaka beɛbe? Kaa so Hundee ku na ine ɲa iyi à waa tɔɔɛ?

Jesu í jɛa ine ɲa iyi à máa ide

(Cɔ Matie 12:22-30; Maaku 3:22-27)

¹⁴ Si anyii n̄ɲu, à naa Jesu mɔkɔ gɔ wa. Mɔkɔu í ne inei inɔkɔ gɔ iyi í jɔ í deki. Nɔ Jesu í lele inei inɔkɔ. Iyi í fita ɲɔi mɔkɔu í lɔsi ide ku fɔ, nɔ zamaa fei í biti.

¹⁵ Amma ine gɔ ɲa à ni, ine ngboi inei inɔkɔ ɲa iyi à ya kpe Beelizebui í mua Jesu gbugbã wa leleò inei inɔkɔ ɲa.

¹⁶ Nɔ ine gɔ ɲa mɔ à waa bi a cã idɔɛ a cɔ. Nɔ à sɔɔ à ni ku ce maamaake ku nyisi iyi yiikoe wa naai hai lele.

¹⁷ Si bei Jesu í mà lasabu ɲa ɲɔi í ni, bomma iyi ineɛ ɲa à waa ja aɲa duusɔɔ, bommau á na ku kpaɔ bomma nɔ kpasɛɛ ɲa ku cuku.

¹⁸ Beɛbe mɔi bii Seetam wa ja do araɛ, beirei bommaɛ á ce ku bɔ waju. Ñ ni beɛbei si na iyi í jɔ ì waa ni do gbugbã Beelizebui ñ wa n leleò inei inɔkɔ ɲa.

¹⁹ Bii do gbugbã Beelizebuui ñ wa n leleò inei inɔkɔ ɲa, to, do gbugbã yooi mɔcɔ n̄ɲe ɲa mɔ à waa leleò ɲa. Na ɲɔi í ce aɲa taka ɲa aa nyisi iyi ì rara ɲa.

²⁰ Amma bii do gbugbã Ilaaã ñ wa n leleò inei inɔkɔ ɲau, n̄ɲu be wa nyisi iyi Ilaaã í sinti ku je bommaɛ si anini n̄ɲe.

²¹ Bii ilu gbugbã jiida gɔ í ne j̄ine i gũ nɔ wa degbe kpasɛɛ, amanie á wɛɛi si laakai.

²² Amma bii ilu gbugbã gɔ mɔ iyi í roo í naa í jɔɔ igũ, n̄ɲe á ko j̄ine i gũ iyi wa naaneui fei nɔ ku ce ikpɛi amaniu mɔ.

23 Ine iyi kù je tom, mbeem nii. Ine iyi kù waa bam ku tətəə, wa fangaæi.

Kunyii inei inəoko wa má
(Cə Matie 12:43-45)

24 Nɔi Jesu í kpa nɔa mɔndau ihɛ í ni, bii inei inəoko í fita si inɛ, í ya maa dabii si gbaa nɔi ku maa de bi ku sími. Bii í kua, nɔi í ya ni, an nyi inya nwom hai bii n̄ fita wai.

25 Waati iyi í nyi nɔ í ba inɛɛu í yɛ bei ile ngbɛ iyi à kpā à teeseɛ sãa sãa,

26 á koo ku dɛdɛ kpaasi laalɔ nɔa iyi à roo wa má bei nɔa mɛɛje, a na a lɔ si inɛɛu a maa wa bɛ. Waati bɛɛbɛ kuwɛɛi takoi inɛɛu á tia baa ti ankāanyie má.

Inə didə ntə

27 Waati iyi Jesu wa fɔ bɛɛbɛ, abo gɔ í dɔ anu hai inə zamaau í ni, ilu inə didəi inɛ iyi í so asɛ, nɔ ì mɔmɔ amɔɛ.

28 Nɔi Jesu í jɛaa í ni, í tia i ni ilu inə didə nɔi inɛ nɔa iyi à waa gbɔ ideɪ Ilaaɔ, nɔ à waa ceð ice.

Inɛ nɔa à bi maamaake
(Cə Matie 12:38-42)

29 Si bei zamaau wa kɔsi nɔi Jesu í ni, inei nsei nɔa inɛ laalɔ nɔi. À waa tɔə maamaake, amma maamaake gɔ kù wɛɛ iyi aa nyisi nɔa, bii kù je ti faajii walii Zonasi.

30 Si bei Zonasi í je nyinda bi inei Ninivu nɔa, bɛɛbɛ mɔi amu Amai Amanɛ an je nyinda bi inei nsei nɔa.

31 Si ajɔi kiituu inaabo ilaalui ilɛi Seba á dede si inei nsei nɔa ku yɛ taale nɔa, si na iyi í jɔ hai jiiji í dede í naa ku gbɔ ideɪ bisii Salomɔə ilaaluu nla. Nɔ weɛ nsei, amu iyi n̄ wa n sɔ nɛ ideu ihɛ n̄ re Salomɔə.

32 Si ajɔi kiituu inei Ninivu nɔa aa dede si inei nsei nɔa a yɛ taale nɔa, si na iyi í jɔ à kpaasi idə nɔa na waazoi Zonasi. Nɔ weɛ nsei, amu iyi n̄ wa n sɔ nɛ ideu ihɛ n̄ re Zonasi.

Inya kumá ara
(Cə Matie 5:15; 6:22-23)

33 Inɛ gɔ ci ya má fitila ku singæ, [walakɔ ku biie do caka,] amma à ya jilɔi bi ku lesi fitila ku ba inɛ nɔa iyi à waa lɔ wa a maa yɛ inya kumá.

34 Ijuei í je fitilai araɛ. Bii ijue wa nɛ baani, araɛ fei í wa si inya kumá. Amma bii kù waa nɛ baani, araɛ mɔ fei í wa si ilu kukui.

35 Na nɔu, ce laakai ku ba inya kumá iyi í wa si araɛu ku maà ce ilu kuku.

36 Bii araɛ fei wa nɛ inya kumá, nɔ baa ikɔ akæ gɔ kù wa si ilu kuku, fei ndɛɛ á maa mái bei waati iyi fitila í má sie inya.

Jesu í yɛ taalei Farisi nɔa do woo kɔ inɛ nɔa si wooda nɔa

(Cə Matie 23:1-36; Maaku 12:38-40)

37 Iyi Jesu í fɔ ideu í tā, nɔi Farisi gɔ í kpoo ku je kpasɛɛ. Nɔ í koo í buba kpasɛi Farisiu, nɔa à waa je.

38 Nɔi Farisiu í cɔə í biti do iyi kù wɔə í bei wa je.

39 Amma Lafɛɛ í sɔə í ni, inɛ Farisi nɔa, í yɛ nɔi bei inɛ nɔa iyi à ya wie anyii kɔəfu do jɛɛ nɔa nɔ a jɔ inə riisi. Inə hai sía do takiii wa kɔ nɔa.

40 Inɛ hai nɛ yaase nɔa, inɛ iyi í taka anyii ara, lafɛɛ si í ce inə mɔ?

41 Í sía i na ilu are nɔa mii iyi í wa si inə jɛɛ do kɔəfu, nɔ mii fei á má nɔa.

42 Amma ijuukpāi á je tu nɛ, inɛ Farisi nɔa, si na iyi í jɔ ì ya na Ilaaɔ hee do zakaai ayɛ nɔa fei. Do nɔu fei, i kù waa ce jiida nɔ i kù waa nyisi kubii Ilaaɔ nɔa. Iyi bei í jɔ i ya ce nɔ i maà gbɛje iyi í gbe nɔa.

43 Ijuukpāi á je tu nɛ, inɛ Farisi nɔa, si na iyi í jɔ si ile bi ku ce kutətəə nɔa kitāi inɛ ngbɔ nɔi ì ya bi nɔa, nɔ ì ya bi a ce nɛ fɔə do bɛɛɛ nla nla si bantuma nɔa.

44 Aa yɛ ijuukpā nɔa domi ì yɛi bei bale nɔa iyi inɛ gɔ kù waa yɛ. Si antai nɔa à waa nɛ a kù nɔ a kù mà*.

45 Nɔi woo kɔ inɛ nɔa si wooda gɔ í sɔə í ni, Mɛɛtu, bii ì waa fɔ bɛɛbɛ, awa mɔi ì waa bu.

46 Nɔi Jesu í jɛaa í ni, ijuukpāi á je tu nɛ, inɛ woo kɔ inɛ nɔa si wooda nɔa mɔ, domi ì waa kãa inɛ nɔa aso ku gaabu ku so nɔa, nɔ inɛ taka nɔa i ci ya lesi baa amaawɔ nɔa.

* 11:44 si antai nɔa à waa nɛ a kù mà Bi Zuifu nɔa, bale ku n̄ si taale nla nla domi bii ì nɛ si bale í yɛ bei ì so riisi mbɛ.

⁴⁷ Aa ye ijuukpã ña, si na iyi í jò walii ña iyi bala ññe ña à kpa wo, inñei ì waa teese bale ñña ña.

⁴⁸ Ì waa nyisi ña iyi ì jesi mii iyi bala ññe ñau à ce, si na iyi í jò añaí à kpa walii ñau, nò inñei ì waa teese bale ñña ña.

⁴⁹ Nñoi í jò Ilaaã í fò si bisie í ni, an be walii ña do woo be ña si anini ñña. Aa kpa inñe gò ña nò a kpã inñe gò ña mò iju.

⁵⁰ Na ññu, ijuukpãí woo kpa walii ñau fei hai sintei andunya si iri ññei á jé.

⁵¹ Inñei aa ye ijuukpãí kukpai Abeli hee ku koo si do Zakari iyi à kpa si afei bi ku weeu do kpaséi Ilaaã. Ntò ntò, ñ wa n sò ñe, ijuukpãí mii ñau be fei si inñei nsei ñau ihéi á baa ku jé si.

⁵² Ijuukpãí á jé tu ñe, inñe woo kò inñe ña si wooda ñau, domi i kù bi ntòí ideí Ilaaã ku mà ña, nò inñe ña iyi à bi ku màè inñei ì waa ganji ña.

⁵³ Iyi Jesu í fò beébe í tã ñoi í fita hai be. Nñoi ídòí woo kò inñe ña si wooda do Farisi ñau í kò nò à wasi ku mantee do ide ku bee si gãmèi ide nkpò,

⁵⁴ à waa leaò taai ide ku ba a muu si ide gò.

12

I ce laakaii ara ññe ña do ilu muafiti ña

(Cò Matie 10:26-27)

¹ Waati iyi Jesu wa fò beébe zamaa í tótò dubu nkpò nkpò hee à waa teese ññe. Nñoi Jesu í sò mǎcǎe ña si wajui zamaa í ni, i ce laakaii ara ññe ña do lefeei Farisi ña iyi í jé muafiti.

² Ngǎgǎ kù wée iyi wa manji iyi kaa fita gbugbãa, nò asii kãma kù wée iyi a kaa na a mà.

³ Nñoi í ce ide iyi ì fò si ilu kuku fei ña aa na a gbǎo si inya kumá, gundu iyi ì nò ì nya inò ile ña aa cã keseeðee si antai ile lele ña.

Ine iyi í jò i ce njo

(Cò Matie 10:28-31)

⁴ Inñe iyi ì jé kpaasim ña, inñei ñ wa n sò, i màè ce njoí inñe ña iyi aa kpa ara ññe, nò si anyii ññu a kaa yǎkǎ a ce ngǎgǎ má.

⁵ An sò ñe inñe iyi í jò i ya ce njoé ña. I ce njoí inñe iyi í ne yiiko ku kpa inñe nò ku dasie si ina iyi ci ya ku má. Ntò ntò ñ wa n sò ñe, lafèei í jò i ce njoé ña.

⁶ A ci ya ta ama yei ara miu súu minji ba. Do ññu fei, Ilaaã ci ya gbèje baa akã ñña.

⁷ Inñe mǎ, hee do ntoí iri ññe ña fei Ilaaã í mà jia ñña. Na ññu, i màè ce njoí ngǎgǎ, domi beere ññe í re yei hee bii ijí.

Ine iyi í gba Jesu walako í kǎsie

(Cò Matie 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ Ñ wa n sò ñei, inñe iyi í fò si wajui amané ña í ni ññu í gbam, amu mǎ Amaí Amané an gba lafèe si wajui amalekai Ilaaã ña.

⁹ Amma inñe iyi í kǎsim si wajui amané ña, amu mǎ an kǎsi lafèe si wajui amalekai Ilaaã ña.

¹⁰ Inñe iyi wa fò laalǎi amu Amaí Amané, Ilaaã á yǎkǎ ku kpa ideí dulum ðee. Amma inñe iyi wa fò laalǎi Hundei Ilaaã kaa ba a kpa ideí dulum ndee pai.

¹¹ Bii à bǎò ñe ile bii à ya ce kutǎtǎo ña ku ba inñe ngbo ña do ilu yiiko ña a kiiti ñe, i màè ti i ce njo do bei aa ce i kǎò ara ññe do ide iyi aa fò ña.

¹² I màè ce njo ña domi waati beébe Hundei Ilaaãí á sò ñe iyi í jò i fò ña.

Mǎndai ilu fia hai ne yaase

¹³ Si inò zamaa ñoi inñe gò í sò Jesu í ni, Mǎetu, sò igbãm ku jò ka kpè tubu nwa.

¹⁴ Nñoi Jesu í jéaa í ni, mǎkǎyi, yooí í cem woo kiiti ññe wala woo kpè tubu ññe.

¹⁵ Nò í sò ña í ni, i ya ce laakai ña ntò ntò do kǎðee fei, domi amanii amané si í jé icui kuwéee, baa bii beirei amaniu í la í to.

¹⁶ Nò í kpa ñña mǎnda gò í ni, ikoi mǎkǎ ilu fia gò í ce ije jiida jiida.

¹⁷ Nñoi mǎkǎu í lasabu í ni, beirei an ce. Wee n kù ne bii an dasi ijéu.

¹⁸ Nñoi í ni, ñ mà bei an ce. An lege akam ñaui, nò n ma mmue ña iyi à la à re. Nò n kosi bileem fei be do ijem ña iyi à gbe.

¹⁹ Nò n fò si idǎm n ni, ñ ne amani nla nla iyi ñ wa n singa ti adǎ nkpò nkpò.

An sɪmii nɔ n maa n jɛ n maa n mɔ nɔ n maa n wɛɛð inɔ didɔ.

²⁰ Amma Ilaaɔ́ í sɔ́ó í ni, awɔu nnyei, idũuyi mɔm aa nya hundee. Sɔɔlui mii ŋa iyi ì ceu be, ti yooi á je.

²¹ Nɔi Jesu í ni, beɛbe mɔi á je bi ine iyi wa kɔa arae amani nɔ bi Ilaaɔ́ kù ne nkãma.

*Dasi Ilaaɔ́ naane
(Cɔ Matie 6:24-34)*

²² Iyi Jesu í fɔ beɛbe í tã ŋɔi í sɔ́ mɔcɔe ŋa í ni, na ŋɔi í jò ñ wa n sɔ́ ŋe ñ ni, i maà ya maa weewea do mii iyi aa je i maa wɛɛð ŋa, walakɔ do jine iyi aa dasi ŋa.

²³ Kuwɛei amanɛ í re ije, ara mɔ í re jine.

²⁴ I ce laakai kungbã ŋa í cɔ. A kù waa gbɛ hee a da ngɔgɔ, a kù nɔ a kù ne suu. Ilaaɔ́ í nɔ wa wo ŋa. Beere nje kù re yei ŋa hee bii í ji?

²⁵ Yooi si inɔ nje na kuweweae á yɔkɔ ku kɔ́si kusɔi adɔe baa keeke.

²⁶ To, bii i kaa yɔkɔ i ce mii keekeu be ŋa, na mii í ce ì waa weewea do iyi í gbe ŋa.

²⁷ I cɔ bei wua ŋa à ya da koko mee. A kù waa ce ice a ci ya nɔ a wɔ́ acɔ. Do nɲu fei, ñ wa n sɔ́ ŋei, baa Salomɔ́ ilaalu nlau, do amboe nla nlae fei kù ne jine iyi boodae í to kokoi jii ŋau be baa akã.

²⁸ Fɔ́fɔ́ í wɛei nnyi do kusiaae amma ala aa dasie ina. To, bii Ilaaɔ́ í mua fɔ́fɔ́ ŋa iyi aa na a dasi ina booda ku sɪa beɛbe, kaa yɔkɔ ku mu nje nyau ku re fɔ́fɔ́ ŋau be de. I kù ye naane njei kù la?

²⁹ I maà ya de mii iyi aa je ŋa walakɔ mii iyi aa mɔ i maà weeweað ŋa.

³⁰ Hai mà idei Ilaaɔ́ ŋai à ya maa kpataa mii ŋau be fei, amma Baa nje i mà iyi ì ne bukaatai mii ŋau be fei ŋa.

³¹ Na nɲu, i hanya i de bei aa ce i jò bommai Ilaaɔ́ ku bɔ waju titã ŋa. Iyi í gbe bei fei Ilaaɔ́i á kɔ́o nje si.

*Amanii lele
(Cɔ Matie 6:19-21)*

³² Nɔ Jesu wa ba mɔcɔe ŋau ide ku fɔ́ má í ni, inje gaa keekem, i maà ti i ce njo ŋa, domi á dɔ́a Baa nje si ku jò i je amaalu ŋa si andunya titɔe.

³³ I ta mii iyi ì ne ŋa nɔ i mua ilu are ŋa fiau. I cea ara nje taalili iyi kaa gbo ikpa lele si bii aa dasi amani nje iyi kaa tã. Tengɪ be ile kaa to si, nɔ tũtũ ŋa mɔ a kaa beje.

³⁴ Ntɔ ntɔ, bii amani nje í wa, bei laakai nje mɔ í ya wa.

Woo ce ice ŋa iyi à waa cɔ kpãa

³⁵ I ce sɔɔlu i dɪ kpaka nɔ i jò fitila nje ku maa má ŋa.

³⁶ I jò i ye bei ine ŋa iyi à waa degbe kubaai lafɛe nja wa hai bi ku ce abɔdɔ, ku ba bii í to wa í cã gambo gbakã a cɪaa.

³⁷ Woo ce ice ilu inɔ didɔ ŋai, ine ŋa iyi lafɛe á na ku ba à cɔ kpãa à waa degbe ku toe wa. Ntɔ ntɔ n wa n sɔ́ ŋe, nɲu takae á dɪ gbankili nɔ ku jò a buba nɔ ku na ku kpɛ nja ije.

³⁸ Ilu inɔ didɔ ŋai bii í baa í na í ba ŋa si beɛbe, baa bii í to wa lajai, wala kuko sintei ajee.

³⁹ I jò i mà sãa sãa ŋa iyi bii ilu kpasɛ í mà waati iyi ile á lɔ wa, á dede ku wɔ́ njo, kaa jò ile ku lege gamboe.

⁴⁰ Inje mɔ, i ce sɔɔlu ŋa domi amu Amai Amanɛ, an naai si waati iyi i kù waa lasabu ŋa.

*Amaace jiiida do amaace laalo
(Cɔ Matie 24:45-51)*

⁴¹ Nɔi Piɛɛ í ni, Lafɛe, awai ì kpaa mɔndau ihɛ? Mà ine fei.

⁴² Nɔi Lafɛe í je í ni, yooi í je amaace ilu naane iyi í ne laakai. Lafɛei í je ine iyi ilu kpasɛ gɔ́ í kpe nɔ í so amaace kpaasie ŋa í daa si awɔ́ ku maa cɔ ŋa ku na ŋa ije si bei í jɔ.

⁴³ Inɔ didɔi á je ti amaaceu bii lafɛee í baa í na í baa wa ce beɛbe.

⁴⁴ Ntɔ ntɔ, lafɛeu á daa amaaceu mii ndee fei si awɔ́.

⁴⁵ Amma bii í je amaace laalo, á lasabui ku ni, lafɛem kaa baa nya má, nɔ ku dede ku maa cã inaabo do inemakɔ woo ce ice ŋa iyi à gbeu, nɔ ku maa je ku maa mɔ atɛ ku maa kpaa.

⁴⁶ Beɛbei lafɛeu á na ku baa si ajo iyi kù waa cɔ kpãae, do si waati iyi kù waa tamaa, nɔ á kpãa iju jiiida jiiida bei à ya cea amaace laalo ŋa.

⁴⁷ Woo ce icε iyi í mà mii iyi lafēεε í bi, nɔ kù coo, goloε á la.

⁴⁸ Amma inε iyi kù mà, nɔ í ce kookoosu iyi í jɔ a cāa, goloε kaa la. Inε iyi à na mii nkpɔ, aa beεε mii nkpɔ. Inε mɔ iyi à daa mii nkpɔ si awɔ, nηui aa beε ku re.

Jesu í naaɔ nje ku fεεfe wa
(Cɔ Matie 10:34-36)

⁴⁹ Nɔ Jesu í sɔ ηa má í ni, inai n̄ naa ku fā si andunya, nɔ n̄ bei n̄ bi ku je í jɔ tã.

⁵⁰ Nɔ inyi ku dasi gɔ í wεε kù ne bei á ce iyi n̄ kù coo. Inyi ku dasiu nηui í je wahala iyi an ye n̄ bei n̄ ku. Nɔ laakaim kaa je akã í gbe hee bii í ce.

⁵¹ Ì tamaa bei laakai ku sūi n̄ naa nηε wa si andunya ηa? Aawo, n̄ wa n̄ sɔ ηei, nje ku fεεfei n̄ naaɔ wa.

⁵² Ntɔ ntɔ, hai nsei bii amanε miu í wa kpasē akã aa kpē ikã ikã. Tɔɔsi akã kaa wεε nηa, amanε mεeta ηau a kaa gbɔ si nje do inε minji ηau.

⁵³ Baa do ama a kaa gbɔ si nje. Iye do ama inaaboε a kaa gbɔ si nje. Anau do abou a kaa gbɔ si nje.

Nyindai waati ku mà
(Cɔ Matie 16:2-3)

⁵⁴ Nɔi í sɔ zamaau má í ni, bii ì ye kudūi ijí wa dede hai nunui ale ηa ì ya fɔ ηai gbakã i ni, ijí á naa. Beεβε mɔi í ya nɔ ku ce.

⁵⁵ Bii ì nɔ ì ye fufu wa ce wa hai ikpa awɔ cangai kpāai inunu ηa, ì ya ni, inya gbāa á ce. Nɔ beεβε mɔi í ya nɔ ku ce*.

⁵⁶ Inε ilu muafiti ηa, ì mà yaasei nyindai lele do ile ηa. Beirei í ce ì kù mà yaasei waatiu ihē ηa.

Taale ku teese
(Cɔ Matie 5:25-26)

⁵⁷ Beirei í ce ì ci ya lasabu si ara nηε ì mà iyi í je dee dee ηa.

⁵⁸ Bii inε gɔ wa bɔɔε bi ku ce kiiti na ideí gbese gɔ, ce kookai hai kpāa awɔ do lafēε ì gbɔ si nje ηa ku ba ku maà dasiε si awɔi woo kiiti. Bii kù je beεβε, woo kiitiu á dasiε si awɔi woo

degbe piisɔɔ, nɔ woo degbe piisɔɔu mɔ ku dasiε ile piisɔɔ.

⁵⁹ Ñ wa n̄ sɔ ηei, bii à dasiε piisɔɔ, bii ì kù sã gbeseε fei, ì kaa fita. Baa tanga kaa gaizia si.

13

Bii ì kù kpaasi idɔ aa ku

¹ Waati beεβε, inε gɔ ηa iyi à wa be à waa sisia Jesu mii iyi í ba inei Galilee gɔ ηa, inε ηa iyi Pilati í jɔ à kpa nɔ nje nηa í yɔgεε do njei mεemu ηa iyi à waa ceɔɔ Ilaaɔ kuwee.

² Amma Jesu í sɔ ηa í ni, inε ì waa tamaa dulum dii inei Galilee ηau be í re ti inei Galilee ηa iyi à gbei? Ì waa tamaa dulum du ηai í jɔ à kpa ηa beεβε ηa?

³ Aawo. Beεβε mɔi n̄ wa n̄ sɔ ηε, inε taka nηε, bii ì kù sinda idɔ ηa, inε fei aa kui bei aηa mɔ.

⁴ Ì waa ye gigii amanε maatū do mεeta ηa iyi ile ku gbokai Siloe í cuku í bata í kpau ηa? Debei, ì waa tamaa kurara nηai í re ti inei Zeruzalemu ηa iyi à gbe fei ηa?

⁵ Aawo, n̄ wa n̄ sɔ ηei, inε taka nηε, bii ì kù kpaasi idɔ ηa, inε fei aa kui bei aηa mɔ.

Mɔndai j̄i iyi ci ya so

⁶ Nɔi í kpa nηa mɔndau ihē má í ni, mɔkɔ gɔ í lɔ j̄i ndii figi si kaaε. Waati iyi j̄i n̄u í la n̄u mɔkɔu í bɔ isoe ku ka, nɔ kù ba.

⁷ Nɔi í sɔ woo ce icεε í ni, adɔ mεeta wai ihē bebei iyi bii n̄ naa isoi j̄i n̄u ihē ku ka n̄ ci ya n̄ ba. Daa ì nyɔɔi. Na mii í ce á maa gba nwa inya ngbe.

⁸ Nɔi woo ce icεu í sɔɔ í ni, lafēε, jɔɔ adɔɔyi titã ka cɔ. An tu fitiε n̄ kaakoε, nɔ n̄ daa si taasi.

⁹ Á yɔkɔ ku je adɔ gɔ á so. Bii kù so ì bei ì daa.

Jesu í jɔ abo gɔ í ba iri si ajɔi kus̄imi

¹⁰ Si ajɔi kus̄imi gɔ, Jesu wa kɔ inε ηa si cioi ideí Ilaaɔ ile gɔ bii Zuifu ηa à ya ce kutɔtɔɔ.

¹¹ Wee abo gɔ mɔ í wa be iyi inei inɔɔko í jɔ í ce bɔɔ bei zakai adɔ maatū

* **12:55** Si ilei Izireli, hai do ikpa nunui alei ijí í ya naa, domi do ikpa bei tenku nlau í wa. Beεβε mɔi inya gbāa í ya naai hai ikpa awɔ cangai kpāai inunu.

do mæeta. Í ya maa batei, ci ya yǎkǎ ku te araæ baa keeke.

¹² Iyi Jesu í yǎǎ ǎǎi í kpoo í ni, abooyi, í ba iri mbe.

¹³ Nǎ í le sie awǎ. Nǎi gbakǎ í te araæ nǎ í lǎsi Ilaaǎ ku saabu.

¹⁴ Amma idǎi ine ngboi ile bii à ya ce kutǎtǎu í kǎ si na iyi í jǎ Jesu í jǎ ine gǎ í ba iri si ajǎi kusími, nǎ í sǎ zamaau í ni, ajǎ mæfai í wæe iyi aa yǎkǎ i ce ice ǎa. I naa wa waati bæbe ku ba i ba iri ǎa, ku maà ti ku je si ajǎi kusími.

¹⁵ Nǎi Lafǎe í jeaa í ni, inǎe ilu muafiti ǎai, inǎe fei i ci ya fǔ ketæ nǎe ǎa do gbankæle nǎe ǎa a koo a mǎ inyi si ajǎi kusími?

¹⁶ Abou ihǎ mǎ dimii Aburahamui. Nǎ wee Seetam wa dǔu hai zakai adǎ maatǔ do mæeta. Kù sía a fǔu si ajǎi kusími?

¹⁷ Waati iyi wa fǎ ideu bæ, anyǎ wa mu mbæe ǎau fei, nǎ zamaau í wæe do inǎ didǎ na maamaake ǎa iyi wa ce fei.

Mǎndai dimi keeke iyi à ya kpe mutaadi

(Cǎ Matie 13:31-32; Maaku 4:31-32)

¹⁸ Nǎi Jesu í ni má, mii bommai Ilaaǎ í jǎ. Mii an wǎa do.

¹⁹ Í yei bei ngboi mutaadi iyi ine gǎ í so í gbǎ si ilæe. Nǎ í fita í ce jǎi hee yei ǎa à ya maa ce ante si amaawǎe ǎa.

Mǎndai lefee

(Cǎ Matie 13:33)

²⁰ Nǎi í ni má, mii an nyi n wǎǎ bommai Ilaaǎ má.

²¹ Bommai Ilaaǎ í yei bei lefee iyi abo gǎ í so í dasi iyafǔi pǎe gǔa mæeta nǎ fei ndæe í dede í kpante.

Ande iyi kù cǐ

(Cǎ Matie 7:13-14, 21-23)

²² Jesu wa too si ilu nla ǎa do ilæeko ǎa wa kǎ ine ǎa si cioi ideí Ilaaǎ wa nǎǎ ikpa Zeruzalæmu.

²³ Si isæne ǎu ǎi ine gǎ í naa bi tæe nǎ í bæe í ni, Lafǎe, ine ǎa iyi aa ba faaba a kaa kpǎ? Nǎi í je í ni,

²⁴ i ce kookaai i lǎ do ande iyi kù cǐu ǎa. Nǎ wa n sǎ ǎei, ine nkpǎi á maa de kpǎa iyi aa lǎǎ a kaa nǎ a yǎkǎ.

²⁵ Waati iyi amu ilu kpasǎ nǎ dede nǎ cimbo koofau inǎe aa wa waduude, i maa cǎ gambo ǎa i maa ni, Lafǎe, cǐ

nwa. Nǎ an je nǎe n ni, n kù mà hai bii í naa ǎa.

²⁶ Waati bæbeí aa ni ǎa, à je à mǎ si wajue, í nǎ í kǎ wa si cioi ideí Ilaaǎ si bantumai ilu nwa ǎa.

²⁷ Nǎ an sǎ ǎe n ni, n kù mà hai bii í naa ǎa. I fa ara nǎe hai bi tom, inǎe fei woo ce laalǎ ǎai.

²⁸ Ajǎ wa naa iyi aa ye Aburahamu do Izaaki do Zakǎbu do walii ǎau fei si andunya titǎi Ilaaǎ nǎ inǎe i ba wee à nyǎ ǎe waduude. Tengí bei aa so awǎ i le si iri i kpata ǎa.

²⁹ Nǎ ine gǎ ǎa naa hai nunui daakǎ do hai nunui alæ do hai nunu gaa cingaa minjiu nǎ aa buba a je si andunya titǎi Ilaaǎ.

³⁰ Waati bæbe inei anyi gǎ ǎa na a je woo cua ǎa, woo cua gǎ ǎa mǎ a na a je inei anyi ǎa.

Jesu í kpata na Zeruzalæmu

(Cǎ Matie 23:37-39)

³¹ Waati nǎu, Farisi gǎ ǎa à naa à sǎ Jesu à ni, koo, fita hai ihǎ domi Herodu wa bi ku kpæi.

³² Nǎi í je ǎa í ni, i koo i sǎ Herodu, ilu bisi laalǎ bæ i ni, wee, nnyi do ala nǎ wa n lele inei inǎǎko ǎa nǎ n jǎ ine ǎa à waa ba iri, nǎ si ajǎ mæetasia an koo n tambǎ icem.

³³ Amma kù nǎe bei an ce iyi n kù ce isænem nnyi do ala do ala akǎ, domi a kaa kpa walii kǎma bii gǎ bii kù je Zeruzalæmu.

³⁴ Inǎe inei Zeruzalæmu ǎa, inǎe iyi í ya kpa walii ǎa, nǎ i ta ama abei Ilaaǎ ǎa mǎ kuta i kpa ǎa ǎa, ise feloi nǎ ya n bi n tǎtǎ ǎe si abem bei ajæe í ya tǎtǎ amæe ǎa si ikpæe, amma i kù je ǎa.

³⁵ Wee nsei Ilaaǎ á fǔ nǎe kpasǎ nǎe si awǎ. Amma an sǎ ǎe, hai nsei i kaa yem má ǎa í gbe hee ajǎ iyi aa ni ǎa, Ilaaǎ ku weea ine iyi wa naa do irii Lafǎe.

14

Jesu í jǎ bǎǎ gǎ í ba iri

¹ Si ajǎi kusími gǎ Jesu í bǎ ku je kpasǎi ine ngboi Farisi gǎ ǎa. Wee ine gǎ ǎa mǎ à wa bæ, à waa cǎǎ do laakai.

² Mǎkǎ gǎ í wa bæ, wa leekǐ wajui Jesu. Mǎkǎu wa ce bǎǎi ara ku wu.

3 Nɔi Jesu í bee woo kɔ inɛ ɲa si wooda do Farisi ɲau í ni, wooda í wɛɛ a jò inɛ gɔ ku ba iri si ajɔi kusɪmi? M̀a k̀u wɛɛ.

4 Nɔi à koko. Nɔ í le si awɔɛ si bɔɔu í jò inɛɛu í ba iri nɔ í ni ku nɛ.

5 Nɔ í bee ɲa í ni, yoo nɲei, bii amaɛ walakɔ bii ketɛɛ í dasi lɔgɔ, kaa nyaa gbakã baa bii ajɔi kusɪmii.

6 Nɔi a k̀u yɔkɔ a k̀u jɛaa ideu.

Tengi bii í jɔ i buba bii à kpeɛ ku jɛ

7 Iyi Jesu í ce laakai í yɛ inɛ ɲa iyi à kpe ku jɛ ɲau à wasi ku cica kitãi waju ɲa iyi à nɛ bɛɛɛ ɲau nɔ í sɔ ɲa í ni,

8 bii à kpeɛ bi ku ce abɔdɔ, maà buba si kitãi waju ilu bɛɛɛ ɲau. Á yɔkɔ ku jɛ à kpe inɛ gɔ iyi í reɛ do bɛɛɛ.

9 Nɔ inɛ iyi í kpe inɛ feiu á na ku ni, dede i mua m̀akɔu ihɛ kitãu bɛ. Waati bɛɛbɛi aa dede do anyɔ i koo i buba si kitãi anyi ihɔ.

10 Amma bii à kpeɛ ku jɛ, koo buba si kitãi anyi ku ba bii inɛ iyi í kpeɛu í to wa ku ni, baakɔm, dede i naa wa waju. Waati bɛɛbɛi aa jɛ ilu bɛɛɛ nla si wajui inɛ ɲa iyi inɛɔ ɲa ì waa buba ɲau fei.

11 Ntɔ ntɔ inɛ iyi í so araɛ lele à ya kayei. Inɛ m̀a iyi í kaye araɛ à ya soo lelei.

12 Nɔ Jesu í sɔ inɛ iyi í kpoo ku jɛu m̀a í ni, bii ì waa kpe inɛ ɲa ku jɛ walakɔ jingau, maà ti i kpe kpaasiɛ ɲa, walakɔ igbãɛ do ifɔɛ ɲa, walakɔ nyaanzɛɛ ɲa, walakɔ kpaasi ilu fiaɛ ɲa, ku ba aɲa m̀a a maà kpeɛ a sã gbese.

13 Amma bii ì waa kpe inɛ ɲa ku jɛ, kpe ilu are ɲa, do wɛɛɛ ɲa, do ilu kute akã ɲa do fɛɛju ɲa.

14 Bii ì ce bɛɛbɛ aa jɛ ilu inɔ didɔ si na iyi í jò inɛ nɲu ɲau a kaa ba ngɔgɔ iyi aa sãɛɔ gbese. Ilaaɔi á sãɛ gbese si waati iyi inɛ dee dee ɲa aa jɪ hai si bale.

M̀ɔndai ije nla

(Cɔ Matie 22:1-10)

15 Iyi à gbɔ ideu, ɲɔi inɛ akãi inɛ ɲa iyi aɲaɔ ɲa à waa jɛu í sɔ Jesu í ni, debɛi ilu inɔ didɔi inɛ iyi á jɛ si andunya titɔi Ilaaɔ.

16 Nɔi Jesu í kpa nɲa m̀ɔnda í ni, m̀akɔ gɔ í ce ije nla nla nɔ í kpe inɛ nkpɔ.

17 Iyi awaatii kujɛu í to ɲɔi í bɛ woo ce icɛɛ koo sɔ inɛ ɲa iyi í kpeu ku ni, i naa wa ɲa, domi sɔnda fei í jɪa tã.

18 Amma aɲa fei à lɔsi gaafara ku tɔɔ. Inɛ sinteu í ni, ñ ra iko, tilasi, í gbe n koo n cɔɔ. Ñ wa n tɔɔɛ ku ceem suuru.

19 Inɛ mmu m̀a í ni, ñ ra ketɛ ku logoo ɲai kɔɔ miu, nɔ ñ wa n bi n dɪ ɲa n ceò icɛ n cɔ. Ñ wa n tɔɔɛ ku ceem suuru.

20 Nɔ inɛ mmu gɔ m̀a í ni má, nsei ñ so abo. Na ɲɔi í jò ñ kaa n ba n naa.

21 Nɔi woo ce icɛu í sinda í koo í sɔ lafɛɛɛ gaafara iyi inɛ ɲau fei à tɔɔ. Nɔi idɔi lafɛɛu í kɔ, nɔ í sɔ woo ce icɛɛu í ni, koo i bɔ si bantumã ɲa nsei nsei do si kpãai inɔ iluu, kpeem ilu are ɲa wa do wɛɛɛ ɲa do fɛɛju ɲa do ilu kute akã ɲa.

22 Nɔi woo ce icɛu í koo. Iyi í baa nɔ í ni, lafɛɛ, iyi ì dasim nɔu ñ coo tã. Wee inya í gbe má.

23 Nɔi lafɛɛu í sɔɔ má í ni, bɔ si kpãai ilɛko ɲa do kpãai iko ɲa, jò inɛ ɲa a lɔ wa baa do tilasi, kpasɛm de ku kɔ.

24 Ntɔ ntɔ, an sɔ ɲɛ, inɛ ɲa iyi ñ tako ñ kpeu baa inɛ akã ɲa kaa tie ijeu ihɛ má.

Mii amanɛ á ce ku bɛi ku jɛ m̀acɔi Jesu (Cɔ Matie 10:37-38)

25 Ajɔ nɲu gɔ Jesu wa nɛ nɔ zamaa nla nla gɔ wa toɔɛ. Nɔi Jesu í sinda í sɔ ɲa í ni,

26 inɛ iyi í naa bi tom nɔ k̀u cé baɛɛ do iyeɛ do aboɛ do amaɛ ɲa do igbãɛ ɲa do ifɔɛ ɲa do wecɪɛ ɲa do kuwɛɛi nɲu takɛ kaa yɔkɔ k̀u jɛ m̀acɔm*.

27 Inɛ iyi k̀u jɛsi nɲu ku so jɪi ku gaauɛ ku toom do wa kaa yɔkɔ ku jɛ m̀acɔm.

28 Bii inɛ gɔ nɲɛ í bi ku ma ile á buba ku ce dooã titã ku cɔ mà fiaɪ nɲu á to ku kpaɔ iriɛ.

29 Bii k̀u jɛ bɛɛbɛ, nɔ í ce icui ileu, í bɛi í na í m̀ɔngɔ ku maɛ, inɛ ɲa iyi à yɔɔ fei aa nyaanyie,

* **14:26 nɔ k̀u cé baɛɛ** Tengɪ ihɛ Jesu wa nyisi iyi í sɪa ku bi nɲu ku re inɛ ɲa iyi à gbe fei nɔ ka maà jò inɛ gɔ ku ganji wa si kpãai naane ku dasi. K̀u jɛ í ni ka cé baa nwa ɲa ntɔ ntɔ.

³⁰ a ni, məkəu ihē í sinti ku ma nɔ wee í mɔngɔ kù kpá iriɛ.

³¹ Bɛɛbɛ mɔi ilaalu ŋa mɔ à ya ce a bei a bɔ igũ. Bii ilaalu gɔ í nɛ sooge dubu mɛɛwa, nɔ í yɛ ilaalu mmu gɔ wa naa siɛ igũ do sooge dubu kɔnfia, á dedei gbakã ku ce igũ? Aawo, á bubai titã ku lasabu ku cɔ mà nɔŋu á yɔkɔ ku kãmiaɛ.

³² Bii í yɛ nɔŋu kaa nɔɔ, á bɛ inɛ ŋai bi ilaalu iyi ihɔu hai waati iyi kù to wa titã ku ba aŋaɔ a gbɔsi nɛ nɔ laakai ku sũ ku wa anini nɔŋa.

³³ Na ŋoi í ce awo iyi i kù jɔ mii iyi í nɛ fei, i kaa yɔkɔ í jɛ mɔcɔm.

Imu iyi í ku

(Cɔ Matie 5:13; Maaku 9:50)

³⁴ Nɔ Jesu í ni má, imu mii nɛɛi, amma bii didɔi imu í ku, mii aa dasi a jɔ ku dɔ má.

³⁵ Kaa ce bukaata kãma má nɔ baa bii ikoi kaa ce taasi. Á ya dikãei waduude.

Inɛ iyi í nɛ itĩ iyi á gbɔɔ ide, ku gbɔ.

15

Mɔndaí angudã iyi í nyɔ à tasieu

(Cɔ Matie 18:12-14)

¹ Woo gba fiaí lɛmpoo ŋa do inɛ laalɔ ŋa fei à naa bi Jesu ku ba a gbɔ ideɛ.

² Nɔi Farisi do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa à lɔsi ku gbagba à waa ni, məkəu wa gba inɛ laalɔ ŋa nɔ aŋaɔ ŋa à tɔtɔ à waa jɛ.

³ Nɔi Jesu í kpá nɔŋa mɔnda gɔ í ni,

⁴ Bii inɛ gɔ nɔŋe í nɛ angudã cɔi iyi wa degbe si gbabua nɔ akã í nyɔ siɛ, lafɛɛ á jɔ cinɛɔ fɛɛwa do mɛɛsã iyi í gbeu si gbabua bei koo dɛdɛ akã iyi í nyɔu wa hee koo yɔɔ, mà irei.

⁵ Hai í nɔ í yɔɔ gbakã á muu ku le siɛ kɔngɔ wai do inɔ didɔ.

⁶ Bii í baa kpasɛ á kpe kpaasiɛ ŋa do inɛ ŋa iyi à waa má kɔkɔɛ ku sɔ ŋa ku ni, i bam inɔ didɔ ku kpɛ, domi angudãm iyi í nyɔu nɔ yɔɔ wa.

⁷ Nɔi Jesu í ni, bɛɛbɛ mɔi nɔ wa n sɔ ŋɛ, inɔ didɔi inɛi lele ŋa á la na ilu dulum akã iyi í kpaasi idɔ ku re inɛ dee dee cɔi fakã kù wa si iyi a kù nɛ bukaatai idɔ ku kpaasi.

Fia iyi í nyɔu à yɔɔ má

⁸ Nɔ Jesu í kpá nɔŋa mɔnda mmuɛ má í ni, bii inaabo gɔ í nɛ kpɛkɛle mɛɛwa nɔ akãɛ í nyɔ, á má fitilai nɔ ku kpã ileu ku dɛdɛɛ do laakai hee koo yɔɔ.

⁹ Bii í yɔɔ á kpe kpaasiɛ ŋa do inɛ ŋa iyi à waa má kɔkɔɛ nɔ ku ni, I bam inɔ didɔ ku kpɛ, domi fiam iyi í nyɔu nɔ yɔɔ.

¹⁰ Bɛɛbɛ mɔi nɔ wa n sɔ ŋɛ, amalekai Ilaaɔ ŋa à ya wɛɛɔ inɔ didɔ na ilu dulum akã iyi í kpaasi idɔ.

Ama iyi í nyɔu à yɔɔ má

¹¹ Jesu í ni má, məkə gɔ í nɛ ama inɛmɔkɔ minji.

¹² Nɔi ifɔu í sɔ baau í ni, baam, kpɛ amaniu nɔ i nam iyi í jɛ titom. Nɔ baau í ce nɔŋa ikpɛi amaniɛu.

¹³ Iyi í ce ajɔ minji, ifɔu í ta mii iyi í nɛ fei nɔ í so fiaú í nɛɔ hee ilɛ jiiji gɔ. Bei í koo í ce kuwɛɛɛ si daa laalɔ í kpaɔ irii amaniɛu fei.

¹⁴ Waati iyi í jɛ fei ndɛɛ í kpá iriɛ, ari nla gɔ í bei í naa si ileu nɔ í lɔ si are.

¹⁵ Nɔi í bɔ bi inɛi ilɛ bɛ gɔ nɔ lafɛɛ í koo í dasiɛ icɛi kusɔɔ ŋa ku degbe.

¹⁶ Tengi bei í bi ku wo araɛ do ijei kusɔɔ ŋau amma inɛ kãma kù muua.

¹⁷ Iyi laakɛ í na í baa nɔ í ni, ama icɛi baam ŋa fei à nɛ ije wa kɔ nɔŋai, nɔ amu wee nɔ wa n ku do ari ihɛ.

¹⁸ An dede n nyi bi baam n sɔɔ n ni, baam, nɛ ce dulum bi Ilaaɔ do bi tɛɛ.

¹⁹ Na nɔŋu, n kù to a kpem amaɛ má. Ceem bei amaacɛɛ.

²⁰ Nɔi í dede wa nyi ikpa bi baau.

Hai waati iyi wa ji, ŋoi baɛɛ í hɔnnɛɛ nɔ araare fei í muu. Í sei í koo í yaa do inɔ didɔ nɔ í coo fɔɔ do kubi.

²¹ Nɔi amaú í ni, baaba, nɛ ce dulum bi Ilaaɔ do bi tɛɛ. Na nɔŋu, n ku tò a kpem amaɛ má.

²² Amma baau í sɔ woo ce icɛɛ ŋa í ni, i naaɔ ibɔ kumboo wa nɔŋa nɔŋa iyi í sía, i daa si ŋa. Nɔ i naa leleawɔ do baata ku dasi.

²³ I naaɔ kɛte kombo saasaabɔ iyi í la í reu bɛ wa, nɔ i kpaa ŋa. Ka jɛ ka ce jingau do inɔ didɔ,

²⁴ domi amam iyi í yɛ bei í ku wo, í baa si andunya má. Í nyɔ wo nɔ à yɔɔ má. Nɔi à wa si inɔ didɔ.

25 Wee waati beεbe igbāu í wa iko. Iyi wa baa í maai kpasē wa ηοi wa gbο anui gāgā nο inε ηa à waa jojo.

26 Nηi í kpe woo ce icε gο í beεε í ni, mii í ce.

27 Nηi woo ce icεu í sδο í ni, ifοei í baa, nο baa nηε í kpa ketε saasaabο iyi í ne ikpo si na iyi í jδ í yδο baani.

28 Nηi igbāu í damδο í kο ku lο kpasē. Nηi baau í fita wa í naa ku leleε.

29 Amma í sδ baau í ni, cο hai adδ nkpο nkpο iyi ñ wa n ceε icε wa. Nο n kù donda ideε kāmā, nο baa ama iwo í kù muum n ceδ jingau do inδ didδ amu do kpaasim ηa.

30 Amma iyi amaε í baa, nηu iyi í koo í je amanie do inaabo sakara ηa, nο na iriei ì kpa ketε saasaabου ihē.

31 Nηi baau í ni, awο amam nii, awaei à wεε do ajο fei, nο mii iyi ñ ne fei í je tεε.

32 Amma í sía ka je jingau do inδ didδ nla nla si na iyi í jδ ifοeu ihē í ye bei í kui wo nο í baa si andunya má. Í nyο wo nο à yδο má.

16

Amaace ilu bisi

1 Nηi Jesu í sδ mαcαε ηa í ni, mαkα ilu fia gοi í wεε. Mαkαu í ne amaace gο nο í so amanii kpasēε fei í daa si awο. Iyi í ce ajο minji ηοi inε ηa à koo à kαmαtα amaaceu bi lafēε à ni, wa beje amanieu fei.

2 Nηi lafēε í kpoo í beεε í ni, irei ñ wa n gbο inε ηa à wasi ku sα irie da. I kaa yαkα í je amaacem má. Koo so tiaí icεε wa si bii ì ya ce dooi fiam, í naa í nyisim.

3 Nηi amaaceu wa bee araε ide wa ni, beirei an ce, si bei lafēεm wa nyam hai si icεi kpasēε. Wee n kù ne gbugbā iyi an yαkα n logooδ, nο wee anyα kaa jδ n bara.

4 Ñ mà bei an ce ku ba inε ηa a gbam si kpasē nηa waati iyi aa nyam hai si icεm.

5 Nηi í kpe ilu gbesei lafēε ηau fei. Nο aηa fei à koo bi tεε akā akā. Nηi í bee inε sinte iyi í to bi tεεu í ni, gbesei lafēεm feloi ì waa mu.

6 Nηi í je í ni, ikpo iyi á kδ boonyi cδ. Nηi í sδο í ni, so tiaε í buba rya rya nο í kα ciitaa.

7 Nηi í bee inε gο má í ni, awο mα, feloi ì waa mu. Nηi í sδο í ni, iya saaki cδ. Nηi í sδ nηu mα í ni, so tiaε í kα cine.

8 Nηi lafēεi amaace hai ne naaneu í gbο ideu nο í saabuε si na iyi í jδ í yδο iyi í ne bisi ntο ntο. Nηi Jesu í ni, inei andunya ηa à ne bisi aηa duusδο si kuwεε nηa à re inei inya kumá ηau.

9 Nηi Jesu í sδ ηa í ni, í ya de kpaasi ηa do amanii andunya ku ba bii í na wa gaizia ηε a gba ηε si andunya titδi Ilaaδ.

10 Inε iyi í ne naane si mii keeke á ne naane si mii nla. Inε iyi wa ce laalο si mii keeke á ce laalο si mii nla.

11 Na nηu, bii í kù ne naane si amanii andunya ηa, yooi á da nηε si amani ntο si awο.

12 Bii í kù ne naane si mii ndii inε gο, yooi á na ηε iyi í je tu ηε.

13 Amaace kāmā kaa yαkα ku cea lafēε minji icε ajο. Ntο ntο á cé inε akā nο ku bi inε akā, walakα ku jirima inε akā nο ku donda inε akā. I kaa yαkα í too Ilaaδ do fia ajο ηa.

Ide ikā ikā ηa iyi Jesu í fα

(Cο Matie 11:12-13; 5:32-32; Maaku 10:11-12)

14 Wee Farisi ηa fia ku bi nηa í caa. Iyi à gbο ide ηa iyi Jesu í fαu fei ηοi à waa yaakoε.

15 Nο Jesu í sδ ηa í ni, inε ì waa de í je inε dee dee ηa si wajui amanε ηa, amma Ilaaδ í mà idδ nηε. Ñ wa n sδ ηei, mii iyi amanε ηa à waa cο mii jiiida, bi Ilaaδ mii sāmii.

16 Wooda do idei walii ηau fei à wεε hee do waatii Zāa. Hai waati beεbe à waa sisi laabaau jiidai bommai Ilaaδ nο inε fei wa ce kookaai ku ba ku lο do gbugbā.

17 Wooda baa wasali í gaabu ku beje í re lele do ile ku kpa iri mαm.

18 Inε iyi í kαsi aboε nο í so mmuε í ce sakarai. Inε iyi í so abo iyi mαkαε í kαsi í ce sakarai.

Ilu fia do Lazaa

19 Nηi Jesu í kpa nηa mαndau ihē í ni, mαkα ilu amani gο í wεε. Mαkαu í

ya maa dasi ibo caada ilu iju ku sia go. Kpasɛe ajo fei jingau.

²⁰ Ilu are go mo í wee, í ya maa súi ande koofai ilu fiaú, à ya kpoò Lazaa. Konkoli wa kɔ si arae fei.

²¹ Nɔ aja na à ya naa a maa fa konkolie nau. Mɔkɔu í bi ku wo arae baa do bubui sɔndai ilu fiaú iyi í ya gbe, amma ci ya baa.

²² Nɔi mɔkɔu í na í ku nɔ amaleka na à sɔo à bɔɔe bi Aburhamu. Nɔ ilu fiaú mo í na í ku à suu.

²³ Nɔ í koo wa ye ijuukpá bi ku wai iku na, nɔ í wu iju lele, nɔi í hɔnne Lazaa kɔkɔi Aburhamu.

²⁴ Nɔi í dɔ anu í ni, baaba Aburhamu, ce araarem. Be Lazaa wa ku sɔsi amaawɔe si inyi ku na ku tũ amem, domi n wa n ye ijuukpá nla nla si amei inau ihɛ.

²⁵ Nɔi Aburhamu í ni, amam, ye gigi iyi ì ba mii jiidae tã hai andunya, nɔ Lazaa mo í ye wahala. Wee ihɛ nsei inɔe í tũ nɔ awɔ mo ì waa ye ijuukpá.

²⁶ Nɔ si antaie, isa nla goi í fɛefe wa ku ba ine na iyi à bi a kua a bɔ bi tu ne be a maà yɔkɔ. Beɛbe mɔi ine go kaa yɔkɔ ku naa ihɛ hai be.

²⁷ Nɔi ilu amaniu í ni, debɛi, n wa n tɔɔi baaba, be Lazaa kpasɛi baam,

²⁸ koo sɔ ifɔ miu na iyi n ne beu ku ni a ce laakai ku ba a maà na a naa si inya ku gaabuu ihɛ.

²⁹ Amma Aburhamu í ni, à ne tia iyi Moizi do walii na à kɔ wou tã, aa yɔkɔ a gbɔ ide nna.

³⁰ Nɔ í ni, aawo, baaba Aburhamu. Amma bii hai bi iku nai ine go í koo bi tu na, aa kpaasi idɔ nna.

³¹ Nɔi Aburhamu í sɔo í ni, bii a kù gbɔ ti Moizi do ti walii nau, baa bii ine go í jɔ hai bi iku na ihɛ í koo be a kaa dasi naane.

17

Idei dulum
(Cɔ Matie 18:6-7, 21-22; Maaku 9:42)

¹ Jesu í sɔ mɔcɔe na í ni, kù ne bei á ce iyi kulɛɛ iyi á dasi amanɛ laalɔ kù waa ce, amma ijuukpáí á je ti ine iyi í naaɔ wa.

² Á tia a dia lafɛe alɔ si kɔo a sɔsie inɔ tenku do iyi á lele ama akã ku dasie dulum.

³ I ya ce laakaii nje na.

Bii kpaasie go í na í ce dulum, sɔo ide do laakai í nyisie taaleɛ. Bii í kpaasi idɔ, kpa ide i kuraraɛ.

⁴ Baa bii ise gbɛɛjei wa raraɛ si ajo akã, nɔ ise gbɛɛjeu fei wa ce tuubai dulum deɛ, awɔ mo kpa ide i dulum deɛ.

Naane ku dasi

⁵ Woo be nau à sɔ Lafɛe à ni, kɔosi naane ku dasi nwa.

⁶ Nɔi Lafɛe í ni, baa bii naane ku dasi nne í mungau ijui iyaku, aa yɔkɔ i sɔ jɔi nɔu ihɛ i ni ku wu hai be, koo lɔ arae si tenku, á nɔ ku ceɔ ide nne ice.

Ice iyi aru í ne ku ce

⁷ Jesu í ni má, ine kãma nne bii í ne aru iyi wa logoo walakɔ wa degbea kete na, bii í baa kpasɛ kaa sɔo ku ni, naa wa nsei i buba í je.

⁸ Amma á sɔo ku ni, ceem sɔolui ije, kpaasi jaaɛ na, i naam ije wa hee n je n mo. Si anyie, awɔ mo aa je nɔ i mo.

⁹ Amma kaa saabu aruu si na iyi í jò í ce bei í sɔo.

¹⁰ Beɛbe mɔi bii inje taka nne ì ce mii iyi à dasi ne fei í sia i ni na, à je amaace na iyi a kù ne saabu. Iyi à dasi wa ku ce nnu akã à ce.

Jesu í jò dinte mɛɛwa í ba iri

¹¹ Si waati iyi Jesu wa bɔ ikpa ilui Zeruzalem, í too si afei ilɛi Galilee do ilɛi Samari.

¹² Nɔi í maai ilu go. Waati iyi wa bi ku lɔ inɔ iluu, nɔi dinte mɛɛwa go na à koo à kɔo amma à leekɔ à jɔie keeke.

¹³ Nɔi à dɔ anu hee lele à ni, Jesu, Mɛtu, ce araare nwa.

¹⁴ Iyi í ye na nɔi í ni, i koo i nyisi ara nne bi woo weei Ilaaɔ na. Nɔi à waa koo. Si bei à waa neu, nɔi à ba iri.

¹⁵ Iyi ine akã nna í ye nnu í ba iri, nɔi í sinda wa baa wa saabuò Ilaaɔ hee lele.

¹⁶ Waati iyi í to wa bi Jesu nɔ í seebata si wajue wa saabuɛ. Wee mɔkɔu inɛi Samarii.

¹⁷ Nɔi Jesu í ni, amanɛ mɛɛwa si n jò í ba iri ba. To, iwoi amanɛ mɛɛsã iyi à gbe nau à wa.

18 Ine mmuu ihē n̄ju akāi í sinda wa ku saabu Ilaaḏ?

19 N̄joi í s̄ḥ m̄k̄ou í ni, dede i ne, naane ku dasiei í faabaε.

Kunaai bommai Ilaaḏ
(C̄o Matie 24:23-28, 37-41)

20 N̄joi Farisi n̄au à bee Jesu à ni, aj̄o yoomai Ilaaḏ á na ku je bommaε. N̄joi í je n̄ja í ni, Ilaaḏ kaa je bommaε do yaase bei ine n̄a aa ȳḥ.

21 Ine ḡo kaa f̄o ku ni, Ilaaḏ í je bommaε ikpa ihē, walak̄o ikpa ih̄o. Aawo, domi wee Ilaaḏ í je bommaε t̄a si id̄oi ine n̄a *.

22 N̄o í s̄ḥ m̄c̄o n̄au í ni, awaati wa naa iyi amu Amai Amanε an nyi wa do amboem. Hee aj̄ou ku maa to wa awaati wa naa iyi aa bi i yem n̄a baa aj̄o akā, amma i kaa yem n̄a.

23 Ine ḡo n̄a aa s̄ḥ n̄e a ni, í wa ihē walak̄o í wa ih̄o. I maà sei i koo n̄a.

24 N̄ wa n s̄ḥ n̄ei, bei kun̄joi ij̄i í ya daana hai lele anu akā koo k̄a ileu be, beεbe m̄oi kubaai amu Amai Amanε á ye.

25 Amma sinte tit̄a k̄u ne bei an ce iyi n k̄u ye ijuukp̄a nt̄o nt̄o n̄o inei nsei n̄au ihē aa k̄osim.

26 Mii iyi í ce si waatii Noweeu, beεbe m̄oi á ce si waatii iyi amu Amai Amanε an nyi wa.

27 Ine n̄a à je à waa m̄o, à waa ce ab̄oḏḏ n̄a, à ya maa mua ama n̄ja n̄a m̄k̄o hee í koo í to aj̄o iyi Nowee í l̄o ak̄oi inyiu. N̄o ij̄i nlau í naa í je n̄ja fei.

28 Á nyi ku cei má bei waatii Lotuu. Ine n̄a à je à waa m̄o, à ra à waa ta, à waa gb̄ε, n̄o à waa ma ile.

29 Amma si aj̄o iyi Lotu í fita hai Sodomu, ina do fainwita wa r̄o wai hai lele n̄o n̄ja fei à ce nfe.

30 N̄o beεbe m̄oi á ye aj̄o iyi amu Amai Amanε an faata wa.

31 Si aj̄o n̄ju, ine iyi í wa antai ile sikifa n̄o nyaue n̄a í wa in̄o ile, kaa ba ku l̄o ku soo má. Ine m̄o iyi í wa iko kaa ba ku baa ide má.

32 I ye gigii aboi Lotu.

* 17:21 Ilaaḏ í je bommaε t̄a si id̄oi ine n̄a Si tia nwo ḡo n̄a à ya nii Ilaaḏ í je bommaε t̄a si anini n̄je. Iyi be m̄o nt̄oi, si na iyi í j̄o Jesu ilaaluu í wa anini n̄ja.

33 Ine iyi í bi ku je andunya do id̄oḥbie á na ku kuaε. Amma ine iyi í k̄osi kuwεεε á b̄aa nt̄o nt̄o.

34 An s̄ḥ n̄e si id̄u aj̄o n̄ju, amane minji á maa s̄u si daayi akā, aa so ine akā a j̄o ine akā.

35 Inaabo minji á maa l̄oḥ aa so ine akā a j̄o ine akā. [

36 Inem̄k̄o minji á wa iko, aa so ine akā a j̄o ine akā.]

37 N̄joi m̄c̄o n̄au à beεε à ni, ikpa iwoi ideu be á ce ya Laf̄εε. N̄joi í je n̄ja do m̄ondau ihē í ni, bii iku wa s̄u, tengi bei yembeeku n̄a à ya t̄ot̄o.

18

M̄ondai jaaḏ do woo kiiti ḡo

1 Jesu í kpa n̄ja m̄ondau ihē ku nyisi n̄a iyi í s̄la a maa ce kut̄o waati k̄ama fei, gb̄εεji ku maà wa si.

2 Í ni, woo kiiti ḡo í wa si ilu nla ḡo, k̄u waa ce n̄joi Ilaaḏ, k̄u n̄o k̄u waa jirima ine k̄ama.

3 Wee si ilu ak̄au jaaḏ ḡo m̄o í wa be. Í ya naa aj̄o aj̄o bi t̄εε ku s̄o ku ni, kiitim, amu do mb̄εεm.

4 N̄joi í k̄o hee í kpe. Amma si anyie í lasabu si id̄oε í ni, baa bii n k̄u wa n ce n̄joi Ilaaḏ, n̄o n k̄u wa n jirima ine ḡo,

5 do n̄ju fei, si na iyi í j̄o jaaḏu ihē í ya maa bitandim, an ceaa kiitiu n̄ju do mb̄εεε, ku ba ku maà bitandim má.

6 N̄joi Laf̄εε í ni, to, i gb̄o bei woo kiiti laal̄ou í f̄o be n̄a de.

7 Ilaaḏ kaa bei ku ce ku re zaka beεbe? Ine n̄a iyi í c̄ica, kaa kiiti n̄a bii à waa d̄o sie anu das̄a do id̄u? Iyi í re m̄om, kaa kpe ku bei ku gb̄o n̄ja.

8 N̄ wa n s̄ḥ n̄ei, á ce n̄ja kiitii gb̄aa gb̄aa. Amma waatii iyi amu Amai Amanε an nyi wa má an na n ba naane ku dasi si ileu ihē?

Kut̄oḥi Farisi do woo gba fiaí l̄empoḥ ḡo

9 Jesu í kpa m̄onda ḡo má na irii ine ḡo n̄a iyi à waa c̄o ara n̄ja ine dee dee, n̄o à waa ca ine ḡo n̄a.

10 Í ni, amane minji gɔ ɲa à bɔ ku tɔɔ kpasɛi Ilaaɔ, ine akã Farisii, ine akã mɔ woo gba fiã lɛmpooi.

11 Farisiu í leekí wa cea arae kutɔɔ wa ni, Ilaaɔ, ñ saabuɛ do iyi n kù ye bei ine ɲa iyi à gbe, iyi à je woo taki ine ɲa, do woo ce laalɔ ɲa, do woo ce sakara ɲa, do woo gba fiã lɛmpoo ɲa bei mɔkɔu ihɛ.

12 Si azuma akã fei ñ ya n dɛ anu ajɔ minji, nɔ mii iyi ñ ba fei ñ ya n nya zagaaɛi si bei í jɔ.

13 Woo gba fiã lɛmpoou mɔ í leekí í mu arae ikã, kù yɔkɔ kù wu iju lele, í le awɔ si iri í ni, Ilaaɔ, ce araarem amu ilu dulum.

14 Jesu í ni, ñ wa n sɔ ɲei, hai be inɛɛu ihɛ í baa í je dee dee si wajui Ilaaɔ í nyiò ideɛ. Amma Farisiu kù je dee dee, domi ine iyi í so arae lele aa kaye lafɛi, ine mɔ iyi í kaye arae aa soo lelei.

Jesu í weea ama kpɔtɔɔ ɲa

(Cɔ Matie 19:13-15; Maaku 10:13-16)

15 Si anyii nɲu, ine ɲa à gbã ama kpɔtɔɔ ɲa à naaa Jesu wa ku lesi ɲa awɔ. Iyi mɔcɔɛ ɲau à yɔɔ beɛbe ɲɔi à wa gbagba si ɲa.

16 Amma Jesu í ni a naa nɲu amu ɲau wa. Nɔ í sɔ mɔcɔɛ ɲau í ni, i jɔ amu ɲau a naa bi tom, i maà ganji ɲa, domi Ilaaɔ í je ilaalui ine ɲa iyi à jɔ ɲa.

17 Ntɔ ntɔ, ine iyi kù waa sũa Ilaaɔ iri ilɛ bei ama keeke, Ilaaɔ kaa je ilaalue pai.

Idei ilu fia gɔ

(Cɔ Matie 19:16-30; Maaku 10:17-31)

18 Inɛ ngboi Zuifu gɔ í naa bi Jesu í beɛ í ni, Mɛɛtu, awɔ ine nɛɛɛ, mii an ce n bað kuwɛɛ hai tã.

19 Nɔi Jesu í beɛ í ni, na mii í ce ì waa kpem ine nɛɛɛ. Inɛ gɔ kù wɛɛ iyi í je nɛɛɛ bii kù je Ilaaɔ nɲu akã.

20 Ì mà sãa sãa mii iyi wooda í ni. Mii iyi wooda í ni wee, maà ce sakara, maà kpa ine, maà ce ile, maà jea ine gɔ sɛɛda ibo, jirima iyeò baasɛ.

21 Nɔi inɛɛu í ni, ñ wa n jirima mii ɲau be fei tã hai keekem.

22 Iyi Jesu í gbɔ beɛbe, ɲɔi í sɔɔ í ni, í gbɛɛ mii akã. Koo i ta mii iyi ì nɛ fei

nɔ i kpɛa ilu are ɲa fiãu. Bii ì ce beɛbe aa ba amani jiida lelei Aɔ. Si anyie nɔ i naa i toom.

23 Iyi mɔkɔu í gbɔ beɛbe ɲɔi inɔɛ í fɔ ntɔ ntɔ, domi ilu amani nla nla.

24 Iyi Jesu í cɔɔ ɲɔi í ni, á gaabu hee ku caa ilu fia ku jesi Ilaaɔ ku je ilaalue.

25 Á faalaa kpookpo ku lɔ si iwoi abɛɛ do iyi ilu amani á jesi Ilaaɔ ku je ilaalue.

26 Nɔi ine ɲa iyi à waa de sie itlu à ni, bii beɛbei nɔ yooi á ba faaba.

27 Nɔ Jesu í sɔ ɲa í ni, mii iyi amane í mɔngɔ, Ilaaɔ kaa mɔngɔɛ.

28 Nɔi Piɛɛ í ni, wee à jɔ mii iyi à nɛ fei tã, à waa tooɛ.

29 Nɔ Jesu í ni, ntɔ ntɔ, ine iyi í jɔ kpasɛɛ fei, walakɔ aboɛ, wala igbã do ifɔɛ ɲa, wala iyeò baasɛ, wala amae ɲa, na irii bommai Ilaaɔ,

30 á ba ku kpɔ ku re si nsei, nɔ si antae má á ba kuwɛɛ hai tã ala.

Jesu wa fɔ ideɛi ikue do kujɛ ise gbɛɛtasia

(Cɔ Matie 20:17-19; Maaku 10:32-34)

31 Jesu í kpe mɔcɔ maateɛji ɲau bi tɛɛ, nɔ í sɔ ɲa í ni, wee à waa bɔ Zeruzalɛmu. Bei, ide iyi walii ɲau a kɔ na irii amu Amai Amanɛu fei á ce.

32 Aa mum a daa dimi mmu ɲa si awɔ a yaakoom, nɔ a kpãm iju a tu sim antɔ.

33 Aa weem kpɔtɔɔ, si anyie nɔ aa kpam, amma si ajɔ mɛɛtasia an jɛ hai si balɛ.

34 Amma mɔcɔ ɲau a kù mà nkãma si ideu. Ideu í manji ɲa a kù gbɔ yaasɛɛ.

Jesu í jɔ fɛɛju gɔ í ye ilu

(Cɔ Matie 20:29-34; Maaku 10:46-52)

35 Si isɛɛɛɛu Jesu í maai Zeriko. Wee fɛɛju gɔ wa buba itɛ kpãa wa bara.

36 Iyi í gbɔ ibai zamaa iyi wa lɔ, ɲɔi í bee mii í ce.

37 Nɔi à sɔɔ à ni, Jesu inɛi Nazaretiui wa lɔ.

38 Nɔi í wasi ku dɔ anu wa ni, Jesu, takui Davidi, ce araarem.

39 Inɛ ɲa iyi à waa cua ɲau à la sie à ni ku koko. Amma bei à waa ni ku cokou, beɛbe mɔi í ya dɔ anu hee lele ku maa ni, takui Davidi, ce araarem.

⁴⁰ Nɔi Jesu í leeki í ni a naae wa. Iyi feejuu í to wa nɔi Jesu í beee í ni,

⁴¹ mii ì bi n ceee. Nɔi í ni, Lafɛɛ, ñ bi n ye ilui.

⁴² Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, ye ilu. Naanɛɛ í faabaɛ.

⁴³ Nɔi gbakã í ye ilu, nɔ wa too Jesu í wasi Ilaaɔ ku saabu. Iyi zamaau í yɔɔ, nɔi aɲa fei à wasi Ilaaɔ ku saabu.

19

Jesu do Zakee

¹ Jesu í to inɔ ilu Zeriko, nɔ wa lɔ.

² Wee mɔkɔ ilu fia gɔ í wa be à ya kpoo Zakee, wa je ine ngboi woo gba fiái lɛmpoo ɲa.

³ Nɔ wa de nɲu ku ye Jesu, amma kù ba kù yɔɔ na zamaau, domi nɲu amanɛ kandaai.

⁴ Nɔi í sei í bɔ waju í koo í gũ j̄i ndii sikomɔɔ gɔ ku ba ku yɔɔ, domi í mà iyi do bei á lɔɔ.

⁵ Iyi Jesu í to tengi bii í wau, nɔi í wu iju lele í sɔɔ í ni, Zakee, kita wa ɲya ɲya, domi kpasɛɛi an sɔ nnyi.

⁶ Nɔ Zakee í kita wa do saasa í naa í gbaa do inɔ didɔ.

⁷ Iyi ine ɲa à yɔɔ, nɔi aɲa fei à gbagba à waa ni, í koo í sɔ kpasɛɛi ilu dulum.

⁸ Amma Zakee í dede í leeki si wajui Lafɛɛ í ni, bubui amanim an na ilu are ɲa. Nɔ ine ɲa iyi ñ takii ɲa ñ gba mii ndu ɲa, an sindo nɲa beɛbe má tuuba mɛɛ.

⁹ Nɔ Jesu í sɔɔ í ni, nnyi inei kpasɛɛ ɲau ihɛ à ba faaba, domi awɔ mɔ tɔkui Aburahamui.

¹⁰ Amu Amai Amanɛ ñ naa ku dede ine ɲa iyi à nyɔi n faaba ɲa.

Mɔndai iye iwo

(Cɔ Matie 25:14-30)

¹¹ Si bei ine ɲa à waa de si ideu it̄i, nɔ í kpa mɔnda gɔ má. Ine ɲau à waa tamaa bei bii í to Zeruzalɛmu á je bommai gbakã, nɔ wee waati beɛbe í maai Zeruzalɛmu. Na nɔi í j̄ɔ í kpa nɲa mɔndau ihɛ ku ba ku nyisi iyi nɲu kaa je bommau gbãa gbãa.

¹² Í ni, mɔkɔ amai amanlu gɔi í bɔ bomma ku je hee ile j̄ij̄i gɔ si anyie nɔ ku baa ideɛ.

¹³ Hee ku maa ne nɔi í kpe amaaceɛ ɲa aɲa mɛɛwa, nɔ í na aɲa fei kpekelei wura gɔ nɔ í ni, i ceò fiaw ihɛ s̄ia hee n maa n baa. Iyi í fɔ beɛbe í tã nɔ í ne.

¹⁴ Amma inei ilɛɛ ɲa à cɔo nɔ à be ine ɲa si anyie à ni aɲa a kù bi ku je bomma si ilei aɲa.

¹⁵ Waati iyi í je bommau í baa si ilɛɛ, nɔi í kpe amaaceɛ ɲa iyi í na fiaw wo bi tɛɛ ku ba ku ye bei fiái ine fei í bíaa.

¹⁶ Ine sinteu í naa í ni, Lafɛɛ, kpekele iyi ñ nam nɔu ñ ceò s̄ia hee ñ ba riba mɛɛwa.

¹⁷ Nɔi í sɔɔ í ni, í s̄ia, awɔ amaace j̄iidai. Si bei ñ je ilu naanɛ si mii keekeu ihɛ, an j̄ɔ í je ilaalu si ilu mɛɛwa.

¹⁸ Ine minjisiau mɔ í naa í ni, Lafɛɛ, kpekele iyi ñ nam nɔu ñ ceò s̄ia hee ñ ba riba miu.

¹⁹ Nɔ í sɔɔ í ni, awɔ mɔ, an ceɛ ilaalu si ilu miu.

²⁰ Nɔ ine mmu í naa má í ni, Lafɛɛ, fiaɛ wee. Ñ wooi si mango

²¹ domi ñ wa n ce njoɛ si na iyi í j̄ɔ ñ je ine ku gaabu. Mii iyi í kù jile nɲui í ya maa de ku so, baa bii í kù gbɛ ñ ya maa dai.

²² Nɔi ilaaluu í sɔɔ í ni, awɔ amaace yaamɔ, an kiitiei hai si ideɛ iyi í fɔ. Awɔi ñ mà iyi ñ je ine ku gaabu, ñ ya n so mii iyi n kù jile, nɔ n da mii iyi n kù gbɛ.

²³ To, na mii í ce i kù ni i wɛa ine ɲa fiam nɔu i da nɲa si inyi ku ba n ba ndom do riba waati iyi ñ baa.

²⁴ Nɔi í sɔ ine ɲa iyi à wa beu í ni a gba fiaw a na ilu mɛɛwau.

²⁵ Nɔi à sɔɔ à ni, Lafɛɛ, ine nɲu í ne mɛɛwa tã.

²⁶ Nɔi í ni, ñ wa n sɔ ɲei, ine iyi í ne, lafɛɛi aa kɔɔa si. Ine mɔ iyi kù ne, baa andi keeke iyi í ne mɔm aa gbaai.

²⁷ Si anyie nɔ í ni, i koo í naam mbɛɛm ɲau wa ihɛ, aɲa iyi a kù bi n je bommau, nɔ i kpa ɲa si wajum.

Jesu wa lɔ inɔ ilu Zeruzalɛmu
(Cɔ Matie 21:1-11; Maaku 11:1-11; Zãa 12:12-19)

²⁸ Iyi Jesu í fɔ beɛbe í tã, nɔi í mu kpãa í cuaa zamaau wa bɔ ikpa Zeruzalɛmu.

²⁹ Si isɛɛɛɛu í maai ilui Betifaze do Betani, kãkoi geetei Olivie. Nɔi í be mɔcɔ minjie gɔ ɲa

³⁰ Í sǝ ɲa í ni, i bǝ ilu iyi í wa waju nɲeu bɛ. Bii ì to bɛ ɲa aa yɛ ama gbankɛɛ gǝ wa so bɛ iyi inɛ gǝ kù gũ titã. I fũu í naam wa ihǝ ɲa.

³¹ Nǝ bii inɛ gǝ í bee ɲɛ í ni, na mii í ce ì waa fũu ɲa, i ni, Lafǝi í nɛ bukaataɛ.

³² Inɛ ɲa iyi Jesu í bɛu à koo à ba mii ɲau fei í ce si bei í sǝ ɲau.

³³ Si waati iyi à waa fũu, ilu gbankɛɛ ɲau à ni, beirei í ce ì waa fũu ɲa.

³⁴ Nǝi à ni, Lafǝi í nɛ bukaataɛ.

³⁵ Nǝi à naaa Jesu ama gbankɛɛu wa. Nǝ à tɛ si ibǝ ɲɲa ɲa Jesu í bei í gũ antaɛ í buba si.

³⁶ Iyi í sinti ku nɛ, ɲǝi inɛ ɲa à wasi ku tɛ ibǝ ɲɲa ɲa si kpãau.

³⁷ Iyi í maai Zeruzalɛmu tengi bii kpãai geetei Olivieu í sinti ku dasi lǝɔma, ɲǝi mǝcɛɛ ɲau fei à waa dǝ anu à lǝsi Ilaaǝ ku saabu do inǝ didǝ na irii maamaake ɲa iyi à yɛu fei.

³⁸ À wasi ku ni, Ilaaǝ ku weea ilaalu iyi wa naa do irii Lafǝi. Ilaaǝ ku jǝ laakai ku sũ ku wa lele nǝ ku nyisi amboɛɛ.

³⁹ Hai si inǝ zamaau Farisi gǝ ɲa à sǝ Jesu à ni, Mɛɛtu, sǝ mǝcɛɛ ɲau a coko.

⁴⁰ Nǝi Jesu í ni, ñ wa n sǝ ɲɛ, baa bii inɛ ihǝ ɲa à coko, kuta ɲa aa dǝ anu.

Jesu í kpataa inɛi Zeruzalɛmu ɲa

⁴¹ Si bei Jesu í maai Zeruzalɛmu, ɲǝi í yɛ iluu nǝ wa kpataa inɛɛ ɲa í ni,

⁴² ñ bi wo i mà ɲa mii iyi á mu nɲɛ laakai ku sũ, baa nnyi. Amma nsei í manji nɲɛ.

⁴³ Awaati wa naa si ɲɛ iyi mbɛɛ nɲɛ ɲa aa bu ilu nɲɛ koe, aa bii si ɲɛ a mante ɲɛ canga do nɲɛ.

⁴⁴ Aa lɛgɛ ilu nɲɛ do inɛ inɛɛ ɲa iyi ì wa inǝ ɲa. A kaa jǝ kuta baa akã ku le si nɲɛ ajǝ nɲu. Bɛɛbei á ce si na iyi í jǝ Ilaaǝ í naa bi tu ɲɛ nǝ i kù mà ɲa.

Jesu í wa bantumai kpasɛi Ilaaǝ

(Cǝ Matie 21:12-17; Maaku 11:15-19; Zãa 2:13-22)

⁴⁵ Waati iyi à to Zeruzalɛmu Jesu í bǝ bantumai kpasɛi Ilaaǝ. Nǝ í lǝsi ku lele woo ta iwǝ ɲa.

⁴⁶ Í sǝ ɲa í ni, à kǝ à ni, Ilaaǝ í ni ilei nɲu ile bi ku tǝɔi á jɛ. Amma inɛ wee ì coo bi ku tǝtǝi ile ɲa.

⁴⁷ Jesu í ya maa kǝa inɛ ɲa si cioi idei Ilaaǝ ajǝ fei kpasɛi Ilaaǝ bɛ. Nǝi inɛ ngboi woo weei Ilaaǝ ɲa do woo kǝ inɛ ɲa si wooda ɲa do ilu irii inɛi Zuifu ɲa à waa bi a kpaa.

⁴⁸ Amma a kù mà beirei aa ce, domi inɛ feii í ya maa de si ideɛ ití do laakai.

20

Hai iwoi yiikoi Jesu wa naa

(Cǝ Matie 21:23-27; Maaku 11:27-33)

¹ Ajǝ nɲu gǝ si bei Jesu wa kǝ zamaau si cio bantumai kpasɛi Ilaaǝ wa sisi laabaau jiidau, ɲǝi inɛ ngboi woo weei Ilaaǝ ɲa do woo kǝ inɛ ɲa si wooda ɲa do inɛ ngbo ɲa à faata wa.

² Nǝ à ni, sǝ wa, yiiko yoomai ì waa ceò mii ɲau ihǝ, mà yooi í naɛ kpãaɛ.

³ Nǝi í sǝ ɲa í ni, amu mǝ, an bee ɲɛ ide gǝ. I sǝm ɲa,

⁴ hai iwoi Zãa í ba yiiko iyi í dasiò inɛ ɲa inyi. Hai bi Ilaaǝ de, mà hai bi amane ɲa.

⁵ Nǝi à waa busi nɲɛ à waa ni, beirei aa ka jɛaa. Nsei nǝɔ, bii à jɛaa à ni hai bi Ilaaǝi, á bee wa beirei í ce a kù dasi Zãa naane.

⁶ Bii à nǝ à ni hai bi amane ɲai, inɛ ɲa aa na a ta wa kuta domi inɛ fei í dasi naane iyi Zãa waliii.

⁷ Nǝi à jɛ à ni, a kù mà hai iwoi í ba yiikoe.

⁸ Nǝ Jesu í sǝ ɲa í ni, amu mǝ, n kaa n sǝ ɲɛ yiikoi inɛ iyi ñ wa n ceò mii ɲau ihǝ.

Mǝndai gaanǝma laalo ɲa

(Cǝ Matie 21:33-46; Maaku 12:1-12)

⁹ Si anyiɛ nǝ í kpaa inɛ ɲa mǝndau ihǝ í ni, inɛ gǝ í ce ikoe nǝ í lǝ si jii ndii rezɛɛ nǝ í ce kaa í kaakoɛò. Nǝi í so gaanǝma ɲa í dasi ɲa si ikou a maa logooɛ, í bei í bǝ ilu koo kpɛ bɛ.

¹⁰ Waati iyi jii nǝu í so í to ku ka, ɲǝi í bɛ woo ce icɛ gǝ bi gaanǝma ɲau koo gba iyi í jɛ ti nɲu wa. Nǝ gaanǝma ɲau à cãa à lelee í nɛ awǝ ngbɛ.

¹¹ Nǝ ilu ikou í bɛ woo ce icɛ mmu má. Nǝ à cã nɲu mǝ, à buu yaka yaka, à sindaɛ awǝ ngbɛ.

¹² Nǝ í bɛ amane mɛɛtasia wa má, nǝ à mɛɛ nɲu mǝ à bei à leleeɛ.

13 Nɔi ilu ikou í ni, beirei an ce. An be ama akām iyi ñ bi jiidau. Aa yəkɔ a jirimæ.

14 Amma iyi gaanɔma ηau à yɔɔ, ηɔi à busi nje à waa ni, i cɔ inɛ iyi á na ku je tubuu. Ka kpaá ku ba ilɛu ku je tu wa.

15 Nɔi à muu à fitæ hai inɔ karau nɔ à kpaá.

Nɔi Jesu í ni, to, nsei, beirei ilu ikou takæ á ce nηa.

16 Á koo ku kpa ηai, nɔ ku de inɛ mmu ηa ku dasi ηa si ikou. Iyi à gbɔ ideu, ηɔi à ni, Ilaaɔ ku maà ce beɛbe.

17 Amma Jesu í cɔ ηa, nɔ í ni, bii beɛbei, yoomai í je yaasei kukɔu ihɛ si bei í ni,

Kuta iyi woo ma ηa à kɔsiu,

Nηui í baa í je kuta sintei icui ileu.

18 Nɔ inɛ iyi í cuku si kutau fei, á cei. Inɛ iyi í nɔ í bata mɔ á lɔlɔbei nekɔ nekɔ.

Fiai lempoo ku sã

(Cɔ Matie 22:15-22; Maaku 12:13-17)

19 Iyi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ηa do woo kɔ inɛ ηa si wooda ηau à gbɔ ideu gbakã ηɔi à waa de bei aa ce a mu Jesu. Amma à waa ce nɔi zamaau. À waa bi a muu domi à mà iyi na irii aηai í kpa mɔndau.

20 Nηui í jɔ si fei ndɛɛ à ya maa ce laakæ. Nɔi à be sie woo zamba gɔ ηa iyi à ye bei inɛ jiidu ηa a koo a cɔ laakæ. À be ηai ku ba a leaa taai ide nɔ a ba kpãa a muu a daa ilu ilɛu si awɔi nηu iyi í nɛ gbugbã.

21 Inɛ ηau à sɔɔ ide à ni, Mɛɛtu, à mà iyi ideɛ do cio iyi ì waa kɔ inɛ ηa siu, fei ndɛɛ dee deei. I ci ya na inɛ gɔ ntɔ na kubi, ì waa nyisi inɛ ηa kpãai Ilaaɔ si ntɔɛ.

22 Á sã ka sãa ilaalu Sezaa fiai lempoo? Mà ka maà sãa.

23 Amma Jesu í mà muafiti nηa, nɔ í ni,

24 i nyisim kpɛkɛle akã wa n cɔ. Fo-tooi yooi í wa si kpɛkɛleu ihɛ nɔ irii yooi à kɔ si. Nɔi à ni, ti Sezaai.

25 Nɔi Jesu í sɔ ηa í ni, to, i sãa Sezaa iyi í je tɛɛ ηa. Nɔ i sãa Ilaaɔ mɔ iyi í je tɛɛ ηa.

26 Nɔi à mɔngɔ ku too awɔ do ideɛ ηa iyi wa fɔ si wajui zamaau. Nɔi à biti do ide ηa iyi í jeɔ, nɔ à coko nηa.

Idei kujti iku ηa

(Cɔ Matie 22:23-33; Maaku 12:18-27)

27 Si ajɔ akãu Sadusi gɔ ηa mɔ à naa bi Jesu. Aηai à ya maa ni iku ηa a kaa jɔ. Iyi à to bi tɛɛ ηɔi à beɛɛ à ni,

28 Mɛɛtu, ide iyi Moizi í kɔ nwa wee. Í ni bii inɛ gɔ í ku í jɔ aboɛ, nɔ nηu do aboɛ a kù nɛ ama, ifɔɛ ku so jaaɔu ku ba ku bía igbãɛ ama.

29 Wee inɛ mɛɛje gɔ ηa à wɛɛ iyi à je amai baa akã. Igbã nηa í so abo nɔ í ku, kù nɛ ama do abou baa akã.

30 Nɔi inɛ minjisiau do mɛɛtasiau à so jaaɔu.

31 Nɔ beɛbei í ce si gãmei aηa mɛɛjeu fei, nɔ à ku. Kãma nηa kù ba ama do abou.

32 Nɔ si anyiɛ abou mɔ í na í ku.

33 To, ajɔ iyi iku ηa aa na a jɔ, aboi yoo nηai á je, si bei aηa mɛɛjeu fei à soo aboi.

34 Nɔi Jesu í je nηa í ni, si andunyau ihɛ inɛmɔkɔ do inaabo ηa à ya so nje.

35 Amma inɛ ηa iyi Ilaaɔ í jɔ à jɔ hai si bale à ba kuwɛɛi ala, abo do mɔkɔ ηa a kaa ya so nje má.

36 Aa yei bei amaleka ηa, a kaa ku má. Aa je amai Ilaaɔ ηa si na iyi í jɔ à jɔ hai si bale.

37 Si waati iyi Moizi í ye ama jɔi iyi í mu ina nɔ kù waa jou, nηu takæ í fɔ mam mam iyi iku ηa aa jɔ. Waati nηu í kpe Ilaaɔ Lafɛi Aburahamu do Izaaki do Zakɔbu.

38 Ntɔ ntɔ, Ilaaɔ kù je Lafɛi iku ηa, ti ilu hunde ηai, domi bi tɛɛ, inɛ fei ilu hundei.

39 Nɔi woo kɔ inɛ ηa si wooda ηau, gɔgɔ ηa à gba ide à ni, ide iyi ì fɔu be Mɛɛtu, dee deei.

40 Si anyiɛ a kù je a kù beɛɛ ide gɔ má.

Davidi do inɛ iyi Ilaaɔ í cica

(Cɔ Matie 22:41-46; Maaku 12:35-37)

41 Nɔ Jesu í bee ηa í ni, beirei aa ce a ni inɛ iyi Ilaaɔ í cicau tɔkui ilaalu Davidii.

42 Davidi takae í fə si tiai iri ku kōe í ni,

Aō Lafēe í sō Lafēem í ni,
Buba awə njem,

43 Hee n ce mbēēē ŋa bi ku lesi isēē titā.

44 To, bii Davidi takae wa kpoo Lafēe, beirei á ce ku je tōkue má.

I mu ara nne do woo kə inε ŋa si wooda ŋa

(Cə Matie 23:1-36; Maaku 12:38-40)

45 Si bei inε fei wa de si Jesu ifi, ŋəi í sō məcə ŋa í ni,

46 i mu ara nne do woo kə inε ŋa si wooda ŋau, aŋa iyi à ya bi a maa dabii do ibə kumboo, nə à bi a ya ce aŋa fə do jirima nla nla si bantuma. A ci ya bi kaa kitāi inε ngbo ŋa ile bi kutətə do inya sinte bi ku ce jingau ŋa.

47 À ya takii jaaō ŋa a gba mii ndu ŋa ŋa fei, nə à ya maa ce kutə sisə ku ba a ye ŋa nŋu akā. Na ŋəi í jə ijuukpā ŋa á la ku caa.

21

Fia iyi abo jaaō gə í dasi

(Cə Maaku 12:41-44)

1 Iyi Jesu í fə beēbe í tā ŋəi í wu iju wa cə bei ilu fia ŋa à waa dasi fia si kpakoi kəletiu.

2 Nə í ye abo jaaō ilu are gə mə í səsɪ kpekele keeke minji gə.

3 ŋəi í ni, ntə ntə, jaaō ilu areu ihē í dasi fia í re inε ŋa iyi à gbe fei.

4 Inε ŋa iyi à gbe ŋau fei, iyi í lesi antai fia ŋa ŋai à dasi, amma abou, baa do iyi í je ilu are, andi iyi í ne feii í dasi be, nkāma kù gbea iyi á maa wεəd má.

Jesu wa fə idei kpasēi Ilaaō ku lege

(Cə Matie 24:1-2; Maaku 13:1-2)

5 Ajo nŋu gə inε gə ŋa à fə à waa ni kpasēi Ilaaōu í sīa do kutae ŋa fei do amua ŋa iyi à na Ilaaō à ceaō booda. Iyi Jesu í gbə beēbe ŋəi í ni,

6 mii ŋau be iyi í waa ye fei ŋa ajo akā á kpa iri. Kuta baa akā kaa na ku maa lesi nje be má, aa kəkεε mbe fei.

Wahala iyi á naa si waatii ankāanyɪ

(Cə Matie 24:3-14; Maaku 13:3-13)

7 ŋəi à beē à ni, Mεetu, waati yoomai inε nŋu á to wa. Nyinda yoomai aa ka tako ka ye.

8 ŋəi Jesu í sō ŋa í ni, i ce laakai ŋa i maà jə inε gə ku dī iju nne, domi inε ŋa iyi aa na a maa naa akā akā a maa ni aŋai à je inε iyi Ilaaō í cicau aa kpə. Nə aa nyi a sō ŋe má a ni, waatiu í maai wa mbε. Amma i maà too ŋa ŋa.

9 Bii í gbə à waa fə laabaau i gū ŋa do ija ŋa, i maà jə zigi nne ku da, domi nŋu ŋau bei á tako ku to wa. Amma kù je waatii ankāanyiu be titā.

10 ŋəi í sō ŋa má í ni, dimi gə ŋa aa ya na a maa ja do dimi mmu ŋa, nə ilaalu gə ŋa mə aa maa ja do ilaalu mmu ŋa.

11 Ie á yaya bii gə ŋa nla nla, nə si ile gə ŋa mə ari á ce do bəə laalə ŋa iyi á kpa inε nkpə. Aa na i ye maamaake laalə ŋa do nyinda nla nla ikpa lele hee zigi nne ku da.

12 Amma hee nŋu ŋau be fei ku maa ce aa mu ŋe a kpā ŋe iju. Aa dasi ŋe awəi woo kiiti ŋa ile bii à ya ce kutətə ŋa, aa dasi ŋe piisə, nə a bəð ŋe bi amanlu ŋa do bi ilu ile ŋa na irim.

13 Nŋu ŋau bei á mu nne kpā a jeð sεadam ŋa.

14 Na nŋu, i jile idə nne i maà ya biti do ide iyi aa fə i nyað ara nne ŋa.

15 I maà biti ŋa domi an mu nne ide do bisi iyi mbεε nne ŋa kāma nŋa a kaa yəkə a jə ŋe hee má je a kə.

16 Baa iyeð baa nne ŋa do igbā nne ŋa do ifə nne ŋa do nyaanze nne ŋa do kpaasi nne ŋa, aa zamba ŋe nə a jə a kpa inε nkpə si inə nne.

17 Inε fei á cé ŋei na irim.

18 Amma baa nto i iri akā nne kaa da ku nyə.

19 I temua ŋa, aa ba faabai hunde nne.

Jesu wa fə idei iri ku kpai Zeruzalemu

(Cə Matie 24:15-21; Maaku 13:14-19)

20 Ajo iyi í ye woo ja igū ŋa à to wa Zeruzalemu à buu koe, i mà ŋa iyi iri kukpae í maai wa mbε.

21 Waati beēbe inε ŋa iyi à wa ilei Zudee a sa a bə iri kuta ŋau. Inε ŋa mə

iyi à wa inò ilu Zeruzalemu takae a sa a fita, ine ña mɔ iyi à wa iko ku sũ a maà bɔ inò ilu má.

²² Ntɔ ntɔ, waatiu á je waati iyi Ilaaã á kpã ine ña iju ku sã gbese ku ba mii iyi à fɔ si kukɔi ideε ku kɔ.

²³ Waati beεbe wahalai baasɪ ña do ayawo ña á caa. Inò ku fɔ nla nlaí á wa si ileu si na iyi í jò Ilaaã á sã idɔkɔε si ine ñau.

²⁴ Aa maa kpa ña do taakuba, nɔ a mu ña aru si ile fei. Dimi mmu ña aa tεεε Zeruzalemuui hee waatiu koo kpaò iri.

Kunaai Amai Amanε

(Cɔ Matie 24:29-31; Maaku 13:24-27)

²⁵ Aa ye nyinda si inunu do si cukpa do si andaiya ña. Nɔ si ile ibai tenku do kucãi inyiu á jò dimi ña a bití hee a kaa mà baa bei aa ce.

²⁶ Baa njo alála á jò ine ña a kasãm na mii ña iyi á na ku ce si andunyau ihε, domi gbugbãi lele ña aa maa yayai.

²⁷ Waati beεbei aa ye amu Amai Amanε ñ faata wa si kudũi ijí do gbugbã nla nla do amboe.

²⁸ Bii iyi be ña à sinti ku ce, i leekí i mu ara nñe ña, domi faaba nñei í maai wa.

Yaase iyi jii ndii figi wa nyisi

(Cɔ Matie 24:32-35; Maaku 13:28-31)

²⁹ Nɔ Jesu í kpa nña mɔnda gɔ í ni, i cɔ jii ndii figi do jii ña iyi à gbe fei.

³⁰ Bii ì ye í sinti ku ru wua ña, inε taka nñe ì ya mà ña iyi ate í maai wai.

³¹ Beεbe mɔi bii inε mɔ ì ye mii ñau be wa ce, i mà ña iyi bommai Ilaaãí í maai wa.

³² Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ñε, inei nsei ña, kù je aña feii aa ku ideu ihε ku bei ku ce.

³³ Lele do ile fei á na ku tã amma idem ña a kaa tã pai.

I ce laakaii ara nñe ña

³⁴ I ce laakaii ara nñe ña ku ba i maà na i je hai ne laakai ña na atε ku mɔ do ije ku bi do lasabui mii ndii andunya ña. Bii kù je beεbe ajɔu á na ku boe ñei bei cεkũm,

³⁵ domi á na ku ba ine ña iyi à wa si andunyau ihε fei.

³⁶ Na nñu, i cɔ kpãa i maa ceò kutɔ ña waati kãma fei ku ba i ba gbugbã i gbã si mii iyi wa naa fei ña, nɔ i yɔkɔ i leekí si wajui amu Amai Amanε ña.

³⁷ Ajɔ fei Jesu í ya kɔ ine ña si cio kpasεi Ilaaã, ale nɔ koo sũ geetei Olivie.

³⁸ Bii iju í má ine fei í ya naa kpasεi Ilaaã be ku gbɔò ideε iyi wa fɔ.

22

Inε ngbo ña à waa busi nje a kpa Jesu
(Cɔ Matie 26:1-5; Maaku 14:1-2; Zãa 11:45-53)

¹ Jिंगauí Pεε hai ne lefee iyi à ya kpe jिंगauí Iku ku kuau í maai wa.

² Inε ngboi woo weei Ilaaã ña do woo kɔ ine ña si wooda ñau à waa de kpãa bei aa ce a kpaò Jesu, amma à waa ce njoí zamaau.

Zudasi á fita anyii Jesu

(Cɔ Matie 26:14-16; Maaku 14:10-11)

³ Nɔi Seetam í lɔ idɔi Zudasi iyi à ya kpe Isikarioti. Wee ine akãí mɔcɔ maateejí ñauí.

⁴ Zudasi í koo í dɪ anu tɔɔsi do ine ngboi woo weei Ilaaã ñau do ine ngboi woo degbe kpasεi Ilaaã ñau do yaase bei á ce ku da nña Jesu si awɔ.

⁵ Nɔi inò nña í dɔ nɔ à ni aña aa mua fia.

⁶ Nɔ Zudasi í jesi, nɔ wa de kpãa bei á ce ku da nña Jesu si awɔ, zamaau ku maà ti ku mà.

Jesu í ce sɔlui jingau

(Cɔ Matie 26:17-25; Maaku 14:12-21; Zãa 13:21-30)

⁷ Nɔi ajɔi jिंगauí Pεε hai ne lefeeu í to wa si bii à ya kpa angudãí jिंगauí Iku ku kua a ceò kuweeu.

⁸ Nɔi Jesu í be Píεε do Zãa í ni, i koo i ce sɔlui jिंगauí Iku ku kuau ka jɔɔ ña.

⁹ Nɔi à beεε à ni, iwoi ì bi kaa ce sɔlulu.

¹⁰ Nɔi í sɔ ña í ni, bii ì lɔ inò iluu ña aa ye mɔkɔ gɔ wa so inyi jɔɔ. I tooε. Mɔkɔu á koo ku lɔ kpasε gɔ. Kpasε bii á lɔu

11 i koo i sã ilu kpasẽu i ni ña, Meeu i ni ka beee ile bii nñu á je jingau iku ku kua do mǎcǎi nñu ña.

12 Mǎkǎu á bǎð ñe si antai ile kukpɛke gǎ nǎ á nyisi ñe ilaawa nla gǎ iyi à ce sǎɔlui fei ndeẽ tǎ. Bei aa ce nwa sǎɔlui jingauu ña.

13 Iyi à ne nǎ à koo à ba mii ñau fei í cei dee dee si bei í sǎ ñau, nǎ à ce sǎɔlui jingauu.

Ije iyi aa ka yeð gigii ikui Jesu

(Cǎ Matie 26:26-30; Maaku 14:22-26; IWB 11:23-25)

14 Iyi waatiu í to, Jesu do mǎcǎe ñau à bǎ tengi bii à ce sǎɔluu, nǎ à buba à waa je.

15 Nǎi Jesu í sǎ ña í ni, ñ bi ntǎ ntǎ n ce jingau iku ku kuau ihẽi awae ña n bei n ye ijuukpǎm nǎu.

16 Nǎ ntǎ ntǎ ñ wa n sǎ ñei, n kaa n je jingau ihẽ má bii kù je si andunya titǎi Ilaaǎ.

17 Iyi í fǎ beebɛ í tǎ, ñǎi í so kǎɔfu í saabu Ilaaǎ nǎ í sǎ mǎcǎe ña í ni, i gba vǛe iyi í wa si kǎɔfuu ihẽ i mǎ ñe fei.

18 Amma ñ wa n sǎ ñei, hai nsei amu n kaa n mǎ vǛe má hee andunya titǎi Ilaaǎ koo too wa.

19 Si anyii nñu, nǎ í so pǛe nǎ í saabu Ilaaǎ titǎ í bei í bububuɛ, nǎ í na ña í ni, iyi ihẽi í je aram [iyi ñ na na iri ñe. I ya coo ña i maa yeð gigim.

20 Iyi à je à tǎ ñǎi í so kǎɔfu má í na ña í ni, kǎɔfuu ihẽi í je nyindai akabuu titǎ iyi Ilaaǎ í ði do njem iyi á nikǎ na iri ñe si ikum.]

21 Amma i cǎ ñe iyi á zambam nǎu wee í wa ihẽ, awǎe do tom nii í wa si ñnǎ jee ihẽ ajǎ.

22 Amu Amai Amanɛ an ku si bei Ilaaǎ í jilǎ. Amma ijuukpǎi ñe iyi á zambam nǎu á la.

23 Nǎi à sinti ku bee ñe à waa ni, yooi á yǎkǎ ku ce dimie si ñnǎ nwa.

Yooi í je ñe ngbo

24 Nǎi kakǎó í dede si aninii mǎcǎ ñau, à waa bee ñe ñe iyi á je ñe ngbo si ñnǎ ña.

25 Nǎi Jesu í sǎ ña í ni, amanlui andunya ña à ya maa taa ñe ña amanlu ku jei, nǎ ñe ngbo ña iyi à waa nyisi

gbugbǎ ña à ya bi a kpe aña woo ce jiida ña.

26 Amma ñe i maà ye beebɛ ña. I jǎ ñe iyi í la í re si ñnǎ ñe ku baa ku je keeke ñe, nǎ ñe iyi í je ñe ngbo kù je amaace ñe.

27 ñe iyi í buba wa je si antai taabu do ñe iyi wa naað ijeu wa, yoo ñai í re. Kù je ñe iyi wa jeui? To, amu wee ñ wa ñnǎ ñei bei ñe iyi wa naað ijeu wa.

28 ñei ñ temua do amu si wahalam ñau ña.

29 Na nñu, si bei Baaba í jileem bommau, beebɛ mǎi amu mǎ ñ wa n jile ñe

30 ku ba i je nǎ i mǎ do amu si bommam ña, nǎ i buba si batai amanlu ña i kiitið dimi maateejii Izireli ñau.

Jesu wafǎ iyi Piɛɛ á jǎ ku ni kù mà nñu
(Cǎ Matie 26:31-35; Maaku 14:27-31; Zǎa 13:36-38)

31 Nǎi Jesu í ni, Simǎó, Simǎó, Seetam í tǎ kǎǎa ku ba ku fɛe bei iya.

32 Amma amu ñ ce kutǎ na irie ku ba naane ku dasie ku maà gaizia. Nǎ awǎ, waati iyi aa kpaasi idǎ má, mua kpaasie ña mǎ gbugbǎ.

33 Nǎi Piɛɛ í ni, Lafɛɛ, ñ tǎ sǎɔlu awae ka bǎ piisǎó, bii iku mǎi ka ku ajǎ.

34 Nǎi Jesu í ni, Piɛɛ, ñ wa n sǎei, idũuyi mǎm, hee ajee ku maa kǎ aa jǎ ise gbɛeta i ni i kù màm.

Taalili do bǎgǎ do taakuba

35 Si anyii nñu ñǎi Jesu í bee ña í ni, si waati iyi ñ be ñe hai mu taalili do bǎgǎ do baata ñ kua ngǎgǎ ña? Nǎi à je à ni, aawo, a kù kua nkǎma.

36 Nǎi í ni, to, nsei, kù je beebɛ má. ñe iyi í ne taalili ku soo, beebɛ mǎi ñe iyi í ne bǎgǎ ku soo. ñe mǎ iyi kù ne taakuba, ku ta ibǎe ku rað.

37 Si anyii nñu má, í sǎ ña í ni, ideu ihẽ iyi à kǎ na irim nǎu á cei, si bei à ni, à dooae si woo ce laalǎ ña. Kù nǎ kù ne bei á ce iyi kù ce beebɛ.

38 Nǎi mǎcǎ ñau à ni, Lafɛɛ, taakuba minji gǎ wee. Nǎ í ni, ka jǎ ide nñu be.

Jesu wa ce kutǎ si iri kutai Olivie
(Cǎ Matie 26:36-46; Maaku 14:32-42)

39 Iyi Jesu í fɔ beɛbe í tã nɔ́ í fita hai inɔ́ iluu í bɔ́ iri kutai Olivie si bei í ne dɔ́nɛɛ. Nɔ́ mɔ́cɔɛ nɔ́ à waa tooɛ.

40 Iyi à to inyau, nɔ́i í sɔ́ nɔ́ í ni, i ce kutɔ́ nɔ́ ku ba í maà dási kulelei inɛ nɔ́.

41 Si anyii nɔ́ nɔ́ í sɛkɛɛ í jò nɔ́ zakai kujii kutai awɔ́ nɔ́ í gule be wa ce kutɔ́

42 wa ni, Baaba, bii ì bi, aa jò wahalau ihɛ ku jiiim. Amma ku maà ti ku jɛ ti idɔ́bim, jò idɔ́bie ku ce. [

43 Nɔ́i amaleka gɔ́ í naa siɛ wa hai lele í naa í muua gbugbã.

44 Si inɔ́ ku fɔ́ nla nla wa ce kutɔ́u do gbugbã, nɔ́ í da koko hee wa tontoo ilɛ. Koko iyi í dau í yei bei nɛ.]

45 Iyi í ce kutɔ́u í tã nɔ́i í dede í bɔ́ bi mɔ́cɔɛ nɔ́ nɔ́ í koo í ba à waa sí njoo do inɔ́ ku fɔ́.

46 Nɔ́ í bee nɔ́ í ni, na mii í ce ì waa sí njoo nɔ́. I dede i ce kutɔ́ nɔ́ ku ba í maà dasi kulelei inɛ nɔ́.

À mu Jesu

(Cɔ́ Matie 26:47-56; Maaku 14:43-50; Zãa 18:3-11)

47 Iyi Jesu wa fɔ́ beɛbe gbakã nɔ́i Zudasi inɛ akã mɔ́cɔ́ maateeji nɔ́u í to wa do zamaa gɔ́. Iyi í to wa í na wa baaba Jesu.

48 Nɔ́i Jesu í ni, Zudasi, do dimii fɔ́ be ihɛi aa zambað amu Amai Amanɛ?

49 Inɛ nɔ́ iyi à waa too Jesuu, iyi à ye mii iyi wa ce, nɔ́i à bee Jesu à ni, Lafɛɛ, ka da nɔ́ do taakubau?

50 Nɔ́i inɛ akã nɔ́a í cafe ití nɛi amaacei woo wee nlaɪ Ilaaɔ́u í buu.

51 Amma Jesu í ni, i leekí, i jò beɛbe. Nɔ́ í lu itíi mɔ́kɔ́u nɔ́ í ba iri.

52 Si anyii nɔ́u Jesu í bee inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ́ nɔ́ do inɛ ngboi woo degbe kpasɛi Ilaaɔ́ nɔ́ do inɛ ngbo nɔ́ iyi à naa siɛu í ni, amui ì naa ku mu nɔ́ do taakuba do golo nɔ́ bei woo ce ile?

53 Ajɔ́ fei ñ ya n wa si inɔ́ nɔ́ nɛ n maa n kɔ́ inɛ nɔ́ si cio kpasɛi Ilaaɔ́, nɔ́ i kù mum nɔ́. Amma waatiu ihɛi í jɛ tu nɛ do gbugbã ilu kuku.

Piɛ í jã í ni nɔ́u kù mà Jesu

(Cɔ́ Matie 26:57-58, 69-75; Maaku 14:53-54, 66-72; Zãa 18:12-18, 25-27)

54 Iyi inɛ nɔ́u à mu Jesu, nɔ́i à bɔ́ðɛ kpasɛi woo wee nlaɪ Ilaaɔ́u. Nɔ́ Piɛɛ í wa hee jiiji wa too nɔ́ wa do anyi.

55 Nɔ́i inɛ nɔ́ à ko ina si aninii bantumai kpasɛu à waa buba be. Nɔ́ Piɛɛ mɔ́ í koo í buba bi tu nɔ́ be.

56 Nɔ́i inaabo woo ce icɛ gɔ́ í yɔ́ wa buba kɔ́kɔ́i inau nɔ́ í kãsiɛ iju í ni, inɛɛu ihɛ mɔ́ í tako í wa bi Jesu wo.

57 Amma í jã í ni, abooyi, n kù màa.

58 Iyi í ce sãa má nɔ́i inɛ gɔ́ í yɔ́ nɔ́ í ni, awɔ́ mɔ́ inɛ akã inɛ nɔ́u. Amma Piɛɛ í ni, mɔ́kɔ́yɪ, n kù jɛ inɛ nɔ́a.

59 Si anyii nɔ́u zakai lɛɛu akã má, nɔ́i inɛ gɔ́ í fɔ́ do gbugbã í ni, ntɔ́ ntɔ́, mɔ́kɔ́u ihɛ mɔ́ í ya wa bi Jesu wo domi nɔ́u mɔ́ inɛi Galileei.

60 Amma Piɛɛ í ni, awɔ́u be, n kù mà bei ì waa bi i fɔ́.

Si bei wa fɔ́ ideu gbakã nɔ́i ajɛɛ wa kɔ́.

61 Nɔ́ Jesu í sinda í cɔ́ Piɛɛ. Nɔ́i Piɛɛ í ye gigii ide iyi Lafɛɛ í sɔ́ɔ́u wo í ni, nnyi hee ajɛɛ ku maa kɔ́ aa jã isɛ gbɛɛta i ni i kù màm.

62 Nɔ́i í fita waduude í koo wa kpata do inɔ́ ku fɔ́.

Inɛ nɔ́ à yaako Jesu

(Cɔ́ Matie 26:67-68; Maaku 15:65)

63 Inɛ nɔ́ iyi à mu Jesuu à waa buu nɔ́ à wasi ku cãa.

64 À bii wajue à bei à beɛɛ à waa ni, ce walii. Yooi í cãɛ.

65 Nɔ́ à buu dimii arabu ikã ikã fei.

Jesu í wa wajui igbei woo kiiti nɔ́

(Cɔ́ Matie 26:59-66; Maaku 14:55-64; Zãa 18:19-24)

66 Iyi iju í má nɔ́i igbei inɛ ngboi Zuifu nɔ́u à tɔ́tɔ́ nɔ́ inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ́ nɔ́u do woo kɔ́ inɛ nɔ́ si wooda nɔ́u à bɔ́ðɛ Jesu bi igbei woo kiiti nɔ́a.

67 Nɔ́ à beɛɛ à ni, sɔ́ wa bii awɔ́u inɛ iyi Ilaaɔ́ í cicaui. Nɔ́i Jesu í jɛ nɔ́a í ni, baa bii ñ sɔ́ nɛ i kaa dasi naane nɔ́a.

68 Nɔ́ bii ñ bee nɛ ide gɔ́ i kaa jɛem nɔ́a.

69 Amma hai nɛi amu Amai Amanɛ an bubai si awɔ́ nɛi Ilaaɔ́ ilu gbugbã.

70 Nɔ́i nɔ́a fei à ni, debɛi, awɔ́u Amai Ilaaɔ́i? Nɔ́i í jɛ nɔ́a í ni, oo, amu Amai Ilaaɔ́i si bei ì fɔ́u nɔ́a.

71 Nɔ́i à ni, sɛɛda yoomai à waa degbe má. Awa taka nwa à gbɔ́ tã hai si geɛɛ.

23

À bɔ̀ Jesu bi Pilati

(Cɔ *Matie 27:1-2, 11-14; Maaku 15:1-5; Zãa 18:28-38*)

¹ Nɔ aɲa fei à dede à bɔ̀ Jesu bi Pilati.

² Nɔi à lɔsi dulum ku máa à ni, à ba inɛɛu ihɛ́ í wasi ku kɔ inɛ́ ɲa si bisi bei aa ce a je ilɛ́ nwa igũ nɔ wa ganji a sãa ilaalu nlai Romu fiãi lɛmpoo. Si anyii nɲu má í ya maa kpe araɛ amanlu, nɔ í ni nɲuu inɛ́ iyi Ilaaɔ́ í cicaui.

³ Nɔ Pilati í beɛɛ́ í ni, awɔ́i ì je ilaalui Zuifu ɲa? Nɔ Jesu í jeaá í ni, oo, si bei ì fɔ́.

⁴ Nɔ Pilati í sɔ́ inɛ́ ngboi woo weei Ilaaɔ́ ɲau do zamaau í ni, n kù ye taale kãma si mɔ̀kɔu ihɛ́.

⁵ Amma à la do gbugbã à waa ni, í ya maa kosi inɛ́ ɲa ijai do cioɛ́ iyi í ya maa ce nɲa. Hai ilei Galileei í sintié nɔ í bɔ́ si ilei Zudee fei í bei í to wa ihɛ́ ma nsei.

À bɔ̀ Jesu si wajui Herodu

⁶ Iyi Pilati í gbɔ́ bɛɛbɛ, ɲɔi í bee í ni, kù je mɔ̀kɔu inɛ́ Galileei ba.

⁷ Nɔ í gbɔ́ à ni Jesu wa naai hai si ilei bommai Herodu. Nɔi í ni a bɔ̀ɔɛ́ bi Herodu. Wee waati bɛɛbɛ Herodu mɔ́ í wa Zeruzalemu.

⁸ Nɔi à bɔ̀ Jesu bi tɛɛ. Iyi Herodu í ye Jesu ɲɔi inɔ́ɛ́ í dɔ́ ntɔ́ ntɔ́, si na iyi í jɔ́ hai ku kpei wa de ku yɔ́, na irii laabaauɛ́ iyi í gbɔ́ à ya maa fɔ́u. Nɔi í bi ku cea nɲu maamaake gɔ́.

⁹ Nɔi í bee Jesu ide nkpɔ́ nkpɔ́ amma Jesu kù jeaá ide kãma.

¹⁰ Wee inɛ́ ngboi woo weei Ilaaɔ́ ɲa do woo kɔ́ inɛ́ ɲa si wooda ɲau à wa bɛ́, à waa máa dulum do gbugbã.

¹¹ Nɔi Herodu í jɔ́ à daa si ibɔ́ ku sɪa gɔ́ nɔ nɲu do soogɛ́ ɲa à waa yaakoɛ́ nɔ à wasi ku buu. Si anyii nɲu nɔ í jɔ́ à nyiɔ́ɛ́ bi Pilati má.

¹² Herodu do Pilati wee mbɛɛ́ ɲai wo, amma ajɔ́ nɲu bei à dɔ́.

À ye taalei Jesu a ba a kpa

(Cɔ *Matie 27:15-26; Maaku 15:6-15; Zãa 18:39-19:16*)

¹³ Pilati í kpe inɛ́ ngboi woo weei Ilaaɔ́ ɲa do inɛ́ ngbo ɲa do zamaa nkpɔ́ má í tɔ́tɔ́ ɲa.

¹⁴ Nɔ í sɔ́ ɲa í ni, ì naam mɔ̀kɔu ihɛ́ wa ɲa, ì ni wa kɔ́ inɛ́ ɲa si bisi bei aa ce a jeɔ́ ilɛ́ nwa igũ do ile. Nɔ wee ñ beɛɛ ideu si waju nɲɛ́ ihɛ́, amma n kù ye si mɔ̀kɔu ide kãma iyi ì waa yeɔ́ taaleɛ́ ɲa.

¹⁵ Nɔ Herodu mɔ́ kù ye sie taale kãma. Na ɲɔi í ce í jɔ́ à nyiɔ́ɛ́ wa ihɛ́. Mɔ̀kɔu kù ce kurara kãma iyi í to a kpa.

¹⁶ Na nɲu, an jɔ́ a tɛaa kɔ́tɔ́ɔ́ nɔ n jɔ́ ku nɛɛ. [

¹⁷ Wee si jingau iku ku kua fei tilasi Pilati í ya jɔ́ inɛ́ piisɔ́ akãi.]

¹⁸ Nɔi aɲa fei à dɔ́ anu hee lele à waa ni, kpa inɛ́ ihɛ́ nɔ í jɔ́ nwa Barabasi.

¹⁹ Wee à mu Barabasi à dasie piisɔ́i wo na kosi iyi í ce si inɔ́ ilu nɔ í nyi í kpa inɛ́ gɔ́ má.

²⁰ Nɔi Pilati í bee ɲa ide má si na iyi í jɔ́ í dasi idɔ́ nɲu ku jɔ́ Jesu.

²¹ Nɔi à dedeɔ́ hoya hoya à wasi ku ni, kpakpae si j̄i ku gaau.

²² Nɔi Pilati í bee ɲa ise gbɛɛtasiaɛ́ í ni, laalo yoomai í bei í ce. Amu n kù ye sie ngɔ́gɔ́ iyi í to iku. Na nɲu, an jɔ́ a tɛaa kɔ́tɔ́ɔ́i nɔ n jɔ́ ku nɛ.

²³ Amma bei Pilati wa fɔ́ fei, bɛɛbɛ mɔ́i inɛ́ ɲau à ya dɔ́ anu hee lele a maa ni, kpakpae si j̄i ku gaau. Nɔi anu ku dɔ́ ɲau í kãmiasɛ́.

²⁴ Nɔ Pilati í dasi idɔ́ nɲu ku ce bei à biu.

²⁵ Nɔ í jɔ́ ɲa inɛ́ iyi à biu, inɛ́ iyi à dasi piisɔ́ na kosi do inɛ́ ku kpau, nɔ í da ɲa Jesu si awɔ́ a cea bei à bi.

À kpakpa Jesu si j̄i ku gaau

(Cɔ *Matie 27:32-44; Maaku 15:21-32; Zãa 19:17-27*)

²⁶ Nɔi inɛ́ ɲau à gbã Jesu à waa nɛɔ́ɛ. Waati iyi à waa nɛɔ́ɛu, ɲɔi à ko mɔ̀kɔ́ gɔ́ iyi à ya kpe Simɔ́, inɛ́ Sireni. Mɔ̀kɔ́ wa baai hai ikoɛ. Nɔi à muu à kãa j̄i ku gaauu ku toɔ́ Jesu.

²⁷ Nɔ zamaa nla gɔ́ wa tooɛ. Si inɔ́ ɲa inaabo gɔ́ ɲa à wa bɛ́ à kpata à waa cã kpokpo na irie.

²⁸ Iyi Jesu í sinda í cɔ́ ɲa ɲɔi í ni, inɛ́ inaabo Zeruzalemu ɲa, i maà kpata na irim, amma i kpata na iri nɲɛ́ do na irii ama nɲɛ́ ɲa.

29 Ntɔ ntɔ n̄ wa n s̄ɔ ɲɛi, aɔ wa naa iyi inɛ ɲa aa ni, ilu inɔ did̄ɔi gbenda ɲa do inaabo ɲa iyi a kù bí, do inaabo ɲa iyi ama kù m̄m̄ɔ si am̄ɔ ɲɲa.

30 Waati bɛɛbɛi aa maa s̄ɔ iri kuta ɲa a ni, i cuku i bata wa wa ɲa. Nɔ aa s̄ɔ geete ɲa a ni, i bii wa wa ɲa.

31 Ntɔ ntɔ, n̄ wa n s̄ɔ ɲɛ, bii inɛ ɲa à waa cea ʒii t̄t̄t̄u dimi bɛ ih̄ɛ, bɛirei aa na a cea ʒii ngbɛ.

32 Waati iyi à waa nɛð Jesu à kooð woo ce laalɔ minji gɔ ɲa m̄ɔ iyi aa kpa ɲa do ɲɲu aɔ.

33 N̄ɔi à to inya iyi à ya kpe kokoi iriu. Bɛi à kpakpa Jesu si ʒii ku gaauu. Bɛ m̄ɔi à kpakpa woo ce laalɔ minji ɲau, inɛ ak̄a ikpa awɔ ɲɛɛ, inɛ ak̄a m̄ɔ ikpa awɔ cangae.

34 Nɔ Jesu í ni, Baaba, kpa idei dulum du ɲa, domi a kù mà mii iyi à waa ce.

Si anyie sooge ɲau à ta kpasasi ʒinɛɛ ɲa a ba a ye iyi inɛ fei á ba. Bɛɛbɛi à ceð ikp̄ɛi ʒinɛɛ ɲau.

35 N̄ɔi zamaau í wa bɛ wa cɔɔ. Nɔ inɛ ngbo ɲau à yaakoɛ à waa ni, í faaba inɛ gɔ ɲa. To, kú faaba arae bɛ bii ɲɲui í je inɛ iyi Ilaaɔ́ í cicau.

36 N̄ɔi sooge ɲa m̄ɔ à sekɛɛ siɛ aɲa m̄ɔ à koo à waa yaakoɛ nɔ à naa inyi ik̄a ku m̄ɔ.

37 Nɔ à s̄ɔɔ à ni, bii awɔi í je ilaalui Zuifu ɲa, awɔ takae faaba arae.

38 Si dee deeí antai irie à kɔɔ à ni, inɛ ih̄ɛi í je ilaalui Zuifu ɲa.

39 Inɛ ak̄ai woo ce laalɔ ɲa iyi à kpakpa si ʒii n̄ɔu wa s̄ɔ Jesu ide nfe wa ni, kù je awɔi ì je inɛ iyi Ilaaɔ́ í cicau ba.

To, faaba arae nɔ i faaba awa m̄ɔ.

40 Amma inɛ ak̄au m̄ɔ í jeaa í ni, i kù waa ce n̄ɔi Ilaaɔ́, baa awɔ iyi in̄ɛð fei ì waa ye ijuukp̄a ak̄a?

41 Bii awai à waa kp̄a iju bɛɛbɛ, dee deeí, domi à waa s̄a n̄wa gbesei mii iyi à ce. Amma nje kù ce laalɔ k̄ama.

42 N̄ɔi í sinda í s̄ɔ Jesu í ni, waati iyi aa koo í je bommaɛ nɔ i nyi wa si andunya má, ye gigim.

43 Nɔ Jesu í jeaa í ni, ntɔ ntɔ, n̄ wa n s̄ɛi, nnyi m̄m̄ aa wɛɛ do amu lelei Āɔ.

Waati iyi Jesu í ku
(Cɔ Matie 27:45-46; Maaku 15:33-41; Z̄aa 19:28-30)

44 N̄ɔi zakai das̄a nkpaɔ ilu í kuku si andunyau fei hee í koo í to isɔ m̄ɛtai alɛ.

45 Waati iyi ilu kukuu í ce ɲɔi ridooi kpas̄ɛi Ilaaɔ́u í ga í kp̄ɛ minji.

46 Nɔ Jesu í la do gbugb̄a í ni, Baaba, n̄ daae hundem si awɔ. Iyi í fɔ bɛɛbɛ nɔ í ku.

47 Iyi inɛ ngboi sooge ɲau í ye mii iyi í ceu, ɲɔi í saabu Ilaaɔ́ í ni, ntɔ ntɔ inɛɛu ih̄ɛ kù nɛ taale k̄ama.

48 Nɔ inɛ ɲa m̄ɔ iyi à naa ku cɔ mii iyi á na ku ceu fei à yɔɔ nɔ à sinda à nɛ do inɔ ku fɔ nla nla.

49 Inɛ ɲa iyi à mà Jesu fei do inaabo ɲa iyi à tooɛ wa hai ilei Galileeu, à leekí hee ʒiiji à waa cɔ mii iyi wa ce.

À dasi ikui Jesu bale
(Cɔ Matie 27:57-61; Maaku 15:42-47; Z̄aa 19:38-42)

50-51 M̄ɔkɔ gɔ iyi à ya kpe Zozefu, inɛi Arimatee ilu ak̄ai Zuifu ɲau í naa bɛ. M̄ɔkɔu inɛ dee deeí, wa ce ʒiida, nɔ í wɛɛð kp̄aa ku cɔ iyi Ilaaɔ́ á na ku je bommaɛ. Í wa si igbei woo kiiti ɲa, amma kù jesi ide ɲa iyi à jile a cea Jesu wo.

52 M̄ɔkɔu í bɔ bi Pilati í koo í tɔɔ ikui Jesu.

53 N̄ɔi í kitae wa hai si antai ʒii ku gaauu nɔ í biie do acɔ f̄f̄f̄u tit̄ɔ gɔ í bei í koo í suu. Í suui si isai kuta gɔ iyi à gbe wo nɔ a kù si inɛ gɔ bɛ tit̄a.

54 Wee aɔi s̄ɔlui kus̄imii, iyi hai alɛu aɔi kus̄imiu á sinti.

55 N̄ɔi inaabo ɲa iyi à too Jesu wa hai ilei Galileeu à too Zozefu nɔ à ye balɛu do béi à si Jesu fei.

56 N̄ɔi à sinda à bɔ ide à koo à ce s̄ɔlui ikpo ku d̄ɔ in̄unu do tulare ɲa wa.

Si aɔi kus̄imiu nɔ à s̄imi si bei wooda í fɔ.

24

Kuj̄ti Jesu hai si bale
(Cɔ Matie 28:1-10; Maaku 16:1-8; Z̄aa 20:1-10)

1 Ajo ama azuma daadaakou inaabo nau à bɔ bi balɛu à waa mu ikpo nna na do tulare jiida iyi à ce sɔluɛu.

2 Nɔi à ba kutau í bimbili hai andɛi balɛu.

3 Nɔi à lɔ inɔ balɛu amma a kù yɛ ikui Jesu bɛ.

4 Si bei à waa leeki do bitiu nɔi amanɛ minji gɔ na à naa si na à waa dasi jaaɛ ku daana gɔ na.

5 Nɔi inaabo nau à waa ce njo nɔ à kamba iri nna ilɛ, nɔ inɛ nau à sɔ na à ni, na mii í ce ì waa dɛdɛ ilu hunde bi ku wai iku na.

6 Kù wa ihɛ má, nje í ji hai si balɛ. I ye gigii ide iyi í sɔ nje si waati iyi í wa Galilee na.

7 Í ni kù nɛ bei á ce iyi a kù mu nnu Amai Amanɛ a kù dasi nnu si awɔi ilu dulum na. Í ni aa kpakpa nnu si ji ku gaauu, amma nnu á ji má si ajo mɛɛtasia.

8 Nɔi inaabo nau à ye gigii idei Jesuu.

9 Nɔi à sinda à nɛ hai bi balɛu. Nɔ bei mii nau í ce fei à koo à sisia mɔcɔ maatakã nau do inɛ na iyi à gbeu fei.

10 Maari inɛi Madala do Zoana do Maari iyɛi Zaaki do inaabo gɔ na má, aɲai à koo à sɔ woo bɛ nau ideu.

11 Amma ideu wa jɛ nɲai bei ara, a kù dasi idei inaabo nau naanɛ. [

12 Do nnu fei Piɛɛ í dede í sei í bɔ bi balɛu. Iyi í to í bate í cɔ inɔ balɛu, amma acɔ iyi à woo dou nnu akãi í ye wa timbi ilɛ, nɔ í sinda í nyi kpasɛ do bitii.]

*Jesu í tusea mɔcɔ minji gɔ na arɛ
(Cɔ Maaku 16:12-13)*

13 Si ajo akãu mɔcɔ minji gɔ na à waa bɔ ilu gɔ iyi à ya kpe Emayusi. Zakai kilo maatakãi í jiò Zeruzalɛmu.

14 À waa nya faajii mii na iyi í ceu fei à waa nɛð.

15 Iyi à wasi ku nya faajii ideu, nɔi Jesu takɛ í sekɛɛ si na aɲað na à waa nɛ aɲ.

16 À yɔɔ amma ngɔgɔ í ganji na a màa.

17 Nɔ í bee na í ni, ide yoomai ì fɔ ì waa nɛð bɛɛɛ na. Nɔi à leeki à beje waju do inɔ ku fɔ.

18 Inɛ akã iyi à ya kpe Keleopa í ni, bii kù jɛ awɔ akã baa si, yooi í wa si Zeruzalɛmu iyi kù mà mii iyi í ce si ajo gbejiu ihɛ.

19 Nɔi í bee na í ni, mii í ce.

Nɔi à ni, idei Jesu inɛi Nazaretiu ni. Mɔkɔu walii ilu gbugbãi si icɛ do si ide ku fɔ si wajui Ilaaɔ do si wajui amanɛ na fei.

20 Nɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ na do inɛ ngbo nwa na à daa inɛ na si awɔ à ye taaleɛ à kpakpɛ si ji à kpa.

21 À waa tamaa nɲui á faaba inɛi Izireli na wo, amma ajo mɛɛtɛi ihɛ iyi ideu í ce wa tã.

22 Si anyii nnu, inaabo gɔ na si inɔ nwa à naa à gidi wa do ideu má. Inaabo nau à dede daadaakɔ à bɔ bi balɛu.

23 Iyi à to nɔ a kù ye ikui Jesuu bɛ. Nɔi à naa à sɔ wa à ni amaleka na à naa si aɲa nɔ à sɔ aɲa à ni í ji má.

24 Nɔi inɛ gɔ na hai si inɔ nwa à bɔ bi balɛu nɔ à koo à ba mii nau í ceii dee dee si bei inaabo nau à sɔ wau, amma a kù ye nnu takɛ.

25 Nɔi Jesu í sɔ na í ni, inɛ hai nɛ bisi nɲai, i ci ya dasi ide iyi walii na à fɔ fei naanɛ gbãa gbãa na.

26 Kù nɛ bei á ce iyi inɛ iyi Ilaaɔ í cicau kù ye ijuukpã, inɛ na a bei a ye amboɛɛ.

27 Nɔi í sisi nna ide iyi à fɔ si kukɔi idei Ilaaɔ fei si gãmɛi nnu takɛ. Í sintiɛi hai si tiai Moizi do ti walii nau fei.

28 Waati iyi à maai si ilu bii à waa bɔu, nɔi Jesu takɛ í ce bei inɛ iyi wa bɔ waju.

29 Nɔi à mante mantee à ni ku gbe bi aɲa domi alɛ í lɛ tã nɔ inunu wa lɔ. Nɔi í sinda wa í naa í gbe bi tu na bɛ.

30 Nɔi aɲað na à waa jɛ. Waati iyi à waa jɛu nɔi í so pɛɛu í ce si kutɔɔ í bei í bububue nɔ í na na.

31 Waati bɛɛɛi iju nna í cɛ bei nɔ à màa. Amma tengi bɛ má gbakã à kuaɛ.

32 Nɔ à sɔ nje à waa ni, baa si waati iyi wa sɔ wa idei kukɔi Ilaaɔu hai si kpãau wa inɔ nwa kù tũ de.

³³ Nɔ aŋa mɔ à dede gbakã à ne ikpa Zeruzalemu. Iyi à to be à koo à ba mɔcɔ maatakã ŋau à waa tɔtɔ do ine gɔ ŋa.

³⁴ Nɔi ine ŋa iyi à tɔtɔ ŋau à waa sɔ amanɛ minji ŋau mɔ à ni, Lafɛɛ í j̄i hai si bale ntɔ ntɔ, nɔ í nyisi arae bi Simɔɔ.

³⁵ Nɔ amanɛ minji ŋau mɔ à sisi nŋa mii iyi í ba aŋa si kpãa do bei aŋa à mà Jesu si waati iyi wa bu pɛɛu.

*Jesu í tusea mɔcɔ maatakã ŋau arae
(Cɔ Matie 28:16-20; Maaku 16:14-18; Zaa 20:19-23; IWB 1:6-8)*

³⁶ Iyi à wasi ideu ku fɔ beɛbe, ŋɔi nŋu takae í faata wa si anini nŋa [nɔ í ni, Ilaaɔ ku mu nŋe laakai ku sũ.]

³⁷ Nɔi njo í mu ŋa, zigi nŋa í da. À tamaa bei z̄ii.

³⁸ Nɔi í bee ŋa í ni, mii í ce ì waa biti ŋa. Na mii í ce dimii lasabuu ihɛ í wa si idɔ nŋe.

³⁹ I cɔ awɔm do isem ŋa. Amui, i lum i cɔ ŋa. Z̄ii ci ya ne ara do kũkũ si bei ì waa yem ŋau ihɛ ŋa. [

⁴⁰ Iyi í fɔ beɛbe í tã nɔ í nyisi ŋa awɔe do isee ŋa.]

⁴¹ Nɔi inɔ didɔ nŋa í j̄ɔ a kù dasi naane gbãa gbãa nɔ à wa si biti nla nla, ŋɔi í j̄ɔ í bee ŋa í ni, i kù ne mii ku je gɔ ihɛ ŋa?

⁴² Nɔi à nya cɛɛ ku banda akã à naa.

⁴³ Nɔ í gba í ŋɔɔ si waju nŋa.

⁴⁴ Nɔi í ye ŋa gigi í ni, ide ŋa iyi ñ sɔ ŋeu mbe si waati iyi ñ wa inɔ nŋe wo. Ñ tako ñ sɔ ŋe wo ñ ni mii ŋa iyi à kɔ na irim si tiai woodai Moiziu do si ti walii ŋau do si iri ku k̄ɔi Davidi ŋau kù ne bei á ce iyi kù ce.

⁴⁵ Nɔi í mu nŋa laakai j̄iida ku ba a gbɔ yaasei kukɔi idei Ilaaɔu.

⁴⁶ Nɔ í sɔ ŋa í ni, beɛbei à kɔɔ à ni amu iyi Ilaaɔ í cica an ye ijuukpã. Aa kpam, amma an j̄i hai si bale si ajɔ mɛɛtasia.

⁴⁷ Nɔ aa waazo do irim si dimi fei, aa sintii hai Zeruzalemu. Aa waazo a kpe ine ŋa a kpaasi idɔ nɔ Ilaaɔ ku kpa ideidulum du ŋa.

⁴⁸ Iŋei aa je seɛdai ide ŋau be fei ŋa.

⁴⁹ Nɔ an samba nŋe mii iyi Baam í wã ŋe dou wa. Amma si iluu ihɛi aa maa wa ŋa hee gbugbãi Ilaaɔ ku naa si ŋe wa.

Jesu í nyi kɔkɔi Ilaaɔ má

(Cɔ Maaku 16:19-20; IWB 1:9-11)

⁵⁰ Nɔi Jesu í gbã mɔcɔe ŋau í fitaɔ ŋa hai inɔ iluu. Nɔ í bɔɔ ŋa hee ikpa Betani, nɔ í wu awɔ lele í wee nŋa.

⁵¹ Waati iyi wa wee nŋau, ŋɔi í sekeɛ hai bi tu ŋa [nɔ í so arae í ne lele.]

⁵² Aŋa mɔ [iyi à gule à tɔɔe ŋɔi] à nyi ikpa Zeruzalemu do inɔ didɔ nla nla.

⁵³ Nɔ kpasɛi Ilaaɔ bei à ya maa wa waati kãma fei a maa saabu Ilaaɔ.

Laabaau jiidã iyi Zãa í kò

Inya kumá do ideí kuwɛɛ

¹ Hee a maa taka andunya inɛ gò í wɛɛ à ya kpoo Ide. Ideu í wɛɛi do Ilaaḱ. Ideu takæ Ilaaḱi.

² Ideu nje í wɛɛi hai sinte do Ilaaḱ.

³ Nɛui í taka mii baa yooma fei, nò nkãma kù wɛɛ iyi kù je nɛui í takæ.

⁴ Nɛui takæi í je irii kuwɛɛu, nò kuwɛɛu í máa inɛ ɛa inya.

⁵ Inya kumá í máí do si ilu kuku fei, nò ilu kuku kù yòkò kù kãmíæ*.

⁶⁻⁷ Mòkò gò í wɛɛ iyi à ya kpe Zãa. Nɛui Ilaaḱ í be wa ku naa ku jea inɛ ɛa sɛɛdai inya kumá, nò inɛ fei ku dasiò do Ilaaḱ naane do saabuɛ.

⁸ Zãa takæ kù je inya kumá, amma à bɔɔ wai ku je sɛɛdai inya kumá.

⁹ Inya kumá nɛui akãí í je inya kumá ntò iyi í naa si andunya ku ba ku jò inɛ fei ku ye ilu.

¹⁰ Inɛ iyi í je Ideu í wa si andunya wo. Do saabuɛi Ilaaḱ í takàò andunya. Do nɛui fei, inɛi andunya ɛa a kù màa.

¹¹ Bi inɛɛ ɛai í naa nò inɛɛ ɛau à kòsiɛ.

¹² Amma inɛ ɛa iyi à gbaa nò à dasiɛ naane í mu nɛa kpãa a jeò amai Ilaaḱ ɛa.

¹³ A kù je amai Ilaaḱ ɛa do yaase bei à ya ce a bíò amu ɛa si andunya. Kù je do idòbii amanɛ ɛa, ti Ilaaḱi.

¹⁴ Ideu í baa í je amanɛ. Í kòò didò nò beɛbe mòí í kòò ntò, nò í ba wa kuwɛɛ. À ye amboeɛ, à còò do laakai, dimii amboe iyi Ilaaḱ Baaba í na Ama akãɛu.

¹⁵ Zãa í jea inɛ ɛa sɛɛdæ, í la í ni nɛui mbe inɛ iyi nɛui í fò ideɛu nɛui í ni á na ku naa si anyii nɛuu, amma í re nɛui domi í wɛɛ hai waati iyi a kù bí nɛui.

¹⁶ Si amani nlaɛu awa fei à ba andi baa nwa, nò à ba didò si antai didòu.

¹⁷ Hai bi Moizii Ilaaḱ í na wa wooda, amma didò do ntò í naai hai bi Jesu Kirisi.

¹⁸ Inɛ kãma kù ye Ilaaḱ Baaba ajò kãma. Ama akãɛ iyi í wa bi tɛɛu nɛui takæ Ilaaḱi. Nɛui í jò à màa.

Ideí Zãa woo dasi inyi

(Cò Matie 3:1-12; Maaku 1:1-8; Luku 3:1-8)

¹⁹ Ajò nɛui gò inɛ ngboi Zuifu ɛa iyi à wa Zeruzalɛmu à be si Zãa woo weei Ilaaḱ ɛa do inɛi Levi ɛa a koo a beɛɛ a ni, awòí yoo.

²⁰ Nɛui Zãa í je nɛa í fò si bantuma í ni, n kù je inɛ iyi Ilaaḱ í cica.

²¹ Nɛui à beɛɛ à ni, debɛi, awòí yoo. Awòí Elii walii nlaɛ takou? Nò í ni, aawo. N kù je Elii. Nò à beɛɛ má à ni, awòí ì je walii iyi á na ku naau? Nò í ni, aawo.

²² Nɛui à beɛɛ má à ni, debɛi, awòí yoo. Sò wa ku ba ka ba iyi aa kaa sisia inɛ ɛa iyi à be wa wa. Beirei awò takæ ì waa nia aræ.

²³ Nɛui Zãa í so ide iyi walii Ezai í tako í fòu í je nɛa do í ni,

Amui ñ je inɛ iyi wa dò anu si gbabua wa ni,

I teese kpãai Lafɛɛ kù te ɛa.

²⁴ Wee inɛ ɛa iyi à be wa ɛau, Farisi ɛai.

²⁵ Nɛui à be Zãa à ni, ì ni i kù je inɛ iyi Ilaaḱ í cicau, i kù je Elii, i kù nò i kù je walii iyi á na ku naau. To, na mii í jò ì ya maa dasi inɛ ɛa inyi.

²⁶ Nɛui Zãa í je nɛa í ni, amu inyii ñ wa n dasi inɛ ɛa, amma inɛ iyi á na ku naau í wa anini nɛɛ nò i kù màa ɛa.

²⁷ Nɛui á naa si anyim. Nò n kù tosi n fũ baa ikũ baataɛ.

²⁸ Ide ɛau ihɛ fei Betanii í ce. Betaniu do ikpa nunui daakòí idoi Zuudɛɛi í wa. Tengi bei Zãa wa dasi inɛ ɛa inyi.

Jesui í je angudãí Ilaaḱ

²⁹ Iju kumáɛ ɛai Zãa í ye Jesu wa naa siɛ, ɛai í sò inɛ ɛa í ni, i còò ɛa. Inɛ ihɛi í je angudãí Ilaaḱ iyi á nya dulum dii inɛi andunya ɛa ku nɛò.

³⁰ Idei ñ tako ñ fò wo ñ ni inɛ gò wa naa si anyim iyi í rem, domi nje í wɛɛ hai waati iyi a kù bí amu.

* **1:5 kù yòkò ku kãmíæ** Tia nwo gò ɛa à ni kù gbaa.

31 Amu takam n kù mà mà nηui à ni á na ku naau wo, amma amu n naa ku dasi ηe inyii ku ba inηe inei Izireli ηa i màa ηa.

32 Nηi Zāa í sō ηa má í ni, n ye Hundei Ilaađ wa kita sie wa hai lele. Hundeu í yei bei ankasiidi.

33 Amu mō n kù mà mà nηui à ni á na ku naau wo. Amma Ilaađi í bēm wa n naa n dasi inē ηa inyi. Nō nηui í sōm mii iyi á jò n màa. Í ni an ye inē gō iyi Hundei nηu á kita ku de sie wa nō ku maa wa bē. Nηui á daa inē ηa si Hundei nηu.

34 N̄ yōō, nō n wa n jēa inē ηa sēeda iyi nηui í jē Amai Ilaađ.

Mōcō sintei Jesu ηa

35 Iju kumáē Zāa í wa bē má, wa leekí do mōcō minjie gō ηa.

36 Nηi à ye Jesu wa lō nō Zāa í ni, i cō ηa. Inē ihēi í jē angudāi Ilaađ.

37 Iyi mōcō ηau à gbō ideu ηōi à too Jesu.

38 Nηi Jesu í sinda í ba à waa too nηu wa, nō í bee ηa í ni, mii ì waa de ηa. Nηi à ni do fee nηa, Rabi, waatō mēetu. Nηi à beēē à ni, iwoi í jē kpasēē.

39 Nηi í jē nηa í ni, i naa i cō ηa. Nō à tooē à koo à cō bii í wa nō à hoe bē. Ideu ihē í cei aēe zakai isō mēē.

40 Inē akāi amanē minji ηa iyi à gbō idei Zāa nō à too Jesuu, nηui í jē Anderee, ifōi Simōō Piēē.

41 Iyi í sēkēē hai bi Jesu gbakā í koo í kpe Simōō igbāē nō í sōō í ni, à ye inē iyi Ilaađ í cīcau.

42 Nηi í bōō Simōō bi Jesu. Iyi Jesu í cōō nō í ni, n mà iyi awōi ì jē Simōō amai Zāa, amma Sefasii aa ya kpeē bēbei. (Iriu bē do Piēē fei, yaaseei í jē kuta.)

Jesu í kpe Filipu do Natanieli

43 Iju kumáē Jesu í dasi idō nηu ku bō ilēi Galilee. Iyi í to bē ηōi í ko Filipu nō í sōō í ni, toom wa.

44 Wee Filipu inēi Besaidai. Anderee do Piēē ηa mō inēi ilu bē ηai.

45 Nηi Filipu í koo í dēdē Natanieli í sōō í ni, à ye inē iyi Moizi í kō ideē si tiai woodau nō walii ηau mō à fō ideē. Inēeu nηui í jē Jesu inēi Nazareti amai Zozēfu.

46 Nηi Natanieli í beēē í ni, inē jiiida gō á yōkō ku fita hai Nazareti mbē? Nηi Filipu í ni, naa i koo i cō.

47 Nηi à waa koo. Iyi Jesu í ye Natanieli wa naa bi tēē ηōi í ni, i cō ηa, amai Izireli takāēi wa naa bē, kù nē taki kāmā si idēē.

48 Nηi Natanieli í beēē í ni, hai iwoi ì mà. Nηi Jesu í ni, baa hee Filipu koo maa kpeē wa n yeē icui jii ndii figiu ihō.

49 Nηi Natanieli í ni, Mēetu, awōu Amai Ilaađi, awōu Ilaalui Izirelii.

50 Nηi Jesu í jēaa í ni, ì dasim naanē tā si na iyi í jò n ni n yeē abē jii ndii figiu ihō? Aa ye ngōgō iyi í la í re iyi bē.

51 Nō í ni má, ntō ntō n wa n sō ηē, aa na i ye lelei Ađ í cī ηa nō amalekai Ilaađ ηa aa gū a maa kita si amu Amai Amanē.

2

Abōdō iyi à ce Kana

1 Si ajō mēetasiaē ηōi à waa ce abōdō gō Kana ilēi Galilee. Nō iyei Jesu í wa bē.

2 Nō à kpe Jesu do mōcōē ηa mō bi ku ce abōdōu.

3 Nηi atē vēē nηa í na í tā nō iyei Jesu í koo í sōō í ni, aηa a kù nē vēē má.

4 Nō Jesu í jēaa í ni, yaayi, awō si aa sōm mii iyi an ce. Waatim kù to titā.

5 Nηi iyeu í sō woo ce icē ηau í ni, i ce bei í sō ηē fei.

6 Wee tengi bii à waa ce abōdōu boonyi mēēfa gō ηa iyi à ce do kuta à wa bē, si bei Zuifu ηau à ya kpā si inyii awala nηa. Boonyi akā fei á yōkō ku gba inyi zakai jōlō jōnka mēē wala mēēfa.

7 Nō Jesu í sō woo ce icē ηau í ni, i kpā inyi i cuusi boonyi ηau ku kō ηa. Nō à kpā à cuusi hee fei ndēē í kō.

8 Nηi gbakā Jesu í ni a bu a koo a na inē ngbōi abōdōu, nō à bu à waa bō ku náa.

9 Amma hee a maa náa, í kpaasi vēē tā. Nηi inē ngbou í tiēē. (Kù mà hai bii í naa, amma inē ηa iyi à kpā inyiū wa ngu ηa à mà.) Iyi í tiēē nō í kpe mōkō titōu,

10 Í sōō í ni, atē iyi í dō ku mōi à ya tako a naaō wa, bii inē ηa à mō hee à yo a bei

a na ŋa iyi kù dǝ sǎa sǎau. Amma awǝ, didǝui ì singa hee í to nsei.

¹¹ Iyi bei í je maamaake sinte iyi Jesu í ce. Kana bei í coo si ilei Galilee. Do yaase beɛbei í nyisiò amboeɛ nǝ mǝcǝe ŋa à dasiɛ naane.

¹² Si anyii ŋɔ nǝ i bǝ Kaperanumu, ŋɔ do iyee do ifǝe ŋa do mǝcǝe ŋa, amma a kù kpɛ bɛ.

Jesu í wa bantumai kpasɛi Ilaaǝ
(Cǝ Matie 21:12-13; Maaku 11:15-17; Luku 19:45-46)

¹³ Jingauí Zuifu ŋa iyi à ya ni jingauí Iku ku kuauí í maai wa. Nǝi Jesu í bǝ Zeruzalemu.

¹⁴ Waati iyi í to bɛ, í bǝ bantumai kpasɛi Ilaaǝ nǝ í ba woo ta ketɛ do angudǝ do ankasiidi ŋa si bantumai kpasɛu do inɛ ŋa iyi à buba à waa kpaasi fia.

¹⁵ Nǝi í ce kolongbai ikǝ nǝ í leledǝ aŋa fei hai bɛ, hee do angudǝ do ketɛ ŋau fei. Nǝ í fuka taabuí woo kpaasi fia ŋau í nikǝ fia ŋa.

¹⁶ Nǝ í sǝ woo ta ankasiidi ŋau í ni, i fitaò mii ŋau bɛ hai ihǝ. I maà sinda kpasɛi Baam ajǝ ŋɛ.

¹⁷ Iyi mǝcǝe ŋau à gbǝ beɛbe ŋǝi à ye gigii kukǝi ideí Ilaaǝ iyi í ni, ñ nɛ himma si icɛi ileu hee wa bi ku kpaam.

¹⁸ Nǝi Zuifu ŋau à beɛ à ni, maamaake yoomai aa yǝkǝ i ce nwa ku ba ka mà iyi ì nɛ kpǝai beɛbe ku ce.

¹⁹ Nǝi Jesu í je ŋa í ni, i lɛɛɛ ileu ihǝ ŋa nǝ si afei ajǝ mɛeta an dedeɛ má.

²⁰ Nǝi Zuifu ŋau à sǝ à ni, adǝ ciiji do mɛɛɛfaí à ce à bei à maò ileu ihǝ. Beirei aa ce i dedeɛ si afei ajǝ mɛeta.

²¹ Amma ideí ile iyi Jesu wa fǝu, araɛi wa fǝa.

²² Na ŋɔ, waati iyi Jesu í ji hai si bale, mǝcǝe ŋa à ye gigi iyi í fǝ ide beɛbe wo. Nǝ à dasi kukǝi ideí Ilaaǝ naane do ide ŋa iyi Jesu í tako í sǝ ŋau.

Jesu í mà idǝi inɛ fei

²³ Si bei Jesu í wa Zeruzalemu si waatii jingauí Iku ku kuau, inɛ ŋa à ye maamaake ŋa iyi í ya maa ce nǝ inɛ nkpa í dasiɛ naane.

²⁴ Amma Jesu kù na ŋa ara domi í mà idǝi inɛ fei.

²⁵ Kù bee hee a sisia ŋɔ daai amane domi ŋɔ takae í mà mii iyi í wa si idǝi amane fei sǝa sǝa.

3

Jesu do Nikodemu

¹⁻² Idǝ ajǝ ŋɔ mǝkǝ gǝ í bǝ bi Jesu à ya kpoo Nikodemu. Mǝkǝu Farisii, nǝ wa je inɛ ngboi Zuifu gǝ ŋa. Iyi í to bi Jesu ŋǝi í ni, Mɛɛtu, à mà iyi Ilaaǝi í beɛ wa i naa i kǝ nwa si cio. À mà beɛbei si na iyi í jǝ inɛ gǝ kù wɛɛ iyi á yǝkǝ ku ce maamaake ŋa iyi ì ya maa ce bii kù je Ilaaǝi í wɛɛ do lafǝɛ.

³ Nǝi Jesu í jeaa í ni, ntǝ ntǝ ñ wa n sǝɛi, nǝ a kù bí inɛ isɛ gbeejisia kaa yǝkǝ ku ye andunya titǝi Ilaaǝ.

⁴ Amma Nikodemu í beɛɛ í ni, inɛ iyi í la tǝ, beirei aa ce a búu má. Á nyi inǝi iyee a bei a buu isɛ gbeejisia máí?

⁵ Nǝi Jesu í jeaa í ni, ntǝ ntǝ, bii kù je inyí do Hundei Ilaaǝi í bi inɛ gǝ, lafǝɛ kaa yǝkǝ ku lǝ andunya titǝi Ilaaǝ.

⁶ Amanɛ amanɛi í ya bí, Hundei Ilaaǝ mǝ hundei í ya bí.

⁷ Ñ sǝɛ ñ ni, í gbɛ a bí inɛ isɛ gbeejisia. Amma maà jǝ ideu ku muɛ bití.

⁸ Fufu í ya maa cei do bii í bi, nǝ ì ya maa gbǝ ibae, mà irei. Amma i kaa mà hai bii wa naa hee má je bii wa bǝ. Beɛbe mǝi í ye do inɛ iyi Hundei Ilaaǝ í bí fei.

⁹ Nǝi Nikodemu í beɛɛ í ni, beirei á ce ku ce.

¹⁰ Nǝi Jesu í jeaa í ni, awǝi ì waa kǝ inɛi Izireli ŋa si cio nǝ i kù mà yaasei ideu bɛ?

¹¹ Ntǝ ntǝ ñ wa n sǝɛ, ide iyi à mài à waa fǝ, nǝ à waa je sɛɛdaí mii iyi à ye. Amma do ŋɔ fei, i ci ya jesi sɛɛda nwa ŋa.

¹² Ñ wa n sǝ ŋɛ ide iyi wa ce si andunya nǝ i kù dasi naane ŋa. To, bii beɛbei, nǝ beirei aa ce i dasi naane ŋa bii n sǝ ŋɛ mii ŋa iyi wa ce lelei Aǝ.

¹³ Inɛ gǝ kù wɛɛ iyi í bǝ lelei Aǝ bii kù je amu Amaí Amanɛ, amu iyi ñ kita wa hai lelei Aǝ.

¹⁴ Si bei Moizi í kǝa njo si jií í wuu lele si gbaau, beɛbe mǝi amu Amaí Amanɛ kù nɛ bei á ce iyi a kù wu aram lele,

15 ku ba inε iyi í dasim naane fei ku ba kuwεε hai tā.

16 Ilaaḏ í bi inei andunya ḡa jiida jiida hee í na ḡa Ama akāε ku ba inε iyi í dasiε naane fei ku maà ce nfe, amma kù ne kuwεε iyi ci ya tā.

17 Ilaaḏ kù be Amaε wa si andunya ku ba ku yeḏ taalei inei andunya ḡa, amma í bḡḡ wai ku ba inei andunya ḡa a ba faaba na saabuε.

18 Inε iyi í dasiε naane, Ilaaḏ kaa ye taaleε, amma inε iyi kù dasiε naane í ye taalei lafēε tā, si na iyi í jḡ kù dasi ama akāε naane.

19 Í ye taalei inε dimi beεbe ḡai si na iyi í jḡ inya kumá í naa si andunya, amma inε ḡa à bi ilu kuku í re inya kumá. À bi ilu kukuui si na iyi í jḡ kuce ḡḡa kù sīa.

20 Ntḡ ntḡ, inε iyi wa ce laalḡ fei í ya cé inya kumá. Ci ya naa si inya kumá ku ba mii iyi wa ce ku maà fita gbugbāa.

21 Amma inε iyi wa too kpāai ntḡ í ya ce iceε ḡai do idḡḡbii Ilaaḏ. Na ḡḡi í jḡ á naa si inya kumá ku ba a ye mii iyi ḡḡu wa ce ti idḡḡbii Ilaaḏi.

Jesu do Zāa

22 Si anyii ḡḡu, Jesu do mḡcḡε ḡa à bḡ ilei Zudee. Aḡaḡ ḡa à ce be ajḡ minji, nḡ Jesu í dasi inε ḡa inyi.

23 Zāa mḡ wa dasi inε ḡa inyi ilui Enḡḡ, kḡkḡi Salimu, domi inyi í kpḡ be. Inε ḡa à wasi ku koo siε nḡ wa dasi ḡa inyi.

24 Waati beεbe a kù dasi Zāa piisḡḡ titā.

25 ḡḡi mḡcḡi Zāa ḡa do Zuifu ḡḡ à waa ce kakḡḡ si buki iyi amanε á ce ku bei ku má.

26 ḡḡi à bḡ bi Zāa à ni, Mεεtu, ajḡε ì je sεedai mḡkḡ iyi inεḡ ì wa icei idoi Zuudēεu, mà irei. Wee nsei ḡḡu mḡ wa dasi inε ḡa inyi, nḡ inε fei wa bḡ bi tεε. Kù jeε si ide kāma?

27 ḡḡi Zāa í sḡ ḡa í ni, inε ḡḡ kaa yḡkḡ ku ba ḡḡḡḡ bii kù je Ilaaḏi í muaa.

28 Inε taka ḡḡε ì je sεedam iyi ñ ni n kù je inε iyi Ilaaḏ í cica, amma à bεm wai ku ba n cuaa wa.

29 Inε iyi í ne abo titḡ ḡḡui í je mḡkḡ titḡ, mà irei. Amma kpaasii mḡkḡ titḡu,

inε ḡḡu á leekḡi ku maa ḡbḡ. ḡḡu mḡ í ya ne inḡ didḡ ntḡ ntḡ waati iyi í ḡbḡ imui mḡkḡ titḡu. Na ḡḡi í jḡ nsei amu takam ñ ne inḡ didḡ nla nla.

30 Kù ne bei á ce iyi beεrei Jesu kù kḡḡsi, nḡ tom kù ne bei á ce iyi kù kaye.

Inε iyi wa naa hai lelei Aḡ

31 Nḡ Zāa í ni má, inε iyi í naa hai lele ḡḡui í re inε fei. Inε iyi í je ti andunya, inei andunyai, idei andunyai í ya maa fḡ. Inε iyi í naa hai lele ḡḡui í re inε fei.

32 Wa je sεedai mii iyi í ye do iyi í ḡbḡ. Amma inε kāma kù waa jesi sεedae.

33 Inε iyi í jesi sεedae, í jesi iyi Ilaaḏ í je ilu ntḡ.

34 Inε iyi Ilaaḏ í be wa idei Ilaaḏi wa fḡ, domi Ilaaḏ í muaa Hundee do inḡ akā.

35 Ilaaḏ Baaba í bi Amaε nḡ í daa mii fei si awḡ.

36 Inε iyi í dasi amau naane fei í ne kuwεε hai tā. Inε mḡ iyi í kḡ ku dasiε naane kaa ba kuwεεu, amma idḡḡkḡi Ilaaḏ í wa si irii lafēε.

4

Jesu do inaaboi Samari ḡḡ

1-3 Farisi ḡa à ḡbḡ iyi Jesu wa ba mḡcḡ ḡa wa dasi ḡa inyi wa re Zāa. Amma kù je Jesu takaei wa dasi inε ḡa inyi, mḡcḡε ḡai à waa coo. Ajḡ ḡḡu ḡḡ Jesu í ḡbḡ iyi à waa fḡ beεbe, ḡḡi í ne hai Zudee be wa bḡ ilei Galilee.

4 Wee ku bei ku to be tilasii ku too do ilei Samari.

5 ḡḡi í to si ilui Samari ḡḡ iyi à ya kpe Sikaa, kḡkḡi iko iyi Zakḡbu í mua Zozεfu amaεu.

6 Bei lḡḡi Zakḡbuu í wa. Jesu í to bei zakai dasā. ḡḡi í koo í buba si itḡi lḡḡu si na iyi í jḡ í ḡbeεji do isεεεu.

7 ḡḡi inaaboi Samari ḡḡ í naa inyi ku kpā. ḡḡi Jesu í ni, muum inyi n mḡ.

8 Wee mḡcḡε ḡa à bḡ inḡ ilu ije ku ra wa.

9 ḡḡi abou í sḡ Jesu í ni, awḡ Zuifu, beirei í ce ì waa tḡm inyi ku mḡ, amu inaaboi Samari. Abou í ni beεbei si na iyi í jḡ Zuifu ḡa do inei Samari ḡa a ci ya ce nje fḡḡ.

10 ḡḡi Jesu í jeaa í ni, bii ì mà amuai Ilaaḏ wo, nḡ bii ì mà inε iyi wa tḡε inyi

ku mō, aa tōm nii wo nō n muε inyii kuwεε.

11 Nōi abou í sōó í ni, mākōyi, i kù ne gooka. Wee lōgou í jī isa. Beirei aa ce i ba inyii kuwεεu.

12 Zakōbu, bala nwai í tu nwa lōgou ihē. Nō n̄u do amaε ηa do mεemuε ηa fei ihēi à ya mō. Mà awō ì waa tamaa ì re Zakōbu bala nwaui.

13 Nōi Jesu í jεaa í ni, inε iyi í ya mō inyii lōgou ihē fei, agbe á kpaa má.

14 Amma inε iyi an mua inyi ku mō, agbe kaa kpa lafēε má, domi inyi iyi an mua lafēε á maa sōi bei inyii isō nō á na inε kuwεε hai tā.

15 Nōi abou í ni, mākōyi, ñ bi i muum dimii inyiu be ku ba agbe ku maà kparam má nō n maà n naa inyi ku kpā ihē má.

16 Nōi Jesu í sōó í ni, koo kpe mākōε wa i naa wa ihē ηa.

17 Nōi abou í jεa Jesu í ni, n kù ne mākō. Nōi Jesu mō í ni, ntōi ì fō iyi ì ni i kù ne mākō,

18 domi mākō miui ì tako ì ne. Nō wee mākō iyi ì ne si nsei kù je mākōε. Inε n̄u ntōi ì fō.

19 Nōi abou í ni, mākōyi, ñ ye iyi awōu waliii.

20 To, awa inei Samari ηa, bala nwa ηa si geeteu ihōi à ya gule a tōo Ilaaō wo, amma inε Zuifu ηa, ì ni í gbe Zeruzalemui inε ku ya gule ku tōε.

21 Nō Jesu í sōó í ni, abooyi, dasi idem iyi an sōε naane. Awaati wa naa iyi a kaa gule a tōo Ilaaō Baaba si antai geeteu ihō hee má je Zeruzalemu.

22 Inε inei Samari ηa, ì waa gulea Ilaaō, amma i kù màa ηa. Awa Zuifu ηa à màa à bei à waa guleaò, domi idei faaba wa naai hai bi Zuifu ηa.

23 Amma awaati gō á na ku naa, nō í to wa tā mōm de, iyi Hundei Ilaaō á jò inε ηa a maa gule a tōo Ilaaō Baaba do ntō. Woo guleaa do yaase beεbe ηai í bi. Inε be ηai à je woo guleaa Ilaaō ntō.

24 Ilaaōi í je Hunde, nō kù ne bei aa ce iyi a kù guleaa si Hunde do si ntō.

25 Nōi abou í sōó í ni, ñ mà inε iyi Ilaaō í cica á na ku naa. Bii í naa n̄ui á sisi nwa fei ndεε.

26 Nōi Jesu í ni, amui ihē, amu iyi ñ wa n baε ide ku fō.

27 Waati beεbe mōcōi Jesu ηau à to wa. Nōi ideu í mu ηa biti ntō ntō do iyi à ye wa ba inaabo ide ku fō. Do n̄u fei, kāma n̄a gō kù bee abou mii iyi í bi. A kù nō a kù bee Jesu a kù ni, mii í ce ì waa ba abou ide ku fō.

28 Nōi abou í jile bōdoε be í nyi inō ilu í koo í sō inε ηa í ni,

29 i naa i koo i cō inε gō iyi í sōm mii iyi ñ tako ñ ce fei. Mà inε iyi Ilaaō í cicau mbe ya.

30 Nō inε ηa à fita wa hai inō iluu à waa bō bi Jesu.

31 Waati beεbe mōcōε ηa à wasi ku mantee à waa ni, Mεetu, je titā.

32 Amma í sō ηa í ni, ñ ne dimii ije gō iyi i kù mà ηa.

33 Nōi mōcō ηau à bee nje à waa ni, mà inε gō í naa ije wai de.

34 Nō Jesu í sō ηa í ni, ijem n̄ui í je n ce idōbii inε iyi í bem wa nō n kpa irii iceε iyi í dasim.

35 Inε ì waa ni í gbe cukpa mee a bei a da iya. Amma amu ñ wa n sō ηe, i cō iko ηau, mii ku gbē ηau fei í jīa í to ku da.

36 Inε iyi wa da í wasi fiaε ku gba tā, nō amaa je iyi wa tōtōu ti kuwεε hai tāi. Si beεbe woo gbē do woo da à ne inō didō ajō.

37 À ya kpa mōnda gō a ni, inε gō wa gbē nō inε mmu gō wa da. Mōndau ntōi wa fō.

38 Ñ be ηei i koo i da si iko bii i kù logoo ηa. Inε gō ηai à ce ice be, wee nsei in̄ei ì naa ì waa da mii iyi à gbēu ηa.

39 Inei Samari nkpō nkpōi í dasi Jesu naane si inō iluu be si na iyi í jò abou í tako í sō ηa í ni Jesu í sō n̄u mii iyi n̄u í ce wo fei.

40 Na n̄u, inei Samari ηau à koo à ba Jesu à tōε suuru ku gbe bi ti aηa. Nō í ce be ajō minji.

41 Inε nkpōi í dasi naane má waati iyi à gbō idei Jesu,

42 ηōi à sō abou à ni, kù je na ide iyi ì fōu n̄u akāi í jò à dasi Jesu naane má, amma si na iyi í jò awa taka nwa à gbō ideei nō à mà iyi do ntō n̄ui í je Woo faabai andunya.

Jesu í jò amai akawe nla gò í ba iri

⁴³ Iyi Jesu í ce ajò minji be n̄ai í ne í b̄o ikpa ilei Galilee,

⁴⁴ domi n̄nu takae í f̄o wo í ni, walii ci ya ne beere si ilue.

⁴⁵ Iyi í to Galilee n̄ai ine nau à gbaa do in̄o did̄o. Tako wo à b̄o jingau Zeruzalemu n̄o à ye mii iyi í ce be fei. Na n̄ai í j̄ò à gbaa do in̄o did̄o.

⁴⁶ N̄o í nyi í b̄o Kana si ilei Galilee má, tengi bii í tako í j̄ò inyi í kpaasi v̄ēeu. Wee akawei ilaalu gò í wa Kaperanumu, amae kù waa ne baani.

⁴⁷ N̄ai í gb̄o iyi Jesu í ne hai ilei Zudee í naa ilei Galilee. N̄ai í dede hai Kaperanumu í b̄o bi tee í koo í t̄ōe suuru ku na ku faaba amai n̄nu iyi wa bi ku ku.

⁴⁸ N̄ai Jesu í j̄eaa í ni, in̄e i ci ya dasi naane ajò k̄ama n̄a bii kù je ì ye nyinda do maamaake gò n̄a sisi.

⁴⁹ N̄ai akaweu í ni, m̄ok̄ōyi, ò wa n̄ t̄ōe suuru i naa wa bi tom hee amau ku maa ku.

⁵⁰ N̄ai Jesu í s̄ōo í ni, koo i ne, amae á w̄ēe.

N̄o in̄ēu í dasi idei Jesuu naane n̄o í ne.

⁵¹ Iyi í dasi kp̄aaí idee wa ne n̄ai í ko woo ce icee n̄a à waa naa. N̄ai à s̄ōo à ni, amae í ba iri.

⁵² N̄ai í bee n̄a si waati yoomai í ba iri. N̄ai à ni, ana iso ak̄ai b̄ōu í nya.

⁵³ N̄ai baai amau í ye gigi iyi waatiu bei Jesu í s̄ōo ideu dee dee í ni, amae á w̄ēe. N̄o n̄nu do in̄ēi kpas̄ēe n̄a fei à dasi Jesu naane.

⁵⁴ Ise gbeejisiai ih̄e bebei iyi Jesu í dede hai ilei Zudee í naa ilei Galilee n̄o si kunāēu fei í ce maamaakei. Iyi ih̄eí í je maamaake minjisia.

5*Jesu í jò w̄ēge gò í ba iri*

¹ Si anyie n̄ai jingau gò í to wa. Jingauí Zuifu n̄ai. N̄o Jesu í b̄o Zeruzalemu.

² Wee Zeruzalemu be, bi ku lò in̄o iluu í kp̄o. Ande ak̄ai à ya kpe Andeí angud̄a n̄a. K̄ok̄ai andēu bei fatama nla gò í wa. N̄o à ma si ile iyi í ne ande miu. Do feei Ebēe Betizadai à ya kpoo.

³ Si andeí ile nauí b̄ōo nkp̄o í ya na ku maa s̄u, f̄ēeju n̄a do woo sukute do w̄ēge n̄a. [Bei à ya s̄u a maa degbe kuyayai inyi,

⁴ domi ajò gò n̄a amalekai Ilaāo í ya kita wa ku lò si fatamau n̄o ku f̄o inyi. Bii inyi í f̄o b̄ōo iyi í tako í dasi be dimii b̄ōo iyi í ne fei í ya ba irii.]

⁵ Wee in̄ē gò í wa be, b̄ōu ad̄o kuntaa do m̄ēj̄oí í ce sīe.

⁶ Iyi Jesu í ȳōo wa s̄u be í bei í mà iyi í kp̄e be n̄ai í beee í ni, ì bi i ba iri?

⁷ N̄ai b̄ōu í j̄eaa í ni, m̄ok̄ōyi, n̄ kù ne ine iyi á dasim si inyi waati iyi í f̄o. Hee n̄ maa n̄ kookaai n̄ maa n̄ dasi inyi, in̄ē gò í ya takom nii.

⁸ N̄ai Jesu í s̄ōo í ni, dede i ka s̄ēe, i nēo.

⁹ N̄ai gbak̄a in̄ēu í ba iri n̄o í ka s̄ēe í dasi kp̄aa wa ne.

Wee aj̄oí kus̄imii.

¹⁰ N̄ai in̄ē ngboi Zuifu nau à s̄ōo in̄ē iyi í ba iriu à ni, aj̄oí kus̄imii nnyi. Wooda nwa í ganji í so s̄ēe.

¹¹ N̄ai í s̄ōo n̄a í ni, in̄ē iyi í j̄ò n̄ ba irii í ni n̄ so s̄ēem n̄ ne.

¹² N̄ai à beee à ni, yooi í s̄ōe í ni i so s̄ēe i ne.

¹³ Amma in̄ē iyi í ba iriu kù mà laf̄ēe si na iyi í j̄ò zamaa í wa be n̄o Jesu í dasi in̄o n̄a.

¹⁴ Iyi í ce s̄aa n̄ai Jesu í ȳōo bantumai kpas̄ēi Ilaāo n̄o í s̄ōo í ni, wee ì ba iri bebei. To, maà ce dulum má ku ba laalo iyi í re beebe ku maà bāe má.

¹⁵ N̄ai in̄ēu í nyi bi in̄ē ngbo nau í s̄ōo n̄a í ni Jesu í j̄ò n̄nu í ba iri.

¹⁶ N̄ai í j̄ò in̄ē nau à waa kp̄a Jesu iju si na iyi í j̄ò í ce dimii mii n̄ou be si aj̄oí kus̄imi.

¹⁷ Amma Jesu í s̄ōo n̄a í ni, Baam í ya maa ce icei waati k̄ama fei, beebe m̄oí amu takam ò wa n̄ ce.

¹⁸ Na irii ideu bei Zuifu n̄a à teese à waa de Jesu ku kpa, kù je si na iyi í j̄ò í j̄ò in̄ēu í ba iri si aj̄oí kus̄imi n̄nu ak̄a, amma si na iyi í j̄ò wa w̄a arāeí do Ilaāo má, wa ni Ilaāoí í je baai n̄nu.

Yiikoi Amai Ilaāo

¹⁹ N̄ai Jesu í s̄ōo n̄a í ni, nt̄o nt̄o ò wa n̄ s̄ōo n̄eí, amu Ama, n̄ kaa n̄ ȳok̄o n̄ ce nḡoḡo do aram bii kù je mii iyi ò ye

Baam wa ce. Mii iyi Baaba wa ce fei, n̄ɲui amu m̄o Ama n̄ wa n ce.

²⁰ Baaba í bi amu Amae n̄o í nyisim mii iyi n̄ɲu takae wa ce fei. Á nyisim ice iyi í re be ihē má m̄m ku ba in̄e fei i bití ɲa.

²¹ Nt̄o nt̄o, si bei Ilaaḏ Baaba í ya j̄i iku ɲa n̄o ku ce ɲa ilu hunde, beɛbe m̄oi amu Amaeu an mua in̄e ɲa iyi n̄ bi kuw̄ee.

²² Ilaaḏ Baaba takae ci ya kiiti in̄e ḡo, amma í so kiitiu fei í daa amu Amae si awo,

²³ ku ba in̄e fei ku saalu amu Amau si bei à waa saalu Ilaaḏ Baaba. In̄e iyi kù saalu amu Amau, Baaba iyi í bem wai kù saalu.

²⁴ Nt̄o nt̄o n̄ wa n s̄o ɲei, in̄e iyi wa gb̄o idem n̄o í dasi in̄e iyi í bem wa naane, laf̄ē í ne kuw̄ee hai t̄a. Kaa naa bi ku ce kiiti má, amma í kua iku í l̄asi kuw̄ei.

²⁵ Nt̄o nt̄o, awaati wa naa n̄o wee í to wa t̄a, iyi iku ɲa aa gb̄o imui amu Amaí Ilaaḏ n̄o si in̄o ɲa in̄e ɲa iyi à gb̄o imum fei aa ne kuw̄ee*.

²⁶ Si bei Baaba takae í je irii kuw̄ee, beɛbe m̄oi í j̄ò amu Amae n̄ je.

²⁷ N̄o í muum kp̄aa n kiitiò in̄e ɲa, si na iyi í j̄ò n̄ je Amaí Amane.

²⁸ Na n̄ɲu, i maà bití ɲa, domi waati wa naa iyi iku ɲa fei aa gb̄o imum,

²⁹ n̄o aa fita wa hai si bal̄e. In̄e ɲa iyi à ce j̄iid̄ae aa j̄i si kuw̄ee hai t̄a. In̄e ɲa m̄o iyi à ce laal̄o aa j̄i n̄o a kiiti ɲa.

Mii ɲa iyi wa nyisi iyi Jesu í ne ȳiiko

³⁰ Jesu í ni, n kaa n ȳok̄o n ce nḡoḡo do aram. Si bei Ilaaḏ í s̄m si beɛbei an ceò kiitiu, n̄o kiitim í je dee dee domi n kù wa n de id̄oobim ku ce, bii kù je id̄oobii in̄e iyi í bem wa.

³¹ Bii amu takam nii n̄ wa n jea aram seeda wo, seadam kù je nt̄o.

³² Amma in̄e ḡo í wee iyi wa jea in̄e ɲa seadam n̄o n̄ mà iyi seeda iyi wa je ɲa na irim n̄ou nt̄oi. Laf̄ēi í je Zāa woo dasi inyi.

³³ In̄e í be sie in̄e ɲa, n̄o ide iyi í f̄o si ḡamem n̄ou nt̄oi.

³⁴ Kù je n̄ wa n de aman̄e ku j̄em seeda, amu de n̄ wa n f̄o beɛbei ku ba i ba faaba ɲa.

³⁵ Zāau be í yei bei fitila iyi à má ku má inya. N̄o waati keeke ḡo í j̄esi i weeò in̄o did̄o si inya kum̄áeu ɲa.

³⁶ Amma seeda ḡo í wee iyi í la í re ti Zāa. Seedaui í je ice iyi n̄ wa n ce. Aḏ Baabai í daam si awo, n̄ɲu m̄oi wa jea in̄e ɲa seadam n̄o wa nyisi iyi Ilaaḏ Baabai í bem wa.

³⁷ Ilaaḏ Baaba takaei wa jea in̄e ɲa seadam. Amma in̄e i kù gb̄o ide ku f̄o baa aj̄o ak̄a ɲa hee má je i ȳo do iju ɲa.

³⁸ Idee kù ba bi ku buba si ɲe, domi i kù dasi amu iyi í be wau naane ɲa.

³⁹ In̄e í ya maa cio kuk̄oi idei Ilaaḏ si na iyi í j̄ò í waa tamaa aa ba sie kuw̄ee hai t̄a ɲa. N̄o wee kuk̄o ɲau be fei wa jea in̄e ɲa seadam.

⁴⁰ Amma do n̄ɲu fei ì k̄o ku naa bi tom ku ba i ba kuw̄ee ɲa.

⁴¹ N̄ kù wa n de saabu bi aman̄e ɲa.

⁴² Amma n̄ mà ɲe. N̄ mà iyi i kù ne kubii Ilaaḏ si id̄o ɲe ɲa.

⁴³ Do irii Baam nii n̄ naa, n̄o i kù gbam ɲa. Amma bii in̄e ḡo ɲe í naa do irii arai n̄ɲu takae, laf̄ēi aa gba ɲa.

⁴⁴ Bii beɛbei beirei aa ce i dasim naane ɲa, in̄e iyi ì ya maa de saabui ɲe ɲa in̄e duus̄o n̄o i kù waa de saabu iyi wa naa hai bi Ilaaḏ ɲa, n̄ɲu iyi kù ne saa.

⁴⁵ I maà tamaa mà amui an ye taale ɲe bi Ilaaḏ Baaba. Moizi, n̄ɲu iyi ì waa naane ɲau, n̄ɲu á ye taale ɲe.

⁴⁶ Bii ì dasi Moizi naane nt̄o nt̄o ɲa wo, aa dasi amu m̄o naane ɲa, domi idem nii Moizi í k̄o.

⁴⁷ Amma i kù dasi idee naane ɲa. To, beirei aa ce i dasi idem naane ɲa.

6

*Jesu í wò aman̄e dubu miu (5.000)
(C̄o Matie 14:13-21; Maaku 6:30-44;
Luku 9:10-17)*

¹⁻⁴ Si anyii n̄ɲu, j̄inḡauí Zuifu ɲa iyi à ya kpe Iku ku kuau í maai wa. Waati beɛbei Jesu í kua icei tenkui Galilee. Tenkuui à ya nyi a kpe Tiberia má.

* **5:25 iku ɲa** Kù je in̄e ɲa iyi à ku nt̄o nt̄o ɲai wa f̄aa. Amma in̄e ɲa iyi dulum du ɲa í j̄ò à je bei iku ɲai wa f̄aa.

Nɔi zamaa nkpɔ wa tooɛ, domi à yɛ maamaake ɲa iyi í ya maa ce ku maa faabaò bɔɔ ɲa. Nɔi Jesu í gũ geete gɔ í buba do mɔcɔɛ ɲa ajɔ.

⁵ Iyi í cɔ ilu nɔ í yɛ zamaa nla gɔi wa naa bi tɛɛ. Nɔi í bee Filipu í ni, iwoi aa ka ba ije iyi aa ka ra inɛ ɲau ihɛ a jɛ.

⁶ Í fɔ bɛɛbɛi ku cɔò laakai Filipu domi í mà bɛi nɲu á ce tã.

⁷ Nɔi Filipu í jɛaa í ni, baa fiaí icei ajɔ cɔ minji kaa to ka ra nɲa ije, iyi aɲa fei aa ba kekee kekee.

⁸ Nɔi inɛ akãì mɔcɔ ɲau iyi à ya kpe Anderee, ifɔi Simɔɔ Piɛɛ í ni,

⁹ ama awaasũ gɔ í wa ihɛ í nɛ pɛɛ ara miu do cɛɛ keeke minji. Amma nɲu bɛ kaa cea zamaa nla ihɛ nkãma.

¹⁰ Nɔi Jesu í ni, í jò aɲa fei a buba. Wee inyau í nɛ fɔfɔ nkpɔ nkpɔ. Nɔi aɲa fei à buba. Si inɔ nɲa kukpɔi inɛmɔko ɲau í to dubu miu (5.000).

¹¹ Nɔi Jesu í so pɛɛ ɲau í saabu Ilaaɔ, ɲoi í jò à kpɛa inɛ ɲa iyi à waa bubau. Bɛɛbɛ moi í ce do cɛɛ ɲau. Nɔ à jɛ bɛi à bi.

¹² Iyi aɲa fei à jɛ à yo, ɲoi Jesu í sɔ mɔcɔɛ ɲa í ni, i ko ije iyi í gbeu ɲa ku ba gɔgɔ ku maà ce nfe.

¹³ Nɔ à ko ije iyi í gbeu. Si pɛɛ ara miu iyi Jesu í gba í bububu í kpɛa inɛ ɲa à jɛu, kɔlɔ maateejií í gbe.

¹⁴ Iyi inɛ ɲau à yɛ maamaake iyi Jesu í ceu ɲoi à ni, do ntɔ, nɲui í jɛ walii iyi á na ku naa si andunyau.

¹⁵ Nɔi inɛ ɲau à waa bi a muu do gbugbã a coo ilaalu. Amma si bɛi Jesu í mà si ɲa ɲoi í nya arae nɲu akã í nyi iri kutau ma.

Jesu wa nɛ si antai tenku

(Cɔ Matie 14:22-33; Maaku 6:45-52)

¹⁶ Iyi alɛ í lɛ ɲoi mɔcɔi Jesu ɲau à bɔ itfi tenkuu.

¹⁷ Nɔi à lɔ akɔi inyi ku ba a kua a bɔ Kaperanumu. Nɔ à dasi kpãa à waa nɛ. Nɔi idũ í dũ nɔ wee Jesu kù to si ɲa.

¹⁸ Nɔi fufu nla gɔ wa ce nɔ inyi wa waa.

¹⁹ Iyi à nɛ zakai kilo mɛɛfa ɲoi à hɔnnɛ Jesu wa nɛ si antai inyi wa naa bi tu ɲa, ɲoi zigi nɲa í da.

²⁰ Amma Jesu í sɔ ɲa í ni, amui, i maà jò njo ku mu ɲɛ.

²¹ Nɔi à waa bi nɲu mɔ ku lɔ inɔ akɔi inyi amma wee gbakã à to bii à waa bɔu.

Zamaau wa dɛ Jesu

²² Iju kumáɛ inɛ ɲa iyi à wa icei tenkuu bɛ, à yɛ gígí iyi akɔ akãì í wa bɛ wo. À nɔ à mà iyi Jesu kù lɔ akɔi inyi do mɔcɔɛ ɲa ajɔ, aɲa duusɔɔ nɲai à nɛ.

²³ Waati bɛɛbɛ, akɔi inyi gɔ ɲa mɔ à naa hai Tiberia nɔ à to inyau. Tengi bɛi Lafɛɛ Jesu í tako í saabu Ilaaɔ í bɛi í na ɲa pɛɛ à jɛu.

²⁴ Iyi zamaau í yɛ Jesu do mɔcɔɛ ɲa kãma nɲa kù wa bɛ, ɲoi aɲa mɔ à lɔ akɔi inyi ɲau à bɔ ku dɛdɛ ɲa ikpa Kaperanumu.

Jesui í jɛ ijei kuwɛɛ

²⁵ Nɔi inɛ ɲau à kua icei tenkuu do ikpa ihɔ à koo à ba Jesu bɛ nɔ à ni, Mɛɛtu, waati yoomai í to wa ihɛ.

²⁶ Nɔi Jesu í jɛ nɲa í ni, ntɔ ntɔ, ì waa dɛdɛm ɲai si na iyi í jò ì ba pɛɛ ì jɛ ì yo ɲa, kù jɛ na iyi í jò ì yɛ ì ce maamaake gɔ ɲa.

²⁷ I maà ti i ce icei ije iyi í ya sãmi nɲu akã, amma i ce icei ije iyi á jò i ba kuwɛɛ hai tã ɲa. Nɔ ije nɲu amu Amai Amanɛi an mu nɲɛ, domi amui Ilaaɔ Baaba í na yiikoe nɔ í jò inɛ ɲa à waa yɔɔ.

²⁸ Nɔi à beɛɛ à ni, mii aa ka ce ka ceò ice iyi Ilaaɔ í bi.

²⁹ Nɔi Jesu í jɛ nɲa í ni, ice iyi Ilaaɔ í bi si ɲei í jɛ i dasi amu woo bɛɛ naanɛ ɲa.

³⁰ Nɔi à beɛɛ à ni, maamaake yoomai aa ce ka yɔɔ ku ba ka dasiɛ naanɛ. Mà ice yoomai aa ce.

³¹ Nɔ à ni má, bala nwa ɲa à jɛ ije gɔ iyi à ya kpe mana si gbaa. À kɔɔ à ni í na ɲa ije wa hai lelei Aɔ.

³² Nɔi Jesu í jɛ nɲa í ni, ntɔ ntɔ ò wa n sɔ ɲei, kù jɛ Moizii í mu nɲɛ ijeu wa hai lele, amma Baam nii í mu nɲɛ ije iyi í jɛ ntɔu wa hai lele.

³³ Nɔ ije iyi Ilaaɔ í ya mua inɛ, nɲui í jɛ inɛ iyi í kita wa hai lele iyi á jò amanɛ ku ba kuwɛɛ hai tã.

³⁴ Nɔi à sɔɔ à ni, mɔkɔɔyi, mu nwa dimii ijeu bɛ do ajɔ fei.

³⁵ Nɔi Jesu í sɔ ɲa í ni, amui ò jɛ ijei kuwɛɛ. Inɛ iyi í naa bi tom, ari kaa kpa

lafēe má pai, nō ine iyi í dasim naane, agbe kaa kpaa má pai.

³⁶ Ñ tako ñ sō ñe wo ñ ni, ì waa yem ña, amma i kù dasi naane ña.

³⁷ Ine ña iyi Baaba í nam fei aa naa bi tom, nō ine iyi í naa bi tom baa bii beirei n kaa n nyō angule.

³⁸ Ñ kita wai hai lelei Aō n na n ceò idōbii ine iyi í bēm wa, kù je idōbii amu takam.

³⁹ Idōbii ine iyi í bēm wa wee. Ine ña iyi í nam, n maà n jò baa ine akā ñña ku ce nfe amma n jì aña fei hai si bale si ajoi ankāanyiu.

⁴⁰ Idōbii Baam nii í je ine iyi í ye amu Ama nō í dasim naane fei ku ne kuwēe hai tā, an nō n jì lafēe hai si bale si ajoi ankāanyiu.

⁴¹ Ñoi Zuifu ñau à waa gbagba sie na iyi í jò í ni ññu í je ije iyi í kita wa hai lelei Aō.

⁴² Ñoi à ni, í jò Jesu amai Zozefuu mbe mee. À mà iyeò baae. Beirei í ce í ni ññu í naai hai lele.

⁴³ Ñoi Jesu í sō ña í ni, i maà ti i maà gbagba na irim beebe ña.

⁴⁴ Ine gō kaa yōkō ku naa bi tom bii kù je Baaba iyi í bēm wai í fa lafēe wa. Nō ine ññui an jò ku jì hai si bale si ajoi ankāanyiu.

⁴⁵ Ine akāi walii ñau í kō í ni, Ilaaō takaei á na ku kō ine fei si cio. Nō beebēi ine iyi í gbō ideí Baaba fei nō í jirima cioe lafēe á naa bi tom.

⁴⁶ Ine kāmā kù ye Ilaaō Baaba do iju, í gbe amu iyi ñ naa hai bi tēu.

⁴⁷ Ntō ntō, ine iyi í dasim naane fei í ne kuwēe hai tā.

⁴⁸ Amui ñ je ijei kuwēe.

⁴⁹ Bala ññe ña à je mana si gbaa amma kù ganji a ku.

⁵⁰ Amma amu ije gōi ñ wa n fāa iyi í naa hai lele, iyi bii amanē í je kaa ku.

⁵¹ Amui ñ je ijei kuwēe. Hai lelei ñ kita wa. Nō ine iyi í ba ijeu í je fei í ne kuwēe hai tā. Ijeui í je aram. An náai ku ba ine ña a maa wēeò.

⁵² Iyi Jesu í fō beebē ñoi Zuifu ña à ce si kakō jiiida à waa ni, beirei ññu á ce ku na wa ññai arae ka ño.

⁵³ Ñoi Jesu í sō ña má í ni, ntō ntō ñ wa n sō ñei, bii i kù ño ññai arai amu

Amai Amanē walakō i kù mō ñjem i kù ne kuwēe ña.

⁵⁴ Ine iyi í ño ññai aram nō í mō ñjem í ne kuwēe hai tā, nō an jūu hai si bale si ajoi ankāanyiu,

⁵⁵ domi ññai aram nii í je ije alala nō ñjem mōi í je inyi alala.

⁵⁶ Ine iyi í ño ññai aram nō í mō ñjem awaò aa ka ñe anu akā ka maa wēeò.

⁵⁷ Baabai í bēm wa. Ññui í ne kuwēe nō na iriei amu mō ñ wēe. Beebē mōi ine iyi í ñom, lafēe í ne kuwēe na irim.

⁵⁸ Ije iyi í kita wa hai lelei ñ wa n fāa. Ine ññu kù je bei ije iyi bala ññe ña à je nō kù ganji à kuu. Ine iyi wa je dimii ijeu ihē á maa wēei hee do ajo fei.

⁵⁹ Ideu bei Jesu í kō ine ña si ile bii Zuifu ña à ya ce kutōtō Kaperanumu.

Idei kuwēe hai tā

⁶⁰ Iyi mōcōi Jesu ñau à gbō ideu ñoi nkpō ñña í ni, ideu ihē í lele. Yooi á nō.

⁶¹ Nō Jesu í mà iyi à wasi ku gbagba na ideu, ñoi í bee ña í ni, ideui í je ññe bi ku koosēe?

⁶² Debei, beirei aa ni ña bii ì ye amu Amai Amanē ñ wa n bō lele ña bii ñ tako ñ wa wo.

⁶³ Hundei í ya mua ine kuwēe, gbugbāi amanē kù je nkāma. Nō ide iyi ñ sō ñeu wee hundei, nō ññui í je kuwēe.

⁶⁴ Amma si inō ññe ine gō ña a kù dasi naane. Jesu í fō beebēi si na iyi í jò í mà hai sinteē ine ña iyi a kaa dasi ññu naane do ine iyi á na ku zamba ññu.

⁶⁵ Nō í ni má, na iyi ihēi í jò ñ sō ñe wo ñ ni ine gō kù wēe iyi á naa bi tom bii kù je Ilaaō Baabai í jò lafēe í naa.

⁶⁶ Ñoi hai waati beebē mōcō nkpōe ñau à fa ara ñña do anyi a ci ya tooe má.

⁶⁷ Na ñoi í jò Jesu í bee mōcō maateejie ñau í ni, ññe mō ni, i kù waa ne ñai?

⁶⁸ Ñoi Simō Piēe í jēaa í ni, Lafēe, bi yooi aa ka bō má. Awōi ì ne ideí kuwēe hai tā.

⁶⁹ Awa à dasi naane nō à mà kam kam iyi awōi ì je Ine Kumá iyi í naa hai bi Ilaaō.

⁷⁰ Ñoi Jesu í bee ña í ni, kù je amui ñ cica ññe maateejiu ba. Do ññu fei ine akā ññe í je inei Seetam.

71 Waatɔ ideɪ Zudasi amai Simɔɔ Isikariotii wa fāa, si na iyi í jò baa do iyi í wa si inɔi mɔcɔ maateeji ηau fei, nηui á zambae.

7

Ifɔi Jesu ηa a kù dasiε naane

1 Si anyii nηu, Jesu wa dabii si ilei Galilee. Kù bi ku bɔ ikpa ilei Zudee domi Zuifu ηau à waa de ku kpa.

2 Nɔ wee jingauɪ Zuifu ηa iyi à ya kpe jingauɪ Ilei acɔ í maai wa.

3 Nɔi ifɔi Jesu ηa à sɔɔ à ni, ne hai ihē i bɔ Zudee ku ba mɔcɔε ηa iyi à wa ikpa be a ye ice iyi ì waa ce,

4 domi bii amanε í bi a mà nηu bantuma kaa máa ce ngɔgɔ si asii. Bii ì waa ce dimii ice beεbe, í gbe í nyisi inε ηa arae.

5 À waa fɔ beεbei si na iyi í jò baa aηa taka nηa a kù dasiε naane.

6 Nɔi Jesu í sɔ ηa í ni, waatim kù to wa titā, amma inε waatiu fei í sía nηei.

7 Inei andunya ηa a kaa yɔkɔ a cé ηe, amma à cé amu domi n̄ ya n ni kookoosu nηa kù sía.

8 Inε i bɔ jingauu, amma amu n kù wa n koo titā, si na iyi í jò waatim kù to wa.

9 Iyi í sɔ ηa ideu í tā nɔ í gbe ilei Galilee be.

Jesu í bɔ jingau

10 Iyi ifɔi Jesu ηa à bɔ jingauu ηɔi nηu mɔ í dede í koo do asii, kù bi a yɔɔ si bantuma.

11 Nɔi Zuifu ηau à wasi ku dεdεε si waatii jingauu à waa ni, iwoi í wa.

12 Nɔi si zamaau inε ηa à wasi ku fɔ ideε do gundu. Inε gɔ ηa à waa ni, inε jiidai. Nɔ inε gɔ ηa mɔ à waa ni, iboi, wa dī ijui inε ηai.

13 Amma kāmā nηa ci ya fɔ ideε do wɔkɔ domi à waa ce n̄joi inε ngbo ηau.

14 Iyi inε ηa à je jingauu à to anini ηɔi Jesu í koo í lɔ bantumai kpasēi Ilaaɔ be wa kɔ inε ηa si cio.

15 Nɔi Zuifu ηau à biti nɔ à wasi ku ni, beirei inε iyi kù bɔ cio í ce í mà kukɔi ideɪ Ilaaɔ be ihē.

16 Nɔi Jesu í je nηa í ni, ciom kù je hai si idɔm nii wa fita wa. Hai bi Ilaaɔi wa naa, nηu iyi í bεm wa.

17 Inε iyi í bi nηu ku ce idɔɔbii Ilaaɔ, lafēε á mà bii ciom hai bi Ilaaɔi wa naa, walakɔ bii í je ti amu takam nii.

18 Inε iyi wa fɔ ide do yiikoi irii arae beεrei nηu takaei wa de. Amma inε iyi wa de beεrei inε iyi í bɔɔ wa, lafēε ntɔi í ya fɔ, ibo kāmā ci ya wa sie.

19 Moizii í na ηe wooda, mà irei. Amma do nηu fei, kāmā nηe kù waa jirima woodau. To, na mii í ce ì waa de ku kpa ηa.

20 Nɔi zamaau í jeaa í ni, ì ne inei inɔkoi ba. Yooi wa de ku kpaε.

21 Jesu í je nηa í ni, maamaake akāi n̄ ce si aɔi kusimi nɔ inε fei í biti.

22 Amma i lasabu ηa. Moizii í na ηe woodai bango ku dasi. Nηui í jò baa bii í je aɔi kusimii ì ya maa dasi ama nηe ηa bango ηa. Nɔ mɔm ideɪ bango ku dasiu kù je hai bi Moizii wa naa, hai bi bala nηe ηai.

23 Debei, bii ì waa dasi ama nηe ηa bango si aɔi kusimiu ku ba i maà beje woodai Moizi ηa, na mii í ce ì ya maa mum do idɔkɔ ηa waati iyi n̄ faaba inε gɔ mam mam si aɔi kusimiu.

24 I maà ya kiiti ngɔgɔ si bei ì waa yɔɔ do iju nηu akā ηa, amma i ce kiitiu dee dee ηa.

Jesui í je inε iyi Ilaaɔ í cicau?

25 Nɔi inei Zeruzalemu gɔ ηa, iyi à gbɔ Jesu í fɔ beεbe à waa ni, kù je inεeu ihē à waa de ku kpau ya.

26 Nɔ wee wa fɔ ide si bantuma nɔ inε gɔ kù ni ide gɔ mεε. Mà inε ngbo nwa ηa à mà bebei iyi nηui í je inε iyi Ilaaɔ í cicau do ntɔ de.

27 Amma bii í je inε iyi Ilaaɔ í cicau wa naa inε gɔ kaa mà hai bii á naaɔ wa, nɔ wee awa à mà hai bii inεeu ihē í naa.

28 Si bei Jesu wa kɔ ηa si cio bantumai kpasēi Ilaaɔ be í la wa ni, ì waa tamaa bei ì mām ηai, ì nɔ ì mà hai bii n̄ wa n naa ηa. Do nηu fei, n kù naa do yiikoi aram, amma ilu ntɔi iyi inε i kù mà, nηui í bεm wa.

29 Amu n̄ màa, domi hai bi tēi n̄ wa n naa, nηu mɔi í nɔ í bεm wa.

³⁰ Nɔi à waa de ku muu, amma ine gɔ kù lesie awɔ domi waatie kù to wa titã.

³¹ Si zamaau ine nkɔpɔ í dasie naane nɔi à ni, bii ine ihẽ kù je ine iyi Ilaaɔ í cicau, ine mmu iyi á na ku naa á yɔkɔ ku ce maamaake nɔa ku re bei ineeu ihẽ wa ce?

À be woo degbe kpasɛi Ilaaɔ nɔa a koo a mu Jesu

³² Farisi nɔau à gbɔ bei ine nɔau à waa fɔ ideí Jesu do gundu. Na nɔu, ine ngboi woo weei Ilaaɔ nɔa do Farisi nɔa à be woo degbe kpasɛi Ilaaɔ nɔa a koo a muu wa.

³³ Nɔi Jesu í sɔ nɔa í ni, waati keekei í gbe iyi an wɛɛ do inɛ. Si anyie an nyi bi ine iyi í bem wa.

³⁴ Aa na i maa dedeem nɔa amma i kaa yem nɔa, domi i kaa yɔkɔ i bɔ bii an wa nɔa.

³⁵ Nɔi Zuifu nɔau à bee nɔe ide à waa ni, iwoi á bɔ iyi a kaa ka yɔɔ. Mà bi ine nwa nɔa iyi à fangaa si ilei dimi mmu nɔau á bɔ ya. Á koo kɔ dimi mmu nɔau si cioi?

³⁶ Yoomai í je yaasei ide iyi í fɔu be si bei í ni aa ka de nɔu amma a kaa ka ye nɔu, domi bii nɔu á wa a kaa ka yɔkɔ ka bɔ be.

Inyii kuwɛɛ

³⁷ Ajɔi ankãanyii jingauí í ya ne beere ku re. Ajɔ nɔuu, nɔi Jesu í dede í leeki wa fɔ ide hee lele wa ni, ine iyi agbe wa kpa ku naa ku mɔ inyi bi tom.

³⁸ Ine iyi í dasim naane fei inyii kuwɛɛ á cã si idɔi lafɛɛ. Beɛbei kukɔi ideí Ilaaɔ í ni.

³⁹ Wee ideí Hundei Ilaaɔi Jesu wa fãa. Ine iyi í dasi Jesu naane fei á ba Hundeu. Amma waati iyi wa fɔ beɛbeu Ilaaɔ kù na Hundee titã si na iyi í jɔ Jesu kù nyisi amboee waati beɛbe.

Ine nɔa à waa kpɛ nɔe na irii Jesu

⁴⁰ Ine gɔ nɔa si inɔi zamaau, iyi à gbɔ ideu nɔi à ni, ineeu ihẽ walii nlaui ntɔ.

⁴¹ Ine gɔ nɔa mɔ à ni, ine iyi Ilaaɔ í cicauí. Amma ine gɔ nɔa à ni, beirei ine iyi Ilaaɔ í cicau á ce ku naa hai ilei Galilee.

⁴² Kukɔi ideí Ilaaɔ kù ni ine iyi Ilaaɔ í cicau á fita wai hai si dimii Davidi? Hai Betelehemu ilui Davidi takae si á naa?

⁴³ Nɔe ine nɔau à waa kpɛ nɔe na irie.

⁴⁴ Ine gɔ nɔa à bi a muu, amma ine kãma kù lesie awɔ.

Naane hai dasii ine ngboi Zuifu nɔa

⁴⁵ Nɔi woo degbe kpasɛi Ilaaɔ nɔau à nyi bi ine ngboi woo weei Ilaaɔ nɔa do Farisi nɔau. Nɔi à bee nɔa à ni, na mii í ce i kù mu Jesuu wa nɔa.

⁴⁶ Nɔi woo degbe kpasɛi Ilaaɔ nɔau à je à ni, ine kãma kù wɛɛ iyi í fɔ ide bei ineeu be.

⁴⁷ Nɔi Farisi nɔau à bee nɔa à waa ni, to, inɛ mɔ ì jɔ ineeu í dɛ iju nɔe nɔa ya.

⁴⁸ Í gbɔ bii ine ngbo gɔ walakɔ Farisi nɔau baa ine akã nɔa í dasie naane nɔi?

⁴⁹ Amma zamaau kù mà woodai Moizi. Ilaaɔ kù ceekpe nɔa.

⁵⁰ Amma si inɔi Farisi nɔau ine gɔ í wa be à ya kpoo Nikodemu. Nɔui í bɔ bi Jesu idũu wo. Iyi í gbɔ à waa fɔ beɛbe nɔi í bee nɔa í ni,

⁵¹ wooda nwa í yɔɔda nwa ka ye taalei amanɛ hai a kù gbɔ ideɛ nɔa kù mà mii iyi í ce?

⁵² Nɔi à beee à ni, asee awɔ takae mɔ inei Galileei? Cɔ si kukɔi ideí Ilaaɔ sãa sãa, i kaa ye walii gɔ iyi í fita wa hai Galilee. [

⁵³ Nɔe ine fei í ne kpasɛɛ.

8

Inaabo iyi í ce sakara

¹ Nɔi Jesu í bɔ geete iyi à ya kpe Olivie.

² Amma iju kumáe daadaakɔ í sinda í bɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ nɔe ine fei wa bɔ bi tɛɛ, nɔ í buba í lɔsi cio ku kɔ nɔa si.

³ Nɔi woo kɔ ine nɔa si wooda nɔa do Farisi nɔa à naaɔ inaabo gɔ wa bi tɛɛ iyi à muu si sakara ku ce. Nɔi à leeki si aninii zamaau.

⁴ Nɔe à sɔ Jesu à ni, Mɛɛtu, à mu abou ihɛi si sakara ku ce.

⁵ Wee Moizi í fɔ si woodae í ni dimii inaabo be ihɛ ka taa kuta ka kpa. To, awɔ mɔ, beirei ì yɔɔ.

⁶ À fɔ beɛbei ku ba a cɔ laakae nɔa a ye taaleɛ. Amma Jesu í kamba iri ile wa kɔ si ile do amaawɔ.

7 N̄ɔi à beee à mantee n̄o í dede í t̄e í s̄ɔ̄ ɲa í ni, ine iyi kù ce dulum si in̄o n̄ɛe ku tako ku ta abou kuta.

8 N̄o í k̄amba má wa k̄o si ile.

9 Iyi à gb̄o beebe ɲoi à fita ak̄a ak̄a hai ine ngbo ɲau hee ku b̄o si in̄ei ank̄aanyi ɲau. Í gbe Jesu n̄ɲu ak̄a do abou si wajue.

10 N̄ɔi Jesu í dede í t̄e má n̄o í beee í ni, abooyi, iwoi à wa. Ine ḡo kù gbe ih̄e iyi wa ye taalee má?

11 N̄ɔi abou í ni, m̄ok̄ooyi, baa ak̄a n̄ɲa kù wa ih̄e má. Jesu í ni, amu takam m̄o n̄ kaa n̄ ye taalee. Nee, amma maà ce dulum má.]

Jesui í je inya kumái andunya

12 Si anyii n̄ɲu, Jesu í ba ine ɲa ide ku f̄o má í ni, amui n̄ je inya kumái andunya. Ine iyi wa toom á ne inya kumá iyi á j̄ò ine ku ba kuw̄ee, kaa maa ne si ilu kuku.

13 N̄ɔi Farisi ɲau à s̄ɔ̄ à ni, nsei ì waa j̄ea arae seeda. Seeda kù je nt̄o.

14 N̄ɔi Jesu í je n̄ɲa í ni, baa bii n̄ wa n̄ j̄ea aram seeda, ide ɲa iyi n̄ wa n̄ f̄ou fei nt̄oi, domi n̄ mà hai bii n̄ naa n̄ n̄ò n̄ mà bii n̄ wa n̄ b̄o. Amma ine i kù mà hai bii n̄ naa hee má je bii n̄ wa n̄ b̄o.

15 Ine ì ya maa ce kiiti ɲai bei aman̄e ɲa à ya ce, amu n̄ ci ya n̄ kiiti ine k̄ama.

16 Amma baa bii í je n̄ wa n̄ kiiti ine ɲa, kiitim í s̄ia domi amu ak̄a si an kiiti ɲa, Baaba iyi í b̄em wa í w̄ee do amu.

17 À k̄o si t̄iai wooda n̄ɛe à ni seeda aman̄e minjii í je nt̄o.

18 N̄ wa n̄ j̄ea aram seeda n̄o Baaba, iyi í b̄em wa, n̄ɲu m̄o wa j̄ea ine ɲa seeda.

19 N̄ɔi à beee à ni, iwoi Baaɛu í wa. N̄ɔi Jesu í je n̄ɲa í ni, i kù mà amu takam ɲa m̄om hee má je Baam. Bii í je ì mà m̄ ɲa wo aa mà Baam n̄ou ɲa.

20 Ideu bei Jesu í f̄o waati iyi wa k̄o ine ɲa si cio bantumai kpas̄ei Ilaā bii à ya j̄ile fiāi k̄oletiu. N̄o ine ḡo kù lesie aw̄o si na iyi í j̄ò waati kù to wa tit̄a.

A kaa ȳok̄o a b̄o bii Jesu wa b̄o

21 N̄ɔi Jesu í s̄ɔ̄ ɲa má í ni, an ne n̄o aa na i ded̄em ɲa, amma aa ku ɲai si dulum du ɲe. I kaa ȳok̄o i b̄o bii n̄ wa n̄ b̄o ɲa.

22 Si bei í ni bii n̄ɲu wa b̄o a kaa ȳok̄o a b̄o be n̄ɲui í j̄ò Zuifu ɲau à bee n̄ɛe à waa ni, deb̄ei á kpa araei?

23 N̄o Jesu í ni, hai ile ih̄ei ine ì naa ɲa, amma amu hai lelei n̄ naa. Ine in̄ei andunya ɲai, amma amu n̄ kù je in̄ei andunya.

24 Na ɲoi í ce n̄ ni aa ku si dulum du ɲe ɲa. Nt̄o nt̄o, bii i kù dasi naane ɲa iyi amui n̄ je ine iyi Ilaā í cicau aa ku si dulum du ɲe ɲai.

25 N̄ɔi à beee à ni, aw̄oi yoo. N̄ɔi Jesu í je n̄ɲa í ni, n̄ s̄ɔ̄ ɲe t̄a hai sinte.

26 Ide iyi n̄ ne ku f̄o na iri n̄ɛe n̄ yeò taale n̄ɛe í kp̄o. Amma ine iyi í b̄em wa ilu nt̄oi, n̄o ide iyi n̄ gb̄o hai bi t̄ee, n̄ɲui n̄ wa n̄ sisia ine ɲa tit̄a.

27 Amma waati iyi Jesu wa f̄o beebe a kù mà hee mà idei Ilaā Baabai wa s̄ɔ̄ ɲa.

28 N̄ɔi Jesu í ni, aj̄o iyi aa so Amai Aman̄e i k̄oae lele ɲa, aj̄o n̄ɲui aa mà ɲa iyi amui n̄ je ine iyi Ilaā í cica. N̄o aj̄o n̄ɲui aa mà ɲa má iyi n̄ kù wa n̄ ce nḡoḡo do aram. Ide iyi Baaba í s̄om n̄ɲu ak̄ai n̄ wa n̄ s̄ɔ̄ ine m̄o.

29 N̄ɲu iyi í b̄em wa í w̄ee do amu. Kù j̄om amu ak̄a domi waati k̄ama fei iyi á d̄ɔ̄a sii n̄ ya n̄ ce.

30 Iyi Jesu í f̄o beebe ine nk̄p̄oi í dasie naane.

Aru ɲa do ine ɲa iyi à ne ara ɲa

31 N̄ɔi Jesu í s̄ɔ̄ Zuifu ɲa iyi à dasie naane í ni, bii ì waa jirima idem ɲa ì je m̄oc̄om ɲai nt̄o nt̄o.

32 Aa mà nt̄o ɲa n̄o nt̄ou á j̄ò i ne ara n̄ɛe.

33 N̄ɔi à j̄eaa à ni, awau t̄okui Aburhamu ɲai a kù n̄o a kù je arui ine ḡo aj̄o k̄ama. Beirei í ce ì waa s̄ɔ̄ wa ì ni aa ka ne ara nwa.

34 N̄ɔi Jesu í je n̄ɲa í ni, nt̄o nt̄o n̄ wa n̄ s̄ɔ̄ ɲei, ine iyi í ya ce dulum fei arui dulum nii í je.

35 Aru ci ya n̄o ku wa kpas̄ei laf̄ee do aj̄o fei, ama à bíei í ya wa be do aj̄o fei.

36 Na ɲoi í ce, bii amu Amai Ilaā n̄ j̄ò ì ne arae, aa ne araei nt̄o nt̄o.

37 N̄ mà iyi ine t̄okui Aburhamu ɲai. Amma ì waa de ku kpam ɲa si na iyi í j̄ò ì ci ya j̄ò idem ku buba si id̄o n̄ɛe.

38 Mii iyi ñ yε bi Baam nñui ñ wa n sō ñε, bεεbei inε mō ñ waa ce mii iyi baa nñε í sō ñε.

39 Nñi à jεaa à ni, Aburahamu í jε baa nwa. Nñi Jesu í jε nñā í ni, bii í jε inεu amai Aburahamu ñai ntō ntō, mii iyi Aburahamu í ce nñui aa ya ce ña wo.

40 Amma wee nsei í ya maa de ku kpam ñai, amu iyi ñ wa n sō ñε ide ntō iyi ñ gbō hai bi Ilaaḏ. Aburahamu kù nō kù ce dimiε ajō kāma.

41 Do nñu fei, ñ wa n sō ñei, kookoosu ña iyi baa nñε í ya ce nñui inε mō ñ waa ce.

Nñi à jεaa à ni, awa a kù jε seege ña. Ilaaḏ nñu akāi í jε baa nwa.

42 Nñi Jesu í sō ña í ni, bii í jε Ilaaḏi í jε baa nñε aa bim ña, domi hai bi Ilaaḏi ñ fita wa ñ naa ihē. N kù naa do aram, nñui í bεm wa.

43 Na mii í ce i ci ya gbō yaasei idem ña. I ci ya gbō yaasee ñai si na iyi í jō ñ kaa yōkō ña.

44 Seetam nii í jε baa nñε, nō ñ waa bi i ce idōbii baa nñεu. Hai sinte woo kpa inei. Kù waa leekí si kpāai ntō domi ntō kù wa siε. Bii wa sō ibo, í ya maa fōi bei nñu takae í yε domi ilu iboi, nō baa ilu ibo feii.

45 Amma si na iyi í jō amu ñ ya n sō ñε ntō, nñui í jō ñ kù waa dasim naane ña.

46 Yoo nñei á yōkō ku ni nñu í yε ñ ce dulum. Kù wεε. Debei, na mii í ce i ci ya dasim naane ña bii ñ wa n sō ñε ntō.

47 Inε iyi í jε ti Ilaaḏ nñui í ya gbō ide i Ilaaḏ. Si bei inε i kù jε tεε ña nñui í jō ñ ci ya gbō ideε ña.

Jesu do Aburahamu

48 Nñi Zuifu ñau à sō Jesu à ni, debei awa à ne ntō si bei à ni awōu inei Samarii, nō ñ ne inei inōko.

49 Nñi Jesu í jε nñā í ni, n kù ne inei inōko. Baam nii ñ wa n saalu, amma inε ñ kù waa saalum ña.

50 N kù wa n de bεεrei aram. Inε gōi wa dede bεεrem, nñui í nō í jε woo kiiti.

51 Ntō ntō ñ wa n sō ñei, inε iyi wa jirima idem lafēε kaa ku pai.

52 Nñi Zuifu ñau à sō à ni, bebei à mà iyi ntō ntō ñ ne inei inōkoi, domi Aburahamu í ku nō walii ñau mō à ku,

nō awō ñ ni inε iyi wa jirima ideε kaa ku pai.

53 Bala nwa Aburahamu í ku. Mà ñ tamaa awō ñ la ñ rooi? Nō walii ñau mō à ku. To, yooi awō ñ waa tamaa ñ jε.

54 Nñi Jesu í jε nñā í ni, bii amui ñ wa n de bεεrei aram, bεεre ngbei. Inε iyi wa de bεεrem nñui í jε Baam, inε iyi inε ñ ni í jε Aḏ Lafēε nñε.

55 Do nñu fei, ñ kù màa ña, amma amu ñ màa. Bii ñ ni n kù màa, ñ jε ilu iboi bei inε mō. Amma amu ñ màa nō ñ wa n jirima ideε.

56 Aburahamu, bala nñεu, í wεεò inō didō nla nla si bei á na ku yε kunaam. Í nō í yō. Iyi í yō nō inōε í dō.

57 Nñi Zuifu ñau à sō à ni, ñ kù to adō ciitaa titā, nō beirei ñ ce ñ yε Aburahamu.

58 Nñi Jesu í ni, ntō ntō ñ wa n sō ñε, ñ wεε mōm wo hai waati iyi a kù bí Aburahamu.

59 Nñi à tasi kuta à waa bi a taa, amma Jesu í manji í fita hai kpasēi Ilaaḏu í ne.

9

Jesu í jō inε gō iyi à bí fεεju í yε ilu

1 Iyi Jesu wa ne ñai í yε inε gō iyi à bí fεεju.

2 Nō mōcōε ña à beε à ni, Mεetu, na mii í ce à bí inεu ihē fεεju. Na irii dulum deei de, mà na irii dulum dii iyeò baaε ñai.

3 Nñi Jesu í jε nñā í ni, kù jε na iyi í jō ñ ce dulum, kù nō kù jε na iyi í jō iyeò baaε ña à ce dulum. Í fεεjuε dei ku ba a yε yaase bei Ilaaḏ wa ce ice siε.

4 Dasā kù ne bei aa ka ce iyi a kù ce icei inε iyi í bεm wa. Idū í maai wa si bii inε gō kaa yōkō ku ce ice.

5 Waati iyi ñ wa si andunya fei amui ñ jε inya kumái andunya.

6 Iyi Jesu í fō bεεbe í tā ñai í tu antō í takie do sāa í daa fεεjuu si ijuε.

7 Nñi í sō ñ ni, koo wεεju si inyii fatamai Siloe. (Yaasei iriu bei í jε ku bē.) Nñi fεεjuu í koo í wεεju nō í baa wa yε ilu bebei.

8 Kpaasie ña do inε ña iyi à yō ñ ya maa bara wo à ni, kù jε mōkō iyi í ya buba ku maa barau mbe ya.

⁹ Ine gɔ ɲa à ni, nɲui. Ine gɔ ɲa mɔ à ni, kù je nɲu, à jɔ njei. Nɔi inɛɛu takae í ni, amu mbe.

¹⁰ Nɔi inɛ ɲau à beee à ni, beirei í ce ijue í cɛ.

¹¹ Nɔi í sɔ ɲa í ni, inɛ iyi à ya kpe Jesuu bei í tu antɔ si sãa í sisaam si iju nɔ í sɔm í ni n bɔ fatamai Siloe n koo n wɛɛju. Nɔi iyi n koo n wɛɛju gbakã n ye ilu.

¹² Nɔ à beee à ni, iwoi inɛɛu í wa. Nɔ í ni, n kù mà.

Farisi ɲa à waa bee fɛɛju iyi í ba iriu ide

¹³⁻¹⁴ Wee í ko ajɔi kusɔmii Jesu í taki sãa do antɔ í jɔ inɛɛu í yɛɔ iluu. Nɔi à gbã inɛɛu à bɔðe bi Farisi ɲau.

¹⁵ Nɔi Farisi ɲau mɔ à beee bei í ce í yɛɔ ilu. Nɔ í je ɲa í ni, Jesu í daam sãa si iju í ni n koo n wɛɛju. Iyi n wɛɛju nɔ n ye ilu.

¹⁶ Nɔi Farisi ɲau gɔgɔ ɲa à ni, inɛ iyi í ce icɛu be kù naa hai bi Ilaaɔ, domi kù waa jirima ajɔi kusɔmi. Amma inɛ gɔ ɲa mɔ à ni, beirei ilu dulum á ce ku yɔkɔ ku ce dimii maamaakeu ihɛ. Nɔ kakɔɔ í lɔsi anini ɲa.

¹⁷ Nɔi à bee fɛɛjuu má à ni, si kuyei awɔ takae ni, beirei ì yɔɔ, awɔ iyi í jɔ ì ye ilu. Nɔ í ni, waliiii.

¹⁸ Amma inɛ ngbo ɲau a kù dasi naane iyi inɛɛu í je fɛɛju wo í bei wa yɛɔ ilu nsei. Nɔi à koo à bee iyeɔ baae ɲa

¹⁹ à ni, ama nɲeui ihɛ? Nɔ ntɔ ntɔ do fɛɛju ì buu be ɲa? Nɔ beirei í ce wa ye ilu nsei.

²⁰ Nɔi baae ɲau à ni, à mà iyi ama nwai nɔ do fɛɛju mɔi à búu.

²¹ Amma a kù mà bei í ce wa ye ilu si nsei, a kù nɔ a kù mà inɛ iyi í cɛaa ijue. Nɲu takae í la, i beee, á sɔ ɲe do arae.

²² À fɔ beebɛi si na iyi í jɔ à waa ce njo ì inɛ ngboi Zuifu ɲau. À waa ce njo ɲai si na iyi í jɔ à ce anu akã tã à ni inɛ iyi í jesi iyi Jesu í je inɛ iyi Ilaaɔ í cica a kaa je lafɛe ku naa ile bii à ya ce kutɔtɔɔ ɲa má.

²³ Nɔi í ce à ni nɲu takae í la, a beee.

²⁴ Nɔi Farisi ɲau à kpe inɛɛu má à sɔɔ à ni, fɔ ntɔ na Ilaaɔ. Awa à mà iyi inɛɛu ilu dulum nii.

²⁵ Nɔi í je ɲa í ni, amu de n kù mà dulum ku jei nje. N̄ je fɛɛju wo amma nsei n wa n ye ilu. Andi iyi n mà mbe.

²⁶ Nɔi à beee à ni, beirei do beirei í ceee. Beirei í ce í cɛ ijue.

²⁷ Nɔ í ni, n̄ sɔ ɲe tã, i kù gbɔ bei n̄ fo ɲai. Beirei í ce ì waa bi i gbɔɔ má ɲa. Mà inɛ mɔ ì waa bi i je mɔcɔe ɲai de.

²⁸ Nɔi à buu à ni, awɔi ì je mɔcɔe be mee. Awau mɔcɔi Moizi ɲai.

²⁹ Awa à mà iyi Ilaaɔ í ba Moizi ide ku fo wo, amma inɛɛu be awa a kù mà hai bii í naa.

³⁰ Nɔi inɛɛu í ni, to, ide nɲeui bei í bitim iyi i kù mà hai bii í naa ɲa. Do nɲu fei, njei í jɔ n̄ ye ilu.

³¹ Awa de à mà iyi Ilaaɔ ci ya gbɔ ide ì ilu dulum ɲa, í gbe inɛ ɲa iyi à waa jirima nɔ à waa ce idɔɔbie, ide ì lafɛe ɲai í ya gbɔ.

³² Ajɔ kãma inɛ gɔ kù gbɔ bii à cɛ ijui inɛ iyi à bí do fɛɛju.

³³ Bii kù je hai bi Ilaaɔi inɛɛu be í naa kaa yɔkɔ ku ce nkãma.

³⁴ Nɔi à sɔɔ à ni, si dulum nii à bíe mam mam. Ì tamaa awɔi aa kɔ nwa si cio? Nɔi à ganjie ku naa ile bii à ya ce kutɔtɔɔ ɲa ɲa.

Hai dasi Jesu naane ɲa à yei bei fɛɛju ɲa

³⁵ Iyi Jesu í gbɔ à lele inɛɛu ɲai í koo í yɔɔ í beee í ni, i dasi Amaí Amane naane?

³⁶ Nɔi inɛɛu í ni, mɔkɔɔyi, yooi í je Amaí Amane ku ba n dasie naane.

³⁷ Nɔi Jesu í ni, amu iyi ì waa yeu ihɛ mbe, amui n̄ wa n bae ide ku fɔ.

³⁸ Nɔ í ni, n̄ dasie naane Lafɛe. Nɔi í gule si wajue.

³⁹ Nɔi Jesu í ni, na irii kiitii n̄ naa si andunya ku ba fɛɛju ɲa a ye ilu, nɔ inɛ ɲa mɔ iyi à waa ye ilu a fɛɛju.

⁴⁰ Nɔi Farisi gɔ ɲa iyi à wa beu à gbɔ ideu ɲai à beee à ni, awa mɔ fɛɛju ɲai?

⁴¹ Nɔi Jesu í sɔ ɲa í ni, bii ì je fɛɛju ɲa, i kù ne taale ɲa. Amma si bei ì ya wɛe si inɛ ì waa ye ilu ɲa, nɲui í jɔ ì wa si dulum hee nsei ɲa.

10

Mɔndai angudã ɲa do woo degbe

1 Jesu í ni, ntò ntò ò wa n sò ñei, iné iyi í ló aroi angudā ña nò kù ló hai andeε, bii í koo í gū idí í bei í lòò, lafēε ile bata ngbai.

2 Amma iné iyi wa ló hai do andei aroi angudā ñau, lafēεi í je woo degbe angudā ñau.

3 Woo degbe arou í ya cīaai, nò angudā ñau à ya gbò imue. Nò ku kpe angudāε ña do iri nñā akā akā ku fitaò ña waduude.

4 Waati iyi í fitaò aña fei waduude nò ku cua nñā a maa tooε domi à mà imue.

5 A kaa je a too iné njoo gò, amma aa sa ku jī hai bi tēε domi a kù mà imue.

6 Jesu í kpa nñā mōndau be amma a kù gbò yaaseε.

Jesui í je woo degbe jiida

7 Njoi Jesu í sò ña má í ni, ò wa n sò ñei, amui ò je andei aroi angudā ñau.

8 Baai amu baasi iné ña iyi à cuam wa fei ile bata ngba ñai, amma angudā ñau a kù gbò ide nñā.

9 Amui ò je ande. Iné iyi í ló wa do bi tom fei á ba faaba. Á ló, á nò ku fita, nò á ba bi ku je.

10 Ile nje ci ya naa kaa ku ce ile nò ku kpa nò ku beje. Amma amu ò naai ku ba iné ña a ba kuwεε nò a nòò jiida jiida.

11 Amui ò je woo degbe jiida. Woo degbe jiida í ya jesi nñu ku kui na irii angudāε ña.

12 Amma woo ce gaanōma kù je woo degbe. Si bei angudā ñau a kù je titeε, bii í hōnne muusu nla wa naa á jò angudā ñau ku sa, nò muusu nlau ku mu angudā ñau nò iyi à gbe ñau a fangaa.

13 Á sai domi na fiái wa ce ice, kaa ne araarei angudā ñau.

14-15 Amui ò je woo degbe jiida. Si bei Baam í mà m nò amu mò ò mà, beεbe mòi ò mà angudām ña nò aña mò à mà m, nò ò jesi n ku na iri nñā.

16 Nò ò ne angudā gò ña má iyi a kù wa si arou ihē. Kù ne bei an ce iyi n kù naaò ña wa. Aa nò a gbò imum nò añaò ti tako ñau fei a je gaa akā, woo degbe mò akā.

17 Baaba í bim si na iyi í jò ò jesi n ku. An ku nò an jī má.

18 Iné kāma kaa yókò ku nya hundem. Amma amu takam nii an nyaa. Ò ne yiiko iyi an na hundem, nò ò ne yiiko iyi an gbaaò má. Beεbei Baam í dasim ku ce.

19 Iyi í fò beεbe, njoi Zuifu ñau à nyi à kpē má na irii ideu.

20 Iné gò ña à ni, í ne inei inōkoi. Sūmui. Na mii í ce ò waa gbò ideε ña mòm.

21 Nò iné gò ña mò à ni, iné iyi í ne inei inōko ci ya fò ide be ihē. Iné iyi í ne inei inōko á yókò ku cī ijui fεεju ña?

Zuifu ñau à kasi Jesu

22 Waati í to iyi aa ce jingau gò Zeruzalemu iyi à ya ni Kpasēi Ilaaò ku teese. Waati beεbe sukui tūtūi.

23 Nò Jesu í wa bantumai kpasēu wa ne ikpa akāi ileu iyi aa ya kpe bantumai Salomō.

24 Njoi Zuifu ñau à kaakoε à beεε à ni, hee waati yoomai aa jò sika iyi à wεεò ku kpa iri. Bii awoi ò je iné iyi Ilaaò í cicau ntò ntò, sò wa sāa sāa.

25 Njoi Jesu í je nñā í ni, ò sò ñe tā, amma í kù dasim naane ña. Ice iyi ò wa n ce nñui wa jea iné ña sēdam. Ò wa n cooi do irii Baam.

26 Amma í ci ya dasim naane ña domi í kù wa si inōi angudām ña.

27 Angudām ña à ya gbò ide ku fòm. Ò mà ña nò à ya maa toom.

28 Nò ò mu nñā kuwεε hai tā, a kaa ku ajo kāma, nò iné gò mò kaa yókò ku lakati ña hai si awòm pai.

29 Baam nii í muum nò í la í re iné fei. Iné gò kù wεε iyi á yókò ku lakati ña hai si awoi Baam.

30 Nò amu do Baam fei akāi.

31 Iyi Zuifu ñau à gbò beεbe njoi à tasi kuta à waa bi a taa má.

32 Njoi Jesu í sò ña í ni, do gbugbāi Baam ò ce ice jiida nkpò si waju nñe. Na ice yoomai ò waa bi í tam kuta ña.

33 Njoi Zuifu ñau à jeaa à ni, a kù waa bi ka tae kuta na ice jiida ñau, amma si na iyi í jò ò waa bu Ilaaò, domi awou amanai nò ò waa bi í ce arae Ilaaò.

34 Njoi Jesu í ni, à kò ide gò si tiai wooda nñe. Ideu wa fò idei amanε ña, í ni, inje amanε ña, inje mò Ilaaò.

35 Nɔ Jesu í sɔ̄ ɲa má í ni, à mà iyi kukɔi idei Ilaaɔ̄ ntɔi wa fɔ̄ do ajɔ fei. To, si ideu ihē Ilaaɔ̄ takae wa kpe inɛ ɲa iyi à gbɔ̄ ideu Ilaaɔ̄, ma irei.

36 Bii bɛɛbei, beirei í ce ì ni ñ wa n bu Ilaaɔ̄ ɲa si na iyi í jò ñ ni amuu Amaí Ilaaɔ̄i. Nɔ amu takam mɔ̄ Baabai í cicaam nɔ̄ í bɛm wa si andunya.

37 Bii n kù wa n ce icei Baam i maà dasim naane ɲa.

38 Amma bii ñ wa n coo, baa bii i kù dasim naane ɲa, i dasi icem naane ku ba i mà sãa sãa ɲa iyi Baaba í wa sim nɔ̄ amu mɔ̄ ñ wa si Baaba.

39 Iyi à gbɔ̄ bɛɛbe ɲɔi à waa de kpãa má a ba a muu, amma Jesu í gbã si ɲa,

40 nɔ̄ í nyi icei idoi Zuudēe má bii Zāa í tako í dasi inɛ ɲa inyiu. Tengí bei í koo í wa,

41 nɔ̄ inɛ nkpɔ̄ í bɔ̄ bi tɛɛ. Nɔi inɛ ɲa à ni, Zāa kù ce maamaake kãma, amma ide iyi í fɔ̄ si gãmei inɛu ihē fei ntɔi.

42 Nɔ̄ inɛ nkpɔ̄ nkpɔ̄ í dasiɛ naane tengi bɛ.

11

Ikuí Lazaa

1 Mɔ̄kɔ̄ gɔ̄ iyi à ya kpe Lazaa kù waa nɛ baani. Betanii í je ilue, nɔ̄ ilui Maari do Maata mɔ̄m bɛ.

2 Lazaa u wecí ɲɲai. Maariui í je inaabo iyi á na ku fãsi tulare si isei Jesu nɔ̄ ku gbãa do ntɔi iriɛ.

3 Nɔ̄i wecí minjii Lazaa ɲau à samba si Jesu anu à ni, Lafēɛ, kpaasi jiidae kù waa nɛ baani.

4 Iyi Jesu í gbɔ̄ ideu ɲɔi í ni, bɔ̄ɔu kaa kpaa, amma na irii bɔ̄ɔeu inɛ ɲa aa ye amboei Ilaaɔ̄ do ti amu iyi ñ je Amaɛ.

5 Wee Jesu í bi Maata do ifɔ̄e do wecí ɲa Lazaa.

6 Baa do iyi í gbɔ̄ baani hai nei Lazaa u, í ce ajɔ minji má ilu bii í wau.

7 Si anyiɛ nɔ̄ í sɔ̄ mɔ̄cɔ̄e ɲa í ni, ka nyi ilei Zudee má.

8 Nɔ̄i mɔ̄cɔ̄e ɲa à ni, Mɛetu, si ajɔ minjiu ihē bei à bi a tae kuta, nɔ̄ ì waa bi i nyi bɛ má?

9 Nɔ̄i Jesu í bee ɲa í ni, ajɔ akã lɛeu feloi í nɛ. Kù je maateji ba. Bii inɛ gɔ̄ wa nɛ dasã kaa koose domi wa ye inya kumáí andunya.

10 Amma inɛ iyi wa nɛ idũ á koose domi inya kumá kù wɛɛa.

11 Bɛɛbei Jesu í sɔ̄ ɲa. Nɔ̄ í fɔ̄ má í ni, kpaasi nwa Lazaa wa sí njooi mɛɛ, amma an koo n jũu.

12 Nɔ̄i mɔ̄cɔ̄e ɲau à sɔ̄ à ni, Lafēɛ, bii í je wa sí njooi í sía. Á ba iri.

13 Wee ikui Lazaaí Jesu í fãa, amma aɲa à tamaa bei idei njoo alalai í fãa.

14 Na ɲɔi í jò Jesu í sɔ̄ ɲa do yaaseɛ í ni, Lazaa kù wɛɛ.

15 Amma na iri ɲɲei ñ wɛɛò inɔ̄ didɔ̄ si na iyi í jò n kù wa bɛ hee n jò ku ba iri. Bɛbei ɲɲu bɛ á jò ì dasim naane ɲa. I nɛ ka bɔ̄ bi tɛɛ.

16 Nɔ̄i Tomaa iyi à ya kpe Sìkàu í sɔ̄ mɔ̄cɔ̄ kpaasiɛ ɲa í ni, to, i jò ka koo ka ku do Mɛetu ajɔ.

Jesu í je kujji iku ɲa nɔ̄ ɲɲui í je kuwɛɛ

17 Nɔ̄i Jesu do mɔ̄cɔ̄e ɲau à bɔ̄ Betani bɛ. Iyi à to, à koo à ba à si Lazaa tã hee í ce ajɔ mɛɛ.

18 Wee kujji Betani do Zeruzalemu kù re kilo mɛɛta.

19 Nɔ̄ hai Zeruzalemu bɛ Zuifu nkpɔ̄ gɔ̄ ɲa mɔ̄ à naa bi Maata do Maari à naa ku ce ɲa fɔ̄ si bei wecí ɲɲa kù wɛɛ.

20 Iyi Maata í gbɔ̄ Jesu wa naa, ɲɔi í bɔ̄ ku koɛ. Amma Maari wa buba kpasɛ.

21 Nɔ̄i Maata í sɔ̄ Jesu í ni, Lafēɛ, bii í je ì wa ihē wo wecí m kaa ku.

22 Amma ñ mà baa nsei mii iyi aa tɔ̄ Ilaaɔ̄ fei á muuɛ.

23 Nɔ̄i Jesu í sɔ̄ í ni, wecíɛ á jì wa má.

24 Nɔ̄i Maata í ni, ntɔi, ñ mà iyi ajɔi ankãanyi iku ɲa aa jì hai si bale. Nɲu mɔ̄ á jì ajɔ ɲɲu bɛ.

25 Nɔ̄i Jesu í sɔ̄ í ni, amui ñ je kujji iku ɲa nɔ̄ ñ je kuwɛɛ. Inɛ iyi í dasim naane á maa wɛɛi baa bii í ku.

26 Nɔ̄ inɛ iyi í wɛɛ nɔ̄ í dasim naane kaa ku ajɔ kãma. Ì dasi ideu bɛ naane?

27 Nɔ̄ Maata í jeaa í ni, oo Lafēɛ, ñ dasi naane iyi a wɔ̄i ì je Kirisi, Amaí Ilaaɔ̄, iyi à ni á na ku naa si andunya.

Jesu wa kpata

28 Iyi Maata í fɔ̄ bɛɛbe í tã ɲɔi í koo í kpe Maari ifɔ̄e wa í sɔ̄ do gundu í ni, Mɛetu í to wa, wa kpeɛ.

29 Iyi Maari í gbɔ̄ bɛɛbe ɲɔi í dede do saasa í bɔ̄ bi tɛɛ.

30 Wee Jesu kù lɔ wa inɔ ilu titā, amma í wa tengi bii Maata í kòdu.

31 Zuifu ɲa iyi à bɔ Maari ku ce fɔɔ kpasɛɛ, à yɛ í dede í fita do saasa. Nɔi à tooɛ. À tamaa wa bɔ ku kpata bi balɛui.

32 Nɔi Maari í to bii Jesu í wau. Iyi í yɔɔ ɲɔi í sɛɛbata si wajuɛ í sɔɔ í ni, Lafɛɛ, bii í wa ihɛ wo wecɪm kaa ku.

33 Iyi Jesu í yɛ wa kpata nɔ Zuifu ɲa mɔ iyi à tooɛ wau à waa kpata, ideu í fɔ inɔɛ jiida jiida hee wa yaya.

34 Nɔi í bee ɲa í ni, iwoi ì suu ɲa. Nɔ à sɔɔ à ni, Lafɛɛ, naa cɔ.

35 Nɔi Jesu í kpata.

36 Nɲui í jɔ Zuifu ɲau à ni, i cɔ zaka bei í buu.

37 Amma gɔgɔ ɲa à ni, inɛɛu ihɛ í jɔ fɛɛju ɲa à yɛ ilu. Kaa yɔkɔ ku ganji Lazaa ku maà ku wo?

Kujti Lazaa hai si bale

38 Nɔi inɔ ku fɔu í jɔ Jesu í yaya má, nɔ í bɔ bi balɛu. Wee balɛu si lɔɔmai iri kuta gɔi í wa nɔ à dɪ andɛɛ do kuta nla gɔ má.

39 Nɔi Jesu í ni, i tale kutau hai bɛ ɲa. Amma Maata wecɪi inɛ iyi í kuu í sɔɔ í ni, Lafɛɛ, bii í wa í sãmi wa nu tã domi hai waati iyi à dasiɛ bale í to ajɔ mɛɛ wa nnyi.

40 Nɔi Jesu í beɛɛ í ni, i jɔ ñ sɔɛ ñ ni bii ì dasim naanɛ aa yɛ amboei Ilaaɔ mɛɛ.

41 Si anyiɛ ɲɔi à tale kutau hai bɛ. Nɔ Jesu í wu iju lele í ni, Baam, ñ wa n saabue si na iyi í jɔ ì gbɔ kutɔɔm.

42 Amu takam ñ mà iyi waati kãma fei ì ya maa gbɔ idem, amma ñ fɔ bɛɛbei na inɛ ɲa iyi à waa leekɪ ihɛ ku ba a dasi naanɛ iyi awɔi ì bɛm wa.

43 Iyi í fɔ bɛɛɛɛ í tã ɲɔi í la hee lele í ni, Lazaa, fita wa hai bɛ.

44 Nɔi í fita wa hai inɔ balɛu do acɔ iyi à woɔ awɔɛ ɲa do isɛɛ ɲa do iriɛ. Nɔi Jesu í ni, i fũu í jɔ ku nɛ ɲa.

Inɛ ɲa à waa busi nje a ba a kpa Jesu

45 Nɔi Zuifu ɲa iyi à naa bi Maariu, nkpɔ ɲa í dasi Jesu naanɛ iyi à yɛ mii iyi í ce.

46 Amma gɔgɔ ɲa à nyi à koo à sɔ Farisi ɲau mii iyi Jesu í ce.

47 Nɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau do Farisi ɲau à tɔtɔ inɛ ngboi woo ce

kiiti ɲau mɔ à bee nje à waa ni, beirei aa ka ce. Inɛɛu wee í wasi maamaake nkpɔ nkpɔ ku ce.

48 Bii à jɔ wa ce bɛɛɛɛ wa koo inɛ fei á na ku dasiɛ naanɛ. Nɔ inɛi Romu ɲa aa naa a legɛ kpasɛi Ilaaɔ, nɔ a ko dimi nwa.

49 Amma Kaifu iyi í jɛ woo wee nla si adɔ ɲɲu bɛ, í wa inɔ ɲɲa, nɔ í sɔ ɲa í ni, i kù mà nkãma ɲa.

50 I kù mà ɲa iyi aranfãani nwai inɛ akã ku ku si agbei dimi nwa ɲa? Si bɛɛɛɛ dimi nwau fei kaa ce nfe má.

51 Wee, ide iyi í fɔu bɛ, kù jɛ hai si lasabui ɲɲu takãɛi wa naa. Amma si na iyi í jɔ í jɛ woo wee nla si adɔ ɲɲu, na ɲɔi í jɔ í ce walii Jesu ku ku si agbei dimii Zuifu ɲa.

52 Kù nɔ kù jɛ si agbei aɲa akãi á ku, amma á kui ku ba kú jɔ amai Ilaaɔ ɲa iyi à wa bii fei a jɛ akã.

53 Nɔi í jɔ hai ajɔ ɲɲu à waa busi nje a ba a kpa Jesu.

54 Na ɲɔi í jɔ Jesu ci ya maa dabii si inɔi Zuifu ɲau má si bantuma, amma í nɛ hai bɛ í bɔ ilɛ iyi í wa kɔkɔi gbabua gɔ si ilu gɔ iyi à ya kpe Efaraimu. Nɲu do mɔcɔɛ ɲa à koo à buba ilu bɛ.

55 Wee jingauí Zuifu ɲa iyi à ya kpe Iku ku kua í maai wa. Nɔ hai ilɛɛko ɲa inɛ nkpɔ í bɔ kuwee ku ce Zeruzalemu ku ba a má hee jingauu ku maà to wa.

56 Nɔi à waa dɛdɛ Jesu, nɔ à leekɪ bantumai kpasɛi Ilaaɔ à bee nje à waa ni, beirei ì waa lasabu ɲa. Ma kù waa naa jingauí ya.

57 Wee inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do Farisi ɲa à na wooda à ni bii inɛ gɔ í mà bii Jesu í wa ku sɔ aɲa a koo a muu.

12

Maari í fãsi tulare si isei Jesu

(Cɔ Matie 26:6-13; Maaku 14:3-9)

1 Si ajɔ mɛɛfa iyi í gbe jingauí Iku ku kuau ku bei ku to wa, ɲɔi Jesu í bɔ Betani. Bei Lazaa inɛ iyi Jesu í jɪ hai si balɛu í wa.

2 Ilu bei à cea Jesu ije wa jɛ. Maata wa gbɔ ɲɲa nɔ Lazaa í wa si inɔ ɲɲa.

3 Wee Maari í nɛ tularei fia nkpɔ gɔ iyi à ce do ikpoi naadi alala, zakai bubui kilo. Nɔi í koo í soo í naa í fãsi

isei Jesu, nɔ́ í gbāa do ntoí iriɛ. Nɔ́i inunui tulareu í gba kpasɛu fei.

⁴ Nɔ́i inɛ akāi mɔ́cɔ́i Jesu ɲau iyi à ya kpe Zudasi Isikariɔ́ti inɛ iyi á zambaɛu í ni,

⁵ fiaí tulareu ihɛ́ á yɔ́kɔ́ ku to fiaí icɛi adɔ́ akā. Na mii í jò a kù taa ka kpɛ́a ilu are ɲa fiaú.

⁶ Iyi wa fɔ́ bɛɛbɛ kù jɛ wa ce araareí ilu are ɲau fa, amma si na iyi í jò í jɛ ile dei. Nɲui í ya maa mu bɔ́gɔ́i fia ɲɲau, nɔ́ í ya maa ce ilei fia iyi à ya dasiú.

⁷ Amma Jesu í ni, jò abou si laakae. Amui í jilɛa ku ba ku fāsím a bei a sim.

⁸ Waati kāmá fei aa nɛ ilu are ɲa si inɔ́ nɲɛ, amma amu i kaa nɛm do ajɔ́ fei ɲa.

À waa de kpāa a kpa Lazaa

⁹ Zuifu nkpɔ́ í gbɔ́ iyi Jesu í wa Betani, nɔ́ à bɔ́ bɛ. Kù jɛ na Jesu nɲu akā, amma à waa bi à yɛ Lazaa iyi Jesu í jǐ hai si balɛu.

¹⁰ Amma inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ́ ɲau à waa busi nɲɛ a ba a kpa Lazaa mɔ́,

¹¹ domi na iriɛi Zuifu nkpɔ́ gɔ́ ɲa à fita hai bi tu ɲa à dasi Jesu naanɛ.

Jesu wa lɔ́ inɔ́ ilu Jeruzalɛmu

(Cɔ́ Matie 21:1-11; Maaku 11:1-11; Luku 19:28-40)

¹² Iju kumáɛ ɲɔ́i zamaa iyi í naa jingauu í gbɔ́ iyi Jesu wa naa Zeruzalɛmu.

¹³ Nɔ́i à so wuai kpakpa à waa bɔ́ ku koɛ. Á dɔ́ anu hee lele à waa ni, à waa saabue. Á dɔ́ lafɛɛ ku weɛ, awɔ́ iyi í waa naa do iriɛ. Ilaaɔ́ ku weɛ, awɔ́ Ilaalui Izireli*.

¹⁴ Jesu wee í ba ama gbankɛɛ gɔ́ wa gū. Bɛɛbei í ce si bei kukɔ́i ideí Ilaaɔ́ wa fɔ́ í ni,

¹⁵ I maà ce nɲo, inɛ inɛi Siɔ́ ɲa.

I cɔ́ ilaalu nɲɛ í gū ama gbankɛɛ, wa naa.

¹⁶ Ide ɲau bɛ mɔ́cɔ́i Jesu ɲau a kù gbɔ́ yaaseɛ waati bɛɛbɛ, amma waati iyi í nyi lelei Á dɔ́ do amboeɛ, à ye gigi iyi mii ɲau fei à kɔ́ si kukɔ́i ideí Ilaaɔ́ na iriɛ, à nɔ́ à ceaa fei ndɛɛ.

¹⁷ Inɛ ɲa iyi à wa bɛ do Jesu ajɔ́ waati iyi í kpe Lazaa í jūu hai si balɛu, aɲa fei à waa sisia inɛ ɲa mii iyi Jesu í ce.

¹⁸ Nɔ́i í jò zamaau fei í bɔ́ ku koɛ bɛɛbɛ domi à gbɔ́ baauí maamaake iyi í ceu.

¹⁹ Na nɲu, Farisi ɲau à fɔ́ aɲa duusɔ́o à waa ni, i kù yɛ à mɔ́ngɔ́ inɛɛu ihɛ́i mam mam? Wee inɛi andunya ɲa fei à waa tooɛ.

Gɛɛki gɔ́ ɲa à waa de Jesu

²⁰ Wee Gɛɛki gɔ́ ɲa à wa si inɔ́i inɛ ɲa iyi à naa Zeruzalɛmu Ilaaɔ́ ku gulea waatii jingauu.

²¹ Nɔ́i à bɔ́ bi Filipu inɛi Besaida si ilei Galileeu, à ni, mɔ́kɔ́yi, à waa bi Jesu ku yɛ.

²² Nɔ́i Filipu í koo í sɔ́ Anderee, nɔ́ Anderee do Filipu à koo à sɔ́ Jesu.

²³ Nɔ́i Jesu í sɔ́ ɲa í ni, awaati í to mbe bei bii inɛ ɲa aa yɛ amboei amu Amaí Amanɛ.

²⁴ Ntɔ́ ntɔ́ n wa n sɔ́ ɲɛi, bii ijui iya kù cuku si ile kù ku, nɲu akāi á maa weɛ. Amma bii í ku á bí iju nkpɔ́ nkpɔ́.

²⁵ Inɛ iyi í bi kuwɛɛɛ á na ku kuaɛ. Inɛ mɔ́ iyi kù saalu kuwɛɛɛ ngɔ́gɔ́, sɔ́lɔ́i kuwɛɛ hai tǎi lafɛɛ wa ce.

²⁶ Inɛ iyi í weɛ na irim ku toom wa. Nɔ́ bii n wa, bei lafɛɛ mɔ́ á wa. Bii inɛ gɔ́ í weɛ na irim, Baam á cea lafɛɛ bɛɛɛ.

Jesu wa fɔ́ ideí ikue

²⁷ Nɔ́i Jesu í ni, nsei inɔ́m í fɔ́ jiida jiida. N kù mà baa beirei an fɔ́. Mà n tɔ́ Baaba ku nyam si wahala iyi á bam nseiú ihɛ́i ya. Aawo, n kaa n ce bɛɛbɛ domi na nɲui í jò n naa.

²⁸ Baaba, jò iriɛ ku nɛ bɛɛɛ. Iyi Jesu í fɔ́ bɛɛbɛ ɲɔ́i à gbɔ́ ide ku fɔ́ gɔ́ wa hai lele í ni, n jò ì nɛ bɛɛɛ tǎ nɔ́ an jò ku kɔ́si má.

²⁹ Iyi inɛ ɲa iyi à wa beu à gbɔ́ ide ku fɔ́, ɲɔ́i à ni, kulai ijli. Nɔ́i inɛ gɔ́ ɲa mɔ́ à ni, amaleka gɔ́i wa baa ide ku fɔ́.

³⁰ Nɔ́ Jesu í sɔ́ ɲa í ni, kù jɛ na irim nii à gbɔ́ ide ku fɔ́ bɛ, amma na iri ɲɲɛi.

³¹ Nsei ajɔ́ í to wa mbe si bii Ilaaɔ́ á kiiti inɛi andunya ɲa. Bɛɛɛi aa lele Seetam ilaalui andunyaú.

* 12:13 à waa saabuɛ Do feei gɛɛki hozanai à ya ni.

³² Waati iyi aa som hai ile a kōam lele, waati bēbei an fa inē fei wa bi tom.

³³ Si ideu bē Jesu wa sisi yaase bei n̄ju á kui.

³⁴ N̄oi zamaau í s̄o í ni, à gb̄o si tiai wooda nwa iyi inē iyi Ilaaḍ í cicau á maa wēei hee do aj̄o fei. Beirei í ce ì waa ni kù nē bei á ce iyi a kù so Amaí Amanē hai ile a kōae lele. Yooi í je Amaí Amanēu.

³⁵ N̄oi Jesu í s̄o ḡa í ni, í gbe keeke iyi inya kumá kaa wa anini n̄ne má. Í s̄ia i ya maa nē si waati iyi ì nē inya kumá ḡa ku ba ilu kuku ku maà na ku boe ḡe, domi inē iyi wa nē si ilu kuku ci ya mà bii wa b̄o.

³⁶ Na n̄ju, i dasi inya kumá naane waati iyi ì n̄o ḡa ku ba i je amai inya kumá ḡa.

Zuifu ḡa a kù dasi Jesu naane

Iyi Jesu í f̄o bēbei í t̄a ḡoi í dede hai in̄o n̄ja í nē í koo í manji.

³⁷ Baa do iyi í ce maamaake nkp̄o fei si waju n̄ja a kù dasiē naane.

³⁸ Bēbei ide iyi walii Ezai í f̄ou í ce. Í ni,

Laf̄ē, yooi í dasi waaZO nwa naane.

Mà bi yooi Laf̄ē í nyisi gbugb̄ae.

³⁹⁻⁴⁰ Walii Ezai í f̄o má í ni,

Ilaaḍ í f̄eju ḡa,

Ku ba a maà ye ilu.

N̄o í j̄ò id̄o n̄ja í le

Ku ba a maà mà do bisi n̄ja.

Í ce bēbei ku ba a maà na a kpaasi id̄o n̄o n̄ju ku j̄ò a ba iri.

N̄oi í j̄ò a kù ȳk̄o a kù dasi naane.

⁴¹ Ezai í f̄o bēbei si na iyi í j̄ò í ye amboei Jesu n̄o í f̄o ide na iriē.

⁴² Do n̄ju fei, baa inē ngboi Zuifu ḡau nkp̄o í dasi Jesu naane. Amma si bei à waa ce n̄joi Farisi ḡau a kù jesi si bantuma ku ba a maà na a ganji ḡa ile bii à ya ce kut̄t̄o ḡau ku b̄o má.

⁴³ A kù waa bi a lele aḡa hai bei si na iyi í j̄ò saabui amanē ḡai à bi í re ti Ilaaḍ.

Idei Jesui á ye taalei inē ḡa

⁴⁴ N̄oi Jesu í f̄o ide hee lele í ni, inē iyi í dasim naane, kù je amu ak̄ai í dasi naane, í dasi inē iyi í b̄em wa m̄o naane.

⁴⁵ Bēbe m̄oi inē iyi í ye m̄o í ye inē iyi í b̄em wai.

⁴⁶ Amui n̄ je inya kumá, n̄o n̄ naai si andunya ku ba inē iyi í dasim naane fei ku maà wa si ilu kuku má.

⁴⁷ Inē iyi í gb̄o idem n̄o kù waa saaluē, kù je amui an ye taalei laf̄ē. Amu n̄ naai n na n faaba inē andunya ḡa, n kù naa ku ye taale n̄ja.

⁴⁸ Inē iyi í k̄osim n̄o kù gb̄a idem, í nē mii iyi á ye taalei laf̄ē. Ide ḡa iyi n̄ f̄o, n̄jui á ye taalei laf̄ē si aj̄oi ank̄anyiu.

⁴⁹ Ideui á ye taale si na iyi í j̄ò n kù wa n f̄o ide do yiikoi aram, amma Ilaaḍ Baaba takaei í s̄m ide ḡa iyi an f̄o. N̄jui í n̄o í b̄em wa.

⁵⁰ N̄ mà iyi ide ḡa iyi í s̄m ḡau kuwēe hai t̄ai á je k̄k̄o n̄ja. N̄oi í j̄ò ide iyi n̄ wa n f̄o, n̄ wa n f̄oi bei Baaba í s̄m.

13

Jesu í wiē isei m̄oc̄e ḡa

¹ Aj̄o iyi bii iju í má á je jingauí Iku ku kuau í to. N̄o Jesu í mà iyi waatii n̄ju í to m̄be n̄ju ku nē hai andunya n̄ju ku b̄o bi Baaí n̄ju. Hai sinte hee ku baa nsei í nē kubii inēe ḡa, n̄o kubi n̄ja iyi í n̄eu í b̄òdi hee k̄o.

² N̄oi Jesu do m̄oc̄e ḡa à waa je aj̄o. Wee Seetam í tale si Zudasi Isikarioti amai Sim̄oḡu ku zambae t̄a.

³ Jesu takae í mà iyi Ilaaḍ Baaba í daa n̄ju mii fei si aw̄o, í n̄o í mà iyi n̄ju í naai hai bi Ilaaḍ n̄o n̄ju wa nyi bē má.

⁴ N̄oi í dede hai bi ku j̄eu í b̄o kumb̄oe í j̄il̄o, n̄o í so ac̄o ḡo í d̄i si kpaakae.

⁵ N̄oi í bu inyi si j̄e wa wiēò kut̄ei m̄oc̄e ḡa n̄o wa gb̄aa do ac̄o iyi í d̄i si kpaakae.

⁶ Iyi í to si Sim̄oḡ Piēe ḡoi Piēe í beēe í ni, Laf̄ē, aw̄oi aa wiē kut̄em?

⁷ N̄o Jesu í j̄eaa í ni, i kù mà mii iyi n̄ wa n ce nsei, amma bii í k̄ōsi aa na i mà.

⁸ N̄oi Piēe í ni, aawo, aw̄o si aa wiem kut̄em pai. N̄oi Jesu í s̄o í ni, bii n kù wiē kut̄e i kaa je inem má.

⁹ N̄oi Sim̄oḡ Piēe í ni, debei Laf̄ē, kù je kut̄em n̄ju ak̄ai aa wiē m̄eē, wiē aw̄om do irim fei.

¹⁰ N̄oi Jesu í s̄o í ni, inē iyi í wē t̄a kù nē bukaatai ku wē má í gbe isēe ḡa ku

ba ku má mam mam. Ine ì má, amma kù je ine fei.

¹¹ Wee Jesu í mà iné iyi á zamba n̄ju tã, n̄oi í jò í ni kù je āna feii à má.

¹² Iyi í wié kute n̄ja n̄a í tã, n̄oi í so kumbooé í dasi, n̄o í nyi agbée má í bei í bee n̄a í ni, ì mà yaasei icé iyi ñ ce n̄jeu be n̄a?

¹³ Ì ya maa kpem M̄etu do Laf̄e n̄a. Nt̄oi ì waa f̄o n̄a, domi bebei ñ je.

¹⁴ To, bii amu iyi ñ je Laf̄e do M̄etu n̄je ñ wié kute n̄je n̄a, í s̄ia in̄e m̄o i ya wié kutei n̄je n̄a.

¹⁵ Yaase jiidai ñ nyisi n̄e be ku ba in̄e m̄o i ya cea n̄je bei ñ ce n̄je.

¹⁶ Nt̄o nt̄o ñ wa n s̄o n̄ei, woo ce icé ci ya la ku re iné ngboe. Bebe m̄oi iné iyi à be ci ya la ku re iné iyi í b̄o.

¹⁷ Nsei wee ì mà yaasei iyi ih̄e n̄a. Bii ì waa coo n̄a, aa ne in̄o did̄o n̄a.

¹⁸ Kù je in̄e feii ñ wa n f̄aa. Ñ mà iné n̄a iyi ñ cicai. Amma kù ne bei á ce iyi kuk̄oi ideii Ilaā kù k̄o. Kuk̄ou í ni, iné iyi wa bam ku je āj̄o, n̄jui í sinda í je mb̄eem.

¹⁹ Hai nsei ñ wa n s̄o n̄ei hee ide n̄au ku maa ce ku ba bii í na í ce i dasi naane n̄a iyi amui ñ je iné iyi ñ ni ñ j̄e.

²⁰ Nt̄o nt̄o ñ wa n s̄o n̄ei, iné iyi í gba iné iyi ñ be, amui í gba. N̄o iné iyi í gbam, iné iyi í bem wai í gba.

Jesu wa f̄o iyi Zudasi á zamba n̄ju
(C̄o Matie 26:20-25; Maaku 14:17-21; Luku 22:21-23)

²¹ Iyi Jesu í f̄o bebe í tã, n̄oi in̄e í f̄o kaa kaa. N̄oi í s̄o n̄a s̄aa s̄aa í ni, nt̄o nt̄o an s̄o n̄e, iné ak̄a n̄jei á zambam.

²² N̄oi m̄oc̄o n̄au à waa c̄o n̄je domi a kù mà iné iyi wa f̄aa.

²³ Wee iné ak̄a n̄ja, iné iyi Jesu í bi jiidai jiidau, wa gbesi gend̄ei Jesu.

²⁴ N̄oi Sim̄o Pīe í ceaa nyinda do aw̄o ku bee Jesu yooi wa f̄aa.

²⁵ N̄oi m̄oc̄o iyi wa gbesi gend̄ei Jesuu í beee í ni, Laf̄e, yooi ì waa f̄aa.

²⁶ N̄oi Jesu í j̄eaa í ni, an bu kili n̄o n gusi aye, iné iyi ñ na, laf̄ei. N̄oi í bu kiliu í na Zudasi amai Sim̄o Isikarioti.

²⁷ Hai waati iyi Zudasi í gba kiliu gbak̄a Seetam í l̄o siei. N̄oi Jesu í s̄o í ni, mii iyi aa ce, coo do njuma.

²⁸ Amma si in̄o n̄ja iné ḡo kù mà mii iyi í j̄o í s̄o bebe.

²⁹ Si bei Zudasii wa mu b̄oḡoi fia n̄jau, n̄oi í j̄o iné ḡo n̄a à tamaa Jesu í ni koo ra nḡoḡo wa iyi āna aa j̄eð jingau walak̄o wa s̄o ku mua ilu are n̄a fia.

³⁰ Iyi Zudasi í gba ciliu í mi gbak̄a n̄oi í fita. Wee í ko id̄u í d̄u.

Wooda tit̄o

³¹ Iyi Zudasi í fita n̄oi Jesu í ni, bebei iné n̄a aa ye amboei amu Amai Amane, n̄o aa ye ti Ilaā m̄o na irim.

³² Si bei iné n̄a aa ye amboei Ilaā na irim, n̄ju tak̄ae á j̄o a ye ti amu m̄o. Á coo m̄oi kaa k̄e.

³³ In̄e baak̄om n̄a, waati keekei í gbe iyi an wee do in̄e, n̄o si anyie aa na i maa d̄ed̄eem n̄a. Amma ide iyi ñ s̄o Zuifu n̄au n̄jui ñ wa n s̄o in̄e m̄o be nsei. I kaa ȳok̄o i b̄o bii ñ wa n b̄o n̄a.

³⁴ Wooda tit̄o iyi ñ wa n jile n̄je wee, i ya bi n̄je n̄a. Si bei ñ bi n̄e, in̄e m̄o i ya bi n̄je n̄a.

³⁵ Bii ì bi n̄je n̄a, iné fei á mà iyi ì je m̄oc̄om n̄a.

Jesu wa f̄o iyi Pīe á j̄a ku ni n̄ju kù m̄aa

³⁶ N̄oi Sim̄o Pīe í bee Jesu í ni, iwoi ì waa b̄o Laf̄e. N̄oi Jesu í j̄eaa í ni, bii ñ wa n b̄o i kaa ȳok̄o i toom nsei, amma bii í k̄osi aa toom wa be.

³⁷ N̄oi Pīe í beee í ni, Laf̄e, beirei í ce n kaa n ȳok̄o n tooe nsei. Ñ tã s̄olu n na kuw̄eem na irie.

³⁸ N̄oi Jesu í j̄eaa í ni, ì tã s̄olu i na kuw̄eee na irim do nt̄o? Nt̄o nt̄o ñ wa n s̄oi, hee aj̄e ku maa k̄o aa j̄a ise gb̄eeta i ni i kù m̄am.

14

Jesui í je kp̄aa iyi wa b̄o bi Baaba

¹ N̄oi Jesu í s̄o m̄oc̄e n̄a í ni, i maà ya wee do in̄o ku f̄o n̄a. I dasi Ilaā naane n̄o i dasim naane n̄a.

² Bi ku wa í kp̄o kpas̄ei Baam. N̄o wee ñ wa n koo be n koo n ce n̄je s̄olui bi ku wa. Bii kù je nt̄o, n kaa n s̄o n̄e.

³ Bii ñ koo ñ ce n̄je bi ku wa ñ tã an nyi wa má, n naa n gb̄a n̄e n b̄o n̄e bi tom ku ba in̄e m̄o i wa bii ñ wa.

⁴ Bii ñ wa n b̄o ì mà kp̄au n̄a.

5 Nɔi Tomaa í ni, Lafɛɛ, a kù mà baa bii ì waa bɔ mɔm. Beirei aa ka ce ka mà kpāau.

6 Nɔi Jesu í jεaa í ni, amui ñ je kpāa, do ntɔ, do kuwεε. Inε kāma kaa bɔ bi Ilaaɔ Baaba bii kù je hai do bi tom.

7 Bii ì mà̀m ηa, aa mà̀m Baam ηa. Nɔ hai nsei ì mà̀m ηa ì nɔ ì yɔɔ ηa.

8 Nɔi Filipu í ni, Lafɛɛ, nyisi wa Baaba, nηu be á to wa.

9 Nɔi Jesu í jεaa í ni, Filipu, hai kukpei ñ wa inɔ nηe ihɛ nɔ ì kù mà̀m? Inε iyi í yem í ye Ilaaɔ Baabai. To, na mii í ce ì waa ni, nyisi wa Ilaaɔ Baaba má.

10 I kù dasi naane iyi ñ wa si Ilaaɔ Baaba, nɔ Ilaaɔ Baaba mɔ í wa sim ni? Ide iyi ñ wa n sɔ ηe, n kù wa n fɔɔ do yiikoi amu takam. Amma Baaba í wa sim nɔ nηui wa ce icεε.

11 I dasim naane ηa iyi ñ wa si Baaba nɔ Baaba mɔ í wa sim. Walakɔ ì dasi naane ηa baa na icεu takae iyi ì waa ye ηa.

12 Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ηei, inε iyi í dasim naane, lafɛɛ mɔ á ce icε iyi ñ wa n ce, nɔ á ce ku la ku re beεbe mɔm, domi wee ñ wa n bɔ bi Baaba.

13 Nɔ mii iyi aa tɔɔe do irim ηa fei an coo ku ba amu Amau n nyisiò amboei Baaba.

14 Bii ì tɔɔe ngɔɔ do irim aa ba ηa.

Jesu í ce kuwā nηu ku be Hundei Ilaaɔ wa

15 Nɔ Jesu í ni má, bii ì bim ηa aa jirima mii iyi ñ ni ì ce ηa.

16 Nɔ an tɔɔ Ilaaɔ Baaba ku mu nηe Woo mua gbugbā mmue wa, iyi á maa weε do inε hee do ajɔ fei.

17 Woo mua gbugbāu Hundei Ilaaɔi, nηui á jɔ inε ηa a mà̀m ntɔu. Inei andunya ηa a kaa yɔkɔ a gbaa si na iyi í jɔ a kù waa yɔɔ, beεbe mɔi a kù mà̀m. Amma inε ì mà̀m ηa, domi í weε do inε, á nɔ ku wa si idɔ nηe.

18 N kaa n jɔ ηe kɔyɔ. An na n nyi wa bi tu ηe má.

19 Í gbe keeke nsei iyi inei andunya ηa a kaa yem má, amma inε aa yem ηa si na iyi í jɔ ñ weε, nɔ inε mɔ aa weε ηa.

20 Waati iyi ajɔu í to wa aa mà̀m ηa iyi ñ wa si Baam nɔ inε mɔ ì wa sim ηa nɔ amu mɔ ñ wa si ηe.

21 Inε iyi í mà̀m woodam nɔ wa jirimae, lafɛɛi í bim. Inε iyi í bim, Baam á bi nηu mɔ, nɔ amu takam an bi lafɛɛ, nɔ an nyisiε aram.

22 Zudasi ɔɔ í wa be, amma kù je Zudasi Isikarioti. Nηui í beεe í ni, Lafɛɛ, beirei aa ce ì nyisi wa arae nɔ ì kaa nyisi inei andunya ηa.

23 Nɔi Jesu í jεaa í ni, inε iyi í bim fei á gbɔ idem, nɔ Baam á bi lafɛɛ nɔ amu do Baam nɔu fei aa ka na ka ce bi ku wa si idɔi lafɛɛ.

24 Inε iyi kù bim, lafɛɛ kaa jirima idem pai. Nɔ ide iyi ì waa gbɔ ηau ihɛ ηa, kù je idei amu takam, amma idei Baabai. Nηui í bem wa.

25 Ide ηau ihɛ fei ñ wa n sɔ ηei hai waati iyi ñ wa inɔ nηe ihɛ.

26 Amma Hundei Ilaaɔ, Woo mua gbugbāu, á maa kɔ ηe si mii fei, nɔ ku maa ye ηe gigii ide ηa iyi ñ tako ñ sɔ ηe fei. Nηui Baaba á be nηe wa do irim nɔu.

27 Laakai ku sūi ñ wa n jɔ nηe. Bei amu takam ñ weεɔ laakai ku sū, beεbe mɔi an jɔ inε mɔ í weεɔ laakai ku sū. Nɔ laakai ku sū iyi an mu nηeu kaa je bei ti andunya. Na nηu, ì maà weεɔ inɔ ku fɔ ηa, nɔ ì maà jɔ zigi nηe ku da.

28 Í gbɔ ηa iyi ñ sɔ ηe ñ ni ñ wa n koo amma an nyi wa bi tu ηe má. Bii ì bim ηa aa weε do inɔ didɔ ηa do iyi ñ wa n bɔ bi Baaba, domi nηui í rem.

29 Na nɔi í ce ñ wa n sɔ ηe hai nsei hee ide ηau ku maa ce, ku ba bii ideu í na í ce ì dasim naane ηa.

30 N kaa n ba n sɔ ηe ide nkpɔ má si na iyi í jɔ Seetam ilaalui andunya wa naa, amma kù ne gbugbā kāma sim.

31 To, ì dede ka ne ku ba inei andunya ηa a mà̀m iyi ñ bi Baaba nɔ ñ wa n ce fei ndεε si bei Baaba í nam woodae.

15

Jesui í je icui j̄i ndii rezɛε

1 Si anyii nηu nɔ Jesu í sɔ ηa má í ni, amui ñ je icui j̄i ndii rezɛε nɔ Baam mɔi í je woo logooε.

² Amaawəm ɲa iyi a ci ya so fei, nɲui í ya da ɲa ku nyɔ ɲa. Amaawɔ ɲa iyi à waa so mɔ́ í ya kɔta ɲai ku ba kuso ɲa ku kɔ̀si.

³ Inɛ í má tã do saabui ide iyi n̄ sɔ́ ɲe.

⁴ I jò í má sim ɲa, nɔ́ amu mɔ́ an má si ɲe. Si bei amaawɔ kaa yɔ̀kɔ́ ku so iso do arae bii kù je wa má si icui j̄ii, beɛbe mɔ́i inɛ taka ɲɛ i kaa yɔ̀kɔ́ i so bii i kù waa má sim ɲa.

⁵ Amui n̄ je icui j̄ii ndii rezɛɛ, inɛ mɔ́i ì je amaawɔe ɲa. Inɛ iyi wa má sim nɔ́ amu mɔ́ n̄ wa n̄ má si lafɛɛ, á so iso nkpɔ́. Amma bii kù je do amu i kaa yɔ̀kɔ́ i ce ngɔ̀gɔ́ ɲa.

⁶ Inɛ iyi kù waa má sim aa nyaai a nyɔ̀ beí à ya nyɔ́ amaawɔi j̄ii ɲa. Si anyie, bii à gbɛ nɔ́ a tɔ̀tɔ̀ ɲa a dasi ɲa ina a jo.

⁷ Bii ì waa má sim ɲa nɔ́ idem í wa si ɲe i tɔ̀ mii iyi ì bi fei ɲa aa ba ɲa.

⁸ Iso nkpɔ́ ku so ɲɛi á jò irii Baam ku nɛ amboe. Beɛbe mɔ́i aa nyisiò inɛ ɲa iyi inɛu mɔ̀cɔ̀m ɲai.

⁹ N̄ bi ɲei bei Baam mɔ́ í bim. I jò í wa si kubim ɲa.

¹⁰ Bii ì waa jirimam woodam ɲa, beɛbe mɔ́i aa wa si kubim ɲa, bei amu mɔ́ n̄ jirimam woodai Baam nɔ́ n̄ wa si kubie.

¹¹ N̄ sɔ́ ɲe inɛ ɲɛu bei ku ba inɔ́ didɔ̀m ku wa si ɲe nɔ́ inɔ́ didɔ́ ɲɛ ku kɔ́.

¹² Wooda iyi n̄ na ɲe wee, i ya bi ɲɛ ɲa bei n̄ bi ɲe.

¹³ Kubi nla gɔ́ kù wɛɛ iyi í re inɛ ku ku si agbei kpaasie ɲa.

¹⁴ Bii ì waa ce iyi n̄ dasi ɲe ì je kpaasim ɲai.

¹⁵ N kaa n kpe ɲe aru má, domi aru ci ya mà mii iyi lafɛɛɛ wa ce. Amma n̄ wa n kpe ɲe kpaasi ɲa si na iyi í jò mii iyi n̄ gbɔ́ hai bi Baam fei, nɲui n̄ sɔ́ ɲe be.

¹⁶ Kù je inɛi í cicaam, amma amui n̄ cica ɲe. Nɔ́ n̄ nya ɲe ikã ku ba i ya so iso iyi á kpe ɲa. Si beɛbe mii iyi aa tɔ̀ Baaba do irim ɲa fei á mu ɲɛ.

¹⁷ Iyi n̄ wa n dasi ɲe nɲui í je i ya bi ɲɛ ɲa.

Inɛi andunya ɲa à cé Jesu do inɛ ɲa

¹⁸ Bii inɛi andunya ɲa à cé ɲe, i mà ɲa iyi amui à tako à cé.

¹⁹ Bii ì je ti andunya ɲa, tilasi inɛi andunya ɲa aa bi ɲei, domi tu ɲai ì je ɲa. Amma amu n̄ cica ɲei n̄ nya ɲe hai si andunya, nɔ́ i kù je ti andunya má ɲa. Nɲui í jò inɛi andunya ɲa à cé ɲe.

²⁰ Nɔ́ i ye gigii ide iyi n̄ sɔ́ ɲe n̄ ni woo ce ice ci ya la ku re lafɛɛɛ. Beɛbei si bei à wahalam aa wahala inɛ mɔ́. Bii í je à jirimam idem, beɛbe mɔ́i aa jirimam ide ɲɛ.

²¹ Amma mii ɲau be fei aa ce ɲɛi na irim si na iyi í jò a kù mà inɛ iyi í bɛm wa.

²² Bii n kù naa n kù sɔ́ ɲa ide wo, dulum kaa wa si iri ɲa. Amma nsei a kù nɛ bei aa ce a ni aɲa a kù mà mà dulum nii.

²³ Inɛ iyi í cém í cé Baam mɔ́i.

²⁴ Inɛ kãma kù ce mii iyi n̄ ce si anini ɲa. Bii n kù ce mii ɲau be wo, dulum du ɲa kaa wa si iri ɲa. Amma wee nsei à ye fei ndɛɛ nɔ́ do ɲɛu fei à cé amu do Baam.

²⁵ Iyi be í cei ku ba ide iyi à kɔ́ si tiaa wooda ɲa ku kɔ́ iyi í ni, à cém nɔ́ a kù mà iriò isɛɛ.

²⁶ Amma an be ɲɛ Hundei Ilaaɔ́ wa, nɲui á jò inɛ ɲa a mà ntɔ́u. Nɲui í je Woo mua gbugbãu, nɔ́ hai bi Ilaaɔ́ Baabai á naa. Bii í to wa nɲui á je ɲɛ sɛɛdam.

²⁷ Nɔ́ inɛ mɔ́ aa jea inɛ ɲa sɛɛdam ɲa, si na iyi í jò awaɔ́e ɲai à wɛɛ hai waati iyi n̄ sinti icɛm.

16

¹ Ide ɲau ihɛ fei n̄ sɔ́ ɲei ku ba i màa koose ɲa si naane ku dasi ɲɛ.

² Aa na a ganji ɲe ile bii à ya ce kutɔ̀tɔ̀ ɲa ku bɔ́. Nɔ́ awaati wa naa iyi inɛ ɲa aa kpa inɛ gɔ́ ɲɛ ɲa, nɔ́ aa maa tamaa bei Ilaaɔ́i aɲa à waa cea ice.

³ Aa ya maa ce beɛbei si na iyi í jò a kù mà m̄ hee má je Baaba.

⁴ N̄ wa n sɔ́ ɲe ide ɲau ihɛi ku ba bii awaatiu í to wa i ye gigi ɲa iyi n̄ tako n̄ sɔ́ ɲe tã.

Icɛi Hundei Ilaaɔ́

Ŋɔ́i Jesu í sɔ́ ɲa má í ni, n kù sɔ́ ɲe ide ɲau ihɛi hai sinte domi awae ɲai à wɛɛ.

⁵ Wee nsei n̄ wa n bɔ́ bi inɛ iyi í bɛm wa, nɔ́ baa inɛ akã ɲɛ kù beem iwoi n̄ wa n bɔ́.

6 Amma ideu ihē iyi n̄ s̄o ηε n̄hui í f̄o in̄o n̄ηε kaa kaa, ma irei.

7 Do n̄ηu fei, nt̄oi n̄ wa n̄ s̄o ηε, bii n̄ koo aranf̄aani n̄ηei. Aranf̄aani n̄ηei, domi bii n̄ koo an be n̄ηε Woo mua gbugb̄au wa, amma bii n̄ kù koo kaa naa bi tu ηε.

8 Waati iyi á to wa n̄hui á nyisi in̄ei andunya ηa iyi à je ilu dulum ηa, n̄o ku j̄ò in̄e ηa a mà mii iyi í je dee dee, n̄o ku j̄ò a mà iyi Ilaaḥ á kiiti in̄e ηa.

9 Á nyisi ηa iyi à je ilu dulum ηa si na iyi í j̄ò a kù dasim naane.

10 Á j̄ò á mà mii iyi í je dee dee si na iyi í j̄ò n̄ wa n̄ b̄o bi Baaba n̄o i kaa yem má ηa.

11 N̄o á j̄ò a mà iyi Ilaaḥ á kiiti in̄e ηa domi í kiiti Seetam ilaalui andunya tā m̄m.

12 N̄ ne mii nkp̄o iyi an s̄o ηε má amma ideu í re ηε tit̄a.

13 Waati iyi Hundei nt̄o á to wa, n̄hui á j̄ò i mà nt̄ou fei ηa. Kaa f̄o ide do yiikoi n̄ηu takae, ide ηa iyi í gb̄o do iyi à na ku ceí á s̄o ηε.

14 N̄hui á j̄ò irim ku ne amboe, domi idem nii á gb̄o ku sisi n̄ηε.

15 Mii iyi Baaba í ne fei, tom nii. N̄oi í ce n̄ ni Hundei Ilaaḥu á gb̄o idem ku sisi n̄ηε.

In̄o ku f̄o á na ku je in̄o did̄s̄

16 Jesu í s̄o ηa í ni, bii í k̄ḥ̄osi keeke i kaa yem má ηa, n̄o bii í ce s̄a má aa yem ηa.

17 N̄oi m̄oc̄e ηa à bee n̄je à waa ni, yoomai í je yaasei ideu be. Í ni bii í k̄ḥ̄osi keeke a kaa ka ye n̄ηu n̄o bii í ce s̄a má aa ka ye n̄ηu. Yoomai í je yaasee. Í ni n̄ηu wa b̄o bi Baai n̄ηu. Yoomai í je yaasei iyi be m̄o má.

18 To, yoomai í je yaasei bii í k̄ḥ̄osi keeke. A kù mà ide mii wa f̄o.

19 Wee Jesu í mà iyi à waa bi a bee n̄ηu ideu. N̄oi í ni, to, n̄ s̄o ηε n̄ ni bii í k̄ḥ̄osi keeke i kaa yem má ηa, n̄o bii í ce s̄a má aa yem ηa, mà irei. Ideu bei í waa bee ηa?

20 Nt̄o nt̄o n̄ wa n̄ s̄o ηε, aa kpata i weewea ηa, amma á d̄ḥ̄a in̄ei andunya ηa si. Aa wee do in̄o kuf̄o ηa, amma in̄o kuf̄o n̄ηε á na ku kpaasi in̄o did̄s̄.

21 Bii inaabo í gule wa bi ku bí, í ya ne in̄o ku f̄o si na iyi í j̄ò waatii ara kuroei í to wa. Amma bii í bí amau í ya gb̄eje ara kuroui domi in̄o did̄s̄e í ya la do iyi í bí ama si andunya.

22 Bebei in̄e m̄o ì weeḥ̄o in̄o kuf̄o si nsei ηa. Amma an na n̄ ye ηε má, aa weeḥ̄o in̄o did̄s̄ ηa, n̄o in̄e ḡo kaa ȳak̄o ku nya in̄o did̄s̄ n̄ηeu.

23 Bii awaatiu í to wa, i kaa beem nk̄ama ηa. Nt̄o nt̄o n̄ wa n̄ s̄o ηei, mii iyi aa t̄ḥ̄o Ilaaḥ Baaba do irim ηa fei á mu n̄ηε.

24 Hee nsei i kù t̄ḥ̄o nḡoḡo do irim ηa. I t̄ḥ̄o, aa ba ηa ku ba in̄o did̄s̄ n̄ηε ku k̄s̄.

Jesu í k̄amia andunya

25 N̄oi Jesu í s̄o ηa má í ni, ide ηau ihē fei nsei do m̄andai n̄ s̄o ηε. Amma awaati wa naa, iyi n̄ kaa n̄ s̄o ηε ide do m̄anda má. Ide iyi í je idei Baaba an s̄o ηei s̄a s̄a do yaasee.

26 Bii waatiu í to wa, aa t̄ḥ̄o Baaba do irim ηa. N̄ kaa n̄ s̄o ηε n̄ ni an t̄ḥ̄e na iri n̄ηe má,

27 domi Baaba takae í bi ηε. Í bi ηe si na iyi í j̄ò in̄e m̄o ì bim, n̄o ì dasi naane ηa iyi hai bi t̄ei n̄ naa.

28 Nt̄oi, hai bi Baabai n̄ fita wa n̄ naa andunya. Nsei n̄ wa n̄ j̄ò andunya n̄ wa n̄ b̄o bi Baam.

29 N̄oi m̄oc̄e ηa à s̄ḥ̄o à ni, to, bebei ì waa f̄o ide do yaase si na iyi í j̄ò m̄anda kù wa si.

30 Nsei à mà iyi ì mà fei nd̄e, n̄o ì mà lasabui id̄o n̄wa baa bii a kù beee ide ḡo. N̄oi í j̄ò à dasi naane iyi hai bi Ilaaḥi ì naa.

31 N̄oi Jesu í je n̄ηa í ni, debei ì dasi naane bebei ηa?

32 I ce laakai ηa. Awaati wa naa n̄o í to wa tā m̄am de, iyi in̄e ηa aa j̄ò in̄e fei i fangaa i j̄ò amu ak̄ā i b̄o kpas̄e ηa. Do n̄ηu fei n̄ kù je amu ak̄ā, domi Baaba í wee do amu.

33 Ide ηau ihē n̄ wa n̄ s̄o ηei ku ba i ne laakai ku s̄u na anu ak̄ā iyi awae ηa à ne. Si andunyau ihē aa ye ijuukp̄a ηa, amma i maà m̄anḡo temua ηa, domi n̄ k̄amia andunya tā.

17

Jesu í ce kut̄o na irii m̄oc̄e ηa

1 Iyi Jesu í fə bεεβε í tā, ηəi í wu iju lele í ni, Baaba, awaati í to. Jə irii amu Amaε ku ne amboe ku ba amu mə n jə titεε ku ne amboe,

2 nə ine ηa iyi ì nam fei n mu nηa kuwεε hai tā si bei ì muum yiiko si ine fei.

3 Kuwεε hai tāui í je ine ηa a mǎε, awə Ilaađ akā ilu ntəu, nə a mǎm, amu Jesu Kirisi iyi ì be wau.

4 N jə irie í ne amboe si ileu ihē, nə ice ηa iyi í dasim ku ceu fei n coo.

5 Baaba, nsei n wa n təəi, jə n ne amboe bi tεε bei n tako n ne wo hee a maa taka andunya.

6 Ine ηa iyi ì cica hai si andunya ì nam, n jə à mǎε. Tεei à je wo, nə ì so ηa ì nam. À nə à waa jirima idee.

7 Nsei à mǎ mii iyi ì nam fei, hai bi tεei í naa,

8 domi ide ηa iyi ì sǎm nηui amu mə n sǎ ηa, nə à gba ideu. À mǎ iyi ntə ntə hai bi tεei n naa nə à dasi naane iyi awəi ì bem wa.

9 N wa n təəe na iri nηa. Kù je na irii inei andunya ηai n wa n təəe, amma na ine ηa iyi ì nam ηai, domi aηai à je tεε.

10 Mii iyi n ne fei tεei, nə mii iyi awə mə ì ne fei tom nii, nə irim í ne amboe na iri nηa.

11 Nsei n wa n nyi wa bi tεε. Bii í kǎosi keeke n kaa n maa n wa si andunya má, aηai aa maa wa si andunyau. Baaba kumá, degbe ηa do gbugbǎi irie iyi ì nam, ku ba a je akā si bei awaε à je akā.

12 Waati iyi n wεε do aηa n degbe ηa do gbugbǎi irie, iri iyi ì nam nəu. N degbe ηa nə si inə nηa baa ine akā kù ce nfe, bii kù je amai nfeu baasi. Bεεbei kukəi ideε í kǎ.

13 Nsei n wa n nyi wa bi tεε. Ide ηau ihē si andunyau ihēi n wa n fəə, ku ba aηa mə a kǎə inə didə na irim.

14 N na ηa idee, nə inei andunya ηa à cé ηa si na iyi í jə a kù je ti andunya, si bei amu mə n kù je ti andunya.

15 N kù wa n təəe i nya ηa hai si andunya, amma n wa n təəe i degbe ηa ku ba Seetam ine laaləu ku mađ nə ηa.

16 A kù je ti andunya si bei amu mə n kù je ti andunya.

17 Ideei í je ntə. Jə ideeu ku nya ηa ikā a je titεε.

18 N be ηai si andunya si bei awə mə ì bem si andunyau.

19 Na iri nηai n so aram n naε ku ba aηa mə a je titεε mam mam.

20 Kù je aηa akāi n wa n cea kutəə, amma do ine ηa mə iyi aa na a dasim naane na saabui ide nηa.

21 N wa n təəe aηa fei a je akā. Si bei awə Baaba ì wa sim, nə amu mə n wa siε, jə a je akā si wa ku ba inei andunya ηa a dasi naane iyi awəi ì bem wa.

22 Amboeε iyi ì jə ine ηa à ye sim, nηui n jə à waa ye si aηa mə ku ba aηa mə a je akā bei awaε à je akā.

23 Jə n wa si ηa nə awə mə i wa sim ku ba a je akā mam mam, nə inei andunya ηa a mǎ iyi awəi ì bem wa nə ì bi ηai bei ì bim.

24 Baaba, n bi ine ηa iyi ì nam a maa wa bi tom bii an wa, ku ba a ye amboem, amboe iyi ì muum. Ì muum amboeui si na iyi í jə ì bim hai waati iyi a kù taka andunya.

25 Baaba awə iyi ì je dee dee, baa do iyi inei andunya ηa a kù mǎε, amu n mǎε, nə ine ihē ηa mə à mǎ iyi awəi ì bem wa.

26 N jə à mǎε, nə an kǎə nηa si kumǎε má ku ba kubi iyi ì bim ku wa si ηa, nə amu mə n wa si ηa.

18

*À mu Jesu
(Cə Matie 26:47-56; Maaku 14:43-50; Luku 22:47-53)*

1 Iyi Jesu í ce kutəəε í tā, ηəi í fita, nηu do mǎcəε ηa à bə lambo gə iyi í wa icei ido iyi à ya kpe Sedorəə. Nəi í lə be, nηu do mǎcəε ηa.

2 Wee Zudasi ine iyi á zambaeu mə í mǎ inyau, domi aηaə ηa à ya koo be ise fεεfelo.

3 Nəi í jə Zudasi í bə be do sooge ηa do woo degbe kpasēi Ilaađ ηa iyi ine ngboi woo weei Ilaađ ηa do Farisi ηau à be wau. À waa mu jīnei igū nηa do fitila ηa do ina jugula ηa.

⁴ Jesu í bei wa mà mii ña iyi á ba ññu fei. Iyi à to wa ññi í sɛkɛɛ si ña í bee ña í ni, yooi ì waa dɛ ña.

⁵ Ññi à jɛaa à ni, Jesu inɛi Nazaretiui à waa dɛdɛ. Ññi Jesu í ni, amui ihɛ mɛɛ.

Wee Zudasi inɛ iyi á zambaɛu, wa leeki bɛ añaò ña ajɔ.

⁶ Iyi Jesu í jɛ ñña í ni, amui ihɛ, ññi aña fei à sɛkɛɛ do anyi à koo à cuku ilɛ.

⁷ Ññi Jesu í bee ña má í ni, yooi ì waa dɛ ña. Ññi à ni, Jesu inɛi Nazaretiui à waa dɛdɛ.

⁸ Nɔ Jesu í ni, ñ sɔ ñɛ tã ñ ni amui ihɛ. To, bii amui ì waa dɛdɛ ña í jò inɛ ña iyi à gbeu a nɛ.

⁹ Bɛɛbei ide iyi í tako í fɔu í kɔ iyi í ni, Baaba, inɛ ña iyi ì nam fei baa inɛ akã ña kù ce nfe.

¹⁰ Wee Simɔɔ Piɛɛ í nɛ taakuba. Ññi í yɔɔ í cafeò ití ññi woo ce icei woo wee ñlai Ilaaɔ. Irii woo ce iceui Malikusu.

¹¹ Amma Jesu í sɔ Piɛɛ í ni, sindo taakubaɛ si ankɔɔɛ. Ì waa tamaa n kaa n temuaò ijuukpã iyi Baaba í jilɛem nii?

À bɔò Jesu si wajui Ani

¹² Ññi sooge ña do inɛ ngbo ñña do Zuifu woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ñau à mu Jesu à dũu.

¹³ Nɔ à tako à bɔòɛ bi Ani titã. Wee Aniu wa jɛ baai aboi Kaifu, iyi í jɛ woo wee ñlai Ilaaɔ si adɔ ññu.

¹⁴ Nɔ Kaifu í sɔ Zuifu kpaasie ñau ideu ihɛ wo í ni, aranfãani nwai inɛ akã ku ku si agbei dimi nwa.

Piɛɛ í jã í ni ññu kù jɛ mɔcɔi Jesu

(Cɔ Matie 26:69-70; Maaku 14:66-68; Luku 22:55-57)

¹⁵ Waati iyi à mu Jesu à waa nɛɛ ññi Simɔɔ Piɛɛ do mɔcɔ mmu gɔ à waa tooɛ. Wee woo wee ñlai Ilaaɔ ñni mà mɔcɔ inɛ ññu, ññi í jò mɔcɔu í ba í too Jesu í lɔò bantumai kpasɛi woo wee ñlau.

¹⁶ Amma Piɛɛ í gbe waduude andɛ koofa bɛ. Nɔ mɔcɔ iyi woo wee ñlau í màu, í fita wa í naa í ba mudɛɛ iyi wa degbe koofau ide ku fɔ, nɔ í jò Piɛɛ í lɔ.

¹⁷ Nɔ mudɛɛu í bee Piɛɛ í ni, kù jɛ awo mɔ inɛ akã mɔcɔi mɔkɔui ya. Ññi Piɛɛ í ni, aawo, kù jɛ amu.

¹⁸ Si bei tütü wa ceu, ññi woo ce ice ña do woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ñau à leeki kɔkɔi ina nyenyɛ à waa nyia. Nɔ Piɛɛ mɔ í koo wa nyia bi tu ña bɛ ajɔ.

Woo wee ñlau í bee Jesu ide

(Cɔ Matie 26:59-66; Maaku 14:55-64; Luku 22:66-71)

¹⁹ Ññi woo wee ñlai Ilaaɔ ñni í bee Jesu idei mɔcɔɛ ña do yaasei cio iyi wa kɔ si.

²⁰ Ññi Jesu í jɛaa í ni, ideu si bantumai ñ sɔ inɛ fei. Ñ ya n kɔ inɛ ña si ciom nii ile bii à ya ce kutɔtɔ ña do si kpasɛi Ilaaɔ, bii Zuifu ña fei à ya tɔtɔ. Ñ kù fɔ ide kãma si asii.

²¹ Na mii í ce ì waa beem ide. Inɛ ña iyi à gbɔ idem, bee aña taka ñña iyi ñ sɔ ña, añai aa mà mii iyi ñ fɔ.

²² Iyi Jesu í fɔ bɛɛbɛ, ññi inɛ akã woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ñau í sambalɛ í ni, woo wee ñlau ì waa jɛaa ide nfe nfe bɛɛbɛ?

²³ Ññi Jesu í jɛaa í ni, bii ide laabi ñ fɔ, fɔ inɛ fei ku gbɔ. Amma bii í jɛ ide jiiida mɔi ñ fɔ, na mii í ce ì waa sambalam.

²⁴ Nɔ Ani í jò à dũu à bɔòɛ bi Kaifu, woo wee ñlau.

Piɛɛ í jã má í ni ññu ku mà Jesu

(Cɔ Matie 26:71-75; Maaku 14:69-71; Luku 22:58-62)

²⁵ Waati iyi Simɔɔ Piɛɛ í wa bɛ wa nyia inau ññi à beɛ à ni, kù jɛ awo mɔ inɛ akã mɔcɔi mɔkɔui ya. Ññi Piɛɛ í jã í ni, aawo, kù jɛ amu.

²⁶ Wee woo ce ice akã woo wee ñlai Ilaaɔ ñni wa bɛ. Wa jɛ nyaanzei inɛ iyi Piɛɛ í bu itíɛu. Iyi í yɛ Piɛɛ ññi í beɛ í ni, n kù yɛɛ inɛò lambo bei?

²⁷ Amma Piɛɛ í jã má í ni, aawo. Gbakã ññi ajɛɛ wa kɔ.

À bɔò Jesu si wajui Pilati

(Cɔ Matie 17:1-2, 11-14; Maaku 15:1-5; Luku 23:1-5)

²⁸ Hai bi Kaifu bɛ, inɛ ngboi Zuifu ñau à bɔò Jesu bi ku kiitii ilu ilɛu bii Pilati í wa. Wee daadaakɔi. Aña taka ñña a kù lɔ ile bi ku ce kiituu ku ba aña a mà na a jɛ ilu riisi ña. A kù bi a jɛ ilu riisi domi à waa bi a ba a jɛ ijei jingauu Iku ku kuau.

29 N̄h̄ui í jò Pilati í fita wa í naa í ba ña í bee ña í ni, taale yoomai ì ye si m̄ək̄əu ña.

30 N̄h̄oi à ni, bii kù ce laalə, a kaa ka dae si awə.

31 N̄h̄oi Pilati í s̄ə ña í ni, in̄e taka n̄h̄e i kooe i koo i kiiti do wooda n̄h̄e. Amma à ni, in̄e in̄ei Romu ña i kù na wa kp̄āa iyi aa ka kpaò aman̄e ña.

32 B̄ēēbei idei Jesu í ce ku nyisiò dimii iku iyi á ku.

33 N̄h̄oi Pilati í lə ile bi ku ce kiitiu má í kpe Jesu í beee í ni, aw̄oi ì je ilaalui Zuifu ña?

34 N̄h̄oi Jesu í ni, in̄e ḡoi í s̄əe b̄ēēbe de, mà ì n̄ə ì waa beei.

35 Amma Pilati í ni, amuu Zuifui ñ beì ñ mà? Dimie ña do in̄e nḡboi woo weei Ilaađ ñai à mūe à daam si awə. Mii ì ce.

36 N̄h̄oi Jesu í j̄eaa í ni, bommam kù je ti andunya. Bii í je ti andunyai, woo ce icem ña aa ja, a kaa je a mum a na in̄e nḡboi Zuifu ñau. Amma bommam kù je ti andunya ih̄e.

37 N̄h̄oi Pilati í beee í ni, deb̄ei, aw̄əu ilaalui? N̄h̄oi Jesu í j̄eaa í ni, aw̄oi ì fə b̄ēēbe. Ñ naai si andunya, à b̄im̄ nii n̄ je s̄ēedai ntə. In̄e iyi í je ti ntə fei á gbə idem.

38 N̄ə Pilati í beee í ni, dimii mii m̄əm̄ nii à ya kpe ntə.

*À ye taalei Jesu a ba a kpāa
(Cə Matie 27:15-31; Maaku 15:6-20;
Luku 23:13-25)*

Si anyii ide ñau ñoi Pilati í fita má í bə bi Zuifu ñau. Í s̄ə ña í ni, amu n̄ kù ye taale k̄ama si m̄ək̄əu.

39 Amma si beì à ne d̄ə̄n̄ēe, an̄ j̄ò n̄h̄e in̄ei piis̄ə ak̄a si j̄inḡau iku ku kua. Ì bi n̄ j̄ò n̄h̄e ilaalui Zuifu ñau?

40 N̄h̄oi aña fei à wasi ku d̄ə̄ anu do gbugb̄a à waa ni aña a kù bi m̄ək̄əu b̄e. À waa ni Barabasii aña à bi. Wee Barabasiu í ya ce ilei.

19

1 N̄h̄oi Pilati í j̄ò à c̄a Jesu do kp̄ətə.

2 N̄h̄oi sooge ña à ba fulai aḡū à daa Jesu si irīe, n̄ə à daa si kumboo nkpa gə má à waa yaakōəd.

3 N̄h̄oi à ya s̄ēk̄ēe sīe wa à naa a maa coo fə a maa ni, fə ilaalui Zuifu ña. N̄ə a maa sambalae.

4 N̄h̄oi Pilati í fita wa ma í s̄ə zamaau í ni, wee an̄ fitaò n̄h̄e m̄ək̄əu wa ku ba i mà ña iyi n̄ kù ye sīe kurara gə.

5 N̄h̄oi í fitaò Jesu wa do fulai aḡū do kumboo nkpāe. N̄h̄oi Pilati í s̄ə ña í ni, m̄ək̄əu wee.

6 Iyi in̄e nḡboi woo weei Ilaađ ñau do woo degbe kpās̄ei Ilaađ ñau à yəə ñoi à wasi ku la à waa ni, kpakpāe si j̄ii. N̄h̄oi Pilati í s̄ə ña í ni, in̄e taka n̄h̄e, i gba i kpakpāe si j̄ii ku gaau. Amma amu n̄ kù ye sīe taale gə.

7 N̄h̄oi Zuifu ñau à s̄əə à ni aña à ne wooda gə, n̄ə si woodai aña i gbe de a kpaai domi wa ni n̄h̄uu amai Ilaađi.

8 Iyi Pilati í gbə ideu, n̄jo í muu má hee í caa.

9 N̄h̄oi í b̄əò Jesu bi ku ce kiitiu má í koo í beee í ni, hai iwoi ì waa naa ntə. Amma Jesu kù j̄eaa m̄əm̄.

10 N̄h̄oi Pilati í beee í ni, baa amu takam i kaa bam ide ku fə? I kù mà iyi ñ ne kp̄āa n̄ j̄ə̄, n̄ə ñ ne kp̄āa má n̄ kpakpāe si j̄ii ku gaau?

11 N̄h̄oi Jesu í j̄eaa í ni, i kaa ne gbugb̄a k̄ama sim, bii kù je Ilaađi í nae wa. N̄h̄ui í j̄ò in̄e iyi í dasim si aw̄əe, dulum d̄ēe í re baa t̄ēe.

12 Iyi Pilati í gbə b̄ēēbe, ñoi wa ce kookaai ku ba ku j̄ə̄. Amma Zuifu ñau à d̄ə̄ anu à waa ni, bii ì j̄ò m̄ək̄əu b̄e, i kù je kpaasii ilaalu n̄lai Romu má. In̄e iyi í ce arāe ilaalu fei mb̄ēei ilaalu n̄lai Romuui í baa í je.

13 Iyi Pilati í gbə ideu, ñoi í j̄ò à fitaò Jesu n̄ə í buba si kit̄ai woo kiitiu iyi í wa in̄ya bii à ya kpe Tintim ndii kuta. Amma do fee Eb̄ēe, Gabatai à ya kpe in̄yau.

14 Wee à wa si aj̄ə iyi bii iju í má á je aj̄oi kus̄imi. Aj̄oi kus̄imiu alei á sinti, n̄ə in̄e ña à wasi ku ce s̄ə̄l̄ui j̄inḡau iku ku kua. N̄ə waati b̄ēēbe zakai das̄ai. N̄h̄oi Pilati í s̄ə Zuifu ñau í ni, ilaalu n̄h̄e wee.

15 Amma à wasi ku d̄ə̄ anu à waa ni, kpāa. Kpakpāe si j̄ii ku gaau. N̄h̄oi Pilati í bee ña í ni, beirei í ce ì bi n̄ kpakpāa ilaalu n̄h̄e si j̄ii ku gaau. N̄h̄oi in̄e nḡboi woo weei Ilaađ ñau à j̄eaa à ni, a kù

ne ilaalu mmu gɔ bii kù je ilaalu nlai Romu.

¹⁶ Nɔi Pilati í da nɔa Jesu si awɔ ku ba a kpakpae si j̄i ku gaau.

À kpakpa Jesu si j̄i ku gaau

(Cɔ Matie 27:32-44; Maaku 15:21-32; Luku 23:26-43)

Nɔ à mu Jesu à nɛð.

¹⁷ Nɔ à kãa Jesu j̄i ku gaauu í so í fitað hai inɔ ilu í bɔð hee inya iyi à ya kpe inyai kokoi iri. Do feei Ebeɛ, Gɔɔgɔtai à ya kpe inyau.

¹⁸ Bei à kpakpae si j̄i ku gaauu. Nɔ à kpakpa ineməkɔ minji gɔ ɔa be má, inɛ akã do awɔ cangae, inɛ akã mɔ do awɔ njeɛ nɔ Jesu í wa anini nɔa.

¹⁹ Nɔi Pilati í j̄ò à kɔ ide gɔ si j̄i gɔ à masi antai j̄i ku gaauu. Kukɔu í ni, Jesu inɛi Nazareti, ilaalui Zuifu ɔa.

²⁰ Zuifu nkɔ í ka kukɔu domi inyau kù j̄lɔ inɔ ilu. Nɔ à kɔɔ do feei Ebeɛ do Latɛɛ do Gereki.

²¹ Nɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɔau à s̄ɔ Pilati à ni, maà ti i kɔ i ni, ilaalui Zuifu ɔa, amma kɔ i ni, í ni nɔu í je Ilaalui Zuifu ɔa.

²² Nɔi Pilati í ni, iyi n̄ kɔ tã n̄ kɔi.

²³ Iyi sooge ɔau à kpakpa Jesu à tã ɔoi à so jaaɛ ɔa à kpɔɔ ikɔ mɛɛ, sooge fei í so ikɔ akã akã. Nɔ à so ibɔ sisɔɛu má. Ibɔu kù nɛ agbei ku sɔ domi à wɔɔi hai lele hee ku bɔ ilɛ. Iyi à so ibɔu

²⁴ ɔoi à ni, ka maà ga ibɔu, amma ka ta si kpasa ka cɔ ti inɛ iyi á je. Nɔ beɛbei à ce. Beɛbei kukɔi idei Ilaaɔ í kɔ tengi bii í ni, aɔa duusɔɔ à kpɛ jaaɛm ɔa. Nɔ à ta si ibɔ nlam kpasa.

²⁵ Wee iyei Jesu do ifai iyeɛ, do Maari aboi Kopa, do Maari inɛi Madala, à waa leeki bi j̄i ku gaui Jesu.

²⁶ Nɔi Jesu í ye iyeɛ be, do mɔcɔ iyi í biu à waa leeki kɔkɔi nje, nɔ í s̄ɔ iyeɛ í ni, abooyi, inɛ ihɛi í baa í je bei amaɛ.

²⁷ Nɔi í s̄ɔ mɔcɔu í ni, abou ihɛ bei iyeɛi í baa í je. Hai ajɔ nɔu mɔcɔu í gbãa í bɔðɛ kpasɛɛ wa woo.

Waati iyi Jesu í ku

(Cɔ Matie 27:45-56; Maaku 15:33-41; Luku 23:44-49)

²⁸ Si anyii nɔu, si bei Jesu í mà iyi beɛbei fei ndɛɛ í kpa iri mbe, ɔoi í ni,

agbe wa kpam. Í fɔ beɛbei ku ba kukɔi idei Ilaaɔ ku kɔ.

²⁹ Wee caka gɔ í wa be í nɛ atɛ kukã bam bam. Nɔi à d̄i kanya si amaawɔi j̄i gɔ à s̄ɔsi atɛ kukãu à waa too si gelei Jesu.

³⁰ Iyi Jesu í tie atɛ kukãu ɔoi í ni, n̄ kpa irii icɛm nii mbe. Nɔ í kamba irie í ku.

À gũ Jesu kaka si kpakpaa cingae

³¹ Si bei à wa si sɔɔlui ajɔi kusimiu, Zuifu ɔau a kù waa bi ajɔu ku to wa ku ba iku ɔau si j̄i ɔau be, domi ajɔu ajɔ nla gɔi. Nɔu í j̄ò à koo à tɔɔ Pilati ku j̄ò a ce kutei inɛ ɔa iyi à kpakpa ɔau, nɔ a nya ɔa hai be.

³² Na ɔoi í ce sooge ɔau à ce kutei inɛ sinteu do inɛ minjisiau, aɔa iyi à kpakpa do Jesu ajɔu.

³³ Amma waati iyi à to bi Jesu, à ba í ku tã, nɔ a kù ce kutɛɛ má.

³⁴ Amma inɛ akãi sooge ɔau í gũ kpakpaa cingae do kaka, ɔoi gbakã nje do inyi wa jo wa.

³⁵ Amu Zãa n̄ ye iyi be fei, nɔ n̄ wa n jea inɛ ɔa sɛɛdaɛ, sɛɛdam nɔu ntɔi. N̄ mà kam kam iyi ntɔi n̄ wa n fɔ, nɔ n̄ wa n fɔi ku ba inɛ mɔ i dasi naane ɔa.

³⁶ A kù ce kutɛɛ ɔa nɔ iyi be í cei ku ba kukɔi idei Ilaaɔ ku kɔ iyi í ni, baa kũkũ akãɛ kaa lege.

³⁷ Nɔ kukɔi idei Ilaaɔ í ni má, aa cɔ inɛ iyi aɔa taka nɔa à gũu.

À dasi ikui Jesu bale

(Cɔ Matie 27:57-61; Maaku 15:42-47; Luku 23:50-56)

³⁸ Si anyii nɔu, Zozefu inɛi Arimateeu í koo í tɔɔ Pilati ku j̄ò nɔu ku nya ikui Jesu. Wee Zozefu mɔ mɔcɔi Jesui, amma si asiii, domi wa ce nɔi inɛ ngboi Zuifu ɔa. Nɔ Pilati í j̄ɛaa si. Na ɔoi í j̄ò Zozefu í koo í nya ikui Jesuu.

³⁹ Nikodemu iyi í bɔ bi Jesu idũ gɔ wo, í si Zozefu. Nɔ wa mu tulare dimi ikã ikã minji, akã mirui à ya kpoo, akã mɔ aloɛ. Kuwoɛ í to zakai kilo kuntaa.

⁴⁰ Inɛ minji ɔau à so ikui Jesu à woo do jaaɛ fũfũ gɔ ɔa nɔ à fãsi tulareu. Si dɔɔnɛi Zuifu ɔa beɛbei à ya ce bii à waa si iku.

41 Lambo gɔ́ í wa tengi bii à kpakpa Jesu si j̄i n̄u. Si in̄o lambou à gbe isai kuta gɔ́ bɛ kù kpɛ titā, n̄o a kù si in̄e gɔ́ si bɛ.

42 Bei à koo à si Jesu si na iyi í j̄ò tengi bɛ kù j̄i, n̄o à bi a suu gbāa gbāa hee aj̄oi kus̄miu ku maa to wa.

20

Bale ngbe

(Cɔ́ Matie 28:1-8; Maaku 16:1-8; Luku 24:1-12)

1 Aj̄o amaazuma daadaako waati iyi iju kù má s̄a s̄a, η̄oi Maari in̄ei Madalau í b̄o bi baleu. N̄o í ba wee à tale kutau hai and̄e baleu.

2 N̄oi í sei í b̄o bi Sim̄o Pīe do bi m̄oc̄o iyi Jesu í bi j̄iidau, í s̄o η̄a í ni, à nya ikui Laf̄e hai in̄o bale n̄o a kù mà bii à dasi.

3 N̄oi Pīe do m̄oc̄o à fita à b̄o bi baleu.

4 An̄a minji fei à sei aj̄o, amma m̄oc̄o í sei í cua Pīe, n̄hui í tako í to bi baleu.

5 N̄o í bate í nante si baleu, n̄o í ye jāe η̄au wa j̄ile, amma kù l̄o.

6 N̄oi Sim̄o Pīe wa baa do anyi. Iyi í to wa n̄o í l̄o in̄o baleu. N̄o í ye jāe η̄au wa j̄ile,

7 do mango iyi à tako à d̄iò irīe. Amma mangou kù waa j̄ile in̄ya ak̄a do jāe η̄au, wa woi ikpa ak̄a.

8 N̄oi m̄oc̄o iyi í tako í to bi baleu, n̄hui m̄o í l̄o. Iyi í ye mii η̄au n̄o í dasi naane.

9 M̄oc̄o η̄au a kù tako a kù gb̄o yaasei kuk̄oi idēi Ilaā wo iyi í ni kù n̄e bei á ce iyi Jesu kù j̄i hai si bale.

10 N̄oi m̄oc̄o η̄au à sinda à b̄o kpas̄e.

Jesu í tusea Maari in̄ei Madalau ar̄e (Cɔ́ Matie 28:9-10; Maaku 16:9-11)

11 Amma Maari wa leek̄i waduude k̄ok̄oi baleu wa kpata. Si bei wa kpatau η̄oi í bate í nante in̄o baleu.

12 N̄o í ye amaleka minji gɔ́ η̄a à waa dasi nyau f̄uf̄u à waa buba tengi bii ikui Jesu wa s̄u wo, in̄e ak̄a ikpa iri, in̄e ak̄a m̄o ikpa kute.

13 N̄o à bēe à ni, abooyi, na mii í ce ì waa kpata. N̄oi í je n̄η̄a í ni, à so ikui Laf̄em hai ih̄ei n̄o n̄ kù mà bii à dasīe.

14 Iyi í f̄o bēe í t̄a, η̄oi í sinda n̄o í ye Jesu wa leek̄i bɛ. Amma kù mà mà Jesui.

15 N̄oi Jesu í bēe í ni, abooyi, na mii í ce ì waa kpata. Yooi ì waa d̄e. N̄oi Maari í tamaa bei woo degbe lamboui. N̄oi í s̄o í ni, m̄ok̄oyi, bii aw̄oi ì soo, s̄m̄ bii ì j̄il̄o n̄ koo n̄ soo.

16 N̄oi Jesu í ni, Maari. N̄oi Maari í sinda sīe í s̄o do feei Ebēe í ni, Rabuni, waat̄o M̄ētu.

17 N̄oi Jesu í s̄o í ni, j̄m̄, mā lum, domi n̄ kù b̄o lele bi Baam titā. Amma b̄o bi m̄oc̄m̄ η̄a, s̄o η̄a ì ni ñ wa n̄ b̄o bi Ilaā. N̄hui í je baam, n̄o í je baai in̄e m̄o.

18 N̄oi Maari in̄ei Madalau í koo í s̄o m̄oc̄o η̄au í ni n̄hui í ye Laf̄e. N̄o wa sisi n̄η̄a ide iyi Jesu í s̄o.

Jesu í tusea m̄oc̄e η̄a ar̄e

(Cɔ́ Matie 28:16-20; Maaku 16:14-18; Luku 24:36-49)

19 Aj̄o amaazumau iyi ale í le η̄oi m̄oc̄o η̄au à t̄ot̄o si ile gɔ́ n̄o à s̄ok̄o gambou domi à waa ce n̄joi in̄e ngboi Zuifu η̄au. N̄oi Jesu í faata wa í leek̄i si anini n̄η̄a. N̄o í s̄o η̄a í ni, laakai ku s̄u ku w̄ēe n̄η̄e.

20 Iyi í s̄o η̄a bēe í t̄a η̄oi í nyisi η̄a aw̄e η̄a do kpakpaa cinḡaeu. N̄o in̄oi m̄oc̄o η̄au í d̄o iyi à ye Laf̄e.

21 N̄oi Jesu í s̄o η̄a má í ni, laakai ku s̄u ku w̄ēe n̄η̄e. Si bei Baaba í b̄em wa, bēe m̄oi amu m̄o ñ b̄e η̄e.

22 Iyi í f̄o bēe í t̄a η̄oi í fufu η̄a í ni, i gba Hundei Ilaā η̄a.

23 In̄e iyi ì kpa idēi dulum d̄e η̄a, Ilaā m̄o á kpaai. In̄e m̄o iyi ì ni dulum nd̄ēe í je idēi irīe η̄a, laf̄e á maa w̄ēo nd̄ēi.

Jesu do Tomaa

24 Wee Tomaa in̄e ak̄ai m̄oc̄o maatēeji η̄a iyi à ya kpe Sik̄au kù wa in̄o n̄η̄a si waati iyi Jesu í naa si η̄au.

25 N̄oi m̄oc̄o η̄a iyi à gbeu à s̄o à ni, à ye Laf̄e. Amma Tomaa í s̄o η̄a í ni, n̄o n̄ kù ye agbei ponti η̄au si aw̄e η̄a n̄o n̄ kù dasi amaaw̄m̄ si agbei pontiu n̄o n̄ kù dasi aw̄m̄ si dalai jujui kpakpaa cinḡaeu n̄ kaa n̄ dasi naane pai.

26 Zakai azuma ak̄a má à t̄ot̄o má si in̄o ile. Tomaa í wa in̄o n̄η̄a. N̄o à c̄imbo gambo η̄a. Amma Jesu í faata si anini

n̄a wa má n̄o í ni, laakai ku sū ku w̄e n̄e.

²⁷ N̄o í s̄o Tomaa í ni, c̄o aw̄om̄ n̄a n̄o i dasi amaaw̄e si b̄e. Naað aw̄e wa má i luò cingaam. J̄ò sika sikau b̄e, dasi naane.

²⁸ N̄o Tomaa í j̄eaa í ni, aw̄oi ì j̄e Að Laf̄̄em.

²⁹ N̄o Jesu í s̄o í ni, deb̄ei ì dasi naane si na iyi í j̄ò ì ȳem, ma irei. Ilu in̄o did̄õ n̄ai in̄e n̄a iyi a kù ȳem n̄o do n̄u fei à dasi naane.

Mii iyi í j̄ò à k̄o tiau ih̄

³⁰ Maamaake nkp̄oi Jesu í ce má si wajui m̄oc̄e n̄a iyi a kù k̄o si tiau ih̄.

³¹ Amma ide iyi ih̄ n̄ai à k̄o ku ba i dasi naane n̄a iyi Jesu í j̄e Kirisi Am̄ai Ilaað ku ba naane iyi ì dasīe n̄au ku j̄ò i ba kuw̄e hai t̄a n̄a.

21

Jesu í tusea m̄oc̄o m̄eje ḡo n̄a arae

¹ Si anyii n̄u, Jesu í nyisi arae bi m̄oc̄e ḡo n̄a má k̄ok̄oi tenku iyi à ya kpe Tiberia. Do yaase bei í nyisiò arae wee.

² Sim̄o Pīe do Tomaa iyi à ya kpe S̄ik̄au do Natanieli in̄ei Kana si il̄ei Galilee do am̄ai Zebede n̄a do m̄oc̄o minji mmu ḡo n̄a má, ān̄a fei à wa inya ak̄a b̄e.

³ N̄o Sim̄o Pīe í s̄o n̄a í ni, ñ wa n b̄o c̄oc̄o. N̄o à ni, aa ka sīe.

N̄o à fita gbak̄a à l̄o ak̄oi inyi ḡo id̄u à n̄e. Amma id̄u āj̄o n̄u a kù mu nk̄ama.

⁴ Iyi iju wa b̄o ku má, n̄oi à ȳe Jesu wa leek̄i it̄i tenkuu b̄e, amma a kù mà mà n̄ui.

⁵ N̄o Jesu í bee n̄a í ni, in̄e aw̄aas̄u n̄au b̄e, i kù mu nk̄ama n̄a de. N̄oi à ni, aaw̄o.

⁶ N̄oi í s̄o n̄a í ni, i dasi taaò n̄e in̄o inyi do ikpa aw̄o n̄ei ak̄oi inyi, aa mu c̄ēe n̄a. N̄o à s̄o taaò n̄a in̄o inyi n̄o à mu c̄ēe hee à m̄onḡo ku faa wa.

⁷ M̄oc̄o iyi Jesu í bi j̄iidau í s̄o Pīe í ni, Laf̄̄e m̄b̄e.

Iyi Sim̄o Pīe í gb̄o iyi Laf̄̄ei, n̄oi í dasi ib̄ae domi bas̄i í w̄e wo. N̄o í dasi inyi wa b̄o bi t̄e.

⁸ Amma m̄oc̄o n̄a iyi à gb̄e u à to wa ice do ak̄oi inyi, à waa fa taaò n̄a iyi í k̄õ do c̄ēu. Kuji n̄a do ice kù re m̄eetu c̄i.

⁹ Iyi à kita wa il̄e n̄o à ȳe ina nyenȳe ḡo b̄e c̄ēe wa banda si, n̄o p̄ēe wa j̄ile b̄e.

¹⁰ N̄oi Jesu í s̄o n̄a í ni, i naað c̄ēe ḡo n̄a iyi ì mu wa n̄eiu n̄a.

¹¹ N̄o Sim̄o Pīe í koo í l̄o ak̄oi inyi n̄o í fa taaou wa il̄e. Taaou í k̄õ do c̄ēe nla n̄a. Kukp̄o n̄a í to c̄i do ciitaa do m̄eeta. Do iyi í kp̄o b̄ēb̄e fei taaou kù ḡa.

¹² N̄oi Jesu í s̄o n̄a í ni, i naa i nya s̄onda n̄a. N̄o baa m̄oc̄o ak̄a kù j̄e ku bee ku ni, aw̄oi yoo, domi à mà iyi Laf̄̄ei.

¹³ N̄oi Jesu í koo í so p̄ēu do c̄ēu í na n̄a.

¹⁴ Ise gb̄eetasiaei m̄b̄e bei iyi Jesu í nyisi m̄oc̄e n̄a arae hai waati iyi í j̄i hai si bale.

Jesu do Pīe

¹⁵ Iyi à nya s̄onda à t̄a n̄oi Jesu í bee Sim̄o Pīe í ni, Sim̄o am̄ai Z̄a, ì bim í re in̄e ih̄õ n̄a? N̄o Pīe í j̄eaa í ni, oo Laf̄̄e. Ì mà iyi ñ b̄ie. N̄oi Jesu í s̄o í ni, gb̄oa ama angud̄am̄ n̄a.

¹⁶ N̄o í bee má ise gb̄eejisia í ni, Sim̄o am̄ai Z̄a, ì bim? N̄o Pīe í j̄eaa í ni, oo Laf̄̄e. Ì mà iyi ñ b̄ie. N̄oi Jesu í s̄o í ni, gb̄a angud̄am̄ n̄a.

¹⁷ N̄o í sisi í bee má ise gb̄eetasia í ni, Sim̄o am̄ai Z̄a, ì bim? N̄o in̄oi Pīe í f̄o do si bei í bee ise gb̄eetasia í ni, ì bim? N̄oi Pīe í j̄eaa í ni, Laf̄̄e, ì mà fei nd̄e, ì mà kam kam iyi ñ b̄ie. N̄o Jesu í s̄o í ni, to, gb̄a angud̄am̄ n̄a.

¹⁸ N̄to n̄to ñ wa n s̄ei, waati iyi ì w̄e aw̄aas̄u ì ya d̄ia arae wondo n̄o ì b̄o b̄ii ì bi. Amma b̄ii ì naa ì gb̄o, aa t̄e ikp̄aei n̄o in̄e ḡo ku d̄ie n̄o ku b̄ò̄e b̄ii ì kù bi.

¹⁹ Do ideu bei Jesu í f̄o yaase bei Pīe á na ku ku nyisiò amboei Ilaað. Iyi í f̄o b̄ēb̄e í t̄a n̄o í s̄o í ni, toom wa.

Jesu do m̄oc̄o iyi í bi j̄iida

²⁰ N̄oi Pīe í sinda, n̄o í ȳe m̄oc̄o iyi Jesu í bi j̄iidau wa naa do anyi n̄a. M̄oc̄o n̄ui í tako í gb̄esi gend̄ei Jesu waati iyi à waa j̄e í bee í ni, Laf̄̄e, yooi á zambāe.

²¹ Iyi Pīe í ȳe m̄oc̄o n̄oi í bee Jesu í ni, Laf̄̄e, m̄ok̄ou ih̄õ m̄o ni, beirei ti n̄u m̄o á ȳe.

²² Nᵊi Jesu í jεaa í ni, baa bii n̄ bi n̄ jò ku maa wεε hee n̄ koo n̄ nyiò wa máí, iwoi í yεε. Awə de, toom wa.

²³ Nᵊi laabaauí ideu í fangaa si inᵊi woo dasi Jesu naane ηau à be ni mᵊcᵊu kaa ku. Amma Jesu kù ni kaa ku, nηu de í ni, baa bii n̄ bi n̄ jò ku maa wεε hee n̄ koo n̄ nyiò wa máí, iwoi í yεε.

²⁴ Mᵊcᵊo iyi Jesu wa fāau amu Zāai. Nᵊo amu takam nii n̄ wa n̄ jε sεedai ide ηau, amu iyi n̄ kᵊ tiau ihē, à nᵊo à mà iyi sεedam í jε ntᵊo.

Iri kukpai tiau

²⁵ Mii nkpᵊ nkpᵊ í wεε má iyi Jesu í ce. Bii í jε à kᵊ fei ndεε akā akā, n̄ kù tamaa mà andunyau ihē á to inε ηa a ba bii aa jile tia ηa iyi aa kᵊ ηau fei.

Icɛi Woo Bɛ Nja

À cea Woo bɛ nja kuwäi Hundei Ilaaã

¹ Baakɔɔm, Teofli,

Si tia sintem n̄ kɔ mii iyi Jesu í ce do cio iyi í ya maa kɔa inɛ n̄a si fei hai sinteɛ,

² hee í koo í to ajɔ iyi Ilaaã í soo lele. Hee ku maa nɛ, inɛ n̄a iyi í cica wo à jɛ woo bɛ nja, í ba n̄a ide ku fɔ do gbugbäi Hundei Ilaaã í sɔ n̄a bei aa ce.

³ Si anyii ikue í nyisi n̄a arae si afei ajɔ ciiji isɛ fɛɛfelo ku jɛ n̄na sɛɛda iyi kù nɛ sika sika iyi n̄nu í wɛɛ. À yɔɔ nɔ í ce n̄na faajii bommai Ilaaã.

⁴ Ajɔ n̄nu gɔ, si bei Jesu do mɔcɔɛ n̄a à wa inya akã í sɔ n̄a í ni, i maà tekí hai Zeruzalɛmu n̄a, amma i degbe amua iyi Ilaaã Baaba í wãð n̄ɛu, amua iyi n̄ tako n̄ sɔ n̄ɛ ideu.

⁵ Zãa n̄nu, inyii í dasi n̄ɛ wo, amma si ajɔ minjiu ihɛ aa da n̄nɛ si Hundei Ilaaã.

Jesu í nyi lelei Aã

⁶ N̄ɔi woo bɛ n̄a iyi aɲað Jesu n̄a à wa inya akãu à beɛɛ à ni, Lafɛɛ, bebɛii aa teese i jilɛ bommai Izireli?

⁷ N̄ɔi Jesu í jɛ n̄na í ni, kù jɛ baa n̄nɛ i mà ajɔu walakɔ i mà yaase bei mii n̄au bɛ á na ku ce n̄a. Ilaaã Baabai í jilɛ iyi bɛ n̄a do yiikɔɛ.

⁸ Amma aa ba gbugbã n̄a waati iyi Hundei Ilaaã á naa si n̄ɛ. Aa jɛa inɛ n̄a sɛɛdam n̄a si ilui Zeruzalɛmu, do si ilɛi Zudee fei, do si ilɛi Samari hee ku bɔ do kɔɔi andunya fei.

⁹ Iyi Jesu í fɔ ideu í tã, n̄ɔi à waa cɔɔ nɔ à ba wee Ilaaã í soo ikpa lele nɔ kudüi ijí gɔ í jɔ a kù yɔɔ má.

¹⁰ Waati iyi à waa cɔɔ wa nɛ ikpa lelei Aã, n̄ɔi gbakã à yɛ woo dasi ibɔ fãfã minji gɔ n̄a bɛ à waa leekí kɔkɔ n̄na.

¹¹ N̄ɔi inɛ n̄au à ni, inɛ inɛi Galilee n̄a, na mii í ce ì leekí ì waa cɔ lele n̄a. Jesu bɛ iyi Ilaaã í so ikpa lele hai bi tu n̄ɛu á nyi wa má do yaase bei ì yɔɔ í nɛð leleu n̄a.

Nsüi Zudasi

¹² Iyi inɛ n̄au à fɔ beɛbe à tã, n̄ɔi woo bɛ n̄au à sinda wa hai iri kutai Olivie bii à wau à nyi wa Zeruzalɛmu. Iri kutau í wa kɔkɔi iluu zakai kilo akã.

¹³ Iyi à to Zeruzalɛmu n̄ɔi à gũ lelei ile ku kɛkɛ bii à ya maa wau. Aɲa iyi à tɔtɔ bɛu wee, Piɛɛ do Zãa, do Zaaki, do Anderee, do Filipu, do Tomaa, do Baatelemi, do Matie, do Zaaki amai Alifɛe, do Simɔɔ iyi í ya jabua ilɛɛ do Zudu amai Zaaki.

¹⁴ Do anu akãi inɛ n̄au fei à ya tɔtɔ a maa ce kutɔɔ do himma, aɲa do ifɔi Jesu n̄a do Maari iyɛɛ do inaabo gɔ n̄a má.

¹⁵ Ajɔ n̄nu gɔ woo dasi Jesu naane n̄au à tɔtɔ má. Kukɔɔ n̄na í to zakai amanɛ cifa. N̄ɔi Piɛɛ í dede í leekí si anini n̄na í ni,

¹⁶ inɛ kpaasim n̄a, Hundei Ilaaãi í jɔ Davidi í fɔ ideu Zudasi wo, n̄nu iyi í cuaa inɛ n̄a iyi à mu Jesuu, nɔ ideu kù nɛ bei á ce iyi kù ce.

¹⁷ Zudasiui í tako í jɛ inɛ akã nwa wo, n̄nu mɔ í ya dasi icɛ nwa awɔ.

¹⁸ Fia iyi í ba na laalɔ iyi í ceu í rað iko gɔ. N̄ɔi í cuku, iriɛ í tako í to ilɛ nɔ inɔɛ í la, ifũɛ fei í fita.

¹⁹ N̄ɔi inɛ n̄a iyi à wa Zeruzalɛmu fei à gbɔ ideu. Na n̄ɔi í jɔ do fee n̄na à waa kɛɛ ikou Akedama, waatɔ Ikoí njɛ.

²⁰ Ideɛ iyi à kɔ si tiaí iri kukɔu wee.

A jɔ ideu ku kɔɔð bomma.

Inɛ gɔ ku maà buba bɛ má.

Nɔ à kɔɔ má à ni,

A jɔ inɛ gɔ ku jɛ nsüɛ si icɛu.

²¹⁻²² Debɛi, ka dasi inɛ gɔ si inɔ nwa ku jɛ nsüi Zudasiu. Nɔ í gbe lafɛɛ ku jɛ inɛ iyi í yɛ kujii Lafɛɛ Jesu hai si bale bei awa mɔ. Nɔ lafɛɛ ku jɛ inɛ akãi inɛ n̄a iyi à ba wa kuwɛɛ ajɔ si waati kãma fei iyi Jesu í wɛɛ do awa si andunyau ihɛ, hai waati iyi Zãa í dasiɛ inyi hee í koo í bɔ lele.

²³ N̄ɔi à cica amanɛ minji gɔ n̄a, irii inɛ akãi Zozɛfu iyi à ya kɛ Baasaba, walakɔ Zusitu, inɛ minjisiau mɔ Matiasi.

²⁴ N̄ɔi à ce kutɔɔ à ni, Lafɛɛ, awɔ iyi ì mà idɔi inɛ fei, nyisi wa inɛ iyi ì cica. Si inɔi mɔcɔ minjiɛ n̄au ihɛ

²⁵ nyisi wa ine iyi ì bi ku je nsüi Zudasi si icei woo be nja, ice iyi Zudasi í jò nò í koo í ló tengi bii í jò à dasie.

²⁶ Njoi à ta nja kpasá. Nò kpasau í so Matiasi. Njoi à dasie si inoi woo be maatakã nja.

2

Kunaai Hundei Ilaaã

¹ Iyi ajoi Pantekotu í to, njoi woo dasi Jesu naane nja fei à tótò inya akã.

² Gbakã njoi à gbò iba gò í naa hai lele, í jò bei fufu nla, nò si inò ileu fei ine nja à gbò ibau.

³ Si anyie njoi à ye ngògò bei amei ina í na í lesi irii aja fei akã akã.

⁴ Njoi aja iyi à wa be fei à kòò Hundei Ilaaã nò à waa fò fee mmu gò nja, si bei Hundei Ilaaã í mu nja aja fei ikã ikã.

⁵ Wee waati beebe Zuifu gò nja iyi à mà beerei Ilaaã à naa hai ile fei à wa Zeruzalemu.

⁶ Iyi à gbò ibau, njoi zamaa nkpo nkpo í sei í koo í tótò be nò à biti jiida jiida si na iyi í jò à gbò woo dasi Jesu naane nja à waa fò feei aja ikã ikã.

⁷ Njoi í mu nja biti hee í caa, nò à bee nje à waa ni, ine nja iyi à waa fò ideu be, n jò aja fei inei Galilee naj mee.

⁸ Nò beirei í ce awa fei à gbò à waa fò ide do fee nwa ikã ikã.

⁹ Si inò nwa ine gò nja à naai hai ilei Paati do hai Medi do Elami, do hai ilei Mezopotami do Zudee do Kapadosi do Pontu do hai ilei Azii.

¹⁰ Ine gò nja mò hai ilei Firizii à naa do Panfili do Ezibiti do hai ikpa Libi iyi í wa kòkò Sirèni. Ine gò nja mò à naa hai Romu.

¹¹ Ine gò nja Zuifu naj à bí nja, ine gò nja mò à waa too kucei Zuifu nja. Ine gò nja à naa hai ilei Kereti do hai Arabi. Do nju fei, awa fei à gbò à waa fò fee nwa nja ikã ikã à waa sisiò mii nla nja iyi Ilaaã í ce.

¹² Njoi aja fei à biti hee a kù mà bei aa lasabu nò à bee nje à waa ni, yoomai í je yaasei mii nòu ihẽ.

¹³ Amma ine gò nja à yaako nja à waa ni, ine nja à mò atẽi hee í caa.

Waazo iyi Piẽ í ce

¹⁴ Njoi Piẽ í dede do woo be maatakã nja ajò nò wa la hee lele í sò zamaa wa ni, inje Zuifu nja do inje mò iyi ì wa Zeruzalemu fei, i sotí i gbò nja.

¹⁵ N bi i mà nja iyi ine nja ihẽ a kù mò atẽ si bei ì waa tamaa nja be, domi à wee si daadaakò, baa isò meesã kù ló titã.

¹⁶ Amma iyi ì waa ye daakòoyiu ihẽ nja, iyi walii Zoeli í fòu mbe iyi í ni,

¹⁷ Ilaaã í ni, si ajoi ankãanyi nja an daa ine fei si Hundem.

Ama inemòkò do ama inaabo nje nja aa ce walii.

Awaasü nje nja aa ya maa ce kuye nja, Nò mòkò ngbo nje nja mò Ilaaã á ba nja ide ku fò si ala.

¹⁸ Waati beebe, an dasi Hundem si inemòkò do inaabo woo ce icem nja,

Nò aa ce walii.

¹⁹ An nyisi mii maamaake nja ikpa lelei Aã,

Nò an jò ine nja a ye mii maamaake nja má si ile.

Ine nja aa ye njè do ina do cuai ina.

²⁰ Inunu á kuku inya

Nò cukpa ku kpã bei njè.

Si anyii njui ajoi Lafẽe á to wa, ajò nla ilu amboeu.

²¹ Amma ine nja iyi à waa kpe Aã Lafẽe fei aa ba faaba.

²² Inje inei Izireli nja, i sotí i gbò ideu nja. Ilaaã í jò ì mà yiikoi Jesu inei Nazaretiu nja na maamaake do nyinda nja iyi í jò Jesu í ce si anini nje, si bei inje taka nje ì mà nja.

²³ Jesuu, Ilaaã takaei í lasabu hai sinte í jilò si a daa ine nja si awò. Nò inje ì daa ilu dulum nja si awò ì jò à kpakpae si jli ku gaau à kpaa nja.

²⁴ Amma Ilaaã í jũu hai si bale, í nyaa hai si wahalai iku domi iku kù ne gbugbã kãma sie hee ku gee be.

²⁵ Idei Davidi í kò í ni,

N wa n ye Aã Lafẽe ajò fei,

Domi í wa awò njem ku ba n mà n yaya.

²⁶ Na njoi í jò idòm wa dõ, nò n wa n fò ide do inò didõ.

Nò baa bii í je an ku n ne kpãa ku cò,

²⁷ Domi awò Ilaaã i kaa jò hundem bi ku wai iku nja.

Beebe moi i kaa jò arai Ine Kumáe ku sãmi.

28 Ì nyisim kpãa iyi wa bõm si kuwëe. An wëe do awõ si inõ didõ.

29 Si anyii nju nõ Piëe í ni má, inje kpaasim ña, ñ wa n sã ñe nõ kù ne sika kãma, Davidi bala nwa í ku nõ à suu. Balëe moi í wa si anini nwa ihë hee do nnyi fei, mà irei.

30 Amma si bei í je walii, í mà iyi Ilaaõ í cea nju kuwãí ide gõ do kugbasi í ni tãkuë gõ á na ku buba si kitãí bommaë.

31 Davidi í mà mii iyi á na ku ce. Na ñoi í jò ide iyi í fõ, iyi í ni Ilaaõ kaa jò hundee bi ku wai iku ña nõ arae kaa sãmi, ideí kujji inë iyi Ilaaõ í cicauí wa fãa.

32 Jesuu iyi ñ wa n fõ ideë, Ilaaõ í jũu hai si bale nõ awa fei à je sëeda.

33 Ilaaõ Baaba í soo lele nõ í muaa Hundee iyi í wãaõ wo. Nõ nju mõ í mua awa mõ Hundeu. Njuí ì waa ye nõ ì waa gbõ ña be.

34 Davidi takae kù bõ lelei Aõ amma í ni,

Aõ Lafëe í sõ Lafëem í ni,

Buba awõ njem,

35 Hee n ce mbëëe ña

Bi ku lesi isëe.

36 Na ñoi í jò í sãa inje inëi Izireli ña fei í mà iyi ihë ña sãa sãa. Jesu iyi ì kpakpa si jii nõu be ña, njuí Aõ í ce Lafëe do Kirisi.

37 İyi inë ñau à gbõ beebë ñoi ideu í to si ña ntõ ntõ, nõ à bee Piëe do woo be iyi à gbe ñau à ni, inje kpaasi nwa ña, beirei aa ka ce.

38 Ñoi Piëe í sõ ña í ni, inje fei í kpaasi idõ ñne í jò a dasi ñe inyi do irii Jesu Kirisi ku ba Ilaaõ ku kpa ideí dulum du ñe, nõ aa ba amuai Ilaaõ ma ña iyi í je Hundee.

39 Beebei á ce si na iyi í jò Ilaaõ í ce ñne kuwãe, inje do ama ñne ña do inë ña iyi à wa hee jiiji fei, inë ña iyi Aõ Lafëe nwa á kpe fei.

40 Do ide ikã ikã nkpõ nkpõ Piëe í je ña do sëeda nõ í mu ña gbugbã í ni, í nya ara ñne ikã hai bi inë laalõ nsei ñau ihë ku ba í ba faaba ña.

41 Ñoi à dasi inë ña iyi à gba ideí Piëu inyi. Ajõ nju zaka bei amanë

dubu mæeta í kõõsi si inõ woo dasi Jesu naanë ñau.

42 Nõ à ya gbõ cio iyi woo be ñau à ya maa kõ ña siu fei, nõ à ya maa wëe do anu akã, à ya maa je ije iyi aa yeò gigii ikui Jesu, nõ à ya maa ce kutõõ ajõ.

Kuwëe inë ña iyi à dasi Jesu naanë

43 Ñoi ideu í to si inë fei, nõ Ilaaõ í jò woo be ñau à wasi maamaake nkpõ nkpõ ku ce.

44 Woo dasi Jesu naanë ñau fei à ce anu akã nõ mii iyi à ne fei ti aña feii í je.

45 Waati iyi inë gõ í ne bukaatai ngõgõ fei à ya ta iko ñña ñai do mii ndu ña ña nõ a na lafëe fia zaka bei í ne bukaataë.

46 Ajõ fei à ya tõtõõ si bantumai kpasëi Ilaaõ. À ya tõtõõ a maa jei si inõ kpasë ñña ña do inõ didõ. Muafiti ci ya wa si.

47 À ya maa saabu Ilaaõ nõ inë fei í mà beere ñña. Ajõ fei inë ña à ya dasi naanëi nõ a ba faaba. Beebei Lafëe Jesu í ya maa kõõsi kukpõ woo dasië naanë ñau waati kãma fei.

3

Wëëge gõ í ba iri

1 Ñoi afe ajõ nju gõ zakai isõ mæeta Piëe do Zãa à waa bõ kutõõ bantumai kpasëi Ilaaõ.

2 Ñoi à ye mækõ gõ be iyi à bí do wëëge. Ajõ fei à ya na a jilõõ andei bantumai kpasëi Ilaaõ iyi à ya kpe ande Ku sãu, ku maa bara waati iyi inë ña à waa lõ.

3 İyi í ye Piëe do Zãa à waa lõ bantumai kpasëu ñoi í tõõ ña a mua nju ngõgõ.

4 Ñoi Piëe do Zãa à kãsië iju, nõ Piëe í ni, cõ wa.

5 Ñoi í cõ ña do laakai domi wa tamaa ngõgõ si ña.

6 Amma Piëe í sõõ í ni, n kù ne fia hee má je wura, amma iyi ñ ne an muue. Do irii Jesu Kirisi inëi Nazaretu, dede í ne.

7 Ñoi í mu awõ njei mækõu í dedeë. Be gbakã, isei inëu do ikõí isëe ñau í ce gbugbã.

8 Ñoi í fo í dinga wa ne. Ñoi añaõ ña fei à lõ bantumai kpasëi Ilaaõ ajõ, ñoi í fo í dinga wa ne wa saabuõ Ilaaõ.

9 Njoi ine fei í ye wa ne wa saabuò Ilaaã.

10 Si bei à mà iyi nñui í ya tako ku maa buba ande kusíai bantumai kpasëi Ilaaã ku maa barau, njoi biti í mu aña fei nò ideu í to si ña.

Waazo iyi Pië í ce

11 Njoi məkə iyi í ba iriu kù je kù ne hai bi Pië do Zāa. Añaò ña à wa ikpa akāi kpasëi Ilaaã iyi à ya kpe bantumai Salomə. Nə ine ña iyi ideu í mu ña bitiu à sei à bə bi tu ña.

12 Iyi Pië í ye ña njoi í sō ña í ni, inje inei Izireli ña, beirei í ce ì biti ì waa cə wa beebe ña. Ì tamaa bei gbugbā nwai walakə daa jiida nwai í jò məkəu wa ne ña?

13 Aburhamu do Izaaki do Zakəbu aña iyi à je bala nwa ñau, Aō Lafēe nñai í jò Jesu woo ce icēe í ne amboe. Inje ì muu ì na ine ngbo ña nò ì kəsie ña si wajui Pilati, baa do iyi Pilati wa bi ku jò wo.

14 Amma inje ì kəsie, nñu iyi í je Ine Kumá do Ine Dee deeu nò ì tə Pilati ku jò nñe woo kpa ineu si agbēe ña.

15 Si beebe ì kpa ine iyi í je irii kuwēu ña. Amma Ilaaã í jūu hai si bale, nə awa à yə.

16 Jesuu do naane iyi məkəu ihē í dasie nñui í jò í ba gbugbā. Məkə iyi ì waa ye nò ì mà ñau ihē, naane iyi í dasi Jesuu í jò í ba iri mam mam si wajui inje fei.

17 Nsei kpaasim ña, nè mà mii iyi ì cea Jesuu ña, ì cooi si ngəgə hai mà ña, beebe do ine ngbo nñe ña fei.

18 Ilaaã í jò walii ñau fei à tako à fə idee wo. Nə beebe məi bei à fəu fei í kō. Ide iyi à fəu nñui í je à ni, kù ne bei á ce iyi ine iyi Ilaaã í cicau kù ye ijuukpā.

19 Na nñu, i kpaasi idə nñe i sinda si Ilaaã ña ku ba ku kpa ideu dulum du ñe.

20 Nə Ilaaã ku mu nñe kusimi jiida, nə ku be Kirisi iyi í cicau wa ku je tu ñe, nñu iyi í je Jesuu.

21 Tilasii Jesu Kirisi ku maa wa lele hee awaati koo toò mii fei ku je titō si bei Ilaaã í jò walii kumáe ñau à tako à fə wo.

22 Moizi, ine akā nñu, í ni, Aō Lafēe nñe á jò walii gə ku fita hai si anini nñe iyi á ye bei amu. Nə á sía i gbə mii iyi á sō ñe fei.

23 Ine iyi kù waa too si ideu waliiu fei aa nyaa hai si inəi zamaai Ilaaã a kpa.

24 Beebe məi Samuēli do walii ña iyi à naa si anyie, aña fei à tako à fə ideu mii ña iyi wa ce nsei ihē.

25 Mii iyi walii ñau à ni Ilaaã á ceu, inje wa cea. Nñui í je akabuu iyi Ilaaã í ði do bala nñe ña si waati iyi í sō Aburhamu í ni, hai si dimiei an jò inei andunya fei ku ba kuwee.

26 Beebe Ilaaã í jò woo ce icēe í fita hai bi tu ñe nə í bə wai ku ba ku wee nñe ku ba inje fei i sinda i jò laalə ku ce nñe.

4

Pië do Zāa à wa bi igbei woo kiiti ña

1 Si waati iyi Pië do Zāa à waa sō zamaau ideu beebe, njoi woo wee Ilaaã ñau do ine ngboi ine ña iyi à ya maa degbe kpasëi Ilaaã do Sadusi ña à sekee si ña wa.

2 Idə nñu í kō si na iyi í jò məkə minji ñau à waa kə ine ña si cio à waa sō ña iyi Jesu í jī hai si bale, waato iku ña aa yəkə a nyi wa si kuwēe má.

3 Njoi à mu ña à cīmbo ña si ile piisō hee iju kumá domi ale í le tā.

4 Do nñu fei, ine nkpə iyi í gbə ideu í dasi naane. Nə kukpə nñu í kōsi hee í to zakai amane dubu miu.

5 Iju kumáe njoi ine ngboi Zuifu ña do ine ngbo bubu ña do woo kə ine ña si wooda ñau à tətə Zeruzalemu.

6 Njoi à tətə aña do woo wee nlau iyi à ya kpe Ani, do Kaifu do Zāa do Alesandu do ine ña iyi à gbe si nyaanzei woo wee nlau fei.

7 Njoi à nya Pië do Zāa wa hai ile piisōu à naa à leeki ña si waju ña nə à ləsi ku bee ña à waa ni, do gbugbāi yooi, mà do irii yooi ì ceò mii nəu be ña.

8 Njoi Pië í kō Hundei Ilaaã nə í sō ña í ni, inje ilaalu do ine ngbo ñau,

9 ì waa bee wa ideu ice jiida ña iyi à cea wēgeu ihē do bei í ce í baò iri.

10 Na n̄ju, í s̄la in̄e fei do in̄ei Izireli n̄au fei i mà ña, m̄ak̄o iyi wa leek̄i si waju n̄jeu be, í ba irii do saabui irii Jesu Kirisi in̄ei Nazaretiu, in̄e iyi ì kpakpa si antai j̄i ku gaauu ña n̄o Ilaaḍ í j̄u hai si bale.

11 Jesui kuk̄ou wa f̄aa iyi í ni,

Kuta iyi woo ma ña à cau,

N̄jui í baa í je kuta sintei icui ile.

12 Woo faaba ḡo k̄u w̄ee má bii k̄u je n̄ju ak̄a, domi Ilaaḍ k̄u na irii in̄e ḡo má si andunya iyi aa ka kpe ka baḍ faaba.

13 Iyi in̄e n̄au à gb̄o ideu n̄oi à biti domi à ye w̄ok̄oi Pīee do Z̄aa n̄o à mà gbak̄a iyi táaka ñai iyi a k̄u ce baa cio. N̄oi à mà iyi añai à w̄ee wo do Jesu.

14 Amma si bei à ye m̄ak̄o iyi í ba iriu wa leek̄i do Pīee do Z̄aa, n̄jui í j̄ò a k̄u ba ide ḡo iyi aa ni má.

15 N̄oi à ni a fita hai ile kiitiu. Iyi à fita, in̄e ña iyi à gbe beu à waa busi n̄je aña duusḍo.

16 N̄oi à waa ni, beirei aa ka cea m̄ak̄o n̄au ih̄e. Wee in̄ei Zeruzalemu ña fei à mà iyi à ce maamaake nla nla ḡo, n̄o a kaa ka ȳok̄o ka j̄a.

17 Amma ka ganji ña ku ba ideu ku maà fangaa si in̄e ña iyi à gbe má, ka k̄ò ña do ijuukp̄a ku ba a maà s̄o in̄e k̄ama ide do irii Jesu má.

18 N̄oi à kpe ña má n̄o à k̄ò ña a f̄o ide do irii Jesu má hee má je a k̄ò in̄e ña si cioi idee.

19 Amma Pīee do Z̄aa à s̄o ña à ni, i bee ara n̄je ide bii á je dee dee si wajui Ilaaḍ ka gb̄o ide n̄je n̄o ka j̄ò ti Ilaaḍ.

20 Awa de a kaa ka ȳok̄o ka koko do mii iyi à ye do iyi à gb̄o.

21 N̄oi à gbagba si ña má nt̄o nt̄o à bei à j̄ò ña. A k̄u ba yaase bei aa ce a fa it̄i ña si na iyi í j̄ò in̄e fei wa saabu Ilaaḍ do mii iyi í ceu,

22 domi m̄ak̄o iyi à faaba do maamaakeu, ad̄e í re baa ciiji.

Woo dasi Jesu naane ña à waa t̄o w̄ok̄o

23 N̄oi Pīee do Z̄aa à nyi bi kpaasi ña ña si waati iyi woo kiiti ñau à j̄ò ña. N̄o à koo à sisi ña ide iyi in̄e ngbo ña do in̄e ngboi woo weei Ilaaḍ ña à s̄o ñau.

24 Iyi à gb̄o ideu n̄oi aña fei à t̄o Ilaaḍ do anu ak̄a à ni, Aḍ Laf̄ee, aw̄oi ì taka lele do ile do tenku do mii iyi í wa si fei.

25 Hundeei í j̄ò bala nwa Davidi woo ce ic̄ee í f̄o wo í ni,

Na mii í ce id̄oi in̄ei dimi mmu ña í k̄ò.

Na mii í ce in̄e ña à waa ce anu t̄osi a ba a cea Ilaaḍ laal̄o, n̄o wee mii ḡoi iyi kaa ȳok̄o ku ce m̄om.

26 Amanlui andunya ña do ilu iri ña à dede n̄o à t̄ot̄o

Ku ba a ce iḡu do Ilaaḍ do in̄e iyi í cica.

27 Ilaaḍ Baaba, ide iyi Davidi í f̄ou be nt̄oi, domi Herodu do P̄onsu Pilati à ce anu ak̄a. À t̄ot̄o do dimi mmu ña do in̄ei Izireli ña si iluu ih̄e à ye taalei Jesu woo ce ic̄e kumáe iyi ì cica ì nya ik̄au.

28 Bēbēi à ce, n̄o n̄ju be í j̄ò mii iyi ì jile fei hai tako do iyi í je id̄ōbīe í k̄ò.

29 Na n̄ju n̄sei, Laf̄ee, ce laak̄ai ide ku f̄o ña n̄o i j̄ò awa woo ce ic̄ee ñau ka sisi ideu do w̄ok̄o nla nla.

30 Nyisi gbugb̄ae ku ba maamaake ña ku ce n̄o in̄e ña a ba iri do saabui irii Jesu woo ce ic̄e kumáeu.

31 Iyi à ce kut̄ou à t̄a ñoi inya bii à t̄ot̄ou í yaya. N̄oi aña fei à k̄ò Hundeei Ilaaḍ n̄o à wasi ku waazo ide Ilaaḍ bēbēi do w̄ok̄o.

Mii iyi woo dasi Jesu naane ñau à ne ti aña feii

32 Akp̄oi woo dasi Jesu naane ñau í k̄òsi n̄o aña fei à ne anu ak̄a. In̄e ḡo ci ya ni mii iyi n̄ju í ne ti n̄ju ak̄ai amma mii iyi à ne fei ti aña feii.

33 Do gbugb̄a nla n̄lai woo be ñau à waa sisiḍ kuj̄i Laf̄ee Jesu hai si bale, n̄o did̄o nla n̄lai Ilaaḍ í wa si aña fei.

34 In̄e ḡo k̄u je are si in̄o ña, domi ajo minji do ajo minji fei in̄e ña iyi à ne iko do kpas̄e ña fei à ya taai n̄o a naaḍ fiaw wa,

35 a naa a na woo be ñau, n̄o a ce ikp̄e si bei bukaatai in̄e fei í to.

36 Bēbēi Jozefu, in̄ei Levi ḡo iyi à bí Sipu, í ce. N̄jui woo be ñau à ya kpe Baanabasi, waat̄o woo mua in̄e gbugb̄a.

37 Í ta ikōe ḡo í naaḍ fiaw wa í naa í na woo be ñau.

5

Idei Ananiasi do Safira

¹ Amma makɔ ɔɔ í wee iyi à ya kpe Ananiasi, aboe mɔ à ya kpoo Safira. Makɔu í ta ikoε ɔɔ,

² nɔ í jile ikɔ akãí fiaw ndεε, iyi í gbeu mɔ í koo í na woo be nja. Nɔ wee aboe í weεò kumàsiε.

³ Iyi í na nja fiaw nɔi Piεε í beεε í ni, Ananiasi, beirei í ce ì jò Seetam í lɔ si idεε hee ì waa sɔa Hundei Ilaaɔ ibo nɔ ì jò bubui fiaw ikou ndεε.

⁴ Iko iyi ì tau awɔ si ì nɔɔ ba. Iyi ì taa ì tã, fiaw kù je titεei? To, na mii í jò ì ce dimii lasabuu ihε. Kù je amanε nja ì sɔa ibo, Ilaaɔ ì sɔa.

⁵ Iyi Ananiasi í gbɔ ideu gbakã nɔi í cuku tengi be í ku. Nɔi ine nja iyi à gbɔ ideu fei njo í mu nja hee í caa.

⁶ Nɔi awaasũ nja à naa à wo ikuu do aɔ à koo à suu.

⁷ Si anyii isɔ mεεta má, nɔi aboe mɔ í lɔ wa. Wee kù mà mii iyi í ce makɔi nju titã.

⁸ Nɔi Piεε í beεε í ni, fia iyi makɔε í naaò wau ihε, beεbei ì ta iko njeu nja? Nɔi Safira í jεaa í ni, beε mbe.

⁹ Nɔi Piεε í beεε í ni, beirei í ce ije minji fei ì ce anu akã í cɔ laakaii Hundei Aɔ Lafεε beεbe nja. Cɔ, ine nja iyi à si makɔε à wa andε koofa be, aa si awɔ mɔ.

¹⁰ Be gbakã nɔi abou mɔ í cuku si wajui Piεε be í ku. Nɔi awaasũ nja à lɔ be à koo à ba í ku, nɔi à soo wa à naa à suu kɔkɔi makɔε.

¹¹ Nɔi njo í mu inei igbei Jesu nja nta nta do ine nja iyi à gbɔ ideu fei.

Maamaake nkɔ

¹² Nɔi woo be nja à jò maamaake do nyinda nkɔ í wasi ku ce si wajui ine nja. Nɔ woo dasi Jesu naane nja à ya tɔtɔ bantumai Salomɔ.

¹³ Inε kãma kù bi ku lɔ inɔ nja do muafiti domi à waa ce njo, amma do nju fei à waa saabu nja nta nta.

¹⁴ Amma kukpɔi ine nja iyi à dasi Lafεε Jesu naane nta nta í kɔosi wa koo, hai inεmakɔ do inaabo nja.

¹⁵ Nɔi ine nja à wasi ku naaò bɔɔ nja wa si kpãa nja. À ya naa a jile nja si

daayi nja do si sεε nja ku ba bii Piεε wa lɔ ayae ku bii ine ɔɔ nja si inɔ nja.

¹⁶ Nɔi ine nkɔ í wasi ku naaò bɔɔ nja wa do ine nja iyi à ne inei inɔko nja hai ilεεkoi Zeruzalemu nja, anja fei à nɔ à ba iri.

À kpã woo be nja iju

¹⁷ Amma woo wee nlai Ilaaɔu do ine nja iyi à wa si igbei Saduse nja iyi à wa bi tεeu fei à dedeò igu si gãmei woo be nja.

¹⁸ Nɔi à mu nja gbakã à dasi nja piisɔ.

¹⁹ Nɔi idũ amalekai Aɔ Lafεε í naa í cɔ gamboi ile piisɔu í nya nja nɔ í sɔ nja í ni,

²⁰ i bɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ i koo i leeki be nja nɔ i sisia ine nja ideu kuweeu fei.

²¹ Nɔ woo be nja à gbɔ ideu. Amεejuma gbakã nɔi à bɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ be à wasi ku kɔ ine nja si cio.

Wee waati beεbe woo wee nlai Ilaaɔu do ineε nja à tɔtɔ nɔ à kpe igbei woo kiiti nja do ine ngboi Izireli nja fei, à bei à be woo degbe kpasɛi Ilaaɔ nja a koo a kpe woo be nja wa hai ile piisɔ.

²² Amma iyi à to a kù ye woo be nja ile piisɔ be. Nɔ à nyi bi ine ngbo nja má

²³ à ni, iyi à to be à ba ile piisɔu wa cimbo dim dim nɔ à ba woo degbe nja à waa leeki andε be. Amma iyi à cɔ gambo nja a kù ye ine kãma ile be.

²⁴ Iyi ine ngboi woo degbe kpasɛi Ilaaɔu do ine ngboi woo wee nja à gbɔ ideu, nɔi à biti a kù mà bei ideu á kpa iri.

²⁵ Nɔi ine ɔɔ í naa í sɔ nja í ni, i gbɔ nja, ine nja iyi ì dasi piisɔ nja à wa bantumai kpasɛi Ilaaɔ à waa kɔ ine nja si cio.

²⁶ Nɔi ine ngboi woo degbe kpasɛi Ilaaɔu, nju do ineε nja à koo à gbã nja à naaò nja wa bi ine ngbo nja. Amma kù je do gbugbã domi à waa ce njo zamaau a maa na a ta nja kuta.

²⁷ Iyi à naaò nja wa à leeki nja si wajui igbei woo kiiti nja nɔ woo wee nlai Ilaaɔu í sɔ nja

28 Í ni, à kò nne mam mam à ni i maà ya ce waazo do irii məkəu má ɲa. Amma wee, ì ce waazo nne ì waa koo ɲa hee ì kò inei Zeruzalemu ɲa fei si cio nne nò ì waa bi i dasi wa taalei ikui məkəu ɲa.

29 Nɔi Piɛɛ do woo be kpaasie ɲau à je à ni, tilasi ideɪ Ilaaɔi aa ka jirima, kù je ti amanɛ ɲa.

30 Aɔ Lafɛɛi bala nwa ɲai í jì Jesuu hai si bale, inɛ iyi ì kpakpa si jìi ì kpaɛ ɲau.

31 Nɔi Ilaaɔ í soo lele í jilɔ awɔ njeɛ ku je ilaalu do Woo faaba nò ku muaɔ inɛi Izireli ɲa kpāa a kpaasi idɔ ɲɲa ku ba ku kpa ideɪ dulum du ɲa.

32 Awaɪ à je seɛdai mii ɲau be, awa do Hundei Ilaaɔ iyi Ilaaɔ í mua inɛ ɲa iyi à waa jirimae.

33 Iyi à gbɔ ideu ɲɔi idɔ ɲɲa í kɔ hee à waa de a kpa ɲa.

34 Amma inɛ akā ɲɲa iyi à ya kpe Gamaliɛ í dede í leekí si aninii woo kiiti ɲau í ni a nya woo be ɲau wa titā. Gamaliɛu Farisii wa je do woo kò inɛ ɲa si wooda, nò í ne beere ntɔ ntɔ bi inɛ fei.

35 Nɔi í sɔ inɛ ɲau í ni, inɛ inɛi Izireli ɲa, i laakai ɲa do mii iyi ì waa bi i cea inɛ ɲau.

36 Kù kpe məm titā iyi məkə gɔ í naa ihɛ à ya kpoo Tedasi nò í ya maa so araɛ lele bei inɛ nla gɔ nò amanɛ bei cɪɔ mee wa tooɛ. Amma à kpaɛ, nò məcɔɛ ɲau fei à fangaa, nò à gbɛje idee.

37 Si anyiɛ, waati iyi à na à waa ce kuka, ɲɔi məkə gɔ mɔ í naa à ya kpoo Zudasi inɛi Galilee. Nɲu mɔ í jɔ inɛ nkpɔ nkpɔ wa tooɛ. Amma à kpa nɲu mɔ nò inɛ ɲa iyi à waa tooɛu fei à fangaa.

38 Na nɲu, bii í je aa gbɔ idem ɲa, i jɔ inɛ ɲau be a ne ɲa. Bii í je ideu do ice ɲa iyi à waa ceu hai bi amanɛ ɲai wa naa, á na ku kpa iri.

39 Amma bii kuce ɲɲau hai bi Ilaaɔi wa naa, i kaa yəkə i kāmia ɲa ɲa. I ce laakai i maà ti i na i maa ba Ilaaɔ ku ja ɲa.

40 Nɔ à gbɔ idee. Nɔi à kpe woo be ɲau à cā ɲa do kpətɔ à ni a maà fɔ ide do irii Jesu má à bei à jɔ ɲa.

41 Nɔi woo be ɲau à ne hai bi igbei woo kiiti ɲau do inɔ didɔ nla nla si na iyi í jɔ Ilaaɔ í ka ɲa si inɛ ɲa iyi à to a maa yaako ɲa na irii Jesu.

42 Aɲɔ fei si bantumai kpasɛi Ilaaɔ do si inɔ kpasɛ ɲa à ya maa ce waazoi laabaau jiidau nò a maa kò inɛ ɲa si cio waati kāma fei a maa ni Jesui í je inɛ iyi Ilaaɔ í cicau.

6

À cica amanɛ meeje ku sobi woo be ɲa

1 Waati beɛbe kukpɔi inɛ ɲa iyi à waa too kpāai Jesuu wa kɔɔsi. Nɔi Zuifu ɲa iyi à ya fɔ Gerekiu à waa gbagba si Zuifu alala ɲau domi si ije iyi à ya maa kpɛa jaaɔ ɲa waati kāma fei à ya maa gbɛje jaaɔ ɲɲa ɲai.

2 Nɔi woo be maateeji ɲau à tɔtɔ inɛ ɲa iyi à waa too kpāai Jesu ɲau fei à ni, kù sɪa ka jɔ ideɪ Ilaaɔ ku waazo ka maa ce ideɪ ije ɲa.

3 Na nɲu, inɛ kpaasi nwa ɲa, i cica amanɛ meeje si inɔ nne, inɛ ɲa iyi à waa je ɲɲa seɛda jiidu, iyi à kɔɔ Hundei Ilaaɔ do bisi, nò ka kāa ɲɲa iceu.

4 Amma awa taka nwa aa ka maa ce kutɔɔ nò ka maa waazo ideɪ Ilaaɔ waati kāma fei.

5 Inɛ ɲau fei à jesi ideu. Nɔi à cica Etiɛni iyi í kɔɔ Hundei Ilaaɔ nò naanɛ í la. Si anyii nɲu nò à cica Filipu, do Pokɔɔ, do Nikanɔɔ, do Timɔɔ, do Pamenasi, do Nikola inɛi Antiɔsi iyi í too kucei Zuifu ɲa wo í bei í na í dasi Jesu naanɛu.

6 Nɔi à bɔɔ ɲa bi woo be ɲau. Nò woo be ɲau à ce kutɔɔ à le ɲɲa awɔ si iri ku ba a sintiɔ ice.

7 Beɛbe mɔi ideɪ Ilaaɔ í fangaa wa koo nò kukpɔi inɛ ɲa iyi à waa too kpāai Jesuu í kɔɔsi wa koo si ilui Zeruzalemu, nò woo weei Ilaaɔ nkpɔ í dasi naanɛ.

À mu Etiɛni

8 Wee Etiɛni í ne gbugbā ntɔ ntɔ nò Ilaaɔ í ceaa didɔ nò í ce maamaake do nyinda nla gɔ ɲa si aninii inɛ ɲa.

9 Amma inɛ gɔ ɲa à ba Etiɛni kakɔɔ ku ce. Inɛ ɲau gɔgɔ ɲa hai ilɛi Silisii à naa do hai ilɛi Azii, gɔgɔ ɲa mɔ inɛi Sireni ɲai do Alesandiri, aɲai à je inɛi

igbei Zuifu gɔ ɲa iyi à ya kpe aru ɲa iyi à jò.

¹⁰ Amma a kù nɔɔ domi wa fɔ ide do bisi do gbugbāi Hundei Ilaaɔ.

¹¹ Nɔɔi à mua mɔkɔ gɔ ɲa fia si asii ku ba a máa ide. Nɔɔ ine ɲa iyi à muaa fia ɲau à sɔ ine ɲa à ni à gbɔ inɛɛu ihɛ wa fɔ laalɔi Moizi do Ilaaɔ.

¹² Bɛɛbɛi à dedeò idɔ̀kɔi ine ɲa, do ine ngbo ɲa do woo kɔ ine ɲa si wooda ɲa. À sɛkɛɛ si Etieni nɔɔ à muu à bɔ̀dɛ si wajui igbei woo kiiti ɲau.

¹³ Si anyie ɲɔi à naaò mɔkɔ gɔ ɲa wa iyi à naa à máa ide à ni, inɛɛu ihɛ waati kãma fei í ya maa fɔ laalɔi kpasɛi Ilaaɔu do woodai Moizi.

¹⁴ À gbɔ iyi í fɔ í ni Jesu inɛi Nazaretiu á lege kpasɛu ihɛ nɔɔ ku kpaasi dedemba ɲa iyi Moizi í sɔ wa fei.

¹⁵ Inɛ ɲa iyi à wa si igbeu fei à kãsi Etieni iju ɲɔi à ye wajue wa daana bei wajui amaleka.

7

Waazoi Etieni

¹ Nɔɔi woo wee nlai Ilaaɔu í bee Etieni í ni, ideu ntɔi?

² Nɔɔi Etieni í jɛaa í ni, inɛ baam ɲa do kpaasim ɲa, í gbɔ iyi ñ wa n fɔ. Waati iyi Aburhamu bala nwa í wa ilei Mesopotami, Ilaaɔ ilu amboe í naa bi tɛɛ. Waati bɛɛbɛ, kù bɔ Harãa titã.

³ Nɔɔi Ilaaɔ í sɔ̀ɔ í ni, jò ilei ideɛ do nyaanzeɛ ɲa nɔɔ í bɔ̀ ile bii an nyisie.

⁴ Nɔɔi Aburhamu í fita hai ilei inɛi Kaladee ɲa nɔɔ í koo í buba Harãa. Hai bɛ, si anyii ikui baɛɛu ɲɔi Ilaaɔ í jò í naa ile bii ì wa nsei ɲau ihɛ.

⁵ Waati bɛɛbɛ kù muaa bii kãma si ileu, baa bii á lesi kute titã. Amma do iyi Aburhamu kù bí fei Ilaaɔ í cea kuwã í ni nɲu á muaa ileu nɔɔ ku je ti nɲu do amaɛ ɲa.

⁶ Nɔɔi Ilaaɔ í sɔ̀ Aburhamu má í ni, tɔkue ɲa aa wa si ile mmu gɔ, bei aa mu ɲa a je aru a wahala ɲa zakai adɔ̀ cɔ̀ mɛɛ.

⁷ Ilaaɔ í nɔɔ í ni, amui an kiiti dimi iyi à mu ɲa aruu. Si anyii nɲu tɔkue ɲau aa fita hai ile bɛ a baa ileu ihɛ bii aa tɔ̀m.

⁸ Waati bɛɛbɛ Ilaaɔ í na Aburhamu woodai bango ku dasi ku je sɛɛdai akabuue. Si anyie ɲɔi Aburhamu í na í bí Izaaki nɔɔ í dasie bango si ajɔ mɛɛjɔsiaɛ. Bɛɛbɛi Izaaki mɔɔ í cea Zakɔbu, nɔɔ Zakɔbu mɔɔ í cea ama maateejie ɲa bɛɛbɛ, aɲa iyi à je balai dimi maateejii Zuifu ɲa.

⁹ Amaí Zakɔbu ɲau à waa ba Zozɛfu ifɔ ɲɲa igu ku ce nɔɔ à muu à taa ine ɲa iyi à waa bɔ̀ ilei Ezibiti. Amma Ilaaɔ í wa anyie,

¹⁰ ɲɔi í nyaai hai si wahalɛ fei. Í muaa bisi nɔɔ í jò í ne bɛɛɛ bi Faraɔ ilaalui Ezibitiu. Nɔɔi Faraɔ í coo minjisiaɛ si ileu nɔɔ í jò í je ine ngboi kpasɛɛ má.

¹¹ Nɔɔi ari í naa si ilei Ezibiti do si ilei Kanaã fei, í kpã ine ɲa iju ntɔ̀ ntɔ̀. Bala nwa ɲau a kù ba baa mii iyi aa je.

¹² Nɔɔi Zakɔbu í gbɔ iyi ije í wa ilei Ezibiti, nɔɔ í bɛ amaɛ ɲau bɛ gbakã akã, aɲa iyi à je bala nwa ɲa.

¹³ Iyi à koo bɛ ise gbeejisia ɲɔi Zozɛfu í tuse araɛ bi igbãɛ ɲau do ifɔɛ, nɔɔ Faraɔ mɔɔ í tɔ̀tɔ̀ í mào ɲa.

¹⁴ Nɔɔi Zozɛfu í sɔ̀ ɲa í ni a koo a kpe Zakɔbu baai nɲu wa do nyaanzeɛ ɲa fei. Wee ine ɲau à wɛɛi amanɛ kitaò fɛɛwa do miu.

¹⁵ Bɛɛbɛi Zakɔbu í bɔ̀dɔ̀ Ezibiti. Bei í ku, bɛ mɔi bala nwa ɲau à ku.

¹⁶ Nɔɔ à so iku ɲɲa à bɔ̀dɔ̀ Sikemu à koo à si ɲa si bale iyi Aburhamu í tako í ra bi amai Hemɔ̀ ɲau.

¹⁷ Ide iyi Ilaaɔ í wãò Aburhamuu, iyi waatii kuceɛ í maai wa ine nwa ɲa à kpɔ̀ à waa kɔ̀ɔsi si ilei Ezibitiu.

¹⁸ Si anyii adɔ̀ nkɔ̀ nkɔ̀ ine mmu gɔ í naa í je bomma, ine nɲu kù mà Zozɛfu.

¹⁹ Nɲui í dɔ̀ ijui ine nwa ɲa nɔɔ í ce ɲɲa laalɔ, nɔɔ í nyi í tilasi ɲa má a nyɔ ama kpɔ̀tɔ̀ ɲɲa ɲa a ku.

²⁰ Waati bɛɛbɛi à bí Moizi. Ama kpɔ̀tɔ̀ɔi iyi í sɔ̀ hee í caa. Nɔɔi à wò bɛ si kpasɛi baɛ zakai cukpa mɛɛta.

²¹ Iyi à koo à jilɔ̀, ɲɔi ama inaaboi Faraɔ í so ndɛɛ í muu bei amai nɲu takɛ.

²² Nɔɔi à kɔ̀a Moizi si bisii inɛi Ezibiti ɲau fei nɔɔ í baa í je ilu gbugbã si ide ku

fɔ do si kuceɛ.

²³ Iyi Moizi í to adɔ ciiji, nɔi í dasi idɔ nɔu koo cɔ inɛi Izireli na dimie nɔu.

²⁴ Nɔi í ye inɛi Ezibiti gɔ wa kpã inɛ akã nɔa iju, nɔi í bɔ inɛɛu ku faaba nɔ í cã inɛi Ezibitiu í kpaã.

²⁵ Í tamãã bei inɛi nɔu na aa mà iyi Ilaaɔ í be nɔu wai nɔu ku na ku faaba na, amma a kù mà.

²⁶ Iju kumãe nɔi Moizi í ye inɛ Izireli minji gɔ na iyi à waa ja. Nɔi wa bi ku la na, nɔ í ni, kpaasim na, inɛ iyi í je nyaanze akã na, na mii í ce í waa wahala nje beɛbe na.

²⁷ Nɔi inɛ iyi wa wahala kpaasiɛu í tale Moizi í ni, yooi í ceɛ inɛ ngbo í na í kiiti nwa.

²⁸ I bi í kpa amu mɔ bei í kpa inɛi Ezibitiu anai?

²⁹ Iyi Moizi í gbɔ ideu nɔi í sa í nɛ ilei Madiãã í koo wa je inɛ njoo be. Bei í so abo nɔ í bí ama inɛmɔkɔ minji.

³⁰ Si anyii adɔ ciiji nɔi aɔ nɔu gɔ amaleka gɔ í naa bi tɛɛ si gbaau kɔkɔi geetei Sinai. Amalekau í naai si ama wua tũtũ gɔ iyi í ce bei wa jo.

³¹ Iyi Moizi í yɔɔ nɔi í biti. Nɔ í sɛkɛɛ siɛ í bɔ ku cɔɔ, nɔi í gbɔ ide ku fɔi Aɔ Lafɛɛ wa ni,

³² amui n̄ je Ilaaɔ, Lafɛɛi Aburhamu do Izaaki do Zakɔbu, balae na. Nɔi Moizi í yaya do njo, kù waa bi inyau ku cɔ má.

³³ Nɔi Aɔ Lafɛɛ í sɔɔ í ni, bɔ baatae be, domi inya bii í waa leekũ be inya kumái.

³⁴ Wee n̄ ye wahalai inɛm na iyi à wa ilei Ezibiti. N̄ gbɔ kukpata nɔa, nɔ n̄ kita wa n naa n faaba na. To, nsei, naa wa, n beɛ Ezibiti.

³⁵ Moiziu, iyi inɛi Izireli na à kɔsi wo nɔ à nia, yooi í ceɛ inɛ ngbo woo kiiti, nɔi Ilaaɔ í be ku je inɛ ngbo woo faaba nɔa do sobii amaleka iyi í naa bi tɛɛ si ama wuau.

³⁶ Moiziu nɔi í nya inɛi Izireli na hai ilei Ezibiti nɔ í ce nyinda na do maamaake na si ileu do si Tenku Nkpau do si gbaa zakai adɔ ciiji.

³⁷ Moizi takae í nyi í sɔ inɛi Izireli nɔa má í ni, Ilaaɔ á be si nɛ walii wa bei amu, iyi á je inɛ akã nɛɛ.

³⁸ Moizii í tako í wa bii inɛi Izireli nɔa à tɔtɔ si gbaau. Nɔi í wa afei bala nwa na do amaleka iyi í baa ide ku fɔ si geetei Sinaiu. Nɔ hai bi tɛɛi í gba idei kuwɛɛ í na wa.

³⁹ Amma bala nwa nɔa a kù waa bi ideɛ ku gbɔ. À kɔsiɛ à waa bi a nyi ikpa ilei Ezibiti ma.

⁴⁰ Nɔi í jɔ à sɔ Arɔɔ à ni, ce nwa iwɛ iyi á cua nwa si kpãã domi Moiziu iyi í nya wa wa hai ilei Ezibiti a kù mà mii iyi í coo.

⁴¹ Nɔi à ce iwɛ gɔ iyi í jɔ ama ketɛ, nɔ inɔ nɔa í dɔ na icei awɔ nɔa nɔ à cea kuwee.

⁴² Na nɔu, Ilaaɔ í fa arae hai bi tu na nɔ í jɔ à waa tɔ inunu do cukpa do andaiya na. Ide nɔi à kɔ si tiaí walii nɔa à ni,

Ilaaɔ í ni,
Inɛ inɛi Izireli na, kù je amui í cea dimii kuwee ikã ikã

Adɔ ciiji si gbaa ihɛ na.

⁴³ Amma iwɛ na iyi inɛ taka nɛɛ í ce nɔi í cea kuwee na.

Ilei acɔi iwɛ Mɔlɔkui í ya maa so na do andaiyai iwɛ Refãã.

Na nɔi í jɔ an jɔ a mu nɛ a nɛɔ nɛ hee ilei Babilɔni.

⁴⁴ Nɔ Etiɛni í ni má, bala nwa nɔa à nɛ ilei acɔ si gbaau, nɔi wa nyisi iyi Ilaaɔ í wɛɛ do aɔa. Moizi í cooi bei Ilaaɔ í nyisiɛ í ni ku coou.

⁴⁵ Ilei acɔu, bala nwa na iyi à naa si anyii inɛ sinte nɔa, aɔa do Zozue woo cua nɔa à soo à nɛɔ wa ileu ihɛ. Ilev Ilaaɔi í lele dimi na iyi à tako à wa si wo. Nɔ ilei acɔu í wa ihɛ hee waatii ilaalu Davidi.

⁴⁶ Si bei Davidi í ba didɔi Ilaaɔ, nɔi í jɔ í tɔɔɛ ku jɔ nɔu ku maa ile tengi bii tɔkui Zakɔbu na aa ya guleaa*.

⁴⁷ Amma Salomɔɔi í maa ileu.

⁴⁸ Amma Ilaaɔ kù nɛ saa. Ci ya wa si ile iyi amanɛ na à ma. Beɛbei walii gɔ í tako í fɔ wo í ni,

⁴⁹ Ilaaɔ í ni, lelei í je kitãi bommam, Nɔ ile í je bi ku lesi isɛm.

* **7:46 ku maa ile, tengi bii tɔkui Zakɔbu na aa ya guleaa** À kɔsi si tia nwo gɔ na à ni, ku maa ile, nɔu iyi í je Ilaaɔ Lafɛɛi Zakɔbu.

Debei, dimii ile yoomai aa yəkə i maam nja.

Mà iwoi inya í wa bii an ya n sími.

⁵⁰ Kù jε amui ñ ce fei ndεε?

⁵¹ Nə Etieni í ni má, inε inε ku gaabu njaí, idə nne do ití nne fei í le. Í ya maa kəsi Hundei Ilaađ njaí waati káma fei. Inε mə ì waa ce bei bala nne nja à tako à ce wo.

⁵² Walii yooma njaí bala nne nja a kù kpā iju. À kpa hee do inε nja iyi à fə kunaai Inε Dee deeu, inε iyi inε taka nne ì zambae si nsei ì kpa nja.

⁵³ Inε iyi do saabui amaleka nja Ilaađ, í na nε woodae, i kù too si woodau nja.

Etieni í ku

⁵⁴ Iyi inε nja à gbə ideu njaí idə nja í kə si Etieni hee à waa nja amaawə nja nja.

⁵⁵ Amma Etieni í kə Hundei Ilaađ nə í cə lele, njaí í ye amboei Ilaađ nə í ye Jesu mə wa leekí do ikpa awə njeε.

⁵⁶ Njaí í ni, i gbə nja, ñ ye lele í cí nə Amaí Amanε wa leekí do ikpa awə njeí Ilaađ.

⁵⁷ Amma à dī ití nja à bei à də anu nla nla nə à sei ajə à koo à wo sie.

⁵⁸ Njaí à faa hai inə ilu à koo à nyəə ku ba a taa kuta a kpa. Njaí inε nja iyi à tako à máa ideu à bə kumboo nja nja à jəa awaasū gə be à ya kpoo Səlu.

⁵⁹ Si bei à waa ta Etieni kutau njaí Etieni í ce kutəə í ni, Lafēε Jesu, gba hundem.

⁶⁰ Njaí í cuku í gule wa də anu hee lele wa ni, Lafēε, maà mu nja do dulum nəu ihē. Iyi í fə beεbe í tā njaí í ku.

8

¹ Nə waatii kukpai Etieniu Səlu mə í jesi.

Səlu í kpā inεi igbei Jesu nja iju

Hai ajə nju bei à sinti ku kpā inεi igbei Jesu nja iyi à wa Zeruzaləmu iju. Bii kù jε woo be nja baasi, woo dasi Jesu naane nja fei à fangaai si ilei Zudee do si ilei Samari.

² Nə inε gə nja iyi à mǎ beεrei Ilaađ à si Etieni do kukpata.

³ Amma Səlu í wasi inεi igbei Jesu nja ku kpā iju. Í ya lə kpasē do kpasē njaí

ku maa mu inεməkə do inaabo nja do gbugbā koo dasi nja piisəə.

Filipu wa sisi laabaau jüida si ilei Samari

⁴ Inε nja iyi à fangaau à koo à waa waazo laabaau jüidau bii fei.

⁵ Filipu í bə ilu nlaí Samari nə wa cea inεi ilu be nja faajii inε iyi Ilaađ í cicau.

⁶⁻⁷ Nə í ce maamaake nja. Í lele inεi inəəko nja hai si inε nkpə nə à fita do anu ku də nla nla, nə í jə wεεge nkpə do ilu kute akā nja à ba iri. Iyi inε nja à waa gbə waazəu nə à ye maamaake nja, njaí nja fei à teese à de ití jüida.

⁸ Nə inεi ilu nja à wεεə inə didə nla nla.

⁹ Wee məkə gə mə í wa si iluu be, à ya kpoo Siməə. Í ya maa ce dobu dobu í jə inεi ilu nja fei à biti nə í ce arae inε nla.

¹⁰ Hai ama keeke do inε ngbo fei à ya gbə idee ntə ntə nə à ya maa ni, inεeu ihēi í jε inε iyi à ya kpe gbugbā nlaí Ilaađ.

¹¹ À ya maa gbə ideei domi hai kukpe dobu dobu nja í ya maa mu nja bitii.

¹² Amma iyi inε nja à dasi naane si laabaau jüida iyi Filipu wa fə si gāmei bommai Ilaađ do si gāmei Jesu Kiri-siu, njaí à dasi nja inyí hai inεməkə do inaabo fei.

¹³ Siməə takae í dasi Jesu naane nə à dasie inyí. Í ya maa too Filipu bii fei nə í biti ntə ntə iyi í ye maamaake nla nja iyi wa ce.

¹⁴ Woo be nja à gbə iyi inεi Samari nja à gba ideí Ilaađ. Njaí à be si nja Piεε do Zāa hai Zeruzaləmu be.

¹⁵ Iyi à to njaí à ce nja kutəə ku ba a ba Hundei Ilaađ.

¹⁶ À ce beεbei si na iyi í jə Hundei Ilaađ kù kita si káma nja wa titā, nja de à ce inyí ku dasi njaí do irii Lafēε Jesu nju akā.

¹⁷ Njaí Piεε do Zāa à le nja awə si iri, nə à ba Hundei Ilaađ.

¹⁸ Iyi Siməə í ye woo dasi Jesu naane nja à ba Hundei Ilaađ waati iyi woo be nja à le nja awə si iriu, njaí wa bi ku mu nja fia.

19 Í ni a mua n̄ɲu gbugbāu be ku ba in̄e iyi n̄ɲu á lea awɔ si iri fei ku ba Hundei Ilaaɔ.

20 Amma Piɛɛ í s̄ɔ í ni, awɔ do fiaɛ fei aa ce nfe, domi ì tamaa bei aa yɔkɔ i ra amuai Ilaaɔ do fiaɛ.

21 I kù n̄e kp̄ai ngɔgɔ ih̄ɛ domi idɔɛ kù j̄e dee dee si wajui Ilaaɔ.

22 Na n̄ɲu, sinda idɔɛ hai si laalɔ ku ceɛ, nɔ i tɔɔ Ilaaɔ ku ceɛ suurui lasabu laalɔ ku ceɛ bii á ce.

23 N̄ wa n̄ fɔ b̄ɛɛbei si na iyi í j̄ɔ n̄ ye daaɛ í ro nɔ dulum í d̄iɛ.

24 N̄ɔi Simɔɔ í j̄e n̄ɲa í ni, in̄e taka n̄ɲe i ceem kutɔɔ bi Laf̄ɛɛ ku ba ide n̄a iyi ì s̄m̄ n̄au be k̄amaɛ ku maà bam.

25 Waati iyi à ce waazo à sisia in̄e n̄a yaasei ide Ilaaɔ à t̄a n̄ɔi à sinda à waa nyi Zeruzalemu. Iyi à waa n̄e, n̄ɔi à wasi ku sisi laabaau jiidau si ilu nk̄p̄ɔi Samari má.

Ide I Filipu do akawe n̄lai Etiopi gɔ

26 N̄ɔi amalekai Laf̄ɛɛ gɔ í ba Filipu ide ku fɔ í ni, dede i bɔ ikpa awɔ cangai kp̄ai inunu, too kp̄aa iyi í wa hai Zeruzalemu ku bɔ Gaza. Kp̄aa n̄ɲui í bɔ ikpa gbabuau be.

27 N̄ɔi Filipu í dede í n̄e. Si kp̄au, n̄ɔi í ye in̄e Etiopi gɔ. In̄e akawe n̄lai. N̄ɲui í ya maa mu amani in̄aabo ilaalui Etiopi. Í naa Zeruzalemui Ilaaɔ ku gulea,

28 n̄ɔi í sinda wa bɔ ikpa ideɛ má. Wa buba si saretii aɔí wa cio tia iyi walii Ezai í kɔ.

29 N̄ɔi Hundei Ilaaɔ í s̄ɔ Filipu í ni ku bɔ kɔkɔi saretii.

30 N̄ɔi Filipu í sei í bɔ bi saretii, nɔ í gbɔ in̄e Etiopiu wa cio si tiai walii Ezai. Nɔ í beɛɛ í ni, ide iyi ì waa ciou be ì waa gbɔ bei wa fɔ mbɛ?

31 N̄ɔi in̄eɛu í j̄eaa í ni, beirei an ce n̄ gbɔ bii kù j̄e in̄e gɔi í tuseɛm. N̄ɔi í tɔɔ Filipu ku gũ wa si saretii ku buba bi n̄ɲu. Nɔ Filipu í gũ.

32 Ide iyi mɔkɔu wa cio si kukɔi ide Ilaaɔ wee.

À kooðe bei angudã iyi aa saka.

Bei ama angudã í ya maa koko waati iyi à waa bu ntɔɛ,

B̄ɛɛbe m̄ɔi n̄ɲu m̄ɔ kù la gɛɛ.

33 À kayeɛ nɔ à kɔ ku kiitiɛ dee dee.

Si bei à kpa irii kuwɛɛɛ, kù wa si il̄eu ih̄ɛ má,

Yooi á fɔ ide in̄e anyiɛ n̄a má.

34 N̄ɔi akaweu í s̄ɔ Filipu í ni, n̄ wa n̄ tɔɔɛ i s̄m̄ in̄e iyi waliu wa f̄aa. N̄ɲu takaei wa f̄aa araɛ de. Mà in̄e gɔi wa f̄aa.

35 N̄ɔi Filipu í so ide í sinti do ide waliu í sisiaaò laabaau jiidai Jesu.

36 Si bei à waa n̄e si kp̄au n̄ɔi à to ido gɔ iyi í n̄e in̄yi. N̄ɔi akaweu í ni, cɔ in̄yi ih̄ɛ. To, mii á ganjim n̄ ce in̄yi ku dasim má. [

37 N̄ɔi Filipu í s̄ɔ í ni, bii ì dasi Jesu naane do idɔɛ fei aa yɔkɔ i ce in̄yi ku dasiɛ m̄ɛɛ. Nɔ akaweu í j̄e í ni, n̄ dasi naane iyi Jesu Kiriisi Am̄ai Ilaaɔi.]

38 N̄ɔi í ni a leek̄i saretii. Iyi à leek̄i nɔ n̄ɲu do Filipu à kita ān̄a minji n̄n̄a si in̄yi, nɔ Filipu í dasiɛ in̄yi.

39 Iyi à fita hai si in̄o in̄yi, n̄ɔi Hundei Āɔ Laf̄ɛɛ í n̄ɔɔ Filipu. Nɔ akaweu kù yɔɔ má, amma í dasi kp̄aa wa n̄e do in̄o did̄ɔ.

40 N̄ɔi Filipu í ba n̄ɲu í wa ilu gɔ iyi à ya kpe Azɔtu, nɔ í ce waazo laabaau jiidai be do ilu n̄a iyi à wa si kp̄au fei hee í toò Sezaree.

9

Idɔ ku kpaasii Sɔlu

(Cɔ IWB 22:6-16; 26:12-18)

1 Waati b̄ɛɛbe Sɔlu í ya maa kp̄a in̄e n̄a iyi à waa too kp̄ai Jesu n̄au iju nɔ wa bi ku kpa n̄a m̄ɔm̄ nii. Na n̄ɔi í j̄ɔ í bɔ bi woo wee n̄lai Ilaaɔu,

2 í tɔɔɛ ku cea n̄ɲu tia n̄a. Tia n̄au í koo ku na in̄e ngboi ile bi ku ce kutɔtɔɔ n̄a iyi à wa Damasi. Do saabui tia n̄au á bað gbugbã iyi á koo ku muð in̄e n̄a iyi à waa too kp̄ai Jesu, bii in̄emɔkɔi wala bii in̄aabo, ku ba ku yɔkɔ ku d̄i n̄a ku bɔð n̄a Zeruzalemu. Iyi í gba tia n̄au nɔ í dasi kp̄aa wa n̄e.

3 Si bei Sɔlu wa n̄e í maai Damasi, n̄ɔi anu akã in̄ya kuma gɔ í naa siɛ wa hai lele.

4 N̄ɔi í cuku ile nɔ í gbɔ imui in̄e gɔ í ni, Sɔlu, Sɔlu, na mii í ce ì waa kp̄am̄ iju.

5 N̄ɔi Sɔlu í bee í ni, Laf̄ɛɛ, awɔi yoo. N̄ɔi Laf̄ɛɛ í j̄eaa í ni, amui Jesu iyi ì waa kp̄a ijuu.

⁶ Dede i bə inə iluu, bei aa sɔɛ mii iyi aa ce.

⁷ Waati beɛbe inɛ ɲa iyi à waa nɛ do Səluu à leeki à coko sɔm sɔm, à gbə ide ku fəu amma a kù ye inɛ kãma.

⁸ Nɔi Səlu í dede hai ilɛ í cɪ ijuɛ amma kù ye ilu. Nɔi à mu awəɛ à bəðɛ Damasi.

⁹ Í fɛɛju zakai ajə mɛɛta, kù je kù mə.

¹⁰ Wee məcəi Jesu gə í wa Damasi be à ya kpoo Ananiasi. Nɔi Lafɛɛ Jesu í naa siɛ si kuyɛ í kpoo í ni, Ananiasi. Nə í je í ni, Amu wee Lafɛɛ.

¹¹ Nɔi Lafɛɛ í sɔɔ í ni, dede i koo i mu kpāa iyi à ya kpe Kpāa Kutɛu i bə idei Zudasi. Bii ì to be bee məkə gə iyi à ya kpe Səlu inɛi Tarusiu. Wa ce kutəɔ,

¹² nə í ce kuyɛ í ye məkə gə iyi à ya kpe Ananiasi í lə wa nə í lesi nɲu awə ku ba nɲu ku ye ilu má.

¹³ Amma Ananiasi í ni, Lafɛɛ, inɛ nkpəi í sɔm laabaau məkəu be do laalə ɲa iyi í cea inɛɛ ɲa Zeruzalɛmu fei.

¹⁴ Nə à gbə iyi inɛ ngboi woo wee ɲai à naa gbugbā ku mu inɛ ɲa iyi à waa ce kutəɔ do iriɛ ihɛ fei.

¹⁵ Amma Lafɛɛ í sɔɔ í ni, koo, domi n cica inɛɛu bei ku je woo ce icɛm ku fə laabaau irim bi dimi mmu ɲa do bi ilaalu nɲa ɲa do bi inɛi Izireli ɲa.

¹⁶ An nə n nyisɛ bei nɲu mə á ye ijuukpā na irim.

¹⁷ Nɔi Ananiasi í dede í koo. Iyi í to, ɲai í lesi Səlu awə í ni, Səlu kpaasim, Jesu Lafɛɛ, nɲu iyi í naa siɛ si kpāau si waati iyi ì waa naa, nɲui í bɛm wa ku ba i ye ilu má nə i kɔð Hundei Ilaaɔ.

¹⁸ Be gbakā ngəgə í cuku wa hai si ijuu Səlu í ye bei kpakai cɛɛ, nə í ye ilu má. Nɔi í dede nə à dasiɛ inyi.

¹⁹ Si anyiɛ ɲai í je sənda nə gbugbāɛ í baa má.

Səlu wa ce waazo Damasi

Nə Səlu í ce ajə minji Damasi be do inɛ ɲa iyi à waa too kpāai Jesu.

²⁰ Gbakā í bə ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutəɔɔ ɲa wa waazo wa fə iyi Jesu Amai Ilaaɔi.

²¹ Inɛ ɲa iyi à waa gbə ideɛu fei à biti à bee nje à waa ni, kù je məkəu iyi í ya maa wahala inɛ ɲa iyi à waa ce kutəɔ do irii Jesu Zeruzalɛmuu mbe ya. Kù je nɲui wa naa ihɛ wo ku na ku mu inɛ

ɲa ku dɪ ɲa koo na inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau?

²² Amma gbugbāi Səlu í ya maa kɔsɔii, nə Zuifu ɲa iyi à wa Damasiu a kù mà bei aa jeaa waati iyi wa sɔ ɲa kam kam iyi Jesui í je inɛ iyi Ilaaɔ í cicau.

²³ Zakai ajə minji má ɲai Zuifu ɲau à waa busi nje a ba a kpa Səlu.

²⁴ Amma inɛ gə í koo í sisia Səlu ide iyi inɛ ɲau à dɪu. Inɛ ɲau à ya maa degbe iluui hee do andɛ koofa ɲau fei dasā do idū ku ba a kpa.

²⁵ Amma idū gə məcəi Səlu ɲa à jə í lə inə kələ à bei à koo à kitəɛ hai do antai bindii iluu.

Səlu í wa Zeruzalɛmu

²⁶ Nɔi Səlu í bə Zeruzalɛmu. Iyi í to be í bi ku tətəɔ do inɛ ɲa iyi à waa too kpāai Jesuu, amma aɲa fei à waa ce njoɛ si na iyi í jə a kù mà mà ntə ntə wa too kpāai Jesui.

²⁷ Nɔi Baanabasi í bəðɛ bi woo be ɲau nə í sɔ ɲa bei Səlu í ye Lafɛɛ si kpāa, do bei Lafɛɛ í baa ide ku fə. Nə í sɔ ɲa bei Səlu í ce waazo Damasi do irii Jesu do wəəkə.

²⁸ Hai waati beɛbei Səlu wa dabii si ilui Zeruzalɛmu do woo be ɲau wa waazo do irii Lafɛɛ Jesu do wəəkə.

²⁹ Nə í ce kakəɔ do Zuifu ɲa iyi à waa fə Gɛɛkiu, amma aɲa mə à waa de kpāa bei aa ce a kpa.

³⁰ Iyi kpaasi woo dasi Jesu naane ɲau à gbə, ɲai à bəðɛ Sezaree nə à jə í nɛ Tarusi.

³¹ Inɛi igbei Jesu ɲa iyi à wa ilei Zudee do ilei Galilee do ilei Samari fei à wɛɔ laakai ku sū, à waa jirima Ilaaɔ, à mua nje gbugbā nə akpə ɲa í kɔsɔi wa koo do sobii Hundei Ilaaɔ.

Iri ku bai Enee

³² Piɛɛ mə wa dabii bii fei. Nə í bə bi inɛi Jesu ɲa iyi à wa Lida.

³³ Bei í ye wɛɛge gə à ya kpoo Enee, kù dede hai bi ku sūɛ hai zakai adə mɛɛjə.

³⁴ Nɔi Piɛɛ í sɔɔ í ni, Enee dede, Jesu Kirisi í jə ì ba iri, ka sɛɛɛ. Gbakā ɲai í dede.

³⁵ Nɔi inɛ ɲa iyi à wa Lidau fei do inɛi ilɛkoi Sarɔɔ ɲa à yəɔ nə à dasi Lafɛɛ Jesu naane.

Dɔ̀akasi í ku nɔ́ í nyi wa si andunya má

³⁶ Wee si ilui Zopee inaabo woo dasi Jesu naane gɔ́ í wa be à ya kpoo Tabita. Nɛ̄ui à ya kpe Dɔ̀akasi má do feei Gereki, waato kabua. Í ne daa jiida nɔ́ í ya maa sobi ilu are ɛ̄a.

³⁷ Nɔ́i aɔ̀ nɛ̄u gɔ́ í na í ce bɔ̀o í ku. Iyi à we ikue ɛ̄i à koo à jilɔ̀ ile lele.

³⁸ Ine ɛ̄a iyi à waa too kp̄ai Jesu iyi à wa Zopee à gbɔ̀ iyi Piɛɛ́ í wa Lida kəkɔ́i Zopee be. Nɔ́i à be sie ine minji à ni a koo a sɔ̀o ku naa wa bi aɛ̄a nsei nsei.

³⁹ Nɔ́i Piɛɛ́ í dede í too ɛ̄a wa. Iyi í to be, ɛ̄i à bɔ̀o lelei ileu. Nɔ́i jaaɔ̀ ɛ̄a fei à naa à kaakoe à waa kpataɔ̀ nɔ́ à waa nyisie ibɔ̀ do jaae ɛ̄a iyi Dɔ̀akasi í ce waati iyi í wee aɛ̄aɔ̀ ɛ̄a.

⁴⁰ Nɔ́i Piɛɛ́ í nya aɛ̄a fei hai ilaawa í bei í gule wa ce kutɔ̀. Í sinda si ikuu í ni, Tabita dede. Nɔ́i í c̄i ijue. Iyi í ye Piɛɛ́ nɔ́ í dede í huba.

⁴¹ Nɔ́i Piɛɛ́ í mu awɔ̀e í dede. Nɔ́ í kpe jaaɔ̀ ɛ̄a do inei Jesu ɛ̄a iyi à gbe í nyisi ɛ̄a Dɔ̀akasi iyi í j̄i má.

⁴² Nɔ́i laabaauu í fangaa si ilui Zopee fei, nɔ́ ine nkɔ̀o í dasi Lafɛɛ́ Jesu naane.

⁴³ Nɔ́ Piɛɛ́ í ce aɔ̀ minji Zopee be bi anà gɔ́ iyi à ya kpe Simɔ̀.

10

Piɛɛ́ do Kɔ̀nei

¹ Ine gɔ́ í wa Sezaree, à ya kpoo Kɔ̀nei. Nɛ̄ui wa je ine ngboi wuai sooge gɔ́ ɛ̄a iyi à ya kpe Inei Itali ɛ̄a.

² Mɔ̀kɔ̀u wa too Ilaaɔ̀ nɔ́ í ya maa jirimae ntɔ̀ ntɔ̀, nɛ̄u do nyaanzee ɛ̄a fei. Í ya maa ce kutɔ̀ waati k̄ama fei, í ya nɔ́ ku sobi ilu arei Zuifu ɛ̄a ntɔ̀ ntɔ̀.

³ Nɔ́i aɔ̀ ak̄a zakai isɔ̀ mɛeta í ce kuye. Í ye amalekai Ilaaɔ̀ dee dee. Amalekau í lɔ̀ sie wa, ɛ̄i í kpoo í ni, Kɔ̀nei.

⁴ Nɔ́i í cɔ̀ amalekau í k̄asie iju ɛ̄i nɔ́o í muu nɔ́ í beee í ni, Lafɛɛ́, mii í ce. Nɔ́i amalekau í jɛaa í ni, Ilaaɔ̀ í gbɔ̀ kutɔ̀e, nɔ́ kù gbɛje yaase bei ì sobi ilu are ɛ̄a.

⁵ Nsei, be ine gɔ́ ɛ̄a Zopee a koo a kpe Simɔ̀o iyi à ya kpe Piɛɛ́u wa.

⁶ Ine njooi, í wa kpasɛ́i anà gɔ́ iyi à ya kpe Simɔ̀. Kpasɛ́e í wa kəkɔ́i tenku.

⁷ Iyi amalekau í baa ide ku fɔ́ í t̄a í ne, ɛ̄i Kɔ̀nei í kpe ine minji gɔ́ ɛ̄a si inɔ́i woo ce icɛɛ́ ɛ̄a. Nɔ́ si inɔ́i sooge ɛ̄a iyi à ya wa kəkɔ̀e í kpe ine ak̄a gɔ́ má iyi í mà beɛɛ́i Ilaaɔ̀.

⁸ Nɔ́i í sisi nɛ̄a ide iyi í ce fei, í bei í be ɛ̄a Zopee.

⁹ Iju kumáe zakai das̄a à wa si kp̄au nɔ́ à maai si iluu. Waati beɛɛ́e í ko Piɛɛ́ í ḡu antai ile sikifa wa ce kutɔ̀.

¹⁰ Nɔ́i ari í na wa kpaa, nɔ́ wa bi ku je. Waati iyi à waa tekea caka ɛ̄i í ce kuye.

¹¹ Í ye lelei Aɔ̀ í c̄i nɔ́ acɔ̀ nla gɔ́ iyi à waa mu gonta mɛɛɛ́ wa kita wa ile.

¹² Inɔ̀e bei dimii ɛ̄a kute mɛɛ́ fei í wa si do iyi wa c̄a ile do dimii yei fei.

¹³ Nɔ́i Piɛɛ́ í gbɔ̀ ide ku fɔ́ gɔ́ í ni, Piɛɛ́ dede, kpa í ɛ̄o.

¹⁴ Amma Piɛɛ́ í jɛaa í ni, j̄am, Lafɛɛ́. Aɔ̀ k̄ama n kù ɛ̄a ɛ̄i í je iwɔ̀ hee mà je iyi í riisi.

¹⁵ Nɔ́ ide ku fɔ̀u í ni má, mii iyi Ilaaɔ̀ í ni í má maà ti í kɔ̀si.

¹⁶ Beɛɛ́i í ce hee ise gbɛeta. Nɔ́ gbak̄a acɔ̀u í nyi lele.

¹⁷ Nɔ́i Piɛɛ́ wa bee arae yoomai í je yaasei kuye. Waati beɛɛ́i ine ɛ̄a iyi Kɔ̀nei í be ɛ̄a à to Zopee be. Nɔ́i à bee kpasɛ́i Simɔ̀o nɔ́ à nyisi ɛ̄a. Waati iyi Piɛɛ́ í wasi ku lasabu si ideu ɛ̄i à to wa ande koofa be.

¹⁸ Nɔ́i à kpe inei kpasɛ́ ɛ̄a à bee ɛ̄a mà ine njoo gɔ́ í wa be iyi à ya kpe Simɔ̀o Piɛɛ́.

¹⁹ Si bei Piɛɛ́ í wasi ku lasabu si idei kuyɛɛu ɛ̄i Hundei Ilaaɔ̀ í sɔ̀o í ni, wee amanɛ mɛeta gɔ́ ɛ̄a à waa dedɛɛ.

²⁰ Dede i kita i koo i ba ɛ̄a. Nɔ́ inɛ̀o ɛ̄a í ne. Maà leek̄i leek̄i, domi amui ñ be ɛ̄a wa.

²¹ Nɔ́i Piɛɛ́ í kita í koo í ba ɛ̄a í ni, ine iyi ì waa de ɛ̄a amui ih̄e mɛɛ. Mii ì bi ɛ̄a.

²² Nɔ́ à ni, Kɔ̀nei, ine ngboi sooge ɛ̄aui wa dedɛɛ. Ine dee dee, í ya maa jirima Ilaaɔ̀ nɔ́ Zuifu ɛ̄a fei à ya maa fɔ̀ jiida ku jɛɛ. Amalekai Ilaaɔ̀ gɔ́ í sɔ̀o í ni ku kpeɛ bi tɛɛ ku ba ku gbɔ̀ ide iyi aa sɔ̀o.

²³ Id̄uu ɛ̄i Piɛɛ́ í dasi ine ɛ̄a kpasɛ́ í ce nɛ̄a yaɛ.

Iju kumáe í dasiò ña kpãa, nò kpaasi woo dasi Jesu naanei Zopee gò ña à suu.

²⁴ Iju kumá mmue ñoi à to Sezaree. Wee hee a maa to wa Kòonei í tótò nyaanze ña do kpaasi jiidæ ña à waa degbe ña.

²⁵ Iyi Piεε wa bi ku lò inò kpasẽu ñoi Kòonei í bò ku koe í koo í seebata si wajuε.

²⁶ Amma Piεε í dedeε í ni, dede, domi amu mò amanei bei awò.

²⁷ Njoi wa ba Kòonei ide ku fò hee í koo í lòò inò ile, nò í ye inε nkpo í tótò be.

²⁸ Nò í sò ña í ni, inε taka nñe ì mà ña iyi woodai awa Zuifu ña í kò nwa ka tótò do inε dimi mmu ña, wala ka bò kpasẽ nñe. Amma Ilaaõ í sòm í ni kù sía n kpe inε gò ilu riisi hee má je n kòsiε.

²⁹ Nñui í jò iyi ì kpem ña n kù kò. Nsei, ñ bi í sòm na mii í ce ì kpem wa ña.

³⁰ Njoi Kòonei í ni, í to ajò mee wa ihẽ nnyi iyi zakai isò mæeta be ihẽi ñ wa kpasẽm ihẽ ñ wa n ce kutò. Njoi inε gò í naa bi tom, wa dasi iboi jaæ ku daana gò.

³¹ Nò í sòm í ni, Kòonei, Ilaaõ í gbò kutòæ nò kù gbεje jiidai ku ceε do bei ì ya maa sobi ilu are ña.

³² Na nñu, be inε gò ña Zopee a koo a kpe Simò Piεε wa. Inε njooi wa je. Í wa kpasẽi anà gò iyi à ya kpe Simò. Kpasẽε í wa kòkò tenku.

³³ Iyi amalekau í fò beεbe, ñoi ñ be sie inε ñau be wa gbakã, ì nò ì je ì naa. Iyi be í sía. Nsei awa fei à wa si wajui Ilaaõ ihẽ à waa de ití si ide iyi Lafẽε í sòε fei í sò wa.

Waazo iyi Piεε í ce kpasẽi Kòonei

³⁴ Njoi Piεε í so ide í ni, ñ mà bebei iyi Ilaaõ kù waa cò inε kãma dimi mmu.

³⁵ Inε iyi í ya maa jirima Ilaaõ fei nò wa ce iyi í sía dee dee, Ilaaõ í ya gba lafẽei si dimi iyi í je fei.

³⁶ Ì mà laabaau jiidai iyi Ilaaõ í jò à waazoa inei Izireli ña à ni inε ña aa ba laakai ku sũ do saabui Jesu Kirisi nñu iyi í je Lafẽei inε fei.

³⁷ Ì nò ì mà ña mii iyi í sinti si ilei Galilee í bei í ce si ilei Zudee fei waati

iyi Zãa í sisi idei inyi ku dasi iyi í ya maa ceu í tã.

³⁸ Ì mà bei Ilaaõ í mua Jesu inei Nazaretiu Hundee ña do bei í muaa gbugbã. Nò í dabii si ileu fei wa ce jiidai nò í jò inε ña iyi à wa si awò Seetam fei à ba iri. Í ya maa ce beεbei si na iyi í jò Ilaaõ í wεε do nñu.

³⁹ Awai à waa jea inε ña seεdai mii iyi í ce ilei Zuifu ña do ilui Zeruzalemu fei. Nò à kpakpæ si jii à kpa.

⁴⁰ Amma si ajò mæetasia Ilaaõ í jũu hai si bale nò í jò í tusea inε gò ña aræ.

⁴¹ Kù nò kù je inε feii í yòò bii kù je awa iyi à je seεda iyi Ilaaõ í cica hai tako, awa iyi à je nò à mò do nñu si anyii kujie hai si bale.

⁴² Nò í dasi wa ka maa waazoa inε ña, nò ka jea inε ña seεda iyi nñui Ilaaõ í cica ku kiiti ilu hunde do iku ña.

⁴³ Beεbe mòi walii ña fei à fò ideε à ni inε iyi í dasie naane fei Ilaaõ á kpa idei dulum ndii lafẽε na saabui irie.

Dimi mmu ñau mò à ba Hundei Ilaaõ

⁴⁴ Waati iyi Piεε wa fò ide má, ñoi Hundei Ilaaõ í naa si inε ña iyi à waa gbò ideu fei.

⁴⁵ Zuifu woo dasi Jesu naane ña iyi à si Piεε beu, à biti do iyi Ilaaõ í mua dimi mmu ña mò Hundee,

⁴⁶ domi à gbò inε ñau à waa fò ide do fee ña iyi à kù waa gbò à waa sisiò bei kulai Ilaaõ í to.

⁴⁷ Njoi Piεε í ni, si bei inε ñau ihẽ à ba Hundei Ilaaõ bei awa mò, yooi á yòkò ku ganji ña a dasi ña inyi.

⁴⁸ Njoi í ni a dasi ña inyi do irii Jesu Kirisi.

Njoi Kòonei ña à tòæ à ni ku buba bi aña be ku ce ajò minji.

11

Piεε í sisia inei igbei Jesu ña iyi à wa Zeruzalemu idei Kòonei ña

¹ Woo be ña do kpaasi woo dasi Jesu naane ña iyi à wa ilei Zudee à gbò iyi hai je Zuifu ña mò à gba idei Ilaaõ.

² Njoi Piεε í baa Zeruzalemu nò Zuifu woo dasi Jesu naane ñau à ye taaleε,

³ à ni à lò kpasẽi inε ña iyi a kù ce bango nò añaò ña à je.

⁴ Njoi Piεε í sisi nηa ideu hai sinteε bei í ce fei.

⁵ Í sǒ ηa í ni, waati iyi ñ wa Zopee ñ wa n ce kutǒǒ ajǒ nηu gǒ, ηǒi ñ ce kuye. Ñ ye acǒ nla gǒ iyi à waa mu gonta mεεε wa kita wa hai lelei Aǒ í naa í leekǐ kǎkǎm.

⁶ Iyi ñ wa n cǒǒ do laakai, ηǒi si inǒε ñ ye inǒi sako ilu kute mεε ηa do inǒa ku cǎ ile ηa do yei ηa.

⁷ Njoi ñ gbǒ ide ku fǒ gǒ í sǒm í ni, Piεε dede, kpa í ηǒ.

⁸ Amma ñ ni, jǎm Lafǔε. Ajǒ kǎma inǒa iyi í je iwǒ hee má je iyi í riisi kù lǒ gεlem.

⁹ Nǒ ide ku fǒu í sǒm má hai lele í ni mii iyi Ilaaǒ í ni í má, n maà n kǎsi.

¹⁰ Beεbei í ce ise gbεeta í bei í nyi lele.

¹¹ Wee hai Sezaree à be sim amane mεeta gǒ ηa wa. Be gbakǎ inε ηau à to wa andε koofai kpasǔ bii ñ wau.

¹² Njoi Hundei Ilaaǒ í ni n too ηa n maà n leekǐ leekǐ. Nǒ kpaasi mεefam ηau ihǔ à sim Sezaree be nǒ à lǒ kpasǔi Kǒǒnei ajǒ.

¹³ Nǒ Kǒǒnei í sǒ wa bei nηu í ye amaleka si kpasǔi nηu wa leekǐ nǒ í ni, be inε gǒ ηa Zopee a koo a kpe Simǒǒ Piεε wa.

¹⁴ Nηui á sǔε bei awǒ do nyaanzeε ηa fei aa ce i baǒ faaba ηa.

¹⁵ Njoi ñ koo. Iyi ñ sinti ku waazo, ηǒi Hundei Ilaaǒ í naa si ηa wa bei í naa si awa mǒ tako wo.

¹⁶ Njoi ñ ye gigii ide iyi Lafǔε í fǒu iyi í ni, Zǎa í dasi inε ηa inyi, amma Hundei Ilaaǒi an da nηε si.

¹⁷ Beεbe mǒi Ilaaǒ í ce nηa amua bei í mu nwa wo waati iyi à dasi Lafǔε Jesu Kirisi naane. Na nηu, beirei amu an ce n ganjiǒ mii iyi Ilaaǒ í ce.

¹⁸ Iyi inε ηau à gbǒ ideu, ηǒi idǒ nηa í tǎ, nǒ à saabu Ilaaǒ à waa ni, debei, Ilaaǒ í mua hee do dimi mmu ηa mǒ kpǎa a kpaasiǒ idǒ nηa a baǒ kuwεε hai tǎ.

Igbei inei Jesu ηa iyi í wa Antiǒsi

¹⁹ Wee woo dasi Jesu naane ηa iyi à fangaa bii fei na ijuukpǎ iyi í naa si waati iyi à kpa Etieniu, gǒgǒ ηa à sa à bǒ hee gungum gǒ iyi à ya kpe Sipu. Gǒgǒ ηa mǒ à bǒ ilei Fenisi, gǒgǒ ηa mǒ à

ne Antiǒsi. Zuifu ηa anǒa akǎi à ya maa waazoa laabaau jiidau.

²⁰ Do nηu fei, inε gǒ ηa hai si inǒ nηa à naa hai Sipu do hai Sireni à bǒ Antiǒsi nǒ à waa sisia hai je Zuifu ηa mǒ laabaau jiidai Jesu Lafǔε.

²¹ Nǒ gbugbǎi Aǒ Lafǔε í weε nηa, nǒ inε nkpǒ í kpaasi idǒ í dasi Lafǔε Jesu naane.

²² Iyi inei igbei Jesu ηa iyi à wa Zeruzalemu à gbǒ ideu, ηǒi à be Baanabasi Antiǒsi be.

²³ Iyi í to be í ye bei Ilaaǒ í cea inε ηau didǒ nǒ inǒε í dǒ. Njoi í mu nηa gbugbǎ ku ba a leekǐ dim dim si Lafǔε do idǒ nηa fei.

²⁴ Baanabasiu inε nceei iyi í dasi Jesu naane ntǒ ntǒ nǒ í kǒǒ Hundei Ilaaǒ. Nǒ akpǒi woo dasi Lafǔε Jesu naane ηau í nyi í kǒǒsi má.

²⁵ Si anyie ηǒi í bǒ Sǒlu ku dedε ikpa Tarusi.

²⁶ Iyi í yǒǒ ηǒi í bǒǒε Antiǒsi. Adǒ akǎi anǒa minjiu à ce be à ya tǒtǒǒ do inei igbei Jesu ηa nǒ à ya kǒa inε nkpǒ si cioi idei Ilaaǒ. Antiǒsi bei à tako à kpe inε ηa iyi à waa too kpǎai Jesuu inei Kirisi ηa.

²⁷ Waati beεbe walii gǒ ηa à bǒ Antiǒsi hai Zeruzalemu.

²⁸ Inε akǎ nηa iyi à ya kpe Agabusi í dede í leekǐ nǒ í ce walii do sobii Hundei Ilaaǒ í ni ari nla nla á ce si andunya fei. Beεbe mǒi ariu í nǒ í ce si waatii Kolodu ilaalu nlai Romuu.

²⁹ Si bei inε ηa iyi à waa too kpǎai Jesuu à gbǒ beεbe ηǒi à dasi idǒ anǒa a samba amua ηa zaka bei inε fei í ne, ku ba ku sobi kpaasi nηa ηa iyi à wa ilei Zudee.

³⁰ Njoi à ce beεbe, nǒ à jǒ Baanabasi do Sǒlu à kooǒ amuau bi inε ngbo nηa ηau.

12

À kpa Zaaki nǒ à mu Piεε mǒ à dasie piisǒ

¹ Waati beεbe ilaalu Herodu í sinti ku kpǎ inei igbei Jesu gǒ ηa iju.

² Í jǒ à kpa Zaaki igbǎi Zǎa do taakuba.

³ Njoi í ye ideu í dõa Zuifu njau si, nò í jò à mu Piεε má. Wee waatii jingauí Pεε hai ne lefeeí.

⁴ Iyi à mu Piεε njoi Herodu í jò à dasie piisõo nò í jò sooge njà à waa degbee, anja mee ikò mee. Herodu í bi njju ku ceaa kiiti si wajui zamaa bii jingauí Iku ku kuau í lò.

⁵ À waa mu Piεε si ile piisõo be, amma inei igbei Jesu njà à wasi ku ce kutòo na irie do himma jiida jiida bi Ilaaõ.

Amaleka gò í nya Piεε hai ile piisõo

⁶ Piεε wa sí njoo si aninii sooge minji gò njà idũ iyi iju kumáe Herodu wa bi ku nyaa hai ile piisõo ku bòde si wajui zamaa. À dũ do sesee minji nò sooge gò njà à waa degbe andei ile piisõo be.

⁷ Njoi gbakã amalekai Aõ Lafεε gò í naa si ile piisõo, njoi inya í má. Njoi amalekau í cã Piεε si cingae í jũu í ni, dede nya nya. Be gbakã njoi sesee njau í cuku hai si awòe njà.

⁸ Njoi amalekau í ni, dasi ibòe do baatae. Njoi Piεε í ce beεbe, njoi amalekau í sõo má í ni, bii dabiie nò i toom wa.

⁹ Njoi Piεε í fita hai ile piisõo í tooe, amma kù mà iyi mii njau be fei amalekau wa cooi ntò ntò. Í tamaa bei njju wa laalaí.

¹⁰ À lò woo degbe piisõo sinteu do minjisiau nò à tosi gamboi isòu. Ine njju ikpa inò ilui wa cò. Njoi í cì do arae nò à fita à mu kpãa à ne hee à lò kpãa kókò sinte, njoi gbakã amalekau í ne í jò Piεε.

¹¹ Njoi Piεε í yòò bebei iyi kù je àlá. Nò í ni, ntò ntò Ilaaõí í be sim amalekae wa ku na ku nyam hai si awòí Herodu, do laalo iyi Zuifu njau à bi a ceem fei.

¹² Iyi í ye yaasei ideu njoi í bò kpasèi Maari iyei Zãa Maaku. Wee í kò ine nkpò nkpòí í tètò be à wasi ku ce kutòo.

¹³ Iyi Piεε í to be njoi í cã gamboi ande koofau njoi abo woo ce icε gò iyi à ya kpe Rodu í koo í bee í ni, yooi.

¹⁴ Iyi í mà imui Piεε njoi inò didõ kù jò kù cũu. Njoi í sei í nyi ile í koo í sõ ine njà í ni Piεε í wa ande koofa.

¹⁵ Njoi à sõo à ni, ì waa sũmui. Amma í ni, ntò ntò. Njoi à ni, á má je ayaeí.

¹⁶ Wee Piεε wa leekí be í wasi ku cã gambo. Iyi à naa à cũu nò à ba wee njju, njoi í mu njà bití.

¹⁷ Nò í ni a coko do awò í bei wa sõ njà bei Lafεε í ce í nya njju wa hai ile piisõo. Njoi í ni a koo a sõ Zakòbu ideu do kpaasi njà iyi à gbe, í bei í fita í bò inya mmu má.

¹⁸ Iju kumáe daadaakò ideu í jò sooge njau à bití hee à bee nje à waa ni, ikpa iwòí Piεε í bò.

¹⁹ Njoi Herodu í ni a dedeε. Njoi à dedeε amma a kù yòò. Njoi í bee woo degbe njau ide. Si bei a kù yòkò a kù jeaa, nò í ni a kpa njà. Njoi Herodu í bei í dede hai ilei Zudee í koo í buba ikpa Sezaree ajò minji titã.

Ikui Herodu

²⁰ Wee idòí Herodu í kòò inei Tii njà do inei Sidõo njà ntò ntò, njoi ine njau à tètò nje nò à nya ine gò njà à be njà bi Herodu. Nò à ce Balatu akawei ilaalu kpaasi à bei à bò bi Herodu a koo a tòe suuru domi inei ile njà njà si ilei Herodui à ya bò ije ku dede.

²¹ Njoi Herodu í da njà ajò si bii á ye njà. Iyi ajòu í to njoi Herodu í dasi ibòí ilaaluε í bei í buba si antai kitãí bommaε í bei í so ide wa sõ ine njau.

²² Njoi ine njau à dõ anu à saabue à waa ni, kù je baa amanéi wa fò ideu, Ilaaõí.

²³ Be gbakã amalekai Ilaaõ í dasi Herodu bõo í jò kokoo njà à njò arae í ku, si na iyi í jò njju amané í gba amboei Ilaaõ, kù kòsi.

²⁴ Amma ideí Ilaaõ nje í fangaa wa kòòsi.

²⁵ Iyi Baanabasi do Sòlu à ce mii iyi à dasi njà ku ceu Zeruzalemu be à tã njoi à sinda à nyi Antiòsi má. Iyi à waa ne à gbã Zãa Maaku í si njà.

13

À cica Baanabasi do Sòlu à be njà

¹ Walii do woo kòsi cio gò njà à wa si inòí inei igbei Jesu njà Antiòsi be. Iri njà wee. Baanabasi, do Simeõ iyi í je amané dũdũ, do Lusiu inei Sireni, do Manahenu, njju iyi à bíí do Herodu ilaalu inya akã, do Sòlu.

² Ajɔ nɲu si bei ine ηau à waa tɔɔ Lafɛɛ do anu ku dɪ ajɔ, ηɔi Hundei Ilaaɔ í sã ηa í ni, i cica Baanabasi do Sɔlu i nya ηa ikã ηa a ce ice iyi ñ kpe ηaɔ.

³ Iyi à ce anu ku dɪ do kutɔɔu à tã, ηɔi à lea Baanabasi do Sɔlu awɔ si iri, nɔ à jè ηa à nɛ.

Baanabasi do Sɔlu à bɔ Sipu

⁴ Bɛɛbei Hundei Ilaaɔ í be Baanabasi do Sɔlu fei. Nɔ à to ilu gɔ iyi à ya kpe Selɛsi. Hai bei à lɔ akɔi inyi à bɔ gungum gɔ iyi à ya kpe Sipu.

⁵ Iyi à to si ilui Sipu gɔ iyi à ya kpe Salamini ηɔi à wasi ku waazo idei Ilaaɔ si ile ikã ikã bii Zuifu ηa à ya ce kutɔɔɔ nɲa ηau. Zãa Maaku mɔ í too ηa ku sobi ηa.

⁶ Nɔ à kua gungum nɔu à bei à to Pafɔsi. Pafɔsi bei à yɛ Zuifu woo ce dobu dobu gɔ iyi í jɛ walii ilu ibo. Iriɛi Baajesu.

⁷ Í wɛɛ do Seejiu Pɔlusi, ilu ilei Sipu ilu bisiu. Ilu ilɛu í ni a kpe Baanabasi do Sɔlu wa si na iyi í jè wa bi ku gbɔ idei Ilaaɔ.

⁸ Amma woo ce dobu dobuu iyi à ya kpe Elimasi do feei Gɛɛki wa bi ku ganji ηa. Wa ce kookaai ku sinda ilu ilɛu hai si kpãai naane ku dasi si Jesu.

⁹ Nɔ Sɔlu iyi à ya nyi a kpe Pɔlu mau í kɔɔ Hundei Ilaaɔ nɔ í kãsi woo ce dobu dobuu iju,

¹⁰ Í ni, awɔ iyi ì jɛ ilu bisi laalɔ do woo taki ine, awɔ inɛi Seetam nii nɔ ì jɛ mbɛɛi mii iyi í jɛ dee dee fei. Hee waati yoomai aa leekiɔ ide nɔi Aɔ Lafɛɛu ku kpaasi do ibo má.

¹¹ To, nsei, Ilaaɔ á to siɛ awɔ, aa fɛɛju, i kaa yɛ ilu má si zakai ajɔ minjiu ihɛ. Be gbakã í fɛɛju, nɔ í nɛ wa dabii wa dɛdɛ ine gɔ iyi á mu awɔɛ.

¹² Iyi ilu ilɛu í yɛ mii iyi í ceu ηɔi í dasi naane si na iyi í jè idei Lafɛɛ Jesu í to siɛ nɔ nɔ.

Pɔlu do Baanabasi à wa Antiɔsi si ilei Pisidi

¹³ Si anyie ηɔi Pɔlu do kpaasie ηa à lɔ akɔi inyi hai Pafɔsi à nɛ nɔ à to Pɛɛzu si ilei Panfili. Amma Zãa Maaku í jè ηa hai be í sinda í nyi Zeruzalɛmu.

¹⁴ Hai Pɛɛzu be Pɔlu ngu ηa à mɔsi à bɔ Antiɔsi si ilei Pisidi. Iyi ajɔi kusimi í to ηɔi à bɔ ile bii Zuifu ηa à ya ce kutɔɔɔ à buba.

¹⁵ Nɔ ine gɔ í cio si tia iyi Moizi do walii ηau à kɔ. Iyi í cio í tã, ηɔi ine ngboi igbe ηau à be si ηa ine gɔ koo bee ηa ku ni, inɛ kpaasi ηa, bii ì nɛ ide iyi aa muaɔ ine ηa gbugbã í fɔ ηa.

¹⁶ Nɔi Pɔlu í dede í ni a coko do awɔ nɔ í ni, inɛ inɛi Izireli ηa do inɛ dimi mmu ηa iyi ì waa jirima Ilaaɔ, i de iti í gbɔ ηa.

¹⁷ Aɔ Lafɛɛ nwai í cica bala nwa ηa nɔ í kɔɔsi kukpɔ nɲa waati iyi à waa jɛ ine njoo si ilei Ezibiti. Si anyii nɲu, í nya ηa hai ilei Ezibiti do gbugbãɛ,

¹⁸ nɔ í yɔkɔɔ ηa temua zakai adɔ ciiji si gbaau.

¹⁹ Í kpa dimi ikã ikã mɛɛje si ilei Kanaã nɔ í so ile nɲau í na ηa í jɛ tu ηa.

²⁰ Iyi be ηa fei í cei zakai adɔ cɪɔ mɛɛ do ciitaa.

Si anyii nɲu, Ilaaɔ í jile nɲa woo kiiti ηa hee í koo í toɔ waatii Samueli waliu.

²¹ Nɔi à ni aɲa à bi ilaalu, nɔ Ilaaɔ í mu nɲa Sɔlu amai Kisi hai si dimii Benzamɛɛ nɔ í jɛ bommau zakai adɔ ciiji.

²² Nɔ Ilaaɔ í nyaa bomma í sãsi Davidi. Davidiui í jɛaa sɛɛda í ni, ñ yɛ Davidi amai Izai í jɛ dimii ine iyi ñ bi, nɲui á ce idɔɔbim fei.

²³ Hai si dimii Davidii Jesu í fita, ine iyi Ilaaɔ í cica ku jɛ woo faabai inɛi Izireli ηa si bei í tako í ce nɲa kuwãɛu.

²⁴ Jesu ku bei ku naa, Zãa í cea inɛi Izireli ηa fei waazo í ni a kpaasi idɔ nɲa nɔ a ce iyi ku dasi.

²⁵ Waati iyi icei Zãa í maai ku kpa iri í ni, kù jɛ amui ì waa degbe ηa, amma ine gɔ á naa si anyim iyi n kù to n bate n fũ ikũi baataɛ.

²⁶ To, inɛ kpaasi ηa, inɛ iyi ì jɛ dimii Aburhamu ηa, do dimi mmu ηa iyi ì waa jirima Ilaaɔ, inɛi à sambaa idei faabau ihɛ wa.

²⁷ Wee inɛi Zeruzalɛmu ηa do ine ngbo nɲa ηa a kù mà yooi Jesu í jɛ dee dee, a kù nɔ a kù gbɔ yaasei idei walii ηa iyi à ya maa cio si ajɔi kusimi feiu.

Amma do n̄ɲu fei à jò ideu í k̄ɔ si waati iyi à ye taaleɪ Jesu.

²⁸ A kù ye siɛ ngɔgɔ iyi á jò a kpaá, amma do n̄ɲu fei à tɔɔ Pilati ku jò a kpaá.

²⁹ N̄ɔi à ce mii iyi à kɔ na iriɛu fei. Si anyiɛ nɔ à kitæ hai si j̄li ku gaauu à dasi ikuɛ si inɔ bale.

³⁰ Amma Ilaaɔ́ í j̄u hai si bale,

³¹ nɔ si afei ajɔ nkpɔ nkpɔ í nyisi inɛ gɔ ɲa araɛ. Inɛ ɲau, aɲai à tooɛ wa wo hai ilei Galilee à naa Zeruzalɛmu. Aɲai à waa jɛ sɛɛdai ideɛ nsei bi inɛi Izireli ɲa.

³² Awa mɔ ideɪ kuwã iyi Ilaaɔ́ í cea bala nwa ɲau, n̄ɲui à waa sɔ ɲɛ.

³³ Í jò kuwãu í k̄ɔ si waati nwa. Awa tɔku n̄ɲa ɲa, awai à ye kukɔi kuwãu waati iyi í j̄i Jesu hai si bale si bei à kɔɔ si Tiai Iri Kukɔ iri minjisia à ni,

Ilaaɔ́ í ni, awɔi ì jɛ amam,

Hai nnyi ò jɛ Baæ.

³⁴ Ilaaɔ́ í fɔ wo í ni n̄ɲu á j̄u hai bi iku ɲa ku ba ku maà na ku sãmi. Bɛɛbei í fɔ waati iyi í ni,

An wee n̄ɲɛ dee dee bei ò wãð Davidi wo, kù nɔ kù nɛ sika.

³⁵ Na ɲɔi í ce Davidi í fɔ má í ni,

I kaa jò arai Inɛ Kumáɛ ku sãmi.

³⁶ Davidi takæ í ce mii iyi Ilaaɔ́ í dasiɛ í bei í ku, nɔ à suu kɔkɔi balæ ɲa nɔ araɛ í sãmi, mà irei.

³⁷ Amma Jesu inɛ n̄ɲu Ilaaɔ́ í j̄u hai si bale kù sãmi.

³⁸ Debɛi, inɛ kpaasim ɲa, i jò i mà ɲa iyi na saabuei à waa sisi n̄ɲɛ iyi Ilaaɔ́ á kpa ideɪ dulum du ɲɛ.

³⁹ Inɛ iyi í dasiɛ naanɛ fei, n̄ɲui á jò lafɛɛ ku jɛ dee dee bi Ilaaɔ́. Amma woodai Moizi kaa yɔkɔ ku ce bɛɛbɛ.

⁴⁰ Na n̄ɲu, i ce laakai ɲa mii iyi walii ɲa à fɔu ku maà ba ɲɛ, iyi à ni,

⁴¹ Inɛ woo yaako amu Ilaaɔ́, i gbɔ idem ɲa.

Aa biti ɲa nɔ aa ce nfe ɲa,

Domi an ce mii gɔ si waati n̄ɲɛ iyi baa bii í jɛ inɛ gɔ í na wa sisi n̄ɲɛ i kaa dasi naanɛ ɲa.

⁴² Iyi Pɔlu í fɔ bɛɛbɛ í tã ɲɔi n̄ɲu do Baanabasi à waa bi a fita hai ile bii à ya ce kutɔtɔɔu bɛ, ɲɔi inɛ ɲau à waa tɔɔ ɲa

a nyi wa má a naa a waazo si ide akãu si ajɔi kusimi mmu iyi wa baa.

⁴³ Iyi inɛ ɲau à fita ɲɔi Zuifu nkpɔ do inɛ ɲa iyi à waa too kucei Zuifu ɲa nɔ à mà bɛɛɛi Ilaaɔ́u à waa too ɲa. N̄ɔi Pɔlu do Baanabasi à ba ɲa ide ku fɔ à mu n̄ɲa gbugbã ku ba a maa leekɪ dim dim si didɔi Ilaaɔ́.

⁴⁴ Si ajɔi kusimi mmuu inɛi ilu ɲau fei à tɔtɔɔi a ba a gbɔ ideɪ Lafɛɛ.

⁴⁵ Iyi Zuifu ɲau à ye zamaau ɲɔi à dedeð igu ku ja à waa jã ide iyi Pɔlu wa fɔu nɔ à waa buu.

⁴⁶ Amma Pɔlu do Baanabasi à sɔ ɲa do wɔkɔ à ni, tilasii inɛ Zuifu ɲa a tako a sɔ ɲɛ ideɪ Ilaaɔ́. Amma si na iyi í jò ì waa kɔsi ɲa nɔ i kù ka ara n̄ɲɛ si inɛ ɲa iyi à bi a ba kuwɛɛ hai tã, na n̄ɲu, aa ka jò ɲɛ nɔ ka bɔ bi dimi mmu ɲa,

⁴⁷ domi n̄ɲu bei Lafɛɛ í dasi wa ku ce í ni,

N ce ɲɛi bei fitila bi dimi mmu ɲa

Ku ba i bɔð ideɪ faabau hee kɔɔi andunyau ɲa.

⁴⁸ Iyi hai jɛ Zuifu ɲau à gbɔ ideu, ɲɔi í dɔ ɲɲa si, à waa saabu Aɔ́ Lafɛɛ na ideu. Nɔ inɛ ɲa iyi Aɔ́ Lafɛɛ í jilɔɔ si a ba kuwɛɛ hai tãu fei à dasi naanɛ.

⁴⁹ Nɔ ideɪ Lafɛɛu í fangaa si ileu fei.

⁵⁰ Amma Zuifu ɲau à dede idɔkɔi ilu irii ilu ɲau do inaabo ilu amani ɲa iyi à waa too kucei Zuifu ɲau. N̄ɲui í jò à kpã Pɔlu do Baanabasi iju à lele ɲa hai bɛ.

⁵¹ N̄ɔi woo bɛ ɲau à gbugbã si ɲa sãai baata n̄ɲa ɲa à waa nyisið iyi mii iyi á na ku ba ɲa í jɛ ideɪ iri ɲɲa. Si anyiɛ nɔ à ɲɛ Ikonimu.

⁵² Amma inɛ ɲa iyi à waa too kpãai Jesu Antiɔsiu ngu ɲa à wɛɛð inɔ didɔ nɔ à kɔð Hundei Ilaaɔ́.

14

Pɔlu do Baanabasi à wa Ikonimu

¹ Ikonimu bei Pɔlu do Baanabasi à lɔ ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔtɔɔu nɔ à ce waazo hee inɛ nkpɔ í dasi naanɛ, hai Zuifu ɲa hee do hai jɛ Zuifu ɲa fei.

² Amma Zuifu ɲa iyi à kɔ ku dasi naanɛu à dede idɔkɔi dimi mmu ɲa ku ba a ce lasabu laalɔ si gãmei kpaasi woo dasi Jesu naanɛ ɲau.

³ Do n̄ju fei, P̄lu do Baanabasi à kpe Ikonimu à waa waazoa ine ña do w̄ok̄o. Laf̄e í mu n̄ña gbugb̄a à ya maa ceò maamaake ik̄a ik̄a ña. Maamaake ñau wa nyisi iyi waazo n̄ña iyi à waa ce si ideí did̄oi n̄ñuu nt̄oi.

⁴ Amma inei ilu ñau à kp̄e minji. Ine ḡo ña à leek̄iò Zuifu ña, ine ḡo ña m̄o à leek̄iò woo be ñau.

⁵ N̄joi Zuifu ña do hai je Zuifu ña do ine ngbo n̄ña ña à ce anu ak̄a a wahala woo be ñau a ta ña kuta a kpa ña.

⁶ Iyi P̄lu do Baanabasi à m̄a ideu gbak̄a, ñjoi à sa à b̄o Lisiti do D̄ebu si ilei Likoni do si ileeko ña.

⁷ N̄o à wasi laabaau jiidau ku waazo be.

P̄lu do Baanabasi à wa Lisiti

⁸ M̄ok̄o ḡo í wa Lisiti, isee ña fei í ku n̄o beeb̄ei à buu do, k̄u dede k̄u ne baa aj̄o ak̄a.

⁹ Si bei P̄lu wa ba ine ña ide ku f̄o m̄ok̄ou wa gb̄o. N̄joi P̄lu í k̄a sie iju n̄o í ye iyi naane á ȳok̄o ku j̄ò ku ba iri.

¹⁰ N̄joi P̄lu í s̄o do gbugb̄a í ni, dede i leek̄i si kut̄e. N̄joi m̄ok̄ou í dede í fo í dinga wa ne.

¹¹ Iyi zamaau í ye mii iyi P̄lu í ce ñjoi à d̄s̄ anu hee lele do fee ñña à ni, iw̄e nwa ñau à kp̄òd aman̄e à naa si wa.

¹² N̄joi à waa kpe Baanabasi Susi, P̄lu m̄o H̄em̄ezi domi P̄lui í je woo waazo.

¹³ Wee ilei iw̄e iyi à ya kpe Susiu í wa hai do angulei bi ku l̄oi iluu wa. N̄joi ine ña à koo à de ket̄e kombo ña wa n̄o à ce booda do kokoi j̄ii ña à da ñña si k̄o. N̄o woo weei Susiu í naaò ña wa ande koofai iluu. N̄ju do ine ñau fei à waa bi a cea woo be ñau kuwee.

¹⁴ Amma iyi woo be minji ñau à gb̄o ideu, à ga ib̄o ñña ña à waa nyisiò iyi aña a k̄u Jesi, n̄o à d̄s̄ anu à sei à waa neò bi zamaau à waa ni,

¹⁵ na mii í ce ì waa ce beebe, in̄e kpaasi ña. Awa m̄o aman̄ei bei in̄e taka n̄je. Laabaau jiidai à naa ku s̄o ñe ku ba i j̄ò iw̄e nfe n̄je ñau n̄o i sinda si Ilaā, n̄ju iyi í je icui kuwee. N̄jui í ce lele do ile do tenku do mii iyi í wa in̄o ñña fei.

¹⁶ Tako wo í j̄ò dimi fei wa too kp̄aa iyi í bi.

¹⁷ Amma do n̄ju fei í nyisi wa iyi n̄ju í wee domi wa ce nwa jiidai ña. Í j̄ò ij̄i wa w̄o ku ba ka ba ije si iko si waatii ate ku ba ka ne in̄o did̄o.

¹⁸ Amma baa do iyi P̄lu ña à f̄o beebe fei, bei à ce à ganji kuweei zamaau í gaabu.

¹⁹ N̄joi Zuifu ḡo ña à naa hai Antiòsi do hai Ikonimu à wa inyii it̄ii ine ñau n̄o à ta P̄lu kuta ku ba a kpa, ñjoi à faa à b̄òd̄ alalai iluu domi à tamaa bei í kui.

²⁰ Amma ine ña iyi à waa too kp̄aaí Jesu à naa à kaako, ñjoi í dede í b̄o in̄o ilu. Iju kuma ñjoi n̄ju do Baanabasi à dede à b̄o D̄ebu.

À nyi Antiòsi si ilei Siri

²¹ Iyi P̄lu do Baanabasi à to D̄ebu à waazo laabaau jiidai si iluu n̄o ine nkp̄o í l̄osi kp̄aaí Jesu ku too be. Si anyie n̄o à nyi ikpa Lisiti do Ikonimu do Antiòsi iyi í wa ilei Pisidi.

²² N̄o à mua ine ña iyi à waa too kp̄aaí Jesu gbugb̄a ku ba a leek̄i si naaneu dim dim. N̄o à s̄o ña à ni, wahala nkp̄o nkp̄oi aa ka ye ka bei ka l̄o si andunya tit̄oi Ilaā.

²³ N̄joi à cicaa igbei inei Jesu ña fei ine ngbo ña. Si anyie n̄o à ce kut̄o do anu kud̄i à so ña à daa Laf̄e si aw̄o, n̄ju iyi à dasi naaneu.

²⁴ Si anyii n̄ju n̄o à ne hai be à koo à l̄o ilei Pisidi à b̄o ilei Panfili,

²⁵ n̄o à to ilue ḡo iyi à ya kpe P̄ezu à ce waazo be à bei à b̄o Atali.

²⁶ Hai bei à l̄o ak̄oi inyí à nyi ikpa Antiòsi si ilei Siri be. Ilu bei à tako à le ñña aw̄o si iri wo na ice iyi aa koo a ceu ku ba Ilaā ku mu ñña did̄o. N̄o iceui à ce à kpa irie wa be.

²⁷ Iyi à to Antiòsi ñjoi à t̄ot̄o inei igbei Jesu ña n̄o à sisi ñña mii iyi Ilaā í cea aña fei do si bei í ceò kp̄aa hai je Zuifu ña m̄o à dasiò naane.

²⁸ N̄o à kpe ilu be do ine ña iyi à waa too kp̄aaí Jesu aj̄o.

15

À ce kut̄o Zeruzalemu

¹ N̄joi ine ḡo ña à naa Antiòsi be. Ine ñau à naai hai ilei Zudee, n̄o à waa s̄o kpaasi woo dasi Jesu naane ñau à ni, i

kaa ba faaba nja bii a kù dasi nje bango si bei woodai Moizi wa fɔ.

² Iyi Pɔlu do Baanabasi à gbɔ beɛbe nɔi à ba nja kakɔ ku ce jiiida jiiida si ideu. Nɔi woo dasi Jesu naane nja à cica Pɔlu do Baanabasi do ine gɔ nja hai ilui Antiɔsi be à be nja Zeruzalemu bi woo be nja do ine ngbo nja na irii ideu.

³ Pɔlu nja à dasi kpãa à waa ne nɔ inei igbei Jesu nja à koo à leekɔ nja. Nɔi à ce isɛɛne nja à koo à lɔ ilei Fenisi do ilei Samari nɔ à wasi ku sisia kpaasi woo dasi naane nja bei hai je Zuifu nja mɔ à sinda idɔ nja si Jesu. Nɔi laabaau ideu í jɔ inɔi anja fei í dɔ ntɔ ntɔ.

⁴ Iyi à to Zeruzalemu, nɔi inei igbei Jesu nja do woo be nja do ine ngbo nja à gba nja do inɔ didɔ. Nɔi Pɔlu do Baanabasi à sisi nja mii iyi Ilaaɔ í ce fei na icei anja.

⁵ Amma Farisi gɔ nja iyi à dasi Jesu naane à dede à ni, hai je Zuifu nja iyi à dasi Jesu naane fei, tilasii a dasi nja bango nɔ a sɔ nja a too woodai Moizi.

⁶ Nɔi woo be nja do ine ngbo nja à tɔtɔ a wɔa ideu.

⁷ Si bei à waa fa ideu nɔi Piɛɛ í dede í ni, ine kpaasim nja, ì mà nja iyi hai ku kpe Ilaaɔ í nyam hai si inɔ nje ku ba n koo n sisia hai je Zuifu nja mɔ laabaau jiidau ku ba anja mɔ a dasi naane.

⁸ Nɔ Ilaaɔ, nju iyi í mà idɔi ine fei, í mu nja Hundee bei í mua awa mɔ ku ba ku nyisi iyi nju í gba nja.

⁹ Kù ce nkãma iyi í je ikã si gãme nja do awa. Í jɔ idɔ nja í mà na naane iyi à dasiɛ bei í cea awa mɔ.

¹⁰ Debei, na mii í ce ì waa cã idɔi Ilaaɔ nja nsei, ì bi í kãa hai je Zuifu nja iyi à waa too kpãai Jesuu aso iyi bala nwa nja do awa taka nwa à mɔngɔ ku so.

¹¹ À mà iyi na didɔi Lafɛɛ Jesui awa à baɔ faaba, nɔ beɛbe mɔi baa do hai je Zuifu nja mɔ.

¹² Nɔi ine nja fei à coko à waa desi Pɔlu do Baanabasi itɔ waati iyi à waa sisi nja yaasei maamaake nja iyi Ilaaɔ í jɔ anja à ce fei si wajui hai je Zuifu nja.

¹³ Iyi à fɔ ide à tã nɔi Zaaki mɔ í so ide í ni, ine kpaasim nja, í gbɔ iyi ò wa n fɔ.

¹⁴ Simɔɔ í sisi nje bei Ilaaɔ í ce hai sinte í cicaɔ ine gɔ nja hai si inɔi dimi mmu nja à kpe nja ine nja.

¹⁵ Nɔ ideu í je akã do ti walii nja si bei kukɔi idei Ilaaɔ í ni,

¹⁶ Amu Ilaaɔ, waati beɛbei an nyi wa, Nɔ n teese ilei Davidi iyi í cuku.

An dede ile kúkúú,
Nɔ n maa má,

¹⁷ Ku ba ine nja iyi a kù je inei kpasɛu fei a dede amu Aɔ Lafɛɛ.

Anja à je ine nja iyi à je titom hai si dimi mmu nja.

¹⁸ Beɛbei amu Aɔ Lafɛɛ ò fɔ, amu iyi ò jɔ à mà mii nja ihɛ hai ku kpe.

¹⁹ Nɔ Zaaki í ni má, na nju, si kuyɛm, kù sɔa a sɔ hai je Zuifu nja iyi à sinda idɔ nja si Ilaaɔu wooda ku gaabu nja.

²⁰ Amma ka ce nja tia ka sɔ nja a maà ya je ijei kuwee, nɔ a maà ya tɔtɔ sɛɛ do inaabo mmu gɔ walakɔ inaabo mɔ do mɔkɔ mmu gɔ, a maà ya nɔ inja jifa, nɔ a maà ya nɔ kpaa inja.

²¹ Hai tako wo, si ilu fei à ya cio woodai Moizi ile bii Zuifu nja à ya ce kutɔtɔ si ajɔi kusimi fei nɔ a waaɔo ideɛ.

À sambaa hai je Zuifu woo dasi Jesu naane nja tia

²² Iyi Zaaki í fɔ beɛbe í tã nɔi woo be nja do ine ngbo nja do inei igbe nja fei à ye iyi í sɔa ku je anja a cica ine gɔ nja hai si inɔi anja a be nja Antiɔsi do Pɔlu do Baanabasi ajɔ. Nɔi à cica Silasi do Zudu iyi à ya kpe Baasaba má, anja iyi à ne beɛɛ si inɔi kpaasi woo dasi Jesu naane nja.

²³ Nɔi à ni a kooɔ tiau. Si tiau à ni,

Awa woo be nja do ine ngbo nja, awa woo dasi naane kpaasi nje nja, awa à samba nje tiau ihɛ wa. Inje à sambaa wa, ine hai je Zuifu woo dasi naane nja iyi ò wa Antiɔsi do Siri do Silisi. À waa ce nje fɔɔ.

²⁴ À gbɔ iyi ine gɔ nwa nja à naa bi tu nje à fɔ inɔ nje nɔ à sinda laakai nje do ide nja nja. Amma awa si à dasi nja ideu be wa.

²⁵ Na nɔi í jɔ à busi nje nɔ à yɔɔ iyi í sɔa ka cica ine gɔ nja ka be si nje wa. Anja aa si Baanabasi do Pɔlu, baakɔ nwa nja wa,

26 anja iyi a kù saalu kuwεε nja ngɔɔ na irii Lafεε nwa Jesu Kirisi.

27 Zudu do Silasi anjai à jε ine nja iyi à cicau. À waa be nja wai a na a sɔ nje ide akāu geleò gele.

28 Awa do Hundei Ilaaɔ́ í s̄ia nwa si ka maà kã nje aso gɔ bii kù jε iyi ihē iyi í jε asoi tilasi.

29 Nnju í jε, i maà ya jε ijei kuwee nja, nɔ́ i maà ya nɔ́ kpaɔ́ nja, i maà ya nɔ́ inja jifa nja, nɔ́ i maà ya tɔ́tɔ́ s̄εε do inaabo mmu gɔ walakɔ́ inaabo mɔ́ do mɔ́kɔ́ mmu gɔ nja. Bii ì mu ara nje si mii beεbe nja be nja í s̄ia. To, ka sukudɔ́.

30 Iyi à tɔ́ nje sukudɔ́ à tã nɔ́ ine nja à dasi kpāa à ne Antiɔ́si. Bei à koo à tɔ́tɔ́ inei igbei Jesu nja fei à na nja tiau.

31 Iyi à cio tiau í mu nja gbugbã nɔ́ inɔ́ nja í dɔ́.

32 Zudu do Silasi nja mɔ́ walii naj, à mua kpaasi woo dasi naane nja gbugbã nɔ́ à sobi nja si ide nkpɔ́ nkpɔ́.

33 Iyi à ce ajɔ́ minji be kpaasi woo dasi naane nja à tɔ́ nja sukudɔ́ nɔ́ à ni a to bi ine nja iyi à be nja wa baani. [

34 Amma Silasi ine nju í dasi idɔ́ nju ku ce ajɔ́ minji be má.]

35 Pɔ́lu do Baanabasi à gbe Antiɔ́si be. Anjaò ine nkpɔ́ nja ajɔ́ à waa kɔ́a ine nja si cioi idei Lafεε nɔ́ à ce waazɔε.

Pɔ́lu do Baanabasi à kpě

36 Iyi í ce ajɔ́ minji má nɔ́ Pɔ́lu í sɔ́ Baanabasi í ni, ka koo kaa kaako kpaasi nwa nja má si ilu nja bii à tako à waazɔ́ idei Lafεε fei wo nɔ́ ka ye bei ine nja à wεεò si nsei.

37 Nɔ́i Baanabasi wa bi ku gbã Zãa Maaku anjaò nja.

38 Amma Pɔ́lu í fɔ́ í manteε í ni kù s̄ia anja a gbãa, nju iyi kù sobi anja wo si iceu amma í sinda í jɔ́ anja wa hai Panfili.

39 Nɔ́i à ce kakɔ́ nɔ́ a kù gbɔ́ si nje hee à na à kpě. Nɔ́i Baanabasi í gbã Maaku à lɔ́ akɔ́i inyi à bɔ́ Sipu.

40 Nɔ́ Pɔ́lu mɔ́ í cica Silasi, nɔ́ kpaasi woo dasi naane nja à so nja à daa Lafεε si awɔ́ à bei à ne,

41 à koo à lɔ́ ilei Siri do Silisi à wasi inei igbei Jesu nja ku mua gbugbã si naane nja.

16

Timotee í too Pɔ́lu do Silasi

1 Nɔ́i Pɔ́lu do Silasi à to Dεεbu do Lisiti. Wee ine gɔ́ í wa be wa too kpāai Jesu. À ya kpoo Timotee. Iyee Zuifu woo dasi Jesu naane, amma baεε Gerekii.

2 Kpaasi woo dasi naane nja iyi à wa Lisiti do Ikonimu à ya maa fɔ́ jiiida ku jεε.

3 Pɔ́lu í bi Timotee ku too nju nɔ́ í gbã í nεε. Amma ku bei ku gbã ku nεε í dasiε bangoi na Zuifu nja iyi à wa beu domi anja fei à mà iyi baεε Gerekii.

4 Nɔ́ à bɔ́ ilu do ilu nja à sɔ́ woo dasi Jesu naane nja mii nja iyi woo be nja do ine ngboi igbei Jesu nja iyi à wa Zeruzalemu à jile nɔ́ à ni a jirima nja.

5 Nɔ́i woo dasi Jesu naane nja, naane nja í teese í kɔ́si nɔ́ akpɔ́ nja mɔ́ í ya maa kɔ́sii ajɔ́ fei.

Pɔ́lu í ce kuyε Torasi

6 Hundei Ilaaɔ́́ í ganji Pɔ́lu nja a waazɔ́ idei Ilaaɔ́́ si ilei Azii, nɔ́i í jɔ́ à too do ikpa ilei Firizi do ti Galati.

7 Iyi à to ilei Misi nɔ́i à waa bi a bɔ́ ilei Bitini, amma Hundei Jesu í kɔ́ nja.

8 Nɔ́i í jɔ́ à too do ilei Misi à bɔ́ ilu iyi à ya kpe Torasi.

9 Nɔ́i Pɔ́lu í ce kuyε idū. Si kuyεεu í ye inei Masedɔ́ni gɔ́ wa leekí nɔ́ wa tɔ́ nju ku naa Masedɔ́ni ku na ku sobi anja.

10 Si bei í ce kuyεεu nɔ́i gbakã à waa de kpāa ku ba ka bɔ́ Masedɔ́ni domi à mà iyi Ilaaɔ́́́ bi kaa waazɔ́ nja laabaau jiidau.

Lidi í dasi naane Filipi

11 Hai Torasi bei awa à lɔ́ akɔ́i inyi nɔ́ gbakã à bɔ́ gungūm gɔ́ iyi à ya kpe Samɔ́tasi. Iju kumae nɔ́ à bɔ́ Neapolisi.

12 Hai be do kutεi à ne à bɔ́ Filipi, ilu nlai Masedɔ́ni nɔ́ à ce ajɔ́ minji be. Wee inei Romu naj à ne iluu.

13 Si ajɔ́i kusimiu nɔ́i à fita hai ilu be à bɔ́ itii ido gɔ́, à bɔ́ ku cɔ́ mà tengi bii à ya ce kutɔ́ í wa be. Nɔ́i à koo à ye tengi bii ine nja à ya ce kutɔ́ nɔ́ à buba à ce faaji do inaabo gɔ́ nja iyi à tɔ́tɔ́ be.

14 Abo gɔ í wa be à ya kpoo Lidi, inei Tiatiii, í ya ta acɔi fia nkpɔ nɔ í ya maa jirima Ilaaɔ. Iyi à waa ba nja ide ku fɔ nɔ wa de itfi, nɔ Lafɛɛ í cfi idɔe ku ba ku gbɔ ide iyi Pɔlu wa fɔ.

15 Abou do inei kpasɛɛ nja fei à ce inyi ku dasi nɔ í tɔɔ wa í ni, bii ì mà iyi ñ dasi naane ntɔ ntɔ nja i naa wa i naa i ce baa ajɔ minji kpasɛm nja. Nɔ í mante wa hee à jé nɔ à koo kpasɛ be.

Inɔ piisɔɔi Filipi

16 Njai ajɔ nɔ gɔ iyi awa à waa bɔ tengi bii à ya ce kutɔɔu, à ko ama inabo woo ce ice gɔ iyi í ne inei inɔko. Bii inei inɔkou í dede sie í ya maa fɔ ide iyi á na ku cei. Nɔ lafɛɛ nja à waa ba fia jiida na irie.

17 Njai í too awa do Pɔlu wa la hee lele wa ní, inɛ nja ihɛ woo ce icei Ilaaɔ ilu gbugbã nja. À naa ku nyisi nje kpãai faabai.

18 Beɛbei í ya maa fɔ ajɔ fei, hee ideu í caa si Pɔlu nɔ í sinda í sɔ inei inɔkoɛu í ni, do saabui irii Jesu Kirisi ñ ni, fita. Be gbakã nja í fita sie.

19 Iyi lafɛɛ nja à mà iyi aɔa a kaa ba sie fia má, nja à mu Pɔlu do Silasi à tale nja à bɔɔ nja bantuma bi woo kiiti nja.

20 À bɔɔ nja si wajui inɛ ngboi Romu nja à ni, inɛ nja ihɛ à waa beje ilu nwai. Zuifu nja,

21 nɔ à wasi ku sisi ide gɔ nja iyi wooda nwa kù bi ka gbɔ hee ka tɔɔe, awa iyi à je inei Romu nja.

22 Njai idɔi zamaau í kɔ si nja. Njai inɛ ngbo nja à bɔ ibɔi Pɔlu do Silasi do gbugbã nɔ à ni a cã nja do faataa.

23 Iyi à cã nja jiida jiida à tã nja à koo à cɔmbo nja ile piisɔɔ nɔ à sɔ woo degbe piisɔɔu ku degbe nja ku sɔa.

24 Iyi woo degbeu í gbɔ à sɔɔ beɛbe, nja í koo í dasi nja hee ilaawai ankãanyii piisɔɔu nɔ í da nja si gbɛɛgbɛkui jii.

25 Zakai idũ laja nja Pɔlu do Silasi à waa ce kutɔɔ nɔ à kɔ iri à waa saabuɔ Ilaaɔ. Nɔ inei piisɔɔ nja iyi à wa beu à waa de si nja itfi.

26 Njai gbakã ile í yaya do gbugbã hee icui ile piisɔɔu í yaya. Njai gambo nja

fei à cfi nɔ sese nja iyi à diɔ inei piisɔɔ nja fei à fũ à cuku.

27 Njai gbakã woo degbeu í ji í ba gambo nja fei wa cfi nja í tamaa bei inei piisɔɔ nja à sai. Njai í nya taakuba wa bi ku kpa arae.

28 Amma Pɔlu í la hee lele í ni, maà cea arae laalo kãma. Awa fei à wa ihɛ.

29 Njai woo degbeu í de fitila í sei í lo hee ilaawa bii Pɔlu do Silasi à wau nɔ í gule nja do kuyaya.

30 Njai í fitaɔ nja wa waduude í ni, i suuru nja, mii an ce n baɔ faaba.

31 Njai à sɔɔ à ni, dasi Jesu Lafɛɛ naane aa ba faaba, awɔ do inei kpasɛɛ nja fei.

32 Njai à waaɔaa ideu Lafɛɛ Jesu, nja do inei kpasɛɛ nja fei.

33 Njai idũ be woo degbeu í gbã nja í koo í wie kumɛɛ nja nja. Nɔ nja do inɛ nja fei à ce inyi ku dasi gbakã.

34 Njai í gbã Pɔlu do Silasi í bɔɔ nja lele bii ile í wa nɔ í na nja ije à je. Nja do inɛ nja fei, inɔ nja í dɔ do bei à dasi Ilaaɔ naane.

35 Iyi iju í má nja inɛ ngboi Romu nja à be polisi nja a koo a sɔ woo degbeu ku jɔ inɛ nja.

36 Njai woo degbeu í sɔ Pɔlu ideu í ni, inɛ ngbo nja à ni n jɔ nje. Na nja, i fita í ne nje sɛɛ.

37 Amma Pɔlu í sɔ polisi nja í ni, aawo. À cã wa si bantuma hai a kù ce nwa kiiti, awa mɔ iyi à je inei Romu nja nɔ à cɔmbo wa si ile piisɔɔ. Nɔ nsei à bi a nya wa do asii? Kù je beɛbei à ya ce. Í gbe aɔa taka nja a naa a nya wa.

38 Njai polisi nja à koo à sɔ inɛ ngboi Romu nja. Iyi à gbɔ Pɔlu do Silasi inei Romu nja nja zigi nja í da ntɔ ntɔ.

39 Njai à koo à tɔɔ nja suuru nɔ à nya nja hai ile piisɔɔu à bei à tɔɔ nja a fita hai inɔ iluu.

40 Iyi Pɔlu do Silasi à fita hai ile piisɔɔu nja à bɔ kpasɛi Lidi. Iyi à koo à ye kpaasi woo dasi naane nja à mu nja gbugbã, à bei à ne.

17

Pɔlu do Silasi à bɔ Tesalonika

1 Njai Pɔlu do Silasi à waa ne nɔ à lo ilu minji gɔ nja iyi à ya kpe Anfipolisi

do Apoloni nɔ̀ à to Tesalonika bii Zuifu nja à ne ile bii à ya ce kutatɔ̀.

² Nɔ̀i Pɔ̀lu í bɔ̀ ileu be si bei í ne dɔ̀nɛɛ. Nɔ̀ aɲaɔ̀ nja à wɔ̀a tiai ideí Ilaaɔ̀ aɲi kusimi meeta à mɔ̀.

³ Wa sɔ̀ nja iyi kù ne bei á ce iyi inɛ iyi Ilaaɔ̀ í cicau kù ye ijuukpã. Á kú nɔ̀ ku jì hai si bale má. Nɔ̀i í sɔ̀ nja í ni, Jesuu iyi ñ wa n sisi nɲɛ ideɛu ihɛ nɲui í je inɛ iyi Ilaaɔ̀ í cicau be.

⁴ Inɛ nja iyi à de ití sieu inɛ gɔ̀ nja à dasi ideu naane, nɔ̀ à baa anu akã ku ce, nɲu do Silasi. Beɛbei hai je Zuifu nkpɔ̀ mɔ̀ do inaabo ilu iri nja ilu iri nja à ce, aɲa iyi à mà beɛrei Ilaaɔ̀.

⁵ Amma Zuifu nja à dedeò igu ku ja nɔ̀ à tɔ̀tɔ̀ inɛ nfe nja bereteke à jò hoya hoya í dede nɔ̀ aɲa fei à sei à bɔ̀ Pɔ̀lu do Silasi ku dede kpasɛi Zasɔ̀ ku ba a fitaɔ̀ nja wa si wajui zamaau.

⁶ Iyi à dede nja a kù ye nja, nɔ̀ à mu Zasɔ̀ do kpaasi woo dasi Jesu naane gɔ̀ nja à fa nja à bɔ̀ nja bi inɛ ngboi ilu nja. Nɔ̀ à wasi ku la à waa ni, inɛ nja iyi à waa sinda andunya feiu à to wa ihɛ,

⁷ nɔ̀ wee Zasɔ̀ í jò à sɔ̀ kpasɛɛ. Aɲa fei à waa beje woodai ilaalu nɲai Romu à waa ni ilaalu gɔ̀ í weɛ má iyi à ya kpe Jesu.

⁸ Nɔ̀i ideu í dede idɔ̀i zamaau do inɛ ngboi ilu nja.

⁹ Nɔ̀i à ni Zasɔ̀ do kpaasie nja a sã fia si bei wooda í jile a bei a jò nja a ne. Iyi à sã fia nɔ̀ à jò nja.

Pɔ̀lu do Silasi à bɔ̀ Beree

¹⁰ Iyi idù í dũ gbakã nɔ̀i kpaasi woo dasi naane nja à jò Pɔ̀lu do Silasi à ne Beree. Iyi à to be nɔ̀i à bɔ̀ ile bii Zuifu nja à ya ce kutatɔ̀.

¹¹ Amma inɛ nja iyi à wa be nja à lasabu si ideu do laakai í re Zuifu nja iyi à wa Tesalonika. À gba ideí Ilaaɔ̀ do inɔ̀ didɔ̀. Aɲa fei à ya maa cio kukɔ̀i ku ba a mà bii í je mii iyi Pɔ̀lu í ya maa sɔ̀ nja nɔ̀i.

¹² Nɔ̀ Zuifu nkpɔ̀ í dasi Jesu naane do inaabo Gereki gɔ̀ nja iyi à je ilu iriu do inemɔ̀kɔ̀ nkpɔ̀.

¹³ Amma Zuifu nja iyi à wa Tesalonika à gbɔ̀ iyi Pɔ̀lu wa waaɔ̀ ideí Ilaaɔ̀ Beree nɔ̀i à koo à dede idɔ̀i inɛ nja à fɔ̀ inɔ̀ nja.

¹⁴ Be gbakã nɔ̀i kpaasi woo dasi naane nja à bɔ̀ Pɔ̀lu ikpa tenku ku ba ku ne hai be, amma Silasi do Timotee à gbe Beree be.

¹⁵ Inɛ nja iyi à koo à leekia Pɔ̀lu à bɔ̀dei hee Ateni. Nɔ̀i Pɔ̀lu í samba nja anu í ni a sɔ̀ Silasi do Timotee a hãmeɛ nɲu wa nja nja. Nɔ̀ inɛ nja à sinda à ne Beree má.

Pɔ̀lu í wa Ateni

¹⁶ Waati iyi Pɔ̀lu wa degbe nja Ateni laakaɛ ci ya sũ domi iwɛ í kpɔ̀ si iluu.

¹⁷ Na nɲu, Zuifu nja do Gereki nja iyi à ya maa jirima Ilaaɔ̀, í ya ba nja faaji ku ce ile bii Zuifu nja à ya ce kutatɔ̀. Nɔ̀ aɲa fei, inɛ nja iyi í ko si bantumai iluu aɲaɔ̀ nja mɔ̀ à ya maa ce kakɔ̀ má.

¹⁸ Si bei í ya maa ba nja kakɔ̀ ku ce nɔ̀i woo mà gɔ̀ nja iyi à je inɛi Epikuri * do Sitosi † nja à bɔ̀ bi tɛɛ à waa baa kakɔ̀ ku ce. Inɛ gɔ̀ nja à ni, woo ce ide nkpɔ̀ yoomai ihɛ. Nɔ̀ inɛ gɔ̀ nja mɔ̀, iyi à gbɔ̀ wa fɔ̀ ideí ikui Jesu do kujie má à ni, mà iwɛ mmu gɔ̀ nja wa fãa ya.

¹⁹ Nɔ̀i à bɔ̀e iri kuta gɔ̀ iyi à ya kpe Arepagu, tengi bii inɛ ngboi ilu nja à ya ce kutatɔ̀ nja nɔ̀ à ni, à bi ka gbɔ̀ ide titɔ̀ iyi ì waa dabiid,

²⁰ domi ì waa sisi nwa ide titɔ̀ nɔ̀ à bi ka mà yaaseɛ.

²¹ Wee inɛi Ateni nja fei do inɛ njoo nja iyi à na à buba ilu be à ya so waati nja fei a maa fɔ̀ walakɔ̀ a gbɔ̀ baau mii titɔ̀.

²² Nɔ̀i Pɔ̀lu í dede í leeki Arepagu be í sɔ̀ nja í ni, inɛ inɛi Ateni nja, ñ ye iyi ideí iwɛ nja wa mu nɲɛ nɔ̀.

²³ Waati iyi ñ wa n dabi si inɔ̀ ilu nɲɛ ñ ye mii nkpɔ̀ iyi ì waa tɔ̀ nja. Ñ ye bi kuwee gɔ̀ à kɔ̀ si à ni, tengi ihɛ à ya tɔ̀ inɛ iyi a kù mà. Nsei inɛ iyi inɛ ì waa tɔ̀ iyi ì kù mà nja be, ideí ñ wa n sisi nɲɛ.

²⁴ Ilaaɔ̀, nɲu iyi í taka andunyau do mii iyi í wa si fei, nɲu iyi í je Lafɛi lele

* **17:18 inɛi Epikuri nja** aɲa à ya ni, inɔ̀ didɔ̀ í re mii fei si kuweɛi amanɛ. † **17:18 inɛi Sitosi nja** aɲa à ya ni, inɛ ku jesi mii iyi á naa sie fei.

do ile, kaa buba si ile iyi amanε nja à ma do awɔ nja.

²⁵ Awɔi amanε kaa yɔkɔ ku muua nkāma, domi kù nε bukaatai ngɔgɔ. Nju takaei wa mua amanε nja kumi do kuwεε do mii fei.

²⁶ Hai si inε akā iyi í tako í takaui dimi iyi wa te si andunyau ihε fei í fita. Hai takoi í jile waati nja do tengi bii aa maa wa.

²⁷ Ilaaɔ í ce beεbei ku ba a ce kookaai a maa dεdεε do kubabii nɔ si kudεdεu aa yɔɔ. Amma ntɔ ntɔ Ilaaɔ kù jìò kāma nwa gɔ,

²⁸ domi na iriei à nε kuwεε, nɔ njui í jò ara nwa wa nε. Woo kɔ tia nje gɔ nja à ni, awa mɔ amaε njaí.

²⁹ Debei, si na iyi í jò à jε amai Ilaaɔ nja, kù sía ka maa ce lasabu ka ni Ilaaɔ í ye bei iwε iyi amanε í lasabu í coo ku sía do wura wala do isɔ fūfū wala do kuta.

³⁰ Ilaaɔ í temuaò amanε nja wo si kumà hai mà nja, amma nsei wa sɔ inε nja tengi bii à wa fei a naa a kpaasi idɔ nja.

³¹ Nɔ í jile ajɔ si bii inε iyi í cicau á kiitiò inei andunya nja fei nɔ kiitiεu dee deei á jε. Nɔ í jūu tā hai si balε ku ba ku nyisi inε fei iyi inε be á na ku cei.

³² Iyi à gbɔ Pɔlu wa fɔ idei kujii iku nja hai si balε nɔi inε gɔ nja à waa yaakoε. Inε gɔ nja mɔ à ni, à bi faajii ideu be má ajɔ gɔ.

³³ Nɔi Pɔlu í nε í jò nja.

³⁴ Do nju fei, inεmɔkɔ gɔ nja à bɔ bi tεε à dasi Jesu naanε. Si inɔ njaí Deni woo ce kiitii Arepagu gɔ í wa. Abo gɔ mɔ iyi à ya kpe Damarisi í dasi naanε do inε gɔ nja má.

18

Pɔlu í bɔ Kɔrenti

¹ Si anyii nju, Pɔlu í nε hai Ateni be í bɔ Kɔrenti.

² Nɔi í ko Zuifu gɔ be iyi à ya kpe Akilasi, iyi à buu ilei Pɔntu. Kù kpe titā iyi í naa hai ilei Itali, nju do aboε Pirisila, domi Kolodu ilaalu nlaí Romu í na wooda í ni Zuifu fei ku fita hai Romu. Nɔi Pɔlu í bɔ ku cɔ nja.

³ Nɔ í buba aɲaò nja à ce icε ajɔ domi í ya ce ilei acɔ bei aɲa mɔ à ya ce.

⁴ Ajɔi kusimi fei í ya bɔ waazo ku ce ile bii Zuifu nja à ya ce kutɔtɔɔ. Nɔ í ya maa mu nja ide aɲa do Gεreki nja ku ba a dasi Jesu naanε.

⁵ Waati iyi Silasi do Timɔtee à to wa hai ilei Masedɔni, Pɔlu í ya maa ce icεi waazoi waati kāma fei ku maa sɔ Zuifu nja iyi ntɔ ntɔ Jesui í jε inε iyi Ilaaɔ í cicau.

⁶ Amma à jāa nɔ à waa buu, nɔi í gbugbā si nja irurui ibɔε nɔ í sɔ nja í ni, bii í na ì ce nfe nja, í jε idei iri nje. Kù je baam má. Hai nnyi an jò nje n koo n cea hai jε Zuifu nja waazo.

⁷ Nɔi í nε hai be í bɔ kpasēi Titee Zusitu, inε iyi í ya maa jirima Ilaaɔu. Ilee wee kəkɔi ile bii Zuifu nja à ya ce kutɔtɔɔui í wa.

⁸ Nɔi Kirisipu inε ngboi igbeu í dasi Lafēε Jesu naanε, nju do inei kpasēε nja fei. Inei Kɔrenti nkpɔ í gbɔ waazoi Pɔlu nɔ aɲa mɔ à dasi naanε, nɔ à dasi nja inyi.

⁹ Nɔi Aɔ Lafēε í sɔ Pɔlu si kuye idū í ni, maà ce njo. Hanya i sɔ nja, maà coko,

¹⁰ domi n̄ weε do awɔ. Inε gɔ kaa yɔkɔ ku lesiε awɔ hee ku ceε laalɔ. Sɔ nja ideu domi inε nkpɔi í wa si iluu ihε iyi á jε titom.

¹¹ Pɔlu í buba ilu be adɔ akā do bubu nɔ wa kɔ nja si idei Ilaaɔ.

¹² Waati iyi Galiɔɔ wa jε ilaalu si ilei Gεresi, nɔi Zuifu nja à ce anu akā à tɔtɔ à gbā Pɔlu à bɔðε bi ku ce kiiti.

¹³ À ni, mɔkɔu ihε njei wa lεlε inε nja ku ba a tɔɔ Ilaaɔ si bei wooda nwa kù bi.

¹⁴ Iyi Pɔlu wa bi ku fɔ ide, nɔi Galiɔɔ í sɔ nja í ni, bii í jε idei kurara walakɔ laalɔ gɔi í ce an nyi wa n naa n gbɔ ide nje.

¹⁵ Amma bii í jε idei kakɔɔ njaí do idei irii inε nja do woodai inε taka njei, inεi aa wūa ndu nje. N kaa n jε woo kiitii ide dimi beεbe.

¹⁶ Nɔi í lele nja hai bi ku ce kiituu.

¹⁷ Nɔ inε nja fei à mu Sɔsiteni inε ngboi igbei Zuifu nja à lɔsi ku cāa tengii andei ile bi ku ce kiituu. Amma baai Galiɔɔ kù wa si ideu.

Pɔlu í nyi ikpa Antiasi

18 Pɔlu í kpe Kɔrenti má. Si anyie nɔ́ í tɔ́ kpaasi woo dasi naane n̄au sukudɔ́ nɔ́ í koo í wa irie Sankeree ku ba ku nyisi iyi í tako í cea Ilaaɔ́ kuwã do kugbasi wo. Nɔ́ í lɔ́ akai inyi do Pisisila do Akilasi ajo à ne ikpa ilei Siri.

19-21 Iyi à to Efeezu n̄oi Pɔlu í lɔ́ ile bii à ya ce kutɔ́tɔ́ nɔ́ í ba Zuifu n̄au faaji ku ce. N̄oi à tɔ́e ku ce ajo minji bi tu n̄a, amma kù waa je. Iyi wa ne n̄oi í sɔ́ n̄a í ni, bii Ilaaɔ́ í bi an nyi wa má. Nɔ́ í jɔ́ Pisisila do Akilasi be í koo í lɔ́ akai inyi í ne hai Efeezu.

22 Iyi í to Sezaree, n̄oi í kita í bɔ́ Zeruzalemu í koo í ce inei igbei Jesu n̄a fɔ́. Si anyie nɔ́ í bɔ́ Antiɔ́si.

23 Iyi í ce ajo minji be n̄oi í nyi í dasi kpãa má í koo wa dabii si ilei Galati do Firizi wa mua ine n̄a iyi à waa too kpãai Jesu fei gbugbã.

Apolo í bɔ́ Efeezu do Kɔrenti

24 Zuifu gɔ́ iyi à ya kpe Apolo iyi à bi Alesandiri í bɔ́ Efeezu. Ilu bisii nɔ́ í mà tiai idei Ilaaɔ́ sãa sãa.

25 Wee í mà kpãai idei Lafɛe nɔ́ í ya ce waazoe do himma nɔ́ í sisi idei Jesu dee dee. Amma inyi ku dasii Zãa n̄u akãi í mà.

26 Wa ce n̄a waazo do naane ile bii Zuifu n̄a à ya ce kutɔ́tɔ́. N̄oi Pisisila do Akilasi à gbɔ́ waazie nɔ́ à kpoo ide n̄a à koo à teese à sisiaa yaasei idei Ilaaɔ́ dee dee.

27 Si anyie, Apolo í dasi idɔ́ n̄u ku bɔ́ ilei Geresi. Nɔ́ kpaasi woo dasi naane n̄au à muaa gbugbã ku ba ku koo nɔ́ à cea ine n̄a iyi à waa too kpãai Jesu iyi à wa ilei Geresiu tia ku ba bii í to be a coo cenkã. Waati iyi í to be í sobi woo dasi Jesu naane n̄au jiida jiida na didɔ́ Ilaaɔ́.

28 Nɔ́ í kãmia Zuifu n̄au do wɔ́kɔ́ si bantuma ku ba a mà iyi n̄a à wa si kurarai nɔ́ í nyisi n̄a hai si tiai idei Ilaaɔ́ iyi Jesu í je ine iyi Ilaaɔ́ í cicau dim dim.

19

Pɔlu í bɔ́ Efeezu

1 Waati iyi Apolo í wa Kɔrenti Pɔlu í too kpãa iyi wa bɔ́ ikpa iri kuta n̄au nɔ́

í to Efeezu. N̄oi í ba ine gɔ́ n̄a iyi à waa too kpãai Jesu be.

2 N̄oi í bee n̄a í ni, i kù ba Hundei Ilaaɔ́ titã hai waati iyi ì dasi naane n̄a? N̄oi à jeaa à ni, aawo. A kù gbɔ́ mà Hundei Ilaaɔ́ í wee mɔ́m.

3 N̄oi Pɔlu í bee n̄a má í ni, debei, inyi ku dasi yoomai à ce n̄e. N̄oi à jeaa à ni, inyi ku dasii Zãai.

4 N̄oi Pɔlu í sɔ́ n̄a í ni, ine n̄a iyi à kpaasi idɔ́, n̄ai Zãa í dasi inyi. Nɔ́ í sɔ́ ine n̄a í ni a dasi Jesu naane, n̄u iyi à na ku naa si anyii n̄u.

5 Iyi à gbɔ́ idei Pɔluu n̄oi à ce inyi ku dasi do irii Lafɛe Jesu.

6 N̄oi Pɔlu í le n̄a awɔ́ si iri nɔ́ Hundei Ilaaɔ́ í naa si n̄a n̄oi à waa fɔ́ ide do fee mmu n̄a nɔ́ à ce walii.

7 Ine n̄au à to zakai n̄a maateji.

8 Si anyii n̄u, Pɔlu í bɔ́ ile bii Zuifu n̄a à ya ce kutɔ́tɔ́u wa waazo idei bommai Ilaaɔ́ do naane nɔ́ í ce beebe zakai cukpa mɛeta, nɔ́ n̄a n̄a à wasi ku busi n̄e nɔ́ í wasi ku lele n̄a ku ba a dasi naane.

9 Amma ine gɔ́ n̄a à lele idɔ́ n̄a à kɔ́ ku dasi naane, nɔ́ à nyi à waa fɔ́ ide laalɔ́ má si kpãai idei Lafɛe si wajui zamaau. Na n̄oi í jɔ́ Pɔlu í tekɛɛ hai bi tu n̄a, n̄u do ine n̄a iyi à waa too kpãai Jesu. Í ya maa kɔ́ n̄a si cio ajo fei si ile cioi Tianusi.

10 Bebei à ce adɔ́ minji hee ine n̄a iyi à wa ilei Azii fei, hai Zuifu n̄a do hai je Zuifu n̄a, à gbɔ́o idei Lafɛe Jesu.

Idei ama inemakɔ́ Seva n̄a

11 Ilaaɔ́ í mua Pɔlu gbugbã ku ceò maamaake nla n̄a.

12 Na n̄oi í jɔ́ jaɛ iyi í lu araɛ fei, bii à so à lea bɔ́o n̄au si ara à ya ba irii. Ine n̄a mɔ́ iyi à ne inei inɔ́ko n̄a, bii à lu n̄aò, inei inɔ́ko n̄au à ya fitai.

13-14 Zuifu gɔ́ n̄a à ya maa dabii bii fei a maa nya inei inɔ́koi ine n̄a. Si inɔ́ n̄a gɔ́gɔ́ n̄a n̄a à dasi idɔ́ a kpe irii Lafɛe Jesu a n̄aò inei inɔ́koi ine gɔ́. Zuifu ine ngboi woo weei Ilaaɔ́ gɔ́ iyi à ya kpe Seva, ama inemakɔ́ mɛejee n̄ai à waa bi a ce beebe. Ajo n̄u gɔ́ à sɔ́ inei inɔ́koi ine gɔ́ n̄a à ni, do irii Jesu iyi Pɔlu wa waazou, fita.

15 Amma inei inəəkoi inεeu í ni, ñ mà Jesu nɔ ñ mà Pəlu, amma yooi inε mɔ ñ jε.

16 Nɔi məkɔ iyi í nε inei inəəkou í fo í bata nja nɔ í kāmia nja í cā nja í mεε nja ntɔ ntɔ hee aŋa fei à sa hai kpasεε basi.

17 Nɔi inei Efεezu nja hai Zuifu do Gerεki nja fei à gbɔ ideu, nɔ njo í mu nja, nɔ irii Lafεε Jesu í nε bεεε ntɔ ntɔ.

18 Nɔi woo dasi Jesu naane nkpɔ í naa í tuuba si bantuma. À fɔ mii iyi aŋa à ya ce wo.

19 Inε nja iyi à ya tako a maa ce dobu dobu wo aŋa nkpɔ nkpɔi à naaò tia nja nja iyi à ya maa ceò dobu dobuu wa à naa à joo si wajui zamaa. Inε gɔ í ce dooai fiaí tia nja, nɔ à ba wee jiaε í to zakai kpekεle dubu ciitaa*.

20 Bεεbei gbugbāi Aɔ Lafεε í jò ideí Jesu wa fangaa bii fei do gbugbā.

Ijai Efεezu

21 Iyi nŋu nja í ce í tã, nɔi Pəlu í dasi idɔ nŋu ku too do ilei Masedəni do si ilei Gerəsi nŋu ku bɔ Zeruzaləmu. Í ni bii nŋu í to bε, tilasii nŋu ku bɔ Romu mɔ.

22 Nɔi í bε Timətee do Erasitu, aŋa iyi à waa sobie si icεu, ikpa Masedəni, amma nŋu takae í kpe keeke má ilei Azii bε.

23 Waati bεεbe wahala nla gɔ í dede Efεezu bε na kpāai ideí Jesu.

24 Gbεδε woo cā isɔ fūfū gɔ í wa bε à ya kpoo Demetiusi. Í ya ce mii gɔ nja iyi à jɔ ilei iwε nja Aritemi. † Nɔ woo ce icε dimi bεεbe nja fei à ya ba si amanii jiida.

25 Nɔi í tətɔ woo ce icεε nja do gbεδε mmue gɔ nja má í ni, i kù mà nja iyi si icεu ihēi à waa ba si amani?

26 Inε taka nŋε ñ waa yɔɔ nja, ñ nɔ ñ waa gbɔ nja mii iyi Pəlu wa ce. Wa ni kù je iwε nja iyi amanε nja à ce do awɔ nŋai aa tɔɔ. Nɔ í yɔkɔ í kāmia inε nkpɔ nkpɔ, kù nɔ kù je baa Efεezu ihē nŋu akā, do si ilu nkpɔi ilei Azii feii.

27 Á na ku jò icε nwa ku ba iri sāmi. Si anyie á nyi ku jò a kaa saalu baa ilei iwε nwa Aritemi, nɔ bεεε nlaε á na ku

tã, iwε iyi inei Azii nja do inei andunya fei wa tɔɔ.

28 Iyi à gbɔ ideu nɔi idɔ nja í kɔ, nɔ à wasi ku dɔ anu hee lele à waa ni, Aritemi nwa í la.

29 Nɔi hoya hoya í dede si iluu fei nɔ do anu akā inε nja à fo à bata Gayusi do Aritaaki à mu nja à bəò nja bii à ya ceiu. Inε nja inei Masedəni nja, aŋai à waa si Pəlu si isεenεu. Nɔ inε nkpɔ í sei í bɔ bε.

30 Pəlu wa bi ku bɔ bi zamaa amma kpaasi woo too kpāai Jesu nja à kɔ.

31 Nɔ hee do akawei ile bε nja gɔgɔ nja iyi à je kpaasie nja aŋa mɔ à bε ama wa à ni a koo a tɔε suuru ku maà naa ile bε.

32 Ile bei aŋa fei à waa dɔ anu à wasi ku fɔ ide nja ikā ikā. Inε nkpɔ nja kù mà na mii í ce à tətɔ bε məm.

33 Nɔi Zuifu gɔ nja à sisia Alesandu yaasei ideu nɔ à tale sie wajui zamaa. Nɔi Alesandu í ni a coko do awɔ nɔ wa bi ku sɔ nja ideu do yaasee.

34 Amma waati iyi à mà iyi nŋu mɔ Zuifui, aŋa fei à wasi ku dɔ anu hee zakai isɔ minji à waa ni, Aritemi nwa í la.

35 Si anyie nɔi woo kɔ tiai ilu nja í jò à coko nɔ í ni, inε inei Efεezu nja, yooi kù mà iyi ilu nwai ilei Aritemi ilu bεεεu í wa, awai à nɔ à waa ceaa icε. Nɔ ñ mà nja hai lelei mii iyi í jɔɔu í cuku wa.

36 Inε gɔ kaa yɔkɔ ku jā ideu. Na nŋu, i mu ara nŋε nja i maà ce ngɔgɔ do saasa.

37 Inε nja iyi ñ naaò wa nsei nja ihē nja a kù ce ilei mii ndii ilei iwε nwa nja a kù nɔ a kù fɔ laalə.

38 Na nŋu, bii Demetiusi do gbεδε nja iyi à wa bi tεε nja à nε ide gɔ do inε gɔi à jile ajɔ nja iyi à ya ce kiiti do woo ce kiiti nja, i jò nja a ce ide nja bε.

39 Nɔ bii ñ nε ide gɔ si antae má nja, aa yɔkɔ i wūae bi inε ngboi woo ce kiiti nja.

40 Aa yɔkɔ a ye taale nwa a ni awai à dede ija si ideí nnyiu ihē domi kù nε yaase. Bei à bee wa yaasei ideu a kaa ka ba iyi aa ka fɔ məm.

* 19:19 *kpekεle dubu ciita* fiaí tia nja iyi à fāa à yɔkɔ ku to fia iyi aa sāa woo ce icε zakai adɔ cijeò fεewa si waati nja. † 19:24 *iwε nja Aritemi* iwεu ihē inaaboí.

⁴¹ Iyi í fə bεεβε í tā ηοί í jò zamaau í fangaa.

20

Pəlu í bə Masedəni do Geresi

¹ Iyi hoyə hoyau í leekí ηοί Pəlu í tətəw inε ηə iyi à waa too kpāai Jesu ηəu í mu nηə gbugbā nə í təw ηə sukudō í bei í ne ilēi Masedəni.

² Í dabii si ilēu fei í mua inε ηə iyi à waa too kpāai Jesu ηə gbugbā ntə ntə, í bei í to ilēi Geresi

³ Í ce bε cukpa mεeta. Waati iyi wa bi akəi inyi ku lə ku bə ilēi Siri ηοί í gbə iyi Zuifu ηə à waa de nηu ku kpa. Na nηu, í dasi idə nηu ku too do ikpa Masedəni má.

⁴ Inε ηə iyi à suu si isεεnεεu wee, Sopatεε amai Pirusi inei Beree, do Aritaaki do Sikundusi inei Tesalonika ηə, do Gayusi inei Dεebu, do Timətēe do Tisiki do Torofimu, inei ilēi Azii ηə.

⁵ Anai à cua à koo à degbe wa Torasi.

⁶ Iyi awa taka nwa à jε jingau Pεε hai nε lefeeu à tā à koo à lə akəi inyi Filipi bε. Nə si isεene nwau si ajə miusia à koo à ba ηə Torasi nə à ce ajə mεeje bε.

Pəlu í ce waazo Torasi

⁷ Nəi ajə sintei azuma aleu awa à tətəw à waa jε ijei Lafēε, ηοί Pəlu í wasi ku cea inε ηəu waazo. Bii iju í mái Pəlu á nε. Nəi í jò waazoεu í sə hee í to idū laja.

⁸ Wee fitila í kpə lelei ile kukpεkε bii à tətəw.

⁹ Nəi awaasū gə wa buba si ferenti bε à ya kpoo Etiki. Si bei waazoí Pəlu í sə ηοί í siiko hee í na í sī njoo nə í cuku wa ilε hai lelei ile kukpεkε mεetasiau. Iyi à koo à dedeε à ba wee í ku.

¹⁰ Nəi Pəlu í kita wa nə í bate í soo í ni, i maà ce njo ηə, hundεε í wεε.

¹¹ Iyi Pəlu í gū lelei ileu má í so pεε í bububue nə aηəw ηə à jε, nə í ləsi ku waazo má hee iju í máu í bei í nε.

¹² Amma à bəwε Etiki iyi í nya í cuku wau kpasε baani nə inəi aηə fei í dš jiiida jiiida.

Hai Torasi Pəlu í bə Miletu

¹³ Awa à koo à lə akəi inyi à cua à bə Asosi. Tengí bei Pəlu á na ku ba wa nə

ka soo. Bεεbei í bi si na iyi í jò wa bi ku koo do isε.

¹⁴ Iyi í naa í ba wa Asosi, hai bei í lə akəi inyi awaw ηə à bə Mitileni.

¹⁵ Nəi à nε hai bε nə iju kumáε à to gungum gə iyi à ya kpe Kio. Iju kumá mmuε nə à to gungum mmu gə iyi à ya kpe Saməsi, ηοί ajə mεetasiaε à to Miletu.

¹⁶ Wee Pəlu í dasi idə nηu ku maà leekí Efεεzu ku ba waati ku maà lə nηu si ilēi Azii. Wa ce kookaai fei ku ba nηu ku to Zeruzalemu na jingau Pantikotu.

Pəlu wa təw inε ngboi Efεzu ηəu sukudō

¹⁷ Nəi hai Miletu Pəlu í bε ama Efεεzu í ni a kpe inε ngboi igbei inei Jesu ηəu wa a naa a ba nηu bε.

¹⁸ Iyi inε ηəu à to wa bi tεε ηοί í sə ηə í ni, inε taka nηε ì mà ηə bei ì jε kuwεem waati iyi ì wa si anini nηε hai ajə sinte iyi ì naa si ilēi Azii.

¹⁹ Ì ce icēi Lafēε Jesu do ara ku kaye do cikāaju ajə, ì nə ì yε wahala si na iyi í jò Zuifu ηəu à leekí si aηə a kpam.

²⁰ Inε taka nηε ì mà mii ηə iyi á ce nηε aranfāani, n kù singa nηε kāmāε. Amma ì sə nηε ntə fei nə ì kə nηε si cio si bantuma do si kpasε nηε ηə.

²¹ Ì sə Zuifu ηə do hai jε Zuifu ηə a naa a kpaasi idə nηə a sinda si Ilaaš a dasi Lafēε nwa Jesu naane.

²² Nə wee bεbei má, Hundei Ilaaš wa tilasiim n bə Zeruzalemu, nə n kù mà mii iyi á koo bam bε.

²³ Amu de ì mà si ilu fei Hundei Ilaaš wa sōm iyi piisəw ku ce do ijuukpā wa degbem.

²⁴ Amma kuwεem kù jε ngəgə bi tom, n kù nə n kù wa saalue, amu de n ba n tambə icem iyi Jesu Lafēε í dasim n ce. Iceu nηui í jε n sisi laabaau jiidai didš iyi Ilaaš í ce nwa.

²⁵ Inε iyi ì dabii ì wa n waazo ideí bommai Ilaaš si aninii nηeu fei, nsei ì mà iyi i kaa yem má ηə.

²⁶ Na ηοί í ce ì wa n sə nηε si bantuma hai nnyi, bii inε gə nηε í na í ce nfe kù jε ideí irim,

²⁷ domi ì sisi nηε ide iyi Ilaaš í jile fei n kù singa nηε gəgəε.

28 I mu ara nje ku sia, no i ya maa degbe ine na iyi Hundei Ilaaã í da nje si awo fei, ana iyi à je igbei inei Lafëe Jesu na iyi nju takae í ya do nje.

29 N mà do anyim amane na aa naa si anini nje bei njai sako í ya naa si angudã na, a kaa no a jò nje.

30 No baa hai si ino nje ine go na aa kpaasi ntou ku ba ku je ibo no aa wa inyii itii woo dasi Jesu naane nau a jedo maco nja.

31 Na nju, i wo njoo na. I ye gigi na bei amu takam n ce adõ meeeta bi tu nje Efeezu be wo no n ko nje akã akã alèdo daako do cikaju na.

32 Nsei n so nje n wa n daa Ilaaã si awo no n wa n da nje ide didõ si awo. Njui á yoko ku mu nje gbugbã no ku mu nje tubu iyi í jilea ine na iyi í cica a je tee fei.

33 Waati iyi n wa bi tu nje, inje taka nje i mà na iyi n kù ne kòdeei iso fufui ine go hee má je wura wala iboe.

34 I no i mà na iyi n ya n ce icei do awom n bei n ba bukaatai mii na iyi n bi fei, amu do ine na iyi à waa toom.

35 N nyisi nje si mii fei iyi á sia i ce ice beebe na i ya sobido hai ne gbugbã na no i ye gigii idei Jesu Lafëe iyi í ni, woo ce amua í ne ino didõ í re ine iyi wa gba amuau.

36 Iyi Pòlu í fò beebe í tã nji í gule anaò na fei no à ce kutò.

37 Nji ana fei à kpata no à yaa à tõe sukudõ do kubi

38 à bei à suu hee bi akoi inyiu. Ana fei à weèdo ino ku foi si na iyi í jò í ni a kaa na a ye nju má.

21

Pòlu í bò Zeruzalemu

1 Iyi à tõe na sukudõ nji awaò Pòlu à koo à ló akoi inyi à ne suusu à bò gungum go iyi à ya kpe Kosi, iju kumae no à to gungum mmu go iyi à ya kpe Rodu. Hai be má no à bò Patara.

2 Bei à ba akoi inyi iyi wa bò ikpa ilei Fenisi no à ló à ne.

3 Nji à ye gungum go iyi à ya kpe Sipu, à dalee do ikpa awo canga no à bò ikpa ilei Siri. Nji à to Tii bii akoi inyiu á kita asoe.

4 Ilu bei à ye ine go na iyi à waa too kpãai Jesu no à ce ajò meeje bi tu na be. Nji Hundei Ilaaã í jò à sò Pòlu à ni ku maà bò Zeruzalemu.

5 Amma iyi ajoi kune nwa í to à nyi bi akou má. Ana fei do abo nja na do ama nja na à naa à leeki nwa hai iluu. Awa fei à gule itii tenkuu no à ce kutò.

6 Iyi à tõe nje sukudõ à tã awa à ló akoi inyiu à ne, nji ana mo à ne à nyi kpasè nja na.

7 Hai Tii à dasi kpãa má no à to Tolemasi. Bei à kita hai si akoi inyiu no à koo à ce kpaasi woo dasi Jesu naane na fò no à sù be idu akã.

8 Iju kumae no à ne à bò Sezaree. No à koo à sò kpasèi Filipu woo waazou, nju iyi wa je ine akai amane meeje na iyi à cica wo si ilui Zeruzalemu.

9 Mòkou í ne mudëe mee go na iyi a kù mà mòkò, walii nai.

10 Iyi à ce ajò minji be walii go iyi à ya kpe Agabusi í naa be hai ilei Zudee.

11 Í naa bi tu wa no í so santiikii Pòlu í diò isee na do awoe na no í ni, ide iyi Hundei Ilaaã wa fò wee. Ine iyi í ne santiikiu ihè be ihèi Zuifu na iyi à wa Zeruzalemu aa dùu no a daa dimi mmu na si awo.

12 Iyi awa do inei Sezaree na iyi à wa be à gbò ideu, nji à wasi ku tõe Pòlu ku maà bò Zeruzalemu má.

13 Amma í ni, na mii í ce ì waa kpata beebe na ì waa ganji wòkòm na. N tã sòlu n ku na irii icei Lafëe Jesu Zeruzalemu be, kù je ku di nju akã.

14 Iyi à ye kù gbò ide nwa, à coko no à ni, Aõ Lafëe ku ce idòbie.

15 Si anyii nju no à dede à ce sòlu à waa bò Zeruzalemu.

16 Nji si inoi ine na iyi à waa too kpãai Jesu nau, ine go na à dede hai Sezaree be à si wa, no à bòd wa hee kpasèi Nasõ inei Sipu bii aa ka sòu. Mòkou í dasi Jesu naane í kpe.

Pòlu í bò Zaaki ku cò

17 Iyi à to Zeruzalemu be nji kpaasi woo dasi Jesu naane na à gba wa do ino didõ.

18 Iju kumae nji awaò Pòlu na à bò bi Zaaki no ine ngboi igbei Jesu nau fei à tõe be.

19 Njoi Pɔlu í ce ɲa fɔɔ nɔ í sisi nɲa mii ɲa iyi Ilaaɔ́ í ce akã akã si gãmei hai je Zuifu ɲa na ice iyi nɲu í ce.

20 Iyi à gbɔ ide ɲoi à saabu Ilaaɔ́. Njoi à sɔ́ Pɔlu à ni, kpaasi nwa, ì gbɔɔ? Zuifu nkpɔ nkpɔi í dasi Jesu naane nɔ aɲa fei à waa too woodai Moizi do himma.

21 Amma ine ɲa à mǎe ide à ni ì waa sɔ́ Zuifu ɲa iyi à wa bi dimi mmu ɲa a jò woodai Moiziu do dedembai bala nwa ɲa, nɔ a maà ya dasi ama ɲa ɲa bango.

22 Debei, beirei aa ka ce. Kù ne sika kãma ine ɲa aa mà iyi ì to wa ilu ihě.

23 Na nɲu, ce iyi aa ka sɔ́e. Amane mee gɔ ɲa à wa ihě iyi à cea Ilaaɔ́ kuwã *

24 Kooɔ ɲa nɔ inɛ fei i ce buki iyi á jò ì má ɲa, nɔ í sã fiái iri ku wa nɲa. Nɲui á jò ine fei ku mà mii iyi à gbɔ na irieɲu kù je ntɔ, amma aa ye iyi awɔ takae ì waa too woodai Moizi.

25 Amma iyi í je ti dimi mmu woo dasi Jesu naane ɲa, awa à kɔ tia à samba ɲa si na iyi í jò à yɔɔ iyi í sã ka jile ɲa wooda ka ni a maà ya je ijei kuwee nɔ a maà ya ɲɔ kpaai ɲa nɔ a maà ya ɲɔ ɲa jifa nɔ a maà ya tɔtɔ sɔ́e hai ce abɔɔɔ.

26 Iju kumǎe nɔ Pɔlu í kooɔ ine ɲau nɔ à ce buki iyi á jò a má. Si anyie Pɔlu í lɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ́ í koo í sɔ́ woo weei Ilaaɔ́ ɲau ajɔ iyi buki aɲa á kɔ, ajɔ nɲu bei a cea aɲa kuwee akã akã.

À mu Pɔlu kpasɛi Ilaaɔ́

27 Iyi ajɔ mɛjeu wa tã ɲoi Zuifu ɲa iyi à naa hai ilei Azii à ye Pɔlu kpasɛi Ilaaɔ́ be. Njoi à dede idɔi zamaau fei nɔ à muu.

28 À dɔ́ anu à waa ni, inɛ inei Izireli ɲa, i faaba. Mɔkɔu ihě í ya maa bɔ bii fei ku maa kɔ ine fei si cio ku maa fɔɔ taalei inei Izireli ɲa do woodai Moizi do kpasɛi Ilaaɔ́u ihě. Wee í naaɔ dimi mmu gɔ ɲa wa si kpasɛu ihě má, nɔ í dasi ile kumáú riisi.

29 À fɔ bebei si na iyi í jò à tako à ye Torofimu inei Efɛzɔuu, nɲu do Pɔlu si iluu, nɔ à tamaa bei Pɔlu í naae wa kpasɛi Ilaaɔ́ bei.

* **21:23 à cea Ilaaɔ́ kuwã** Si waati ɲa, bii ine í cea Ilaaɔ́ kuwã, kù ne kpaai ku wa irie. Amma bii kuwãu í kɔ, waati nɲu á wa irie, nɔ ku ce kuwee ɲa.

30 Nɔ ine ɲa à cã bii bii si iluu fei. Njoi ine ɲa à sei à wasi ku naa hai bii fei, nɔ à mu Pɔlu à faa à fitae wa hai bantumai kpasɛu. Be gbakã à cĩmbo gambo ɲau.

31 Waati iyi à waa bi a kpaai ɲoi ine ngboi igũ Romu í gbɔ iyi hoya hoya í dede si ilui Zeruzalemu fei.

32 Njoi gbakã í so sooge gɔ ɲa do ine ngboi sooge gɔ ɲa má nɔ í sei í bɔɔ ɲa bi zamaau. Iyi zamaau í ye nɲu do sooge ɲau, ɲoi à jò Pɔlu ku cã.

33 Njoi ine ngboi igũu í bɔ bi Pɔlu í muu nɔ í ni a dũu do sesee minji. Nɔ í bee ɲa í ni, yooi. Mii í ce.

34 Amma si zamaau ine gɔ ɲa à waa la do ide akã, ine gɔ ɲa mɔ do ide mmu hee í jò ine ngboi igũu kù yɔkɔ ku mà ntɔi ideu na wakatau. Na ɲoi í ce í ni a bɔɔ Pɔlu bii kuwai sooge ɲa.

35 Iyi à toɔ Pɔlu hai bii à ya gũ a lòò inɔ ileu, ɲoi sooge ɲau à soo lele na kugaabui zamaau,

36 domi ine ɲau fei à waa too ɲa à waa laɔ à waa ni, i kpaai.

Pɔlu wa kɔɔ arae

37 Si bei à waa bi a lòò Pɔlu inɔ ileu, ɲoi í bee ine ngboi igũu í ni, aa yɔɔdaam n fɔ ide gɔ? Amma ine ngbou í beee í ni, asee ì waa gbɔ Gereki mɔm?

38 Debei, i kù je inei Ezibiti iyi si ajɔ gbejiu ihě í bi ku keke ilaaluu nɔ í tɔtɔ woo kpa ine ɲa aɲa dubu mee í bɔɔ ɲa si gbabuau?

39 Njoi Pɔlu í jeaa í ni, amuu Zuifui. Amuu amaalu si ilu gɔ iyi í nya iri. À bim ni Tarusi si ilei Silisi. N wa n tɔɔe, jò n ba ine ɲau ide ku fɔ.

40 Nɔ ine ngboi igũu í muua kpãa. Njoi Pɔlu wa leekí bí ku gũ ku lòò inɔ ileu í ni zamaau ku koko do awɔ. Njoi aɲa fei à koko cau. Nɔ Pɔlu wa sɔ́ ɲa ide do feei Ebɛɛ.

22

1 Í ni, inɛ kpaasim ɲa do baam ɲa, i gbɔ iyi n ne ku sɔ́ ɲe n kɔɔ aram.

2 Iyi à gbɔ wa ba aɲa ide ku fɔ do feei Ebɛɛ ɲoi à mu ara ɲa sɛɛ í re baa bei à

tako à mu ara nja wo. Njai Pòlu í sã ña í ni,

³ amuu Zuifui, à bim nii Tarusi si ilèi Silisi, amma Zeruzalemu ihèi à bíim. Gamalielii í kòm si cio, nñui í kòm si woodai bala nwa ña sãa sãa, nò ñ ne himma si icèi Ilaaã si bei inje fei ì wεεò nnyi ña.

⁴ Ñ kpã woo too kpãai Jesu ña iju jiiida jiiida hee ñ kpa gɔgɔ ña. Ñ mu ineməkə ña do inaabo ña ñ ðí ña ñ dasi ña piisɔ.

⁵ Woo wee nlai Ilaaãu do igbei inε ngbo ñau fei aa yəkə a je sεεdam. Hai si awə nñai ñ gba tia iyi à kəa Zuifu kpaasi ña iyi à wa Damasi. Nò ñ bə be ku ba n mu woo dasi Jesu naane ña iyi à wa beu n ðí ña nò n naaò ña wa Zeruzalemu n jə à kpã ña iju.

*Pòlu wa sã ña bei nñu í kpaasi ido
(Cə IWB 9:1-19; 26:12-18)*

⁶ Njai Pòlu í sã ña má í ni, si bei ñ wa n koo ñ maai Damasi zakai dasāu, si kpāau gbakā ñai inya kumá nla gə í naa sim hai lele í biim piu.

⁷ Njai ñ cuku ilε nò ñ gbə ide ku fə gə wa kpem wa ni, Səlu, Səlu, na mii í ce ì waa kpām iju.

⁸ Njai ñ bee ñ ni, awəi yoo Lafēε. Njai í ni, amui Jesu inei Nazareti, amu iyi ì ya maa kpā ijuu.

⁹ Inε ña iyi à waa toom ñau à ye inya kumáu amma a kù gbə imui inε iyi wa bam ide ku fəu.

¹⁰ Nò ñ beε ñ ni, Lafēε, beirei an ce. Njai í ni, dede i bə Damasi. Bei aa sōε mii iyi Ilaaã í bi i ce fei.

¹¹ Kulai inya kumáu í jə ñ fεεju. Na nñu, kpaasim ña à mu awəm nii à toò Damasi.

¹² Wee məkə gə í wa be à ya kpoo Ananiasi, í mà beεrei Ilaaã nò wa too woodai Moizi. Zuifu ña iyi à wa ilu be fei à waa je sεεda jiiidε.

¹³ Njai í naa bi tom nò í ni, Səlu kpaasim, ye ilu. Tengɔ be gbakā ijum í cɪ nò ñ yə.

¹⁴ Nò í ni má, Ilaaã Lafēei bala nwa ñai í cicε ku ba i mà idəbɛ nò i ye Jesu Inε Dee deeu, nò i gbə ideɛ geεε.

¹⁵ Awəi aa je sεεdε i sã inε fei mii iyi ì ye do iyi ì gbə.

¹⁶ Nsei, mà ñ jə ku kpe má. Dede i kpe irii Ađ Lafēε, i jə a dasiəd inyi ku ba i we i má hai si dulum dεε ña.

Pòlu wa sisi bei Lafēε í be nñu bi dimi mmu ña

¹⁷ Pòlu í ni má, iyi ñ nnyi Zeruzalemu ñai ajə nñu gə ñ wa n ce kutəə kpasēi Ilaaã nò ñ ce kuyε.

¹⁸ Si kuyεm nəu ñ ye Lafēε Jesu nò í sōm í ni n ce nya n fita hai Zeruzalemu domi inε ñau a kaa gba ide iyi ñ wa n sisi na irii nñuu.

¹⁹ Nò ñ ni, Lafēε, ngu ña à mà sãa sãa iyi ñ ya n bə ile bii à ya ce kutətəə ña n mu inε ña iyi à dasiε naane n cā ña nò n dasi ña piisɔ.

²⁰ Nò à mà si ajə iyi à kpa Etieni woo je sεεdε, amu takam ñ wa be ñ jesi a kpa. Amui ñ cəa inε ña iyi à kpa ñau jine ña məm.

²¹ Amma í sōm í ni n koo, domi hee jiiji bi dimi mmu ñai nñu á bεm.

Pòlu do inε ngboi igūi Romu

²² Inε ñau à waa desi ideɛ Pòlu ití hee í fə ide ñau be. Amma waati iyi à gbə í ni Ilaaã í be nñu bi dimi mmu ña, ñai aña fei à ləsi ku dō anu à waa ni, í kpa. Dimii lafēε kù sɪa ku maa wεε.

²³ Idəəkə ña í jə à waa dō anu nò à bə ibə ña ña à nyə, nò à waa dede iruru lele.

²⁴ Njai inε ngboi igūi Romu í ni a bəò Pòlu inə ile nò a teaa kpətəə ku ba ku fə ntə. Í ni beεbei si na iyi í jə wa bi ku mà na mii í jə zamaau wa dō siε anu.

²⁵ İyi à ðí Pòlu à waa bi a cā ñai í bee inε ngboi sooge ña iyi í wa beu í ni, ì ne kpāa i cā inei Romu titā i bei i cea kiiti?

²⁶ İyi inε ngboi sooge ñau í gbə ideu í koo í sã inε ngboi igūu í ni, beirei aa ce. Məkəu inei Romui.

²⁷ Njai inε ngboi igūu í naa bi Pòlu í beε í ni, awəu inei Romui? Nò Pòlu í ni, oo.

²⁸ Njai inε ngboi igūu í ni, amu ñ sã fiai jiiida jiiida ñ bei ñ jəò inei Romu. Njai Pòlu í jeaa í ni, amu, beεbei à bíim.

²⁹ Njai gbakā inε ña iyi à waa bi a cāau à jə, domi njo í mu baa inε ngboi igūu

takae do iyi í gbə Pəlu takae inei Romui nə wee nɲu í jò à dūu do sesee wo.

À bəð Pəlu bi igbei woo kiiti ɲa

³⁰ Ine ngboi igūu í bi nɲu ku mà kam kam mii iyi í jò Zuifu ɲau à waa ye taalei Pəlu. Na ɲoi í jò iju kumáe í jò à fūu, nə í ni ine ngboi woo weei Ilaađ ɲa do igbei woo kiiti ɲau fei a tətəwə wa. Nə í bəð Pəlu waju nɲa.

23

¹ Pəlu í kāsii ine ɲa iyi à tətəwə iju nə í ni, ine kpaasim ɲa, idəm kaa ye taalem domi n̄ ce kuwεem nii dee dee si wajui Ilaađ hee do nnyi fei.

² N̄oi Ananiasii woo wee nlau, í s̄s̄ ine ɲa iyi à waa leekí bi Pəluu í ni a cāa si gεεε.

³ Nə Pəlu í buu í ni, Ilaađi á cāe, awə idí fūfū *! Ì buba ì waa kiitiim si woodai Moizi, nə ì kua wooda má ì ni a cām.

⁴ N̄oi ine ɲa iyi à waa leekí kəkəu à ni, woo wee nlai Ilaađi ì yəkə ì waa bu bεεbε?

⁵ N̄oi Pəlu í ni, kpaasim ɲa, n kù mà mà woo wee nlai. N̄ mà iyi kukəi idei Ilaađ í ni, i màà ya fə taalei ilu iri nɲe ɲa.

⁶ Pəlu í mà si igbeu ine gə ɲa Sadusi ɲai, ine gə ɲa mə Farisi ɲai. N̄oi í fə ide hee lele si igbeu í ni, ine kpaasim ɲa, amuu Farisii, ine iyi Farisi ɲa à bí. Ì waa kiitiim ɲai si na iyi í jò n̄ dasi naane iyi iku ɲa aa na a j̄i hai si bale.

⁷ Iyi í fə bεεbε gbakā, ɲoi Farisi ɲau do Sadusi ɲau à waa ce kakəwə nə igbeu í kpē minji.

⁸ Sadusi ɲa à ya ni iku ɲa a kaa j̄i hai si bale, amaleka do hunde mmu gə ɲa mə a kù wεε, amma Farisi ɲa à jesi iyi mii ɲau bε fei í wεε.

⁹ Nə wakata í dede si anini ɲa à waa j̄a do gbugbā, nə Farisi woo kə ine ɲa si wooda gə ɲa à ni, a kù ye taalei məkəu. Yooi í mà mà amaleka gəi walakə hunde mmu gəi í s̄s̄o ide.

¹⁰ N̄oi kakəwə í la ntə ntə hee njo í mu ine ngboi igūu jiida a màà na a ga arai

Pəlu. Nə í ni sooge ɲau a koo a gbā Pəlu wa a nyiðe inə ileu.

¹¹ Idū ajə nɲu Ađ Lafēe í naa í s̄s̄ Pəlu í ni, màà məngə munya. Si bei ì jεem sεeda Zeruzalemu ihē, bεεbε məi aa jεem sεeda Romu má.

À waa de Pəlu ku kpa

¹² Iju kumáe daadaakə ɲoi Zuifu ɲau à ce anu akā nə à ceekpe à ni aɲa a kaa je hee má je a mə bii kù je à kpa Pəlu sisi.

¹³ Aɲa iyi à ce anu akāu à re baa aɲa ciiji.

¹⁴ N̄oi à koo à ba ine ngbo ɲa do ine ngboi woo weei Ilaađ ɲau à s̄s̄ ɲa à ni, à ceekpe iyi a kaa ka tie ngəgə bii kù je à ba à kpa Pəlu sisi.

¹⁵ Na nɲu, à bi ine do igbei woo kiiti ɲau i koo i s̄s̄ ine ngboi igūu ku naađ Pəlu wa bi tu ɲe, nə ku jə bei ì waa bi i teese i cə yaasei ideeu má ɲa. Awa aa ka ce s̄əlu ka kpa hee ku maa to wa bε.

¹⁶ Amma ama inεməkəi weci Pəlu í gbə à waa fə idei zambau. N̄oi í koo í lə idei sooge ɲau nə í s̄s̄ Pəlu ideu.

¹⁷ N̄oi Pəlu í kpe ine akāi ine ngboi sooge ɲau í s̄s̄ í ni, bəð ama awaasū ihē bi ine ngboi igūu domi í ne ide gə iyi á s̄s̄o.

¹⁸ N̄oi ine ngboi sooge ɲau í bəð awaasūu bi ine ngboi igūu, nə í s̄s̄o í ni, Pəlu inei piis̄əwə í kpem nə í təəm n naađ awaasūu ihē wa bi titeε, domi wa bi ku s̄s̄e ide gə.

¹⁹ N̄oi ine ngboi igūu í mu awəi awaasūu í bəðe kəkəle í beeε í ni, ide mii ì waa bi i s̄s̄m.

²⁰ N̄oi í ni, Zuifu ɲa à ce anu akā à təəe ala i bəð Pəlu bi igbei woo kiiti ɲau, nə ku jə bei à waa bi a teese a cə yaasei ideε má.

²¹ Amma màà ti i gbə ide nɲau, domi à re baa aɲa ciiji ine ɲa iyi à waa siaa kpāa ku ba a muu. Nə aɲa fei à ceekpe à ni aɲa a kaa je a kaa mə bii kù je à kpa. Baa nsei à t̄a s̄əlu a coo. Awə akāi à waa degbe i jò ku naa wa.

* **23:3** awə idí fūfū bi Zuifu ɲa arabui. Bi tu ɲa inə ilei à ya si ine ɲa nə à ya teese anyii ileui jiida. Amma inə ileu takae konkombii í ya maa nu. Bii à nia ine idí fūfū í ye bei ilu muafitii à waa kpoo.

22 Nɔi inɛ ngboi igũu í ni, màà sɔ inɛ gɔ i ni ì sisiim ideu ihẽ má. Nɔ í jò awaasũu í nɛ.

À bɔ̀ Pɔlu bi Felisi ilu ile

23 Nɔi inɛ ngboi igũu í kpe inɛ ngboi sooge minji gɔ ña í sɔ ña í ni, i tɔtɔ sooge cɔ̀ minji a bɔ̀ Sezaree do masa kitaò fɛɛwa do ilu kakaa ña aña cɔ̀ minji i ce sɔ̀lu i dasi kpãa isò mɛɛsãi alɛ ña.

24 Nɔ i dɔ̀a acɔ̀ ña gaayi nɔ i so Pɔlu i koòɔɛ bi Felisi ilu ileu baani.

25 Iyi í fɔ̀ bɛɛbɛ í tã ñɔi í kɔ̀ tia má í ni,

26 amu Kolodu Lisiasi, ñ wa n ceɛ fɔ̀, awɔ̀ Felisi ilu ile ilu bɛɛɛ nla nla.

27 Mɔ̀kɔ̀u ihẽ wee ñ jò à naaòɛ wa bi tɛɛ. Zuifu ña à muui à waa bi a kpaa. Iyi ñ mà iyi inɛi Romui ñɔi ñ koo do soogem ña nɔ ñ gbaa.

28 Ñ bi n mà na mii í ce à waa ye taaleɛ. Na ñɔu, ñ bɔ̀ɔɛ si wajui igbɛi woo kiiti ña.

29 Hai bɛi ñ yɔ̀ iyi à waa ye taaleɛi na wooda ñɔa amma kù ce ngɔ̀gɔ̀ iyi í to a dasiɛ piisɔ̀ mɔ̀m hee ma jɛ a kpaa.

30 Si anyiɛ ñ gbɔ̀ iyi Zuifu ñau à ce anu akã ku ba aña a kpaa, ñɔi gbakã ñ jò à naaòɛ wa bi tɛɛ. Nɔ ñ sɔ̀ inɛ ña iyi à waa ye taaleɛ a naa a fɔ̀ ide ñɔa si wajue.

31 Iyi í kɔ̀ tiau í tã nɔ í soo í na sooge ñau. Nɔi sooge ñau à ce bɛi í sɔ̀ ñau fei, à so Pɔlu idũu à bɔ̀ɔɛ hee Antipatisi.

32 Iju kumɛ ñɔi sooge ñau à nyi bi ileu nɔ masa ñau à waa bɔ̀ Pɔlu bi Felisi ilu ileu.

33 Iyi à to Sezaree gbakã ñɔi à naa tiau nɔ à nyisiɛ Pɔlu.

34 Iyi í cɔ̀ tiau í tã ñɔi í bee Pɔlu hai bii í naa. Nɔi Pɔlu í ní hai ilei Silisii.

35 Nɔ Felisi í ni, awɔ̀ aa sisiim ideɛ bii woo ye taaleɛ ñau à to wa. Nɔ í ni a dasi Pɔlu kpasɛi amanlu Herodu.

24

Zuifu ña à má Pɔlu ide

1 Iyi í ce ajɔ̀ miu ñɔi Ananiasi woo wee nlaɛ Ilaaũu í bɔ̀ Sezaree ñɔu do inɛ ngbo gɔ ña do woo mà wooda gɔ̀ iyi à ya kpe Tɛɛtulu. Nɔi à bɔ̀ bi Felisi ilu ileu à koo à waa fɔ̀ taaleɛi Pɔlu.

2 Nɔi à kpe Pɔlu wa nɔ Tɛɛtulu í lɔ̀si ide ku fɔ̀ wa yeò taaleɛ wa ni, awɔ̀ Felisi ilu bɛɛɛ nla, à nɛ laakai ku sũ ntɔ̀ ntɔ̀ do baakaɛ. Ilu ku ye jiidɛ í jò ì kpaasi mii nkpɔ̀ na aranfãanii ile nwa.

3 À jɛsi mii iyi ì waa ce fei bii fei si waati kãma fei do saabu jiiida.

4 A kù bi ka kpa waatiɛ amma à waa tɔ̀ɛ i cɔ̀ wa do iju jiiida nɔ i gbɔ̀ ide keeke iyi à neu ihẽ.

5 À ye iyi mɔ̀kɔ̀u ihẽ ilu naanaui, nɔ í nɛ kòsi si aninii Zuifu ña si andunyau ihẽ fei. Nɔi í jɛ inɛ ngboi kpãai Aɔ̀ ku tɔ̀ gɔ̀ iyi à ya kpe inɛi Nazareti ña.

6 Í dɛ kpãa mɔ̀m ku riisiò kpasɛi Ilaaũu. Nɔi í jò à muu. [À bi ka kiitiɛ do wooda nwa.

7 Amma Lisiasi inɛ ngboi igũu í naa í gbaa hai si awɔ̀ nwa do gbugbã.

8 Nɔ í ni woo ye taaleɛ ñau a naa bi tɛɛ.] Awɔ̀ takɛɛ beɛɛ ide, aa yɔ̀kɔ̀ i gbɔ̀ ntɔ̀i ideu si bii í jò à waa ye taaleɛu.

9 Iyi Tɛɛtulu í fɔ̀ bɛɛbɛ í tã nɔ Zuifu ña iyi à wa bɛu fei à ni ideu ntɔ̀i.

Pɔlu í kɔ̀ arɛ si wajui Felisi

10 Nɔi Felisi ilu ileu í tosi Pɔlu awɔ̀ í ni ku fɔ̀ ideɛ. Nɔi Pɔlu í ni, ñ mà iyi awɔ̀i ì jɛ woo ce kiitii ileu ihẽ hai ku kpe. Na ñɔu, an kɔ̀ò aram do laakai ku sũ.

11 Bii ì bee aa sɔ̀ɛ iyi kù re ajɔ̀ maateɛji wa iyi ñ bɔ̀ Zeruzalɛmu Ilaaũ ku gulea.

12 Inɛ kãma kù yɛm bii ñ wa n ce kakɔ̀ do inɛ gɔ̀ titã hee má jɛ n kòsi ña ija si kpasɛi Ilaaũ walakɔ̀ ile bii à ya ce kutɔ̀tɔ̀ ñɔa ña walakɔ̀ si inɔ̀ ilu ñɔa.

13 Ide iyi à waa mãm nɔu bɛ nsei, nkãma kù wɛɛ iyi wa nyisi iyi ntɔ̀i.

14 Amma ide akãi an jɛsi si wajue, ñ wa n tɔ̀ Ilaaũ Lafɛi bala nwa ña do kpãa iyi inɛ ihẽ ña à waa ni iboi. Do ñɔu fei, ñ wa n jirima woodai Moizi ñau do tiai walii ñau fei.

15 Ñ dasi naanɛ iyi Ilaaũ á jɛ amane jiiida ña do amane laalɔ̀ ña hai si bale, bɛi aña mɔ̀ à dasi naanɛ.

16 Nɔi í jò amu mɔ̀ ñ wa n hanya ajɔ̀ fei ku ba idɔ̀m ku màà ye taalem si wajui Ilaaũ do si wajui inɛ ña.

17 Adõ nkpõ nkpõi í lõ n kù bõ Zeruzalẽmu. Si ajõ gbeejiu ihẽi ñ koo bẽ ñ bõ ku sobi inei ilem ña do fia nõ n cea Ilaaõ amua.

18 Si ññui à bam kpasẽi Ilaaõ bẽ ñ wa n ce bukii ara ku mãm. Zamaa kãma kù wa bẽ, ija ku kòsi mõ kù wa bẽ.

19 Amma Zuifui ilei Azii gõ ña à wa bẽ. Á sĩa aña taka ñña a naa a jẽ sɛɛda si wajue bii í jẽ à ye sim taale gõ.

20 Walakõ jò inẽ ñau ihẽ a fõ taale iyi à ye sim si waati iyi à leekim si wajui igbei woo kiiti ñau.

21 A kù ye taalem si nkãma bii kù jẽ si ide akãu ihẽ iyi ñ fõ hee lele ñ ni iku ña aa na a jĩ hai si bale. Na ñõí jò à waa kiitim si wajue nnyi má.

22 Wee Felisi í mà yaasei kpãai woo dasi Jesu naanẽ ña sãa sãa, ñõí í sõ Zuifu ñau í ni, i jò Lisiasi inẽ ngboi igũu ku to wa, ajõ ññui an wũa ide ññeu.

23 Nõ í sõ inẽ ngboi sooge ñau í ni ku mu Põlu titã, amma ku jò ku ne arae keeke nõ kù ya jò kpaasie ña a ya naa a cõ nõ a máa gbõaa.

Põlu í wa wajui Felisi do Dusila

24 İyi waati í lõ keeke ñõí Felisi í naaõ abo Zuifue gõ wa, à ya kpoo Dusila. Ñõí í ni a koo a kpe Põlu wa. İyi í to wa nõ à waa desie itĩ si bei wa fõ ideí naanẽ ku dasi si Jesu Kirisi.

25 Amma si bei Põlu wa sisi ñña ideí dee dee ku jẽ do gaya do kiiti iyi wa naa, zigii Felisi í da nõ í ni, aa yõkõ i ne titã. Bii ñ ba faya an kpee má.

26 Wee wa bi Põlu ku mua ññu fiai. Ñõí í ce í ya maa kpoo kpaa kpaa añaõ a maa fõ ide.

27 İyi í ce bei adõ minji ñõí Põsiu Fesitu í na í sãsi agbei Felisi. Wee Felisi í jò Põlu ile piisõõ bei si na iyi í jò wa bi ññu ku ne bɛɛɛ bi Zuifu ñau.

25

Põlu í so kiitie í daa ilaalu nlai Romu si awõ

1 İyi Fesitu í to wa Sezaree, si ajõ mɛɛsiae í bõ Zeruzalẽmu.

2 Ñõí inẽ ngboi woo weei Ilaaõ ñau do Zuifu inẽ ngbo ñau à koo à má Põlu ide bi Fesitu.

3 Nõ à waa tõɛɛ suuru ntõ ntõ ku ba kù jò Põlu ku naa Zeruzalẽmu. Á waa bi Põlu ku naa Zeruzalẽmui si na iyi í jò à dĩ zamba ñña aña a ba a kpaa kpãa.

4 Amma Fesitu í jẽ ñña í ni Põlu í wa ile piisõõi Sezaree nõ ññu takai ññu kaa kpete ku nyi bẽ.

5 Na ññu, í ni a jò ññu do inẽ ngbo ñña ña a koo bẽ nõ bii í jẽ í ce taale gõí á fõ.

6 Fesitu kù re ajõ mɛɛjõ wala ajõ mɛɛwa si inõ ñña nõ í nyi Sezaree má. Iju kumáe nõ í bõ ile bi ku ce kiiti nõ í ni a naaõ Põlu wa.

7 İyi Põlu í to wa ñõí Zuifu ña iyi à naa hai Zeruzalẽmu à kaakoe à waa máa ide laalõ kugaabu nkpõ nkpõ nõ nkãma kù wɛɛ iyi wa nyisi iyi ide ññau ntõí.

8 Ñõí Põlu wa kòõ arae í ni, n kù ce kurara gõ si woodai Zuifu ña hee má jẽ si kpasẽi Ilaaõ hee má jẽ bi ilaalu nlai Romu.

9 Amma Fesitu wa bi ññu ku ne bɛɛɛ bi Zuifu ñau. Na ñõí í jò í bee Põlu í ni, ì bi i bõ Zeruzalẽmu a cɛɛɛ kiiti si wajum na irii ideu ihẽ?

10 Ñõí Põlu í ni, aawo. Bi ku kiitii ilaalu nlai Romui ñ wa ihẽ, ihẽi á sĩa a kiitiim. N kù cea Zuifu ña kurara kãma, nõ awõ takae ì waa ne kumàsie sãa sãa.

11 Bii ñ ce kurara walakõ daa gõ iyi í to a kpam n kaa n kõ. Amma ide ña iyi à waa ye taalem siu ihẽ, bii kù jẽ ntõ inẽ gõ kaa yõkõ ku dasim awõ. Na ññu, ñ so kiitim ñ daa ilaalu nlau takae si awõ.

12 İyi Fesitu do inɛɛ ña à busi ñjẽ à tã, ñõí í sõ Põlu í ni, si bei ì so kiitie ì daa ilaalu nlau si awõ, bi tɛɛi aa bõ.

À bõõ Põlu si wajui Agiripa do Berenisi

13 İyi waati í lõ keeke má, ñõí amanlu Agiripa do wecĩe Berenisi à naa Sezaree Fesitu ku ce fõõ.

14 Si bei à waa kpe bẽ ñõí Fesitu í sõ amanluu ideí Põluu í ni, inẽ gõ í wa ihẽ, Felisi í jò à dasie piisõõ.

15 İyi ñ bõ Zeruzalẽmu ñõí inẽ ngboi woo weei Ilaaõ ñau do inẽ ngboi Zuifu ñau à naaõ idee wa bi tom. Nõ à tõõm n ye taalee ku ba aña a kpaa.

16 Amma ñ jẽ ñña ñ ni inei Romu ña a ci ya jò a kpa inẽ bii kù jẽ à kiitie. À ya

mu^{aa} waatii n^{nyu} do woo ye taalee ^{nyau} a f^o ide tit^a gele^o gele.

17 N^oi aⁿa fei à naa ilu ih^e. Si bei n kù bi ku kpe má, n^oi iju kumáe n kpe n^a bi ku ce kiiti n^o nⁱ a gb^a P^olu wa.

18 N^oi woo ye taalee ^{nyau} à dede sie amma a kù ye taalee si ide laal^o g^o bei n^o wa n tamaau.

19 Idei kut^oi aⁿa taka n^{nyai} à waa ce si kak^o, do idei m^ok^o g^o iyi í ku à ya kpoo Jesu. Amma P^olu í ni dim dim m^ok^ou í w^ee.

20 Amu n^o biti beirei aⁿ kiiti ideu ih^e. Na n^oi í j^o n^o bee P^olu bii í bi n koo n cea^a kiitii ideu Zeruzalemu.

21 Amma í so kiitieu í na ilaalu n^lau. N^o n^o ni a dasie piis^oo má tit^a hee n maa n j^o a koo^oe bi t^ee.

22 N^oi Agiripa í s^o Fesitu í ni, amu takam n^o bi n gb^o ide hai si gele^o m^ok^ou. N^oi Fesitu í ni, ala aa gb^o.

23 N^oi iju kumáe Agiripa do Berenisi à naa bi ku ce kiitiu do jirima jiida, n^oi in^e ngboi sooge n^a do ilu beerei ilu n^{nyau} à too n^a wa. N^oi Fesitu í ni a naa^o P^olu wa, n^o à naae wa.

24 Iyi P^olu í to wa n^oi Fesitu í ni, to, aw^o amanlu Agiripa do in^e iyi ì wa ih^e fei n^a, P^oluu wee. Na iriei Zuifu n^{nyau} fei à naa bi tom waati iyi n^o b^o Zeruzalemu, n^o à n^{ny}i wa bitom ih^e má, à waa la à ni kù s^la a j^oo si hunde.

25 Amu n^o kù ye sie taale k^ama iyi í to a k^paa. Amma si bei n^{nyu} takae í so kiitiu í daa ilaalu n^lau si aw^o n^oi í ce n^o ni an j^o a koo^oe bi t^ee.

26 Do n^{nyu} fei, n^o kù ye sie ide baa icu ak^a iyi an cea^o ilaalu n^lau tia. Na n^oi í j^o n^o naae wa si wajui in^e fei. Iyi í re m^om n^o naae wai si wajui aw^o amanlu Agiripa, i c^o yaasei ideu ku ba n ba iyi an k^o.

27 Kù n^eem yaase n sambaa in^ei piis^oo g^o n^o n^o kù sisiaa taale g^o iyi í ce.

26

P^olu wa k^oò arae si wajui Agiripa

1 N^oi Agiripa í s^o P^olu í ni, ì n^e kp^aa i f^o ide i k^oò arae. N^oi P^olu í wu aw^o lele n^o í l^osi ku k^oò arae í ni,

2 aw^o amanlu Agiripa, in^om í d^o do bei an f^o ide n^{ny}i n k^oò aram si wajue

si ide n^a iyi Zuifu n^{nyau} à waa m^am n^ou fei.

3 N^o mà iyi ì mà dedembai Zuifu n^a s^aa s^aa do idei kak^oo n^{ny}a. Na n^oi í j^o n^o wa n t^oo^e i gb^o idem do laakai.

4 Zuifu n^{nyau} fei à mà kuw^eem hai waati iyi n^o w^ee awaas^u. À mà iyi Zeruzalemu bei n^o j^e ama bi dimii in^em n^a.

5 À m^am hai ku kpe. Na n^{nyu}, bii à bi aa y^ok^o a j^eem s^eeda iyi si kp^aai Farisi n^{nyai} n^o la, aⁿa iyi à re in^e fei si kp^aai Ilaa^o ku t^oo nwa.

6 N^o nsei à waa kiitiim si na iyi í j^o n^o wa n c^o kp^aai kuw^a iyi Ilaa^o í cea bala nwa n^a.

7 Kuw^aui dimi maateeki nwa n^{nyau} m^o fei à waa c^o kp^aae. Na n^oi í j^o à waa cea Ilaa^o ice do himma ale^o daak^o, Amanlu, kp^aau be iyi n^o wa n c^o n^{ny}ui í j^o Zuifu n^{nyau} à waa m^am ide.

8 Beirei í ce in^e Zuifu n^a i ci ya y^ok^o i dasi naane n^a iyi Ilaa^o á jⁱ iku n^a.

9 Amu takam n^o tamaa í s^lai wo n dede kp^aa baa yooma fei bei an ce n ganji^o idei Jesu in^ei Nazaretiu.

10 Be^ebei n^o ce Zeruzalemu. In^e ngboi woo weei Ilaa^o n^a à nam gbugb^a n mu^o woo dasi Jesu naane nk^po n dasi n^a piis^oo. Bii à bi a k^pa in^e g^o m^om amu takam n^o ya n wa sii.

11 Tuuba nk^po nk^po n^o ya n maa n kp^a n^a ijui ile bii Zuifu n^a à ya ce kut^ot^oo n^{ny}a n^a fei ku ba n tilasi n^a a k^osi idei Jesu. N^o ya n maa n mu n^a do id^ook^o hee kaa kaa, n^o ya n b^o hee do si ilu mmu n^a fei n koo n kp^a n^a iju.

P^olu wa f^o idei id^o ku k^pasie (C^o IWB 9:1-19; 22:6-16)

12 N^oi P^olu í ni má, be^ebei in^e ngboi woo weei Ilaa^o n^a à y^oo^odaam n b^o Damasi do yiiko n^{ny}a.

13 Amanlu, zakai das^a si kp^aau n^o ye inya kumá í naa hai lele í bii wa, amu do in^e n^a iyi à waa sim. Inya kumáú í re baa inya kumái inunu.

14 N^oi awa fei à cuku ile, n^o n^o gb^o imu g^o wa bam ide ku f^o do feei Eb^ee wa ni, S^olu, S^olu, na mii í ce ì ya maa kp^am iju. Á gaabue i k^o sim bei í ya gaabua kete kombo iyi wa jabu na golo^o laf^ee.

15 Nɔ̀ n̄ bee n̄ ni, awɔ̀i yoo Lafēε. Nɔ̀ í ni, amui Jesu iyi ì ya maa kpā ijuu.

16 Nsei, dede i leeki. Ñ naa siei n cicae i je woo ce icem, nɔ̀ i je sɛɛdai mii ña iyi ì ye tã do iyi aa nyi i ye má waati iyi an naa sie.

17 Ñ cicaei hai si inei Izireli ña do hai bi dimi mmu ña nɔ̀ n̄ wa n bεε bi tu ña

18 i cī ñña iju. Ñ wa n bεε bi tu ñai ku ba a sinda hai si ilu kuku a lɔ̀ si inya kumá, nɔ̀ a sinda hai si gbugbāi Seetam a naa bi Ilaaḏ. An bεε bi tu ñai ku ba a dasim naane nɔ̀ Ilaaḏ ku kpa dulum du ña nɔ̀ a na a je tubu do inε ña iyi í cica à je tεε.

Pɔ̀lu wa fɔ̀ ideɪ icεε

19 Nɔ̀i Pɔ̀lu í ni má, amanlu Agiripa, na ñɔ̀i í ce n̄ wa n jirima kuyε iyi í naa hai bi Ilaaḏu.

20 Sinte titã n̄ ce waazo Damasi, si anyiε nɔ̀ n̄ ce Zeruzalemu do si ilei Zudee fei do bi dimi mmu ña. Ñ s̄ ña n̄ ni a kpaasi idɔ̀ a sinda si Ilaaḏ, nɔ̀ a ce icε iyi á j̄ɔ̀ a ye si ña iyi à kpaasi idɔ̀.

21 Na ñɔ̀i í ce Zuifu ñau à mum hai kpasēi Ilaaḏ à waa de ku kpaam.

22 Amma Ilaaḏi í nyam hee do nnyi fei nɔ̀ n̄ wa ihē n̄ wa n je sɛɛda si wajui amanε ña hai keeke do nla fei. N kù wa n fɔ̀ ide gɔ̀ bii kù je iyi Moizi do walii ña à ni á na ku ceu baasi.

23 Mii iyi à ni á na ku ceu ññui í je Kirisi á na ku ye ijuukpā nɔ̀ kù je inε sinte iyi á j̄i hai si bale nɔ̀ ku sisi ideɪ inya kumá bi Zuifu ña do bi dimi mmu ña.

Pɔ̀lu í s̄ Agiripa ku dasi Jesu naane

24 Si bei Pɔ̀lu í sisi yaasei ideε beεbe ñɔ̀i Fesitu í la hee lele í ni, Pɔ̀lu, ì waa s̄m̄ui. Mà cio nla ku ceɪ í dasiε s̄m̄u.

25 Amma Pɔ̀lu í ni, n kù je s̄m̄u Fesitu, awɔ̀ ilu bεεreu. Ide iyi n̄ wa n fɔ̀u dei í je ntɔ̀, nɔ̀ wa too kpāa.

26 Amanlu Agiripa í nɔ̀ í mà yaasei ideu. Nɔ̀i í ce n̄ wa n fɔ̀ ideu do laakai ku s̄ si wajue si na iyi í j̄ɔ̀ n̄ mà kāmāε kù manjia, domi ideu kù ce si asii.

27 Awɔ̀ amanlu Agiripa, ì dasi ideɪ walii ñau naane mbε? Ñ mà s̄a s̄a iyi ì dasi naane.

28 Nɔ̀i Agiripa í s̄ Pɔ̀lu í ni, debei, si waati keeke ihē ì waa tamaa aa cem inei Kirisi?

29 Nɔ̀i Pɔ̀lu í jeaa í ni, n̄ wa n tɔ̀ Ilaaḏ ku j̄ɔ̀ i ye bei amu, bii á ce nsei, bii í nɔ̀ í je á kpe m̄ai. Ku maà je baa awɔ̀ akā, amma hee do inε ña iyi à waa de it̄ si idem nnyiu ihē fei. Ñ bi inε m̄o i ye bei amu amma ku maà je a da ññε si kpenkpen bei à daam siu ihē.

30 Iyi Pɔ̀lu í fɔ̀ beεbe í tã ñɔ̀i amanluu do ilu ileu do Berenisi do inε ña iyi à wa bi tu ñau fei à dede

31 à fita hai inɔ̀ ileu. Iyi à waa fita ñɔ̀i à s̄ ñje à waa ni, inεeu be kù ce daa kāmā iyi í to a muu piis̄ɔ̀ hee má je a kpaā.

32 Nɔ̀i Agiripa í s̄ Fesitu í ni, bii m̄ok̄u kù so kiitiu ku daa ilaalu ñlai Romu si awɔ̀ wo aa ka ȳk̄o ka j̄ɔ̀.

27

À waa b̄ɔ̀ Pɔ̀lu Romu

1 Waati iyi à dasi idɔ̀ ka b̄ɔ̀ ilei Itali do ak̄ai inyi ñɔ̀i à so Pɔ̀lu do inei piis̄ɔ̀ gɔ̀ ña à daa inε ngboi sooge gɔ̀ iyi à ya kpe Juliu si awɔ̀. Nñu m̄o wa je inε ngbo si inɔ̀ wuai soogei Romu ña iyi à ya kpe ti ilaalu Ogusitu.

2 À lɔ̀ ak̄ai inyii Adamiti gɔ̀ iyi wa b̄ɔ̀ ikpa ilei Azii, nɔ̀ à nε. Nɔ̀ inei Masedoni gɔ̀ iyi í naa hai Tesalonika í wa inɔ̀ nwa à ya kpoo Aritaaki.

3 Iju kumáε nɔ̀ à to Sid̄ɔ̀. Nɔ̀i Zuluu í cea Pɔ̀lu jiida í j̄ɔ̀ í koo í ye kpaasiε ña ku ba a muaa mii iyi í bi.

4 Iyi à nε hai be ñɔ̀i fufu nla gɔ̀ wa ko ña wa, ññui í j̄ɔ̀ à too do icei gungum gɔ̀ iyi à ya kpe Sipu.

5 Nɔ̀i à kua inyi d̄ud̄u ikpa ilei Silisi do Panfili nɔ̀ à to wa Mira si ilei Lisi.

6 Ilu bei, inε ngboi soogeu í ye ak̄ai inyii Alesandiri gɔ̀ iyi wa b̄ɔ̀ ikpa ilei Itali nɔ̀ í dasi wa be.

7 Iyi à nε, aj̄o nkp̄o nkp̄o kpele kpelei à ce à waa koo do wahala nla nla nɔ̀ à to k̄ok̄o ilu gɔ̀ iyi à ya kpe Sinidi. Si bei fufu nla wa ganji wa waju ku b̄ɔ̀, à ȳa à b̄ɔ̀ ikpa gungum gɔ̀ iyi à ya kpe Kereti. Iyi à waa koo, à tooi do ikpa icei gungum n̄u k̄ok̄o ilei Sam̄onei domi fufuu kù la do ikpa be.

⁸ Nɔ̀ à lɔ̀ bɛ do kookaai nla nla nɔ̀ à to bi ku leekɩ akɔ̀i inyi iyi à ya kpe Ku Sia kɔ̀kɔ̀i Lasee.

⁹ Waati sisɔ̀i à ce bɛ hee inɛ ɲa à dɩ anu à tã, nɔ̀ waju ku bɔ̀ nwa í jɛ mbirisi nla nla domi waatiu í ya gaabu do akɔ̀i inyi. Na ɲɔ̀i í jò Pɔ̀lu í sɔ̀ ɲa í ni,

¹⁰ inɛ kpaasim ɲa, ɲ yɛ ilu ku bɔ̀ nwau á gaabu, á nɛ mbirisi do muse. Aso nwa ɲa do akɔ̀i inyi takæ fei á ce nfe, nɔ̀ awa taka nwa ka ku.

¹¹ Amma inɛ ngboi sooge ɲau wa gbɔ̀ ideɪ woo mu akɔ̀u do inɛ iyi í nɛ akɔ̀u takæ í re ti Pɔ̀lu.

¹² Wee bi ku leekɩ akɔ̀i inyi ɲau kù sɩa a leekɩ bɛ sukui kpaá. ɲɔ̀i í jò inɛ nkpɔ̀ ɲɲa í dasi idɔ̀ í ni ka mɔ̀si waju ka to Fenisi tengi bii bi ku leekɩ akɔ̀i inyi gungum ndii Keretiu í wa. Bi ku leekɩ akɔ̀i inyi do ikpa nunui ale cingaa do cingaa wa cɔ̀. Bei à bi a wa sukui fufuu.

Fufu nla gɔ̀ í dede si tenku

¹³ ɲɔ̀i fufu fɛɛfɛɛ gɔ̀ í dede hai ikpa awɔ̀ cangai kpãai inunu ɲɔ̀i inɛ ɲau à tamaa bei isɛɛɛi anɲau á cei si bei anɲa à bi. ɲɔ̀i à fa mii ku leekɩ akɔ̀u wa hai inɔ̀ inyi à bɔ̀ waju nɔ̀ à waa too kɔ̀kɔ̀i gungum ndii Kereti.

¹⁴ Amma iyi í ce sãa fufu nla gɔ̀ iyi à ya kpe Erakilɔ̀o í dede do gbugbã hai geetei gungum nɔ̀u wa.

¹⁵ ɲɔ̀i í tale akɔ̀u wa hee à mɔ̀ngɔ̀ ku jò akɔ̀u ku nɛ dee dee nɔ̀ à jòɔ̀ɛ í nɛɔ̀ wa bii í bi.

¹⁶ Nɔ̀ à koo à lɔ̀ kɔ̀kɔ̀i gungum keeke gɔ̀ bɛ iyi à ya kpe Koda. Gungum nɔ̀ui í jò fufuu í tia. Do nɲu fei ka bei ka so akɔ̀i inyi keeke iyi í jɛ ti faabau ka dasi inɔ̀ akɔ̀i inyi nlau à wahala ntɔ̀ ntɔ̀.

¹⁷ Iyi à dasi à tã ɲɔ̀i woo ce icɛ si inɔ̀i akɔ̀i inyi ɲau à dɩ akɔ̀i inyi do ikũ ɲa. Nɔ̀ à fũ ikũi acɔ̀ɛ, nɔ̀ à jò fufuu í bɔ̀ɔ̀ ɲa bii í bi si na iyi í jò à waa ce njo a maa na a dasi sãai Libi.

¹⁸ Iju kumáɛ si bei fufuu wa cã wa do gbugbã ɲɔ̀i à lɔ̀si asoi akɔ̀i inyi ku wà ku dasi inɔ̀ inyi.

¹⁹ Iju kumáɛ má à wasi nyau akɔ̀i inyi takæ ku wà ku sɔ̀si inɔ̀ inyi do awɔ̀i awa taka nwa.

²⁰ Ajɔ̀ nkpɔ̀ nkpɔ̀i à ce inunu kù fita hee má jɛ andaiya ɲa nɔ̀ fufu nla gɔ̀ wa ce, a kù tamaa ma aa ka fita si.

²¹ Hai kukpɛ a kù jɛ. ɲɔ̀i Pɔ̀lu í dede í leekɩ si anini ɲɲa í ni, inɛ fei, bii í jɛ idem ɲa wo a kaa ka nɛ hai Kereti nɔ̀ a kaa ka yɛ mbirisi do museu ihɛ.

²² Amma nsei ɲ wa n tɔ̀ɔ̀ ɲɛ, í jò laakai nɲɛ ku sũ domi kãma nɲɛ gɔ̀ kaa ce nfe bii kù jɛ akɔ̀i inyi nɲu akã.

²³ ɲ mà bɛɛbei si na iyi í jò Ilaaɔ̀, nɲu iyi ɲ jɛ tɛɛ, ɲ wa n ceaa icɛu, amalekae í naa sim idũ ana

²⁴ í ni, Pɔ̀lu, maà ce njo. Kù nɛ bei aa ce iyi í kù leekɩ si wajui ilaalu nlai Romu. Nɔ̀ wee, inɛ ɲa iyi inɛɔ̀ ɲa í wa inɔ̀ akɔ̀u fei, Ilaaɔ̀ í yɔ̀ɔ̀da ɲɲai a baɛ ku wɛɛ.

²⁵ Na nɲu, inɛ fei, í fũ ara nɲɛ, domi ɲ wa n naanɛ ideɪ Ilaaɔ̀u. Bei í sɔ̀m nɔ̀u á cei.

²⁶ Amma akɔ̀i inyi á cuku kɔ̀kɔ̀i gungum gɔ̀ ku lɛgɛ.

²⁷ Si idũi ajɔ̀ maatɛɛsiaɛ ɲɔ̀i fufu nla gɔ̀ wa tale wa si antai tenku bii à wa iyi à ya kpe Mediteraneu. ɲɔ̀i zakai idũ lajau woo ce icɛi akɔ̀i inyi ɲau à tamaa bei à maai ilei.

²⁸ ɲɔ̀i à dasi mii gɔ̀ inɔ̀ inyi à wã kujɩi isae nɔ̀ à ba í to mɛɛtu kuntaa do mɛɛje. Iyi í kɔ̀sɩ keeke nɔ̀ à sɔ̀si má nɔ̀ à ba í ce mɛɛtu kɔ̀nfia do mɛɛjo.

²⁹ À waa ce njo a maa na a gamɔ̀ do kuta ɲa, na ɲɔ̀i í ce à sɔ̀si mii ku leekɩ akɔ̀i inyi ara mɛɛ do anyii akɔ̀u ku ba ku leekɩ nɔ̀ à waa degbe iju ku má nɲa.

³⁰ ɲɔ̀i woo ce icɛi akɔ̀ ɲau gɔ̀gɔ̀ ɲa à waa dɛ bei aa ce a sa do ile. Na ɲɔ̀i í jò à kita akɔ̀i inyi keeke iyi í jɛ ti faabau si inyi ku ba inɛ ɲa a tamaa bei à waa bɔ̀ ku dɩ mii ku leekɩ akɔ̀u si wajuei.

³¹ Amma Pɔ̀lu í sɔ̀ sooge ɲau do inɛ ngbo ɲɲa í ni, bii inɛ ɲau ihɛ a kù buba sɛɛ inɛ taka nɲɛ í kaa ba faaba ɲa.

³² ɲɔ̀i sooge ɲau à bu ikũi akɔ̀ keekeu nɔ̀ à jò í mile si inyi.

³³ Si bei à waa degbe iju kumáú ɲɔ̀i Pɔ̀lu í tɔ̀ɔ̀ anɲa fei a jɛ. Í ni, ajɔ̀ maatɛɛ wai ihɛ í waa dɛ kpãai faaba ɲa í kù nɔ̀ í kù jɛ ngɔ̀gɔ̀ ɲa.

³⁴ N̄ wa n tɔɔ n̄e i j̄e na faaba n̄e. Ntɔ ntɔ n̄ wa n s̄ɔ n̄ei, baa ntoɪ irii in̄e ak̄a n̄e kaa da ku nyɔ.

³⁵ Iyi Pɔlu í fɔ b̄eɛb̄e í t̄a n̄ɔi í so p̄ɛɛ í saabu Ilaaɔ si wajui aɲa fei nɔ í bububue í l̄osi ku j̄e.

³⁶ N̄ɔi aɲa fei à f̄u ara n̄ɲa à wasi ku j̄e.

³⁷ Awa iyi à wa si in̄ɔi ak̄ɔi in̄yiu à w̄ɛɛi aman̄e c̄lɔ min̄ji do kitaɔ f̄ɛɛwa do m̄ɛɛfa.

³⁸ Iyi aɲa fei à j̄e à yo n̄ɔi à wa iyaf̄u n̄ɲau à s̄osi in̄ɔ in̄yiu ku ba ak̄ɔu ku f̄ɛɛ.

Ak̄ɔi in̄yiu í l̄eḡe

³⁹ Iyi iju í má n̄ɔi à nyɔ. Woo ce ice si ak̄ɔi in̄yi n̄ɲau a k̄u mà in̄yau, amma à ȳe waawaa gɔ í n̄e s̄aa, nɔ à dasi idɔ a b̄ɔɔ ak̄ɔu b̄e bii aa yɔkɔ.

⁴⁰ N̄ɔi à bu ik̄u ku leek̄i ak̄ɔu à j̄ò í mile. Si waati ak̄u nɔ in̄e gɔ n̄a à f̄u ik̄u iyi à ya d̄iɔ falafili n̄ɲau. Nɔ à dede ac̄ɔu lele ik̄pa wajui ak̄ɔu ku ba fufu ku taleɛ ik̄pa waawaa.

⁴¹ Amma à k̄asi geetei s̄aa gɔ do gbugb̄a nɔ à m̄angɔ ku lɔ. Nɔ wajui ak̄ɔu í ḡu ile si s̄aa à m̄angɔ ku wue, nɔ kuc̄ai in̄yi nlau í tale fitii ak̄ɔi in̄yiu do gbugb̄a í l̄eḡeɛ.

⁴² N̄ɔi sooge n̄ɲau à dasi idɔ aɲa a k̄pa in̄ei piis̄ɔɔ n̄ɲau fei ku ba a maà na a w̄a a sa.

⁴³ Amma in̄e ngboi sooge n̄ɲau í bi ku faaba Pɔlu. Na n̄ɔi í ce í gan̄ji n̄a. Í ni in̄e n̄a iyi à mà àw̄a a cua a kua ice.

⁴⁴ Nɔ in̄e n̄a iyi à gbe a ḡu kpatakui ak̄ɔu walakɔ k̄palɔɛ n̄ɲau a kuaɔ ice. B̄eɛb̄ei in̄e n̄ɲau fei à kuaɔ ice baani.

28

Pɔlu í wa Malitu

¹ Iyi awa fei à to gungum b̄e baani à mà iyi in̄yau Malitui à ya kpoo.

² In̄ei Malitu n̄ɲau à mu wa do kubi jiida. À ko nwa ina nla nla awa fei à naa à nyia si na iyi í j̄ò ij̄i wa rɔ nɔ t̄ut̄u wa ce.

³ N̄ɔi Pɔlu í so j̄ii kambo í dasi ina. Asee njo wukuku gɔ í wa si b̄e. Iyi í gbɔ in̄ya gb̄aa n̄ɔi í fita í wenwee si awɔɛ.

⁴ Iyi in̄ei ilu n̄ɲau à ȳe njou si awɔi Pɔlu n̄ɔi à s̄ɔ n̄je à waa ni, kam kam m̄ak̄ɔu ih̄ɛ woo k̄pa in̄ei. Baa do iyi í fita hai si wahalai in̄yiu ih̄ɛ fei, iw̄ɛ n̄a aa kiitie nɔ a kaa j̄ò ku w̄ɛɛ.

⁵ Amma Pɔlu í gbugb̄a njou si ina k̄u nɔ k̄u gbɔ ara kuro k̄ama.

⁶ N̄ɔi in̄e n̄ɲau à waa c̄ɔɔ mà araɛ á na ku wu walakɔ mà á na ku ku. Amma à k̄p̄e b̄e nɔ nk̄ama k̄u ce nɔ à k̄paasi ide à ni in̄eɛu ih̄ɛ iw̄ɛ nla nla ḡoi.

⁷ Wee k̄ak̄ɔi in̄yau k̄pas̄ei m̄ak̄ɔ gɔ í wa b̄e, m̄ak̄ɔui í j̄e ilaaluɪ gungum n̄ɲau, à ya kpoo Pubilusi. Í gba wai jiida jiida à ce aj̄ɔ m̄ɛeta si k̄pas̄ɛɛ.

⁸ Wee baaɛ k̄u waa n̄e baani, wa ce ara gb̄aa do bambannu. N̄ɔi Pɔlu í bɔ ile bii wa s̄uu í koo í ceaa kutɔɔ í le sie aw̄ɔ nɔ í ba iri.

⁹ Si anyii n̄ɲu, à naaɔ b̄ɔɔ mmu gɔ n̄a wa má nɔ à ba iri.

¹⁰ N̄ɔi in̄e n̄ɲau à jirima wa ntɔ ntɔ. Iyi awaati í to à waa bi ka n̄e n̄ɔi andi bukaatai mii iyi à bi fei in̄e n̄ɲau à mu nwa.

Pɔlu í to Romu

¹¹ Cukpa m̄ɛetai à ce b̄e à bei à lɔ ak̄ɔi in̄yii Alesandiri gɔ à n̄e. N̄ɲu m̄ɔ gungum bei í leek̄i sukui k̄paau. Ak̄ɔu í n̄e nyindai iw̄ɛ Sika n̄a *.

¹² Nɔ à to ilu gɔ iyi à ya k̄p̄e Sirakusi nɔ à s̄u b̄e id̄u m̄ɛeta.

¹³ Si anyie n̄ɔi à dede hai b̄e má à bɔ Rezio. Iju kumáɛ nɔ fufu gɔ í dede wa hai ik̄pa aw̄ɔ cangai k̄p̄ai inunu wa tale wa í j̄ò à to Puz̄oli si aj̄ɔ min̄jisiaɛ.

¹⁴ N̄ɔi à ȳe k̄paasi woo dasi Jesu naane gɔ n̄a b̄e nɔ à ni ka ce azuma ak̄a bi ti aɲa. B̄eɛb̄ei is̄eɛn̄e nwau í ce à bei à tō Romu.

¹⁵ N̄ɔi k̄paasi woo dasi Jesu naane n̄a iyi à wa Romu à gbɔ baau nwa nɔ à naa kuko nwa hee k̄ak̄ɔi ajai Apiusi. Nɔ in̄e gɔ n̄a m̄ɔ à kò wa bi ku s̄oi in̄e njoo n̄a iyi à ya k̄p̄e Ile M̄ɛeta. Iyi Pɔlu í ȳe n̄a n̄ɔi laakaɛ í s̄u í wasi Ilaaɔ ku saabu.

* **28:11 iw̄ɛ Sika n̄a** Iw̄ɛ Sika n̄au à ya k̄p̄e Kasitɔɔ do Polusi. Nyinda n̄ɲai ilu ak̄ɔi in̄yi n̄ɲau à masi ak̄o n̄ɲau ku ba ku j̄e woo degbe n̄ɲa.

16 Iyi à to Romu n̄ai à j̄ò P̄olu í ne ilee ikā. N̄o sooge ḡo í ya maa degbee.

P̄olu í ce waazo Romu

17 Iyi í ce zakai aj̄o m̄eeta n̄ai P̄olu í kpe ine ngboi Zuifu Romu n̄au. Iyi à t̄ot̄o à t̄a n̄ai í ni, in̄e kpaasim n̄a, Zuifu n̄a iyi à wa Zeruzalemu à mum à koo à na in̄ei Romu n̄a n k̄u bei n k̄u raraa zamaau si nkāma, n k̄u n̄o n k̄u k̄asi dedembai bala nwa n̄a.

18 In̄ei Romu n̄au à c̄o yaasei ideu n̄o à bi a j̄òm domi a k̄u ye sim kurara k̄ama iyi í to a kparam.

19 Amma Zuifu n̄au a k̄u j̄e ideu n̄ai í ce n̄ so kiit̄iu n̄ daa ilaalu n̄lai Romu si aw̄o, baa do iyi n k̄u bi n ye taalei in̄ei dimim n̄a.

20 Na n̄ai í j̄ò n̄ t̄ot̄o n̄e n s̄o n̄e do yaasee. In̄e n̄a à daam si kpenkpen n̄ii na in̄e iyi in̄ei Izireli n̄a à waa c̄o kp̄aae.

21 N̄ai à s̄o à ni, a k̄u ye tia k̄ama iyi à ce wa hai ilei Zudee na irii idee, a k̄u n̄o a k̄u ye in̄e k̄ama iyi í naaò ide laalo wa hai be na irie.

22 Amma awa taka nwa à bi ka gb̄o iyi í wa id̄e, domi à mà bii feii à ya maa f̄o laal̄i kp̄aa iyi ì waa toou.

23 N̄o à j̄ile aj̄o iyi aa nyi wa bi t̄ee má. Iyi aj̄ou í to in̄e nk̄p̄oi í naa ile bii í wau. N̄ai í k̄o n̄a si cio hai daak̄o hee ale í koo í leò. Wa sisi n̄a yaasei bommai Ilaā n̄o wa k̄o n̄a si idei Jesu hai si woodai Moizi do si tiai walii n̄au ku ba a j̄esi.

24 N̄ai in̄e ḡo n̄a à j̄e ideu, amma in̄e ḡo n̄a a k̄u j̄esi.

25 Si bei a k̄u gb̄osi n̄je, n̄ai à fita hai bi P̄olu. Waati iyi à waa bi a ne n̄ai P̄olu í f̄o ide ḡo í ni, hai tako Hundei Ilaā í ne nt̄o waati iyi í j̄ò walii Ezai í s̄o bala n̄je n̄a ide ḡo.

26 Í ni,
B̄o bi in̄e n̄au be i s̄o n̄a i ni,
Aa ya de it̄i do laakai n̄a amma i kaa gb̄o
yaasei ide k̄ama n̄a.
Aa ya c̄o ilu n̄a jiida jiida amma i kaa ye
n̄a.

27 Nt̄o nt̄o, id̄oi in̄e n̄au k̄u ne biti.

À d̄i it̄i n̄a
Ku ba a maà gb̄o ide.
N̄o à bii iju n̄a

Ku ba a maà ye ilu.

B̄eebei à ce ku ba id̄o n̄a ku maà mà
nḡoḡo

N̄o a maà na a sinda wa bi tom n̄ j̄ò a ba
iri.

28 N̄ai P̄olu í s̄o n̄a má í ni, na n̄ju, i mà
n̄a iyi Ilaā í j̄ò idei faabae í b̄o bi dimi
mmu n̄a. An̄ai aa gb̄o. [

29 Iyi P̄olu í f̄o ideu b̄eebei í t̄a n̄ai Zuifu
n̄au à dede à waa ce kak̄o nt̄o nt̄o à waa
neò.]

30 Ad̄o minjii P̄olu í ce si ile iyi í
hayau. N̄o in̄e n̄a iyi à b̄o ku c̄o fei í ba
n̄a faaji ku ce do in̄o did̄o.

31 Wa waazo idei bommai Ilaā n̄o
wa k̄o n̄a si idei Laf̄ee Jesu Kirisi do
w̄oak̄o n̄o in̄e k̄ama k̄u ganj̄ie.

Tia iyi Pɔlu í cea inɛi Romu ɲa

Í ce ɲa fɔ

¹ Amui Pɔlu woo ce icei Jesu Kirisi, amu iyi Ilaaɔ́ í kpe n na n je woo be nɔ́ í nyam ikā n waazoð laabaau jiidæ.

² Laabaau jiidai Ilaaɔ́ í wãð wa wo. Nɔ́ kuwã iyi í ceui í jò waliie ɲa à kɔ́ si kukɔ́i ideɛ.

³ Jesu Kirisi Lafɛɛ nwai wa fãa, nɲu iyi í je Amai Ilaaɔ́u. À búui bei amanɛ si dimii Davidi amanlu nlaui,

⁴ amma Hundei Ilaaɔ́ í nyisi do gbugbã iyi ntɔ́i Amai Ilaaɔ́i si waati iyi í dedeɛ hai si bale.

⁵ Jesuu nɲui í muum didɔ́ n jeð woo be ku ba n naað inɛ ɲa wa hai si dimi fei bi tɛɛ na iriɛ ku ba a dasiɛ naanɛ nɔ́ a jirimæ.

⁶⁻⁷ Inɛ inɛi Romu ɲau, ì wa si inɔ́ nɲa ɲa, inɛ iyi Jesu Kirisi í kpe.

Na ɲɔ́i í jò n wa n kɔ́a inɛ fei tiau ihɛ wa, inɛ iyi Ilaaɔ́́ í nɛ kubi nɲɛ nɔ́ í kpe ɲɛ í na í je titi nɲu ɲa. Ilaaɔ́́ Baa nwa do Lafɛɛ Jesu Kirisi a mu nɲɛ didɔ́ do laakai ku sũ.

Pɔlu wa bi ku bɔ Romu woo dasi Jesu naanɛ ɲa ku kaako

⁸ Sinte titã n wa n saabu Aɔ́ Lafɛɛm do saabui Jesu Kirisi na irii inɛ fei, si na iyi í jò à waa fɔ́ idei naanɛ ku dasi nɲɛ si andunya fei.

⁹ Ilaaɔ́, nɲu iyi n wa n cea ice do idɔ́m fei n wa n sisið laabaau jiidai Amaɛ, í mà iyi n wa n ye gigi nɲɛ waati kãma fei

¹⁰ si kutɔ́m. N̄ ya n maa n tɔ́ Ilaaɔ́́ bii í bi ku muum kpãa bebei n naa bi tu ɲɛ,

¹¹⁻¹² domi n̄ dasi idɔ́ jiidai jiidai n naa n ye ɲɛ ku ba í ba gbugbã ɲa do saabum, waatɔ́ ka ba gbugbã ajɔ́ si naanɛ ku dasi nwa awaɛ ɲa waati iyi an naa n wa bi tu ɲɛ. Gbugbãu amuai Hundei Ilaaɔ́i.

¹³ Inɛ inɛm ɲa, n̄ bi í mà ɲa iyi tuuba nkpɔ́ nkpɔ́i n̄ ya n ce sɔ́lui ku naa bi tu ɲɛ, amma hee nsei n kù ba fayæ. N̄

bi icem ku nɛ iso si anini nɲɛ, bei í nɛ bi dimi mmu gɔ́ ɲa mɔ́.

¹⁴ N̄ wa n mu gbesei n waazo a inɛ fei hai inɛ ɲa iyi à fũ iju hee do ilu iju dũdũ ɲa, bi inɛ ɲa iyi à nɛ kumà hee do inɛ ɲa iyi a kù nɛ kumà.

¹⁵ Nɲɔ́i í jò n̄ wa n bi n sisia inɛ inɛi Romu ɲau mɔ́ laabaau jiidai ntɔ́ ntɔ́.

Gbugbã laabaau jiidai

¹⁶ N̄ kaa n ce anyɔ́i laabaau jiidai, domi í je gbugbãi Ilaaɔ́i iyi wa faaba inɛ iyi í dasi Jesu naanɛ fei, hai Zuifu ɲa hee ku koo si dimi mmu ɲa.

¹⁷ Laabaau jiidai wa nyisi iyi Ilaaɔ́́ í ya jò inɛ ku je dee dee na naanɛ ku dasi nɲu akã, si bei à kɔ́ à ni, inɛ iyi í je dee dee si wajui Ilaaɔ́́ na naanɛ ku dasi u á ba kuwɛɛ.

Taalei inɛ ɲa

¹⁸ Do ntɔ́i, Ilaaɔ́́ wa nyisi idɔ́kɔ́ɛ wa hai lele si gãmei inɛ ɲa iyi à waa ce laalɔ́ fei nɔ́ a kù mà beɛɛɛɛ. Si laalɔ́ ku ce nɲau a kù jò ntɔ́ kù waa ce ice.

¹⁹ Ilaaɔ́́ wa ce idɔ́kɔ́ domi mii iyi í jò amanɛ kú mà sie kù manji nɲa. Ilaaɔ́́ takæ í nyisi ɲa mam mam.

²⁰ Do ntɔ́, a kaa yɔ́kɔ́ a yɔ́ do iju, amma hai waati iyi í taka andunya í nyisi araɛ iyi nɲui í je Ilaaɔ́́, nɔ́ í nyisi gbugbã hai nɛ kɔ́ɛ si mii ɲa iyi í taka. Na nɲu, a kù nɛ iyi aa fɔ́.

²¹ À mà Ilaaɔ́́ amma a kù waa saaluɛ hee a bei a saabuɛ si bei í jò. Iri nɲa í na í ku, nɔ́ idɔ́ hai nɛ bisi nɲa í dási ilu kuku nla nla.

²² À waa tamaa aɲa à nɛ bisi amma nnyɛi à na à ce.

²³ Í s̄lai wo a tɔ́ Ilaaɔ́́ ilu amboe, nɲu iyi kaa ku ajɔ́ kãma. Amma wee à sinda à waa tɔ́ iwɛ ɲa iyi à jò amanɛ iyi á ku. Iwɛ gɔ́ ɲa mɔ́ à jò yei ɲa, do inɲa ɲa iyi à waa nɛ do iyi à waa cã ile.

²⁴ Na ɲɔ́i í jò Ilaaɔ́́ í fũsi ɲa awɔ́ ku ba a hanya a ce daa sãmi aɲa duusɔ́ si bei idɔ́ nɲa í bi. Daa sãmiu á jò a cã anyi.

²⁵ Inɛ ɲau à kpaasi ntɔ́i Ilaaɔ́́ do ibo. Mii ɲa iyi Ilaaɔ́́ í taka ɲai à waa tɔ́ à waa ce ɲa ice, kù je Ilaaɔ́́ takæ. Ilaaɔ́́i à nɛ ka maa saabu hee do ajɔ́ fei. Ami.

²⁶ Nɲɔ́i í jò Ilaaɔ́́ í fũsi ɲa awɔ́ nɔ́ à dasi kɔ́dɛɛ iyi í jò à waa cã anyi. Inaabo nɲa

na a ci ya je baa ineməkə ku sūð na má, bii ku je aña duusð.

²⁷ Bεεβε mɔi ineməkə nau mɔ a ci ya sūð baa inaabo nau má, amma kubi hai ne yaasei aña duusð í la hee í caa. À waa ce ideí iju hai ne anyɔ ineməkə do ineməkə, nɔ aña taka nña à waa gba ijuukpã iyi í to zakai kurara nña.

²⁸ Si na iyi í jð a kù bi Ilaađ ku mà nɔi í jð í dasi na lasabu laalɔ a ceð mii iyi kù jɔ amanε ku ce.

²⁹ Nɔ laalɔ fei í wεε nña, hai inɔ ku kã do kɔdεε do nje ku cé do igu do inε ku kpa do ija do ibo do bisi laalɔ, hee do irii nje ku sɔ.

³⁰ À ya maa fɔ laalɔi nje, à cé Ilaađ, à ya ye ara nña, à je ilu faau na, à ya tɔɔ fufu, à ne bisii laalɔ ku ce, a kù waa saalu iyeð baa nña na.

³¹ A kù ne bisi, a kù ne naane, a kù bi nje, a kù ne araarei nje.

³² À mà woodai Ilaađ iyi wa fɔ í ni, inε na iyi à waa ce dimii mii bεεβε na, ikui í je kəkɔɔ nña. Do nɔu fei à ya coo, nɔ à ya maa saabu woo ce dimie na má.

2

Kiitii Ilaađ

¹ Na nɔu, awɔ iyi ì waa ye taalei inε na, baa bii yooi ì je, i kù ne iyi aa fɔ, domi waati iyi ì waa ye taalei inε na nɔ awɔ takae ì waa ce mii laalɔ nau be, awɔ takae ì waa so taalei.

² Do ntɔ, à mà iyi Ilaađ í ne ntɔ bii wa ye taalei inε na iyi à waa ce dimi bεεβε.

³ Debei, ì waa tamaa mà awɔ aa fita si kiitii Ilaađi, awɔ iyi ì waa ye taalei inε na, nɔ awɔ mɔ ì waa ce dimi bεεβε má?

⁴ Mà ì donda kulai jiida ku jεε do temuε do suuru ku nεei? I kù mà iyi jiida ku jei Ilaađ í mɔsi wa koo si gãmεε ku ba i kpaasi kuwεεε?

⁵ Amma si na iyi í jð idɔε í le nɔ i kù jesi i kpaasi, ì waa faa araε idɔɔkɔ iyi í la í rei si ajɔ iyi Ilaađ á kiiti inε na dee de nɔ inε fei á yɔɔ.

⁶ Ajɔ nɔu be á sãa inε fei si bei kuceε í to.

⁷ Inε na iyi à temua à waa ce jiida à waa dɛdɛð amboe do bεεε, nɔ à waa dε aña a maà ce nfe, añaí Ilaađ á mua kuwεε hai tãu.

⁸ Amma inε na iyi à kɔsie nɔ a kù waa ceð ntɔ ice í gbe laalɔ, añaí aa ye idɔɔkɔ nlaε.

⁹ Inε iyi wa ce laalɔ fei á ye wahala do ijuukpã, hai Zuifu na hee ku koo si dimi mmu na.

¹⁰ Inε mɔ iyi wa ce jiida á ba amboe do bεεε do laakai ku sũ, hai Zuifu na hee ku koo si dimi mmu na.

¹¹ Bεεbei Ilaađ á ce domi bi tεε inε gɔ kù re inε gɔ.

¹² Inε na iyi à waa ce dulum hai mà wooda, si wooda hai mà nñaí aa ce nfe. Amma inε na mɔ iyi à mà wooda nɔ à waa ce dulum, woodaui á kiiti na,

¹³ domi kù je inε na iyi à waa gbɔ ideí woodaui añaí à je dee dee si wajui Ilaađ, í gbe inε na iyi à waa ce iyi wa fɔ.

¹⁴ Waati iyi dimi mmu na, aña iyi a kù mà wooda, à waa ce mii iyi wa fɔ do idɔɔbi nña, iyi be wa nyisi iyi woodaui í wa si idɔ nña.

¹⁵ Daa nña wa nyisi iyi à kɔ woodaui si idɔ nña. Idɔ nña wa je sεεdaε, nɔ lasabu nña í ya ye taale nña walakɔ ku na na ntɔ.

¹⁶ Ajɔi kiitii Ilaađ si bii Jesu Kirisi á kiiti inε na bεεbei mii nau be fei á ce. Á kiiti inε na na ice iyi à waa ce si asii fei si bei laabaau jiida iyi ñ wa n sisi nɔu wa fɔ.

Zuifu na do wooda

¹⁷ Awɔ Zuifu, ì waa cɔ araε Zuifu, ì waa naane wooda, ì waa tɔɔ fufu ì ni awɔ ì je inεi Ilaađ.

¹⁸ Ì mà mii iyi Ilaađ í bi i ce, nɔ wooda í kɔε si i ce mii iyi í sía.

¹⁹ Ì waa tamaa iyi aa yɔkɔ i cuaa fεεju na nɔ i je inya kumái inεi ilu kuku na.

²⁰ Ì waa tamaa mà aa yɔkɔ i mua nnyei na bisi, nɔ i kɔ hai mà na si cio, domi ì mà iyi icui kumà do ntɔu si woodaui í wa.

²¹ To, awɔ iyi ì waa kɔ inε gɔ na si cio, na mii í ce i kaa kɔ araε. Awɔ iyi ì waa sð inε na a maà ce ile, na mii ì waa ce ile.

²² Awɔ iyi ì ni inε na a maà ce sakara, na mii í ce ì waa coo. Awɔ iyi ì cé iwε, na mii í ce ì waa bɔ ilè ile be.

23 Awɔ iyi ì waa tɔɔ fufu si na iyi í jò ì mà wooda, na mii í ce i kù waa jirimae ì jò irii Ilaaɔ wa beje.

24 Na irii ìɲe Zuifu ɲai dimi mmu ɲa à ba à waa fɔɔ taalei Ilaaɔ, si bei kukɔi idee wa fɔ.

25 Awɔ Zuifu, bii ì waa too wooda, bangoe í ne aranfãani jiida, amma bii i kù waa jirima woodau, bangoe í je ngbe.

26 Na ɲɲu, dimi mmu iyi a kù dasie bango nɔ wa too woodau, Ilaaɔ kaa cɔɔ bei ìne iyi à dasie bango?

27 Dimi mmu iyi wa too woodau, baa bii a kù dasie bangou á ye taalei ìɲe Zuifu ɲau, domi baa do iyi ì ce bango nɔ ì mà wooda iyi à kɔ ɲɲe i kù waa jirimae ɲa.

28 Ìne iyi í je Zuifu do ntɔ kù je ìne iyi í je Zuifu si kuyei ìne ɲa. Iyi í nɔ í je bangou ntɔ ntɔ kù je iyi à ya ce si ara.

29 Amma ìne iyi í je Zuifu ntɔ ntɔ, ɲɲui í je Zuifu si idɔe. Iyi í nɔ í je bango do ntɔ ɲɲui í je bangoi idɔ. Icai Hundei Ilaaɔi, kù je ti wooda. Zuifu dimi beɛbe, Ilaaɔi á saabuɛ, kù je amanɛ ɲa.

3

1 Debei, aranfãani yoomai Zuifu ku je í ne. Riba yoomai bango ku ce í ne.

2 Ntɔ ntɔ aranfãaniɛ í la si mii fei. Sinte, Zuifu ɲai Ilaaɔ í daa idee si awɔ.

3 Bii ìne gɔ ɲa a kù dasi naane, naane hai dasi ɲɲau á jò Ilaaɔ mɔ kù je hai ne naane?

4 Aawo, kù je beɛbe. Baa bii ìne fei í je ilu ibo ka mà iyi Ilaaɔ í je ntɔ. Si bei kukɔi idee wa fɔ na irie í ni,

Amanɛ ɲa à ne a mà iyi ì je dee dee si ide kufɔɛ,

Nɔ ì ya fɔ ntɔ si kiitiɛ.

5-6 Amma bii laalɔ ku ce nwa í jò à mà iyi Ilaaɔi í je dee dee, beirei aa ka ni. Aa ka ye taalei Ilaaɔ bii wa kpã wa iju? Aawo, kù je beɛbe. Ñ wa n fɔ dei si bei amanɛ ɲa à ya dɔ. Bii Ilaaɔ kù je dee dee, debei beirei á ce ku kiiti andunya.

7 Bii ibom í teese í jò ìne ɲa à waa ye ntɔi Ilaaɔ, nɔ do yaase beɛbe irie wa baɔ

amboe, na mii í ce á maa ye taalem má bei ilu dulum.

8 Na mii í ce a kaa ka ni, ka ce laalɔ ku ba irii Ilaaɔ ku neɔ beɛɛ. Ìne gɔ ɲa à ya ni beɛbei ñ wa n fɔ ku ba a beje irim. Ìne dimie ɲa aa nɔ a ye ijuukpãe si bei í jɔ.

Ìne kãma kù je dee dee

9 Debei, awa Zuifu ɲa mɔ à tia ìne gɔ ɲa mɛɛ. Aawo, baa keeke, domi à nyisi tã iyi Zuifu ɲa do dimi mmu ɲa aɲa fei à wa si awɔ gbugbãi dulum.

10 Kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ í ni, Ìne kãma kù je dee dee, baa akã.

11 Ìne gɔ kù wɛɛ iyi í ne bisi.

Ìne gɔ kù nɔ kù wɛɛ iyi wa de Ilaaɔ.

12 Ìne fei í nyɔi,

Ìne fei í bejei.

Ìne kãma kù wɛɛ iyi wa ce jiida baa akã.

13 Idei gele ɲɲa í sãmi bei bale foo,

Nɔ í ne aɔi bei njo.

Do idei gele ɲɲau à ya takiɔ ìne ɲa.

14 À ne ìnɔ kuro nɔ ikpei wa kɔ si gele ɲɲa.

15 Kutɛ gbãa ku kpa ìnei à ne.

16 Bii à bɔ fei idei kukpa do ìnɔ kufɔi à ya jò be.

17 A kù mà kpãai laakai ku sũ.

18 A kù ne ɲjoi Ilaaɔ.

19 Amma awa à mà iyi mii iyi wooda wa fɔ fei, ìne ɲa iyi woodau í kã wa fãa. Wooda í wɛɛi ku ba gele kãma ku mà ñe iyi á fɔ, nɔ ìne fei ku mà iyi Ilaaɔ wa ye taaleɛ.

20 Ntɔ ntɔ ìne kãma kù wɛɛ iyi á yɔkɔ ku jirima wooda hee koo jeɔ dee dee si wajui Ilaaɔ. Wooda í wɛɛi ku ba ku jò amanɛ ku mà iyi ɲɲu í je ilu dulum.

Yaase bei Ilaaɔ í ya ce ìne dee dee

21 Amma nsei, Ilaaɔ í nyisi wa yaase bei ɲɲu í ya ce amanɛ dee dee, kù je do idei wooda. Woodai Moizi do waliiii Ilaaɔ ɲau à je seɛdaɛ.

22 Ìne ɲa iyi à dasi Jesu Kirisi naane fei, Ilaaɔ í ce ɲa dee dee na naane iyi à dasiu. Ìne gɔ kù je ikã,

23 domi ìne fei í ce dulum nɔ à kua amboei Ilaaɔ.

24 Amma Ilaaɔ í ce ɲa dee dee hai ne ngɔgɔ ku sã na didɔe do saabui Jesu Kirisi iyi í ya ɲa.

²⁵ Nηui Ilaaḗ í jile ku je kuwee. Njεε iyi í nikā í kpa dulum dii ine ηa iyi à dasie naane. Ilaaḗ í ce bebei ku nyisiò iyi nηu í je dee dee. Tako wo si suurue í temua do dulum dii amane ηa, kù kpā ηa iju.

²⁶ Amma si dee dee ku jεε wa nyisi wa si waatii nsei ihē iyi nηu ine dee deei, nō nηu wa ce ine ηa dee dee na naane iyi à dasi Jesu.

²⁷ Debei, à ne kpāa iyi aa ka tōō fufu má? Aawo, kaa ce. Na mii. Si na iyi í jò kù je wooda ku jirimai à waa ka, bii kù je naane ku dasi.

²⁸ À nō à ye iyi amane á je dee deei na naane iyi í dasi nηu akā, kù je na wooda ku jirima.

²⁹ Mà Ilaaḗ í je ti Zuifu ηa aηa akāi? Kù je ti dimi mmu ηa má? Ntō ntō í je ti dimi mmu ηa mō,

³⁰ domi Ilaaḗ akāi í wεε. Nηui á ce ine ηa dee dee na naane ku dasi nηa, hai Zuifu ηa hee do dimi mmu ηa.

³¹ Si bebei à waa kpa wooda na idei naane ku dasiui? Aawo. À kōōsi gbugbāe mōm nii.

4

Yaase iyi à ye si kuwεei Aburhamu

¹ Beirei aa ka fō nsei do idei Aburhamu bala nwa. Mii í ba.

² Bii Ilaaḗ í ce Aburhamu amane dee dee na ice iyi í ce, á yōkō ku tōō fufu. Amma kù ne si bii á tōō fufu si wajui Ilaaḗ,

³ domi kukōi idei Ilaaḗ wa fō í ni, Aburhamu í dasi Ilaaḗ naane nō nηui í jò Ilaaḗ í doo si ine dee dee.

⁴ Nsei, ine iyi wa ce ice a ci ya doo fiafai lafēe bei amua, ti nje asaiyaei.

⁵ Amma ine iyi í dasi Ilaaḗ naane, nō kù de nηu ku je dee dee na iceε, Ilaaḗ mō, nηu iyi í ya ce ilu dulum ηa dee dee, á doo lafēeu amane dee dee na naane ku dasie.

⁶ Bebei Davidi mō wa fō idei inō didāi ine iyi Ilaaḗ í doo amane dee dee iyi kù je na iceε.

⁷ Í ni,
Ilu inō didāi ine iyi Ilaaḗ í kpa idei kurarae,
Nō í bii dulum deε.

⁸ Ilu inō didāi ine iyi Ilaaḗ kù waa doo dulum deε.

⁹ Inō didōu, ti ine ηa iyi à ce bango aηa akāi? Kù je ti ine ηa mō iyi a kù ce bango? À tako à fōō tā wo à ni, Ilaaḗ í doo Aburhamu amane dee dee na naane iyi í dasiu.

¹⁰ Beirei í ye waati bebe. Í ce bango ba. Mà kù ce. Waati bebe kù ce bango titā. Hai lō bangoi wa je.

¹¹ Si anyie í na í ce bango iyi wa je nyinda iyi Ilaaḗ í coo ine dee dee. Í coo ine dee dee na naane ku dasiu waati iyi kù ce bango. Bebe mōi í na í je balai hai ce bango ηa iyi à dasi naane fei ku ba Ilaaḗ ku doo aηa mō ine dee dee ηa.

¹² Nō wa je balai woo ce bango ηa mō, aηa iyi kù je bango nηu akāi à ce, amma tuubai naane ku dasi iyi bala nwa Aburhamu í jò si waati iyi kù ce bango, nηui aηa mō à waa too si.

Do naane ku dasii à ya baò kuwāi Ilaaḗ

¹³ Ilaaḗ í cea Aburhamu do dimie ηa kuwā iyi aηai aa je tubui andunyau ihē fei. Kù je si na iyi í jò í jirima wooda, amma si na iyi í jò í je dee dee na naane ku dasieui.

¹⁴ Bii í je ine ηa iyi à waa jirima wooda, aηai aa ne mii ηa iyi Ilaaḗ í ce kuwāeu, naane ku dasiu ngbei, nō kuwā iyi Ilaaḗ í ceu mō í kpa iri mbe,

¹⁵ domi woodai wa naaò idōkōi Ilaaḗ wa. Amma bii wooda kù wεε, idei wooda ku kua mō kaa wεε.

¹⁶ Na nηu, kuwāu, ti ine ηa iyi à dasi naane ku ba ku je amua iyi Ilaaḗ í mu nwa na didōe nō ku je ti dimii Aburhamu fei. Kù je ine ηa iyi à ne wooda aηa akā, amma do ine ηa iyi à dasi naane bei Aburhamu, nηu iyi í je balai awa fei.

¹⁷ Kukōi idei Ilaaḗ wa fō í ni, nηui nē ce balai dimi nkpō. Nηui í je bala nwa si wajui Ilaaḗ. Ilaaḗi í dasi naane, nηu iyi í ya jī iku ηa, nō do ide ku fōi í taka mii ηa iyi a kù wεε wo.

¹⁸ Aburhamu í dasi Ilaaḗ naane nō wa cōō kpāa baa do iyi kù ye mii iyi wa degbeu titā. Na nηu, Ilaaḗ í coo balai dimi nkpō ηa si bei í tako í fō í ni, dimie ηa aa na a kpō.

¹⁹ Waati n̄ɲu í ne zakai adõ c̄ɔ. Í mà iyi n̄ɲu í gbo, n̄ Sara aboɛu m̄ kaa ȳk̄o ku bí ama má, amma do n̄ɲu fei naane ku dasie kù kaye.

²⁰ Kù f̄usi naane ku dasie aw̄o, kù n̄ kù sika si ide iyi Ilaaõ í w̄au. Naaneu í teese wa muaa gbugbã m̄m nii n̄ wa saabu Ilaaõ,

²¹ domi í mà kam kam, mii iyi Ilaaõ í w̄au í ne gbugbã ku coo.

²² N̄ɔi í j̄ò na naane ku dasie Ilaaõ í dooe ine dee dee.

²³ Amma iyi à k̄o à ni, à dooe ine dee dee, kù je na irii n̄ɲu ak̄ai à k̄o.

²⁴ À k̄oai na irii awa m̄o iyi Ilaaõ wa doo wa ine dee dee, awa iyi à dasie naane, n̄ɲu iyi í j̄i Jesu Laf̄ee nwa hai si bal̄e.

²⁵ Ilaaõi í j̄ò à kpa Jesu wo na irii dulum du wa n̄o í j̄uu má ku ba ku ce wa ine dee dee ɲa.

5

À d̄õ do Ilaaõ

¹ Nsei, si bei Ilaaõ í ce wa ine dee dee ɲa na naane ku dasi nwa, à d̄õ do n̄ɲu na saabui Laf̄ee nwa Jesu Kirisi.

² Jesu m̄oi í mu nwa kp̄aa do saabui naane ku dasiu ka sekee si Ilaaõ, n̄ɲu iyi í ce nwa didõ. Na didõui à waa leek̄i ðim ðim n̄o à ne in̄o didõ domi à waa c̄o kp̄aa iyi aa ka ne baa nwa si amboei Ilaaõ.

³ Iyi í re m̄am, baa si wahala à ya ka ne in̄o didõ domi à mà iyi wahala í ya bí temua.

⁴ Bii à n̄o à temua si wahalau, aa ka fita bei ine iyi í je iḡu si laakai ku c̄o, n̄o iḡu iyi à j̄eu á bí nwa kp̄aa ku c̄o.

⁵ N̄o kp̄aa iyi à waa c̄ou kaa je ngbe domi kubii Ilaaõ í wa si id̄o nwa do saabui Hundee iyi í mu nwa.

⁶ Si waati iyi a kù ne gbugbã, Kirisi í ku na irii ine ɲa iyi a kù mà beere Ilaaõ. Í kui si waati iyi Ilaaõ í j̄ileu.

⁷ À gaabua amane ku jesi n̄ɲu ku ku baa na ine dee dee. Á ȳk̄o ku je ilu w̄ōk̄o ḡo á jesi n̄ɲu ku ku na ine j̄iida ḡo.

⁸ Amma Ilaaõ í nyisi wa kubi nlae domi waati iyi à je ilu dulum ɲa Kirisi í ku na iri nwa.

⁹ Nsei, si na iyi í j̄ò n̄ɲe Kirisi í j̄ò Ilaaõ í ce wa ine dee dee ɲa, kù ne sika k̄ama á faaba wa hai si id̄ōk̄õe iyi á naa.

¹⁰ Waati iyi à je m̄beei Ilaaõ, í j̄ò à d̄õ do n̄ɲu na ikui Amae. Na n̄ɲu nsei, si bei à d̄õ do n̄ɲu, sika k̄ama kù wasi á nyi ku faaba wa má na kuweei Amau.

¹¹ Iyi í re m̄am, Laf̄ee nwa Jesu Kirisi, n̄ɲu iyi í j̄ò à d̄õ do Ilaaõ, í nyi í j̄ò à ne in̄o didõ má si Ilaaõ.

Adamu do Kirisi

¹² Dulum í l̄o wai si andunya hai bi ine ak̄a, n̄o dulum n̄ou í naaò iku wa. Si beɛbe, ikuu í tosi ine fei domi ine feii í ce dulum.

¹³ Nt̄oi dulum í wa si andunya wo woodai Moizi í bei í naa, amma bii wooda kù wee, ijuukp̄ai wooda ku kua m̄o kaa wee.

¹⁴ Do n̄ɲu fei, hai waatii Adamu hee ku koo si Moizi fei, ine ɲa à ya ku baa do iyi a kù kua wooda bei Adamu í ce.

Aa ka ȳk̄o ka w̄a Adamu do ine iyi í na í naau.

¹⁵ Nt̄o nt̄o, ine nkp̄oi í ku na kurarai ine ak̄au, amma didõi Ilaaõ í la í re kurarai Adamu. Didõi Ilaaõu m̄o hai bi ine ak̄ai í naa, n̄o laf̄eeui í je Jesu Kirisi. Didõu amua nla n̄lai, n̄o í tosi ine nkp̄o.

¹⁶ Amuai Ilaaõu do kurarai ine ak̄au í w̄aia n̄je, domi kurara ak̄au í j̄ò Ilaaõ á kiiti ine ɲa ku ye taale n̄ɲa, amma didõei á j̄ò ku ce wa ine dee dee baa do iyi à tako à ce kurara nkp̄o nkp̄o.

¹⁷ À mà iyi iku í tosi ine fei na kurarai ine ak̄au. Amma na ine ak̄a m̄oi aa ka ba mii iyi í la í re, domi ine iyi í gba didõ n̄lai Ilaaõ do amua nlae iyi í j̄ò í je dee dee fei, á maa wee n̄o á je bomma na irii Jesu Kirisiu.

¹⁸ Na n̄ɲu, si bei kurarai ine ak̄a í j̄ò Ilaaõ í ye taalei ine fei, beɛbe m̄oi dee dee ku jei ine ak̄a í j̄ò ine fei í je dee dee í baò kuwee.

¹⁹ Si bei ide hai gb̄oi ine ak̄a í j̄ò ine nkp̄o í je ilu dulum, beɛbe m̄oi Ilaaõ á ce ine nkp̄o dee dee na ide ku jirimai ine ak̄au.

²⁰ Wooda í l̄o wai ku ba kurara ku k̄õsi, amma bii dulum í k̄õsi, didõi Ilaaõ m̄o í ya k̄õsi ku roo mái.

²¹ Si bei dulum í l̄osi ine fei hee í naaò iku wa, beɛbe m̄oi didõi Ilaaõ í naa

si inε fei ku ba ku ce wa inε dee dee ηa nɔ ku mu nwa kuwεε iyi ci ya tā na anu akā iyi à nε do Lafēε nwa Jesu Kirisi.

6

À ku si gāmei dulum, nɔ à jε ilu hunde si Kirisi

¹ Debei beirei aa ka ce. Aa ka ya maa ce dulum ku ba didōu ku kōōsi?

² Aawo, kù jε beεbe. Awa iyi à ku si gāmei dulum, beirei aa ka ce ka maa jε kuwεε nwa si dulum má.

³ I kù mà ηa awa iyi à dasi wa inyi do irii Jesu Kirisi fei, à kui bei ηηu mɔ í ku?

⁴ Na ηηu, si inyi ku dasiu à ku do ηηu ajɔ, nɔ à si wa do ηηu ajɔ, ku ba bei amboei Ilaađ Baaba í dedeε hai si bale awa mɔ ka maa nε si kuwεε titō.

⁵ Ntɔ ntɔ, si bei anu akā nwa do ηηu í jò à ku do ηηu ajɔ, kù nε sika á jò ka dede má hai si bale do ηηu ajɔ.

⁶ À mà iyi à kpakpa daa nwo nwa si jji ku gaau do Jesu ajɔ, ku ba daa nwo nwa iyi wa dasi wa dulum nɔu ku kpa iri, nɔ ka maà jε arui dulum má,

⁷ domi dulum kaa nε gbugbā kāma má si inε iyi í ku.

⁸ Nsei, si bei à ku do Kirisi ajɔ, beεbe mɔi à nε naane iyi aa ka ba kuwεε do ηηu ajɔ,

⁹ domi à mà iyi Kirisi, ηηu iyi í dede hai si bale kaa ku má, iku kù nε sie gbugbā má.

¹⁰ Waati iyi í ku, í kui gbakā akā na irii dulum, amma í baa si kuwεε má, nɔ kuwεε iyi í wa si nsei í jε ti Ilaađ.

¹¹ Beεbe mɔi inε taka nηe i doo ara nηe bei iku si gāmei dulum, nɔ i doo ara nηe ilu hunde má si wajui Ilaađ na anu akā nηe iyi à nε do Jesu Kirisi ηa.

¹² Na ηηu, i maà jò dulum ku jε bomma si ara nηe má, i maà ti i jò kɔdeεi arau ku kāmia ηe má.

¹³ I maà ti i jò ikō ikōi ara nηe kāma kù wa si awɔi dulum má i maa ceò laalɔ ηa. Amma i so ara nηe i na Ilaađ bei inε ηa iyi à jji wa hai si bale, nɔ i so ikō ikōi ara nηe fei i daa Ilaađ si awɔ ηa i maa ceò jiida.

¹⁴ Dulum kù nε ku nε si ηe gbugbā má domi wooda kù nε gbugbā si ηe amma didōi Ilaađi í nε gbugbā si ηe.

Ka jε arui icε jiida ku ce

¹⁵ To, mii aa ka ce. Si bei Ilaađ í ce nwa didō nɔ wooda kù nε si wa gbugbā, dulum nii aa ka maa ce? Aawo, kù jε beεbe.

¹⁶ Í mà sāa sāa ηa bii ì so ara nηe ì daa inε gɔ si awɔ ì waa jirimae ηa, inε iyi ì waa jirimau be ηa aruei ì jε ηa. Bii ì jε arui dulum ηa, kɔkɔεi í jε iku, bii ì nɔ ì jε arui Ilaađ ku jirima ηa, kɔkɔi ηηu mɔi á jò Ilaađ ku ce ηe inε dee dee ηa.

¹⁷ Amma ka saabu Ilaađ domi baa do iyi ì jε arui dulum ηa wo, nsei do inɔ akāi ì waa jirima kukɔsi iyi à da nηe si awɔ.

¹⁸ À ya ηe hai si awɔi dulum, nɔ ì baa ì jε arui icε jiida ku ce ηa.

¹⁹ Ñ wa n sɔ ηe ideu ihēi do yaasei kucei inε ηa na gbugbā hai nε nηe. Si bei ì tako ì so ikō ikōi ara nηe ikā ikā ì daa riisi do laalɔ si awɔ bei aru ku ba i ceò laalɔ ηa, nsei ì nε ì so ikōi ara nηe fei i jò ku jε arui icε jiida ku ce ηau ηa ku ba daa nηe ku má.

²⁰ Waati iyi ì waa jε arui dulum ηa, ì ya jilɔ si i kù nε i ce mii iyi Ilaađ wa tɔ ηei.

²¹ Riba yoomai ì ya ba ηa waati beεbe. Riba iyi ì ba ηau wa mu ηe anyɔ nsei, nɔ iri ku kpaε ikui.

²² Amma nsei à ya ηe hai si awɔi dulum ì baa ì jε arui Ilaađ ηa, riba nηei í jε daa iyi í má, iri ku kpaε mɔi í jε kuwεε hai tā.

²³ Ribai dulum nii í jε iku, amma amuai Ilaađi í jε kuwεε iyi ci ya tā na anu akā nwa iyi à ce do Jesu Kirisi Lafēε nwa.

7

Nje ku so í jε nwa yaase

¹ Inε inem ηa, inε iyi ì mà wooda ηa, i kù mà ηa iyi wooda í nε gbugbāi si amanε si waati iyi í wεε si hunde ηηu akā?

² Beεbe mɔi abo à so mɔkɔ í nε ku wa bi mɔkɔε si waati iyi mɔkɔu í wεε. Amma bii mɔkɔu í ku abou í fita hai si woodai nje ku so mbe.

³ Na n̄ɲu, bii m̄əkəu í w̄ɛɛ n̄ə abou í koo í so m̄əkə mmu, abo à ce sakarai aa kpoo. Amma bii m̄əkəɛ í ku, í fita si woodai n̄ɛ ku soui. Waati b̄ɛɛɛ bii í so m̄əkə mmu kù j̄ɛ à ce sakara má.

⁴ B̄ɛɛɛ m̄əi in̄ɛ in̄ɛm ɲa, anu akā n̄ɛ do Kirisi í j̄ə in̄ɛ m̄ə ì ku do n̄ɲu aj̄ə n̄ə ì fita hai si aw̄əi wooda. B̄ɛɛɛ ti in̄ɛ mmui ì j̄ɛ ɲa. Ti in̄ɛ iyi í j̄i hai si baleui ì j̄ɛ ɲa ku ba í so iso iyi í j̄ɛ ti Ilaaḥ ɲa.

⁵ Waati iyi à w̄ɛɛḍ daa nwo nwa ɲa wo, k̄əɗɛ laal̄ə iyi wooda í dede si wa wa ce ic̄ɛ si ik̄əi ara nwa ikā ikā fei n̄ə wa b̄əḍ wa bi iku.

⁶ Amma n̄ɛi, si b̄ɛi à ku si ḡəm̄ɛi wooda, n̄ɲu iyi wa mu wa wo b̄ɛi aru, à fita hai si aw̄əɛ. B̄ɛɛɛ aa ka ȳək̄ə ka cea Ilaaḥ ic̄ɛ do daa tit̄ḥ iyi í j̄ɛ ti Hundee, kaa j̄ɛ do daa nwo iyi í j̄ɛ ti wooda.

Wooda do dulum

⁷ To, b̄ɛirei aa ka f̄ə. Woodau dulum nii? Aawo, kù j̄ɛ b̄ɛɛɛ. Amma na saabui woodau í j̄ə n̄ə mà dulum. Nt̄ə nt̄ə, n̄ kaa n̄ mà mà k̄əɗɛ dulum nii wo bii wooda kù ni n̄ maà n̄ ce k̄əɗɛɛ.

⁸ N̄ə na woodau dulum í ba kp̄āa í b̄im̄ k̄əɗɛ ikā ikā fei, domi bii wooda kù w̄ɛɛ dulum m̄ə kaa w̄ɛɛ.

⁹ Tako waati iyi n̄ kù mà wooda, n̄ w̄ɛɛ wo, amma waati iyi n̄ na n̄ mà wooda, dulum í dedei

¹⁰ n̄ə n̄ ku. B̄ɛɛɛ wooda iyi í n̄ɛ ku j̄ə n̄ n̄ɛ kuw̄ɛɛ, n̄ ba wee ikui í naam wa,

¹¹ domi dulum í ceḍ wooda ic̄ɛ n̄ə í wa inyii it̄im̄ í kpam.

¹² Nt̄ə nt̄ə wooda í má n̄ə ideɛ m̄ə í má, í j̄ɛ dee dee, í n̄ə í s̄la.

¹³ Deb̄ɛi mii j̄iidau í baa í j̄ɛɛm̄ kp̄āai iku? Aawo, kù j̄ɛ b̄ɛɛɛ. Dulum nii í kpam. Mii j̄iidai í so í na í kpam do. N̄ɲui í j̄ə à ȳəə iyi dulum í j̄ɛ mii laal̄ə do nt̄ə n̄ə í gaabu í caa.

In̄ɛ iyi dulum í k̄āmia

¹⁴ Nt̄əi à mà iyi woodai Ilaaḥ ti Hundei, amma amu aman̄ɛi iyi à taa dulum n̄ j̄ɛ aruɛ.

¹⁵ Mii iyi n̄ wa n̄ ce n̄ ci ya n̄ mà yaaseɛ, domi mii iyi n̄ bi, n̄ ci ya n̄ ce n̄ɲu, amma mii iyi n̄ cé, n̄ɲui n̄ ya n̄ ce.

¹⁶ Bii n̄ wa n̄ ce iyi n̄ kù bi, n̄ j̄ɛsi iyi wooda í s̄lai.

¹⁷ Amma bii b̄ɛɛɛɛi, kù j̄ɛ amui n̄ wa n̄ coo má, dulum iyi í wa sim nii wa coo.

¹⁸ N̄ mà s̄āa s̄āa iyi mii j̄iida k̄āma kù wa sim, waat̄ə daam nii n̄ wa n̄ f̄āa, domi waati k̄āma fei id̄əm̄ í ya maa bi j̄iida ku ce, amma kucei n̄ ci ya n̄ ȳək̄ə.

¹⁹ N̄ ci ya n̄ ce j̄iida iyi n̄ bi, í gbe laal̄ə iyi n̄ kù biu.

²⁰ N̄ə bii n̄ wa n̄ ce iyi n̄ kù bi, kù j̄ɛ a ni amui n̄ wa n̄ coo, dulum iyi í wa sim nii wa coo.

²¹ To, n̄ ȳɛ ide ḡə í w̄ɛɛm̄. N̄ɲu wee. Waati iyi n̄ bi j̄iida ku ce fei, laal̄əi í ya maa má sim.

²² Si id̄əm̄ woodai Ilaaḥ ku jirima í d̄ḥ,

²³ amma si kucei ik̄ə ik̄əi aram̄ fei n̄ wa n̄ ȳɛ ide mmu ḡə iyi wa ja do lasabum, n̄ə wa cem arui dulum iyi í wa sim.

²⁴ Ilu in̄ə kuf̄əi n̄ j̄ɛ. Yooi á nyam hai si aw̄əi ara iyi wa b̄əəm̄ ikuu ih̄ɛ.

²⁵ N̄ wa n̄ saabu Ilaaḥ do saabui Jesu Kirisi Laf̄ɛɛ nwa.

B̄ɛɛɛ m̄əi, n̄ j̄ɛ arui woodai Ilaaḥ si id̄əm̄, amma si daam n̄ j̄ɛ arui gbugb̄ai dulum.

8

Kuw̄ɛɛ iyi Hundei Ilaaḥ wa mu nwa

¹ Na n̄ɲu, n̄ɛi Ilaaḥ kaa ȳɛ taalei in̄ɛ ɲa iyi à n̄ɛ anu akā do Jesu Kirisi má.

² Hundei Ilaaḥi í ya j̄ə in̄ɛ ku ba kuw̄ɛɛ na saabui Jesu Kirisi, n̄ə gbugb̄ai Hundeeui í nyam hai si gbugb̄ai dulum do ti iku.

³ Mii iyi woodai Moizi kù ȳək̄ə ku ce si na iyi í j̄ə m̄ənḡəi aman̄ɛ ɲa í j̄ə woodau í kua gbugb̄ā, Ilaaḥ í coo. Dulum iyi í wa si arai aman̄ɛ, í kiit̄ɛ si waati iyi í j̄ə Am̄ai n̄ɲu tak̄əɛ í so ara iyi í j̄ə arai dulum dii aman̄ɛ ɲa, n̄ə í b̄əə wa ku na ku j̄ɛ kuw̄ɛɛ na dulum.

⁴ Ilaaḥ í ce b̄ɛɛɛɛi ku ba is̄ɛɛɛ nwa ku j̄ɛ dee dee si ide iyi woodau wa f̄ə, awa iyi a kù waa n̄ɛ si id̄əɛb̄ii ara nwa, í gbe si id̄əɛb̄ii Hundei Ilaaḥ.

⁵ In̄ɛ ɲa iyi à waa n̄ɛ si id̄əɛb̄ii ara, lasabu n̄ɲa fei si daai arai í ya wa. Amma in̄ɛ ɲa iyi à waa n̄ɛ si id̄əɛb̄ii Hundei Ilaaḥ, lasabu n̄ɲa fei si mii iyi Hundeu í bii í ya wa.

⁶ Ine iyi lasabue fei í wa si idɔɔbii ara, ikui á je iri ku kpæ. Amma ine iyi lasabue í wa si mii iyi Hundei Ilaaɔ í bi, lafɛɛ á ba kuwɛɛ do laakai ku sũ.

⁷ Ine ɲa mɔ iyi à waa too idɔɔbii ara, aɲai à je mbɛɛi Ilaaɔ ɲa. A kù waa jirima woodæ, nɔ a kaa yɔkɔ mɔm.

⁸ Ine ɲa iyi à waa too idɔɔbii ara a kaa yɔkɔ a ce iyi á dɔa Ilaaɔ si.

⁹ Amma inɛ i kù waa too idɔɔbii ara, ì waa ne ɲai bei Hundei í bi, inɛ iyi Hundei Ilaaɔ í wa si ɲɛ. Ine iyi kù ne Hundei Kirisi, lafɛɛ kù je ti Kirisi.

¹⁰ Nɔ bii Kirisi í wa si ɲɛ, baa do iyi ara ɲɛ í ku na dulum fei, hunde ɲɛ á maa wɛɛ domi ì je dee dee si wajui Ilaaɔ ɲa.

¹¹ Ilaaɔi í jì Jesu hai si bale. Nɔ bii Hundei ɲɲu iyi í jì Kirisi hai si balɛu í wa si ɲɛ á na ara iku ɲɛ ɲau mɔ kuwɛɛ na saabu Hundei iyi í wa si ɲɛu.

¹² Na ɲɲu inɛ inɛm ɲa, Ilaaɔi à ne ka saabu, kù je ara hee arau ku tilasi wa ka ceɔ mii iyi í bi.

¹³ Ntɔ ntɔ, bii ì waa ce idɔɔbii ara aa ku ɲa. Amma bii ì jò Hundei Ilaaɔ í sobi ɲɛ í kpaɔ kookoosui arau aa ne kuwɛɛ ɲa,

¹⁴ domi inɛ ɲa iyi Hundei Ilaaɔ wa gbã fei, aɲai à je amai Ilaaɔ ɲa.

¹⁵ Hundei iyi Ilaaɔ í mu ɲɛ kaa ce ɲɛ aru, kaa nɔ ku jò ɲɔ ku mu ɲɛ má, amma Hundeu i ce ɲɛ amai Ilaaɔ ɲa, nɔ do saabuei aa ka yɔkɔ ka kpe Ilaaɔ, ka ni Baaba.

¹⁶ Hundei Ilaaɔ takaɛ wa sɔ hunde nwa iyi à je amai Ilaaɔ ɲa.

¹⁷ To, si bei à je amae ɲa, ɲɲui í jò à ne baa si mii iyi í jile nwa. Aa ka ne ikpɛ do Kirisi ajɔ, domi bii à baa ijuukpæe ku kpɛ, bɛɛɛ mɔi aa ka baa amboeɛ ku kpɛ má.

Amboe iyi á na ku naa

¹⁸ Ñ mà wahalai nsei nwau ihɛ kù je nkãma do amboe iyi Ilaaɔ á na ku nyisi wa.

¹⁹ Baa mii ɲa iyi Ilaaɔ í taka fei à waa degbe ajɔ ɲɲu do saasa, ajɔ si bii Ilaaɔ á jò a ye amboeɛ si amae ɲa,

²⁰ domi mii ɲa iyi í taka fei à dási kpãai nfe ku ce, kù je na idɔɔbii aɲa

taka ɲɲa, Ilaaɔi í coo bɛɛɛ. Do ɲɲu fei, kpãa ku cɔu mɔ í wɛɛ

²¹ iyi Ilaaɔ á ya mii ɲau mɔ ku ba kãma ɲɲa ku maà beje má nɔ a ne ikpɛ si amboei ara ku nei amai Ilaaɔ ɲa.

²² À mà iyi hee nsei mii ɲa iyi Ilaaɔ í taka fei à waa kakaai bei inaabo iyi wa kakaa do ara kuroi kubí.

²³ Nɔ iyi í re mɔm, baa awa iyi Ilaaɔ í mu nwa Hundei bei fia kaazigi, à waa kakaa si idɔ nwa à waa degbeɔ Ilaaɔ ku nyisi iyi à je amae ɲa ntɔ ntɔ nɔ ku faaba ara nwa.

²⁴ Faabau í je tu wa, amma si kpãae ku cɔi à wa si titã. Bii à ye mii iyi à waa degbe, kudegbe kù wɛɛ má. Mii iyi amane wa ye á maa cɔ kpãae má?

²⁵ Amma bii à waa cɔ kpãai mii go iyi a kù waa ye, aa ka maa degbeɛi do temua.

²⁶ Bɛɛɛ mɔi Hundei Ilaaɔ í ya maa sobi wa si gbugbã hai ne nwa, domi a ci ya ka mà mii iyi í sãa ka tɔɔ. Amma Hundeu takaɛi í ya tɔɔ Ilaaɔ na iri nwa do ide iyi í re ide ku fɔi amane ɲa.

²⁷ Nɔ Ilaaɔ, ɲɲu iyi wa ye idɔi amane ɲa í mà mii iyi Hundeu wa lasabu, domi do idɔɔbiɛi Hundeu wa tɔɔɛ na irii inɛ ɲa iyi à je tɛɛ.

²⁸ Nɔ iyi í re mɔm, à mà sãa sãa, inɛ ɲa iyi à bi Ilaaɔ, aɲa iyi í kpe si idɔɔbiɛ à je tɛɛ, Ilaaɔ wa ce ice si mii iyi í ba ɲa fei ku ba ku ce ɲɲa jiida.

²⁹ Ntɔ ntɔ, inɛ ɲa iyi Ilaaɔ í cica hai tako, aɲai í jile ku ba ajɔ Amaɛ. Si bɛɛɛ Amaɛui á je yemmai ifɔ nkpɔ nkpɔ.

³⁰ Ine ɲa iyi í cica í jileu, ɲɲui í kpe ɲa. Ine ɲa iyi í kpeu í ce ɲa dee dee. Ine ɲa iyi í ce dee deeu í ce ɲɲa ikpɛi amboeɛ.

Kulai kubii Ilaaɔ

³¹ Debei beirei aa ka fɔ má. Bii Ilaaɔ í je tu wa, yooi á yɔkɔ ku je mbɛɛ nwa.

³² Ilaaɔ kù kɔɔ amai ɲɲu takaɛ, amma í jò à daa inɛ ɲa si awɔ à kpaa na irii awa fei. ɲɲu iyi í na wa amaeu bɛɛɛ, beirei á ce iyi kù mu nwa mii iyi í gbe fei.

³³ Ine ɲa iyi Ilaaɔ í cica, yooi á yɔkɔ ku má ɲa dulum má. Kù wɛɛ, domi Ilaaɔi í ce ɲa dee dee.

³⁴To, yooi á yǎkǎ ku ye taale n̄a. Kù wεε, domi Jesu Kirisi í ku, nǎ iyi í re mǎm í jǐ hai si balé má, í wa awǎ n̄jei Ilaaǎ. Í nǎ wa tǎo Ilaaǎ na iri nwa.

³⁵Yooi á yǎkǎ ku fεεfε wa do kubii Kirisi. Tǎnya? Mà wahala. Mà ijuukpǎ. Mà ari. Mà are. Mà mbirisi. Mà igũ.

³⁶Ntǎ ntǎ, Lafεε, na iriei à ya ka wa si anui iku alèò daako.

À waa cǎ wa bei angudǎ n̄a iyi à waa bǎ ku saka,

si bei kukǎi idei Ilaaǎ í fǎ.

³⁷Amma si mii n̄au ihε fei à je igũ mam mam na saabui Kirisi iyi í bi wa,

³⁸domi n̄ mà kam kam, nkǎma kù wεε iyi á yǎkǎ ku fεεfε wa do kubie. Baa iku kaa yǎkǎ, wala kuwεε, do amaleka n̄a, do yiikoi lele n̄a. Mii iyi í ba wa n̄nyi hee do iyi á na ku ba wa ala fei, kǎma n̄na kaa yǎkǎ.

³⁹Mii n̄a iyi à wa lele do iyi à wa ile hee do mii iyi à taka fei, nkǎma kaa yǎkǎ ku fεεfε wa do kubi iyi Ilaaǎ í nyisi wa si Jesu Kirisi Lafεε nwa.

9

Ilaaǎ do inei Izireli n̄a

¹Ntǎi n̄ wa n fǎ, amu inei Kirisi, n kaa n sǎ ibo. Idǎm do Hundei Ilaaǎ à jesi iyi ntǎi.

²Inǎm í fǎ ntǎ ntǎ na Zuifu kpaasi n̄a nǎ n̄ ya n maa n ce araare n̄na waati kǎma fei.

³An jesi Ilaaǎ ku ceekpem nǎ ku fεεfεem do Kirisi ku ba inε n̄a iyi à je dimim a ba faaba.

⁴Añai à je inei Izireli n̄a, inε n̄a iyi Ilaaǎ í cica a je tεε bei amaε n̄a, nǎ í nyisi n̄a amboεε. Do añai í ðǐ akabuue n̄a, nǎ í na n̄a wooda do kpǎaε ku tǎo, do idei kuwǎε.

⁵Bala n̄na n̄ai à je inei Ilaaǎ n̄a. Si dimi n̄nai Kirisi í fita bei amanε n̄nu iyi í re mii fei. N̄nu í je Ilaaǎ, n̄nu iyi í jǎ ka maa saabui hee do ajǎ fei. Ami.

⁶Kù je n̄ wa n ni ide iyi Ilaaǎ í wǎu í je ngbe, amma kù je inε n̄a iyi à bí si dimii inei Izireli n̄au feii à je inei Izireli do ntǎ.

⁷Kù nǎ kù je inε n̄a iyi à bí si dimii Aburahamu feii à je tǎkuε n̄a do ntǎ,

domi Ilaaǎ í sǎ Aburahamu í ni, dimii amai Izaaki n̄ai aa je tǎkuε n̄a.

⁸Waatǎ kù je amai Aburahamu n̄a feii à je amai Ilaaǎ n̄a, í gbe amu n̄a n̄a iyi Ilaaǎ í cea kuwǎε n̄au, aña akǎ.

⁹Ide iyi Ilaaǎ í wǎò Aburahamu wee, í ni, adǎ gǎ suku be iyi ihε an nyi wa má, hee waati beεbe Sara á bí ama inemǎkǎ.

¹⁰Kù je iyi be n̄nu akǎ, amai Rebeka minji n̄au fei sika n̄ai. Baa n̄nai í je bala nwa Izaaki.

¹¹⁻¹²Amma do n̄nu fei, hee Rebeka ku maa bí n̄a, si waati iyi a kù ce jiida gǎ titǎ hee má je laalǎ, Ilaaǎ í sǎ Rebeka í ni, inε sintei á ya sǎa inε ankǎanyiu iri ile. Í fǎ beεbei ku ba ku nyisi iyi n̄nu í ya cica inε n̄ai bei n̄nu takai n̄nu í bi, nǎ í kpe n̄a si bei n̄nu takae í jile, kù je na kuce n̄na.

¹³Tiai idei Ilaaǎ í fǎ má í ni, Ilaaǎ í ni, n̄ bi Zakǎbu nǎ n̄ cé Ezau.

¹⁴Debei, beirei aa ka fǎ nsei. Ilaaǎ kù je dee deei? Aawo, kù je beεbe,

¹⁵domi í sǎ Moizi í ni, inε iyi n̄ bii an cea didǎ, nǎ inε iyi n̄ bii an ce araareε.

¹⁶Na n̄nu, kù je na idǎbii inε gǎ, kù nǎ kù je na kookaai inε gǎ, amma na araarei Ilaaǎi.

¹⁷Beεbei kukǎi idei Ilaaǎ wa fǎ idei Faraǎ, n̄nu iyi Ilaaǎ í le idǎε í ni n̄ kǎ n ceε ilaalui ku ba inε n̄a a ye gbugbǎm sie, nǎ inei andunya fei ku gbǎ irim.

¹⁸Beεbei Ilaaǎ í ya ce araarei inε iyi í bi, nǎ ku le idǎi inε mǎ iyi í bi.

¹⁹Bii beεbei, inε gǎ á yǎkǎ ku sǎm ku ni, Ilaaǎ kù ne kpǎa ku ye taalei amanε n̄a má, domi inε kǎma kaa yǎkǎ ku dede si mii iyi í jile.

²⁰Awǎ iyi ò waa fǎ beεbe, yooi ò je i bei i kakǎo Ilaaǎ. Caka á yǎkǎ ku bee woo ma ku ni, na mii í ce ò mam be ihε?

²¹Kù je woo ma cakai á ceò ama bei í bi ba. Si ama akǎu be kaa yǎkǎ ku ce caji iyi à ya maa ceò icε waati kǎma fei do caka iyi í ne beεεε í re ba.

²²To, yaaseu be wa nyisi mii iyi Ilaaǎ í ce. Í bi ku nyisi inε gǎ n̄a idǎkǎ n̄laε do gbugbǎε. Amma í temuai titǎ do inε n̄a iyi idǎε í kǎ siu, aña iyi à ye bei caka n̄a iyi aa nyǎu.

²³ Amma í bi ku nyisi inε gɔ ɲa mɔ bei amboeε í la í to. Anjai í ce araare ɲɲa nɔ́ í ce sɔ́lu ɲɲa hai ku kpe a ne ikpɛ́ si amboeε.

²⁴ Inε ɲau awai. Si inɔ́ nwa Zuifu ɲa do hai je Zuifu ɲa à wasi. Ilaaɔ́ í kpe awa fei.

²⁵ Bεεbei walii Ozee í fɔ́ si tiaε í ni, Ilaaɔ́ í ni, Inε ɲa iyi a kù je tom wo, nsei an kpe ɲa inεm.

Dimi ɲa iyi n kù bi wo, nsei an kpe ɲa baakɔ́m ɲa.

²⁶ Nɔ́ tengi bii ñ sɔ́ ɲa wo ñ ni, i kù je inεm ɲa,

Be mɔ́i an kpe ɲa má amam ɲa, amu iyi ñ je irii kuwεε.

²⁷ Nɔ́i walii Ezai í fɔ́ ide hee lele na irii inεi Izireli ɲa í ni, baa bii inεi Izireli ɲau à kpɔ́ bei sáai acíi ido, inε mbɔ́i á ba faaba.

²⁸ Ide iyi Ilaaɔ́ í fɔ́u á kɔ́i mam mam si andunyaɔ́, nɔ́ kaa kpe mɔ́m.

²⁹ Í ye mbe bei walii Ezai í tako í fɔ́u iyi í ni,

Bii Aɔ́ Lafɛε, ilu gbugbá fei kù jò nwa fiti mbɔ́i amanε ɲa wo ni,

Awa fei aa ka kui wo bei inεi Sodomu ɲa,

Do inεi Gɔ́mɔ́ ɲa.

Inei Izireli ɲa do laabaau jiiida

³⁰ Debei, beirei aa ka fɔ́. Bei aa ka fɔ́ wee, dimi mmu ɲa iyi a kù waa de à je dee dee si wajui Ilaaɔ́ wo, nsei à je dee dee na saabui naane ku dasi ɲɲa.

³¹ Amma inεi Izireli ɲa iyi à waa de aɲa a too wooda ku ba aɲa a je dee dee si wajui Ilaaɔ́, kù ce.

³² Na mii. Si na iyi í jò inεi Izireli ɲa a kù dedεε do naane ku dasi, í gbe do ice ɲɲa. À koose si kuta iyi í ya jò inε ɲa a kooseu.

³³ Idei kukɔ́u wa fáa í ni, Wee ñ wa n jile inε gɔ́ Siɔ́o iyi í ye bei kuta bi ku koose.

Nɲui á jò inε gɔ́ ɲa a cuku, Amma inε iyi í dasie naane kaa ye anyɔ́.

10

¹ Inε inεm ɲa, iyi ñ bi si idɔ́m fei do iyi ñ wa n tɔ́o Ilaaɔ́, ɲɲui í je dimim ɲa a ba faaba.

² Ntɔ́ ntɔ́, an yɔ́kɔ́ n fɔ́ na iri ɲɲa n ni à waa cea Ilaaɔ́ ice do himma, amma a kù ne kumà.

³ A kù mà bei Ilaaɔ́ í ya ceò inε dee dee, ɲɲui í jò à de kpáa ɲɲa bei aa ce a jeò dee dee, nɔ́ a kù waa too si kpáa iyi Ilaaɔ́ í jile.

⁴ Kpáa iyi Ilaaɔ́ í jileui í je Kirisi iyi í na í kpa irii woodai Moizi nɔ́ inε iyi í dasie naaneu fei á je dee dee si wajui Ilaaɔ́.

Faabau í je ti inε ɲa iyi à dasi Lafɛε naane fei

⁵ Ide iyi Moizi í kɔ́ si yaase bei inε á jeò dee dee si wajui Ilaaɔ́ si wooda ku jirima wee. Inε iyi wa jirima wooda ɲau fei, si ɲɲui á ba kuwεε.

⁶ Amma ide iyi à kɔ́ si yaase bei amanε á jeò dee dee na naane ku dasi wee. Maà ti i fɔ́ si idɔ́e i ni, yooi á bɔ́ lelei Aɔ́. Bii ñ waa fɔ́ bεεbe, í ye bei ñ waa de Kirisi ku kita wai.

⁷ Nɔ́ i maà ti i fɔ́ i ni, yooi á lɔ́ lelei ile. Bii ñ waa fɔ́ bεεbe, í ye bei ñ waa de ku dede Kirisi hai si bale mái.

⁸ Debei, beirei ideu wa fɔ́. Bei wa fɔ́ wee. Ide iyi ñ waa dedεu kù jiiε, í wa si gelee mɔ́m do si idɔ́e. Ideu ɲɲui í je idei naane ku dasi iyi à waa waazo, iyi í ni,

⁹ bii ñ fɔ́ do gelee ñ ni Jesui í je Lafɛε, nɔ́ ñ dasi naane si idɔ́e iyi Ilaaɔ́ í dedεe hai si bale, aa ba faaba,

¹⁰ domi do idɔ́i amanε í ya dasiò naane ku ba ku je dee dee si wajui Ilaaɔ́, nɔ́ do gele mɔ́i í ya fɔ́ò ide ku ba ku baò faaba.

¹¹ Tiai idei Ilaaɔ́ í nɔ́ í fɔ́ í ni, inε iyi í dasie naane fei kaa ye anyɔ́.

¹² Bεεbei inε gɔ́ kù je iká, hai Zuifu ɲa hee ku bɔ́ do dimi mmu ɲa fei. Anja fei Lafɛε akáí à ne. Amanie mɔ́ í je ti inε ɲa iyi à waa tɔ́e fei.

¹³ Debei inε iyi wa tɔ́o Aɔ́ Lafɛε fei á ba faaba, si bei idei Ilaaɔ́ í fɔ́.

¹⁴ Nɔ́ beirei inε ɲa aa ce a tɔ́e bii a kù dasie naane. Mà beirei aa ce a dasie naane bii a kù gbɔ́ ideε. Nɔ́ beirei aa ce a gbɔ́ ideε bii inε gɔ́ kù ce waazoi ideu.

¹⁵ Nɔ́ beirei aa ce a ce waazoi ideu bii kù je inε gɔ́i í be ɲa. Kukɔ́i idei Ilaaɔ́ wa fɔ́ í ni, inɔ́ didɔ́ nlaí kunaai inε ɲa iyi à dabii à waa sisi laabaau jiidau.

16 Amma kù je inε feii í jesi ideii laabaau jiidau. Bεεbei walii Ezai mǎ í fǎ í ni, Lafēε, yoo ηai à dasi waazo nwau naane.

17 Bεεbe mǎi naane ku dasi wa naai hai si ide iyi inε wa gbǎ. Nǎ ide iyi à waa gbǎu ideii Kirisii.

18 Amma ñ wa n beei, Zuifu ηa a kù gbǎ ideui? À gbǎǎ, domi à kǎǎ à ni, Woo ce waazo ηau à dabii si andunya fei

Nǎ inε fei í gbǎ ide ηa.

19 To, ñ wa n bee mǎ, inεi Izireli ηa a kù gbǎ yaasei ideu ba. À gbǎǎ, si bei Moizi í tako í kǎ na iri ηa í ni,

Ilaaǎ í ni,

An dede igu ηε do dimi gǎ iyi a kù waa saalu bei dimi,

Nǎ n dede idǎkǎ ηε do dimi hai ne bisi.

20 Ezai mǎ í kǎ do wǎkǎ í ni, Ilaaǎ í ni, Inε ηa iyi a kù waa dedεem ηai à yem, Nǎ ñ nyisi ηa aram, kù nǎ kù je aηai à tǎm.

21 Amma si gǎmei irii inεi Izireli ηa í kǎ í ni, Ilaaǎ í ni, hai daakǎi ñ to awǎ bi hai gbǎ ide ilu ití ku yika ηa.

11

Ilaaǎ kù kǎsi inεi Izireli ηa

1 Debei ñ wa n beei, Ilaaǎ í kǎsi inεε ηai? Aawo, kù je bεεbe, domi amu takam inεi Izirelii ñ wa n je, ñ je tǎkui Aburahamu si dimii Benzamεε.

2 Ilaaǎ kù kǎsi inεε ηa iyi í tako í cica hai kukpeu. Mà i kù mà ηa bei kukǎi ideii Ilaaǎ í fǎ ηa si waati iyi Elii í bǎǎ taalei inεi Izireli ηa bi Ilaaǎ í ni,

3 Lafēε, inε ηau à kpa waliiε ηa nǎ à kεkε bi kuweεε ηa. Amu akǎi ñ gbe iyi ñ wa n jirimεε, à nǎ à waa de hundem ku nya.

4 Amma Ilaaǎ í jεaa í ni, ñ ne amane dubu mεεje mǎ iyi a kù gule si wajui iwē iyi à ya kpe Baali.

5 Bεεbe mǎi, baa nsei inεi Izireli mbǎ ηa à waa jirima Ilaaǎ, aηa iyi í cica na didǎεu.

6 Í cica ηai na didǎε, kù je na icε. Bii í je do icεui, didǎu kù je didǎ mǎ.

7 Ntǎ ntǎ beirei í ce. Inεi Izireli ηa a kù ba mii iyi à waa de. Si inǎ ηa inε

ηa iyi Ilaaǎ í cicai à baa. Inε ηa iyi à gbe à lele idǎ ηa.

8 Na irii ηηai kukǎi ideii Ilaaǎ í ni, Ilaaǎ í da ηηa si sisi njoo si idǎ.

Nǎ í mu ηηa iju iyi a kaa yǎkǎ a yεǎ ilu. Nǎ í mu ηηa ití iyi a kaa yǎkǎ a gbǎǎ ide hee do nnyi fei.

9 Nǎ Davidi mǎ í ni,

Jingau ηηa ku je ηηa cεkǎm do taaǎ,

Nǎ ku nyi ku je ηηa bi ku koose mǎ

Ku ba a koo a ba ijuukpǎ.

10 Jǎ ilu kuku ku wa si iju ηηa a maǎ yε ilu.

Nǎ i jǎ a ya bate a maa ceǎ icε do ajǎ fei.

11 Nǎi í jǎ ñ wa n bee, si waati iyi inεi Izireli ηa à koose, à cukui hee do ajǎ fei? Aawo, kù je bεεbe. Amma na kucuku ηηai í jǎ dimi mmu ηau mǎ à baǎ faaba ku ba igu ηηa ku dede si ηa.

12 Debei, si bei kucukui inεi Izireli ηa í jǎ hai je Zuifu ηa à ba amanii Hunde, nǎ kukayei inεi Izireli ηa í kǎǎsi amanii dimi mmu ηa, zaka beirei amanii dimi mmu ηau á la ku to waati iyi inεi Izireli ηa fei aa na a ba kpǎai faaba.

Dimi mmu ηa à ba faaba

13 Inε dimi mmu ηau be, inεi ñ wa n ba ide ku fǎ, amu iyi ñ je woo be bi tu ηε. Ñ ya n maa ne inǎ didǎi do icεm iyi ñ wa n ce.

14 Si icεu bei ñ wa n de kpǎa n dedeǎ igui dimim ηa, ku ba inε gǎ ηηa ηa a ba faaba.

15 Ilaaǎ í jǎ hai je Zuifu ηa à dǎ do ηηu si waati iyi í jǎ Zuifu ηa titǎ. Debei, beirei á yε si waati iyi á gba ηa mǎ. Nηu bei á jǎ aηa iyi à ku wo a baa si kuwεε.

16 Si iyafǎi pēε iyi à kpo, bii pēε sinte iyi à ceu í je ti Ilaaǎ, debei pēεu fei ti Ilaaǎi. Bεεbe mǎi bii icǎi jǎi í je ti Ilaaǎ, do amaawǎε ηa fei ti Ilaaǎi.

17 Amma nsei à cafe amaawǎ gǎ ηa hai si jǎi ndii olivi, nǎ inε iyi ñ je amaawǎi jǎi ndii sako, inεi à sǎsi agbe ηηa. Nsei wee, inε mǎ ñ waa ba inyi iyi wa naa si amaawǎ ηau hai si icǎu.

18 Na ηηu, i maǎ tǎǎ fufu ηa si amaawǎ ηa iyi à cafeu. Beirei aa ce í tǎǎ fufu ηa. Í jǎ i mà ηa iyi kù je inεi ñ waa mu icǎu, icǎu njei wa mu ηε.

19 Ine akã nɛ ɔ́ ni, à cafe amaawɔ ɲau bei ku ba a sãsim si agbe ɲa.

20 Ntɔi, à da ɲai na naane hai dasi ɲa, nɔ awɔ mɔ̀ i wa agbeu bei na naane ku dasiɛ. Maà tɔ̀ fufu, amma ce njo,

21 domi bii Ilaaɔ̀ kù jò amaawɔ sinte ɲau, á na ku jò awɔ mɔ̀?

22 Debei, cɔ̀ jiida ku jei Ilaaɔ̀ do kugaabuɛ. Í gaabu si ine ɲa iyi à cuku, amma í je ine jiida bi tɛɛ. Awɔ de leeki dim dim si jiida ku jɛɛ. Bii kù je beɛbe aa da awɔ takae.

23 Bii aɲa mɔ̀ a kù mɔ̀si idɔ̀ ku lele ɲa, Ilaaɔ̀ á sindo ɲa si agbe bii à wau wo, domi á yɔ̀kɔ̀ ku sindo ɲa si agbe ɲa má.

24 Bii Ilaaɔ̀ í daɛ wa hai si jii ndii olivii sako nɔ̀ í másiɛ si jii ndii olivi iyi à waa logooa iyi kù je icuɛ, debei, kaa gaabu aa ku sindo amaawɔ̀u si jii ndii ɲu takae.

Inei Izireli ɲa aa ba faaba

25 Ine inɛm ɲa, n kù bi asiii ideu ihɛ ku manji nɛ hee ku jò i maa cɔ̀ ara nɛ ilu bisii ɲa. Asiiu wee. Idɔ̀i inei Izireli fiti mbɔ̀ ɲau í lei titã hee kukpɔ̀i dimi mmu ɲa iyi aa ba faabau ku kɔ̀.

26 Si beɛbe, inei Izireli ɲau fei aa ba faabau, si bei à kɔ̀ à ni, Ilaaɔ̀ í ni, Woo Faabau á naai hai Siɔ̀, Nɔ̀ ku nya lasabu hai mà beɛɛm hai si dimii Zakɔ̀bu.

27 Iyi ihɛi í je akabuu iyi an dɛ̀ do aɲa si waati iyi an kpa ideii dulum du ɲa.

28 Si tuubai laabaau jiidau Zuifu ɲa à je mbɛi Ilaaɔ̀, nɔ̀ ɲu bei í baa í je aranfaanii inɛ, amma si tuubai kucica, à je ine ɲa iyi Ilaaɔ̀ í bi hee nsei na bala ɲa ɲa.

29 Ilaaɔ̀ í bi ɲa hee nsei domi ci ya ce mua ngba nɔ̀ ci ya sinda idɔ̀ hai si ine ɲa iyi í kpe.

30 Tako wo ì donda Ilaaɔ̀ ɲa, amma nsei Ilaaɔ̀ í too si ide hai gbɔ̀i Zuifu ɲau í ceò araare nɛ.

31 Nsei si bei Ilaaɔ̀ í ce nɛ didɔ̀ na saabui ide hai gbɔ̀ ɲau, beɛbe mɔ̀i á too si araare iyi í nyisi nɛ ku ba ku ce araare aɲa mɔ̀.

32 Ntɔ̀ ntɔ̀, Ilaaɔ̀ í jò ine fei í baa í je arui ide hai gbɔ̀, ku ba ku ce araare ine fei.

Kulai Ilaaɔ̀

33 Irei ì gbɔ̀ bei amanii Ilaaɔ̀ do bisie do kumàɛ í la í to. Ine ɔ̀ kaa yɔ̀kɔ̀ ku mà yaasei lasabuɛ. Ine ɔ̀ mɔ̀ kù nɔ̀ kù wɛɛ iyi á mà kpãae sãa sãa.

34 Beɛbei kukɔ̀i ideii Ilaaɔ̀ í ni, Yooi í mà lasabui Aɔ̀ Lafɛɛ. Mà yooi í muaa bisii aɲɔ̀ ɔ̀.

35 Yooi í tako í muaa ngɔ̀ɔ̀ ku bei ku maa degbe ku sãa ɲu gbese.

36 Ilaaɔ̀i í je irii mii fei, hai bi tɛi fei ndɛɛ wa naa. Nɔ̀ mii fei í wɛi na iriɛ. Amboe ku je tɛɛ hai nsei hee do aɲɔ̀ fei. Ami.

12

Kuwɛ titɔ̀ iyi í wɛɛ na irii Ilaaɔ̀

1 Na ɲu inɛ ɲa, ñ wa n tɔ̀ ɲe na saabui araare iyi Ilaaɔ̀ í ce nɛ, i na Ilaaɔ̀ ara nɛ. I jò kuwɛ nɛ ku jɛaa bei kuwɛ ɔ̀ iyi í má nɔ̀ í sɛaa si. Do yaase beɛbei í sɛa i ya tɔ̀ Ilaaɔ̀ ɲa.

2 I maà ya ce kucei inei andunya ɲa, amma i jò Ilaaɔ̀ ku mu nɛ lasabu titɔ̀ iyi á kpaasiò kuwɛ nɛ, ku ba i mà iyi í je idɔ̀bii Ilaaɔ̀ ɲa. Idɔ̀biɛu wee, iyi í je jiida, iyi í dɔ̀ do iyi í kɔ̀ mam mam.

3 Na didɔ̀ iyi Ilaaɔ̀ í muum, ñ wa n sɔ̀ inɛ fei, i maà jile ara nɛ tengi bii i kù to ɲa, amma ine fei ku jile araɛ si zaka bei Ilaaɔ̀ í muaa naane.

4 Si ara akã ikɔ̀ ikã ikã í wa si nɔ̀ aɲa fei do ice ɲai.

5 Beɛbe mɔ̀i, baa bii awa à kpɔ̀ à je ara akã si Kirisi nɔ̀ à dɛ̀ si njei bei ikɔ̀ ikã ikã arau.

6 Beɛbe mɔ̀i à nɛ amua ikã ikã iyi Ilaaɔ̀ í ce nwa si didɔ̀ɛ. Ine iyi í nɛ amuai ide iyi wa naa hai bi Ilaaɔ̀ ku sɔ̀ ine ɲa, ku ceò ice si bei naane ku dasiɛ í to.

7 Ine iyi í nɛ amuai ku cea ine ɲa ice si igbeu, ku coo. Ine iyi í nɛ amuai ine ɲa ku kɔ̀ si ideii Ilaaɔ̀ ku kɔ̀ ɲa si.

8 Ine mɔ̀ iyi í nɛ amuai ine ɲa ku mua gbugbã ku coo. Ine mɔ̀ iyi í ya yɔ̀kɔ̀ ku ce amua ku coo do inɔ̀ akã. Ine ngbo ku ce ice do himma. Ine iyi í nɛ amuai ilu are ɲa ku sobi ku coo do inɔ̀ didɔ̀.

⁹ I maà jò kubi nɛ ku je do muafiti. I saa laalɔ nɔ i leeki si jiida ku ce dim dim ɲa.

¹⁰ I bi nje ɲa, i ce kookaai i ya màò bɛɛɛi nje ɲa.

¹¹ I maà jò himma nɛ ku kaye, amma i ya maa cea Aã Lafɛɛ ice ɲa, nɔ i jò Hundee ku maa ce ice si ɲe.

¹² I wɛɛò inɔ didɔ ɲa na kpãa ku cɔu. I temua si wahala ɲa. I maà ya gbɛɛji do kutɔɔ ɲa.

¹³ I ya sobi ine ɲa iyi à je ti Ilaaã si bukaatai mii iyi à bi. Nɔ i ya yaaɛ ine njoo ɲa.

¹⁴ I ya weea ine ɲa iyi à waa kpã ɲe iju. I wee ɲa ɲa, i maà ceekpe ɲa.

¹⁵ Ine ɲa iyi à wa si inɔ didɔ i ba ɲa inɔ didɔ ku kpɛ, ine ɲa mɔ iyi à waa kpata i ba ɲa ku kpata ɲa.

¹⁶ I ya nɛ anu akã ɲa, i maà jò lasabui ara ku so ku wa si ɲe, amma i ya kaye ara nɛ ɲa. I maà ya jile ara nɛ ilu bisi ɲa.

¹⁷ I maà ya sãa ine gɔ laalɔ ɲa. I ya maa de i ce iyi í je jiida si gãmei ine fei ɲa.

¹⁸ Bii í je á ce i ce kookaai baa yooma fei i jò inɛò ine fei i ya dɔ ɲa.

¹⁹ Inɛ kpaasim ɲa i maà ya de i sãa nje gbesei laalɔ ɲa, amma i ya jò Ilaaã ku sã nɛ gbesei idɔɔkɔ, domi à kɔɔ à ni, Aã Lafɛɛ í ni,

Amui an sã gbesei idɔɔkɔ.

²⁰ Nɔ à kɔɔ má à ni,

Bii ari wa kpa mbɛɛɛ, náa ije ku je.

Bii agbe wa kpa, muaa inyi ku mɔ,

Domi bii ì waa cea bɛɛɛ, í ye bei ina nyenyeyi ì waa koaa si iri.

²¹ Maà jò laalɔ ku kãmiaɛ, amma jò i kãmiaɛ do jiida ku ceɛ.

13

Ka jirima ilaalui ile nwa ɲa

¹ Ine fei ku jirima ilaalui ileɛ, domi ilaaluu kãma kù wɛɛ iyi kù je do kumàsii Ilaaã. Ilaalu ɲa iyi à wɛɛ fei Ilaaã í jile ɲa.

² Na nɲu, bii ine í donda ide i laalu, ide iyi Ilaaã í jilei í kɔsi. Nɔ ine ɲa iyi à waa kɔ ide dimi bɛɛɛ, à waa dɛdɛa ara nɲa taalei.

³ Ntɔ ntɔ, woo ce jiida ɲa a kù nɛ zigiiida do ine ɲa iyi à waa mu ileu, í gbe woo ce laalɔ ɲa. Bii i kù bi njo ku muɛ si gãmei ilaaluu ɲau, ce jiidaɛ, aa nɛ sie inɔ didɔ.

⁴ Ilaalu ɲa à waa ce icei Ilaaã na aranfãani nɛ. Amma bii ì waa ce laalɔɛ ɲa, i ce njo nɲa, domi a kù waa mu taakuba si ngbe. Anɲa mɔ woo ce icei Ilaaã ɲai ku ba a sã gbesei idɔɔkɔi Ilaaã nɔ a kpã ine ɲa iyi à waa ce laalɔ iju.

⁵ Na nɲu, ì nɛ i sũ nɲa iri ile ɲai, nɔ kù je si na iyi í jò ì waa ce njo ijuukpã nɲu akã ɲa, amma ku ba idɔ nɛ ku maà ye taale nɲei.

⁶ Nɲui í nɔ í jò ì waa sã fia i lempoo má ɲa, domi ine ɲa iyi à waa mu ileu anɲa mɔ woo ce icei Ilaaã ɲai nɔ à na ara nɲai mam mam.

⁷ I sãa ine fei iyi ì nɛ i sã ɲa. Ine ɲa iyi ì nɛ i sã lempoo i sã nɲa ɲa. Ine iyi ì nɛ i sã fia duani i sã lafɛɛ. Ine iyi ì nɛ i jirima fei i jirima lafɛɛ ɲa. Ine iyi ì nɛ i mà bɛɛɛɛ, í mà ɲa.

Ka bi nje

⁸ I maà ya mu gbesei ine gɔ. Gbesei mii akã í nɛ ku wa si anini nwa, nɲui í je kubi, domi ine iyi í bi ine ɲa wa kɔ wooda feii.

⁹ Ntɔ ntɔ, wooda ɲau ihɛ iyi í ni, i maà ce sakara, nɔ i maà kpa ine, nɔ i maà ce ile, nɔ i maà ce bine, do wooda ikã ikã iyi í gbe fei aa yɔkɔ a tɔtɔ ɲa si wooda akã. Wooda akãu wee, bi ine mmu bei ì bi araɛ.

¹⁰ Bii kubi í wa si gãme nɛ i kaa yɔkɔ i cea nje laalɔ ɲa. Na nɲu, bii ì bi nje ì waa jirima wooda ɲau fei ɲai.

Ka tã sɔlu ka maa degbeò kunyii Kirisi wa

¹¹ Í sãa i ce bɛɛɛ ɲa, domi ì mà ɲa si waati bii à wa nsei. Í to i jĩ hai si iri njoo ɲa, domi waati iyi Lafɛɛ á faaba wa mam mam í maai wa nsei í re waati iyi à sinti dasi naane.

¹² Idũ í dũ wa koo, nɔ amɛɛjumá í maai wa. Na nɲu, ka jò icei ilu kuku ku ce, nɔ ka so jĩnei igũ iyi á jò ka jabu si inya kumá.

¹³ I jò ka ne dee dee awa iyi à je inei inya kumá ña. Ka maà jò ije ku bi nwa do atē ku mō nwa ku la ku caa, ka maà ne adēi abo do daa bēetēke ku ce, nō ka jò ija do igu.

¹⁴ Amma i so daa titōi Jesu Kirisi Lafēe nwa, nō i maà jò daai inje taka nje ku maa neò ñe i maa ceò bine má ña.

14

Maà ye taalei kpaasi woo dasi Jesu naane

¹ I gba inε iyi naane ku dasie kù ne gbugbā, nō i maà ya ye taalei ide iyi wa lasabu.

² Inε ihē wa tamaa si iyi nñu á yōkō ku je ije fei. Inε ihō mō iyi kù ne gbugbā si naane ku dasie, ci ya ño ña.

³ Inε iyi wa je mii iyi í ba fei ku maà donda inε iyi ci ya je mii fei, nō inε mō iyi ci ya je mii iyi í ba fei, ku maà ye taalei inε nje iyi wa je mii fei, domi Ilaaōi í gba lafēe.

⁴ Beirei awō ì ye ì bei ì waa kiitiò amaacei inε mmu gō. Bii wa leekí si icεε walakō bii í nō í fūsi awō mōi ide i irii lafēei. Amma á maa leekii domi Aō Lafēe í ne gbugbā ku muua gbugbā.

⁵ Inε gō ña à ya tamaa bei ajō gō ña à re nje do bērei, nō inε gō ña mō à ya maa tamaa mà iju iyi í má fei akāi. Si ide ñau ihē í sía inε fei ku mu iyi í je lasabui idōe dim dim.

⁶ Inε iyi wa tamaa ajō gō ña à re nje do bēre, wa cooi na Aō Lafēe. Inε iyi wa je ije iyi í ba fei, na irii Aō Lafēei wa jō, domi í ya saabu Ilaaōi titā na ijeu. Inε mō iyi kù waa je mii fei, na irii Ilaaōi kù waa je, í nō wa saabu.

⁷ Kuwēi inε kāma nwa kù je ti nñu akā, bēbe mōi do ikuε.

⁸ Ntō ntō, bii à wεε, à wēi na irii Lafēe, bii à nō à ku mōi, na irii Lafēei à ku. Na nñu, bii à waa wεε walakō bii à ku, ti Lafēei à je,

⁹ domi Kirisi í ku nō í dede hai si bale má ku ba ku je Lafēei inε ña iyi à ku do inε ña iyi à wεε.

¹⁰ To, bii bēbei, na mii í ce awō ì waa ye taalei kpaasie. Mà na mii í ce ì waa donda kpaasie. Awa feii aa ka leekí ajō akā si wajui Ilaaō ku kiiti nwa.

¹¹ Ajō nñui kukoi idei Ilaaōu ihē á kō tengi bii í ni,

Aō Lafēe í ni,

Amui ñ je kuwεε, inε fei á na ku gule si wajum.

Nō inε fei ku saabum do gelee.

¹² Bēbe mōi awa fei aa ka fō tu wa si wajui Ilaaō.

Maà ce ngōgō iyi à dasi kpaasie kurara

¹³ Na nñu, i maà ya kiiti nje ña. Amma ce laakai i maà ti i ce ngōgō iyi á jò kpaasie ku rara ku dasi dulum.

¹⁴ Na saabui Lafēe Jesu ñ mà kam kam iyi sōnda kāma kù je ìwò. Amma bii inε gō wa doo sōnda gō ìwò, bi tēi í je ìwò.

¹⁵ Bii inōi kpaasie í fō na ije gō iyi ì waa je, wa nyisi iyi i kù waa ne si kpāai kubi má. Maà jò idei ije ku jò inε gō iyi Kirisi í ku na irie ku ce nfe.

¹⁶ Iyi ì ye í síaε ku ce, maà ti i coo do yaase bei á jò inε ña a fō laalē.

¹⁷ Bomma Ilaaō kù je idei kujε do kumō, bii kù je dee dee ku je do laakai ku sū do inō didō iyi Hundei Ilaaō wa mu nwa.

¹⁸ Inε iyi wa cea Kirisi ice si yaase bēbe, lafēei Ilaaō á bi, nō baa amanε ña aa saabu.

¹⁹ Na nñu, ka de mii iyi á naaò laakai ku sū wa do mii iyi á mu nwa gbugbā si naane ku dasi nwa.

²⁰ I maà beje icei Ilaaō na idei ije. Ntōi, sōnda kāma kù je ìwò, amma kù sía inε gō ku je ije iyi á jò kpaasie ku koose.

²¹ Iyi í sía nñui í je i maà ño ña, nō i maà mō vēe, nō i maà ce ngōgō bii í je á dasi kpaasie kurara.

²² Mii iyi ì waa lasabu si ideu ihē, muu si idōe, nō kù je si gāmei awō do Ilaaō nñu akā. Ilu inō didōi inε iyi idōe kù waa ye taalee si mii iyi wa ce.

²³ Amma inε iyi wa sika si ije gō iyi wa je, Ilaaō á ye taalee domi kù waa coo do naane. Ntō ntō, mii iyi inε wa ce fei nō kù waa coo do naane, dulum nii.

15

Ce iyi à dōa kpaasie si, maà de ti awo takae

¹ Nsei, awa iyi à ne gbugbã si naane ku dasi, i jò ka temuaò gbugbã ku kuai hai ne gbugbã ña, nò ka maà ya ka ce mii iyi á dǎa awa taka nwa si.

² Awa fei ka ya ce mii iyi á dǎa kpaasi nwa ña si na aranfaani ñña, ku ba naane ku dasi ñña ku bò waju.

³ Kirisi takæ ci ya ce mii iyi á dǎa ññu takæ si, amma si bei à kǎa à ni, í sǎ Ilaaǎ í ni, ine ña iyi à buε, arabu ñña í baa sim.

⁴ Mii iyi à kǎo tako fei wo, à kǎoi ku ba ku kǎo wa nò ka ne kpǎa ku cǎo hai si kukǎi ideí Ilaaǎ, iyi wa mu nwa gbugbã do temua.

⁵ Ilaaǎ, ññu iyi wa mu nwa temua do gbugbã, kú jò inε duusǎo i ne anu akǎ ña si bei í yǎo si Jesu Kirisi ña,

⁶ ku ba inε fei i ya maa saabu Ilaaǎ ajǎ do anu akǎ ña, ññu iyi í je baai Lafǎε nwa Jesu Kirisi.

Laabaau jiidau í je ti dimi fei

⁷ Na ññu, i ya gba ñje ña si bei Kirisi mǎ í gba ñje ku ba i nyisiò amboei Ilaaǎ ña.

⁸ Ñ wa n sǎ ñei iyi Kirisi ññui í baa í je woo ce iceí Zuifu ñau ku ba ide iyi à wǎò bala ñña ñau ku kǎ, nò ku nyisiò iyi Ilaaǎ í je ilu ntǎ.

⁹ Jesu í naai má ku ba dimi mmu ña mǎ a saabu Ilaaǎ na araareε si bei kukǎi ideí Ilaaǎ wa fǎ í ni, Na ñoi í jò ñ wa n saabuε si inǎi dimi mmu ña.

Nǎ n kǎ iri n nyisiò amboei iriε.

¹⁰ Nǎ í ni má, Inε dimi mmu ña i wεεò inǎ didǎ do ineí Ilaaǎ ña ajǎ.

¹¹ Nǎ í ni má, I saabu Aǎ Lafǎε, inε dimi mmu ñau fei,

Inε fei i kǎ iri i cǎu.

¹² Nǎ walii Ezai mǎ í ni, Tǎkui Izai gǎ á na ku dede Ku je ilaalui dimi fei, Nǎ kpǎa ku cǎi dimi ñau á wa siε.

¹³ Nsei, Ilaaǎ, ññu iyi wa mu nwa kpǎa ku cǎ, ku mu ññe inǎ didǎ do laakai ku sǎ fei na naane iyi í dasi ña ku ba kpǎa ku cǎ ññe ku la si gbugbã iyi Hundei Ilaaǎ í mu ññe.

Pǎlu í ne kpǎai ku kǎ tia do wǎkǎ

¹⁴ Inε inεm ña, amu takam ñ mà kam kam iyi í je inε jiidai ña nǎ í mà mii iyi í ne ku ce ña, aa nǎ i yǎkǎ i mua ñje bisi ña.

¹⁵ Do ññu fei, do wǎkǎ nla nlai n kǎ ññe ide gǎ ña wa si ideí tiau ihǎ, n ye ñεò gigii mii ña iyi í mà tǎ ña. Ñ kǎ ññe wa bεεbei na didǎ iyi Ilaaǎ í ceem

¹⁶ ñ wa ñ jeò woo ce iceí Jesu Kirisi bi hai je Zuifu ña. Ñ wa n waazo laabaau jiidai Ilaaǎ bei woo wee ku ba hai je Zuifu ña a ye bei kuwee iyi á dǎa Ilaaǎ si, si na iyi í jò Hundee í cica ña í jò à má.

¹⁷ Na ññu, na saabui Jesu Kirisi, ñ ne inǎ didǎ si icεm iyi ñ wa n cea Ilaaǎ.

¹⁸ N kaa n yǎkǎ n fǎ ide gǎ bii kú je ideí ice iyi Kirisi í ce si ide ku fǎm do si kookoosum ña ku ba hai je Zuifu ña a jirima Ilaaǎ

¹⁹ na saabui maamaake dimi ikǎ ikǎ ña iyi gbugbã Hundei Ilaaǎ í ce. Bεεbe mǎi ñ waazo laabaau jiidai Kirisi bii fei sǎa sǎa hai Zeruzalemu hee ku bǎ ikpa ileí Iliri.

²⁰ Nǎ ñ dasi idǎ n waazo laabaau jiidau si ile ña bii a kú gbǎ ideí Kirisi titǎ, ku ba n maà n ma si icui ileí ine gǎ.

²¹ Ñ ce bεεbei ku ba n ce bei kukǎi ideí Ilaaǎ í fǎ, tengi bii í ni, Inε ña iyi a kú fǎ ideε bi tu ña ajǎ kǎma, aa yǎo.

Inε ña mǎ iyi a kú gbǎ baauε wo, aa gbǎ yaaseε.

Pǎlu wa fǎ ideí Romu ku bǎ

²² Tuuba nkpǎ nkpǎ isεene ñau bei í ya maa ganjim n naa bi tu ñe.

²³ Amma nsei, ñ kpa irii icεm si ile ñau be, nǎ si na iyi í jò ñ wa n bi n naa bi tu ñe hai adǎ nkpǎ nkpǎ,

²⁴ ñ wa n tamaa bii ñ wa n bǎ ikpa ileí Esipanyí, an yaa wa bi tu ñe. Ñ bi n ye ñe n ce ajǎ minji bi tu ñe be ka kpǎ inǎ didǎ, nǎ i sobim ña ku ba n bǎ Esipanyiu.

²⁵ Amma nsei titǎ Zeruzalemui ñ wa n bǎ n koo n sobi woo dasi Jesu naane ña,

²⁶ domi woo dasi Jesu naane ña iyi à wa ileí Masedǎni do ileí Geresi à tǎtǎo fia do inǎ akǎ na ilu are ña iyi

à wa si inɔi woo dasi Jesu naane ηau Zeruzalemu be.

²⁷ Do kubii à tɔtɔɔɔ fiaɔ, amma ntɔ ntɔ gbesei à waa mu si na iyi í jò amanii Ilaaɔi iyi Zuifu ηau à ne à kpɔɔ do dimi mmu ηa. Beɛbe mɔi á sɪa dimi mmu ηau mɔ a sobi ηa do amanii andunya nηa.

²⁸ Waati iyi an to Zeruzalemu n na ηa fia iyi à tɔtɔɔu n kpaɔ irii iceu be, an bɔ Esipanyi nɔ n yaa wa n naa n ye ηe.

²⁹ N̄ mà iyi kutom wa bi tu ηe be á jò Kirisi ku wee nηe si mii nkpɔ nkpɔ.

³⁰ Ine inem ηa, n̄ wa n tɔɔ ηei do irii Lafɛe nwa Jesu Kirisi do kubi iyi Hundeɪ Ilaaɔ wa mu nwa, í bam ku jabu si kutɔɔ nηe ηa.

³¹ I tɔɔ Ilaaɔ ku nyam hai si awɔi hai dasi Jesu naane ηa iyi à wa ilei Zudee, nɔ i ce kutɔɔ má ηa ku ba woo dasi Jesu naane ηau a gba amua iyi n̄ wa n bɔɔ Zeruzalemu do awɔ minji.

³² Beɛbe mɔi an to wa bi tu ηe do inɔ didɔ bii Ilaaɔ í bi, nɔ n sɪmi keeke bi tu ηe.

³³ Ilaaɔ, nηu iyi wa mu nwa laakai ku sũ, ku wɛɛ do inɛ fei. Ami.

16

Pɔlu wa ce inɛ ηa fɔɔ

¹ N̄ wa n sɔ ηe iyi Feebe weɔi nwa si kpɔai naane ku dasi í je ilu naane. Woo ce icei inɛi igbei Jesu ηai wa je si ilui Sankere.

² I gba abou na iri Lafɛe si bei í jɔ woo dasi Jesu naane ηa a ce. Nɔ i maa sobie ηa do bukaatai mii iyi í bi si aninii inɛ fei, domi nηu takae í sobi inɛ nkpɔ, do amu takam.

³ I ce Pisisila do mɔkɔe Akilasi fɔɔ, kpaasi woo ce icem ηa si icei Jesu Kirisi,

⁴ aηa iyi a kù saalu baa kuwɛɛ nηa ku ba a faaba ti amu. Kù je amu akai n̄ wa n saabu ηa, hee do igbei inɛi Jesu ηa iyi à je dimi mmu ηau fei à waa saabu ηa.

⁵ Nɔ i ce inɛi igbei Jesu ηa iyi à ya tɔtɔɔ kpasɛ nηau fɔɔ. Nɔ i ceem Epaneti kpaasi jiidam nɔu fɔɔ, nηu iyi í tako í dasi Kirisi naane si ilei Azii.

⁶ Nɔ i ce Maari fɔɔ, nηu iyi í ce ice ntɔ ntɔ na iri nηe.

⁷ Nɔ i ce Andoniku do Zunia dimim ηau fɔɔ, awaɔ ηai à ce piisɔɔ aηɔ. A ne beere nla nla si inɔi woo be ηau. À tako à dasi Kirisi naane mɔm amu mbe n̄ dasi.

⁸ Nɔ i ce Ampilatu fɔɔ, nηu iyi í je kpaasi jiidam si kpɔai Lafɛe.

⁹ I ce Uribɛe fɔɔ, kpaasi woo ce ice nwa si icei Kirisi, do Sitaki kpaasi jiidam.

¹⁰ I ce Apelɛsi fɔɔ, nηu iyi í nyisi naane ku dasie ntɔ ntɔ si laakai ku cɔ. I ce inɛi kpasɛi Arisitobu ηa fɔɔ.

¹¹ I ce Herodiɔɔ dimim nɔu fɔɔ. I ce inɛi kpasɛi Naasisi ηa fɔɔ, aηa iyi à dasi Lafɛe naane.

¹² I ce Tiifeni do Tiifozɪ fɔɔ, inaabo ηa iyi à waa cea Lafɛe iceu. Nɔ i ceem Pɛesidi inaabo baakɔm nɔu mɔ fɔɔ, nηu mɔ í cea Lafɛe ice ntɔ ntɔ.

¹³ I ce Rufusi fɔɔ, nηu iyi wa cea Lafɛe ice jiidam, do iyee iyi wa je bei iyeyi amu mɔ si kpɔai naane ku dasi.

¹⁴ I ce Aɛnkiti fɔɔ, do Filegoni, do Herimesi, do Patobasi, do Herimasi, do kpaasi ηa iyi aηaɔ ηa à wɛɛ.

¹⁵ I ce Filɔlɔgu fɔɔ, do Zuli, do Neree, nηu do weɔi, do Olɛmpasi, do woo dasi Jesu naane ηa iyi aηaɔ ηa à wɛɛ fei.

¹⁶ I ya ce nje fɔɔ do kubi jiidam ηa. Igbei inɛi Kirisi ηa fei à waa ce ηe fɔɔ.

Ide kufɔi ankɔanyɪ

¹⁷ N̄ wa n sɔ ηei, inɛ inem ηa, i ya ce laakai inɛ ηa iyi à ya naaɔ nje ku fɛefe wa si anini nηe, nɔ a jò inɛ gɔ ηa a koose si naane ku dasi nηa a cuku. Aηai à ya maa nya cɔɔi cio iyi í gbɔ ηa. I jò i jò inɛ dimi beɛbe ηa

¹⁸ domi inɛ dimi beɛbe ηa a kù waa cea Kirisi Lafɛe nwa ice, í gbe inɔi aηa taka nηa. Do ide didɔ do ide inɛ ku lɛɛ nηa ηau à ya wa inyii itfi inɛ ηa iyi a ci ya ce laakai.

¹⁹ Iyi í je ti inɛ mɔ, inɛ fei í mà bei ì waa jirima Lafɛe ηa. Na nηu, n̄ wɛɛɔ inɔ didɔ na iri nηe. Amma n̄ bi í ne bisi ηai ku ba i mà bei aa ya ce jiidam ηa, nɔ i je inɛ ηa iyi laalɔ ku ce í je iwɔ nηa.

²⁰ Kaa kpe má, Ilaaɔ nηu iyi wa mu nwa laakai ku sũ, á jò i tɛɛɛ Seetam ηa. Didɔi Lafɛe nwa Jesu ku wɛɛ do inɛ.

²¹ Timotee kpaasi woo ce icem wa ce ηε fɔɔ, do Lusiusi, do Zasɔɔ do Sosipateε dimim ηa.

²² Nɔ amu Tetiusi, amu iyi Pɔlu í sɔm ide ηau ihē nɔ ñ kɔɔ, ñ wa n ce ηε fɔɔ do irii Lafēε.

²³ Gayusi, ilu idem wa ce ηε fɔɔ, nηu iyi bi tēi inei igbei Jesu ηa fei à ya tɔtɔɔ. Erasitu, woo singa fi ai iluu do inε nwa Kaatusi à waa ce ηε fɔɔ.[

²⁴ Didɔi Lafēε nwa Jesu Kirisi ku wεε do inε fei. Ami.]

Saabui ankāanyi

²⁵ Ka saabu Ilaaɔ, nηu iyi á yɔkɔ ku mu nηε gbugbã na saabui laabaau jiiida do idei Jesu Kirisi iyi ñ wa n ce waaζoεu. Ideui wa nyisi wa asii iyi wa singa wo hai ku kpe.

²⁶ Amma nsei í fita gbugbãa. Ide ηa iyi walii ηau à kɔ si tia nηa ηa í jɔ dimi fei í mà asiiu. Nɔ Ilaaɔi í jilɔɔ si beεbe ku ba dimi fei ku jirimae si naane ku dasi.

²⁷ Na nηu, Ilaaɔ, nηu akã iyi í je ilu bisi do ntɔ, amboe ku je tεε hee do ajɔ fei do saabui Jesu Kirisi. Ami.

Tia sinte iyi Pòlu í kòá inéi Kòrenti ña

Í ce ña fɔɔ

¹ Amui Pòlu, amu iyi Ilaaɔ́ í kpe si idɔɔbié ñ je woo bei Jesu Kirisi. Amu do Sɔsiteni kpaasi nwau

² à waa ce ñe fɔɔ, inɛ inéi igbei Ilaaɔ́ ña iyi ì wa ilui Kòrenti ña. À waa ce ñe fɔɔ, inɛ iyi Ilaaɔ́ í kpe ì je tɛɛ ña, inɛ iyi í cica í jile í maa ne anu akã do Jesu Kirisi ña. À ce inɛ fei fɔɔ hee do inɛ ña iyi à wa ilé baa yooma fei, inɛ ña iyi à waa tɔɔ do irii Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi, ñu iyi í je Lafɛɛi awa fei.

³ Ilaaɔ́ baa nwa do Lafɛɛ Jesu Kirisi a mu ñɛ didɔ́ do laakai ku sũ.

Pòlu wa saabu Ilaaɔ́ na inéi Kòrenti ña

⁴ Waati kãma fei ñ ya n maa n saabu Ilaaɔ́i na iri ñɛ si na iyi í jò í mu ñɛ didɔ́ɛ na anu akã ñɛ iyi ì ce do Jesu Kirisi ña.

⁵ Ntɔ ntɔ, anu akã ñɛ iyi ì ce do Jesu Kirisi ña ñɛui í jò ì ba amua baa yooma fei ì jeò ilu amani ña si ideí Ilaaɔ́ ku fɔ do ku mà.

⁶ Ideí Kirisi iyi à waazo ñɛu ñɛui ì leekí si dim dim ña hee

⁷ amuai Hundi Ilaaɔ́ baa akã kù gaizia ñe, inɛ iyi ì waa degbe waati iyi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi á faata wa.

⁸ Jesu Kirisi á jò í ya maa leekí dim dim ña hee kòɔ ku ba í je hai ne taale ña si ajò iyi á nyi wa má.

⁹ Ilaaɔ́ ilu naaneí, ñu iyi í kpe ñe í ce anu akã ña do Amaɛ Jesu Kirisi Lafɛɛ nwa.

Nje ku fɛfɛ si igbei Jesu

¹⁰ Inɛ kpaasim ña, ñ wa n tɔɔ ñe do irii Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi, í ce kookaai í ya maa gbɔsi nje ña ku ba nje ku fɛfɛ ku màà ya wa si anini ñɛ. Í jò í ne anu akã dee dee ña, nɔ lasabu ñɛ mɔ ku je akã, do mii iyi ì waa lele ña.

¹¹ Inɛ inem ña, ñ wa n fɔ bɛɛbei si na iyi í jò inéi nyaanzei Kolosee ña à sɔm à ni ija í ya wa si anini ñɛ.

¹² Mii iyi í jò ñ wa n fɔ bɛɛɛ wee. Ñ gbɔ à ni inɛ gɔ í ni ti Pòlui ñu í je, inɛ ihɛ mɔ í ni ti Apoloi ñu í je, nɔ inɛ ihɔ mɔ í ni ti Sefaaí * ñu í je, nɔ inɛ mmu gɔ mɔ í ni ti Kirisii ñu í je.

¹³ Ì waa tamaa bei aa kpɛ Kirisi iko bututu ñai? Amu Pòlu, amu sisi ñ ku si jji na irii dulum du ñe. Kù nɔ kù je do irim nii à dasi ñe inyi.

¹⁴ Ñ wa n saabu Ilaaɔ́ do iyi n kù dasi inɛ gɔ ñɛ inyi, bii kù je Kirisipu do Gayusi.

¹⁵ Bɛɛɛ mɔi inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku ni à dasi ñe inyi do irim.

¹⁶ Amma ntɔi, ñ dasi inéi kpasɛi Setefani ña mɔ inyi. To, aña baasi n kù mà mà ñ dasi inɛ gɔ inyi má.

¹⁷ N kù dasi inɛ nkɔ inyi si na iyi í jò kù je na ñu Kirisi í bɛm wa. Í bɛm wai n na n sisi laabaau jiidau. Laabaau jiidau, kù je do gele didɔ́i ñ wa n sisie, ku ba ikui Kirisi si antai jji ku gaauu ku mà ce nfe.

Bisii amanɛ ña do ti Ilaaɔ́ iyi à waa cɔ bei ideí sũmu

¹⁸ Ntɔ ntɔ, ideí ikui Kirisi si antai jji ku gaau í yei bei ide hai ne yaase bi inɛ ña iyi à wa si kpãai nfe ku ce. Amma bi awa iyi à wa si kpãai faabau, gbugbãi Ilaaɔ́i.

¹⁹ Mii iyi kukɔi ideí Ilaaɔ́ wa fɔ wee.

Í ni,

Ilaaɔ́ í ni,

An nya laakai ilu laakai ña,

Nɔ n kpa bisii ilu bisii ña.

²⁰ To, iwoi ilu bisii í wa mɔm. Iwoi woo kò inɛ ña si wooda í wa. Iwoi inɛ iyi inɛ ña à waa kpe woo mài andunyau í wa. Ilaaɔ́ í nyisi iyi bisii andunyau í yei bei ideí sũmu.

²¹ Ntɔ ntɔ, inéi andunya ña a kù yɔkɔ a kù mà Ilaaɔ́ do bisii aña taka ña. Ilaaɔ́ takæi í coo bɛɛɛ. Amma si bisie mii iyi í síaa wee. Inɛ ña iyi à dasie naane à ba faaba na ideí waazo iyi inɛ gɔ ña à waa cɔ bei ideí sũmu.

²² Zuifu ña maamaakei à ya maa bee, nɔ Gereki ña mɔ bisii à ya maa de.

²³ Amma awa, waazoí Kirisi iyi à kpakpa si antai jji ku gaauu à waa ce.

* **1:12** Sefaa ñuui à ya kpe Piɛɛ má.

Ideu bei í je bei kuta bi ku koose bi Zuifu ña nò í je ma bei ideí sūmu bi dimi mmu ña.

²⁴ Amma bi iné ña iyi Ilaaḏ í kpe, baa bii à je Zuifu walakò dimi mmu ña, Kirisii í je gbugbāi Ilaaḏ do bisie.

²⁵ Kirisii í je gbugbāi Ilaaḏ do bisie bi tu ña domi ideí Ilaaḏ iyi iné gò ña à waa cò bei ideí sūmuu í re bisii amané ña, nò iceí Ilaaḏ iyi iné gò ña à waa ni kù ne gbugbāu í re gbugbāi amané ña.

²⁶ Iné kpaasim ña, iné iyi Ilaaḏ í kpe, i cò bei ì ye ña. Kù je iné nkpò ññei í je ilu bisii si kuyei amané ña walakò ilu gbugbā walakò ilu bεεε.

²⁷ Amma Ilaaḏ í cica mii ña iyi inéi andunya ña à waa cò bei hai ne yaase ña í dasiò ilu bisii ña anyò, nò í cica mǎngǎi andunya ña í dasiò ilu gbugbā ña anyò.

²⁸ Nò Ilaaḏ í cica taaka ña do iné ña iyi à ya maa donda, iyi a kù je ngǎgǎ si andunya í kayeò iné ña iyi à waa cò ara ñña bei iné nla ña.

²⁹ Í ce bεεbei ku ba iné kāmā ku maà yǎkò ku tǎo fufu si wajue.

³⁰ Ilaaḏi í jò ì ne anu akā do Jesu Kirisii ña. Nò Kirisii í je bisii Ilaaḏ bi tu wa na saabui anu akā nwau iyi à ce do ññu. Kirisii í nya wa hai si dulum du wa. Do saabuei à jèò dee dee nò à jèò inéi Ilaaḏ ña.

³¹ Na ññu, “iné iyi wa tǎo fufu ku tǎo ña irii Lafēε.” Bεεbei kukǎi ideí Ilaaḏ í ni.

Waazo iyi Polu í ce Kòrenti wo

2

¹ Iné kpaasim ña, waati iyi ñ naa bi tu ñe n kù sisi ideí Ilaaḏ do bisii nla gò walakò do gele didǎ gò.

² N kù nò n kù dasi idò n sisi ide mmu gò si anini ññe bii kù je ideí Jesu Kirisii iyi à kpakpa si jñi ku gaau.

³ Nò waati iyi ñ wa bi tu ññu, do gbugbā hai nei do njo do kuyaya nla nla.

⁴ Si idem do si waazom n kù dede n lele ñe do bisii amané ña, amma gbugbāi Hundei Ilaaḏi ñ jò í kāmia ñe.

⁵ N ce bεεbei ku ba naane ku dasi ññe ku maà leekǎ si bisii iné ña, bii kù je si gbugbāi Ilaaḏ.

Ideí bisii Ilaaḏ

⁶ Do ññu fei, ideí bisii gǎi à waa sisia iné ña iyi à jñā si naane ku dasi ñña. Amma kù je bisii andunyau ihē walakò bisii iné nla ñau ñña iyi à waa bò nfe ku ce.

⁷ Aawo, bisii asiii Ilaaḏ iyi í singaa amané ñai à waa waazo. Bisii Ilaaḏ í ce sǎoluεi hai waati iyi kù taka andunya ku ba ka kpē amboεε do ññu takae ajò.

⁸ Baa iné akāi ilu irii andunya ñau ihē kù mà yaaseε, domi bii í je à màai wo a kaa kpakpa Lafēε si jñi ku gaau, ññu iyi í ne amboε fei.

⁹ Amma kukǎi ideí Ilaaḏ í ni, Iyi iju kù ye ajò kāmā,

Nò itǎi kāmā mǎ kù gbǎo,

Iyi kù nò kù lǎsi idǎi amané,

Ññui Ilaaḏ í cea iné ña iyi à buu sǎoluε.

¹⁰ Ññu bei Ilaaḏ í jò Hundee í nyisi wa. Hundeeu í yǎkò í nyisi wai si na iyi í jò í ya wuse fei ndεε nò ku mà hee do lasabui Ilaaḏ takae iyi wa manji fei.

¹¹ Mà yooi í mà lasabui amané bii kù je hundei ññu takae iyi í wa sie. Bεεbe mǎi iné gò kù mà lasabui Ilaaḏ bii kù je Hundee.

¹² Awa, kù je lasabui andunyai à ba, amma Hundei Ilaaḏi à ba, ku ba ka mà mii iyi Ilaaḏ í mu nwa si didǎε.

¹³ Nò a kù waa tuseε asiiu do ide iyi wa naa hai si lasabui amané, bii kù je hai bi Hundei Ilaaḏ. À ya tusea iné ña mii ndii Hundei do ide iyi wa naa hai bi Hundee*.

¹⁴ Iné ña iyi a kù ne Hundei Ilaaḏ a kaa gba ideí Hundei Ilaaḏ domi bei ideí sūmui í ye bi tu ña. A kaa yǎkò a gbò yaaseε domi do gbugbāi Hundei Ilaaḏ ññu akāi à ya wūa ideí Hundee.

¹⁵ Iné iyi í ne Hundei Ilaaḏ á yǎkò ku kiiti si mii fei, amma iné gò kù wεε iyi á yǎkò ku kiiti lafēε.

¹⁶ Kukǎi ideí Ilaaḏ wa fǎ í ni, yooi í mà lasabui Aḏ Lafēε hee ku muua bisii. Kù wεε. Amma awa à ne lasabu dimi akā do Kirisii.

* **2:13** tia nwo gò ña à ya ni “mii ndii Hundee, iné ña iyi à ne Hundeeu à ya tusea.”

3

Amaacei Ilaaḍ ḡa

¹ Inḡ kpaasim ḡa, n kù yòkò n kù ba ḡe ide ku fò bei ñ ya n fò do inḡ ḡa iyi à nḡ Hundei Ilaaḍ. Amma ñ ba ḡe ide ku fò bei inḡ ḡa iyi à waa too si idəəbii ara, inḡ ḡa iyi à ye bei ama kpətəə ḡa si kpāai Kirisi.

² Cio iyi ñ kò ḡe si í yei bei aməi ñ na ḡe, kù je ije kili, domi i kù to inḡ ḡa iyi aa je ije kili ḡa. I kù to baa nsei ḡa

³ si na iyi í jò ì waa too idəəbii ara titā ḡa. Ntə ntə, igu do kakəə í wa si anini nḡe, nə iyi bə wa nyisi iyi ì waa too idəəbii ara nḡei. Iseene nḡe ḡa mə í yei bei ti inḡi andunya ḡa.

⁴ Bii inḡ gə nḡe wa ni ti Pəlui nḡu í je, nə inḡ gə mə wa ni ti Apoloi nḡu í je, inḡ mə i kù tia inḡi andunya ḡa iyi à gbe ḡa.

⁵ Yooi í je Apolo. Mà yooi í je Pəlu. Awa taka nwa mə amaacei Ilaaḍ ḡai. Awa fei, ice iyi Lafēe í dasi wai à waa ce, ku ba i dasi naane ḡa do saabui ice nwa.

⁶ Inḡ ì yei bei ikoi Ilaaḍ ḡa tengi bii à gbē idee. Amu ñ yei bei inḡ iyi wa gbē, Apolo mə bei inḡ iyi wa fāsi inyi, amma Ilaaḍi í jò wa la.

⁷ Na nḡu, inḡ iyi wa gbē do inḡ iyi wa fāsi inyi a kù je ngəgə, bii kù je Ilaaḍ iyi í jò wa la.

⁸ Woo gbē do woo mua inyi aḡa fei akāi, nə aḡa fei aa ba riba nḡai si bei ice nḡa í to.

⁹ Ntə ntə awa à waa ce icei do Ilaaḍ aḡə, nə inḡ ì ye nḡai bei ikoi Ilaaḍ.

Inḡi ì ye má ḡai bei ile iyi Ilaaḍ wa ma.

¹⁰ Amu mə, na saabui didə iyi Ilaaḍ í ceem, amui ñ nyə icui ileu bei woo ma iyi í nḡ laakai. Nsei inḡ mmu gəi wa ma si antəe. Amma inḡ fei ku ce laakai si yaase bei wa ma si.

¹¹ Iyi í je idei icui ileu, à nyəə tā nə inḡ gə kaa yòkəe ku nyə mmue gə má. Jesu Kirisii í nə í je icui ileu.

¹² Nə inḡ ḡa iyi à waa ma si antəeu, ti inḡ gə ḡa í yei bei à waa ma do wura walakə do isə jiida walakə do dimii kuta ku daana gə ḡa *. Ti inḡ gə ḡa mə

í yei bei à waa ma do jii walakə do taka walakə do fəfə.

¹³ Amma si aḡai kiituu Ilaaḍ á jò icei inḡ fei ku fita gbugbāa. Aḡə nḡu bei á dasi icei inḡ fei si ina nə inauí á nyisi bei icei inḡ fei í ye.

¹⁴ Inḡ iyi kuməe kù jo á ba riba.

¹⁵ Amma inḡ iyi icee í jo nḡui á ye muse. Nḡu takəe á ba faaba, amma á ye bei inḡ iyi í cā ina í fitəə.

¹⁶ I kù mà ḡa iyi inḡi ì je bi ku wai Ilaaḍ? I kù mà ḡa iyi Hundee í wa si nḡei?

¹⁷ Na nḡu, bii inḡ gə í beje bi ku wai Ilaaḍ, Ilaaḍ mə á beje lafēe. Á ce bebei si na iyi í jò bi ku wae í má, inḡi ì nə ì je bi ku wau.

¹⁸ Inḡ gə ku maà lele arəe. Inḡ gə nḡe iyi í tamaa nḡu í nḡe bisi si andunyau ihē ku jò ku je nnyei ku ba ku yòkə ku je ilu bisi ntə ntə.

¹⁹ Í sīa ku ce bebei domi bisii andunya í yei bei idei sūmu si kuyei Ilaaḍ. Kukəi idei Ilaaḍ takəe í ni, Ilaaḍ í ya mu ilu bisi ḡai do idei bisi laaləi aḡa taka nḡa.

²⁰ Kukəi idei Ilaaḍ í ni má, Aḍ Lafēe í mà iyi lasabui ilu bisi ḡa ngbei.

²¹ Mii fei tu nḡei. Na nḡu, inḡ gə ku maà təə fufu na amanə.

²² Hai Pəlu do Apolo do Piee do andunya do kuwəe do iku do iyi í wəe nnyei do iyi wa naa ala, fei ndəe tu nḡei.

²³ Inḡ mə ti Kirisii, Kirisi mə í je ti Ilaaḍ.

4

Woo bei Kirisi ḡa

¹ Í sīa i doo wa bei woo ce icei Kirisi ḡa iyi Ilaaḍ í so idei asiié í daa si awə.

² Inḡ ḡa iyi à nə à da nḡa mii ḡau si awə í sīa a je ilu naane ḡa.

³ Si kuyem kù jem taale bii ì waa kiitiim ḡa, walakə bii à waa kiitiim si wajui amanə ḡa. Baa amu takam, n ci ya kiiti aram.

⁴ Do ntə, idəm kù waa ye taalem, amma kù je iyi bei wa nyisi iyi ñ je dee dee do ntə. Lafēe á kiitiim.

* **3:12 dimii kuta ku daana gə ḡa** dimii kuta ḡa iyi à waa fāau ihē à ya taai fia nkpə nkpə. Nḡui à ya ceə leləawə do saba gə ḡa.

⁵ Na n̄ɲu, i maà kiiti inɛ k̄ama hai waati iyi Ilaaã í jilɛu kù to. I degbe ajɔ iyi Lafɛɛ á nyi wa. Mii iyi wa manji si ilu kuku fei n̄ɲui á jò ku fita bantuma, nɔ ku jò a mà lasabui idɔi amanɛ ɲa. Waati bɛɛbɛi, inɛ fei á gbɔ saabu iyi í jɛ tɛɛ hai bi Ilaaã.

⁶ Inɛ kpaasim ɲa, n̄ so ideɛi amu do Apolou ihɛi ku ba n na ɲɛ ikɔ. N̄ bi yaase nwa ku nyisi ɲɛ bɛi aa ce i leeki si kukɔi ideɛi Ilaaã ɲa. Inɛ k̄ama n̄ɲɛ ku maà tɔɔɔ inɛ ak̄a fufu nɔ ku jò inɛ ihɔ.

⁷ Ì tamaa ì tia inɛ gɔ ɲai? Mii ì nɛ ɲa iyi Ilaaã kù mu n̄ɲɛ. Mà i kù mà ɲa iyi n̄ɲui í mu n̄ɲɛ fei ndɛɛ. To, na mii í ce ì waa tɔɔ fufu ɲa bɛi inɛ ɲa iyi à ba do ara ɲa.

⁸ Ì waa ce bɛi inɛ ɲa iyi à nɛ mii iyi à bi fei tã ɲa, bɛi inɛ ɲa iyi à jɛ ilu amani tã. Ì waa ce má bɛi inɛ ɲa iyi à jɛ bomma nɔ awa a kù wa si. Á s̄la bii ì jɛ bomma do ntɔ ɲa awaɛ ɲa fei ka buba si bommau ajɔ.

⁹ Amma si kuyɛm, Ilaaã í jilɛ awa woo bɛ ɲaui bɛi inɛi anyi ɲa. À jɛ bɛi inɛ ɲa iyi à yɛ taale n̄ɲa ku ba a kpa ɲa *. Í jò à jɛ d̄ɔanyi ɲa si wajui inɛ baa yooma fei, hai amaleka ɲa hee do amanɛ ɲa fei.

¹⁰ Awa à waa cɔ wa bɛi s̄mu ɲa na irii Kirisi, amma inɛ ì waa cɔ ara n̄ɲɛ ilu bisi ɲa na anu ak̄a n̄ɲɛ do Kirisi. Awa a kù nɛ gbugbã, amma inɛ ì waa cɔ ara n̄ɲɛ bɛi ilu gbugbã ɲa. Inɛ ì jɛ ilu bɛɛɛ ɲa amma awa à jɛ hai nɛ bɛɛɛ ɲa.

¹¹ Hee í koo í toð waatiu ihɛ ari wa kpa wai, nɔ agbɛ wa kpa wa. J̄inɛ ku dasi wa gaizia wa, à ya maa cã wa, a kù nɛ bi ku wa dee dee má.

¹² Nɔ do gbɛɛjii à ya ka maa ceò icɛ iyi aa ka baò mii ku jɛ. Bii à waa bu wa, à ya ka maa wee ɲai. Bii à waa kpã wa iju, à ya ka maa temuai.

¹³ Baa bii à waa má wa ide, à ya ka jei do ide didɔ. Hee n̄ɛi à ya maa cɔ wai bɛi gaawɔi caka do bɛi iri ankitã.

¹⁴ Kù jɛ n̄ wa n kɔ iyi ihɛ ku ba n dasi

* **4:9 À jɛ bɛi inɛ ɲa iyi à yɛ taale n̄ɲa ku ba a kpa ɲa** Si d̄ɔnɛ ɲa bii à yɛ taale inɛ gɔ à waa bi a kpa à bɔðɛ bantuma bii à ya ce kuceii nɔ à leekiɛ aninii bantumau n̄ɲu do muusu nla a ja. Nɔ inɛ ɲa à ya koo a leeki a maa cɔ. * **5:1 aboi baaɛ** kù jɛ iye à bíei Polu wa fãa, abo mmu gɔ iyi baaɛ í soi.

ɲɛ anyɔ. Amma n̄ wa n fɔ si ɲɛ ideɛi bɛi amam ɲa iyi n̄ bi ku ba i ce laakai ɲa.

¹⁵ Baa bii woo kasi cio n̄ɲɛ ɲa si kpãai Kirisi a kù nɛ jia, do n̄ɲu fei baa ak̄ai ì nɛ ɲa. Ntɔ ntɔ amui n̄ jɛ baa n̄ɲɛ si kpãai Jesu Kirisi si na iyi í jò amui n̄ sisi n̄ɲɛ laabaau jiidau.

¹⁶ Na n̄ɲu, n̄ wa n tɔɔ ɲɛ i ya too si kucem ɲa.

¹⁷ N̄ɔi í jò n̄ bɛ si ɲɛ Timɔtee wa, n̄ɲu iyi í jɛ amam si kpãai Lafɛɛ. Í jɛ ilu naanɛ nɔ n̄ buu jiidã. N̄ɲui á yɛ ɲɛ gigi bɛi isɛɛnɛm í yɛ si kpãai Kirisi si bɛi n̄ wa n kɔ inɛ ɲa si bii fei si igbɛi inɛi Jesu ɲa fei.

¹⁸ Wee n̄ɛi inɛ gɔ ɲa à waa tamaa bɛi n kaa n nyi wa bɛ mái, ɲɔi í jò à waa so ara ɲa lele.

¹⁹ Amma bii í jɛ ti idɔɔbii Lafɛɛi, bii í ce ajɔ minji an naa bi tu ɲɛ. Nɔ inɛ ɲa iyi à waa so ara ɲa lele, kù jɛ ide ku fɔ n̄ɲa n̄ɲu ak̄ai an mà ajɔ n̄ɲu, an mà mii iyi aa yɔkɔ a ce má.

²⁰ Ntɔ ntɔ, aa ka mà iyi inɛ gɔ í jɛsi Ilaaã ku jɛ ilaaluei bii à yɛ gbugbãi Ilaaã wa ce icɛ siɛ, kù jɛ si ide ku fɔɛ.

²¹ Yoomai ì bi ɲa. N naa si ɲɛ do golo? Mà do kubi do daa didɔ.

5

Inɛi igbɛi Jesu gɔ í ce sakara

¹ À waa gbɔ bii fei à ni inɛ ak̄a n̄ɲɛ gɔ wa ce sakara iyi baa hai dasi Jesu naanɛ ɲa a kaa yɔkɔ a coo. À ni inɛ ak̄a n̄ɲɛ í ya maa s̄ɔð aboi baaɛ *.

² Nɔ do n̄ɲu fei ì waa tɔɔ fufu ɲa. Á s̄lai wo i nɛ inɔ ku fɔ ɲa, nɔ i nya lafɛɛ hai inɔ n̄ɲɛ.

³ Amu, baa do iyi n kù wa bi tu ɲɛ do ara, lasabum í wa bɛ. Na n̄ɲu, inɛ iyi í ce kurarau bɛ, n̄ yɛ taalei lafɛɛ tã do yaase bɛi an yɛ taaleɛ bii n̄ wa bɛ.

⁴ N̄ wa n s̄ɔ ɲɛi i ceaa kutɔtɔɔ nɔ lasabum á wa bi tu ɲɛ nɔ gbugbãi Lafɛɛ nwa Jesu á wɛɛ do inɛ. N̄ wa n tɔɔ ɲɛ do irii Jesu,

⁵ i so inɛɛu i daa Seetam si awɔ, ku kp̄aa iju ku ba hundee ku ba faaba si ajɔi Lafɛe Jesu.

⁶ Dimii fufu ku tɔɔ nɲeu kù s̄la. I kù mà ɲa, lefee keekei í ya dede iyaf̄ui p̄ɛ fei?

⁷ Ntɔ ntɔ, à kpa Kirisi tã, nɲu iyi í je bei angudãi jingauu Iku ku kua nwa. Na nɲu, í s̄la nsei i nya lefee nwo hai si kuwɛe nɲe ku ba i ye bei p̄ɛ titɔ iyi kù nɛ lefee, si bei i ye tã ɲa.

⁸ Debei, ka maà je jingauu do laalo do inɔ sãmi iyi í ye bei lefee nwo, amma ka jɔɔ do p̄ɛ hai nɛ lefee. P̄ɛ hai nɛ lefeeui í je ntɔ do idɔ ku má.

⁹ Si tia iyi ñ tako ñ ce nɲe wo ñ ni i maà tɔtɔɔ do woo ce sakara ɲa.

¹⁰ Amma bii ñ ni i maà tɔtɔɔ do woo ce sakara ɲa wala do ilu bine ɲa do ile ɲa do woo tɔɔ iwɛ ɲa, kù je hai dasi Jesu naane ɲai ñ wa n fãa, domi bii bebei tilasii í fita hai si andunya ɲa.

¹¹ Ñ ni i maà tɔtɔɔ do inɛ iyi wa kpe arae woo dasi Jesu naane nɔ wa ce sakara, wala bine, wala iwɛ ku tɔɔ, wala inɛ ku bu, wala atɛ ku mɔ, wala inɛ ku taki. Nɔ inɛò inɛ dimi bebe ɲa i maà ya tɔtɔɔ i je ɲa mɔm.

¹²⁻¹³ Amu n kù nɛ kp̄aa n kiiti hai dasi Jesu naane ɲa. Ilaaãí á kiiti ɲa. Amma í s̄la i kiiti inɛi igbe nɲe ɲa. Debei, i “nya inɛ laalo hai si anini nɲe” si bei kukɔi idei Ilaaã wa fɔ.

6

I maà ya kpe nɲe kiiti bi inɛi andunya ɲa

¹ Bii kpaasi woo dasi naane gɔ í ce nɲe kurara, beirei aa ce i dale inɛi igbe nɲe ɲa nɔ i kpoo kiiti bi hai dasi naane ɲa.

² I kù mà ɲa iyi woo dasi naane ɲai aa na a kiiti inɛi andunya ɲa? Nɔ bii inɛi aa kiiti inɛi andunya ɲa, debei i kaa yɔkɔ i kiiti baa ide keeke ɲa?

³ I kù mà ɲa iyi awai aa ka kiiti amaleka ɲau? Aa na i fɔ idei andunyau ihɛ má?

⁴ Na nɲu, bii kpaasie í ceɛ kurara, kù s̄la i jɔ hai dasi Jesu naane gɔ ku kiiti nɲe, nɲu iyi kù nɛ baa gɔ si igbei Jesu.

⁵ Ñ kɔ nɲe iyi ihɛ wai anyɔ ku ba ku mu ɲe. Ntɔ ntɔ, inɛ gɔ kù wa si anini nɲe iyi bisie í to ku kiiti kpaasie ɲai?

⁶ Na mii í ce ì waa kpe nɲe kiiti bi hai dasi Jesu naane ɲa.

⁷ Bii ide gɔ í wa si anini nɲe, wa nyisi mɔngɔ nɲei mam mam. Na mii í ce i ci ya yɔkɔ i te idɔ ɲa bii à rara nɲe. Na mii í ce i ci ya je a takii ɲe.

⁸ Amma inɛ taka nɲei ì ya maa rarara inɛ gɔ ɲa, kpaasi woo dasi Jesu naane ɲa mɔm nii ì ya maa takii ɲa.

⁹ Inɛ, i kù mà ɲa iyi woo ce laalo ɲa a kaa ba tubu si bommai Ilaaã? I maà jɔ a d̄i iju nɲe. Woo ce adɛi abo yaamɔ do woo tɔɔ iwɛ ɲa do woo ce sakara ɲa do inɛ ɲa iyi à waa s̄ud inɛmɔkɔ kpaasi ɲa

¹⁰ do ile ɲa do ilu bine ɲa do woo mɔ atɛ ɲa do woo yaako inɛ ɲa do woo je inɛ takii ɲa a kaa ba tubu si anundya titɔi Ilaaã.

¹¹ Bebei inɛ gɔ nɲe ɲa à ye wo. Amma à wɛ ɲe, nɔ à jɔ ì má ɲa, nɔ ì je dee dee ɲa na saabui irii Lafɛe Jesu Kirisi, do Hundei Ilaaã Lafɛe nwa.

I jɔ kucei ara nɲe ku na Ilaaã amboe

¹² Inɛ gɔ nɲe ɲa à ya ni, ñ nɛ kp̄ai n ce mii fei. Ntɔi, amma fei ndɛɛ si á s̄la nɲe. An yɔkɔ n ni, ñ nɛ kp̄ai mii fei ku ce, amma n kaa n jɔ n je arui nkãma.

¹³ Ì ya nyi i ni ɲa, ije í wɛɛi na inɔ, nɔ inɔ mɔ í wɛɛi na ije. Ntɔi, amma do nɲu fei Ilaaã á na ku kpa irii mii minji ɲau be fei. Amma i ce laakai ɲa, ara kù wɛɛ na abo kaafe ɲa ku s̄ud. Í wɛɛi na Lafɛe nɔ Lafɛe mɔ í wɛɛi na irie.

¹⁴ Ilaaã, nɲu iyi í j̄i Lafɛe hai si bale á j̄i awa mɔ do gbugbãe.

¹⁵ Inɛ i kù mà ɲa iyi ara nɲe í yei bei ikɔ ikɔi arai Kirisi? Debei, aa so ikɔi arai Kirisi i jɔ ku tɔtɔɔ abo kaafe a je akã ɲa? Aawo, kaa ce.

¹⁶ Mà i kù mà ɲa inɛ iyi wa tɔtɔɔ do abo kaafe, aɲaò à baa à je ara akã? Si kukɔi idei Ilaaã à ni, aɲa minjiu fei aa na a je ara akã.

¹⁷ Bebe mɔi inɛ iyi í tɔtɔɔ do Lafɛe aɲaò à baa à nɛ lasabu akã.

¹⁸ I saa adɛi abo ɲa. Dulum iyi amane wa ce fei ci ya má si arae, amma inɛ iyi

wa ce adèi abo, arai n̄ju takaei wa dasi dulum.

¹⁹ M̀a i k̀u m̀a n̄a iyi ara n̄jei í je bi ku wai Hundi Ilaaḏ iyi í wa si n̄je iyi Ilaaḏ í mu n̄je? I k̀u n̄e ara n̄je

²⁰ domi à ya n̄jei do fia iyi k̀u n̄e jia. Na n̄ju, i j̀ò kucei ara n̄je ku j̀ò in̄e n̄a a m̀a b̄eɛɛi Ilaaḏ.

7

Idei abòḏ

¹ Ide iyi ì k̀òm wa si tia n̄je, n̄ju ì n̄ wa n̄ je n̄je wa b̄eɛɛi. Í s̄ia in̄em̀k̀ò ku maà so abo.

² Amma na sakara í s̄ia in̄e fei ku n̄e aboɛ, n̄o abo fei ku n̄e m̀k̀òɛ.

³ M̀k̀ò í n̄e k̀u cea aboɛ mii iyi í j̀ò a cea abo fei, n̄o abo m̀ò ku cea m̀k̀òɛ mii iyi í j̀ò ku cea m̀k̀ò fei.

⁴ Abo kaa ỳk̀ò ku ce bei í bi do arae, domi araeu ti m̀k̀òɛi. B̄eɛɛi m̀k̀ò m̀ò kaa ỳk̀ò ku ceò arae bei í bi, domi n̄ju m̀ò arae ti aboɛi.

⁵ I maà ya k̀ò ku s̄uò abo n̄je n̄a bii k̀u je in̄e minji fei ì gb̀asi n̄je ì ỳò n̄a iyi á s̄ia ì j̀ò tit̄a n̄a si waati keeke ku ba ì na ara n̄je ì ce kut̀ò n̄a. N̄o si anyie ì t̀òt̀ò má n̄a. Bii k̀u je b̄eɛɛe á ỳk̀ò ku je ì kaa na ì ỳk̀ò ì mu ara n̄je n̄o Seetam á na ku lele n̄e.

⁶ N k̀u wa n̄ f̀ò iyi ih̄e bei tilasi, amu de ì wa n̄ t̀ò n̄jei.

⁷ Á s̄iaam si bii in̄e fei í w̄eɛ kaafe bei amu takam, amma Ilaaḏ í cea in̄e fei amuaɛi, ti in̄e ih̄e ik̄a, ti in̄e ih̄o m̀ò ik̄a.

⁸ Amma ì wa n̄ s̄ò kaafe n̄a do jaaḏ n̄a á s̄ia a maa w̄eɛ n̄ja kaafe bei ì w̄eɛ.

⁹ Amma bii a kaa ỳk̀ò a mu ara n̄ja, a d̄ede n̄je a so n̄je, domi í s̄ia a so n̄je do iyi aa maa w̄eɛò bin̄e n̄t̀ò n̄t̀ò.

¹⁰⁻¹¹ N̄sei, in̄e n̄a iyi à so n̄je t̄a ājai ì wa n̄ s̄ò woodau ih̄e. M̀k̀ò ku maà k̀asi aboɛ, n̄o abo m̀ò ku maà k̀ò m̀k̀òɛ. Amma bii à f̄e n̄je, abo ku buba ku maà so m̀k̀ò tit̄ò, walak̀ò ku nyi bi m̀k̀ò nwoeu. K̀u je amui ì wa n̄ na n̄je woodau ih̄e, Laf̄̄ei wa na n̄je.

¹² In̄e n̄a iyi à gbe āja m̀ò ì wa n̄ s̄ò iyi ih̄e, k̀u je Laf̄̄ei í f̀ò. Bii woo dasi Jesu naane g̀ò í n̄e abo, n̄o abou k̀u je woo dasi naane, bii abou í j̄esi āja a maa w̄eɛ, ku maà k̀asiɛ.

¹³ Bii abo g̀ò m̀ò í n̄e m̀k̀ò n̄o m̀k̀òu k̀u je woo dasi Jesu naane, bii í s̄ia m̀k̀òu si āja a maa w̄eɛ, ku maà k̀asiɛ.

¹⁴ Ì ni b̄eɛɛi domi Ilaaḏ á ỳk̀ò ku cica m̀k̀ò hai dasi Jesu naaneu na aboɛ. B̄eɛɛe m̀ò Ilaaḏ á ỳk̀ò ku cica abo hai dasi naaneu na m̀k̀òɛ. N̄o á ỳk̀ò ku cica ama n̄ja n̄a m̀ò. Bii k̀u je b̄eɛɛe, amu n̄au, cefee n̄ai aa je.

¹⁵ Amma hai dasi Jesu naaneu, bii í n̄e, j̀òe ku koo. K̀u je tilasi ì maa w̄eɛò n̄je n̄a domi Ilaaḏ í kpe wai ka maa wa si laakai ku s̄u.

¹⁶ Amma bii í j̄esi ì maa w̄eɛ n̄a í s̄ia, domi aẁò abo ì k̀u m̀a bii í je m̀k̀òɛ á na ku ba faaba na irie. N̄o aẁò m̀ò m̀k̀ò ì k̀u m̀a bii í je aboɛ á na ku ba faaba na irie.

I w̄eɛ bei ì tako ì ye n̄a Ilaaḏ í bei í kpe n̄e

¹⁷ Aḏ Laf̄̄e ì j̄ileɛ in̄e fei tengi bii á n̄e si kuw̄eɛe. Na n̄ju, baai ide ì n̄je ku so baasi, í s̄ia in̄e fei ku máa n̄e si kp̄ai kuw̄eɛ bii í tako í wa wo Ilaaḏ í bei í kpoo. Iyi ì j̄ileɛ igbei in̄e Jesu n̄a bii fei m̀be.

¹⁸ Bii à dasi in̄e bango Ilaaḏ í bei í kpooi, laf̄̄e ku w̄eɛ b̄eɛɛe. In̄e m̀ò iyi a k̀u dasie bango Ilaaḏ ì bei ì kpoo, laf̄̄e ku maà de a dasie bango má.

¹⁹ Bii à dasi in̄e bango wala bii a k̀u dasie, k̄amaɛ k̀u je taale, amma woodai Ilaaḏ ku jirimai í s̄ia.

²⁰ In̄e fei ku leek̄i si bei í w̄eɛ í bei í gb̀ò kukpei Ilaaḏ.

²¹ Ì je aru wo waati iyi Ilaaḏ í kpeɛi? Maà ti ì j̀ò in̄e ku f̀ò. Amma bii ì na ì ba kp̄aa g̀ò iyi aa n̄eò arae, b̄eɛge si be gbak̄a.

²² Aru iyi Aḏ Laf̄̄e ì kpe í baa í je in̄e iyi ì n̄e arae ì na saabui Laf̄̄e. B̄eɛɛe m̀ò in̄e iyi ì n̄e arae iyi Aḏ Laf̄̄e ì kpoo, laf̄̄e í baa í je arui Kirisi.

²³ À ra n̄jei do fia hai n̄e jia. Na n̄ju, ì maà j̀ò ì je arui in̄e n̄a.

²⁴ In̄e in̄em̄ n̄a, ì j̀ò in̄e baa yooma fei ku leek̄i si wajui Ilaaḏ si bei í w̄eɛ wo Ilaaḏ í bei í kpoo.

Idei kaafe n̄a

²⁵ N̄sei, iyi í je ti in̄e n̄a iyi a k̀u t̀òt̀ò s̄e do in̄e g̀ò tit̄a, n̄ k̀u n̄e ide g̀ò iyi í je

woodai Lafḗe. Amma si bei Lafḗe í ce araarem n̄ jèò ilu naane, n̄ wa n s̄ò n̄e iyi í je lasabum.

²⁶ N̄ tamaa, na wahalai waatiu ih̄ei á s̄ia ine fei ku w̄e bei í w̄e nsei.

²⁷ Bii ì n̄e abo, maà de kp̄ãa i f̄eef̄e n̄je. Bii ì n̄o ì w̄e kaafe, maà de abo.

²⁸ Amma do n̄ju fei bii ì so abo i kù ce dulum. Bii mud̄e m̄o í so m̄ok̄o, kù ce dulum. Amma ine n̄a iyi à so n̄je, asoi andunya n̄jai à k̄õsi, n̄o n kù bi i ye b̄ebe n̄a.

²⁹ Inem n̄a, iyi n̄ wa n f̄o wee, waatiu kù s̄o má. Na n̄ju, hai nsei ine iyi í n̄e abo, í s̄ia ku ye bei ine iyi kù n̄e abo.

³⁰ N̄o ine iyi wa kpata ku ce bei ine iyi kù n̄e in̄o ku f̄o. Ine m̄o iyi wa nyaanyi ku ce bei ine iyi kù n̄e in̄o did̄õ. Ine m̄o iyi wa ra nḡoḡo, ku ce bei kù je titee.

³¹ Ine iyi amanii andunya wa bukaataa ku maà dasi laaka fei si be. N̄ wa n f̄o b̄ebei si na iyi í j̄o yaase bei andunya ih̄e í ye kaa kpe jiida má.

³² N kù bi nk̄ama ku maa bitandi n̄e. Ine iyi kù so abo, laaka fei si icei Lafḗei í ya wa, í ya maa de n̄ju ku ce iyi á d̄õa Lafḗe si.

³³ Amma ine iyi í n̄e abo, lasabue si mii ndii andunya n̄ai í ya wa. Mii iyi á d̄õa aboe sii í ya maa de ku ce.

³⁴ Laaka ci ya je ak̄ã. Inaabo n̄a iyi a kù n̄e m̄ok̄o do mud̄e n̄a lasabu n̄a si ideí Lafḗei í ya wa ku ba a je dee dee si ara do si hunde. Amma ine iyi í n̄e m̄ok̄o lasabue si mii ndii andunya n̄ai í ya wa. Mii iyi á d̄õa m̄ok̄e sii í ya maa de ku ce.

³⁵ Na aranf̄ãani n̄nei n̄ wa n f̄o iyi ih̄e, kù je na n dasi n̄e wahala, amma na n nyisi n̄e iyi í s̄ia i ce n̄ai ku ba i na Lafḗe ara n̄je mam mam.

³⁶ Bii ine ḡo í ye ama inaaboe í j̄ia í to ab̄od̄õ n̄o í ye kù s̄ia ku maa w̄e kaafe, n̄o í bi a gbaa ab̄od̄õ, kù ce bei í bi. Bii í ni a gbaa ab̄od̄õ kù ce dulum.

³⁷ Amma ine iyi í dasi id̄õ dim dim bii kù je do tilasi ḡo, bii í jil̄õ si ama inaaboi n̄ju ku maà so m̄ok̄o, mii jiidai í lasabu.

³⁸ B̄ebe m̄oi ine iyi í j̄o à gba ama inaaboe ab̄od̄õ mii jiidai í ce, amma ine iyi í k̄o a gba titee ab̄od̄õ n̄ju í ce í re.

³⁹ À d̄i aboi si m̄ok̄e bii m̄ok̄e í w̄e si hunde, amma bii m̄ok̄u í ku, abou í n̄e ara ku so m̄ok̄o tit̄õ iyi í bi, lafḗe de kù je woo dasi Jesu naane.

⁴⁰ Amma si lasabum, bii abou í bubae jaaõ, in̄o did̄õe á la ku re. N̄o n̄ tamaa Hundei Ilaaõí í s̄õm ideu ih̄e.

8

Ije iyi à ceò kuwee

¹ Nsei si ideí mii iyi à ceò kuwee n̄ lo si. Nt̄oi awa fei à n̄e kumà si bei ì f̄o n̄a. Kumà í ya j̄o ine ku n̄e faaui, amma kubi í ya sobi ine.

² Bii ine ḡo í tamaa n̄ju í m̄a nḡoḡo, kù m̄a nk̄ama tit̄õ si bei í j̄o.

³ Amma ine iyi í bi Ilaaõ, Ilaaõ í m̄a lafḗe.

⁴ Iyi í je ti ideí in̄ai kuwee si bii ì waa bee mà í s̄ia i ya n̄õ n̄a. Awa à mà iyi iw̄e kù je nḡoḡo si andunya. À n̄o à mà iyi Ilaaõ n̄ju ak̄ãí w̄e.

⁵ Nt̄o nt̄o, iw̄e nkp̄o do lafḗe nkp̄oi í wa lele do si ile. Amma baa do iyi ine n̄a à waa t̄õ iw̄e nkp̄o nkp̄o,

⁶ bi tu wa Ilaaõ ak̄ãí w̄e. N̄ju í je Baaba, hai bi t̄ei mii fei wa naa. Na iriei awa à n̄o à w̄e. Lafḗe ak̄ã m̄oi í n̄o í w̄e. N̄ju í je Jesu Kirisi, hai bii mii fei wa ceò. Do saabuei à n̄eò kuwee.

⁷ Amma kù je ine feii í mà iyi be. Hee nsei ine ḡo n̄a iyi à tako à n̄e d̄õnei iw̄e ku t̄õ à waa n̄o in̄au bei ijei kuwee, n̄o id̄õ n̄ja wa ye taale n̄ja na gbugb̄a hai n̄e n̄ja.

⁸ Kù je ijei á b̄òd̄ wa bi Ilaaõ. Bii à je, kaa k̄õ n̄wa si nḡoḡo, bii a kù n̄o a kù je, kaa j̄o ka kua nḡoḡo.

⁹ Amma i ce laakai n̄a ku ba ara ku n̄e n̄je ku maà dasi ine ḡo n̄a dulum.

¹⁰ Bii nsei, aw̄o iyi ì n̄e kumà ì buba ì waa je ilei iw̄e, ine iyi kù n̄e gbugb̄a, bii í ye be, n̄ju m̄o á n̄e w̄ok̄o ku je ijei kuweeui baa bii id̄õe wa yeò taalee.

¹¹ N̄o do saabui kum̄a kpaasieu ku ce n̄fe, n̄ju m̄o iyi Kirisi í ku na irie.

¹² Bii ì waa cea kpaasi hai n̄e gbugb̄a n̄je n̄a dulum b̄ebe n̄a n̄o ì waa mee n̄a si id̄õ n̄ja n̄a, Kirisi takaei ì waa cea dulum n̄a.

13 Na n̄ju, bii in̄ai á jò kpaasim gò ku dasi kurara, n kaa n n̄o in̄a má ajò kãma ku ba n maà n dasie kurara.

9

Kp̄ai mii iyi woo be í ne do ice iyi í ne ku ce

1 N kù ne aram nii? N kù je woo bei? N kù ye Jesu Laf̄e nwai? I kù je isoi icem iyi n̄ ce Laf̄e n̄ai?

2 Baa bii in̄e gò n̄a à kò ku mà m̄ bei woo be, n̄ je woo be bi tu n̄e, domi in̄ei ì je s̄eda iyi wa nyisi iyi amuu woo bei Laf̄ei ntò ntò.

3 In̄e n̄a iyi à waa wusem, ide iyi an je n̄a wee.

4 A kù ne kp̄aa ka je nò ka m̄ai?

5 A kù ne kp̄aa ka ne abo woo dasi Jesu naane iyi á si wa bei woo be gò n̄a à waa cei? Bei ifò Laf̄e n̄au do Sefaa Pīe?

6 Mà amu do Baanabasi awa ak̄ai a kù ne kp̄aa a ya na wa ije, í gbe ka ce ice?

7 In̄e kãma kaa bò ikoi igũ do fīai n̄ju takae. In̄e kãma kaa lò j̄i ndii rez̄e iyi kù je isōe. Nò in̄e kãma kaa maa degbe m̄emu gaa iyi kù waa m̄ am̄e.

8 Kù je do bisii aman̄e n̄ju ak̄ai n̄ wa n fòò ideu ih̄e. Ide ak̄ai do iyi woodai Moizi wa fò.

9 Moizi í kò si t̄ai woodāe í ni, i maà ti i ð̄i gelei kete iyi wa jojo si bilee wa nya yòyòe. Na kete n̄ai Ilaā í fò iyi be ba.

10 Mà na iri nwai wa fò ideu. Oo, na iri nwai à kò, domi í s̄ta woo logoo do in̄e iyi wa kpokpo a n̄a fei a maa cò kp̄ai ikp̄e n̄a.

11 Ide iyi à s̄o n̄e í yei bei idei Hundei à gb̄e n̄e. Debei, bii ì mu nwa s̄ndai ara n̄a, aa jò ku la n̄ei?

12 Bii in̄e gò n̄a à ne kp̄ae bi tu n̄e, awa m̄ ni a kù re n̄a?

Amma a kù ceò kp̄au ice si n̄e. À temua si fei nd̄e ku ba ka maà ti ka ð̄i kp̄ai laabaau j̄idai Kirisi.

13 I kù mà n̄a iyi in̄e n̄a iyi à waa ce ice kpas̄e Ilaā, bei à ya ba ije n̄a? In̄e n̄a m̄o iyi à je woo wee n̄a, si kuwee bei à ya ba mii ku je n̄a.

14 Bēbe m̄oi Laf̄e í j̄ilò si in̄e n̄a iyi à waa sisi laabaau j̄idau a n̄a m̄o a ba ije n̄a si be.

15 Amma n kù ceò kãmāe ice. N kù nò n kù wa n kò iyi ih̄e ku ba a ceem bēbe. N̄ gbasi n kù do iyi ide iyi n̄ wa n t̄òò fufuu ih̄e á ce nfe.

16 N kù wa n t̄òò fufu si na iyi í jò n̄ wa n sisi laabaau j̄ida. Amma tilasii bi tom n coo. Nò ijuukp̄ai á je titom bii n kù waazo ideu.

17 Bii do id̄abim nii n̄ wa n coo, n̄ ne kp̄ai n ba riba. Amma tilasi n̄ ne ku cēe m̄m̄ nii domi Ilaā í dasim.

18 Debei, yoomai í je ribam. Ribam nii í je n waazo laabaau j̄idai Kirisi, ku maà ti ku je do idei fia nò n maà n ti n ce ice do kp̄a iyi n̄ ne.

19 N̄ ne aram, n kù je arui in̄e kãma. Amma do n̄ju fei n̄ ce aram arui in̄e fei ku ba n fa in̄e nk̄o n naaò wa bi Kirisi.

20 Bi Zuifu n̄a n̄ je bei Zuifu, ku ba n fa n̄a wa. In̄e n̄a m̄o iyi à waa jirima wooda n̄ je in̄e ak̄a n̄a ku ba n fa n̄a wa baa bii amu takam n kù wa si aw̄i wooda.

21 Bi in̄e n̄a iyi a kù ne wooda n̄ je in̄e ak̄a n̄a ku ba n fa n̄a wa. Kù je n kù wa n jirima woodai Ilaā, domi n̄ wa n too woodai Kirisi.

22 Bi in̄e n̄a iyi a kù ne gbugb̄a amu m̄o n ce bei in̄e iyi kù ne gbugb̄a ku ba n fa n̄a wa. N̄ ce bei in̄e fei í ye ku ba gògò n̄a n̄a a ba faaba, baa bii beirei.

23 N̄ wa n ce fei nd̄ei ku ba kuwee iyi laabaau j̄idau í ne n basi ikp̄e.

24 In̄e fei ì mà n̄a si gaasai kusei in̄e fei í ya sei amma in̄e ak̄ai í ya ba ribāe. Na n̄ju, i hanya ku ba i ba ribāe n̄a.

25 Woo ce gaasai kusei n̄a à ya maa mu ara n̄ai si fei nd̄e. À waa ce bēbe ku ba a ba fulai wua * n̄a iyi á gbe nò ku wò. Amma awa à waa cei ku ba ka ba iyi ci ya t̄a.

26 Na n̄oi í ce n̄ wa n sei bei in̄e iyi í ne mii iyi wa lele. N̄ wa n jabu amma kù je si ngbe.

27 N̄ wa n wahala aram ntò ntò ku ba n kãmāe nò n maà n ti n je in̄e iyi aa na

* 9:25 *fulai wua* Si waati n̄a in̄e iyi í cua kpaasi n̄a si gaasai kusei, fulai wuai à ya daa si iri

a lele awɔ ngbe waati iyi n̄ cea ine ηa waazo n̄ tã.

10

I maà ya tɔ iwɛ ηa

¹ Ine inem ηa, n̄ bi i maà ηa iyi si waatii Moizi, bala nwa ηau fei kudui ijiui à too nɔ aηa fei à kua tenkuu do ise.

² Kudui ijiu ku too do tenkuu ku kua i yei bei à dasi ηa inyi nɔ à baa à je mɔcɔi Moizi ηa.

³ Nɔ aηa fei ije dimi akã gɔi à je. Ijeu hai bi Ilaaɔi í naa.

⁴ Nɔ aηa fei inyi dimi akãi à mɔ. Inyiu Ilaaɔi í jò í fita hai si kuta. Kutau í ya maa too ηai. Nɔ Kirisii í je kutau.

⁵ Do nηu fei, Ilaaɔ í jò ine nkpɔ nηa í ku si gɔɔɔ si na iyi í jò daa nηa ku sɔaa si.

⁶ Nsei, mii ηau bei í je nwa yaase ku ba ka maà ne bine laalo ηa bei aηa mɔ.

⁷ Nɔ i maà ya tɔ iwɛ ηa bei gɔgɔ nηa ηa à ce. Ì maà ηa iyi à kɔ ide i iwɛ ku tɔ nηa à ni, ine ηau à buba à je à mɔ, nɔ à dede à waa jojo.

⁸ Ka maà ya ce adei abo kaafe bei gɔgɔ nηa ηa à ce, nɔ amanɛ dubu kɔnfia do mɛeta (23.000) í ku si ajɔ akã.

⁹ Ka maà ya ka cɔ laakai Ilaaɔ bei í to bei gɔgɔ nηa ηa à ce, nɔ njo ηa à kpa si ηa ine nkpɔ.

¹⁰ Ka maà gɔgɔ bei gɔgɔ nηa ηa à ce, nɔ amalekai iku í kpa ηa.

¹¹ Mii ηau bei í ba ηa bei yaase, nɔ à kɔ ku ba ka ce laakai ara nwa, awa iyi à wɛɛ si waatii ankãanyiu ihɛ.

¹² Na nηu, ine iyi í tamaa nηu wa leeki dim dim ku jò ku ce laakai araɛ, ku ba ku maà ti ku cuku.

¹³ I kù ye dimii laakai ku cɔ gɔ ηa iyi kù je dimi iyi ine fei í ya ye. Ilaaɔ ilu naane kaa jò a cɔ laakai nηe ku re zaka bei aa yɔkɔ i temuaɔ ηa. Amma si laakai ku cɔ baa yooma fei í ya nyi ku ce bi ku fita má ku ba i yɔkɔ temua ηa.

¹⁴ Na nηu kpaasim ηa, i saa iwɛ ku tɔ ηa.

¹⁵ Ì wa n ba nηe ide ku fɔi bei ilu laakai ηa. I jò i ce lasabu si iyi n̄ wa n fɔ ηa.

¹⁶ Si ijei Lafɛɛ, kɔɔfu iyi à ya ka so ka saabuɔ Ilaaɔ wa nyisi iyi à ne ikpɛ si njei Kirisi. Nɔ pɛɛ iyi à ya ka so ka buu wa nyisi iyi à ne ikpɛ si ara Kirisi, mà irei.

¹⁷ Si na iyi í jò awa fei pɛɛ akãui à je, nηui í jò baa do iyi à kpɔ fei à je ara akã, domi awa fei à ba ikpɛ nwa si pɛɛ akãu.

¹⁸ I cɔ inei Izireli ηa. Ine ηa iyi à waa je ijei kuwee, à ne ikpɛ si bi ku weeu, mà irei.

¹⁹ Debei, mii n̄ wa n fɔ. N kù ni in̄a iyi à ya ceɔ kuwee í je ngɔgɔ. N kù nɔ n kù ni iwɛu takae mɔ í je ngɔgɔ.

²⁰ Aawo, amma n̄ wa n fɔi n̄ ni kuwee iyi woo tɔ iwɛ ηau à ya ceu, inei inɔko ηai à ya cea, kù je Ilaaɔ. Nɔ wee n kù bi i ne ikpɛ do inei inɔko ηa.

²¹ Ine iyi ì ya je ijei Lafɛɛ ηa nɔ i mɔ mii iyi í wa si kɔɔfu ηa, i kaa nyi i sinda i ηɔ in̄a iyi à ceɔ inei inɔko ηa kuwee má ηa nɔ i mɔ mii iyi í wa si kɔɔfu nηa ηa.

²² À bi ka dede igui Lafɛɛi? À roo gɔgɔbãi?

I ce fei ndɛɛ ku ba ine ηa a mà beɛɛi Ilaaɔ

²³ Ine gɔ nηe ηa à ya ni, n̄ ne kpãai n̄ ce mii fei. Ntɔi, amma fei ndɛɛ si á sɔa nηe. Ntɔ ntɔ, ì ne kpãai i ce mii fei ηa, amma fei ndɛɛ kaa mua ine gɔgɔbã.

²⁴ Ine kãma ku maà dede aranfaanii nηu takae amma ku dede ti ine mmu ηa.

²⁵⁻²⁶ Kùkɔi ide Ilaaɔ wa fɔ í ni, ilɛ do mii iyi í wa si fei ti Aɔ Lafɛɛi. Na nηu, in̄a iyi à waa ta aja fei i ηɔ ηa, i maà bee ide kãma ηa ku ba idɔ nηe ku maà ye taale nηe.

²⁷ Bii hai dasi Jesu naane gɔ í kpe nηe ku je, bii ì dasi idɔ i koo ηa, mii iyi à na nηe fei, i je ηa, i maà ya bee ide kãma ηa ku ba idɔ nηe ku maà ye taale nηe.

²⁸ Amma bii ine gɔ í sɔ nηe í ni, iyi ihɛ à ceɔ kuwee, i maà ηɔ ηa na ine iyi í sɔ nηe idɔe ku maà ye taale.

²⁹ Kù je na idɔi in̄e taka nηe, amma na ti ine iyi í sɔ nηe.

Ntɔ ntɔ, idɔi ine gɔ kaa ye taalei ara ku nem.

³⁰ Bii ñ saabu Ilaaḍ si ije, ine kãma kù ne kpãa ku ye taalem na ijeu iyi ñ saabuò Ilaaḍ tã.

³¹ Na nñu, bii ñ je ñ waa mɔ̄ na, walakɔ̄ bii ñ waa ce ngɔ̄gɔ̄ na i ce fei ndee ku ba ine na a mà beerei Ilaaḍ.

³² I ce kuwɛɛ nñe do yaase bei i kaa dasiò ine kãma kurara na, hai Zuifu na do Gereki na hee do inei igbei Ilaaḍ na fei.

³³ I sisim na. Amu takam ñ wa n ce kookaai ku ba kucem ku dãa ine fei si, si miu baa yooma fei. N kù wa n de aranfaanii amu takam, í gbe ti zamaa iyi í gbe fei ku ba a ba faaba.

11

¹ I sisiim na bei amu takam ñ wa n sisi Kirisi.

Yaase bei í s̄a ine ku nyisiò beerei Ilaaḍ wee

² Ñ wa n saabu nje do iyi ñ ya maa ye gigiim si fei ndee na, do si bei ñ mu cio iyi ñ kɔ̄ nje siu dim dim na.

³ Amma ñ bi i mà na iyi Kirisii í je ine ngboi inemakɔ̄ baa yooma fei, inemakɔ̄ mɔ̄ í je ine ngboi aboe, Ilaaḍ mɔ̄ í je ine ngboi Kirisi.

⁴ Inemakɔ̄ iyi wa ce kutɔ̄ walakɔ̄ walii fei, bii í bii irie kù waa nyisi beerei ine ngboe.

⁵ Amma inaabo iyi wa ce kutɔ̄ walakɔ̄ walii fei, bii kù bii irie, kù waa nyisi beerei ine ngboe. Í yei bei inaabo iyi à gbogoo irie.

⁶ Bii inaabo kù waa bi mango ku we, ku gbogoo irie. Amma bii iri ku gbogoo í jeaa anyɔ̄, ku we mango.

⁷ Kù s̄a inemakɔ̄ ku bii irie domi Ilaaḍ í takae ku jɔ̄ nɔ̄ ku nyisi amboee, amma inaabo, amboei inemakɔ̄i wa nyisi,

⁸ domi hai si kutaka inemakɔ̄ kù fita hai si inaabo, amma inaaboi í fita hai si inemakɔ̄.

⁹ Beɛbe mɔ̄i a kù taka inemakɔ̄ na inaabo amma à taka inaaboi na inemakɔ̄.

¹⁰ Na nñu, na irii amaleka na í s̄a inaabo ku we mango ku nyisi iyi nñu wa s̄a mɔ̄kɔ̄i nñu iri ile.

¹¹ Amma do nñu fei si wajui Lafɛɛ ine gɔ̄ kaa yɔ̄kɔ̄ ku ni nñu í ne gbugbã

nñu ku ce kuwɛɛi nñu ikã, domi inaabo í ne bukaatai inemakɔ̄, inemakɔ̄ mɔ̄ í ne bukaatai inaabo.

¹² Bei à nya inaabo hai si inemakɔ̄, beɛbe mɔ̄i à bí inemakɔ̄ hai bi inaabo, amma Ilaaḍi wa ce fei ndee.

¹³ Inje taka nñe i lasabu na. Í s̄a inaabo ku tɔ̄ Ilaaḍ hai we mango?

¹⁴ Inje taka nñe i kù mà na iyi anyɔ̄i bii inemakɔ̄ í ne ntoi iri sisɔ̄?

¹⁵ Amma bii ntoi irii inaabo í sɔ̄, boodai. À muua ntoi iriei ku je bei fuugese.

¹⁶ Bii ine gɔ̄ wa bi ku ba wa kakɔ̄ ku ce si ideu be, amu de ñ wa n fɔ̄ iyi si inɔ̄ nwa do si igbei inei Ilaaḍ na a kù ne dɔ̄ne mmu gɔ̄ ma.

Ijei Lafɛɛ

(Cɔ̄ Matie 26:26-29; Maaku 14:22-25; Luku 22:15-20)

¹⁷ Ide iyi an sɔ̄ nje nsei, n kaa n saabu nñe si, domi á s̄a kutɔ̄tɔ̄ nñe nau ku mu nñe gbugbã wo, amma wee nsei wa keke jei.

¹⁸ Sinte, à s̄m à ni bii ñ tɔ̄tɔ̄ na ine gɔ̄ na à wa si inɔ̄ nñe iyi inɛò na i ci ya ne anu akã. Nɔ̄ ñ tamaa ntɔ̄i.

¹⁹ Ntɔ̄ ntɔ̄, kù ne bei á ce iyi nje ku feɛfe kù wa si anini nñe, ku baa mà ine na iyi à je ti ntɔ̄.

²⁰ Bii ñ tɔ̄tɔ̄ ñ waa je na, ñ ya tamaa bei ijei Lafɛɛi ñ waa je na amma iboi,

²¹ domi bii ñ buba na gbakã, ine fei í ya maa saasai ku je s̄ndaɛ iyi í naaò wa, nɔ̄ a jò ine gɔ̄ na do ari, nɔ̄ ine gɔ̄ na à je à mɔ̄ hee atɛ ku kpa na.

²² I kù ne kpasɛi ara nñe bii aa je i mɔ̄ nai? Mà ñ bi i donda igbei inei Ilaaḍ na, nɔ̄ i dasi ilu are na anyɔ̄ nai? Beirei an ni nñe. N saabu nje? Aawo, n kaa n saabu nje si nñu be.

²³ Ide iyi ñ gba hai bi Lafɛɛ ñ kɔ̄ nje si wee. Idũ ajɔ̄ iyi à so Lafɛɛ Jesu à daa ine na si awɔ̄ í so pɛɛ

²⁴ Í saabu Ilaaḍ, nɔ̄ í bububue. Nɔ̄ í ni, iyi ihɛi í je aram iyi ñ na na iri nñe. I ya ce iyi ihɛi i maa yeò gigim na.

²⁵ Beɛbe mɔ̄i, iyi à je à tã, í so kɔ̄fu í ni, kɔ̄fu ihɛi í je akabuu titɔ̄i Ilaaḍ iyi í d̄i do njem. Waati iyi ñ waa mɔ̄ do kɔ̄fu na fei, i ya coo i maa yeò gigim na.

26 Waati kâma iyi ì waa je p̄ēu nò ì waa m̄ do k̄ōfuu ña fei, ikui Laf̄ēi ì waa sisi ña hee koo nyiò wa.

27 Na n̄ju, in̄e iyi í je p̄ēi Laf̄ēe walak̄ó í m̄ do k̄ōfue, n̄ kuw̄ēē k̄u je dee dee, í rar̄aa arai Laf̄ēe do n̄jēi.

28 Na n̄ju, in̄e fei ku wuse ar̄ae ku bei ku je p̄ēu, n̄ ku m̄ do k̄ōfuu.

29 Nt̄o nt̄o, bii ì je n̄ ì waa m̄ ña n̄ ì k̄u mà ña iyi arai Kirisii, ì waa soa ara n̄jē taalei si kuje do si kum̄ n̄jē.

30 N̄oi í j̄ò in̄e nk̄p̄o n̄jē wa ce b̄ō n̄ ḡoḡo ña à je m̄nḡo ña, ḡoḡo ña m̄ à ku.

31 Bii à kiiti ara nwa do nt̄o, Ilaā kaa kiiti wa má.

32 Amma bii Laf̄ēe í kiiti wa, í ya j̄ò ka baa si kp̄aa jiidai ku ba ku maà ye taale nwa do in̄e andunya ña aj̄o.

33 Na n̄ju, in̄e in̄em ña, bii ì waa t̄at̄o ku ba i je ña, í j̄ò ì ya degbe n̄jē.

34 Bii ari wa kpa in̄e ḡo, ku je s̄ondaē kpas̄e ku ba i maà na i so taale si kut̄at̄o n̄jē. Ide iyi í gbe, an ce ñe cioe bii ñ na ñ to wa.

12

Amua ña iyi Hundei Ilaā wa mu nwa

1 Nsei, in̄e in̄em ña, iyi í je ide i amua ña iyi Hundei Ilaā wa mu nwa, ñ bi í mà nt̄e ña.

2 Ì mà ña, waati iyi i k̄u mà Ilaā ña à ya maa fa ñei si kp̄ai iw̄ē dek̄i ña ku t̄o.

3 Na ñoi í j̄ò ñ wa n bi i mà ña, in̄e kâma iyi í j̄ò Hundei Ilaā wa gb̄aa fei kaa ȳok̄o ku ni à ceekpe Jesu. N̄ in̄e ḡo kaa ȳok̄o ku ni Jesu í je Laf̄ēe, bii k̄u je Hundei Ilaāsi wa gb̄a laf̄ēe.

4 Amua ik̄a ik̄ai í w̄ēē, amma Hundei ak̄ai wa kp̄ē ña.

5 Ice ik̄a ik̄ai í w̄ēē, amma Laf̄ēe ak̄ai à waa cea.

6 Gbugb̄ai Ilaā wa ce ice si in̄e fei ik̄a ik̄a, amma Ilaā ak̄ai wa mua in̄e fei gbugb̄a iyi á ceò ice baa yooma fei.

7 Í na in̄e fei amua iyi wa nyisi iyi Hundei wa ce ice sie n̄ ku ceò ice na aranfāanii in̄e fei.

8 Hundei Ilaāsi í ya mua in̄e ḡo ña amua a muaò in̄e ña bisi, n̄ Hundei ak̄ai í ya mua in̄e ḡo ña m̄ amua a f̄o ide do kumà.

9 Hundei ak̄ai í ya mua in̄e ḡo ña gbugb̄ai naane ku dasi, n̄ ku mua in̄e ḡo ña gbugb̄a a j̄ò b̄ō ña a ba iri.

10 B̄ēēē m̄oi Hundei ak̄ai í ya mua in̄e ḡo ña gbugb̄a a ceò maamaake ña, n̄ ku cea in̄e ḡo ña amua a ceò walii, n̄ ku mua in̄e ḡo ña m̄ bisi a mà bii í je mii iyi in̄e ḡo wa ce do Hundei Ilaāsi wala bii í je do hundei mmu ḡoi. Í ya j̄ò in̄e ḡo ña a f̄o ide do fee ña iyi a k̄u waa gb̄o, n̄ ku mua in̄e ḡo ña m̄ bisi a tuseò ideu.

11 Amma Hundei ak̄ai wa ce fei nd̄ēē. Wa mua in̄e fei amua ik̄a ik̄a bei í bi.

Woo dasi Jesu naane ña fei à je ik̄o ik̄a ik̄ai ara ak̄a

12 Kirisi í yei bei ara ak̄a do ik̄o nk̄p̄o nk̄p̄o. Arau ak̄ai baa bii í ne ik̄o nk̄p̄o nk̄p̄o,

13 domi Hundei ak̄ai à da nwa si ku ba awa fei ka je ara ak̄a, hai Zuifu ña hee do dimi mmu ña, hai aru ña hee do in̄e ña iyi a ne ara ña. N̄ bi Hundei ak̄ai awa fei à waa m̄.

14 K̄u je ik̄o ak̄ai ara í ne, amma nk̄p̄o nk̄p̄oi.

15 Baa bii ise í f̄o í ni, si bei n k̄u je aw̄o n k̄u wa si ara, do n̄ju fei, í wa si ara.

16 Baa bii it̄i í ni, si bei n k̄u je iju n k̄u wa si ara, do n̄ju fei n̄ju m̄ í wa si ara.

17 Bii arau fei í je iju, beirei á ce ku gb̄o ide. Walak̄o bii fei nd̄ēē í je it̄i, beirei á ce ku gb̄o in̄unu.

18 Amma nt̄o nt̄o Ilaā í dasi ik̄o ik̄a ik̄a fei si arai bei í bi.

19 Bii ara k̄u ne ik̄o ik̄o kaa ce.

20 Na n̄ju, ik̄o nk̄p̄o nk̄p̄oi í w̄ēē, amma arau ak̄ai.

21 Iju kaa ȳok̄o ku s̄o aw̄o ku ni n̄ju k̄u ne bukaatae. Iri m̄ kaa ȳok̄o ku s̄o ise ku ni n̄ju k̄u ne bukaatae.

22 Iyi í re m̄m, baa ik̄oi ara ña iyi à ya ni a k̄u ne gbugb̄a, ara í ne bukaata ña jiidai.

23 N̄ ik̄o ña iyi à ne anȳo si ara, à ya ka gb̄o ña ku re. Iyi a k̄u j̄o ka maa kpe iri ña, ānai à ya ka gb̄o ku re.

24 Amma ik̄o ña iyi à gbe iyi a k̄u ne anȳo, a k̄u ne bukaatai ka gb̄o ña b̄ēēē. Ilaā í ce ara b̄ēēē ku ba ik̄o ña iyi a k̄u ne b̄ēēē ñau ka jirima ña ku re.

25 Í cooi ku ba ara ku maà fεεfεε nje, amma ikō ikā ikā ηau fei a maa gbōa nje.

26 Bii ikōi ara gō í ba wahala, aηað̄ iyi à gbe ηau feii à ya gbō ara kurou ajō. Bεεβε̄ mōi bii à saabu gōgō, aηað̄ iyi à gbe ηau fei à ya ne inō didōi ajō.

27 Nsei inje fei ì je arai Kirisi nō ine baa yooma nje fei í je ikō ikā ikāe.

28 Bεεbei, si igbei inei Jesu ηa Ilaaṓ í tako í cica ine gō ηa à je woo be ηa, minjisia walii ηa, mεetasia mō woo kō ine ηa si cio. Si anyii nηu nō í cea ine gō ηa amuai maamaake ηa ku ce, ine gō ηa mō à ne amuai bōō ηa ku faaba, ine gō ηa mō à ne amuai ine ηa ku sobi, ine gō ηa mō à ne amuai ine ηa ku cuaò, nō ine gō ηa mō aa yōkō a fō fee ηa iyi a kù waa gbō.

29 Kù je aηa feii à je woo be ηa, walakō walii ηa, walakō woo kōsi cio ηa. Kù nō kù je aηa feii à ne amuai maamaake ηa ku ce

30 walakō amuai bōō ηa ku faaba. Aηa fei sisi à nō à ne amuai fee ηa iyi a kù waa gbō ku fō, walakō ideu ku tuse.

31 Amma i hanya i de amua ηa iyi à re do bεεε ηa.

Iyi í re mōm, an nyisi ηe kpāa iyi í re fei ndεε.

13

Idei Kubi

1 Baa bii ñ wa n fō ide do feei amanε ηa ikā ikā do ti amaleka ηa nō n kù ne kubi, ñ yei bei isō iyi à waa cā walakō bei londi.

2 Baa bii ñ ne amuai walii ku ce, nō ñ mà asiuu fei nō ñ ne kumà fei, baa bii ñ dasi Ilaaṓ naanε hee bei an yōkō n jò geete ku tekí, bii n kù ne kubi, n kù je ñgōgō.

3 Baa bii ñ kpēa ilu are ηa amanim fei, nō baa bii ñ jò à sō aram bei injai kuwee, bii n kù ne kubi, n kaa n ba riba.

4 Kubi í ya temua, í ya nō ku ce mii jiida, ci ya ja igu, ci ya so arae lele, nō ci ya je ilu faatu.

5 Kubi ci ya ce mii gō iyi kù je dee dee, nō ci ya de aranfāanii nηu akā. Inε

iyi í ne kubi idεε ci ya kō gbāa gbāa, nō ci ya jile idei taale si idεε.

6 Inε iyi í ne kubi ci ya wεεò inō didṓ si mii iyi kù je dee dee, í gbe si mii iyi í je ntō.

7 Kubi ci ya mōngō nkāma. Naanε ku dasiε do kpāa ku cōε do temuεε ci ya tā.

8 Kubi ci ya ne kōō. Amma walii ku ce á na ku kpa iri, fee ikā ikā ku fō á na ku tā, nō kumāi amanε mō á na ku tā.

9 Mii ηau à na ku kpa iri si na iyi í jò kumà nwa do walii ku ce nwa, gōgōε kù kō.

10 Amma waati iyi mii iyi í kō á naa, waati bεεbei, iyi kù kō á ne.

11 Waati iyi ñ wεε keeke, ñ ya n maa n fō idei bei ama keeke, nō n maa n ce laakai bei ama keeke, nō n maa n lasabu bei ama keeke, amma nsei iyi ñ ce ine ngbo ñ jò daai ama.

12 Iyi à waa ye nsei í yei bei mii iyi à waa hōnne bari bari si isō fūfū, amma ajō wa naa iyi aa ka ye ijuò iju. Iyi ñ mà si nsei kù kō, amma waati nηu an màa sāa sāa bei Ilaaṓ́ í màm.

13 Nsei mii mεetau ihēi í wεε. Mii ηau wee, naanε ku dasi, do kpāa ku cō, do kubi. Amma kubi í re ηa.

14

Idei amuai Hundei Ilaaṓ

1 Na nηu, kubii í sīa i dεdε ηa. Nō i de amua ηa iyi Hundei Ilaaṓ wa mu nwa, iyi í re mōm nηui í je walii ku ce.

2 Inε iyi wa fō ide do fee iyi kù waa gbō, Ilaaṓi wa ba ide ku fō, kù je amanε, domi ine gō kù waa gbō ideε. Amma idei asiii wa fō do gbugbāi Hundei Ilaaṓ.

3 Amma ine iyi wa ce walii amanε ηai í ya ba ide ku fō. Í ya jò a leekí si naanε ku dasi dim dim, nō ku mu nηa gbugbā, nō ku tū inō nηa.

4 Inε iyi wa fō ide do fee iyi kù mà, naanε ku dasi nηu takaεi wa mua gbugbā. Amma walii, inei igbei Jesu ηai wa mua gbugbā.

5 Á dōm si bii inje fei ì waa fō ide do fee ηa iyi i kù waa gbō ηa, amma iyi ñ wa n bi wa re, nηui í je i ya maa ce walii ηa. Ñ ni bεεbei si na iyi í jò ine iyi wa ce walii, icεε í ne aranfāani í re ine iyi

wa fɔ ide do fee ɲa iyi kù wa gbɔ, í gbe bii wa tuse ideui, nɔ ku mua inei igbei Jesu ɲa gbugbã.

6 Nsei, inɛ inem ɲa, aranfãani yoomai aa ba ɲa bii n̄ naa bi tu ɲe nɔ n̄ wa n fɔ fee iyi i kù waa gbɔ ɲa. I kaa ba aranfãani kãma ɲa. Amma bii n̄ sɔ ɲe yaasei ide iyi Ilaaɗ í sɔm, walakɔ n̄ sisi nɲe idei kumà, walakɔ ide walii, walakɔ cio gɔ, inɛ nɲu á nɛ nɲe aranfãani.

7 Bɛɛbɛ mɔi, mii iyi kù nɛ kuwɛɛ bei yèè do mɔlɔ bii à waa cãa, bii a kù waa cãa dee dee, beirei inɛ gɔ á ce ku gbɔ yaaseɛ.

8 Inɛ mɔ iyi wa cã gãgã igũ, bii kù waa cãa dee dee, yooi á ce sɔlui igũ.

9 Bɛɛbɛ mɔi, bii kù jɛ ì waa fɔ fee iyi inɛ ɲa à mà ɲa, beirei aa ce a gbɔ yaaseɛ. Ide nɲe á nei si fufu.

10 Fee dimi ikã ikã nkpoi í wa si andunya, nɔ kãmaɛ kù kua yaase.

11 Do nɲu fei, bii n kù wa n gbɔ fee iyi à waa bam ku fɔ, inɛ iyi wa fɔu, dimi mmui í jɛ bi tom, nɔ amu mɔ n̄ jɛ dimi mmu bi lafɛɛ.

12 Bɛɛbɛ mɔi inɛ mɔ, si na iyi í jò ì waa de amuai Hundei Ilaaɗ ɲa, á sɛa í hanya i dede amua ɲa iyi á jò naanɛ ku dasii inei igbei Jesu ɲa ku bɔ waju.

13 Na nɲu, á sɛa inɛ iyi wa fɔ ide do fee iyi a kù waa gbɔ ku tɔɔ Ilaaɗ amua iyi á tuseɔ ideu.

14 Bii n̄ wa n ce kutɔɔ do fee iyi n kù wa n gbɔ, hundem nii wa ce kutɔɔ, amma lasabum kù waa ce nkãma.

15 To, nsei, beirei an ce. An ce kutɔɔ do hundem do lasabum ajɔ. An kɔ iri do hundem do lasabum ajɔ.

16 Bii do hunde nɲu akã ì waa saabu Ilaaɗ ɲa, beirei inɛ ɲa iyi à gbe aa ce a ni Ami si kutɔɔɛ. Kaa ce, domi a kù mà iyi ì waa fɔ ɲa.

17 Baa bii kutɔɔɛ í sɛa, kaa mua lafɛɛ ɲa gbugbã.

18 N̄ wa n saabu Ilaaɗ si na iyi í jò n̄ ya n fɔ fee ɲa iyi inɛ ɲa a kù waa gbɔ n̄ re inɛ fei.

19 Amma si igbei inei Jesu ɲa n̄ gbasi n fɔ ide icu miu do yaase n kɔa inɛ ɲa si cio do iyi an fɔ ide icu dubu mɛɛwa do fee iyi inɛ ɲa a kù waa gbɔ.

20 Inɛ inem ɲa, i maà ya wũa ide bei ama keeke ɲa ma ɲa. Bii í jɛ idei laalɔ ku cei, í sɛa í yɛ bei ama keeke ɲa iyi a kù mà laalɔ ku ce, amma si kpãai ide ku wũa í jò ì yɛ bei inɛ ngbo ɲa.

21 Si tiai woodai Ilaaɗ à kɔɔ à ni, Lafɛɛ í ni, an jò isɛ mmu ɲa a ba inɛ ɲau ihɛ ide ku fɔ do fee mmu

*

Amma do nɲu fei, a kaa gbɔ idem.

22 Amuai ide ku fɔ do fee iyi inɛ ɲa a kù waa gbɔ, nyindai í jɛ bi hai dasi Jesu naanɛ ɲa, kù jɛ bi woo dasi naanɛ ɲa. Amma amuai idei Ilaaɗ ku waazo nɲui í jɛ nyinda bi woo dasi Jesu naanɛ ɲa, kù jɛ bi hai dasi naanɛ ɲa.

23 Na nɲu, bii inei igbei Jesu ɲa fei à tɔtɔɔ, nɔ inɛ fei ku lɔsi ku fɔ fee iyi inɛ ɲa a kù waa gbɔ, bii inɛ titɔ ɲa walakɔ hai dasi Jesu naanɛ ɲa à lɔ wa, a kaa ni ì waa sũmu ɲai?

24 Amma bii inɛ fei wa waazo ide Ilaaɗ, bii hai dasi naanɛ gɔ í lɔ wa walakɔ inɛ titɔ gɔ, ideu á tosi idɔɛ nɔ ide iyi inɛ ɲa à waa fɔu ku jò ku mà dulum dɛɛ.

25 Nɔ lasabue á fita gbugbã, nɔ ku gule ku tɔɔ Ilaaɗ ku ni, ntɔi, Ilaaɗ í wa si anini nɲe.

Yaase jiida si kutɔɔ

26 Na nɲu, inɛ inem ɲa, beirei aa ka ce. Bii ì waa tɔtɔɔ ɲa inɛ gɔ nɲe ɲa aa nɛ iri ku kɔ, inɛ gɔ ɲa mɔ cio ku kɔsi, inɛ gɔ ɲa mɔ ide Ilaaɗ ku waazo, inɛ gɔ ɲa mɔ ide ku fɔ do fee iyi a kù waa gbɔ, inɛ gɔ ɲa mɔ yaasei fee ɲau ku tuse. Í sɛa í maa ce fei ndɛɛ ɲa ku ba ku mua inei igbei Jesu ɲa gbugbã.

27 Bii inɛ gɔ ɲa à waa fɔ ide do fee iyi a kù waa gbɔ, kù sɛa a re amanɛ minji wala mɛɛta nɔ á sɛa a fɔ ide akã akã, nɔ inɛ gɔ mɔ ku maa tuseɛ ideu.

28 Amma bii inɛ gɔ kù wa bɛ iyi á yɔkɔ ku tuse ideu, i jò ku coko si

* **14:21 an jò isɛ mmu ɲa a ba inɛ ɲau ihɛ ide ku fɔ do fee mmu** Ilaaɗ wa fɔ idei ijuukpã iyi inei Izireli ɲau à yɛ si waati iyi isɛ mmu ɲa à na à jɛ ɲa igũ. Isɛ mmu ɲau à mu ɲa à nɛɔ ile mmu, amma do nɲu fei lasabu nɲa kù lɔsi ide iyi Ilaaɗ wa sɔ ɲau.

kutátòu, nò ku je Ilaaḍi wa baa ide ku fò.

²⁹ Ine ḡa iyi à waa ce walii, í sía ku je amané minji wala mæeta ku fò ide nò ine ḡa iyi à gbe a wuse ideu a cò.

³⁰ Bii Ilaaḍ í nyisi ine ḡo ngòḡo si kutátòu, í jò ine iyi í tako wa fò ideu ku còko.

³¹ Ine fei aa yòkò í ce walii akā akā ku ba ine fei ku ba ikò nò í ba gbugbā ḡa.

³² Í sía walii ḡa a kāmia amua ḡa.

³³ Ntò ntò, Ilaaḍ kù bi ka maa ce kuwæe nwa bæetæke, í bi ka cooi si laakai ku sū.

Si bei ine ḡa à ya ce si igbei woo dasi Jesu naane ḡa fei,

³⁴ Í sía inaabo ḡa a ya còko bi kutátò. Kù sía a fò ide, amma a sū iri ile si bei wooda wa fò.

³⁵ Bii à bi a mà ngòḡo a ya bee məkò ḡa ḡa kpasē, domi kù je dee dee inaabo ku maa fò ide bi kutátò.

³⁶ Hai bi tu ḡei idei Ilaaḍ í sinti? Ma ine akāi ì gbaa ḡa.

³⁷ Bii ine ḡo í tamaa ḡu í je walii, walakò wa tamaa ḡu í ba amuai Hundi Ilaaḍ, í sía ku jesi iyi ide iyi ñ jò ḡeu woodai Lafēi.

³⁸ Ine iyi kù jesi bæebe a kaa gba lafēi †.

³⁹ Na ḡu, ine inem ḡa, í dede amuai walii, amma í maà tí í ganji woo fò ide do fee iyi a ci ya fò si andunya.

⁴⁰ Amma í ce fei ndæe dee dee do yaase jiida ḡa.

15

Kujti Kirisi hai si bale

¹ Ine inem ḡa, ñ wa n ye ḡe gigii laabaau jiidaui iyi ñ sò ḡe wo nò ì gba ḡa, ì nò ì waa leekí si ḡa.

² Bii ì nò ì muu dim dim ḡa si bei ñ sisi ḡeu, ḡui í je faaba ḡe. Amma bii í kù muu dim dim ḡa, inya ngbei ì dasi naane ḡa.

³ Ide iyi í ne amboe í re ḡui ñ sisi ḡe be si bei à daam si awò. Ideu wee. Kirisi í ku na irii dulum du wa si bei kukò idei Ilaaḍ wa fò.

⁴ À suu nò í jì hai si bale si ajò mæetasia si bei kukò idei Ilaaḍ wa fò.

⁵ Í tuse aræ bi Sefaa iyi í je Piæe, si anyii ḡu bi məcò maateejie ḡau.

⁶ Si anyii ḡu, í bei í koo í tuse aræ bi məcòe ḡa iyi à re baa amané cìò miuu. Nkpò ḡa í wæe baa nsei, amma ine ḡo ḡa à ku.

⁷ Nò í koo í tuse aræ má bi Zaaki, si anyie í bei í koo í tuse aræ bi woo be ḡau fei.

⁸ Si anyii ḡa fei í bei í tuse aræ bi tom, amu iyi ñ ye bei ine iyi cukpai kubíe kù kò à bei à búu.

⁹ Ntò ntò, amui ñ je keekei woo be ḡau. N kù to a kpem woo be, domi ñ kpā inei igbei Ilaaḍ ḡa iju.

¹⁰ Amma mii iyi ñ je nnyi, na didḍi Ilaaḍi, nò didḍi iyi í ceem nòu kù ce nfe. Ñ ce kookaai ñ re baa woo be ḡau fei, amma kù je amu takam nii ñ coo, didḍi Ilaaḍ iyi í wa sim nii í coo.

¹¹ Na ḡu, ide akāui awa fei à waa waazo be, ḡu mòi ì nò ì dasi naane ḡa be.

Kujti nwa hai si bale

¹² Nsei à waa waazo iyi Kirisi í ku nò í jì hai si bale má. Nò bæirei í ce ine ḡo ḡe ḡa à ya ni iku ḡa a kaa jì ma.

¹³ Bii iku ḡa a kaa jì hai si bale, debei Kirisi mò kù jì.

¹⁴ Nò bii Kirisi kù jì, waazo nwa ngbei, nò naane ku dasi ḡe mò ngbei.

¹⁵ Bii í je ntò iku ḡa a kaa jì hai si bale, debei Ilaaḍ kù jì Kirisi wo. Debei, sæda iboi à waa jea Ilaaḍ si waati iyi à ni í jì Kirisi hai si bale.

¹⁶ Ntò ntò, bii iku ḡa a kaa jì, Kirisi mò kù jì wo.

¹⁷ Nò bii í je Kirisi kù jì hai si bale wo, ì kò ì wa si dulum du ḡei, nò naane ku dasi ḡe ngbei.

¹⁸ Nò ine ḡa mò iyi à dasi Kirisi naane à bei à ku, à ce nfei.

¹⁹ Bii na kuwæeu ihē ḡu akāi à dasi Kirisi naane, à je ilu araare ḡa í re baa ine fei.

²⁰ Amma ntò ntò Kirisi í jì hai si bale, nò í je ine sinte si inoi ine ḡa iyi aa na a jì.

† 14:38 a kaa gba lafēe A kù mà yaasee sāa sāa. Á yòkò ku je Pòlu í ni inei igbei Ilaaḍ ḡa a maà gba lafēe, wala Ilaaḍ kaa gba lafēe.

21 Inε fei ì mà ña iyi iku í naai hai bi inε akã. Bεεβε mɔi kujli iku ña í naa hai bi inε akã.

22 Ntɔ ntɔ, si bei ara akã nwa do Adamu í jò awa fei aa ka na ka ku, bεεβε mɔi anu akã nwa iyi à ce do Kirisi á jò awa fei ka na ka jli hai si bale,

23 amma inε fei do waatiεi. Sinte Kirisii, si anyii nñu inε ña iyi à je titεε si waati iyi á nyi wa.

24-25 Si anyiε iri ku kpai andunya á to wa, nɔ kù nε bei á ce iyi Kirisi kù je bomma hee koo ceò mbεεε ñau fei bi ku lesi isεε. Si anyiε nɔ ku so bommau ku daa Ilaađ Baaba si awɔ. Ntɔ ntɔ, Kirisi á kpa irii ilu yiiko ña do ilu gbugbã ña do inε ngbo ñau fei.

26 Mbεei ankãanyi iyi Kirisi á kpa nñui í je iku.

27 Si tiai idei Ilaađ à kɔɔ à ni, Ilaađ í daa mii fei si awɔ. Amma baa bii kukɔu í ni bεεβε, kù je do Ilaađ takae iyi í jò mii fei wa sũaa iri ileui wa fãa.

28 Nɔ waati iyi á daa Kirisi mii fei si awɔ, nñu iyi wa je Amau, á so arae ku daa Ilaađ si awɔ, ku ba Ilaađ ku wa si antai mii fei.

29 Ntɔi, Kirisi í jli hai si bale. Bii kù je bεεβε, inε ña iyi à ce inyi ku dasi si agbei iku ña, aranfãani yoomai à waa ba. Bii í je ntɔi iku ña a kaa jli, na mii í ce inε ña à ce inyi ku dasi si agbe ñña.

30 Awa taka nwa, na mii í ce à ya kaa maa wa si kpãai mbirisi waati kãma fei.

31 Inε inεm ña, ajɔ fei si anui ikui ñ wa n maa n wa. Nɔ ntɔ ntɔ bεεbei, si bei ì mà ña ntɔ ntɔ iyi ñ wa n tɔɔ fufu na saabu ññε si Lafεε nwa Jesu Kirisi.

32 Inε ña iyi a kɔsim Efεεzu be a yei bei injai sako ña iyi awaò ña à waa jabu. Aranfãani yoomai ñ nε bii í je ñ wa n jabui na didɔi andunyau ihε nñu akã. Bii í je iku ña a kaa jli, “ka je nɔ ka mɔ domi ala aa ka ku”.

33 I maà ya jò a ði iju ññε. Kpaasi laalɔ, nñui í ya beje ide jiidae iyi ì waa ce.

34 I jò laakai jiiida ññε ku nyi wa si bei á sɔa, nɔ í jò kookoosui dulum. Gɔgɔ ññε ña a kù mà Ilaađ do ntɔ. Ñ wa n fɔ iyi ihεi ku ba anyɔ ku mu ñε.

Ara titɔ iyi aa ka jìò hai si bale

35 Ñ mà inε gɔ ña aa bee a ni, beirei iku ña aa ce a jli. Dimii ara mii aa nε.

36 Amma an je ñña n ni i kù nε bisi ña. I kù mà ña iyi bii ì gbε ngboi mii gɔ kaa fita bii kù je í ku.

37 Mii iyi amane wa gbε fei dimii ngɔgɔi í ya je, bei ijui iya, walakɔ ngɔgɔ. Kù je kpokpoo takaei aa tu wa i naa í lɔ.

38 Nɔ Ilaađ í na dimi ñau fei ara ikã ikã si bei í bi, í na ngboi mii fei arae ikã ikã.

39 Mii ña iyi à waa mi fei, injai ara ñña kù je dimi akã. Ti amane ña ikã, ti mεεmu ña ikã, ti yei ña ikã, ti cεε ña mɔ ikã.

40 Arai lele í wεei, ti andunya mɔ í wεei. Arai lele í nε kusɔaei, nɔ ti andunya mɔ í nε tεei.

41 Nunu í nε kusɔaei, nɔ cukpa mɔ í nε tεei do andaiya ña. Nɔ baa si inɔi andaiya ñau à reò nje do kusɔa.

42 Bεεβε mɔi á ye si waati iyi Ilaađ á jli iku ña. Ara iyi à siu, ara iyi á bejei, amma bii à jũu kaa beje má.

43 Bii à suu ci ya nε bεεε, amma bii à jũu ilu jirima nlai. Bii à suu, hai nε gbugbãi, amma bii à jũu á nε gbugbã.

44 Bii à suu, arai ilei, amma bii à jũu ti lelei á je. Ntɔ ntɔ, arai ile í wεε, nɔ bεεβε mɔi arai lele mɔ í wεε.

45 Bεεβε mɔi à kɔɔ à ni, waati iyi à taka Adamu sinte à daa si kuwεε, amma Kirisi iyi à ya kpe Adamu ankãanyiu, nñui í je hunde nɔ nñui í ya daa inε ña si kuwεε.

46 Kù je arai lelei í tako í naa, arai ileui, ti leleu í bei í naa.

47 Adamu sinteu, í naai hai si ile nɔ í je ti ile. Nɔ Adamu minjisiau í naa hai lelei Aɔ.

48 Inε ña iyi à je ti ileu ihε fei à yei bei inε sinte iyi à taka hai ile. Nɔ inε ña iyi à je ti lelei Aɔ à yei bei inε iyi í naa hai lelei Aɔ.

49 Nɔ si bei à jɔ inei ileu, bεεβε mɔi aa ka jɔ inei leleu.

50 Inε inεm ña, iyi ihεi ñ wa n fɔ, arai ile kaa yɔkɔ ku ba ikpεε si bommai Ilaađ. Nñu iyi í je ti iku kaa yɔkɔ ku ba kuwεε hai tá.

51 Idei asii wee iyi ñ wa n sɔ ñε. Awa fei si aa ka ku, amma Ilaađ á kpaasi awa fei

⁵² gbakã, si iju kamεε akã, waati iyi kãakãakli ankãanyi á kpata. Waati iyi kãakãakli ankãanyiu á kpata Ilaaã á ji iku ña nò a kaa ku má, nò ku kpaasi awa mò.

⁵³ Ntò ntò, ara iyi á bejeu kù ne bei á ce iyi kù kpaasi iyi ci ya beje. Nñu iyi í je ti iku, kù ne bei á ce iyi kù kpaasi iyi ci ya ku.

⁵⁴ Nò waati iyi ara ku bejeu á kpaasi iyi kaa beje, nò ti iku mò ku kpaasi iyi kaa ku, waati beεbei ide iyi à kòu á ce, iyi í ni,

Ilaaã í kãmia iku mam mam.

⁵⁵ Iku kaa kãmia ine ña má.

Iku kaa ne gbugbã si ine ña má.

⁵⁶ Iku kaa wεε wo bii kù je na dulum, nò dulum mò kaa ne gbugbã wo bii kù je na wooda.

⁵⁷ Amma ka saabu Ilaaã, nñu iyi wa mu nwa gbugbã à waa kãmiaò dulum na anu akã nwa iyi à ce do Lafëe nwa Jesu Kiri.

⁵⁸ Na nñu, inε baakòom ña, i leekí dim dim i maà tekεε ña. I ce kookaai si icei Lafëe do ajò fei si na iyi í jò ì mà ña ice iyi ì waa cea Lafëe kaa ce nfe ña.

16

Fia ku tótò na woo dasi Jesu naane ña

¹ Nsei, ka fò ide i fia iyi à waa tótò na woo dasi Jesu naane ña iyi à wa Zeruzalemu. Í sía inε mò i ce bei ñ sò inei igbei Jesu ña iyi à wa ilei Galati.

² Si ajò ama azuma fei í sía ine fei ku nya fiaε ikã, zaka bei á yòkò, si bei Ilaaã í muaa, ku ba i maà ti i degbe hee waati iyi ñ to wa i bei i maa tótò fia ña.

³ Bii ñ naa, an be ine ña iyi ì cica ñau Zeruzalemu do amua nñε do tia iyi á sisi ña yaaseε.

⁴ Bii í nò í je í sía amu takam n koo mòi, awòò ña aa ka koo ajò.

Mii ña iyi Pòlu wa bi ku ce

⁵ Bii í kòòsi an bò ilei Masedòni nò hai be an naa bi tu ñε.

⁶ An ce baa ajò minji bi tu ñε, bii i kù laakai mòm, bei an je kpaa. Si anyii nñu, nò i sobim do bii ñ ne ku bò ña.

⁷ Bebei n kù bi n ye ñε do saasa, amma bii Lafëe í bi an kpε bi tu ñε be.

⁸ Amma hee ajò Pantekotu koo toò wa an maa n wa Efεezu ihē titā

⁹ domi Ilaaã í cìim kpãa nla nla n ceò ice ihē iyi á ne aranfãani, baa bii mbeε ña à kpò.

¹⁰ Bii Timotee í to wa bi tu ñε, i gbaa do yaase bei á neò ara ku fū si anini nñε, domi nñu mò icei Lafëe wa ce bei ñ wa n ceu.

¹¹ Na nñu, i maà jò ine gò ku dondaε ña, amma i sobie si isεεneε iyi á ce ku baaò wa ku ba ku to wa bi tom do laakai ku sū, domi ñ wa n cò kpãae nñu do kpaasi ña iyi à waa suu wa.

¹² Amma iyi í je ide i kpaasi nwa Apolo, tuuba nkpò nkpò ñ ya n maa n sòò n ni koo cò ñε do kpaasi nwa gò ña ajò, amma si nsei titā kù waa bi ku naa kpata kpata. Bii í ba fayae á naa.

Idei ankãanyi ña

¹³ I ce laakai ara nñε, i leekí si naane ku dasi dim dim ña. I ce wòkò ku ba i ba gbugbã ña.

¹⁴ Iyi ì waa ce fei, i coo do kubi ña.

¹⁵ Ì mà ña iyi Setefani do inei kpasëε ña ì je woo dasi Jesu naane sinte si ilei Geresi à nò à na ara ña à sobiò woo dasi Jesu naane ña. Inε inεm ña, ñ wa n tòò ñei,

¹⁶ amanε dimi beεbe ña do ine ña iyi à waa ba ña iceu ku ce do himma fei, i ya jirima ña ña.

¹⁷ Ñ ne inò didò do kunaai Setefani, do Fòotunatu do Akaiku, domi si bei í kù wa ihē ña aña ì ce mii iyi ì ne ku ce ña.

¹⁸ Inε ñau à tū inòm bei à ya tū tu ñε mò. Í sía i saabu ine dimi beεbe ña.

¹⁹ Igbei inei Jesu ña iyi à wa ilei Azii à waa ce ñε fòò. Akilasi do Piisila do inei igbei Jesu ña iyi à ya tótò kpasë ña, à waa ce ñε fòò jiida jiida do irii Lafëe.

²⁰ Kpaasi woo dasi Jesu naane ña fei à waa ce ñε fòò.

Inε mò i ce nje fòò ña do kubi.

²¹ Amu Pòlu, amui ñ kò nñε fòò ihē wa do awòm.

²² Inε iyi kù ne kubii Lafëe fei, ikpe ku muu.

Lafëe Jesu ku nyi wa.

²³ Didò ñ Lafëe Jesu ku wεε do inε.

²⁴ Kubim í wεε do inε fei na anu akã
nwa do Jesu Kirisi. Ami.

Tia minjisia iyi Pɔlu í kɔa inɛi Korinti ɲa

Idei fɔɔ

¹ Amui Pɔlu woo bei Jesu Kirisi si idɔɔbii Ilaaɔ, do Timɔtee kpaasi nwa.

À ce inɛi igbei Ilaaɔ ɲa iyi à wa Korinti fɔɔ do woo dasi naane ɲa fei iyi à wa si ilei Gerɛsi fei.

² Ilaaɔ Baa nwa do Lafɛɛ Jesu Kirisi a mu ɲɛ didɔ do laakai ku sũ.

Pɔlu wa saabu Ilaaɔ

³ Ka saabu Ilaaɔ, Baai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi, ɲɲui í nɛ araare, nɔ ɲɲui í ya maa tũ idɔ nwa waati kãma fei.

⁴ Wa tũ idɔ nwa si wahala baa yooma nwa fei. Í ya ce beɛbei ku ba awa mɔ ka yɔkɔ ka tũ idɔi inɛ ɲa iyi à waa wahala do yaase bei í tũò ti awa mɔ.

⁵ Ntɔ ntɔ, à nɛ ikpɛ nla nla si ijuukpãi Kirisi, amma bei ijuukpãu í la í to, beɛbe mɔi yaase bei Kirisi wa tũò idɔ nwa ɲau mɔ í to.

⁶ Bii à yɛ ijuukpã, na iri ɲɲei, ku ba i ba faaba ɲa nɔ Ilaaɔ ku tũ idɔ ɲɲɛ. Bii Ilaaɔ í nɔ í tũ idɔ nwa, na iri ɲɲei, inɛ mɔ i temua ɲa do ijuukpã dimi akã do iyi à waa yeu, nɔ idɔi inɛ mɔ ku tũ.

⁷ À waa naane ɲɛ ntɔ ntɔ domi à mà, si bei ì nɛ ikpɛ si ijuukpã nwa ɲa, beɛbe mɔi Ilaaɔ á tũ idɔ ɲɲɛ si bei wa tũ tu wa.

⁸ Inɛ inɛ nwa ɲa, à bi i mà ɲa wahala iyi í ba wa si ilei Azii í caa. Í re gbugbã nwa hee a kù tamaa mà aa ka wɛɛ si hunde má.

⁹ À tamaa bei à yɛ taale nwa á kpa wai. Amma dimii ideu ihɛ í ba wai ku ba ka mà iyi kù sãa ka dasi naane nwa si awa taka nwa, amma ka dasi naane nwa fei si Ilaaɔ ɲɲu akã iyi á jĩ iku ɲa.

¹⁰ ɲɲui í nya wa hai si iku dimi beɛbe, á nɔ ku nya wa má. Ntɔi, à waa cɔ kpãae á nyi ku nya wa má.

¹¹ Inɛ taka ɲɲɛ ì waa sobi wa do kutɔɔ ɲɲɛ. Ilaaɔ á gba kutɔɔ iyi inɛ nkpɔ í ce na iri nwa, nɔ ku ce nwa didɔ ku ba inɛ nkpɔ ku saabuɛ na iri nwa.

Pɔlu í kpaasi ideu ilu ku bɛɛ

¹² Ide iyi í jò à waa tɔɔò fufu wee. Idɔ nwa wa je nwa sɛɛda iyi isɛɛnɛ nwa í má si wajui inɛi andunya ɲa, nɔ iyi í re mɔm ɲɲui í je si waju ɲɲɛ. Kù nɔ kù je do muafiti. Mii ɲau be fei, hai bi Ilaaɔi wa naa. Kù je do bisii amanɛ ɲa, amma do didɔi Ilaaɔi.

¹³⁻¹⁴ Beɛbei si tia iyi à ce ɲɲɛ, a kù kɔ ɲɲɛ mii mmu gɔ bii kù je iyi ì cio ì gbɔ yaaseɛ ɲau be. Si ajɔ iyi Lafɛɛ Jesu á nyi wa aa ka yɔkɔ ka tɔɔ fufu na iri ɲɲɛ. Beɛbe mɔi inɛ mɔ aa yɔkɔ i tɔɔ fufu ɲa na iri nwa. Í gbɔ yaasei ideu ihɛ keeke tã ɲa, amma ñ bi i gbɔ yaaseɛ ɲai mam mam.

¹⁵ Na saabui ideu ihɛi í jò ñ tako ñ dasi idɔ n bɔ bi tu ɲɛ ku ba i ba didɔ ikɔ minji ɲa.

¹⁶ Ñ lasabu bii ñ wa n bɔ ikpa ilei Masedɔni n yaa n ye ɲɛ, nɔ n nyi n ye ɲɛ má bii ñ wa n baa. Beɛbei aa sobim si isɛɛnem ɲa n bɔò ikpa ilei Zudee.

¹⁷ Si ide iyi ñ lasabuu, idɔ minjii ñ ce? Mà ì waa tamaa ɲa ñ ya n ni ñ wa n naa nɔ gbakã n kpaasi ide má n ni n kù wa n naa bei inɛi andunya ɲa à ya cei?

¹⁸ Si bei ì mà ɲa iyi Ilaaɔ í je ilu naane, ñ bi i mà ɲa iyi n ci ya ni, ñ wa n naa nɔ n ni, n kù wa n naa má.

¹⁹ Ntɔ ntɔ, Jesu Kirisi amai Ilaaɔ, ɲɲu iyi amu do Silasi do Timɔtee à waaɔo ɲɲɛu, kù naa do idɔ minji. Amma í naai do ide ntɔi Ilaaɔ,

²⁰ nɔ kuwã ɲa iyi Ilaaɔ í ce fei í kɔ siɛ. Na ɲɲu na saabuɛi à waa ni, ami, à waa saabuò Ilaaɔ.

²¹ Ilaaɔi í jò awaɛ ɲa fei à leeki si Kirisi dim dim ajɔ. ɲɲui í nɔ í cica wa ikã.

²² ɲɲui í ce si wa sɛɛdaɛ iyi wa nyisi iyi à je tɛɛ, nɔ í da nwa si Hundee si idɔ ku je nwa bei kaazigi.

²³ Ilaaɔ í je sɛɛdam n kù bi n ba ɲɛ ide ku gaabu ku ce. Na ɲɔi í ce n kù nyi wa Korinti.

²⁴ A kù bi ka jile ɲɲɛ ide gɔ do tilasi si naane ku dasi ɲɲɛ si na iyi í jò ì waa leeki dim dim ɲa tã si naane ku dasi, amma à bi ka ce icei awaɛ ɲa ajɔ ka mu ɲɲɛ inɔ didɔ.

2

¹ ɲɲui í jò ñ lasabu n mà ñ ti n naa

bi tu ɲe n naa n fə inə ɲɲe má.

² N kù bi n fə inə ɲɲe domi bii n fə inə ɲɲe, yooi á tū inəm má bii kù je ɲɲe iyi n fə inə ɲɲe.

³ Na ɲɔi í jò n tako n kə ɲɲe tiaɯ be wa do yaase beɛbe. N kù bi n naa bi tu ɲɲe, ɲɲe iyi hai bi tu ɲɲe an ba inə didɔ̄, ì fə inəm ɲa. N̄ wa n naane ɲɲe fei iyi bii inəm í dɔ̄, inə didɔ̄i ɲɲe feii.

⁴ Beɛbei n kə ɲɲe tiaɯ wa do inə ku fə do cikāaju nkɔ̄ nkɔ̄, kù je n fə inə ɲɲe, n̄ bi i mà ɲa zaka bei n̄ bi ɲɲe í toi.

Iya kpa idei kurara ɲa

⁵ Si bei inɛ gə ɲɲe í fə inəm, kù je inəi amu akāi í fə, ti ɲɲe feii. Walakə n̄ tamaa í s̄a n ni, inəi inɛ gə ɲɲe ɲai í fə, domi n kù bi n fə n ləsi.

⁶ Amma í to beɛbe, si bei inɛ nkɔ̄ ɲɲe í kpāa iju.

⁷ Í s̄a i kpa idei kuraraɛ i mua gbugbā ɲa ku ba inə ku fə nlau ku maà caa s̄e.

⁸ Na ɲɲu, n̄ wa n tɔɔ ɲɲe, i ceaa bei á mà iyi ì bi ɲɲu ɲa.

⁹ Na ɲɔi í jò n tako n kə ɲɲe tia wa wo n cə laakai ɲɲe ku ba n mà bii í je ì waa jirima fei ndeɛ ɲa.

¹⁰ Inɛ iyi ì kpa idei kuraraɛ ɲa, amu mɔ̄ n̄ kpaa mbɛ baa do iyi kù je amui í raraa. Nɔ̄ ideu iyi n̄ kpa, n̄ kpaa na iri ɲɲe si wajui Kirisi,

¹¹ ku ba Seetam ku maà zamba wa. Ntɔi, à mà s̄a s̄a iyi wa bi ku ce.

À je igū si kpāai Jesu Kirisi

¹² Iyi n̄ to Torasi laabaau jiidai Kirisi ku sisi, n̄ yɔɔ iyi didɔ̄i Lafɛi í ciim kpāa n ceò icɛ be.

¹³ Amma laakaim kù sū s̄e si bei n kù yɛ kpaasim Titee. Na ɲɔi í jò n̄ tɔɔ inɛi Torasi ɲa sukudɔ̄ n̄ ne ilɛi Masedoni.

¹⁴ Amma ka saabu Ilaaɔ̄, domi í mu nwa gbugbā ka jeò igū waati kāma fei si kpāai Kirisi. Wa ceò wa icɛ ku ba ku jò inɛ ɲa a mà Kirisi, nɔ̄ kumà Kirisiu ku fangaa bii fei bei inúnùni tulare í ya fangaa.

¹⁵ Ntɔi, si wajui Ilaaɔ̄ à yɛi bei inúnùni didɔ̄i Kirisi, bi inɛ ɲa iyi à ba faaba, do bi woo bə nfe ku ce ɲa.

¹⁶ Bi inɛ ɲa iyi à waa bə bi ku ce nfe, inúnùni ikui iyi wa bí iku. Bi inɛ ɲa mɔ̄ iyi à waa ba faaba, inúnùni kuwɛi iyi wa na kuwɛe. Yooi í to ku ce dimii icɛu bɛ.

¹⁷ A kù je bei inɛ gə ɲa iyi à waa sisi idei Ilaaɔ̄ do ibo na fia. Amma si na iyi í jò Ilaaɔ̄i í be wa wa, ɲɲui í jò à waa fə ide dee dee na anu akā iyi à ce do Kirisi, kù je do muafiti.

3

Amaace ɲa iyi aa sisia inɛ ɲa akabuu titɔ̄

¹ Ide iyi à fə nseiɯ ihɛ í yɛ bei à waa tɔɔ fufu mái? Awa mɔ̄ à nɛ bukaatai ka naa bi tu ɲɲe do tia iyi á sisi ɲɲe yaase nwai, bei inɛ gə ɲa à ya ce? Mà ka tɔɔ ɲɲe i kə nwa dimie ɲai.

² ɲɲe taka ɲɲei ì je bei tia nwa iyi à kə si idə nwa. Í yɛ ɲai bei tia iyi inɛ fei í mà wa ciɔɛ.

³ Kookoosu ɲɲe wa nyisi ntɔ̄ ntɔ̄ iyi ɲɲei í je bei tia iyi Kirisi í kə na icɛ nwa iyi à ce si inə ɲɲe. Tiaɯ, kù je do biikii à kəɔ, amma do Hundei Ilaaɔ̄i à kəɔ, ɲɲu iyi í je icui kuwɛe. Kù je si kutai à kəɔ, si idəi amanɛ ɲai.

⁴ Naane ɲɲui à nɛ si wajui Ilaaɔ̄ do saabui Kirisi.

⁵ Ntɔi, a kù to ara nwa ka ni à ce ngəgə do ara nwa. Mii iyi à yəkə à waa ce fei, hai bi Ilaaɔ̄i wa naa,

⁶ domi ɲɲui í mu nwa gbugbā ka jeò amaaceɛ ɲa ka sisia inɛ ɲa akabuu titɔ̄. Akabuuu kù waa ce icɛ do wooda iyi à kəu, bi kù je do Hundei Ilaaɔ̄. Wooda iyi à kəu í ya jò inɛ ku kui, amma Hundei Ilaaɔ̄i í ya na kuwɛi.

⁷ Waati iyi à kə woodau akā akā si kuta, amboei Ilaaɔ̄ í má inya. Amboeu í jò wajui Moizi wa daana hee inɛi Izireli ɲa à məngə ku kāsie iju. Do ɲɲu fei, amboeu í na í tā. Bii í je wooda iyi í jò inɛ ɲa à kui í naa do dimii amboe beɛbe,

⁸ amboei icɛ iyi Hundei Ilaaɔ̄ wa ce kaa re beɛbe? Ntɔ̄ ntɔ̄ á re.

⁹ Iɛi wooda iyi í ya yɛ taalei inɛ ɲa í nɛ amboe, amma ti icɛ iyi í jò inɛ ɲa à je dee dee si wajui Ilaaɔ̄ í roo hee bii í jí.

¹⁰ Aa ka yàkò ka ni màm amboe iyi wa má inya tako kù to ngògò do ti nsei iyi í la í roo.

¹¹ Ntòì, bii mii iyi kaa kpε í ne amboe, zaka bèirei amboei mii iyi á ya maa wεε do ajò fei á la ku to.

¹² À waa fò ide do naane si na iyi í jò à ne kpāa ku còu ihě.

¹³ A kù je bei Moizi iyi í bii fuugesε ku ba inei Izireli ña a maà ye waati iyi amboeu í sekee hai si wajue.

¹⁴ Amma à lele idò ñña a kù yàkò a kù gbò yaaseε. Baa do nnyi fei bii à waa cio tia akabuu sintei idei Ilaađ, í yei bei fuugesεu í kò í wa be. Nò fuugesεu kaa nya bii kù je à dasi Kirisi naane.

¹⁵ Baa nnyi má, waati iyi inei Izireli ña à waa cio tia iyi Moizi í kò fei, í ya ye bei fuugesεu wa ganji ña a gbò yaasei.

¹⁶ Amma kukòì idei Ilaađ wa fò í ni, waati iyi inε í kpaasi idòε í sinda si Lafěε, waati bebei fuugesεu á nya.

¹⁷ Nò wee, Lafěεu, Hundei. Tengì bii Hundei Lafěε í wa, tengì bei ara ku ne í ya wa.

¹⁸ Fuugesεu kù wa si waju nwa má nò inε ña à ya maa ye amboei Lafěε si wai bei si digi, nò amboeε iyi à waa còu, ññui wa kpaasi wa ku ba ka jòò, nò í ya maa kòosi waati kàma fei si wa. Iceu be, Hundei Lafěεi wa coo.

4

Amanii Hunde iyi í wa si wa

¹ Ilaađi í da nwa iceu si awò na jiida ku jεε. Nñui í jò a kù mòngò munya.

² À nyò daai anyò ña iyi inε ña à ya ce si asii. A kù wεε do baai bisi laalò, a kù kpaasi ide ntòì Ilaađ ibo. Amma à jò inε ña à waa mà ntòu sãa sãa ku ba inε fei ku mà si idòε awa ilu ntò ñai si wajui Ilaađ.

³ Baa do iyi à waa sisi laabaau jiidau dee dee, inε gò ña a ci ya gbò yaaseε, amma inε ña iyi aa ce nfe aña akāi a ci ya gbò yaaseε.

⁴ Inε ñau a kù dasi naane si na iyi í jò Seetam, lafěei andunyau í nya laakai ñña. Í nya laakai ññai ku ba a maà ye inya kumái laabaau jiidau. Laabaau

jiidau wa nyisi wa amboei Kirisi, iyi í je Ilaađ takaε.

⁵ Do ntò, a kù waa waazo ideì iri nwa. Si waazo nwa à waa fò iyi Jesu Kirisii í je Lafěε nò awa mà à je woo ce ice ññe ña na iriε.

⁶ Ilaađi í ni, inya kumá ku ce si aninii ilu kuku, ññui í nò í da nwa si inya kumáε si idò nwa ku ba ka mà amboeε. Amboei Ilaađui à waa ye si wajui Kirisi.

⁷ Amma awa iyi à ne amani nlau ihě, à yei bei cakai amà ku ba kulai gbugbāu ku je ti Ilaađ, ku maà je ti awa taka nwa.

⁸ À yòyò wa do ijuukpā ikā ikā fei, amma a kù ku. À bitì amma a kù mòngò.

⁹ Inε ña à kpā wa iju, amma Ilaađ kù kòsi wa. À keke wa, amma a kù kpa wa.

¹⁰ Ajò fei si wahalau ihě í yei bei à waa ba ikpě nwa si ikui Jesu bii à waa bò fei ku ba a ye kuwεεε si ara nwa.

¹¹ Ntòì, baa do iyi à wεε fei, si anui ikui à ya ka wa waati kàma fei na irii Jesu, ku ba a ye kuwεεε si ara nwa.

¹² Bebei awa si anui ikui à wa, amma inε, kuwεei í je tu ñε.

¹³ Naane ku dasi nwa í ye bei ti inε iyi í kò si kukòì idei Ilaađ í ni, ñ dasi naane, na ñòì í jò ñ wa n fò ide. Na ññu, awa mà, si na iyi í jò à dasi naane, ññui í jò à waa fò.

¹⁴ À mà do ntò, inε iyi í jì Lafěε Jesu hai si balε, á jì wa do Jesu ajò nò kù jò awaε ña ka kò si wajue.

¹⁵ Na iri ññei à waa temuaò mii ñau ihě fei ku ba inε ña iyi à ba didòì Ilaađu, akpò ñña ku ya maa kòosi nò a ya maa saabue ntò ntò, domi bebei aa nyisiò amboeε.

Ka je kuwεε do naane ku dasi

¹⁶ Nñui í jò a kaa ka mòngò munya. Baa bii ara nwa wa gbò, hunde nwa í ya maa wεε titòì do ajò fei.

¹⁷ Ijuukpā keeke iyi à waa ye si nsei ihě wa ce nwa sòlui amboe iyi ci ya tãì iyi í la í re ijuukpāu.

¹⁸ Ntò ntò laakai nwa kù wa si mii iyi iju wa ye, í gbe si mii iyi kù waa ye. Mii

iyi iju wa ye ci ya kpe, amma mii iyi kù waa ye í ya wɛɛi do ajo fei.

5

¹ Arai í je bi ku wai hunde nwa si ileu ihẽ. Nɔ à mà bii ara nwa í ku, Ilaaã í jile nwa bi ku wa lele iyi nɔu takae í ce, kù je amanɛ. Bi ku wau á maa wɛɛi do ajo fei.

² Nɔ à wasi ku weewea si na iyi í jò hunde nwa í bi ku dasi bi ku wai leleu bei amanɛ í ya dasi ibɔ.

³ Í bi beɛbei domi bii à dasi, hunde nwa kaa wɛɛ hai ne bi ku wau.

⁴ Ntɔ ntɔ, si waati iyi à wa si arau ihẽ à waa weewea à waa ne bei inɛ iyi aso wa wɔɔ. Kù je à bi ka wɛɛ hai ne ara amma à bi a da nwa si ara titɔi leleu, ku ba kuwɛɛu ku kpa irii mii na iyi í je ti iku.

⁵ Inɛ iyi í jile nwa mii nɔu ihẽ nɔui í je Ilaaã. Nɔui í mu nwa Hundee bei kaazigi.

⁶ Nɔui í jò à ya ka ne wɔɔkɔ ajo fei baa do iyi à mà si waati iyi à wa si arau ihẽ à jìò bi ku wai Lafɛɛ.

⁷ À waa ce isɛɛne nwa na naane ku dasi, kù je na mii iyi à waa ye.

⁸ Ntɔ ntɔ à ya ka ne wɔɔkɔ. Amma iyi à bi í re fei ndɛɛ nɔui í je ka jò arau ihẽ ka bɔ bi Lafɛɛ ka maa wa bi tɛɛ.

⁹ Nɔui í jò à waa ce kookaai ka ce iyi á dɔa Lafɛɛ si, bii í je à wɛɛ si arau ihẽ walakɔ bii à ku.

¹⁰ Í sɛa ka ce iyi á dɔa si domi kù ne bei aa ka ce iyi a kù leekɛ si wajui Kirisi ku kiiti wa awa fei, nɔ ku sãa inɛ fei si bei kookoosu iyi í ce si kuwɛɛɛ í to, bii laalɔi, bii í nɔ í je jìida mɔi.

Kirisi í jò à dɔ do Ilaaã

¹¹ Ilaaã í mà wa sãa sãa, nɔ beɛbe mɔi n̄ tamaa inɛ taka nɔje ì mà wa na. Si na iyi í jò à mà beɛrei Lafɛɛ. À waa de ka kãmia inɛ n̄ai.

¹² Kù je à waa tɔɔ fufu bi tu nɛ. Amma à waa bi i ba yaase bei aa ce i wɛɛò inɔ didɔ n̄ai na iri nwa. Beɛbei aa ba bei aa jea inɛ na iyi à waa tɔɔ fufu na mii na iyi à waa ye nɔu akã, nɔ à fũsi iyi í je ti idɔu awɔ.

¹³ Bii à waa ce wa sũmu, na Ilaaãi. Bii à nɔ à waa ce wa ilu laakai na mɔi, na iri n̄ai.

¹⁴ Kubii Kirisii wa nɛò wa. Si na iyi í jò à mà inɛ akã í ku na inɛ fei, à nɔ à mà iyi inɛ feii í ne ikpɛ si ikuɛ.

¹⁵ Í kui na inɛ fei ku ba inɛ na iyi à wɛɛ si hunde a maà wɛɛ na irii n̄a taka n̄a má, í gbe na iriɛ, nɔu iyi í kù nɔ í jì na iri n̄a.

¹⁶ Na nɔu, beɛbei a kaa ka cɔ iyi à waa yeò iju si amanɛ nɔu akã. Baa bii beɛbei à tako à cea Kirisi wo, n̄ei a kaà ka ce beɛbe má.

¹⁷ Bii inɛ gɔ í ne anu akã do Kirisi í je inɛ titɔ. Mii ndii tako n̄au à lɔ, nɔ wee mii titɔ n̄ai à sãsi wa.

¹⁸ Mii n̄au ihẽ fei icei Ilaaãi, nɔu iyi í jò à dɔ do nɔu na saabui Kirisi, nɔ í be wa ku ba awa mɔ ka jò inɛ na a dɔ do nɔu.

¹⁹ Ntɔ ntɔ, na saabui Kirisii Ilaaã í jò inɛ na à dɔ do nɔu. Í kpa idei kurara n̄a kù waa dooae má, nɔ í jile nwa ice ka sisia inɛ na bei aa ce a dɔ do nɔu.

²⁰ Na nɔu, à je woo bei Kirisi na. Í yei bei Ilaaã takaei wa ba nɛ ide ku fɔ hai bi tu wa nɔ à waa tɔɔ nɛ do irii Kirisi, i jò i dɔ do Ilaaã na.

²¹ Kirisi, nɔu iyi kù ce dulum kãma, nɔui Ilaaã í kãa dulum du wa ku ba ka je dee dee si wajue na anu akã nwa iyi à ce do Kirisi ajo.

6

¹ Awa iyi à waa ce ice do Ilaaã ajo, à waa tɔɔ n̄ei i maà jò didɔ iyi Ilaaã í ce n̄ɛu ku ce nfe.

² Si tiai idei Ilaaã à kɔɔ à ni, Ilaaã í ni,

N̄ gbɔ kutɔɔe nɔ n̄ jɛɛ si waati jìida.

N̄ sobie si ajɔi faaba.

To, n̄eii í je waati jìidau, nnyii ajɔi faaba.

³ A kù waa bi inɛ gɔ ku ye taalei ice nwa. Nɔui í jò a kù waa ce ngɔgɔ iyi á dasi inɛ kurara.

⁴ Amma si kookoosu nwa fei à waa bi kuwɛɛ nwa ku nyisi iyi à je woo ce ice jìidai Ilaaã na. À waa temua ntɔ ntɔ si wahala do si are do si ijuukpã.

⁵ À te nwa kpótòò à dasi wa piisòò, nò iné ña à dede gidi si wa amma si fei ndéé à yókò temua. À ya ka ce icé hee ka gbééji, à ya ka wò njoo, nò à ya ka ðí anù.

⁶⁻⁷ À waa nyisi iyi à je woo ce icéi Ilaaǎ ña do kuwéé jiida nwa, do kumà nwa, do suuru nwa, do jiida ku je nwa, do kubi hai ne muafiti nwa, do idei ntòu ku waazo. Nò gbugbāi Ilaaǎ do icé iyi Hundee wa ce si wa wa nyisi iyi à je woo ce icéé ña. Dee dee ku jei í je nyauí igū nwa iyi à ya ka jaò nò ka kòò ara nwa.

⁸ À ya ka temuai bii iné ña à mà bééré nwa walakò bii à waa nya fūné nwa. Béébe mòi à ya ka temua bii à waa fò jiida nwa walakò bii à waa fò laalò nwa. À waa cò wa bei woo sò ibo ña baa do iyi à waa fò ntò fei.

⁹ À waa cò wa bei a kù mà wa, baa bii iné fei í mà wa sàa sàa. À waa cò wa bei iné ña iyi à kasām, amma hee nsei à wéé si baani. À kpā wa iju ntò ntò, amma a kù kpa wa.

¹⁰ À waa cò wa bei ilu inò ku fò ña, amma à ya ka maa ne inò didōi waati kāmā fei. À waa cò wa bei ilu are ña, amma à waa mua iné nkpò amani. À waa cò wa bei a kù ne ngògò, amma à ne fei ndéé.

¹¹ Iné inéi Kòrenti ña, à sǒ ñe ide ntò iyi í wa si idò nwa fei. Idò nwa í ne kubi ñe jiida jiida.

¹² Kubi nwa kù kaye si gāme ñe, amma inéi i kù na wa ara.

¹³ Na ññu, i ce nwa bei awa mò à waa ce ñe. Ñ wa n ba ñe ide ku fò bei amam ña, i jò i bi wa jiida jiida ña.

I màà ne anu tǒosi do hai dasi Jesu naane ña

¹⁴ I màà ne anu tǒosi do hai dasi Jesu naane ña domi i kù jò ña ña. Beirei jiida do laalò á ce ku tótòò. Mà beirei inya kumá do ilu kuku á ce ku tótòò.

¹⁵ Beirei Kirisi do Seetam aa ce a gbò si ñe. Mà mii woo dasi Jesu naane do hai dasi naane à ne si gāmei ñe.

¹⁶ Beirei bi ku wai Ilaaǎ do iwē ña á ce ku tótòò. Awai à je bi ku wai Ilaaǎ,

ññu iyi í je icui kuwéé. Nò ññu takae í fò í ni,

An wéé do aña nò awaò ña ka maa ne.

An je Lafēé ñña nò aa je inem ña.

¹⁷ Na ññi í jò Ilaaǎ í nyi í ni má,

I fa ara ññe hai bi tu ña nò i jìò ña ña.

I màà má kəkəi mii iyi í riisi ña.

Bii ì waa ce béébe ña an gba ñe.

¹⁸ An je baa ññe.

Nò iné mò aa je ama ineməkò do ama inaabom ña. Mii iyi Ilaaǎ ilu gbugbā fei í fò mbe.

7

¹ Baakòom ña, kuwāu ihē fei tutu wai. Na ññu, ka jò idò nwa ku má sàa sàa si mii fei ku ba ara nwa do idò nwa ku màà ne taale kāmā, nò kumá nwa ku maa kǒosi si Ilaaǎ nò ka màò bééréé.

Inò didōi Pəlu

² I jò i ne kubi nwa ña. A kù raraa iné gò, a kù beje kuwééi iné gò, a kù nò a kù taki iné gò.

³ N kù wa n fò béébe na n ye taale ññe. Ntò, si bei ñ fò tā, à ne kubi ññe si idò nwa, baa bii í je si kuwéé wala si andei ikui.

⁴ Ñ wa n naane ñe ntò ntò, nò ñ wa n tǒò fufu na iri ññe si mii fei. Ñ ba gbugbā na iri ññe nò inəm í dǒ í caa si ijuukpā nwa fei.

⁵ Ijuukpāu í jò a kù sími waati iyi à to ilei Masedóni. À ba ijuukpā ikā ikā baa yooma fei. À ya ka ba ija hai waduude nò si idò nwa ñjo wa mu wa.

⁶ Amma Ilaaǎ, ññu iyi wa mua ilu inò ku fò ña gbugbā, í jò kunaai Titee í mu nwa gbugbā.

⁷ Kù je kunaae ññu akāi í mu nwa gbugbā, amma iyi í ni má iné taka ññe ì mua ññu gbugbā ña. Í nò í sǒ wa bei ì waa bi ku yem ña ntò ntò, do bei ì ne inò ku fò ña, do bei ì ne kubim ña jiida. Ideu í jò inò didōm í kǒosi hee í caa.

⁸ Na ññi í jò baa bii tia iyi ñ kò ññe í fò inò ññe, n kù ne inò ku fò do iyi ñ kǒò. Ñ tako ñ ne inò ku fǒe si waati iyi ñ ye í fò inò ññe si waati keeke gò.

⁹ Amma nsei inəm í dǒ. Kù je na iyi í jò ñ fò inò ññe, amma si na iyi í jò inò ku fò ññe í jò ì kpaasi daa ña. Béébei í

ce si na iyi í jò Ilaaḡ í ceò inḡ ku fḡ nḡe ice. Na nḡu, a kù ce nḡe laalḡ kāmā.

¹⁰ Ntḡ ntḡ, inḡ ku fḡ iyi Ilaaḡ wa ceò ice í ya jḡ inḡ ku kpaasi daae nḡ ku ba faaba. Dimii daa ku kpaasi beebe i kaa ni, bii ñ mà. Amma inḡ ku fḡ andunya í ya bí ikui.

¹¹ Ilaaḡ í ceò inḡ ku fḡ nḡeu ice, nḡ i cḡ ribae nsei ḡa. I cḡ zaka bei inḡ ku fḡu í jḡ ì ce laakai ḡa ì ce himma ì kḡḡ ara nḡe ḡa. Nḡ í jḡ inḡ nḡe kù waa dḡ wo nḡ ì waa ce nḡo ḡa, ì kpā woo ce laalḡ iju ḡa. Nḡ í jḡ ì bi i yem má ḡa nḡ ì ne kubim ḡa. Si fei ndee ì nyisi iyi ì má si ideu ḡa.

¹² Na nḡu, bii ñ kḡ nḡe tiau wa, n kù kḡ na inḡ iyi í ce laalḡ nḡu akā, walakḡ na inḡ iyi í cea laalḡ nḡu akā. Amma ñ kḡi ku ba i mà sāa sāa ḡa si wajui Ilaaḡ iyi ì ne kubi nwa ntḡ ntḡ ḡa.

¹³ Na ḡai í jḡ à ba gbugbāu.

Kù nḡ kù je gbugbā nḡu akāi à ba, amma iyi í re mḡm, à ye iyi Titee í wεεḡ inḡ didḡ si na iyi í jḡ inḡ fei ì tū inḡe. Nḡu bei í jḡ inḡ didḡ nwa í kḡsi má.

¹⁴ Baa bii ñ tḡ fufu keeke bi tē na iri nḡe wo, ì kù dasim anyḡ ḡa, domi si bei ide ḡa iyi à sḡ ḡeu fei ntḡi, beebe mḡi Titee í yḡo iyi fufu ku tḡ nwa si ntḡi.

¹⁵ Kubi nḡe iyi Titee í ne wa kḡsi si bei wa ye gigi iyi inḡ fei ì jirimae nḡ ì gbaa ḡa do beere nla nla.

¹⁶ Ñ ne inḡ didḡ do iyi an yḡkḡ n dasi ḡe naane si mii fei.

8

I ce amua do inḡ didḡ

¹ Inḡ kpaasim ḡa, à bi i mà ḡa bei Ilaaḡ í cea igbei inḡi Jesu ḡa iyi à wa ilei Masedḡni didḡ.

² Anḡai à ye laakai ku cḡ si ijuukpā jiiida. Amma inḡ didḡ nla nḡa í jḡ à ce amua nḡa do inḡ akā, baa do iyi are nḡa í la.

³ Ñ jé sεεda iyi à na do idḡbi nḡa zaka bei à yḡkḡ, nḡ à na mḡm nii hee í re zaka bei a kù waa tamaaḡ.

⁴ À mante wa ntḡ ntḡ à ni ka jḡ anḡ mḡ anḡ a na sobii anḡ na irii woo dasi naane ḡa iyi à wa ilei Zudee.

⁵ À ce í re baa zaka bei à waa tamaa. Sinte titā à na Lafēe ara nḡa, à bei à na awa mḡ ara nḡa do idḡbii Ilaaḡ.

⁶ Nḡui í jḡ à tḡ Titee ku naa bi tu ḡe ku na ku sobi ḡe si bei í tako í sintie, ku ba inḡ mḡ ì tambḡ ice jiiidau be ḡa.

⁷ Fei ndee í caa si ḡe, hai naane ku dasi do ide ku fḡ do kumà, do himma nḡe si mii fei, do kubi nwa iyi ì ne ḡa. Nḡui í jḡ à bi ice jiiidau be mḡ ku caa si ḡe.

⁸ Kù je woodai ñ wa n na ḡe, himmai inḡe gḡ ḡai ñ wa n sḡ ḡe ku ba ku mu nḡe kpāa iyi á jḡ inḡ ḡa a yḡo iyi kubi nḡeu ntḡi.

⁹ Ì nḡ ì mà didḡi Lafēe nwa Jesu Kiriḡi ḡa, nḡu iyi í tako í je ilu amani, nḡ í ce arae ilu are na iri nḡe ku ba areu ku ce ḡe ilu amani ḡa.

¹⁰ Si ideu ihē ikḡi ñ wa n na ḡe. Hai icí inḡi ì je inḡe sinte ḡa si iceu. Kù je si kucee nḡu akā, amma sinte inḡi ì dasi idḡ ì coo ḡa. Inḡi í sḡa ì temua ì mḡsiḡ iceu ḡa.

¹¹ Na nḡu, ì hanya si beebe nsei ì kpa irii iceu ḡa. Si bei ì dasi idḡ ntḡ ntḡ ì sintie do himma ḡa, beebe mḡi á sḡa ì tambḡe ḡa do himma si bei kune nḡe í to.

¹² Bii ì na do inḡ akā, Ilaaḡ í ya gbai. Zaka bei ì nei í ya cḡ, nḡ baae ci ya wa si iyi ì kù ne ḡa.

¹³ N kù bi ti inḡ mḡ ku na ku maa gaizia ḡe na faabai inḡe gḡ ḡa, amma í sḡa kune nḡe do tu ḡa ku munga.

¹⁴ Si nsei, kune nḡe í la. Na nḡu, aa yḡkḡ ì sobi inḡ ḡa iyi à wa si are. Nḡ ajḡ iyi inḡe mḡ ì na ì wa si are, bii kune nḡa í la, anḡa mḡ a sobi ḡe. Beebai kunei inḡ fei á maa munga.

¹⁵ Beebai kukḡi idei Ilaaḡ í fḡ í ni, Inḡe iyi í kḡ mana í kpḡ, kù re gūa. Inḡe mḡ iyi í ko keeke, kù gaizia gūa.

Inḡe ḡa iyi à bḡ amua ku gba wa

¹⁶ Ñ wa n saabu Ilaaḡ, nḡu iyi í jḡ Titee í bi ḡe bei awa taka nwa à bi ḡe.

¹⁷ Waati iyi ñ tḡe ku naa bi tu ḡe í jesi idem tengi be gbakā, nḡ nḡu takae í dasi idḡ mḡ wo ntḡ ntḡ ku naa bi tu ḡe hai a kù sḡo.

¹⁸ Nḡ à waa be inḡ nwa gḡ wa do nḡu takae ajḡ, inḡe iyi igbei inḡi Jesu ḡa fei à

waa saabu na icei laabaau jiidau iyi wa ce.

¹⁹ Iyi í re màm, igbei inei Jesu ña à cicæ ku si wa si iseenen nwa ka naaò amuau wa. Iceu à waa cooi ka naò Lafëe takæ amboe nò ka nyisiò iyi à ne idò jiidà ka sobiò inen ña.

²⁰ À waa ce kookaai ku ba inen gò ku maà ye taale nwa na fia nlau ihē ku muen iyi à da nwa si awò.

²¹ Ntò ntò, à waa bi ka ce mii iyi í sía, ku maà je si ijui Lafëe nñu akā, amma do bi amanen ña fei.

²² À waa be ña do inen nwa gò má, inen iyi à cò laakaie ise fëfelo, à nò à ye í je ilu himma si ice nkpò. Amma nsei himmae í kòosi domi wa naanen ñe ntò ntò.

²³ Inen ña iyi à be si ñe ñau wee. Titee nñui í je minjisiyam iyi wa bam ice ku ce bi tu ñe. Inen ña mò iyi aa suu wa, anjai à je woo bei igbei inei Jesu ña nò à je inen ña iyi à waa na Kirisi amboe.

²⁴ Na nñu, i nyisi ña iyi ì bi ña ña ntò ntò, ku ba igbei inei Jesu ña a mà iyi à ne kpāa ka tòo fufu na iri ñe.

9

Sobi iyi aa sambaa woo dasi naanen ña

¹ Kù jëem tilasi n kò ñne tia wa na sobi iyi á je ti woo dasi Jesu naanen ña iyi à wa ilei Zudee.

² Ñ wa n fò beebi si na iyi í jò ñ mà kubi jiidà ñne nò ñ tòo fufu na iri ñne bi inei Masedoni ña ñ ni ñne woo dasi naanen ña iyi ì wa ilei Geresi ña ñ tã sòlui sobiu hai icí ña. Himma ñne í dasi inen nkpò ñna kookaai.

³ Do nñu fei, ñ wa n be si ñe inen nwa ñau ihē wa ku ba fufu ku tòo nwa na iri ñne ku maà je ngbe si ideu ihē. Ñ bi i wëèò sòlu ña si bei ñ fòu.

⁴ Bii kù je beebi, bii inei Masedoni gò ña à sim wa, nò à na à ba i kù ce sòlu ña, naanen nwa iyi à ne si ñe á kpaasi anyò. Aa fò ideu ñne má?

⁵ Na ñoi í jò ñ yòo iyi í sía n tòo kpaasi nwa ñau ihē a cuaam wa bi tu ñe a ceò sòlui amua jiidà iyi ì wāu tã ña. Si beebi á maa jilei hee n maa n to wa, nò ku nyisi iyi ì waa na do inò akā ña, kù je do tilasi.

⁶ I kù mà ña, inen iyi í gbē keeke, keekei í ya da? Inen mò iyi í nò í gbē í la, nla nlaí í ya da.

⁷ Na nñu, í sía inen fei ku na bei í dasi idò, ku maà ti ku je do tilasi walakò do weewa, domi inen iyi wa na do inò didòi Ilaaó í bi.

⁸ Ilaaó á yòkò ku jò didò ikā ikā fei ku caa si ñe ku ba i ne fei ndee do ajò fei ña. Si beebi aa ba bukaatai mii iyi ì bi fei ña, hee ku gbe ñne nla nla i ceò ice jiidà fei ña.

⁹ Beebi kukoi ideu Ilaaó wa fò í ni, Ilaaó í kpēa ilu are ña amanien do inò akā.

Inò akāe kaa tã baa ajò gò.

¹⁰ Ilaaóí í ya na woo gbē dimi nò ku jò ku so jiidà ku je mii iyi á je. Nñu mòi á mu ñne gbugbā i ceò amuau ña. Amuau á yei bei dimi iyi ì waa gbē ña, nò Ilaaó ku jò ice jiidà ñne ku kòosi jiidà.

¹¹ Á na ñe amani ikā ikā fei iyi á to i ya ceò amua ña do inò didò. Nò inen nkpò á saabu Ilaaó na amua ñne iyi aa ka na ñau.

¹² Ntò ntò, ice iyi ì waa ce ña wa wūa bukaatai woo dasi naanen ña jiidà. Amma kù je baa iyi be nñu akā. Á jò inen nkpò ku saabu Ilaaó.

¹³ Amuau á dōa inen ña si hee ku jò a maa saabu Ilaaó do yaase bei ì waa jirimaen ña. Ilaaó ku jirima ñnei wa nyisi iyi ì dasi laabaau jiidai Kirisi naanen ña. Nò aa nyi a saabu má do yaase bei ì ce ikpēi amani ñne do inò akā inèò inen ña iyi à gbe fei.

¹⁴ Aa ce ñne kutòò do kubi nla nla na irii didò nlau ihē iyi Ilaaó í ce ñne.

¹⁵ Ka saabu Ilaaó na amuaen iyi í kpeèò kufò do gele.

10

Pòlu wa kòò arae na icee

¹ Amu Pòlu, amu takam nii ñ wa n fāa ñe, amu iyi à ni ñ ya n kaye aram bii ñ wa bi tu ñe, bii ñ jìò ñe nò n ba ñe ide ku fò do kulele. Amma do daa didòi Kirisi do jiidà ku jeei ñ wa n tòo ñe ideu ihē.

² I maà tilasim n ba ñe ide ku fò do kulele waati iyi an na n to wa bi tu ñe,

domi bɛɛbei ò dasi idɔ n cea ine gɔ ña iyi à waa ni idɔɔbii ara nwai à waa ce.

³ Ntɔi, à wa si ara, amma a kù waa jabu do idɔɔbii ara.

⁴ Jɛi igũ ña iyi à waa jabuò kù je ti andunya, amma gbugbãi Ilaaɔi iyi á jò ka kɛkɛ bindi ña ka kpàò irii lasabui kurarai amane

⁵ do dimii ara ku so iyi ine ña à ne fei à waa jãò ide ntɔi Ilaaɔ. Nɔ do nɛui à waa kãmiaò lasabu fei ku ba a jirima Kirisi.

⁶ A nɔ à tã sɔ̀lu ka kpã ine ña iyi a kù waa jirima ideu fei iju waati iyi ì na ì waa jirimæ dee dee ña.

⁷ I jò i cɔ mii ña iyi ì waa ye si waju nɛ. Bii ine gɔ í mà kam kam iyi nɛui í je ti Kirisi, ku mà si idɔe iyi bɛɛbe mɔi awa mɔ à je ti Kirisi.

⁸ Lafɛe í mu nwa yiiko ku ba ka mu nɛe gbugbã, kù je ka kɛkɛ nɛ. Nɔ baa bii fufu ku tɔ̀ nwa í la keeke na yiikou n kaa n ye anyɔ.

⁹ N kù bi a ni ñ wa n da zigi nɛe do tiam ña.

¹⁰ Ntɔ ntɔ, ine ña à ya ni tiam í lele nɔ í gaabu, amma bii ñ wa inɔ nɛe n ci ya nɛ gbugbã, ide ku fɔm ci ya nɛ bɛɛe.

¹¹ Ine iyi wa fɔ bɛɛbe í sɛa ku mà iyi ihɛ. Do yaase bei à waa kɔ si tia nwa bii a kù wa bɛ, do yaase bɛɛbe mɔi kookoosu nwa á ye waati iyi aa ka wa bi tu nɛ.

¹² Ntɔi, a kaa ka je ka wã ara nwa do ine ña iyi à ya maa so ara nɛa lele hee ka jò ña. Ine nɛui nɛa a kù nɛ bisi domi à so ara nɛa í baa í je mii ku wã nɛ, nɔ à ya maa wã nɛ aɲa duusɔ̀.

¹³ Amma awa, a kaa ka tɔ̀ fufu si mii iyi a kù nɛ kpãa ka tɔ̀ò fufu. Si ice iyi Ilaaɔ í jile nwa ku cei aa ka tɔ̀ò fufu, nɔ inɛi ì je ribai ice nwa.

¹⁴ Ntɔ ntɔ, awai à naa nɛe laabau jiidau wa. Bii kù je bɛɛbe wo, a kaa ka nɛ kpãai fufu ku tɔ̀.

¹⁵ Si bɛɛbe, a kù waa tɔ̀ò icei ine gɔ fufu. Amma à waa cɔ kpãa, si bei naane ku dasi nɛe í la wa kɔ̀si, ice nwa mɔ á na ku kɔ̀si si anini nɛe

¹⁶ ku ba ka yɔ̀kɔ ka bɔ̀ò laabaau jiidau si ilu ña iyi à wa waju nɛe, ku

maà ti ku je do fufu ku tɔ̀ na saabui ice iyi ine gɔ ña à ce tã.

¹⁷ Kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ, í ni, Ine iyi wa tɔ̀ fufu, ku tɔ̀ fufu na Lafɛe.

¹⁸ Na nɛui, ine iyi wa cɔ araɛ ine jiidau, kù je nɛui Ilaaɔ á saabu, í gbe ine iyi Aɔ Lafɛe takæ wa cɔ ine jiidau.

11

Pɔlu í ni a ce laakai do woo bɛ ilu ibo ña

¹ Oo, ñ bi i temuaòm ña bii ñ fɔ ide keeke iyi kù nɛ yaase. Ntɔ ntɔ, i temuaòm ña.

² Ñ wa n ce igu iyi wa naa hai bi Ilaaɔ na iri nɛe, domi ì ye ñai bei mudɛe iyi ñ mua mɔ̀kɔ akã. Mɔ̀kɔui í je Kirisi nɔ ñ bi n kooò nɛe bi tɛi bei mudɛe iyi kù mà mɔ̀kɔ.

³ Amma si bei Seetam nɛui, í dɛi ijui Efa wo do bisi laalɔe, ñ wa n ce nɛo lasabu nɛe mɔ ku maa na ku sinda hai si kpãai Kirisi iyi ì waa too nɛi ña do naane hai nɛ muafiti.

⁴ Nɛo í nyi wa mum má si na iyi í jò bii ine gɔ í naa wa sisi nɛe idei Jesu mmu gɔ i ci ya kɔ ña. Ì ba Hundei Ilaaɔ tã ña, amma ì nyi ì tã sɔ̀lu i gba hunde mmu gɔ má ña. Ì gba laabaau jiidau tã ña, amma ì nyi ì tã sɔ̀lu i gba laabaau ikã má ña.

⁵ Ñ wa n tamaa ine ñau ihɛ iyi à waa cɔ ara nɛa woo bɛ nla ñau, kãmã nɛa gɔ kù rem do ngɔgɔ.

⁶ Baa bii n kù dɔ̀ gele bei ine ñau ihɛ, kù je ñ kua kumà, ñ nɔ ñ nyisi nɛe si fei ndɛe fei mam mam.

⁷ Waati iyi ñ sisi nɛe laabaau jiidai Ilaaɔ, ñ cooi ngbe ngbe. Ñ kaye aram ku ba n so nɛe lele. Iyi ñ ce bɛɛbe ñ rarai?

⁸ Ñ gba fiafi igbei inɛi Jesu gɔ ña wai fei sã sã ñ na ñ sobi nɛe.

⁹ Waati iyi ñ wa bi tu nɛe n kù je asoi ine gɔ nɛe. Bii ñ nɛe bukaatai ngɔgɔ, ine nwa ña iyi à ya naa hai ilei Masedoni aɲai à ya naam mii iyi ñ nɛe bukaatae fei wa. Ñ mu aram si fei ndɛe ku ba n maà n je aso nɛe. Bɛɛbe mɔi an nɔ n maa n mu aram.

¹⁰ Do ide ntɔi Kirisi iyi í wa sim, n wa n sɔ̄ ñe iyi inɛ gɔ̀ kù wɛɛ si ilei Gɛɛsi fei iyi á ganjiim n tɔ̄o fufu si ideu ihɛ.

¹¹ Na mii í jò ñ ce bɛɛbɛ. Ì waa tamaa n kù bi ñei? Ilaaɔ́ í mà sãa sãa iyi ñ bi ñe.

¹² Amma bei ñ wa n ce nsei, bɛɛbei an maa n ce má ku ba n ði ñja kpãa, aña iyi à waa ðe a tɔ̄o fufu a ni awaò ña ña akãi.

¹³ Inɛ ñau, woo bɛ ilu ibo ñai iyi à ya ði ijui inɛ gɔ̀ ña, nɔ̀ à waa kpe ara ñja woo bei Kirisi ña.

¹⁴ Nkãma kù wa bɛ iyi á bitu inɛ, domi Seetam takæ á yɔ̀kɔ̀ ku kpaasi araɛ bei amalekai Ilaaɔ́.

¹⁵ Na ñju, bitu gɔ̀ kù wɛɛ bii woo ce icɛɛ ña à kpaasi ara ñja bei woo ce icɛi Ilaaɔ́ ña. Amma aa ba riba ñja si bei icɛ ñja í ye.

Ijuukpã iyi Pɔ̀lu í ye si kubɛɛ

¹⁶ Ñ wa n fɔ̀ má, inɛ gɔ̀ ku maà cɔ̀m bei sũmu. Amma baa bii ì waa cɔ̀m sũmu ña, i gbam do bɛɛbɛ, ku ba amu mɔ̀ n tɔ̄o fufu keeke.

¹⁷ Iyi ñ wa n fɔ̀ nsei kù jɛ bei Lafɛɛ í bi inɛ ña a ya fɔ̀. Amma si ideu ihɛ ñ wa n tɔ̄o fufu nɔ̀ ñ fɔ̀ ide bei sũmu. Nɔ̀ bii ñ wa n tɔ̄o fufu ñ nɛ mii iyi ñ wa n tɔ̄o fufui.

¹⁸ Amu takam mɔ̀ an tɔ̄o fufu si na iyi í jò inɛ nkpɔ̀ wa tɔ̄o fufu na ara.

¹⁹ Ì waa temuaò inɛ hai nɛ yaase ña, inɛ iyi ì waa tamaa ì nɛ yaase jiida ña.

²⁰ Ì waa koko à waa ce ñe aru ña, à waa ce ñe ile, à waa taki ñe, nɔ̀ à waa donda ñe, nɔ̀ à waa sambala ñe.

²¹ Anyɔ̀ wa mum n sɔ̀ ñe iyi n kù nɛ gbugbã n ce ñjɛ bɛɛbɛ.

Do ñju fei, bii inɛ gɔ̀ í nɛ wɔ̀kɔ̀ wa tɔ̄o fufu amu mɔ̀ ñ nɛ. Ñ wa n fɔ̀ ide bei sũmu.

²² À jɛ inɛi Ebeɛ ñai? Bɛɛbɛ mɔ̀i amu takam. À jɛ inɛi Izireli ñai? Bɛɛbɛ mɔ̀i amu takam. À jɛ tɔ̀kui Aburahamui? Bɛɛbɛ mɔ̀i amu takam.

²³ À jɛ woo ce icɛi Kirisi ñai? Ñ re ña si bɛ. Idem nɔ̀u, ideu sũmui. Ñ ce icɛ ñ re ña, à dasim piisɔ̀o í re ña, à tɛɛm kpɔ̀tɔ̀o n kù mà baa jiaɛ. Ise nkpɔ̀ nkpɔ̀i ñ maai iku.

²⁴ Ise gbɛɛwui Zuifu ña à tɛɛm kpɔ̀tɔ̀o anu ciiji fakã kù wa si.

²⁵ Inɛi Romu ña à cãm do golo í to ise gbɛɛta. À tam kuta à bi a kpam gbakã akã. Ise gbɛɛtai akɔ̀i inyi iyi ñ lɔ̀ í jɛ inyi, nɔ̀ ñ dasi inyi gbakã akã ñ wa bɛ hai daakɔ̀ hee iju í koo í má.

²⁶ Si isɛɛnɛm ña ajɔ̀ nkpɔ̀ nkpɔ̀ si mbirisii ñ ya n maa n wa na kukɔ̀i ido do woo bata ku gba ña iyi à wa si kpãa. Ajɔ̀ gɔ̀ ña ñ ya n wa si mbirisi bi dimii inɛm ña, ajɔ̀ gɔ̀ ña mɔ̀ bi dimi mmu ña, ajɔ̀ gɔ̀ ña mɔ̀ si inɔ̀ ilu, ajɔ̀ gɔ̀ ña mɔ̀ si gbabua, ajɔ̀ gɔ̀ ña mɔ̀ si tenku, ajɔ̀ gɔ̀ ña mɔ̀ bi inɛ ña iyi à sɔ̀ ibo à waa ni aña à jɛ kpaasi woo dasi naanɛ ña.

²⁷ Ñ mà icɛ ku gaabu ña do wahala nla nla ña, à ganjiim njoo ku sũ. Ari í ya kpam nɔ̀ aqbe í ya kpam, ñ ce anu ku ði do tilasi, ñ wahala do tũtũ nɔ̀ n kù nɛ jine ku dasi ña.

²⁸ Si anyii mii ñau bɛ fei, lasabum í ya maa wa si icɛ ña iyi ñ cea igbei inɛi Jesu ña fei.

²⁹ Bii inɛ gɔ̀ kù nɛ gbugbã, amu mɔ̀ n ci ya n nɛ gbugbã. Bii inɛ gɔ̀ í dasi dulum ñ ya n nɛ ara kuroi jiida.

³⁰ Bii í jɛ ñ wa n tɔ̄o fufui, an tɔ̀i si mii iyi wa nyisi gbugbã hai nɛm fei.

³¹ Ka saabu Ilaaɔ́ baai Lafɛɛ nwa Jesu do ajɔ̀ fei. Njuu í mà iyi n kù wa n sɔ̀ ibo.

³² Waati iyi à wa Damasi, inɛ ngbo iyi amanlu Aretasi í jile si iluu í jile inɛ ñai a maa degbe anu koofai ilu nlau a ba a mum.

³³ Amma à jò ñ fitai hai do ferentii bindii iluu nɔ̀ à kitaam nii si kɔ̀lɔ̀, nɔ̀ do yaase bɛɛbei ñ ce ñ gbàò.

12

Kuyɛ do kukɔ̀si iyi Ilaaɔ́ í nyisi Pɔ̀lu

¹ Debei í gbe n tɔ̄o fufu, baa bii í jɛ kù nɛ aranfãani gɔ̀. Amma nsei an fɔ̀ ideu kuyɛ do kukɔ̀si iyi Lafɛɛ í nyisim.

² Ñ mà inɛi Kirisi gɔ̀ iyi à soo hee lelei Aɔ̀ í to adɔ̀ maatɛɛ nnyi. Do araɛi à soo do ntɔ̀? Mà í ce kuyɛi? N kù mà. Ilaaɔ́ ñju akã dei í mà.

³⁻⁴ Ñ mà iyi à so mɔ̀kɔ̀u hee bi Ilaaɔ́. Nɔ̀ ñ sisi ñ wa n fɔ̀ má, do araɛi à soo

do ntɔ? Mà í ce kuyei? Ilaaɔ nɲu akāi í mà. Tengí bei í gbɔ ide iyi kù jɔ amane ku fɔ, nɔ kaa yɔkɔ ku fɔɔ mɔm.

⁵ An tɔɔ fufu si inɛɛu bɛ. Amma n kaa n tɔɔ fufu si aram, bii kù jɛ si gbugbã hai nɛm.

⁶ Bii í jɛ n bi n tɔɔ fufui n kaa n jɛ sũmu, domi an fɔ ntɔ. Amma n kù wa n tɔɔ fufu ku ba inɛ gɔ ku maà cɔm ku re bei wa yɛm, walakɔ bei wa gbɔ hai si gɛlɛm.

⁷ Amma ku ba n maà n ce faaɔ na kukɔsi nlaɔ, bɔɔ gɔ í na í sɔkɛ sim bei agũ. Í naai bei woo bei Seetam * ku na ku cãm nɔ ku ganjiim faaɔ ku ce.

⁸ Isɛ gbɛɛtai n tɔɔ Lafɛɛ na irii bɔɔu ku ba ku jɔ n ba iri.

⁹ Amma í jɛɛm í ni, didɔm í toɛ domi si gbugbã hai nɛɛi inɛ ɲa aa yɛ gbugbãm. Na nɲu, n bi n tɔɔ fufu si gbugbã hai nɛm ku ba gbugbãi Kirisi ku wa sim.

¹⁰ Na ɲai í jɔ n nɛ inɔ didɔ si gbugbã hai nɛm, do arabu ɲa, do inɔ ku fɔ ɲa, do ijuukpã ɲa do wahala ɲa iyi í ya bam na irii Kirisi. N̄ ya n nɛ inɔ didɔ domi waati iyi amu takam n kù nɛ gbugbã, waati bɛɛbei Ilaaɔ í ya muum gbugbã.

Zigüida iyi Pɔlu í nɛ na inɛi Kòrenti ɲa

¹¹ N̄ wa n fɔ ide bei sũmu, amma í tilasim ɲai. Inɛi í s̄ia í fɔ jiidam ɲa wo, domi baa bii n kù jɛ ngɔgɔ, inɛ ɲau ihɛ iyi à waa cɔ ara nɲa woo bɛ nla ɲau, a kù rem.

¹² N̄ nyisi ɲɛ ntɔ ntɔ iyi n̄ jɛ woo bɛ si kookoosum ɲa do temua nla nla iyi n̄ ce. Kookoosu ɲau nɲui í jɛ maamaake dimi ikã ikã ɲa do icɛ gbugbã ɲau fei.

¹³ Mii n̄ cea igbei inɛi Jesu gɔ ɲa iyi n kù ce nɲɛ, bii kù jɛ iyi n̄ ni n kù bi n jɛ aso nɲɛ. Nɔ bii na nɲui, i ceem suurui kuraram.

¹⁴ Wee n̄ tã sɔɔlu n naa bi tu ɲɛ isɛ gbɛɛtasia. Nɔ n kaa n jɛ aso nɲɛ má. Inɛ taka nɲɛi n̄ bi, kù jɛ fia nɲɛ. Kù jɛ amu ɲai aa ba fia a wɔd baa nɲa ɲa, amma baa ɲai aa ba fia a wɔd ama nɲa ɲa, mà irei.

* **12:7 woo bei Seetam** amalekai Seetam nii Zuifu ɲa à ya kpe ɲa do fee nɲa, nɔ yaasei amalekai í jɛ woo bɛ.

¹⁵ Inɔ didɔm nii n jɛ mii iyi n̄ nɛ fei, nɔ n loð aram na hunde nɲɛ. Bii kubi nɲɛ iyi n̄ nɛ wa kɔɔsi, kubi iyi ì bim ɲa á kaye?

¹⁶ Ì mà do ntɔ ɲa iyi n kù jɛ aso nɲɛ amma inɛ gɔ ɲa à ni n̄ ya n ce nɲɛ bisii n maa n gba fia nɲɛ si asii.

¹⁷ Mà inɛ ɲa iyi n̄ ya n bɛ si ɲɛ wa ɲau, baa inɛ akã nɲa, í taki ɲɛi?

¹⁸ N̄ tɔɔ Titee ku naa bi tu ɲɛ, n̄ bɔɔ wai nɲu do kpaasiu. Aa ni Titee í taki ɲɛ má ɲai? Lasabui awað fei kù jɛ akãi? Kookoosu nwa kù jɛ akãi?

¹⁹ Ì tamaa bei hai kukpɛ à waa dɛ ka kɔð ara nwa si waju nɲɛi? Aawo, kù jɛ bɛɛbɛ baakɔɔ nwa ɲa. À waa fɔ idei bei Kirisi í bi si wajui Ilaaɔ ku ba naane ku dasi nɲɛ ku bɔ waju.

²⁰ N̄ wa n ce njo bii n̄ na n̄ to wa bi tu ɲɛ n maà n na n ba ɲɛ bei n kù bi, inɛ mɔ, i maa ti i na i bam bei i kù bi ɲa. N̄ wa n ce njo ija do igu ku maà wa si ɲɛ, do idɔkɔ, do nje ku wã, do arabu ɲa, do irii inɛ ku sɔ, do faaɔ, do mii hai nɛ yaase.

²¹ N̄ wa n ce njo Ilaaɔ ku maà na ku kayem si waju nɲɛ waati iyi an na n̄ nyi wa bi tu ɲɛ má. Nɔ n̄ wa n ce njo má n maa n na n kpata na irii inɛ nkpɔ ɲa iyi à tako à ce dulum wo nɔ a kù kpaasi idɔ hai si abo kaafe ɲa ku sũd do si daa sãmi nkpɔ do daa nkpɔ nkpɔ iyi à ya ce.

13

Idei ankãanyi do fɔɔ

¹ Kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ í ni, i bei i yɛ taalei inɛ baa yooma fei í s̄ia ku jɛ do sɛɛdai amane minji walakɔ mɛɛta. Wee isɛ gbɛɛtasia n̄ wa n naa bi tu ɲɛ bɛɛbei.

² Nɔ n̄ nɛ ide iyi an sɔ inɛ ɲa iyi à ce dulum wo, do inɛ ɲa iyi à gbe fei. N̄ fɔ tã waati iyi n̄ wa bi tu ɲɛ isɛ gbeejisiau. Amma nɛi iyi n kù wa bɛ, n̄ sisi n̄ wa n fɔ má. Waati iyi an na n to wa bi tu ɲɛ bɛ má, bii inɛ gɔ nɲɛ í ce ide gɔ an fɔ siɛ ide do kugaabu.

³ An gaabu si na iyi í jɔ ì bi n nyisi ɲɛ iyi Kirisii wa fɔ ide hai bi tom ɲa.

Debei, aa yɔɔ ɲa. Kirisi kù kua gbugbã bi tu ɲe, amma wa nyisi gbugbãe si anini ɲɲe.

⁴ Ntɔi, à kpakpae si j̄i ku gaau si gbugbã hai nɛɛ, amma nsei í wɛɛ do saabui gbugbãi Ilaaɔ̄. Awa mɔ à je hai ne gbugbã si anu akã nwa do ɲɲu, amma aa ka maa wɛɛ do ɲɲu si anini ɲɲe na saabui gbugbãi Ilaaɔ̄.

⁵ I wuse ara ɲɲe i cɔ yaasei kuwɛɛ ɲɲe bii í je isɛɛɛ ɲɲe wa too naane iyi ì dasi ɲa do ntɔ. I kù mà ɲa iyi Jesu Kirisi í wa si ɲei? Í gbe bii inɛ ì mɔngɔ ku nyisi iyi ì dasi naane ntɔ ntɔ ɲa.

⁶ Amma do ɲɲu fei ñ tamaa aa yɔɔ ɲa iyi kù ne sika awa à dasi naane ntɔ ntɔ.

⁷ Mii iyi à waa tɔɔ Ilaaɔ̄ ɲɲui í je i maà na i ce laalɔ kãma ɲa. Kù je à waa de inɛ ɲa a saabu ice j̄iida nwa ɲɲu akã, amma iyi à waa lele, ɲɲui í je i ce mii j̄iida ɲa, baa bii inɛ ɲa à waa ni awa a kù ce nkãma.

⁸ A kù ne gbugbã ka kpaasiò ide ntɔ do ibo, bii kù je ka j̄ò ntɔu ku bɔ waju.

⁹ À wɛɛò inɔ didɔ̄ ka je hai ne gbugbã ɲa bii ntɔ ntɔ inɛ ì ne gbugbã ɲa. Nɔ ɲɲu mɔm nii à waa tɔɔ Ilaaɔ̄ ku ba i kɔ ɲa.

¹⁰ Na ɲɔi í ce ñ kɔ ɲɲe mii ɲau ihɛ hai waati iyi ñ wa n j̄iò ɲe ku ba bii ñ to wa, n maà n gaabu si ɲe do gbugbã iyi Lafɛɛ í muum. Í muum gbugbãm nii, kù je n kekeò ɲe, amma ku ba n j̄ò naane ku dasi ɲɲe ku bɔ wajui.

¹¹ Iyi í gbe nsei, inɛ inɛm ɲa, i j̄ò i ne inɔ didɔ̄ ɲa, i ce kookaai i j̄èò inɛ ɲa iyi à kɔ, i ya maa mua nje gbugbã ɲa. I ce anu akã ɲa, i wɛɛò laakai ku sũ ɲa. Ilaaɔ̄ ku wɛɛ do inɛ, ɲɲu iyi í bi wa nɔ wa mu nwa laakai ku sũ.

¹² I ce nje fɔɔ do kubi j̄iida ɲa. Woo dasi naane ɲau fei à waa ce ɲe fɔɔ.

¹³ Didɔ̄i Lafɛɛ Jesu Kirisi, do kubii Ilaaɔ̄, do anu akãi Hundei Ilaaɔ̄ ku wɛɛ do inɛ fei.

Tia iyi Pɔlu í cea inei Galati ɲa

Í ce ɲa fɔ

¹ Amu Pɔlu woo beu, amui n̄ kɔ ɲɛ tiau ih̄e wa. Kù jɛ amanɛi í kpem n̄ jɛ̀ò woo bɛ, kù nɔ kù jɛ inɛ ɔɔi í bɛm. Jesu Kirisii í kpem, ɲɲu do Ilaaɔ Baaba iyi í j̄ũu hai si bale.

² Amu do kpaasi woo dasi naane ɲa iyi à wa ih̄e fei à ce igbei inei Jesu ɲa iyi à wa ilei Galati fɔ.

³ Ilaaɔ Baaba do Laf̄ɛɛ Jesu Kirisi a mu ɲɛ did̄ɔ do laakai ku sũ.

⁴ Jesu Kirisi í na arae na irii dulum du wa ku ba ku nya wa hai si kuce laabi andunyau ih̄e. Bɛɛbei í ce í ceò id̄ɔɔbii Ilaaɔ Baa nwa.

⁵ Ilaaɔi í nɛ amboe hee do ajɔ fei. Ami.

Laabaau j̄iida ak̄ai í wɛɛ

⁶ Ideu í mum biti do iyi ì f̄usi Ilaaɔ awɔ gb̄aa gb̄aa bɛɛbe t̄a ɲa, ɲɲu iyi í kpe ɲɛ wa si did̄ɔi Kirisi, nɔ ì waa bi i too laabaau mmu ɔɔ má ɲa.

⁷ Ntɔ ntɔ, laabaau j̄iida k̄ama ɔɔ kù wɛɛ má. Amma inɛ ɔɔ ɲa à waa f̄ɔ lasabu ɲɛ dei, nɔ à waa bi a kpaasi laabaau j̄iida Kirisiu.

⁸ Amma baa awa taka nwai walakɔ amaleka iyi í naa hai lele, bii í ce ɲɛ waazoi laabaau mmu ɔɔ má, bii kù jɛ iyi à ce ɲɲɛu ih̄e, Ilaaɔ ku ceekpe laf̄ɛɛ.

⁹ À tako à f̄ɔ wo n̄ nɔ n̄ wa n̄ f̄ɔ má, bii inɛ ɔɔ í ce ɲɛ waazoi ide mmu ɔɔ iyi kù jɛ iyi ì j̄ɛsiu t̄a ɲa Ilaaɔ ku ceekpe laf̄ɛɛ.

¹⁰ Si ideu ih̄e aa ni n̄ wa n̄ de saabui amanɛ ɲai? Aawo, saabui Ilaaɔi n̄ bi. N̄ wa n̄ de n̄ ce mii iyi á d̄ɔa amanɛ ɲa si? Aawo, bii n̄ wa n̄ de n̄ ce mii iyi á d̄ɔa amanɛ ɲa si, n̄ kaa n̄ jɛ woo ce icei Kirisi.

Bɛi Pɔlu í j̄ɛ̀ò woo bɛ

¹¹ Inɛ kpaasim ɲa, n̄ bi i mà ɲa iyi laabaau j̄iida iyi n̄ sisi ɲɲɛu kù jɛ hai bi amanɛi í naa.

¹² Kù jɛ amanɛi í s̄ɔm, inɛ k̄ama sisi í ceem cioɛ, Jesu Kirisi ɲɲu ak̄ai í nyisim.

¹³ Ì gbɔ bei kuwɛɛm í yɛ ɲa wo si waati iyi n̄ wa n̄ t̄ɔ Ilaaɔ bei Zuifu ɲa. Inɛ fei ì mà ɲa kookaai iyi n̄ tako n̄ ce n̄ kp̄aò inei igbei Ilaaɔ ɲa iju ku ba n̄ ce nfe ɲa.

¹⁴ Si kp̄ai Zuifu ɲa ku too n̄ wa si inɔi inɛ ɲa iyi à waa jɛ waju si inɔi saam ɲa.

¹⁵ Amma Ilaaɔ í cicaam à bei à b̄im nɔ í kpem si did̄ɛ n̄ cea icɛ.

¹⁶ Si waati iyi í j̄ileu, í nyisim Amaɛ ku ba n̄ cea dimi mmu ɲa waazoi laabaau j̄iidaɛ. Nɔ n̄ kù bɔ bi inɛ k̄ama ku muum bisi.

¹⁷ N̄ kù nɔ n̄ kù bɔ Zeruzalɛmu n̄ koo n̄ yɛ inɛ ɲa iyi à tako à jɛ woo bɛ ɲa n̄ bei n̄ j̄ɛ̀ò woo bɛ. Amma iyi n̄ dede gbak̄a ilei Arabii n̄ bɔ. Hai bɛ nɔ n̄ nyi Damasi má.

¹⁸ Í kpe í to zakai ad̄ɔ mɛɛta n̄ bei n̄ bɔ Zeruzalɛmu n̄ koo n̄ mà Sefaa *, nɔ n̄ ce ajɔ maatũ bi tɛɛ.

¹⁹ N̄ kù nɔ n̄ kù yɛ woo bɛ mmu k̄ama bɛ má, bii kù jɛ Zaaki, if̄ai Laf̄ɛɛ.

²⁰ Iyi n̄ wa n̄ k̄ou ih̄e nt̄ai. Ilaaɔi í jɛ sɛɛdam bii n̄ wa n̄ s̄o iboi.

²¹ Si anyiɛ nɔ n̄ bɔ ilei Siri do Silisi ɲa.

²² Waati bɛɛbe igbei inei Kirisi ɲa iyi à wa ilei Zudee a kù yɛ wajum tit̄a.

²³ ɲɲu de à gbɔ iyi inɛ iyi í tako wa kp̄a ɲa ijuu, wee nsei wa waazo idei woo dasi Jesu naane ɲa, ide iyi ɲɲu takae wa bi ku ce nfeɛu wo.

²⁴ Nɔ à saabu Ilaaɔ na irim.

2

Pɔlu do woo bɛ ɲa iyi à gbe

¹ Iyi í kpe í to zakai ad̄ɔ maat̄ɛ ɲoi n̄ nyi Zeruzalɛmu má, amu do Baanabasi. Nɔ à gb̄a Titee í si wa.

² N̄ kooi si na iyi í j̄ò n̄ ce kuyɛ. Nɔ si kuyɛu Ilaaɔi í ni n̄ koo. N̄ kpe inɛ ngbo ɲa ik̄ai awaò ɲa à t̄ɔt̄ɔ nɔ n̄ sisi ɲɲa yaasei idei laabaau j̄iidau iyi n̄ ya n̄ cea dimi mmu ɲa waazoeu wo. N̄ ce bɛɛbei si na iyi í j̄ò n̄ kù bi icɛm iyi n̄ ce wo, walakɔ iyi n̄ wa n̄ ce nsei ku ce nfe.

* 1:18 Sefaa ɲɲui à ya kpe Pieɛ má.

³ Nɔ inɛ ngbo ɲau a kù tilasi Titee iyi í wa bi tom nɔu ku ce bango baa do iyi í jɛ Gɛɛki fei.

⁴ A kù tilasiɛ baa do iyi inɛ gɔ ɲa iyi a kù jɛ inɛ nwa ɲa do ntɔ à lɔ wa si igbɛu à waa bi a tilasi inɛ fei ku ce bango. Inɛ ɲau woo zamba inɛ ɲai. À naai do bisi ku ba a bejɛ ara ku nɛ nwa si anu akã nwa do Jesu Kirisi nɔ a ce wa aru.

⁵ Amma awa a kù jɛ ide ɲɲa baa keeke domi à bi ka leekí si ntɔi laabaau jiidau na iri nɲɛ.

⁶ Nɔ inɛ ɲa iyi à nɛ jirima à re a kù kɔ̀si ide kãma má si ide iyi n fɔu. Ntɔi, baa bii aɲai à jɛ ilu jirima ɲa kù jɛɛm nkãma, domi bi Ilaaɔ inɛ gɔ kù re nɲɛ. Inɛ ngbo ɲau be a kù kɔ̀m si ide kãma.

⁷ Amma à yɛ iyi Ilaaɔ í daam laabaau jiidau si awɔ n sisia dimi mmu ɲa, si bei í daa Piɛɛ si awɔ ku sisia Zuifu ɲa.

⁸ Ilaaɔi í na Piɛɛ gbugbã ku jɛ̀d woo bɛɛ bi Zuifu ɲa, mà irei. Nɲu mɔi í nɔ í nam gbugbã n jɛ̀d woo bɛɛ bi dimi mmu ɲa.

⁹ Nɔ Zaaki do Piɛɛ do Zãa, aɲa iyi à jɛ bei sɔ̀be si igbei inɛi Jesu ɲa, à yɛ iyi Ilaaɔi í daam icɛu ihɛ si awɔ na didãɛ. Nɔi à jɛsi ka ce anu akã, amu do Baanabasi ka bɔ bi dimi mmu ɲa nɔ aɲa mɔ a bɔ bi Zuifu ɲa.

¹⁰ Amma à tɔ̀ wa ka ye gigii ilu are ɲɲa ɲa. Nɔ bɛɛbe mɔi amu takam nɔ dasi idɔ tã.

Pɔlu wa gbagba si Piɛɛ Antiɔsi

¹¹ Si waati iyi Piɛɛ í naa Antiɔsi be n gbagba sie si bantuma si na iyi í jɔ̀ wa ce taale.

¹² Taaleu wee. Inɛ gɔ ɲa iyi à wa bi Zaaki à naa Antiɔsi. Inɛ ɲauí à ya na gbugbã si bango ku ce. Hee a maa to wa Piɛɛ í ya maa jɛ do dimi mmu woo dasi Jesu naane ɲa ajɔ. Amma iyi inɛ ɲau à na à to wa, í fa arae ci ya jɛ aɲaɔ ɲa má domi wa ce nɲo ɲɲa.

¹³ Nɔi Zuifu woo dasi Jesu naane ɲa iyi à wa bɛu, gɔgɔ ɲa mɔ à ce bei Piɛɛ í ceu hee à fa Baanabasi mɔ si muafiti ɲau.

¹⁴ Iyi nɔ yɛ a kù waa nɛ do inɔ akã si kpãai laabaau jiidau, ɲɔi nɔ sɔ̀ Piɛɛ si wajui aɲa fei nɔ ni, awɔ Zuifui nɔ à waa ce bei dimi mmu ɲa, i kù waa ce kucei

Zuifu ɲa. To, beirei aa ce i tilasi dimi mmu ɲa a ce kucei Zuifu ɲa.

Zuifu ɲa do dimi mmu ɲa à ba faaba na naane ku dasi

¹⁵ Ntɔi, awa Zuifu ɲai, a kù jɛ dimi mmu ɲa iyi à ya kpe ilu dulum ɲa, domi Zuifu ɲai à bí wa.

¹⁶ Do nɲu fei, à mà iyi amanɛ kaa jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ na wooda ku too, bii kù jɛ na naane iyi á dasi Jesu Kirisi. Na nɲu, awa mɔ à dasi Jesu Kirisi naane ku ba ka jɛ dee dee na naane iyi à dasi Kirisi, kù jɛ na wooda ku too. Ilaaɔ kaa ce inɛ gɔ dee dee si na iyi í jɔ̀ wa jirima wooda.

¹⁷ Nsei, bii à waa dɛ ka jɛ dee dee na saabui Kirisi, nɔ à ba wee awa mɔ ilu dulum ɲai bei hai jɛ Zuifu ɲa, aa ka jɛ ka ni icei Kirisii í jɔ̀ dulum wa kɔ̀si? Aawo, ka maà lasabu bɛɛbe.

¹⁸ Nsei, bii nɔ teese nɔ wa n ma mii iyi n tako nɔ lɛgɛ wo, nɔ baa nɔ jɛ ilu taalei.

¹⁹ Ntɔ ntɔ, woodau takae í jɔ̀ nɔ yɛ bei iku si wajue, ku ba n ce kuwɛɛm na Ilaaɔ.

²⁰ Í yɛ bei à kpakpaam si jɔ̀i do Kirisi ajɔ. Na nɲu, kù jɛ na aram nii nɔ wɛɛ má, bebɛi Kirisii wa ce kuwɛɛɛ sim. Nɔ kuwɛɛɛ iyi nɔ wa n wɛɛ nsei, nɔ wa n wɛɛi do naane iyi nɔ dasi Amai Ilaaɔ, nɲu iyi í bim nɔ í na kuwɛɛɛ na irim.

²¹ Nɔ kaa n fãsi didãi Ilaaɔ awɔ n maa n jirima wooda, domi bii í jɛ amanɛ á yɔ̀kɔ ku jɛ dee dee na wooda ku jirima, debɛi ikui Kirisiu ngbei.

3

Wooda ku jirima de, mà naane ku dasi

¹ Inɛ inɛi Galati ɲau, i kù nɛ laakai ɲa. Inɛ iyi à sisia idei Jesu Kirisi iyi à kpakpa si jɔ̀i ku gaau sãa sãa, yooi í kɔ̀tɛ ɲɛ.

² Nɔ bi i sãm ide icu akãu ihɛ ɲa. Í ba Hundei Ilaaɔ na wooda ku jirima nɲei de, mà na laabaau jiidau iyi í gbɔ̀ ò dasi naaneu ɲai.

³ Beirei í ce ò kua laakai bɛɛbe ɲa. Í sinti do Hundei Ilaaɔ ɲa nɔ ò waa bi i kpa iriɛ do gbugbãi ara nɲɛ?

⁴ Ijuukpā iyi ì yε wo ηα na naane ku dasi nηε, nsei aa jò ku je ngbe ηai? N̄ tamaa í kaa jò ku je ngbe ηa.

⁵ Iyi Ilaaḗ í na ηε Hundee, n̄ wa ce maamaake ηa si anini nηε, wa cooi na wooda ku jirima nηε? Mà na iyi í jò ì gb̄o ideí laabaau j̄iida ì dasi naane ηai.

⁶ Ì mà ηa iyi kuk̄oi ideí Ilaaḗ í ni, Aburhamu í dasi Ilaaḗ naane, n̄hui í jò Ilaaḗ í dooae amanε dee dee.

⁷ Na n̄hu, i jò ì mà ηa iyi woo dasi Jesu naane ηai à je t̄kui Aburhamu ηa do nt̄o.

⁸ Hai tako wo Ilaaḗ í mà iyi n̄hu á jò dimi mmu ηa a je dee dee na naane ku dasi n̄ha. N̄oi í jò ì sisia Aburhamu laabaau j̄iida hai ku kpe í ni, hai bi t̄ei an weea ineí andunya fei.

⁹ Aburhamu í dasi naane n̄o í ba kuwee. Beεbe m̄oi ine ηa iyi à dasi naane aa ba kuwee do n̄hu aj̄o.

¹⁰ Inε ηa iyi à waa na gbugb̄a si wooda ku jirima ikpei í je tu ηa, domi à k̄o à ni, ine iyi k̄u waa mu ide à k̄o si t̄iai woodau fei n̄o k̄u waa jirimaε, laf̄εε ilu ikpei.

¹¹ N̄o nsei à ȳo mam mam iyi ine ḡo kaa je dee dee si wajui Ilaaḗ na wooda ku jirima, domi à k̄o à ni, ine iyi Ilaaḗ í jò ì je dee dee na naane ku dasi, laf̄εε á nε kuweε.

¹² Nt̄o nt̄o, icui wooda k̄u wa si naane ku dasi. Amma à k̄o à ni, ine iyi í ȳk̄o wa jirima woodau dee dee, laf̄εε á basi kuweε.

¹³ Amma Kirisi í ya wa hai si ikpei wooda si waati iyi í na í je ilu ikpe na iri nwa. Í na í je ilu ikpe si na iyi í jò kuk̄oi ideí Ilaaḗ wa f̄o í ni, ine iyi à kpakpa si antai j̄i fei ilu ikpei.

¹⁴ Kirisi í ce beεbei ku ba kuwee iyi Ilaaḗ í weea Aburhamu k̄u je ti dimi mmu ηa na saabui Jesu Kirisi. N̄o si beεbe awa fei aa ka ba Hunde iyi Ilaaḗ í w̄o wa na naane ku dasi.

Wooda ku jirima do ideí kuwā

¹⁵ Inε inem ηa, an so yaasei ide ḡo iyi ine fei í mà. Bii ine ḡo í k̄o bei í bi a kp̄e amanie hai k̄u k̄u í j̄l̄o, ine ḡo kaa ȳk̄o ku ganji ideu hee má je ku k̄o si, baa do iyi amanεi í k̄o.

¹⁶ To, Aburhamu do t̄kuei Ilaaḗ í cea kuwā. Bii à ni t̄kue ηa, ine nkp̄oi à f̄aa. Amma à ni t̄kuei, waato ine ak̄ai, n̄o n̄hui í je Kirisiu.

¹⁷ Na n̄hu, ide iyi n̄ wa n̄ bi n̄ f̄o wee. Ilaaḗ í ce kuwāi ideu n̄o í j̄l̄o. Nsei, wooda iyi í naa si anyii ad̄o c̄o c̄o m̄εε do kuntaa, kaa ȳk̄o ku ganji ideu hee ku jò ide iyi Ilaaḗ í w̄o ku je ngbe.

¹⁸ Amma bii na wooda ku jirimai à je tubu, k̄u je na ideí kuwā má. N̄o wee do kuwāi Ilaaḗ í cea Aburhamu did̄e.

¹⁹ Debei, na mii í ce Ilaaḗ í na wooda. Í naai ku ba kookoosu iyi k̄u je t̄εε ku fita gbugb̄aa. N̄o woodau wa ce ic̄ei hee t̄kui Aburhamu koo t̄o wa. T̄kuei à cea ine ηa kuwāεu. Woodau amaleka ηai Ilaaḗ í jò à na Moizi, n̄hu iyi í wa ḡamei Ilaaḗ do amanε ηa, n̄o n̄hu m̄o ku s̄o ine ηau.

²⁰ Amma waati iyi Ilaaḗ í ce kuwāu, k̄u nε bukaatai ine iyi á wa si ḡamei n̄hu do amanε ηa, domi n̄hu ak̄ai í ce kuwāu.

Mii iyi wooda wa lele

²¹ Debei, woodau wa j̄a ide iyi Ilaaḗ í w̄o m̄εε. Aawo, k̄u je beεbe. Nt̄o nt̄o, bii í je à na wooda wo iyi á ȳk̄o ku mua amanε kuweε, Ilaaḗ á jò amanε ku je dee dee wo na woodau.

²² Amma kuk̄oi ideí Ilaaḗ wa nyisi iyi ine fei í wa si aw̄o gbugb̄ai dulum, ku ba do saabui naane ku dasi, kuwāu ku je ti woo dasi Jesu Kirisi naane ηa.

²³ Tako wo wooda wa mu wai bei aru wa gb̄a wa hee Kirisi ku maa to wa ku na ku nyisi wa kp̄ai naane ku dasi.

²⁴ Beεbei, woodau wa gb̄a wa wa b̄o wa bi Kirisi ku ba Ilaaḗ ku jò ka je dee dee na naane ku dasi.

²⁵ Nsei iyi waatii naane ku dasi í to, a k̄u nε bukaatai woodau ku gb̄a wa má.

²⁶ Beεbei inε fei ì je amai Ilaaḗ na naane iyi ì dasi Jesu Kirisi ηa.

²⁷ Nt̄o nt̄o, inε iyi ì ce inyi ku dasi do irii Kirisi fei, ì so daai Kirisi ηai.

²⁸ Inε fei ì je ak̄a si anu ak̄a n̄ηε iyi ì ce do Jesu Kirisi ηa. Na n̄hu, ine ḡo k̄u je ik̄a, hai Zuifu ηa hee do dimi mmu

ɲa, hai aru ɲa do inɛ ɲa iyi à nɛ ara nɲa, hai inaabo ɲa hee do inɛmɔkɔ ɲa.

²⁹ Bii ì nɔ ì jɛ ti Kirisi ɲa, ì jɛ tɔkui Aburhamu ɲa. Nɔ aa jɛ tubu ɲa bei Ilaaɗ takae í ce kuwãeu.

4

¹ Nsei ñ wa n bi n na nɛ yaase gɔ. Yaaseu wee. Ama iyi á jɛ tubui baaɛ, si waati iyi wa jɛ amau kù tia aru * gɔ, baa do iyi fei ndɛɛ á na ku jɛ titɛɛ.

² Si waati iyi wa jɛ amau, inɛ gɔ ɲa à wɛɛ iyi à waa muu, nɔ à waa cea wũa hee í tóò waati iyi baaɛ í jilɛaa.

³ Bɛɛbɛ mɔi do awa taka nwa. Waati iyi à tako à wɛɛ bei ama keeke ɲa, à jɛ arui mii ndii andunya ɲa wo.

⁴ Amma iyi waati iyi Ilaaɗ í jilɛu í na í to, ɲɔi í bɛ Amaɛ wa. Inaaboí í buu, nɔ si woodai Zuifu ɲai wa nɛ

⁵ ku ba ku ya inɛ ɲa iyi à wa si awɔi wooda. Í ce bɛɛbei ku ba ka jɛ amai Ilaaɗ ɲa.

⁶ Nɔ Ilaaɗ í bɛ Hundei Amaɛ wa si ido nwa ku nyisiò iyi awai à jɛ amaɛ ɲa. Hundeu wa kpoo Baaba.

⁷ Si bɛɛbɛ i kù jɛ aru má ɲa, inɛu amu ɲai bɛɛbei. To, nsei iyi ì jɛ amai Ilaaɗ ɲa, Ilaaɗ í nyi í ce nɛ woo jɛ tubue ɲa má.

Zigiida iyi Pɔlu í nɛ na inɛi Galati ɲa

⁸ Tako wo í kù mà Ilaaɗ ɲa, nɔ ì jɛ arui iwɛ ɲa iyi a kù jɛ Ilaaɗ.

⁹ Amma nsei ì mà Ilaaɗ ɲa. Nɔ iyi í rɛ mɔm Ilaaɗ í mà nɛ. To, beirei í ce ì waa bi i sinda si mii ndii andunya ɲa má ɲa, iyi kù nɛ gbugbã nɔ kù nɛ bɛɛɛ. Na mii í ce ì waa bi i jɛ aru ɲa má ɲa.

¹⁰ Ì ya maa na ajɔi jingau gɔ ɲa gbugbã ɲa, do cukpa gɔ ɲa do waati gɔ ɲa do adɔ gɔ ɲa.

¹¹ Nsei ñ wa n ce njo ice iyi ñ ce si gãmɛ nɲɛ ku maà ce nfe.

¹² Ñ wa n tɔɔ nɛ, inɛ inɛm ɲa, i jilɛ ara nɲɛ si agbɛm bei amu mɔ ñ jilɛ aram si agbɛ nɲɛ. Waati iyi ñ wa bi tu nɛ, i kù ceem kurara gɔ ɲa.

¹³ Ì mà sãa sãa ɲa, waati iyi ñ sinti ku ce nɲɛ waazoi laabaau jiidau, do bɔɔi arai.

¹⁴ Amma i kù dondam ɲa, i kù nɔ i kù kɔsim ɲa, baa bii bɔɔm nɔu ku yɛɛ í cé nɛ. Do nɲu fei, ì gbam ɲai bei aa gba amalekai Ilaaɗ ɲa, walakɔ bei Jesu Kirisi takae.

¹⁵ Ì nɛ inɔ didɔ wo ɲa. To, nsei, mii í ce nɛ. An yɔkɔ n jɛ sɛɛda na iri nɲɛ n ni bii á ce wo aa nya iju nɲɛ i nam ɲa.

¹⁶ Si na iyi í jò ñ sɔ nɛ ntɔui i jò n jɛ mbɛɛ nɲɛ nsei?

¹⁷ Inɛ ɲau, à waa na nɛ ara amma kù jɛ do yaase jiidu. À waa bi a fa ɲɛi hai bi tu wa ku ba i na ɲa ara ɲa.

¹⁸ Í sãa i nɛ himma si mii jiidu ku ce ɲa waati kãma fei, nɔ ku maà jɛ bii ñ wa inɔ nɲɛ nɲu akã.

¹⁹ Inɛ amam ɲa, bei inaabo iyi wa bi ku bí í ya gbɔ ara kuro, bɛɛbɛ mɔi amu mɔ ñ wa n gbɔ ara kuro má hee idei Kirisi ku buba si nɛ ntɔ ntɔ.

²⁰ Ñ bi n wa inɔ nɲɛ nsei ku ba n maà n fɔ ide bɛ ihɛ má, amma do nɲu fei ñ nɛ zigiida na iri nɲɛ.

Idei Agaa do Sara

²¹ I jò n bee nɛ, inɛ iyi ì bi i wa si awɔi wooda ɲa, i kù gbɔ iyi wooda wa fɔ ɲai?

²² À kɔɔ à ni Aburhamu í bí ama inɛmɔkɔ minji, akã do abo aru gɔ, akã mɔ do abo iyi í nɛ araɛ.

²³ Aruu, í bí amaɛi bei à ya bí inɛ fei, amma inɛ iyi í nɛ araɛu í bí amaɛi do kuwãi Ilaaɗ.

²⁴⁻²⁵ Ideu ihɛ í yɛi bei mɔnda. Inaabo minji ɲau aɲai à jɛ bei akabuu minji. Agaa nɲui í jɛ bei akabuu iyi Ilaaɗ í na inɛ ɲa tako wo si geetei Sinai si ilei Arabi. Nɲu bei í jɛ wooda iyi wa dasi inɛ ɲa aru. Nɔ Agaa í yɛi má bei ilui Zeruzalemu iyi í wɛɛ nsei, domi í wa si aru do inɛɛ ɲa fei.

²⁶ Amma Sara í yɛi bei Zeruzalemu iyi í wa leleu iyi í nɛ araɛ. Nɲui í jɛ iye nwa.

²⁷ Nɔ à kɔɔ à ni, Jò inɔɛ ku dɔ, awɔ inaabo gbɛnda iyi i kù bí.

La, i dɔ anu do inɔ didɔ, awɔ iyi i kù mà ara kuroi kubí,

* **4:1 kù tia aru** Aru do woo ce ice fei ide akãu mbɛ si feei inɛ ɲa iyi à kɔ akabuu titɔi idei Ilaaɗ.

Domi inaabo iyi à kəsi á na ku bí ama ku re inaabo iyi í wa ideí m̀k̀o.

28 Nsei inɛ inɛm ɲa, inɛi ì jɛ amu ɲa iyi Ilaaɔ́ í ce kuwãɛu bei Izaaki í yɛu.

29 Waati nɲu, ama iyi à bí bei à ya bí inɛ fei í kpã inɛ iyi à bí do gbugbãi Hundei Ilaaɔ́u iju. Bɛɛbɛ m̀oi í yɛ nsei.

30 Amma kuk̀oi ideí Ilaaɔ́ wa f̀o, í ni, Lele aruu do amaɛ fei, Domi amai aru kaa jɛ tubu do amai abo iyi í nɛ araɛu aɲo.

31 Bɛɛbɛ m̀oi inɛ inɛm ɲa, ì mà ɲa iyi a k̀u jɛ amai aru, amma amai inɛ iyi í nɛ araɛi à jɛ.

5

I leekí dim dim ɲa si ara ku nɛ nɲɛ

1 Kirisi í j̀ò à nɛ ara nwa ku ba ka nɛ ara nwa do nt̀o. Na nɲu, i leekí dim dim ɲa si ara ku nɛ nɲɛ, i maà j̀ò ì na ì jɛ aru má ɲa.

2 I de ití ì gb̀o. Amu P̀olui ò wa n s̀o ɲɛ ideu ih̃. Bii ì j̀ò à dasi ɲɛ bango, icei Kirisi k̀u nɛ aranfãani kãma bi tu ɲɛ.

3 Ñ nyi ò sisi ò wa n f̀o má, inɛ iyi í j̀ò à dasiɛ bango, tilasii laf̃ɛɛ ku jirima wooda fei.

4 Inɛ iyi ì waa bi ì jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ́ na wooda ku jirima, ì fɛɛfɛ ara nɲɛ do Kirisii ǹo ì f̀usi did̃oi Ilaaɔ́ aẁo ɲa.

5 Amma awa, Hundei Ilaaɔ́ wa s̀o wa mam mam iyi Ilaaɔ́ á j̀ò ka jɛ dee dee na naanɛ ku dasi nwa.

6 Nt̀o nt̀o, bii à nɛ anu akã do Jesu Kirisi, à ce bango, a k̀u ce bango k̀u jɛ ide kãma. Ide iyi í nɛ amboe í re nɲui í jɛ naanɛ ku dasi iyi wa ce ice do kubi.

7 Ì waa ce kuwɛɛ nɲɛ wo dee dee ɲa. Yooi í ganji ɲɛ í j̀ò ì k̀u waa jirima nt̀ou má ɲa.

8 Ik̀o iyi à na ɲɛu bɛ k̀u waa naa hai bi Ilaaɔ́, nɲu iyi í kpe ɲɛ.

9 Na nɲu, i ce laakai ɲa, domi à ya f̀o a ni lefee keekei í ya dede p̃ɛɛ fei.

10 Amma Laf̃ɛɛ í j̀ò ò wa n naanɛ ɲɛ iyi ì kaa ce lasabu g̀o iyi í jɛ ikã do lasabu iyi ò ceu bɛ ɲa. Inɛ m̀o iyi wa bitandi ɲɛ, baa bii yooi Ilaaɔ́ á kpãa iju.

11 Inɛ inɛm ɲa, bii í jɛ amu takam ò wa n waazo hee nsei ò ò ni inɛ ɲa a ce bangoi, na mii í ce à ya maa kpãm iju. Bii í jɛ bɛɛbɛ m̀om nii ò wa n ce, ikui Jesu si j̃ii kãa jɛa inɛ ɲa bi ku ko ise.

12 Inɛ ɲa iyi à waa bitandi ɲɛu bɛ, ò bi a nya ɲa ikã*.

13 Inɛ inɛm ɲa, à kpe ɲɛi ì na ì nɛ ara nɲɛ. Do nɲu fei, ì maà j̀ò ara ku nɛ nɲɛ ku mua daai inɛ taka nɲɛ kpãa ì ceò id̃oɔbii ara nɲɛ. Amma ì ya maa sobi nɲɛ do kubi ɲa,

14 domi wooda fei í wa si irii ide akãu ih̃ɛ iyi í ni, bi inɛ mmu ɲa bei ì bi araɛ.

15 Ì maà ya maa ɲo nɲɛ ɲa bei inɲai sako ɲa. Ì ce laakai ɲa ku ba ì maà ce nfei nɲɛ ɲa.

Ka j̀ò Hundei Ilaaɔ́ ku nɛò wa

16 Ide iyi ò wa n f̀ou wee, ì j̀ò Hundei Ilaaɔ́ ku maa nɛò ɲɛ. Bii ì waa ce bɛɛbɛ ɲa, ì kaa ce kubi nfe nfei ara nɲɛ má,

17 domi mii iyi daai awa taka nwa í bi ci ya jɛ dimi akã do iyi Hundei Ilaaɔ́ í bi. Kubi minji ɲau, à ya maa jai hee a kaa ka ỳok̀o ka ce bei à bi.

18 Amma bii Hundei Ilaaɔ́ wa nɛò ɲɛ ì k̀u wa si aẁoi wooda má ɲa.

19 Inɛ fei í mà daai amanɛ sãa sãa. Daa ɲau ì jɛ s̃ɛɛ ku t̀ot̀o hai nɛ yaase, do daa sãmi do daa nk̀p̀o nk̀p̀o,

20 do iw̃ɛ ku t̀o, do dobu dobu ku ce, do mbɛɛtɛ, do ija, do igu, do id̃oɔk̀o yaam̀o, do nɲɛ ku wã, do kak̀o, do nɲɛ ku fɛɛfɛ,

21 do k̀oɔɛɛ, do at̃ɛ ku kpa inɛ, do ije ku bi, do mii iyi í j̀o bɛɛbɛ fei. Ñ wa n s̀o ɲɛ bei ò tako ò f̀o ò ni, inɛ ɲa iyi à waa ce dimi bɛɛbɛ a kaa ba tubu kãma si andunya tit̃oi Ilaaɔ́.

22 Amma mii iyi Hundei Ilaaɔ́ í ya bí, nɲui í jɛ kubi, do iǹo did̃o, do laakai ku sũ, do temua, do jiida ku jɛ, do iǹo akã, do naanɛ,

23 do daa did̃o, do ara ku mu. Mii ɲau bɛ fei, wooda k̀u ganji ɲa.

24 Ǹo inɛ ɲa iyi à jɛ ti Jesu Kirisi í yɛ bei à kpa kucei daai ara nɲa si j̃ii ku gaauu, do binɛ do kubie fei.

* 5:12 ò bi a nya ɲa ikã inɛ g̀o ɲa à ni, bii à bi m̀om a bãntãm ara nɲa gbakã.

²⁵ Si bei Hundei Ilaaḏi wa mu nwa kuwεε, ka jò ku neò wa.

²⁶ Kù sīa ka je ilu faao, wala woo kosi ine ḡa, walakò ka maa ce igu si awa duusḏo.

6

Iya sobi nje si aso ḡa

¹ Ine inem ḡa, ine iyi Hundei Ilaaḏ wa neò ḡe, bii ì mu ine gò si kurara, i nyisi lafēε kpāa jiida do daa didḏ ḡa. Nò i ce laakai ḡa ku ba ine mò i maà na i dasi kurara beεbe.

² I sobi nje si aso * ku so ḡa. Bii ì waa ce beεbe ḡa ì waa jirima woodai Kirisi ḡai.

³ Bii ine gò wa cò arae ngògò nò wee kù je ngògò, wa lele araei.

⁴ I jò ine fei ku wuse daai nḡu takae nò ku ye si bii nḡu á tḏo fufu, amma ku maà tḏo fufu na iyi nḡu í re ine gò,

⁵ domi ine fei á so asoi † nḡu takaei.

⁶ Awò iyi à waa kò idei Ilaaḏ, mii iyi ì ne fei jò i kpḏo do ine iyi wa kòε si.

⁷ I maà ti i lele ara nḡe. A ci ya nyaanyi Ilaaḏ. Mii iyi amanε í gbē nḡui á da.

⁸ Bii wa gbē iyi daai nḡu takae í bi, nfe ku cei á bíaa. Bii í nò wa gbē iyi Hundei Ilaaḏ í bi, kuwεε hai tāi Hundei Ilaaḏu á bíaa.

⁹ Na nḡu, ka maà gbεεji do jiida ku ce, domi bii a kù mòngò aa ka ba ka da si awaati iyi í jò.

¹⁰ Beεbe mòi waati iyi à ba awæ fei, ka cea ine fei jiidaε. Nò iyi í re mòm, ka cea kpaasi woo dasi Jesu naane ḡau beεbe.

Idei ankāanyi do fḏo

¹¹ Hai ihē bei do awò i amu takam nii ñ kò nḡe wa ‡. Ine taka nḡe aa yḏo mòm bei kukò ḡau à la à to.

¹² Ine ḡa iyi à waa bi a tilasi ḡe i ceò bango ḡau à waa ce beεbei ku ba a ce mii iyi á dḏa amanε ḡa si, nò a maà kpā ḡa iju na irii ikui Jesu Kirisi si jli ku gaau.

¹³ Amma aḡa taka nḡa, baa do iyi à ce bango fei, a kù waa jirima wooda.

* **6:2 aso** nḡui í je wahala ḡa. † **6:5** Yaasei isεεdeu ihēi í je, domi ine feii a na ku fḏo bei nḡu í ce ice.

‡ **6:11 hai bei do awò i amu takam nii ñ kò nḡe wa** Si dḏonee nḡa bii à waa ce leeti à ya maa fḏi nò ine gò ku maa kḏo. Amma Pòlu í kò idei ankāanyi ḡau ihē do awæ.

À bi a dasi ḡe bango ku cei ku ba a tḏo fufu si na iyi í jò à yòkò à kāmia ḡe.

¹⁴ Amma amu n kù n wa n tḏo fufu bii kù je na ikui Lafēε nwa Jesu Kirisi si jli ku gaau. Na ikueu mii ndii andunya fei í yeem nii bei mii iyi kù wee má, nò beεbe mòi ñ wa n yḏo baa do kuwεei amu takam fei.

¹⁵ À ce bango, a kù ce bango kù je ide kāmā. Mii iyi í ne amboe í re, nḡui í je a taka ine titḏ.

¹⁶ Laakai ku sū do didḏ ku wεεa ine ḡa iyi à waa too woodau ihē hee do inei Izireli ḡa, aḡa iyi à je inei Ilaaḏ ḡa.

¹⁷ Hai nnyi ine kāmā ku maà wahalam má domi na irii Jesui ñ ba dalai juju ḡa iyi à wa si aram nḏu ihē.

¹⁸ Ine inem ḡa, didḏi Lafēε nwa Jesu Kirisi ku wee do ine fei. Ami.

Tia iyi Pɔlu í cea inei Efezu na

Í ce na fɔɔ

¹ Amui Pɔlu amu iyi ñ je woo bei Jesu Kirisi do idɔɔbii Ilaaɔ.

Ine inei Efezu na, ine woo dasi Jesu Kirisi naane na, ñ wa n ce ne fɔɔ, ine iyi Ilaaɔ í cicau.

² Ilaaɔ Baa nwa do Lafɛe Jesu Kirisi a mu nne didɔ do laakai ku sũ.

Didɔ iyi Ilaaɔ í ce nwa si anu akã nwa do Kirisi

³ I jò ka saabu Ilaaɔ Baai Lafɛe nwa Jesu Kirisi. Na saabui anu akã nwa do Kirisi, í wee nwa do didɔ ikã ikã iyi Hundee wa mu nwa wa hai lele.

⁴ Ilaaɔ í cica wa tã hai waati iyi kù taka andunya ka je titee si kpãai Kirisi, nɔ ka je ine kumá na ka maà ne taale kãma bi tee.

⁵ Si kubie í lasabu wo hai ku kpe ku ce wa amaɛ na si anu akã nwa do Jesu Kirisi, si bei í bi si jiida ku jee

⁶ ku ba ka saabu didɔ nla nlaɛ iyi í ce nwa si anu akã nwa do amaɛ, ine iyi siei kubie fei í wa.

⁷ Do saabui njei Jesu Ilaaɔ í ya wa nɔ í kpa ideidulum du wa si didɔ nlaɛ iyi í nyisi wa.

⁸ Didɔ iyi í ce nwa í caa si bei i mu nwa bisi nla nla do laakai jiida.

⁹ Nɔ í jò a mà asii iyi nnu takae í dasi idɔ ku ce hai tako na jiida ku jee.

¹⁰ Lasabui Ilaaɔu iyi á ce si ajɔ iyi awaatie í to nnu í je ku tɔtɔ mii iyi í taka fei, hai mii iyi í wa lele do iyi í wa ile fei, nɔ Kirisi ku je irie.

¹¹ Ntɔ ntɔ, mii fei wa cei si bei Ilaaɔ í bi. Na nnu, à je woo je tubu bi tee na anu akã nwa do Kirisi, si na iyi í jò í cica wa wo si bei nnu takae í dasi idɔ hai tako.

¹² Na nnu, i jò ka saabu kulai Ilaaɔ, awa Zuifu na iyi à tako à waa cɔ kpãai Kirisi wo.

¹³ Nɔ ine dimi mmu na mɔ, ajɔ iyi ñ gbɔ ide ntɔu iyi í je laabaau jiida iyi wa naa nne faaba wa, waati beɛbei ine mɔ í dasi Kirisi naane na. Nɔ Ilaaɔ í

dasi nyindai nnu takae si ne. Nyindau nnu í je Hundee iyi í da nne si si bei í ce kuwãe wo.

¹⁴ Hundeeu nnu í ye bei kaazigii tubu nwa iyi Ilaaɔ í wãð ine na wo. Nɔ wa sɔ wa kam kam iyi aa ka je tubuu si waati iyi Ilaaɔ á ya ine na mam mam. Na nnu, ka saabu kulae.

Kutɔɔi Pɔlu

¹⁵ Na saabui ide nau be feii í jò hai waati iyi ñ gbɔ baabui naane ku dasi nne si Lafɛe Jesu do bei ñ bi woo dasie naane na fei,

¹⁶ n ci ya n gbɛɛjiò Ilaaɔ ku saabu na iri nne. Ñ wa n ye gigi nne si kutɔm.

¹⁷ Ñ wa n tɔɔ Ilaaɔ ilu amboe, Baai Lafɛe nwa Jesu Kirisi, ku ce ne ilu laakai jiida nɔ ku nyisi ne bei nnu takae í ye ku ba i màa sãa sãa na.

¹⁸ Ñ wa n tɔɔe má ku jò inya kumá ku lɔ si idɔ nne ku ba i mà yaasei kpãa ku cɔ si bii í kpe ne, do si bei tubu iyi í jilɛa woo dasie naane na í la í to,

¹⁹ do bei gbugbã nlaɛ wa ce ice si awa iyi à dasie naane. Gbugbãu, í je akã do gbugbã nla

²⁰ iyi í ce í jìò Kirisi hai si bale, nɔ í bubae si awɔ njeɛ lele.

²¹ Bei Kirisi í wa í reò ilu irii lele fei do ilu yiiko na do ilu gbugbã na do lafɛe na fei. Nɔ irie í re iri fei si waatiu ihɛ do si waati iyi wa naa.

²² Nɔ Ilaaɔ í jò í je irii mii fei, nɔ í cicaɛ ku je ilaalu nlaɛ igbɛɛ.

²³ Igbɛui í je arai Kirisi. Si igbɛui Kirisi takae í wa nɔ í kɔ dee dee, nnu iyi í wa bii fei si mii baa yooma fei.

2

Hai si iku à bɔ si kuwɛɛ

¹ Tako wo ñ ye nai bei iku na na irii kurara nne do dulum du ne.

² Kucei tako nne í jò ti inei andunya na, nɔ ñ ya maa jirima Seetam, ilaalu ilu gbugbã lele na. Ilaalu nnu í je hundee iyi wa ce ice hee nsei si idɔ ine na iyi a kù waa jirima ideidulum Ilaaɔ.

³ Ntɔi, awa fei à tako à yei wo bei anɔ mɔ. Bine nwai wa neò wa, nɔ à waa ce mii iyi awa taka nwa à bi do iyi à waa

lasabu. À yei wo bei inɛi andunya ɲa, aɲa iyi aa na a ye idɔ̀kɔ̀i Ilaaɗ.

⁴ Amma araarei Ilaaɗ í la na kubi nlaɛ iyi í bi wa.

⁵ Hai waati iyi kurara nwa í ce wa bei iku ɲa, Ilaaɗ í mu nwa kuwɛɛ do Kirisi aɲɔ. Na didɔ̀ɛi ì baɔ̀ faaba ɲa.

⁶ Si anu akā nwa do Kirisi, Ilaaɗ í jì wa hai si bale ka je bomma lele do Jesu Kirisi aɲɔ.

⁷ Í ce beɛbei ku ba ku nyisi didɔ̀ nla hai ne kɔ̀ɛ si jiida ku jeɛ iyi í ce nwa do saabui Jesu Kirisi hee do aɲɔ fei.

⁸ Na didɔ̀i Ilaaɗi ì ba faaba ɲa do saabui naane ku dasi. Kù je na himma nɲɛ, amuai Ilaaɗi.

⁹ Kù je ribai ice nɲɛ. Na nɲu, ine gɔ kaa yɔ̀kɔ̀ ku tɔ̀ fufu.

¹⁰ Awa icei awɔi Ilaaɗi à je. Í taka wai si anu akā nwa do Jesu Kirisi ka ceɔ̀ ice jiida iyi í ce sɔ̀luɛ hai ku kɛ.

Dimi fei í je akā si Kirisi

¹¹ Inɛ dimi mmu ɲa, i ye gigi ɲa iyi ine ɲa iyi à ya ce bango ɲau à ya maa kpe ɲɛ hai ce bango ɲa wo.

¹² Waati beɛbe ì jìɔ̀ Kirisi ɲa wo nɔ̀ ì je ise mmu bi inɛi Izireli ɲa. I kù ne baa nɲɛ si akabuu iyi Ilaaɗ í wāɔ̀ inɛɛ ɲa. Ì wa si andunya ihē i kù waa cɔ̀ kɔ̀pāi nkāma ɲa, nɔ̀ i kù wɛɛa Ilaaɗ ɲa.

¹³ Amma nsei iyi ì ne anu akā do Jesu Kirisi ɲa, inɛ iyi ì tako ì wa iji ɲa, wee nsei ì ce amɛɛ do Ilaaɗ ɲa do saabui nɛi Kirisi.

¹⁴ Kirisi takaei í je nwa laakai ku sū, nɲu iyi í ce Zuifu ɲa do dimi mmu ɲa akā. Nɲui í kpa mbɛɛte iyi í ye bei idɔ̀ iyi wa fɛɛfe wa wo.

¹⁵ Do ikui araɛi í kpaɔ̀ irii woodai Zuifu ɲa do iwɔ̀ɛ ɲa ku ba ku yɔ̀kɔ̀ ku ce dimi minji ɲau dimi titɔ̀ akā lege lege si nɲu takae. Si beɛbei, í dasi laakai ku sū si anini ɲa.

¹⁶ Do saabui ikue si antai jii ku gaauui í kpaɔ̀ mbɛɛte iyi a waa muɔ̀ nje wo, nɔ̀ í tɔ̀tɔ̀ dimi minji ɲau akā í jò à dɔ̀ do Ilaaɗ. Aɲa fei à baa à je ara akā aɲɔ.

¹⁷ Beɛbei kukɔ̀i ideɛi Ilaaɗ í kɔ̀, si bei í ni Kirisi í naa ku sisi laabaau laakai

ku sū bi tu ɲɛ, inɛ iyi ì tako ì jìɔ̀ Ilaaɗ, do bi Zuifu ɲa, aɲa iyi à ceɔ̀ amɛɛ.

¹⁸ Nɔ̀ ntɔ̀i, do saabui Kirisi awa fei, Zuifu ɲa do dimi mmu ɲa, aa ka yɔ̀kɔ̀ ka bɔ̀ wajui Ilaaɗ Baaba do sobii Hunde akāu.

¹⁹ Si beɛbe, i kù je dimi mmu ɲa ma, walakɔ̀ ise mmu, amma nsei ì je inɛi ilu akā ɲa do woo dasi Jesu naane ɲa fei, nɔ̀ ì je inɛi kpasɛi Ilaaɗ ɲa.

²⁰ Inɛ mɔ̀ ì yei bei idɔ̀ iyi à ma si antai icui ile iyi woo be ɲau do walii ɲau à jile. Jesu Kirisi takaei í je kuta sintei icui ileu.

²¹ Nɲui á jò ileu ku la nɔ̀ ku ne gbugbā nɔ̀ ku je bi ku tɔ̀i Lafɛɛ iyi í má jiida.

²² Na anu akā nɲɛ do Kirisi, inɛ mɔ̀ ì yei bei ileu, nɔ̀ inɛɔ̀ ɲa ì jeɔ̀ bi ku wai Hundei Ilaaɗ ɲa.

3

Icei Pɔ̀lu na dimi mmu ɲa

¹ Na saabui iyi ihēi amu Pɔ̀lu n wa n ce kutɔ̀, amu iyi n wa piisɔ̀ si na iyi í jò n wa n ce icei Kirisi na irii inɛ dimi mmu ɲa.

² N̄ mà kam kam iyi ì gbɔ̀ tā ɲa bei Ilaaɗ í ceem didɔ̀ ku ba n naa n sisi nɲɛ yaasei didɔ̀u,

³ do si bei nɲu takae í jò n mà asiiɛ. Wee n̄ kɔ̀ ideu keeke tā.

⁴ Bii ì cio ideu ɲa, aa yɔ̀ ɲa iyi n̄ mà asiii ideɛi Kirisi do ntɔ̀.

⁵ A kù sɔ̀ inɛi tako ɲa asiii ideu, amma nsei Ilaaɗ í jò Hundee í nyisi woo beɛ do walii kumáɛ ɲa.

⁶ Asiiu wee. Do saabui laabaau jiidai dimi mmu ɲa do Zuifu ɲau à jeɔ̀ woo je tubu aɲɔ. Aɲaɔ̀ ɲa à baa à je ara akā, nɔ̀ aɲa mɔ̀ à ne baa ɲa si ide iyi Ilaaɗ í wā nɲu ku ce si Jesu Kirisiu.

⁷ Do saabui didɔ̀ iyi Ilaaɗ í ceem si gbugbāɛ ɲɔ̀i í jò n̄ je woo ce icei laabaau jiidau.

⁸ Amu iyi n̄ je keekei woo dasi Jesu naane ɲa fei, amui Ilaaɗ í cea didɔ̀ n̄ sisia dimi mmu ɲa laabaau jiidai nɔ̀ n̄ sɔ̀ ɲa bei didɔ̀i Kirisi í la í to nɔ̀ í re kumà nwa.

⁹ Nɔ̀ n̄ sisia ine fei bei yaasei asiii Ilaaɗ á ce ku ceɔ̀. Ilaaɗ, nɲu iyi í taka mii fei í singa asiiu ihē hai ku kɛ,

10 ku ba inɛ ngboi lele ɲa do ilu yi-
ikoi lele ɲa a mà yaasei bisie do saabui
igbei inɛi Jesu ɲa si waatiu ihɛ.

11 Bɛɛbei í ce í jilɛ̀ò ide iyi wa ce, í bei
í takaò andunya, nɔ́ í kpa irie si Jesu
Kirisi Lafɛ̀ɛ nwa.

12 Naanɛ iyi à dasiɛui í jò à nɛ anu akã
do nɲu. Na ɲɔ́i í jò à nɛ ara nwa ka bɔ́
wajui Ilaaɔ́ do laakai akã.

13 Na nɲu, ɲ wa n tɔ̀ɔ ɲɛ i maà mɔ̀ngɔ
temua ɲa na ijuukpã iyi ɲ wa n yɛ na
iri nɲɛ, domi ijuukpãu, nɲui á jò i nɛ
bɛɛɛ ɲa ntɔ́ ntɔ́.

Kubii Kirisi

14 Nɔ́ na saabui ideui ɲ wa n gule si
wajui Ilaaɔ́ Baaba.

15 Nɲui í je Baai nyaanze baa yooma
fei iyi í wa lele do iyi í wa ilɛ fei.

16 ɲ wa n tɔ̀ɔɛ ku jò Hundɛɛ ku mu
nɲɛ gbugbã jiida jiida si idɔ́ nɲɛ si bei
amboɛɛ í la í to,

17 nɔ́ Kirisi ku ce bi ku wɛɛ si idɔ́ nɲɛ
na naanɛ ku dasi nɲɛ. Nɔ́ ɲ wa n tɔ̀ɔ má
ku jò i nɛ gbugbã i maà leekɪ dim dim
si kubi ɲa,

18 ku ba inɛ do woo dasi Jesu naanɛ
ɲa iyi à gbe fei i yɔ̀kɔ́ i mà zaka bei
kubii Kirisi í cɪ́ í to do kusɔ̀ɛ do kujɪisɛɛ
do kugbokɛɛ.

19 Baa do iyi kubiu í re kumàì amanɛ
fei, ɲ bi i mà yaaseɛ ɲa ku ba ì kɔ́ mam
mam bei Ilaaɔ́ í kɔ́.

20 Ilaaɔ́ í nɛ yiiko ku ce mii iyi à waa
tɔ̀ɔ fei do iyi à waa lasabu fei, nɔ́ á yɔ̀kɔ́
ku ce baa mii iyi í re bɛɛɛɛ mɔ̀m hee
ku caa.

21 Í sɪ́a inɛi igbɛɛ ɲa a jò inɛ ɲa a mà
bɛɛɛɛ waati kãma fei hee do ajɔ́ fei do
saabui Jesu Kirisi. Ami.

4

Anu akã iyi à nɛ, awa iyi à je arai Kirisi

1 Na nɲu, amu iyi ɲ wa piisɔ̀ɔ si na iyi
í jò ɲ wa n ce icei Lafɛ̀ɛ, ɲ wa n tɔ̀ɔ ɲɛ i
maa nɛ dee dee si bei í jɔ́ inɛ ɲa iyi Ilaaɔ́
í kpe à ya nɛ.

2 I ya maa nɛ do ara ku kaye ɲa, do
daa didɔ́ do temua, nɔ́ i ya maa mu nɲɛ
ɲa do kubi.

3 I ce kookaai i ya mu anu akã iyi
Hundei Ilaaɔ́ wa mu nɲɛ na saabui
laakai ku sũ iyi í tɔ̀tɔ̀ɔ ɲɛ.

4 Ara akãí í wɛɛ, Hunde akã mɔ́i í
wɛɛ, nɔ́ kpãa ku cɔ́ akã mɔ́i í wɛɛ si bii
Ilaaɔ́ í kpe ɲɛ.

5 Lafɛ̀ɛ akãí í wɛɛ, naanɛ ku dasi akã
mɔ́i í wɛɛ, nɔ́ inyi ku dasi akãí í wɛɛ.

6 Ilaaɔ́ akãí í wɛɛ iyi í je baai inɛ fei.
Nɲui í je ilaalui mii fei, nɲui í wa bi inɛ
fei, nɔ́ í wa si inɛ fei.

7 Amma do nɲu fei awa fei à ba amua
nwa si bei Kirisi í mu nwa.

8 Na nɲu, kukɔ́i idei Ilaaɔ́ wa fɔ́ í ni,
Waati iyi í gũ lele

Í je mbɛɛɛ ɲa igũ í mu ɲa aru,

Nɔ́ í cea inɛ ɲa amua ɲa.

9 To, bii à ni í gũ lele, iyi bɛ wa nyisi iyi
í tako í kita í bɔ́ hee lɛ̀lɛ́i ilɛ́i.

10 Inɛ iyi í kita í bɔ́ hee lɛ̀lɛ́i ilɛ́u nɔ́ í nyi
í gũ leleu má inɛ akãui, ku ba ku jò mii
fei ku kɔ́ dee dee.

11 Amua ɲa iyi í cea inɛ ɲa wee, í cica
inɛ gɔ́ ɲa à je woo bɛ ɲa, inɛ gɔ́ ɲa mɔ́
walii ɲa, inɛ gɔ́ ɲa mɔ́ woo sisi laabaau
jiida ɲa, inɛ gɔ́ ɲa mɔ́ woo degbe inɛi
igbei Jesu ɲa, inɛ gɔ́ ɲa mɔ́ woo kɔ́ inɛ
ɲa si cio.

12 Bɛɛbei í ce ku ba ku cɛ̀ò sɔ̀ɔlui woo
dasi Jesu naanɛ ɲa si iceɛ, ku ba ku
kɔ̀ɔsi gbugbãi arai Kirisi.

13 Nɔ́ bɛɛɛɛ mɔ́i awa fei aa ka ce anu akã
si naanɛ ku dasiu nɔ́ ka mà Amai Ilaaɔ́,
nɔ́ ka je inɛ ngbo ka tóo alái Kirisi.

14 Do yaase bɛɛbei a kaa ka je bei amu
ɲa má, hee cio ikã ikã ku maa tale wa
ihɛ walakɔ́ ihɔ́ bei fufu í ya maa tale
akɔ́i inyi bii fei. Nɔ́ inɛ ɲa a kaa dɪ́ iju
nwa má hee má je a wa inyii itɪ́ nwa do
bisi laalɔ́ ɲa.

15 Amma bii à waa sisi ntɔ́u do kubi aa
ka la si mii fei ka tóo alái Kirisi iyi í je
iriu.

16 Siei awa fei à waa kã bei ikɔ́i ara, nɔ́
arau fei í másie do ikɔ́ ikɔ́ɛ. Nsei, bii ikɔ́
fei wa ce ice si bei í jɔ́, arau fei á lai ku
maa kɔ̀ɔsi na saabui kubi.

Kuwɛɛ titɔ́ si Kirisi

17 Ide iyi ɲ wa n sɔ́ ɲɛ do irii Lafɛ̀ɛ
wee. I maà jò i ya maa nɛ má bei hai
dasi Jesu naanɛ ɲa, inɛ ɲa iyi à waa too
lasabu nfe nfe ɲa.

18 A kù nɛ laakai jiida. À le idɔ nɛ na nɔ a kù mà nkāma. Nɛui í jò a kù nɛ ikpɛ si kuwɛɛ iyi Ilaaɗ wa mu nwa.

19 A kù nɛ anyɔ gɔ má, à na ara nɛ mam mam si dulum a ceɔ daa laalɔ dimi ikā ikā fei do bine.

20 Amma inɛ, kù jɛ beɛbei ì màò Kirisi nɛ.

21 Ñ nɔ ñ mà kam kam iyi ì gbɔ ideɛ nɛ, nɔ à kɔ nɛ si ntɔ iyi í wa si Jesu.

22 Na nɛui, í jò daa nwo nɛ nɛ nɛ wa nɛò kuwɛɛ nɛ wo, domi binei daa nwo nɛ nɛ nɛui wa ði iju nɛ nɔ wa bɔɔ nɛ nfe ku ce.

23 I jò ì nɛ idɔ titɔ do lasabu titɔ mam mam nɛ,

24 nɔ ì jò ì nɛ daa titɔ nɛ iyi í jò ti Ilaaɗ. Daa titɔu, aa yɔɔi si dee dee ku jɛ nɛ do kuwɛɛ hai nɛ dulum. Iyi be hai bi ntɔi wa naa.

25 Na nɛui, i maà ya sɔ ibo má nɛ. I jò inɛ fei ku sɔ kpaasie ntɔ, domi à jɛ ikɔ ikā ikāi ara akā.

26 Baa bii idɔ nɛ í kɔ, i maà ya ce dulum nɛ. I maà ya jò idɔkɔu ku wɛɛ nɛ hee inunu koo lɔ.

27 I maà jò Seetam ku ba bi ku dasi ise si nɛ.

28 Inɛ iyi í ya ce ile wo, ku maà ce ile má, amma ku ya ce ice do awɔɛ. Beɛbei á ba mii jiida nɛ iyi á sobiò ilu are nɛ.

29 Nɔ ì maà ya jò ide laalɔ kāma ku fita hai si gele nɛ. Amma i ya fɔ ide jiida iyi á mua inɛ nɛ gbugbā si naane ku dasi nɔ ku sobi nɛ si bukaata nɛ nɔ inɛ nɛ iyi à waa gbɔɔ ku jɛ nɛ aranfāani jiida.

30 I maà fɔ inɔi Hundei Ilaaɗ nɛ, domi Hundeu bei í jɛ sɛɛdai Ilaaɗ si nɛ hee koo toò ajɔ iyi Ilaaɗ á yá inɛ nɛ mam mam.

31 I nyɔ daa kuro nɛ fei do idɔkɔ yaamɔ do idɔkɔ. Nɔ ì maà ya gbagba si nɛ walakɔ ì maà sɔ irii nɛ nɛ. I jò inɔ sāmi baa yooma fei.

32 I cea nɛ didɔ nɛ, nɔ ì ya nɛ araare nɛ nɛ, nɔ ì ya kpa nɛ idei kurara nɛ bei Ilaaɗ ì kpa idei kurarai inɛ mɔ na irii Kirisi.

1 Na nɛui, si na iyi í jò ì jɛ amu nɛ iyi Ilaaɗ ì bi nɛ, i ce bei nɛui takɛ.

2 I jò kookoosui kuwɛɛ nɛ kù nyisi kubi bei Kirisi í bi wa, nɔ ì na kuwɛɛ na iri nwa. Kuwɛɛ iyi í nau nɛui í jɛ kuwee jiida iyi inunu ì dɔa Ilaaɗ si.

3 Inɛ ti Ilaaɗi í jɛ nɛ. Na nɛui, i maà ya ce baa ngɔɔ iyi á jò inɛ nɛ a sɔ iri nɛ a ni ì tɔtɔ sɛɛ hai nɛ yaase nɛ walakɔ a ni ì ce daa laalɔ nɛ walakɔ bine.

4 Nɔ ì maà ya jò idei anyɔ walakɔ ide hai nɛ yaase walakɔ ide nfe nfe ku fita hai si gele nɛ, domi ide dimi beɛbe kù jò nɛ, amma ì jò ide nɛ ku ya jɛ Ilaaɗ ku saabu.

5 I jò ì mà nɛ kam kam iyi woo tɔtɔ sɛɛ hai nɛ yaase do ilu daa sāmi nɛ, kāma nɛ kù nɛ ikpɛ si bommai Ilaaɗ do ti Kirisi. Beɛbe mɔi hee do ilu bine nɛ fei, kāma nɛ kù nɛ ikpɛ si bommai Ilaaɗ do ti Kirisi domi bine ì yɛi bei iwɛ ku tɔ.

6 I maà ya jò inɛ gɔ ku ði iju nɛ do ide nfe, domi na nɛui bei í jò idɔkɔi Ilaaɗ wa naa si irii inɛ nɛ iyi a kù waa jirimɛ.

7 Na nɛui, i maà ya jò ide gɔ ku tɔtɔ nɛ do amane dimi beɛbe nɛ.

8 Inɛ taka nɛ, si ilu kukui ì wa nɛ wo, amma nɛ, ì wa si inya kumá nɛ na anu akā nɛ do Lafɛɛ. Na nɛui, i jò isɛnɛ nɛ ku jò inɛ nɛ iyi à waa nɛ si inya kumá,

9 domi bii à waa nɛ si inya kumá kuce iyi aa ka ce nɛui í jɛ daa didɔ baa yooma fei do dee dee ku jɛ do ntɔ ku fɔ.

10 I ce kookaai ì mà mii iyi á dɔa Lafɛɛ si.

11 I maà dasi ara nɛ si kookoosu laalɔ iyi amane nɛ à waa ce si ilu kuku. Amma kookoosu dimi beɛbe ì ya fɔ nɛ.

12 Anyɔ nla nla mɔm nii bii à fɔ mii iyi inɛ nɛui à waa ce si asii.

13 Amma kookoosuu be bii à fɔ á fita si inya kumá.

14 Nɔ mii iyi í fita gbugbā fei í ya mái. Na nɛui ì ce kukɔi kukɔi idei Ilaaɗ ì fɔ ì ni,

Awɔ iyi ì waa sí njoo, jì.

Dede hai si inɔi iku nɛ,

Nɔ Kirisi ku máe inya.

5

Kuwɛɛ si inya kumá

15 Na nɲu, i ce laakaii isɛɛnɛ nɲɛ. I maà jò i maa nɛ bei inɛ ɲa iyi a ci ya lasabu, amma i maa nɛ do laakai ɲa.

16 Waati iyi ì nɛ ɲa, i ceò icɛ, domi waatiu ihɛ bei waati laalɔi.

17 Na nɲu, i maà yɛ bei inɛ ɲa iyi a ci ya lasabu, amma i hanya ɲa ku ba i mà mii iyi Aɔ Lafɛɛ í bi i ce ɲa.

18 I maà ya jò atɛ ku kpa ɲɛ, domi si bei daa bɛɛtɛkɛ fei í wa. Amma i jò i kɔ̀ò Hundei Ilaaɔ ɲa.

19 I jò saabu do iri ku kɔ̀ ku ya wa si faaji nɲɛ, i ya kɔ̀ iri do irii Ilaaɔ, i cɔ̀u do idɔ nɲɛ fei.

20 I ya maa saabu Ilaaɔ Baaba waati kãma fei ɲa si mii fei do irii Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi.

Abo do mɔ̀kɔ̀

21 Inɛ iyi ì mà bɛɛɛi Kirisi, i ya sɔ̀a nɲɛ iri ilɛ ɲa.

22 Inɛ inaabo ɲa i sɔ̀a mɔ̀kɔ̀ nɲɛ ɲa iri ilɛ bei aa cea Lafɛɛ ɲa,

23 domi mɔ̀kɔ̀ í jɛ inɛ ngboi aboɛ, bei Kirisi mɔ̀ í jɛ inɛ ngboi igbɛɛ. Igbɛui í jɛ arai Kirisi, nɔ̀ Kirisi mɔ̀ í jɛ woo faabaɛ.

24 Nɔ̀ si bei igbɛu í ya sɔ̀a Kirisi iri ilɛ, bɛɛbɛ mɔ̀ inaabo ɲa à nɛ a sɔ̀a mɔ̀kɔ̀ ɲa ɲa iri ilɛ si mii fei.

25 Nɔ̀ inɛ mɔ̀kɔ̀ ɲau i bi abo nɲɛ ɲa bei Kirisi í bi inɛi igbɛɛ ɲa, nɔ̀ í na kuwɛɛɛ na iri ɲa.

26 Í nya ɲa ikã nɔ̀ í wɛ ɲa í jò à má na saabui idɛɛ.

27 Í bi igbɛu ku naa si wajuɛ do kusɔ̀aɛ fei, ku maà ti ku nɛ riisi gɔ̀, nɔ̀ batai araɛ ku maà yuguu, nɔ̀ ku maà nɛ mii mmu dimi bɛɛbɛ gɔ̀ ɲa má, amma í bi ku jɛ dee deei, ku maà nɛ taale kãma.

28 Bɛɛbei í jɔ̀ mɔ̀kɔ̀ ɲa á bi abo nɲa ɲa bei à bi ara ɲa. Inɛ iyi í bi aboɛ í bi araɛi.

29 Inɛ gɔ̀ kù nɔ̀ kù wɛɛ iyi í cé araɛ, amma í ya maa wɔ̀oi nɔ̀ ku maa gbɔ̀a bei Kirisi wa ce na igbɛɛ.

30 Igbɛɛu nɲui í jɛ araɛ nɔ̀ awa fei à yɛi bei ikɔ̀ ikɔ̀i araɛu.

31 Kukɔ̀i ideɛi Ilaaɔ wa fɔ̀ í ni, na nɲu, mɔ̀kɔ̀ á jò iyeò baaɛi, nɔ̀ ku wɛɛ do aboɛ ku ba aɲa minji fei a baa a jɛ ara akã.

32 Asiiu ihɛ ide nla nlaɛ, amma ideɛi Kirisi do igbɛɛi ñ wa n fãa.

33 Na nɲu, mɔ̀kɔ̀ fei ku bi aboɛ bei í bi araɛ, nɔ̀ abo fei ku jirima mɔ̀kɔ̀ɛ.

6

Amu ɲa do baa nɲa ɲa

1 Inɛ amu ɲa, i jirima inɛ ɲa iyi à waa mu ɲɛ si bei Ilaaɔ í bi, domi bɛɛbei í sɔ̀a.

2 Wooda sinte iyi Ilaaɔ í ceò kuwã wee. I jirima iyeò baa nɲɛ ɲa

3 ku ba i nɛ inɔ̀ didɔ ɲa nɔ̀ hunde nɲɛ ku sɔ̀ si andunya.

4 Inɛ baa ɲa, i maà ya kɔ̀ idɔi ama nɲɛ ɲa, amma i bi ɲa, i dasi ɲa iju ɲa i kɔ̀ ɲa si ideɛi Aɔ Lafɛɛ ɲa.

Aru do lafɛɛɛ

5 Inɛ aru ɲa, i jirima lafɛɛ nɲɛ ɲa si andunyau ihɛ do bɛɛɛ do kuyaya, ku maà jɛ do muafiti, nɔ̀ kú yɛ bei Kirisii ì waa cea ɲa.

6 Ku maà jɛ bii à leekɔ̀ à waa cɔ̀ ɲɛ nɲu akã. Bii í jɛ waati iyi à waa cɔ̀ ɲɛ nɲu akã, í yɛ bei amanɛ ɲai ì waa cea ɲa ku ba ku dɔ̀ ɲa si. Amma i jò i ce idɔ̀bii Ilaaɔ do idɔ̀ nɲɛ fei bei arui Kirisi ɲa.

7 Ice iyi à dasi ɲɛ, i jò i coo do himma ɲa, nɔ̀ kú yɛ bei Ilaaɔi ì waa cea ɲa, ku maà ti ku jɛ amanɛ nɲu akã.

8 Ì mà sãa sãa ɲa iyi Ilaaɔ á sãa inɛ fei ribai icɛ jiida iyi í ce, baa bii aru, walakɔ̀ inɛ iyi í nɛ araɛi.

9 Inɛ lafɛɛ ɲa mɔ̀, i cea aru nɲɛ ɲa bɛɛbɛ, i maà ya ta nɲa gbugbã. I mà ɲa iyi inɛò ɲa fei Lafɛɛ akã ì nɛ lele bii inɛ gɔ̀ kù re inɛ gɔ̀.

Jɛnɛi igũi woo dasi Jesu naane

10 Ide iyi í gbe ñ wa n bi n sɔ̀ ɲɛ wee. Si anu akã nɲɛ do Lafɛɛ i jò gbugbã nlaɛ ku mua inɛ mɔ̀ gbugbã ɲa.

11 I ði jɛnɛi igũ ɲa iyi Ilaaɔ wa mu nɲɛ fei, ku ba i yɔ̀kɔ̀ i leekɔ̀ dim dim i kɔ̀siò kookoosu ikã ikãi Seetam ɲa,

12 domi kù jɛ do amanɛ ɲai à waa ja. À waa jai do ilu iri laalɔi lele ɲa do ilu yiiko ɲa, do ilaalui andunyai ilu kuku ɲau ihɛ, do inɛi inɔ̀kɔ̀ woo ce icɛi Seetam ɲa.

13 Na nɲu, i so jɛnɛi igũi Ilaaɔ fei i ði ɲa. Si bɛɛbɛ, bii aɲoi wahala í na í naa,

aa yɔkɔ i kɔ̀ ara nɛ si wajui Seetam mbɛɛ nɛu. Nɔ bii ì ce igũ ì tã ña, i leekĩ dim dim hee kɔ̀.

¹⁴ Na nɛu, i dede i leekĩ dim dim ña. I jò ntɔ ku wɛɛ nɛ bei santiiki iyi sooge í ya ðìò gbankilíe, nɔ i jò dee dee ku jɛ ku wɛɛ nɛ má bei ibɔi isɔ.

¹⁵ I jò himmai laabaau jiiida ku sisi ku wɛɛ nɛ bei baata nɛ. Laabaau jiiidauí á naaò laakai ku sũ wa.

¹⁶ Nɔ iyi í re mɔm, i jò naane ku dasi ku wɛɛ nɛ jiiida jiiida bei teli iyi á ganji afa ku nɛ ina iyi Seetam mbɛɛ á ta wau ku to wa si nɛ.

¹⁷ Ì gba faabau bei fulai isɔ, nɔ ideí Ilaaɔ mɔ i gbaa ña bei taakubai Hundei Ilaaɔ.

¹⁸ Waati kãma fei i ya ce kutɔ ña nɔ i ya maa tɔ sobii Ilaaɔ ña. I dede i leekĩ do temua ña si ideí kutɔu do gbugbãi Hundei Ilaaɔ, nɔ i ya ce kutɔ na irii woo dasi naane fei ña.

¹⁹ Nɔ i cea amu mɔ kutɔ ña ku ba bii ñ cĩ gɛɛ, n ya n ba ide iyi an fɔ nɔ n nɛ wɔkɔ n sisiò ideí laabaau jiiida iyi wa singau wo.

²⁰ Na irii ideui ñ jɛ woo bei Ilaaɔ baa do iyi ñ wa piisɔ si nsei. Na nɛu, i ce kutɔ ku ba n yɔkɔ n sisi ideu do wɔkɔ bei á sĩa.

Fɔ̀i sukudɔ

²¹ Tisiki baakɔ nwa, woo ce icɛ ilu naane si kpãai icei Lafɛɛ, á sisi nɛ laabaau fei ku ba i mà bei ñ wɛɛò ña do mii iyi ñ wa n ce.

²² Na ñai í ce ñ bɔ̀ wa si nɛ ku naa ku sɔ nɛ bei à wɛɛò ku ba ku tũ idɔ nɛ.

²³ Nɔ Ilaaɔ Baaba do Lafɛɛ Jesu Kirisi a mua kpaasi woo dasi Jesu naane ña fei laakai ku sũ do kubi do naane jiiida.

²⁴ Nɔ didɔi Ilaaɔ ku wɛɛ do ine ña iyi à bi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi fei nɔ kubi ña ci ya kpaasi.

Tia iyi Pɔlu í cea inei Filipi ɲa

Í ce ɲa fɔ

¹ Amui Pɔlu do Timɔtee, awa woo ce icei Jesu Kirisi ɲa. À ce inɛ ɲa iyi Jesu Kirisi í cica à je tɛɛ si ilui Filipi fei fɔ, hee do inɛ ɲa iyi à je inɛ ngboi igbeu do woo ce icei igbeu fei.

² Ilaaɗ Baa nwa do Jesu Kirisi Lafɛɛ nwa a mu nɲɛ ididɔ do laakai ku sũ.

Pɔlu í cea inei Filipi ɲa kutɔ

³ Ñ ya n maa n saabu Ilaaɗ waati kãma iyi ñ ye gigi nɲɛ fei.

⁴ Si kutɔm ɲa fei iyi ñ ya n maa n ce na irii inɛ fei, ñ ya n cooi do inɔ didɔ,

⁵ si na iyi í jò ì sobim ɲa n sisiò laabaau jiidau hai ajɔ sinteu hee ku baa nsei.

⁶ Ñ wa n mà kam kam, Ilaaɗ iyi í sinti ice jiidau ihɛ si ɲɛ á maa cooi hee koo kpɔð irie si ajɔi kunyii Jesu Kirisi wa.

⁷ Nɔ í sɪa n ce lasabu nɲɛ beɛbe, domi ñ nɛ kubi nɲɛ si idɔm. Ntɔ ntɔ, ì ya bam ice ku ce ɲa ile piisɔɔ ihɛ do waati iyi ñ nɛ aram wo ñ ya n maa n sisi laabaau jiidau ku ba ku nɛ gbugbã ku maa koo nɔ ñ ya n maa n jabu na irie.

⁸ Ilaaɗi í je sɛɛdam iyi ñ bi inɛ fei bei kubii Jesu Kirisi í ye.

⁹ Mii iyi ñ wa n bee si kutɔm nɲui í je kubi nɲɛ ku kɔsi ku maa koo nɔ kubi nɲɛu ku jò kumà nɲɛ do bisi nɲɛ ku kɔsi,

¹⁰ ku ba i yɔkɔ i wũa mii ɲa iyi à je jiidu à re ɲa. Beɛbe mɔi aa je inɛ kumá ɲa, nɔ si ajɔi Kirisiu i kaa nɛ taale kãma ɲa,

¹¹ nɔ ice jiidu nɲɛ ɲa iyi ì waa ce ɲa na saabui Jesu Kirisiu ku kɔ, nɔ ku jò inɛ ɲa a ye amboei Ilaaɗ nɔ a maa saabuɛ.

Kirisi nɲui í je kuwɛɛ

¹² Kpaasim ɲa, ñ bi i mà ɲa iyi mii iyi í bam nɔu ihɛi í je waju ku bɔi laabaau jiidau.

¹³ Ntɔ ntɔ, ciikui amanlu ɲau do inɛ ɲa iyi à gbe fei à mà iyi na irii Kirisii ñ wa piisɔɔu ihɛ.

¹⁴ Ile piisɔɔ ku wam í mua kpaasi woo dasi Lafɛɛ Jesu naane nkɔpɔ gbugbã í kɔsi à waa sisiò ideu Ilaaɗ do idɔ ku buba do wɔkɔ.

¹⁵ Ntɔi, inɛ gɔ ɲa à waa sisi ideu Kirisi do igu do nɲɛ ku wã, amma inɛ gɔ ɲa à waa cooi do yaase jiidu.

¹⁶ Inɛ nɲu ɲau à waa cooi do kubi domi à mà iyi icɛm nii n jabu na irii laabaau jiidau.

¹⁷ Inɛ ihɔ ɲa mɔ à waa waazo ideu Kirisi, kù je do inɔ akã, amma do nɲɛ ku wãi. À tamaa bei aa kɔm si ijuukpãui si ile piisɔɔu ihɛ.

¹⁸ Bii í yɔkɔ lasabu ɲa kù je laalo walakɔ kù je jiidu, kãmaɛ kù jeɛm taale. Baa bii beirei nɲu de a sisi ideu Kirisi. Inɔm í dɔ á nɔ ku dɔ ku maa kooi,

¹⁹ domi ñ mà iri kukpai iyi ihɛ nɲui í je faabam na saabui kutɔ nɲɛ, do sobii Hundei Jesu Kirisi.

²⁰ Mii iyi ñ dasi idɔ nɔ ñ wa n cɔ kpãaɛ kam kam nɲui í je n mà n ce nkãma iyi á jò anyɔ ku mum. Mii iyi ñ bi nɲui í je n nɛ wɔkɔ bei ñ nɛ hai tako n maa n nyisiò kulai Kirisi bii ñ wɛɛ si hunde walakɔ baa bii í je ñ ku mɔi.

²¹ Ntɔ ntɔ, bi ti amu bii ñ wɛɛ, na irii Kirisii ñ wɛɛ, bii ñ nɔ ñ ku mɔi, an ba riba.

²² Amma bii í je ñ wɛɛ si hunde an yɔkɔ n ce ice jiidu iyi í nɛ aranfãani, to, n kù mà iyi an cica.

²³ Lasabum wa fam ni do cingaa minji minji fei. Ñ bi n nɛ n koo n wa bi Kirisi, domi iyi bei í sɪa í re.

²⁴ Amma na aranfãani nɲɛi í sɪa í re n maa n wa si andunya má.

²⁵ Na nɲu, ñ mà iyi kù nɛ sika kãma an buba n wɛɛ do inɛ fei na waju ku bɔ nɲɛ do inɔ didɔ nɲɛ si naane ku dasi nɲɛ.

²⁶ Si beɛbe aa ba kpãa ì saabu Jesu Kirisi ɲa do inɔ didɔ na irim si waati iyi an na n wa anini nɲɛ má.

²⁷ Nɲu de i ya jò isɛɛnɛ nɲɛ ɲa ku ye bei laabaau jiidu Kirisi í fɔ. Bii ì waa ce beɛbe ɲa, bii ñ naa bi tu ɲɛ, walakɔ baa bii n kù naa, n maa n gbɔ iyi ì waa

leeki si dim dim na, i ya maa gbasi nje na i maa jabu do ino aka na laabaau jiidau iyi i je icui naane ku dasi nje.

²⁸ I maà jò mbeε nje na a da zigi nje si nkāma. Njui á nyisi na iyi anai à waa bə nfe ku ce, na ku nyisi nje ma iyi i wa si kpāai faaba na. Iyi be fei wa naai hai bi Ilaaā,

²⁹ domi Ilaaā í ce nje didō i dasiō Kirisi naane na, amma kù je baa iyi be nju akā, í ce nje didō má i ya maa yeō ijuukpā na na irie.

³⁰ Inje ma i bam ku jabu na si kujabu iyi i ye n ce na wo na i waa gbə na iyi hee nsei n wa n məsi.

2

Kukayei Kirisi do alae

¹ I ma sāa sāa na, naane iyi i dasi Kirisi na wa mu nje gbugbā. Kubiε wa dasi nje himma. Hundei Ilaaā í jò i ne anu akā na. Araarei Kirisi do jiidau ku jee í wa si anini nje.

² Na nju, n wa n tō nje, i jò i ya ne anu akā na, do kubi akā, do ido akā, do lasabu akā. Iyi bei á jò ino didōm ku kō.

³ I maà ya ce ngəgə do nje ku wā na walakə do fufu ku tō, amma i kaye ara nje i ya dooa inε na bei mii iyi à re nje.

⁴ Na kāma nje gə ku maà ya ce lasabui iri nju akā, amma ku ya ce lasabui inε mmu ma na má.

⁵ I jò lasabu nje si gāmei nje ku ye bei Jesu Kirisi ma í ce.

⁶ Baa do iyi í to Ilaaā, kù cə arae bei mii iyi í je saai Ilaaā do tilasi.

⁷ Amma andi mii iyi í ne fei í jò na í baa í je amanε, í naa í je məm nii bei aru.

Iyi í sinda amanε í tā,

⁸ Í kaye arae ma na í jirima Ilaaā hee í na arae í to siō iku si antai jii ku gaau məm.

⁹ Na saabu njui Ilaaā í soo lele ntə ntə na í naa iri iyi í ne beere í re iri fei,

¹⁰ Ku ba inε fei ku gule ku nyisiō beerei Jesu, hai inε na iyi à wa lele do inε na iyi à wa ile hee do lelei ile fei.

¹¹ Na gelei inε fei ku jesi iyi Jesu Kirisi í je Lafēε. Nju bei á na Ilaaā Baaba amboe.

I má inya na bei fitila si andunya

¹² Inje baakəəm na, i ya jirimam na si waati iyi n wa ino nje wo. Nsei iyi n jìd nje í sīa i ya maa jirimam ku re na. I kookaai i ce ice do njo do kuyaya ku ba ice jiidau nje ku jò a ma iyi i ba faaba na,

¹³ domi Ilaaāi wa ce ice si nje ku ba ku mu nje idəbi do gbugbā iyi aa yəkə i cooə na bei nju takaε í bi.

¹⁴ Mii iyi i waa ce fei i coo na kugbagba ku maà wasi walakə kakə,

¹⁵ ku ba i má dee dee na na i maà ne taale gə, inje iyi i je amai Ilaaā na. Kù sīa i ne kurara gə si wajui inε laaləi andunya na iyi a kù waa too kpāa. Í sīa i maa má inya na si anini nja bei fitila na,

¹⁶ na i ya maa sō na idei kuweε na. Bii i waa ce beεbe na an tō fufu na iri nje si ajo iyi Kirisi á nyi wa, si na iyi í jò icem do kookaaim kù je ngbe.

¹⁷ Naane ku dasi nje í yei bei kuweε iyi i waa cea Ilaaā na. Na baa bii í je à kpam nii, na n nikā njem bei kuweε iyi à nikā si antai kuweε njeu, do nju fei inəm á dō, na awae na ka kpē ino didō.

¹⁸ Beεbe moi í sīa inje ma i weεō ino didō na ino didō njeu i kpō na do amu.

Timotee do Epafoditi

¹⁹ Bii Lafēε Jesu í je, si ajo gbeejiu ihε an be Timotee wa bi tu nje ku ba amu ma n gbə laabaau nje na ku muum gbugbā.

²⁰ Inε kāma kù wa bi tom ihε má iyi awaō à ne lasabu akā bii kù je nju akā, na nju akāi lasabue í wa si nje ntə ntə.

²¹ Inε na iyi à gbe fei, lasabui idei anja taka nja à waa ce, lasabu nja kù wa si idei Jesu Kirisi.

²² Inje taka nje i ma na iyi Timotee í nyisi arae ilu naane na í na arae si icei laabaau jiidau ku ce do amu bei ama do baaε.

²³ Njoi í jò n wa n bi n bəə wa bi tu nje si waati iyi an ma bii n wa.

24 Ñ ne naane iyi Lafɛɛ á jò amu takam n naa bi tu ne be si ajò gbeejiu ihɛ.

25 Amma nsei, ñ ye í sɛa n jò kpaasim Epafoditi ku nyi wa bi tu ne, nɲu iyi ì tako ì be sim wa na do sobi iyi ñ biu. Nɲui í je kpaasi woo ce icem nò wa bam ku jabu.

26 Ñ wa n sindaε wai si na iyi í jò wa bi ñε fei ku ye ntò ntò, nò laakaε í dede do iyi ì gbò na kù waa ne baani.

27 Í ce bɔɔi ntò ntò hee í maai iku, amma Ilaaɔ́ í ce araareε. Nò kù je araarei Epafoditi nɲu akã, do ti amu takam nii, ku ba inò kufòm nòu ku maà kɔɔsi má.

28 Nɔi í jò ñ wa n saasa n ba n sinda nɲε wa ku ba inò nɲε ku dɔ́ má bii ì yòò na, nò inò kufò amu takam ku kaye.

29 Na nɲu, i gbaa na do irii Lafɛɛ do inò didò nla nla. Í sɛa i mà beerei ine dimi beεbe na,

30 domi í maai iku si icɛi Kirisi. Í ta hundee í naaò sobi iyi ñε taka nɲε i kù ba fayae i naam wa na wo.

3

Béi aa jèò dee dee si wajui Ilaaɔ́

1 Nsei ñε inem na, i ya jò i wεε do inò didò na do iyi ì je ti Lafɛɛ na.

Bi ti amu n kaa n gbεεjiò ide akãu ku kò nɲε wa, domi ñ mà iyi á mu nɲε gbugbã.

2 I ya maa ce laakaii woo ce ice laab na iyi à ne daa sãmi bei aja na. Ine nɲu à waa kaaba bango iyi à bu si ara.

3 Awaì à ce bango do ntò, awa iyi à waa tɔò Ilaaɔ́ do gbugbãi Hundee, nò à waa tɔò fufu na irii Jesu Kirisi, kù nò kù je kuce nwai à waa kaaba.

4 Nò bii amu takam ñ bi an yòkò n kaaba kuce nwau. Bii ñε gò wa tamaa si nɲu á yòkò ku kaaba kuce nwau, aa fò ideì amu má?

5 Si ajò mεεjɔsiai à dasim bango, amuu amai Izireliu, si dimii Benzamεε. Amuu alalai Zuifu na, bii si woodai Zuifu na ku jirimai ñ je Farisi.

6 Ñ ne himma ntò ntò hee ñ kpã inei igbei Jesu na iju. Ine gò kaa ye taalem

do yaase bei ñ jirima ideì wooda ñ wa n dεde n jèò ine dee dee.

7 Amma mii na iyi ñ wa n tamaa à ne riba tako fei wo, nsei ñ wa n cɔɔi bei mii hai ne beere na saabui Kirisi.

8 Ñ dɔò fei ndεε fei mòm bei mii hai ne beere na ide iyi í ne amboe í re. Ideu nɲui í je Jesu Kirisi Lafɛɛm iyi ñ mà. Na iriè ñ jò mii fei, ñ doo aña fei bebei bei riisi iyi à kpã ku ba n ne Kirisi,

9 nò n wεε do nɲu. Nò ñ wa n mà n kaa n yòkò n je dee dee na wooda ku jirima, amma ñ je dee deei si na iyi í jò ñ dasi Kirisi naane. Dee dee ku jeu wa naai hai bi Ilaaɔ́ na saabui naane iyi à dasiu.

10 Iyi ñ bi, nɲui í je n mà Kirisi, do gbugbã iyi í jìò hai si bale nò n ne ikpè si ijuukpãeu hee ku ye bei amu mò ñ ku do nɲu ajò,

11 ku ba n ne kpãa ku cò iyi amu mò an jì hai si bale.

Amanii lele ku sei si

12 Kù je ñ mà Kirisi beεbe titã n kù toò awò kù nò kù je n kò. Amma ñ wa n ce kookaai fei ku ba n mà. Na nɲui í jò Jesu Kirisi í cem titεε.

13 Ñε inem na, n kù wa n cò aram bei mii iyi n toò awò titã, amma mii akãi ñ wa n ce. Ñ ya n maa n gbεε mii iyi í wa do anyim nii, nò n ce kookaai n maa n lele ti waju.

14 Beεbei ñ ce ñ wa n bòò waju bei ine iyi wa ce gaasai kusei, ku ba n ba riba iyi Ilaaɔ́ wa kpe wa ka na ka gba lele do saabui Jesu Kirisi.

15 Na nɲu, awa iyi à jì si kpãai naane ku dasi, ka ce lasabu beεbe. Amma bii ì waa ce lasabu gò iyi kù waa too kpãa na, Ilaaɔ́ á nyisi nɲε iyi kù je dee dee.

16 Si bei í jeu fei, awa de ka maa bò waju si kpãa akã iyi à waa toou.

17 Ñε inem na, ñε fei i sísìim na. À nyisi nɲε kuce jiida. Na nɲu, i ya maa cò ine na mò iyi à yòkò à waa ce beεbe.

18 Ñ sò nɲε tã ise fεefelo, nò ñ nyi ñ wa n sisi nɲε má do kukpata, ine nkpò í wεε iyi wa je mbεei ideì ikui Kirisi si jìi ku gaauu.

19 Nfe ku cei aa kpaò iriε, domi inò nɲai à ya maa cea icε si agbei Ilaaɔ́. Iyi

í jò ku je n̄a anyò n̄ui aa ya maa tɔ̀ò fufu. Mii ndii andunya ih̄e n̄ju ak̄ai à waa lasabu si.

²⁰ Amma awa, lelei Āsi í je ilu nwa. Hai bei à waa degbe woo faaba nwa Laf̄e Jesu Kirisi ku nyi wa.

²¹ Do gbugb̄ae iyi á jò mii fei ku jirimaeò n̄ui á kpaasiò ara hai ne beere nwa ku jò arai n̄ju takae iyi í ne amboe.

4

Ide iyi à jile nwa ka ce

¹ Na n̄ju in̄e baakɔ̀m̄ na, in̄e iyi n̄ wa n bi ku ye j̄ida j̄ida má, in̄e iyi ì ya jò n ne inò did̄, nò n̄ ya n tɔ̀ fufu na iri n̄je, i jò ì leek̄i beebe na dim dim si Laf̄e.

² N̄ wa n tɔ̀ inaabo minji nau ih̄e Efodi do Sentiki a ya jò anu n̄ja ku je ak̄a si ideí Laf̄e.

³ Awò m̄ woo ce ice kpaasim, awò iyi ì je ilu naane, n̄ wa n tɔ̀ei ì sobi inaabo minji nau be. An̄ai à bam kujabu wo si laabaau j̄idau ku sisie, an̄a do Kelema do woo ce ice kpaasim na iyi à gbe fei, an̄a iyi iri n̄ja í wa si t̄ai kuwee.

⁴ I ya jò inò n̄je ku maa d̄ si Laf̄eu do ajò fei na, n̄ nyi n̄ fò n̄ wa n sisi ma, i ya jò inò n̄je ku maa d̄.

⁵ I jò in̄e fei ku ye daa did̄ n̄je na, domi kunȳi Laf̄e í maai wa.

⁶ I maà ya jò zigi n̄je ku da do ngògò. Amma si mii fei i ya tɔ̀ Ilaā do ku saabu nò ì beere bukaatai mii iyi ì bi na.

⁷ Nò laakai ku s̄i Ilaā iyi í re kum̄ai aman̄e fei á degbe idò n̄je do lasabu n̄je si anu ak̄a iyi ì ne do Jesu Kirisi na.

⁸ Iyi í gbe n̄je, in̄e in̄em̄ na, i ya ce lasabu na si mii iyi í s̄a, iyi Ilaā á saabu. Mii nau í je mii iyi í je ntò fei, do mii iyi í ne beere fei, do iyi wa too kp̄aa fei, do iyi í má fei, do iyi í d̄ fei, do iyi í jò aman̄e ku saabu fei.

⁹ Ide iyi n̄ kò n̄je si nò ì jesi nau, do iyi n̄ s̄ n̄je do iyi ì ye n̄ ce na, i ya coo na. Nò Ilaā, n̄ju iyi wa mu nwa laakai ku s̄ á wee do in̄e.

P̄lu wa saabu in̄e Filipi na na amua n̄ja

¹⁰ N̄ ne inò did̄ ntò ntò do iyi n̄ ye ì waa ce lasabum má na, nò n̄ wa n saabu Laf̄e. N̄ kaa n̄ yòkò n̄ ni i ci ya ce lasabum na, faya dei i ci ya ba na.

¹¹ Kù je a ni n̄ ne bukaatai ngògò í jò n̄ wa n fò beebe, domi n̄ kòkò inò did̄ ku ne si mii iyi í bam fei.

¹² N̄ mà bei n̄ ya n̄ je kuweem si waatii are, n̄ nò n̄ mà bei n̄ ya n̄ je kuweem si waatii ayo. Bii fei do iyi í bam fei, n̄ ya n̄ wee do inò did̄, si waatii ayo do si waatii ari. N̄ nò n̄ mà bei an̄ ce bii n̄ ne nla nla do bii n̄ kù ne.

¹³ An̄ yòkò n̄ ce fei ndee do saabui Kirisi iyi wa muum gbugb̄a.

¹⁴ Do n̄ju fei, ì ce í s̄a na do iyi ì kp̄e wahalam n̄u na.

¹⁵ In̄e in̄e Filipi nau, in̄e taka n̄je ì mà s̄a s̄a na iyi laabaau j̄idau ku sinti ku fòe si waatii iyi n̄ ne hai Masedoni, igbei in̄e Jesu gò kù sobim bii kù je in̄e ak̄a, awae nai à sobi n̄je.

¹⁶ Waatii iyi n̄ wa Tesalonika, ì sobim si bukaatam na, iyi kù je baa gbak̄a ak̄a m̄m.

¹⁷ Kù je a ni amuai n̄ wa n tɔ̀, amma n̄ wa n bi riba n̄je ku k̄os̄ii.

¹⁸ Andi mii iyi ì sambaam wa fei na n̄ yò. Í nò í to hee í gbe. Bei Epafoditi í naam amua n̄je wa í ceem zaka. Amua n̄jeu í yeem n̄i bei kuwee iyi í ne inunu j̄ida iyi Ilaā í gba í d̄a si.

¹⁹ Do saabui Jesu Kirisi Ilaā á mua in̄e fei bukaatai mii iyi ì ne na si bei aman̄i amboe í to.

²⁰ Amboei Ilaā Baa nwa ku wee do ajò fei. Ami.

F̄oi ank̄anȳi

²¹ I ce in̄e na iyi Jesu Kirisi í cica à je t̄eu fei fò na. Amu do in̄e na iyi à wa bi tom à ce in̄e fei fò.

²² In̄e na iyi Jesu í cica à je t̄eu, an̄a iyi à wa ih̄e fei à ce n̄e fò. Ti in̄e kpas̄i ilaalu nau, in̄e n̄ju í re m̄m.

²³ Did̄i Laf̄e nwa Jesu Kirisi ku wee do in̄e fei. Ami.

Tia iyi Pɔlu í cea inei Kolosee ɲa

Í ce ɲa fɔɔ

¹ Amui Pɔlu, woo bei Jesu Kirisi na idɔɔbii Ilaaɔ, amu do Timɔtee ine nwa, ² à ce ɲe fɔɔ, inɛ ine nwa ilu naane ɲa iyi Kirisi í cica ì je tɛɛ ɲa si ilui Kolosee bɛ. Ilaaɔ Baa nwa ku mu ɲɛ didɔ do laakai ku sũ.

Pɔlu wa saabu Ilaaɔ na iri ɲa

³⁻⁴ Hai waati iyi à gbɔ bei ì dasi Jesu Kirisi naane ɲa, do bei ì bi woo dasi Jesu naane ɲa fei, à ya ka maa ce ɲɛ kutɔɔi waati kãma fei, ka maa saabu Ilaaɔ Baai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi.

⁵ Waati iyi idei laabaau jiidau iyi í je ntɔu í sinti to wa bi tu ɲe, à jò ì mà kpãa ku cɔ iyi ì ne ɲa. Si bɛɛbɛ, naane ku dasi ɲɛ do kubi ɲɛ fei, si kpãa ku cɔ iyi à jile ɲɛ ikpa leleui í wa.

⁶ Laabaau jiidau wa fangaa bii fei nɔ wa naaɔ kuwee wa si andunya fei. Nɔ í la wa kɔɔsi si bei í ce bi tu ɲeu hai waati iyi ì gbɔ ideidɔi Ilaaɔ ɲa nɔ ì mà bei í ye ɲa do ntɔ.

⁷ Epafaasi, woo ce ice baakɔɔ nwa, ɲɲui í kɔ ɲɛ si. Wa ce ice na aranfãani ɲɛ, ɲɲu iyi í je ilu naane woo ce icei Kirisi.

⁸ ɲɲui í sɔ wa kubi iyi Hundei Ilaaɔ í mu ɲɛ.

⁹ Na ɲɲu, hai waati iyi à gbɔ laabaau ɲɛ, waati kãma fei à ya ka maa ce ɲɛ kutɔɔi. À waa tɔɔ Ilaaɔ ku jò Hundee ku mu ɲɛ bisi do laakai ku ba i mà idɔɔbie ɲa mam mam.

¹⁰ Bɛɛbei isɛɛne ɲɛ ɲa á jɔ ti ine ɲa iyi à je ti Lafɛɛ, nɔ waati kãma fei i ya ce iyi á dɔaa si ɲa. Nɔ i ya ce ice jiidau ikã fei ɲa, nɔ Ilaaɔ kumà ɲɛ ku kɔɔsi.

¹¹ À waa tɔɔ Ilaaɔ ku mu ɲɛ gbugbã si mii fei do saabui gbugbãii yiikoɛ ku ba i yɔkɔ temua si mii fei ɲa, nɔ i ya maa leekí dim dim ɲa.

¹² I ya maa saabu Ilaaɔ Baaba do inɔ didɔ ɲa, ɲɲu iyi í jò ì ne ikpɛ si tubu iyi í jileaa woo dasi naane ɲa si inya kumá.

¹³ Do ntɔi í nya wa hai si awɔ gbugbãii ilu kuku nɔ í buba wa si bommai amae iyi í bi.

¹⁴ Do saabui amaui í ya wa nɔ í kpa ideidulum du wa.

Yaasei Jesu takae do iceɛ

¹⁵ Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku ye Ilaaɔ. Amma Kirisi amaɛu Ilaaɔi, nɔ à yɔɔ, í nɔ í jɔɔi dee dee. Kirisiu í weɛi hai waati iyi a kù taka andunya.

¹⁶ ɲɲui í taka mii fei, nɔ mii fei í weɛi ɲa iriɛ. Na saabuɛi Ilaaɔ í takaɔ mii fei iyi í wa lele do ile. Mii ɲa iyi à waa ye do iyi a kù waa ye fei, ɲɲui í taka ɲa. Hai ilaalui lele ɲa do ilu iri ɲa do ilu yiiko ɲa do ilu gbugbã ɲa fei icei awɔɛi.

¹⁷ Kirisi ɲɛ í weɛ tã à bei à taka mii fei. Do gbugbãɛi í jò mii fei í wa si agbɛɛ.

¹⁸ Igbɛɛ í yei bei ara, nɔ ɲɲu mɔi í je iri. ɲɲui í je icui kuweɛ, nɔ ɲɲu mɔi í tako í jì hai si bale, ku ba ku je sinte si mii fei.

¹⁹ Ilaaɔ í bi ɲɲu ku wa si amai ɲɲu mam mam.

²⁰ Bɛɛbɛ mɔi í bi inei andunya fei ku dɔ do ɲɲu, hai mii iyi í wa ile hee do iyi í wa lele fei. Í ce ɲɲu bei si waati iyi Amaɛ í ku nɔ í nikã ɲɛɛ si antai jii ku gaauu nɔ í naaɔ laakai ku sũ wa.

²¹ Inɛ mɔ, baa do iyi ì jìò Ilaaɔ ɲa wo, nɔ lasabu laalɔ ɲɛ do kuce laalɔ ɲɛ ɲa à jò ì je mbɛɛɛ ɲa,

²² do ɲɲu fei, nsei Ilaaɔ í jò ì dɔ do ɲɲu ɲa. Í ce ɲɲu bei si waati iyi í jò Amaɛu í so arai amane ku ba ku ku, ku ba i naa i leekí si wajue ɲa hai ne dulum, riisi do taale gɔ ku maà wa si.

²³ Amma í gbe i temua ɲa si naane ku dasi i leekí si dim dim ɲa. Nɔ si bei ì gbɔ laabaau jiidau ɲa iyi à sisia inei andunya fei, i maà ti í jò a sinda ɲɛ hai si kpãa ku cɔ iyi wa jile ɲɛ. Laabaau jiidau, amu Pɔlu, amui ñ je woo ce iceɛ.

Ice iyi à dasi Pɔlu na irii igbei inei Jesu ɲa

²⁴ Nsei ñ ya n ne inɔ didɔ si ijuukpã iyi ñ wa n ye na iri ɲɛ. Nɔ mii iyi í gaizia si wahala ɲa iyi Kirisi í ne ku ye,

* , amui an tambœ si aram na araε iyi í je igbœu.

²⁵ Nɔ́ Ilaaǎ́ í cem woo ce icei igbœu, si bei í jileem na iri nɛ, ku ba n sisi ideε mam mam.

²⁶ Ideu, asiii iyi í singaa ine fei hai ku kpe, amma nsei í nyisi ineε na.

²⁷ Í nyisi nai si na iyi í jò wa bi a mà bei asiii nɛu í ne bæere do yiiko si anini dimi mmu na. Asiiu wee. Kirisi í wa si nɛ, nɔ́ wa mu nɛ kpãa ku cɔ́ iyi inɛ mɔ́ aa ba ikpɛ́ si amboei Ilaaǎ́ na.

²⁸ Idei Kirisii à waa sisi, nɔ́ à waa sɔ́ ine fei ku ce laakai, nɔ́ à kɔ́ na si cioε do bisi baa yooma fei. À waa ce bæbei ku ba ine fei ku j̄la si anu akãε do Kirisi ka bei ka tuse na bi Ilaaǎ́.

²⁹ Na n̄ai í jò n̄ wa n ce ice do kookaai n̄ wa n jabu do gbugbãi Kirisi iyi wa ce ice sim.

2

¹ N̄ bi i mà na bei kujabum í la í to na iri nɛ do inei Laodisee na do ine na iyi a kù yem do iju fei.

² N̄ wa n ce bæbei ku ba n mu nɛa gbugbã, nɔ́ a gbɔ́si nɛ do kubi, nɔ́ kumà nɛa ku maa kɔ́si, sika kãma ku maà wa si. Bæbe m̄ai aa mà asiii Ilaaǎ́ iyi í je Kirisi takæ.

³ Bisi nla do kumà Ilaaǎ́ fei wa singa siε.

⁴ N̄ wa n sɔ́ nɛ ide n̄au ih̄ei ku ba ine gɔ́ ku maà ð̄i iju nɛ do gele didɔ́.

⁵ Ntɔ́ ntɔ́, baa do iyi aram í j̄ò nɛ, lasabum í wa si nɛ. Nɔ́ n̄ nɛ inɔ́ didɔ́ si na iyi í jò ine fei wa ce ice si bei í jò, nɔ́ naane ku dasi nɛ wa leek̄i si Kirisi dim dim.

Kuwεε iyi í kɔ́ si Kirisi

⁶ Na nɛu, si bei ì gba Jesu Kirisi í je Laf̄ε nɛ, i ce isεene nɛ si anu akã do nɛu.

⁷ I jò icã nɛ ku mi siε, nɔ́ i ba gbugbã nɛ fei hai bi t̄ε na. I leek̄i si naane ku dasi n̄a si bei à kɔ́ nɛ si, nɔ́ i ya saabu si na.

⁸ Nɔ́ i ya ce laakai ku ba ine gɔ́ ku maà na ku mu nɛ do taæ do bisii nɛu

takæ walakɔ́ do ide na iyi à ya ð̄iò ijui amanε na. Mii nɛu n̄au be wa naai hai si dedembai amanε na do mii ndii andunya na, kù je hai bi Kirisi.

⁹ Ntɔ́ ntɔ́ zaka bei Ilaaǎ́ í to fei, à yɔ́ si arai Kirisi mam mam.

¹⁰ Nɔ́ inɛ mɔ́ ì kɔ́ na do saabui anu akã nɛ do nɛu, nɛu iyi í je ine ngboi ilaalui lele na do ilu yiiko na fei.

¹¹ Nɔ́ si anu akã nɛ do nɛu à dasi nɛ bango. Kù je bango iyi amanε na à ya ce, amma iyi Kirisi í ya ceui. Bangou, n̄ui í je daa nwo nwa na iyi Kirisi í bu í nyɔ́u.

¹² Nt̄ai, si waati iyi à dasi nɛ inyi í yei bei à si nɛ do Kirisi. Nɔ́ à dede nɛ do nɛu, si na iyi í jò ì naane gbugbãi Ilaaǎ́ iyi í j̄u hai si bale na.

¹³ Tako wo, ì yei bei iku na na irii kurara nɛ do iyi ì je dimi mmu na iyi a kù ce bango. Amma nsei Ilaaǎ́ í ce nɛ ilu hunde do Kirisi ajɔ́.

Í kpa idei dulum du wa fei.

¹⁴ Tako wo í yei bei à kɔ́ gbesei dulum du wa si tia Iyi wa ye taale nwa na wooda hai jirima nwa.

Nɔ́ Ilaaǎ́ í so tiauí kpa ideε

Í kprakpæ si j̄i ku gaauu í kpa iriε.

¹⁵ Bæbei í kamiaò ilaalui lele na do ilu yiiko na

Í dasi na anyɔ́ si bantuma.

Do ikui Amaε si antai j̄i ku gaauui í kãmiaò na

Nɔ́ wa dabiio na si inɔ́ ilu bei ilaalu na à ya dabiio ine na iyi à mu wa hai si igũ, zamaa fei ku ye na.

¹⁶ Na nɛu, i maà ya jò ine gɔ́ ku ye taale nɛ si ije do si mii ku mɔ́. I maà jò ine gɔ́ ku tilasi nɛ i maa jirimaò wooda na iyi à jile na aj̄oi jingau na iyi à ya ce adɔ́ do adɔ́ walakɔ́ jingau cukpa titɔ́ walakɔ́ aj̄oi kusimi.

¹⁷ Mii n̄au be fei kù ye kaa bei ayai mii iyi wa naa ala, amma Kirisi takæ n̄ui í je mii n̄au.

¹⁸ I maà jò ine gɔ́ ku jò i kua ribai ala nɛ ku dasi nɛ amaleka na ku t̄ɔ́.

* **1:24** mii iyi í gaizia si wahala na iyi Kirisi í nɛ ku ye Bii Polu í ni bæbe, kù je a ni ngɔ́go í gaizia iyi Kirisi kù ba kù ce na faaba nwa. Amma igbœui wa ba wahala. Nɔ́ bii igbœu wa ba wahala, nɛu iyi í je iriεu kù nɛ sika kãma wahalau á to siεi.

Dimii amanɛ bɛɛbɛ ɲa à ya naai do ideɪ ara ku kaye, amma do ntɔ à ya maa saabu ara nɲai na kuyɛ ɲa iyi à ya maa ce nɔ à ya maa tɔɔ fufu si lasabu nfe nfei amanɛ ɲa.

¹⁹ Inɛ ɲau a kù waa leeki si Kirisi, nɲu iyi í jɛ iri nɔ siei ara fei í tɔtɔ do ikɔ ikɔɛ nɔ í ba gbugbã wa lá bei Ilaaɔ́ í bi.

Ka ku nɔ ka wɛɛ do Kirisi

²⁰ Í kù do Kirisi ajɔ ɲa si mii ndii andunya ɲa. To, na mii í ce ì waa ce kuwɛɛ nɲɛ bei inɛ ɲa iyi à jɛ ti andunya. Na mii í ce ì jɔ̀ à kãa nɲɛ wooda, aɲa iyi à ya ni,

²¹ maà jɛ iyi ihɛ, maà tiɛ iyi ihɛ, maà lu iyi ihɛ.

²² Mii ɲau bɛ fei á ce nfe bii à ceò ɲa icɛ. Woodai amanɛ ɲa do cio nɲa nɲui ì waa too ɲa.

²³ Ntɔi, wooda ɲau, bii ì waa cɔ ɲa aa ni à sɫai domi aa sobi wa ka jirima kpãai Aɔ́ ku tɔɔ gɔ, nɔ aa jɔ̀ ka kaye ara nwa, nɔ ka kpã ara nwa iju, amma a kaa sobi wa ka kãmiaò kubii ara nwa.

3

Kuwɛɛ nwo do kuwɛɛ titɔ

¹ Ilaaɔ́ í dede ɲɛ hai si bale do Kirisi ajɔ. Na nɲu, i dɛ mii ndii lele bii Kirisi wa buba si awɔ nɲɛi Ilaaɔ́ ɲa.

² Mii ndii lele ɲai í sɫa i ya maa lasabu si ɲa. I maà ce lasabui mii ndii ilɛ ihɛ ɲa,

³ domi ì ku si mii ndii andunya ɲa, kuwɛɛ titɔ nɲɛ í nɔ wa singa do Kirisi ajɔ bi Ilaaɔ́.

⁴ Kirisii í jɛ kuwɛɛ nɲɛ do ntɔ, nɔ ajɔ iyi á faata wa, do inɛi ajɔ, nɔ aa ba ikpɛ nɲɛ si amboeɛ.

⁵ Na nɲu, i kpa kubii mii ndii andunya iyi wa ce icɛ si ɲɛ fei. Mii ndii andunya ɲau í jɛ abo kaafe ku sũò, do daa laalɔ, do binɛ, do kubi nfe nfe, do kɔdɛi mii nkɔɔ. Ntɔ ntɔ bii ì waa ce kɔdɛɛ, mii nkɔɔi í ya tɔɔ si agbei Ilaaɔ́.

⁶ Mii ɲau bɛ feii í ya fa idɔ̀kɔi Ilaaɔ́ wa si inɛ ɲa iyi à kɔ ku jirima ideɛ.

⁷ Inɛ taka nɲɛ bɛɛbei ì ya tako i maa ce ɲa wo waati iyi ì wa si dulum ɲau bɛ ɲa.

⁸ Amma nsei, i nyo mii ɲau bɛ fei ɲa, hai idɔ̀kɔ, do mbɛɛtɛ, do inɔ sãmi. I maà ya jɔ̀ arabu walakɔ ide ku sisi ku fita hai si geɛ nɲɛ ɲa.

⁹ Nɔ i maà ya sɔa nɲɛ ibo ɲa si na iyi í jɔ̀ ì jɔ̀ daa nwo do dɔ̀nɛɛ tã ɲa,

¹⁰ nɔ ì nɛ daa titɔ ɲa. Ì baa ì jɛ amanɛ titɔ ɲa iyi Ilaaɔ́ woo taka nwa wa kpaasi kpɛɛ kpɛɛ ku ba i jɔ̀ nɔ i màa sãa sãa ɲa.

¹¹ Bɛɛbɛ mɔi si inɔ nɲɛ inɛ gɔ kù jɛ mmu, hai dimu mmu ɲa hee do Zuifu ɲa, hai inɛ ɲa iyi à ce bango hee do inɛ ɲa iyi a kù ce fei, hai inɛi ilɛɛko ɲa do ilu iju dũdũ ɲa, hai aru ɲa do hai jɛ aru ɲa. Nɲu ɲau bɛ fei Kirisi nɲu akãi í jɛ fei ndɛɛ nɔ í wa si inɛ fei.

¹² Na nɲu, si na iyi í jɔ̀ Ilaaɔ́ í bi ɲɛ nɔ í cica ɲɛ ì jɛ tɛɛ ɲa, mii iyi í jɔ̀ ì mu ɲa wee, araare do jiida ku jɛ do ara ku kaye do daa didɔ̀ do temua.

¹³ Í ya yɔ̀kɔ̀ nɲɛ temua ɲa nɔ i ya kpa ideɪ kurarai nɲɛ ɲa bii ide gɔ í lɔ si anini nɲɛ. Si bei Kirisi í kpa ideɪ kurara nɲɛ, inɛ mɔ i ya cea nɲɛ bɛɛbɛ ɲa.

¹⁴ Iyi í re mɔm i bi nɲɛ ɲa. Kubiui á jɔ̀ i ya maa gbɔsi nɲɛ jiida jiida ɲa.

¹⁵ Nɔ i jɔ̀ laakai ku sũ iyi Kirisi í mu nɲɛ ku maa ce icɛ si idɔ̀ nɲɛ, domi si laakai ku sũu bei Ilaaɔ́ í kpe ɲɛ i jɛò ara akã ɲa. Nɔ i ya maa saabuɛ ɲa.

¹⁶ I jɔ̀ ideɪ Kirisi ku kɔ́ mam mam si idɔ̀ nɲɛ ɲa, nɔ ku mu nɲɛ bisi ntɔ ntɔ ku ba i kɔ nɲɛ si cio nɔ i mua nɲɛ gbugbã ɲa.

¹⁷ Si kookoosu nɲɛ do si kufɔ nɲɛ i ce fei ndɛɛ do irii Lafɛɛ Jesu nɔ i saabu Ilaaɔ́ Baaba ɲa na saabuɛ.

Anu akãi inɛ ɲa si kuwɛɛ titɔ

¹⁸ Inɛ inaabo ɲa, i sũa mɔkɔ nɲɛ ɲa iri ilɛ si bei í jɔ̀ inɛ iyi í nɛ anu akã do Lafɛɛ ku ce.

¹⁹ Inɛ mɔkɔ ɲa, i bi abo nɲɛ ɲa, i maà ya jɔ̀ ì gaabu si ɲa ɲa.

²⁰ Inɛ amu ɲa, i jirima iyeò baa nɲɛ ɲa si ide baa yooma fei, domi bɛɛbei á dɔ̀a Lafɛɛ si.

²¹ Inɛ baa ɲa mɔ, i maà kɔ idɔ̀i ama nɲɛ ɲa inɔ nɲa ku fɔ.

²² Inɛ aru ɲa, i jirima lafɛɛ nɲɛ ɲa si fei ndɛɛ si andunyau ihɛ, ku maà jɛ bii

à leeki à waa cə ɲe ɲɲu akā. I jirima ɲa do inə akā ɲa si na iyi í jò ì mà beɛɛi Lafɛɛ ɲa, nɔ ku maà jɛ mii iyi á dɔa amanɛ ɲa si ɲɲu akāi ì waa bi ku ce ɲa.

²³ Iyi ì waa ce fei i coo do inə akā ɲa, nɔ ku jɛ bei Lafɛɛi ì waa cea ɲa, kù jɛ amanɛ ɲa.

²⁴ I mà ɲa iyi Lafɛɛ á sã ɲɲe riba ɲɲe ɲa, iyi í jɛ tubu iyi í jilɛa inɛɛ ɲa, domi Kirisii í jɛ Lafɛɛ ɲɲe iyi ì waa cea icɛ ɲa.

²⁵ Amma inɛ iyi í ya maa ce laalɔ, á yɛ ribaɛ si bei laalɔ kuceɛ í to, domi Ilaaɔ ci ya nya inɛ gɔ ikā.

4

¹ Iɲe lafɛɛ ɲa, i cea aru ɲɲe ɲa dee dee si bei í jɔ. I ye gigi iyi iɲe mɔ ì nɛ Lafɛɛ iyi í wa lele ɲa.

Iyi à dasi wa

² I temua si kutɔɔ ɲa, i ya maa tɔɔ Ilaaɔ waati kãma fei nɔ i maa saabue ɲa.

³ Nɔ i ce nwa kutɔɔ ɲa ku ba Ilaaɔ ku fũ nwa kpãa ka waazo ideɛ, ku ba ka yɔkɔ ka sisi asiii Kirisi. Na asiiui ñ waɔ piisɔɔ nsei.

⁴ Na ɲɲu, i ce kutɔɔ ɲa ku ba n yɔkɔ n sisi asiiu si bei í jɔ ku ba inɛ ɲa a mà ideu sãa sãa.

⁵ I jɛ kuwɛɛ ɲɲe do laakai ɲa si inɔi hai dasi naane ɲau. I ya ce icɛ jiida si waati iyi ì nɛ fei ɲa.

⁶ I ya jò ide ɲɲe ku dɔ ku gbɔ nɔ ku too kpãa, ku ba i mà si bei í sãa i jɛa inɛ fei ide ɲa.

Fɔɔi sukudɔ

⁷ Tisiki baakɔɔ nwa, ɲɲu iyi í jɛ woo ce icɛ ilu naane do minjisiã si icɛi Lafɛɛ, á sisi ɲɲe baaum fei.

⁸ Ñ wa n bɔɔ wai bi tu ɲɛ ku sɔ ɲɛ bei à wɛɛɔ, nɔ ku tũ idɔ ɲɲe.

⁹ Onezimu, baakɔɔ nwa ilu naane, iyi í jɛ inɛi ide ɲɲeui á suu wa. Aɲai aa sisi ɲɲe mii iyi í ba wa ihɛ fei.

¹⁰ Aritaaki iyi awaɔ à wa piisɔɔ í ce ɲɛ fɔɔ. Maaku ifɔi Baanabasiu mɔ wa ce ɲɛ fɔɔ. Ñ nɔ ñ sisi ɲɲe idei Maakuu tã wo. Bii í naa bi tu ɲɛ i gbaa do inɔ didɔ ɲa.

¹¹ Jesu iyi à waa kpe Zusitu, ɲɲu mɔ í ce ɲɛ fɔɔ. Amanɛ mɛeta ɲau aɲa akāi

à jɛ Zuifu woo dasi Jesu naane ɲa iyi à waa bam icɛ ku ce na bommai Ilaaɔ. À muum gbugbã ntɔ ntɔ.

¹² Epafaasi, inɛi ide ɲɲe, woo ce icɛi Jesu Kirisi, ɲɲu mɔ í ce ɲɛ fɔɔ. Waati kãma fei í ya maa jabui ku maa ce kutɔɔ na iri ɲɲe ku ba i jãa si idei Ilaaɔ nɔ i yɔkɔ i leeki si dim dim ɲa nɔ i tã sɔɔlu i maa ceɔ idɔɔbii Ilaaɔ fei ɲa.

¹³ An yɔkɔ n jɛ sɛɛdaɛ iyi wa ce lasabu ɲɲe ntɔ ntɔ, do inɛ ɲa iyi à wa Laodisee do Herapolisi.

¹⁴ Luku lokotoro kpaasi jiida nwau, ɲɲu do Demasi à ce ɲɛ fɔɔ.

¹⁵ I ce inɛ nwa ɲa iyi à wa Laodiseeu fɔɔ do abo iyi à waa kpe Nɛnfa do inɛi igbei Jesu ɲa iyi à ya tɔtɔɔ kpasɛɛ.

¹⁶ Bii ì cio tiau ihɛ ì tã ɲa i na inɛi igbei Jesu ɲa iyi à wa Laodiseeu a cioɛ. Nɔ bii inɛi Laodisee ɲau mɔ à cio tia iyi ñ samba ɲɲau à tã, aɲa mɔ aa samba ɲɲe wa i cioɛ ɲa.

¹⁷ Nɔ i sɔ Aasipu ku dasi icɛi Lafɛɛ iyi à jilɛau iju ku ba ku yɔkɔ ku faataɛ.

¹⁸ Fɔɔu ihɛ amu takam nii ñ kɔɔ wa. Amui Pɔlu ñ ce ɲɛ fɔɔ. I maà gbejɛ iyi ñ wa ile piisɔɔ ɲa.

Nɔ didɔi Ilaaɔ ku wa si ɲɛ. Ami.

2

Tia sinte iyi Pɔlu í kɔa inɛi Tesalonika ɲa

Pɔlu í ce inɛi Tesalonika ɲa fɔɔ

¹ Amu Pɔlu do Silasi do Timɔtee, à ce ɲe fɔɔ, inɛ inɛi igbei Jesu ɲa iyi ì wa Tesalonika ɲa, inɛ iyi ì je ti Ilaaɔ Baaba do ti Lafɛɛ Jesu Kirisi ɲa. Didɔ do laakai ku sũ ku wɛɛ ɲe.

Naane ku dasii inɛi Tesalonika ɲa

² À ya ka maa saabu Ilaaɔ waati kãma fei na irii inɛ fei, à ya ka nɔ ka maa ye gigi ɲe si kutɔɔ nwa.

³ À waa ye gigi ɲe si wajui Ilaaɔ Baa nwa do yaase bei ì dasi naane ntɔ ntɔ ɲa, do bei ì bi inɛ ɲa do bei ì ya maa cɔ kpãai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi dim dim ɲa.

⁴ Inɛ inɛ nwa ɲa, inɛ iyi Ilaaɔ í bi, à mà iyi í cica ɲe ì je tee ɲa.

⁵ Nɔ laabaau jiidai iyi à sisi ɲe wo kù naa bi tu ɲe do ide nɲu akã, amma do gbugbãí naa, do sobii Hundei Ilaaɔ ajɔ, nɔ sika kãma kù wa si. Inɛ taka ɲe ì mà bei à je kuwɛɛ nwa si anini ɲe na aranfãani ɲe.

⁶ Inɛ mɔ ì too si kuce nwa do ti Lafɛɛ, domi ì gba ideí Ilaaɔ ɲa do inɔ didɔ iyi Hundee í mu ɲe, baa do iyi í naa ɲe ijuukpã nla nla wa.

⁷ Si beɛbe, ì baa ì je yaase jiidai iyi woo dasi Jesu naane ɲa iyi à wa ilɛi Masedoni do Geresi fei aa yɔkɔ a too si.

⁸ Ntɔ ntɔ ideí Lafɛɛu í fangaa hai bi tu ɲe, kù je si Masedoni do Geresi nɲu akã. Amma baau naane ku dasi ɲe si Ilaaɔ í fangaa bii fei hee kù je baa tilasi mɔm ka fɔ ideu.

⁹ A waa fɔ bei ì mu wa ɲa si waati iyi à naa bi tu ɲeu, do bei ì jɔ iwɛ ku tɔɔ ɲa, ì kpaasi idɔ ì sinda si Ilaaɔ ɲa ku ba ì ceaa ice ɲa, nɲu akã iyi í je Ilaaɔ do ntɔ nɔ nɲui í je icui kuwɛɛ.

¹⁰ Nɔ à gbɔ bei ì waa degbe Jesu amaɛu ku nyi wa hai lele ɲa. Nɲui í je inɛ iyi Ilaaɔ í jɔ hai si bale, nɔ á na ku faaba wa hai si idɔkɔi Ilaaɔ iyi wa naa.

Ice iyi Pɔlu í ce Tesalonika

¹ Inɛ inɛ nwa ɲa, inɛ taka ɲe ì mà kunaa nwa bi tu ɲe kù je ngbe.

² Ì mà ɲa iyi à bú wa, à kpã wa iju Filipi be à bei à naa bi tu ɲe. Do nɲu fei, Ilaaɔ í mu nwa wɔkɔ à sisiò laabaau jiidai si anini ɲe, baa do iyi inɛ ɲa à bi a ganji wa ntɔ ntɔ.

³ Kurara kù wa si waazi nwa, nɔ baa yaase bei à waa sisi ɲe ideu í je dee dee, a kù waa dɔ iju ɲe.

⁴ Amma si bei Ilaaɔ í dasi wa naane, í so laabaau jiidai í da nwa si awɔ, beɛbe mɔ à waa sisi ideu. A kù waa coo si bei á dɔa amanɛ ɲa si. À waa cooi bei á dɔa Ilaaɔ si, nɲu iyi í mà yaasei idɔ nwa.

⁵ Inɛ taka ɲe ì mà sã sã ɲa nɔ Ilaaɔ í je seeda nwa iyi a kù lele ɲe do ide didɔ gɔ, a kù nɔ a kù ce waazou ku ba ka gba fia ɲe.

⁶ Nɔ a kù waa de saabu bi tu ɲe walakɔ bi inɛ gɔ ɲa,

⁷ baa bii aa ka yɔkɔ ka nyisi ɲe gbugbã nwa wo si na iyi í jɔ à je woo bei Kirisi ɲa. Amma à ce ice do daa didɔ si anini ɲe bei iyei ama í ya ce do amaɛ ɲa.

⁸ Si na iyi í jɔ à bi ɲe ntɔ ntɔ, à ya ka tã sɔlu, kù je ka na ɲe laabaau jiidai Ilaaɔ nɲu akã, amma do kuwɛɛi awa taka nwai, domi à ne kubi ɲe ntɔ ntɔ.

⁹ Inɛ inɛ nwa ɲa, ì waa ye gigi bei à ce ice si anini ɲe hee à gbɛɛji. À ce ice dasã do idũ ku ba ka maà je asoi inɛ gɔ ɲe si waati iyi à waa sisi laabaau jiidai ideí Ilaaɔ si anini ɲe.

¹⁰ Inɛ ì je seeda nwa ɲa do Ilaaɔ takae iyi isɛɛne nwa si wajui inɛ woo dasi Jesu naane ɲau í má, í je dee dee, nɔ taale kãma kù wa si.

¹¹ Inɛ fei ì nɔ ì mà ɲa iyi à ce ɲeí bei baa í ya cea amaɛ ɲa.

¹² À mu ɲe gbugbã, nɔ à tũ idɔ ɲe, nɔ à tɔɔ ɲe ntɔ ntɔ ì jɔ ì maa ne ɲa si bei á sɔa Ilaaɔ si, nɲu iyi í kpe ɲe si bommaɛ do si amboeɛ.

¹³ À ya ka maa saabu Ilaaɔ ajɔ fei domi si waati iyi à waazo ɲe ì kù doo ideu si ideí amanɛ ɲa, amma ì gbaa ɲai

si ti Ilaaḏ. Nɔ beɛbe mɔi í je do ntɔ, nɔ wa ce ice si inɛ woo dasi Jesu naane ɲa.

¹⁴ Inɛ inɛ nwa ɲa, mii iyi í ba igbei inɛi Jesu Kirisi ɲa iyi à je ti Ilaaḏ si ilei Zudee, nɲui í ba inɛ mɔ nsei. Ntɔ ntɔ ì ye ijuukpã ɲa hai bi inɛi ide nɲe ɲa, bei inɛ ɲau mɔ à ye bi Zuifu ɲa.

¹⁵ Zuifu ɲau ò kpa Lafɛɛ Jesu do walii ɲau, nɔ à kpã awa mɔ iju. Daa ɲa ci ya dɔa Ilaaḏ si, nɔ à je mbɛei inɛ fei.

¹⁶ À ganji mɔm ka cea dimi mmu ɲa waazo iyi á jò a ba faaba. Beɛbei dulum du ɲa iyi à ya maa ce waati kãma fei í teese wa kɔsi wa caa. Amma idɔkɔi Ilaaḏ í fuka si iri ɲa beɛi.

Pɔlu í bi inɛi Tesalonika ɲau ku ye má

¹⁷ Inɛ inɛ nwa ɲa, si bei à kpɛ̀ò nɲe ku ye, nɔ à fɛfɛɛ nɲe do ara baa do iyi kù je do idɔ, à waa ce beɛɛ nɲe ntɔ ntɔ à waa ce kookaai ku ba ka ye ɲe.

¹⁸ À bi ka nyi wa bi tu ɲe be má wo, nɔ amu Pɔlu ñ dasi idɔ ise fɛfɛlo n naa be, amma Seetam í da nwa kpãa.

¹⁹ Ajɔ iyi Lafɛɛ nwa Jesu á nyi wa, yoomai á je kpãa ku cɔ nwa do inɔ didɔ nwa. Mii aa ka tɔ̀ò fufu má si wajue bii kù je inɛ.

²⁰ Ntɔi, na iri nɲei aa ka tɔ̀ò fufu nɔ aa ka nɛ inɔ didɔ na iri nɲe.

3

¹ Nɲui í jò waati iyi idɔ nwa í kɔ ku sũ, à lasabu iyi amu akã n gbe ilui Ateni.

² Nɔ à be Timɔtee, inɛ nwa iyi wa ce ice do Ilaaḏ ajò si icei laabaau jiidai Kirisiu. À bɔ̀ bi tu ɲe ku ba ku sobi ɲe i leekí si dim dim ɲa, nɔ ku mu nɲe gbugbã si naane ku dasi nɲeu,

³ ku ba baa inɛ akã nɲe ku maà jò ijuukpãu ku da zigie. Inɛ taka nɲe ì waa mà si ɲa, inɛ nɲu kù nɛ bei á ce iyi kù ba wa.

⁴ Baa hai waati iyi awaɛ ɲa à wɛɛ, à ya ka sɔ ɲe wo ka ni aa kpã wa iju. Beɛbe mɔi í nɔ í ce, si bei ì waa mà si sãa sãa ɲa.

⁵ Nɔi í jò waati iyi idɔm í kɔ ku sũ, ñ be Timɔtee bi tu ɲe be ku ba n mà bei naane ku dasi nɲe wa ye. Ñ wa n ce njo Seetam, woo lɛlɛ inɛu, ku maa na

ku lɛlɛ ɲe i ce dulum ɲa, nɔ ice nwa ku maa na ku je ngbe.

⁶ Amma nsei iyi Timɔtee í baa hai bi tu ɲe, í sɔ wa laabaau jiidai naane ku dasi nɲe do kubi nɲe. Í sɔ wa iyi ì ya maa ye gigi nwa do kubi ɲa nɔ ì waa bi ku ye wa ntɔ ntɔ si bei awa taka nwa mɔ à waa bi ku ye ɲe.

⁷ Na nɲu, inɛ inɛ nwa ɲa, baa bii í je à ye ijuukpã do wahala fei, inɔ nwa de í tũ do saabu naane ku dasi nɲe.

⁸ Beɛi idɔ nwa í baa, si bei ì waa leekí si kpãai Lafɛɛ dim dim ɲa.

⁹ Zaka beirei aa ka yɔkɔ ka saabu Ilaaḏ na inɔ didɔ nla nla iyi à nɛ si wajui Ilaaḏ Lafɛɛ nwa na iri nɲe.

¹⁰ Dasã do idũ fei à waa tɔ̀ɛ ntɔ ntɔ ku jò ka ye ɲe do iju má, ku ba mii iyi wa gaizia ɲe si naane ku dasiu ka kɔ̀o nɲe si.

¹¹ Ilaaḏ Baa nwa takaɛ do Lafɛɛ nwa Jesu a ce nwa kpãa ka naa bi tu ɲe.

¹² Nɔ Lafɛɛ ku kɔ̀o nɲe si kubi si inɛ duusɔ̀ do si inɛ fei hee kú to bei awa mɔ à bi ɲe.

¹³ Nɔ ku jò idɔ nɲe ku leekí si dim dim, ku jèò dee dee, ku maà nɛ taale gɔ si wajui Ilaaḏ Baa nwa, si waati iyi Lafɛɛ nwa Jesu á nyi wa do inɛ ɲa iyi í cica fei.

4

Kookoosu iyi wa dɔa Ilaaḏ si

¹ Inɛ inɛ nwa ɲa, à kɔ nɲe si bei í sãa i maa nɛ ɲa ku ba ku dɔa Ilaaḏ si. Ntɔi, ì waa ce beɛbe tã ɲa. Amma iyi í gbe nsei, à waa tɔ̀ ɲe do irii Lafɛɛ Jesu, i hanya i ce beɛbe i maa koo ɲa.

² Ntɔ ntɔ, ì mà ikɔ ɲa iyi à ba hai bi Lafɛɛ Jesu nɔ à sɔ ɲe.

³ Mii iyi Ilaaḏ í bi si ɲe, nɲui í je i má ɲa, waatɔ i nɔ ara nɲe mam mam i maà ya ce sakara ɲa.

⁴ Inɛ fei í sãa i mà ara nɲe ku mu nɔ kuwɛɛ nɲe ku má nɔ ku nɛ beɛɛ,

⁵ ku maà ti ku je do kɔ̀ɛɛi ara bei dimi mmu ɲa à waa ce, aɲa iyi a kù mà Ilaaḏ.

⁶ Si ideu ihɛ, inɛ gɔ ku maà raraa kpaasie walakɔ ku jɔ̀o taki, domi Aɔ Lafɛɛ á kpã woo ce mii beɛbe ɲa fei iju.

À nɔ à sɔ̃ nɛ à kɔnkɔm du nɛ tã à ni i ce laakai nɛ.

⁷ Ilaaɔ̃ kù kpe wa ka naa ka maa ce sakara, amma í bi ka je inɛ kumá nɛ.

⁸ Na nɛ, inɛ iyi í kɔsi ikɔ̃ nɛ ihɛ̃, kù je amanɛi í kɔsi amma Ilaaɔ̃ takaei, nɛ iyi í mu nɛ Hundee.

⁹ Iyi í je kubii woo dasi Jesu naane nɛ, kù je tilasi a kɔ̃ nɛ wa, domi Ilaaɔ̃ í nyisi nɛ si bei í jɔ̃ i bi nɛ inɛ duusɔ̃.

¹⁰ Ntɔ̃, ì nɛ kubii nɛ tã nɛ hee do woo dasi Jesu naane nɛ iyi à wa ilei Masedoni fei. Amma à waa tɔ̃ nɛ, inɛ inɛ nwa nɛ, i hanya i ya maa ce beɛbe i maa koo nɛ.

¹¹ I kookaai ku ba i ya wa si anu akã nɛ, nɔ i ya ce wũai ara nɛ nɛ, nɔ i ya ce ice do awɔ̃ nɛ ku ba i ba mii iyi aa maa wɛɔ̃ nɛ si bei à jile nɛ.

¹² Bii ì waa ce beɛbe nɛ, isɛɛnɛ nɛ á nɛ beɛre baa si wajui hai dasi Jesu naane nɛ, nɔ i kaa je asoi inɛ kãma nɛ.

Kunyii Lafɛ wa

¹³ Inɛ inɛ nwa nɛ, a kù bi i wɛɛ hai mà yaase iyi í je ti inɛ nɛ iyi à ku nɛ, ku ba i mà nɛ inɔ̃ ku fɔ̃, bei inɛ nɛ iyi à gbe, aɲa iyi a kù nɛ kpãa gɔ̃ iyi à waa cɔ̃.

¹⁴ Awa à dasi naane iyi Jesu í ku, nɔ í jì hai si bale má. Beɛbe mɔ̃ à dasi naane iyi inɛ nɛ iyi à dasi Jesu naane à bei à ku, Ilaaɔ̃ á jì aɲa mɔ̃ má hai si bale.

¹⁵ Iyi ihɛ̃ ikɔ̃ Lafɛ̃ei à waa sɔ̃ nɛ be. Awa iyi aa ka wɛɛ si hunde si waati iyi Lafɛ̃ei Jesu á nyi wa, a kaa ka cuaa iku nɛ.

¹⁶ Waati nɛ, aa ka gbɔ̃ anu ku dɔ̃, do imui amaleka nɛ do anui kãakãakii Ilaaɔ̃. Nɔ Lafɛ̃ei takae á kita wa hai lele. Inɛi Kirisi nɛ iyi à ku, aɲai aa tako a jì.

¹⁷ Si anyii nɛ, awa iyi à wɛɛ si hunde si waati beɛbe, á so wa awaɔ̃ nɛ aɲɔ̃ si kudũi ijì, nɔ ka ko Lafɛ̃ei lele be. Si beɛbei aa ka maa wɛɛ do Lafɛ̃ei hee do aɲɔ̃ fei.

¹⁸ Na nɛ, i jò i ya maa mua nɛ gbugbã nɛ na ideu ihɛ̃.

5

¹ Inɛ inɛ nwa nɛ, iyi í je ideu aɲɔ̃ do waati si bii mii nɛ be á na ku ce, kù je tilasii ka kɔ̃ nɛ.

² Inɛ taka nɛ ì waa mà sãa sãa nɛ iyi Lafɛ̃ei á na ku nyi wai si aɲɔ̃ iyi inɛ kãma kaa mà, bei woo ce ile nɛ à ya naa idũ.

³ Waati iyi inɛ nɛ à waa ni laakai ku sũ í wɛɛ, zigiida kù wɛɛ má, be gbakã iri ku kpai andunya á boe nɛ, bei ara kuro í ya ba bãasí. A kaa ba bii aa sa a bɔ̃ má.

⁴ Amma inɛ inɛ nwa nɛ, i kù wa si ilu kuku nɛ hee aɲɔ̃ ku zamba nɛ bei kunaai ile.

⁵ Inɛ fei ì je inɛi inya kumá nɛ do inɛi dasã nɛ. A kù je inɛi idũ nɛ iyi à wa si ilu kuku.

⁶ Na nɛ, ka mà sɔ̃ njoo bei inɛ nɛ iyi à gbe, amma í sɔ̃a ka wɔ̃ njoo ka maa ceɔ̃ laakaii ara nwa.

⁷ Idũ inɛ nɛ à ya sɔ̃ njoo, nɔ idũ mɔ̃ woo mɔ̃ atɛ̃ nɛ à ya mɔ̃ atɛ̃ ku maa kpa nɛ.

⁸ Amma awa iyi à je inɛi dasã nɛ, í sɔ̃a ka ya ce laakaii ara nwa. Ka jò naane ku dasi do kubi ku degbe wa bei ibɔ̃i igũ, nɔ kpãai faaba ku cɔ̃ ku je nwa bei fulai isa.

⁹ Ntɔ̃ ntɔ̃, Ilaaɔ̃ kù kpe wa ka naa ka ye idɔ̃kɔ̃e, amma ku ba ka ba faaba do saabui Lafɛ̃ei nwa Jesu Kirisi.

¹⁰ Nɛ, i ku na iri nwa ku ba bii à wɛɛ si hunde si waati iyi á nyi wa walakɔ̃ bii à nɔ à ku mɔ̃, ka wɛɛ do nɛ aɲɔ̃.

¹¹ Na nɛ, i ya mua nɛ gbugbã nɛ nɔ i ya maa sobi nɛ ku ba i la si naane ku dasi nɛ, si bei i waa ce tã nɛ.

Idei ankãanyi do fɔ̃e

¹² Inɛ inɛ nwa nɛ, à waa tɔ̃ nɛ i ya jirima inɛ nɛ iyi à waa ce ice ntɔ̃ ntɔ̃ si inɔ̃ nɛ, inɛ nɛ iyi Lafɛ̃ei í jò à waa gbã nɛ nɔ à waa nyisi nɛ kpãa.

¹³ I jò i nɛ kubi nɛ jiiida nɔ i mà beɛre nɛ nɛ na irii ice nɛ. I ya jò i wɛɛɔ̃ laakai ku sũ inɛ duusɔ̃.

¹⁴ À waa tɔ̃ nɛ inɛ inɛ nwa nɛ, i sɔ̃ ilu ika nɛ a ce laakai. Inɛ nɛ iyi à mɔ̃ngɔ̃ munya, i mu nɛ gbugbã. I sobi hai nɛ gbugbã nɛ. I temua do inɛ fei nɛ.

¹⁵ I ce laakai nɛ i mà jò inɛ gɔ̃ ku sãa kpaasie laalɔ̃, amma i hanya i cea nɛ jiiida waati kãma fei nɛ do inɛ nɛ iyi à gbe fei.

¹⁶ I jò i ya nɛ inɔ̃ didɔ̃ waati kãma fei nɛ.

17 I ce kutɔɔ hai ne kɔɔ ɲa.

18 Bei í jèò fei i saabu Ilaaɔ ɲa. Beɛbei Ilaaɔ í bi i ce ɲa si kuwɛɛ ɲɛ do Jesu Kirisi.

19 I maà ganji Hundei Ilaaɔ ku ce ice si ɲɛ.

20 I maà donda amuai walii ku ce ɲa.

21 Amma i jò i wũa mii fei ɲa nɔ i mu iyi í sĩa ɲa.

22 I mu ara ɲɛ si kpãai laalɔ fei ɲa.

23 Nɔ Ilaaɔ takaɛ, ɲɲu iyi í jɛ icui laakai ku sũ, ku nya ɲɛ i jɛ titɛɛ mam mam ɲa, nɔ ku degbe hunde ɲɛ do laakai ɲɛ do ara ɲɛ, taale gɔ ku maà wa si, hee ku tóò ajɔ iyi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi á nyi wa.

24 Ilaaɔ, ɲɲu iyi í kpe ɲɛu, í ne naane, á nɔ ku ce fei ndɛɛ.

25 Inɛ inɛ nwa ɲa, i ce nwa kutɔɔ ɲa.

26 I ce inɛ nwa ɲa fei fɔɔ do kubi ɲa.

27 Ñ wa n tɔɔ ɲɛ do irii Lafɛɛ, i cioa inɛ nwa ɲa fei tiau ihɛ.

28 Nɔ didɔi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi ku wa si ɲɛ.

Tiā minjisia iyi Pōlu í kɔa inei Tesalonika ŋa

Pōlu í ce inei Tesalonika ŋa fɔɔ

¹ Amu Pōlu do Silasi do Timotee, à ce ŋe fɔɔ, inɛ inei igbei Jesu ŋa iyi ì wa Tesalonika, inɛ iyi ì je ti Ilaaɔ Baa nwa do ti Lafɛɛ Jesu Kirisi.

² Ilaaɔ Baaba do Lafɛɛ Jesu Kirisi a mu ŋɛ didɔ do laakai ku sū.

Ilaaɔ á kiiti inɛ ŋa si ajo iyi Kirisi á nyi wa

³ Inɛ inɛ nwa ŋa, í sɪa ka ya maa saabu Ilaaɔ waati kama fei na iri ŋɛ. I jò ka maa ce beɛbe domi naane ku dasi ŋɛ wa kɔasi ntɔ ntɔ, nɔ kubi iyi ì ne inɛ duusɔɔ í la wa kɔsɪi.

⁴ Nɔi í jò à waa tɔɔ fufu na iri ŋɛ si igbei inei Ilaaɔ ŋa na temua ŋɛ do naane ku dasi ŋɛ si ijuukpā do wahala ŋɛ fei.

⁵ Iyi ihɛi wa nyisi kam kam iyi kiitii Ilaaɔ í je dee dee, domi ijuukpā iyi ì ye fei ŋa na irii bommai Ilaaɔi. Nɔui á jò Ilaaɔ ku ka ŋe si inɛ ŋa iyi à to a lɔsi bommaɛu.

⁶ Ntɔi, Ilaaɔ á ce iyi í je dee dee. Inɛ ŋa iyi à waa kpā ŋe iju, á sã nɔa ijuukpā.

⁷ Nɔ inɛ iyi ì waa ye ijuukpā ŋau á mu ŋɛ kusimi do awa taka nwa. Iyi be á cei si waati iyi Lafɛɛ Jesu á faata wa hai lele do amaleka ilu gbugbāe ŋa.

⁸ Á naai do ina sàsá ku ba ku kpā inɛ ŋa iyi a kù mà Ilaaɔ iju, aŋa iyi a kù waa jirima laabaau jiidai Lafɛɛ nwa Jesu.

⁹ Gbese iyi aa sã nɔa nɔui í je nfe ku ce hee do ajo fei. Aa fɛɛfɛ do Lafɛɛ Jesu do si amboe ilu gbugbāe

¹⁰ si waati iyi á nyi wa ku je ilu jirima bi inɛ ŋa iyi à je tɛɛ, nɔ inɛ ŋa iyi à dasiɛ naane ŋa fei aa maa cɔɔ do beɛɛ si ajo nɔu. Inɛ taka ŋɛ aa wa inɔ nɔa ŋa, domi ì dasi sɛɛda iyi à je nɔeu naane ŋa.

¹¹ Na nɔi í ce à waa ce kutɔɔ ajo fei na iri ŋɛ. Á waa tɔɔ Aɔ Lafɛɛ nwa ku jò i je kuwɛɛ ŋɛ dee dee si bei í jò inɛ ŋa iyi à gbɔ kukpɛɛ a ce. Nɔ à waa tɔɔ má gbugbāe ku jò i ce jiidai iyi ì waa dasi idɔ

ŋa nɔ ku jò kookoosui naane ku dasi ŋɛ ku kɔ.

¹² Beɛbei irii Lafɛɛ nwa Jesu á baò amboe hai bi tu ŋe, nɔ inɛ mɔ i baò amboe hai bi tɛɛ ŋa, do saabu didɔi Ilaaɔ do Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi.

2

Woo ce laalo

¹ Inɛ inɛ nwa ŋa, i jò n fɔ ideɪ kubaai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi do kutɔɔ nwa do nɔu ajo. N̄ wa n tɔɔ ŋe

² i maà jò idɔ ŋɛ ku dede rya rya bii inɛ gɔ ŋa à ni ajo Lafɛɛ í to wa tā. Nɔ i maà jò ku mu ŋe biti bii à ce waliɛ walakɔ waazoe, walakɔ baa bii à ni awai à kɔɔ beɛbe.

³ I maà jò inɛ gɔ ku di iju ŋɛ si ide kama. Ajo Lafɛɛu ku bei ku to wa inɛ nkpoi á fusi naane ku dasiɛ awɔ. Si anyii nɔu, inɛ iyi wa ba Ilaaɔ jau á faata wa, nɔu iyi í je amai nfe ku ce.

⁴ Mbɛɛi Ilaaɔi wa je. Á so arae ku re mii fei, nɔ ku kɔsi Ilaaɔ do mii iyi inɛ ŋa à waa tɔɔ fei. Kpasɛi Ilaaɔ mɔm nii á koo ku buba ku maa kpe arae Ilaaɔ.

⁵ I kù ye gigi iyi ñ sɔ ŋe ideu ihɛ tā waati iyi ñ wa bi tu ŋe?

⁶ Amma titā ngɔgɔ wa ganjɛ ku naa nsei, ñ nɔ ñ mà sã sã mii iyi í je ŋa. Si beɛbe, kaa naa bii kù je waatiɛ í to.

⁷ Ntɔ ntɔ laalo wa ce tā si asii, amma í gbe inɛ iyi wa ganjɛu ku nɛ ku bei ku fita gbugbāa.

⁸ Si anyii nɔu, inɛ iyi wa ba Ilaaɔ jau á faata wa nɔ amboei kunaai Lafɛɛ Jesu ku kpa iriɛ. Jesuu, nɔui á kpa do fufui geɛɛ.

⁹ Inɛ iyi wa ba Ilaaɔ jau á naai do gbugbāi Seetam, nɔ ku ce maamaake dimi ikā ikā fei do dobu dobu ŋa ku diò ijui inɛ ŋa.

¹⁰ Á nɔ ku ce laalo dimi ikā ikā baa yooma fei ku diò ijui inɛ ŋa iyi à waa bɔ nfe ku ce. Aa ce nfe domi a kù nɛ kubii ntɔu iyi á faaba ŋa.

¹¹ Nɔi í jò Ilaaɔ á samba banlala nla nla wa si ŋa ku ba a ya dasi ibo naane.

¹² Beɛbe mɔi inɛ ŋa iyi a kù dasi ntɔ naane, nɔ à waa ce laalo do inɔ didɔ, aa so taale dei.

À cica ɲei i baò faaba ɲa

¹³ Inɛ inɛ nwa ɲa, inɛ iyi Lafɛɛ í bi, à nɛ ka ya maa saabu Ilaaɗ waati kãma fei na iri nɲɛ, domi Ilaaɗ í cica ɲɛ hai sintɛɛ i baò faaba ɲa do gbugbãi Hundɛɛ, do naanɛ nɲɛ iyi ì nɛ si ntɔu ɲa. Hundɛu nɲui í jò ì jɛ inɛ kumá ɲa.

¹⁴ Mii iyi Ilaaɗ wa le mbɛ waati iyi í kpe ɲɛ do laabaau jiidau iyi à sisi nɲɛ, ku ba i nɛ ikpɛ si amboei Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi.

¹⁵ Na nɲu, inɛ inɛ nwa ɲa, i leekí dim dim i mu ide ɲa iyi à kò ɲa si geledò gele walakò si tia nwau.

¹⁶ Nò Ilaaɗ Baa nwa, nɲu iyi í bi wa, nò do saabui didɔɛ í mu nwa gbugbã iyi kù nɛ kòò do kpãa ku cò jiiida, nɲu do Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi takɛ

¹⁷ a mua idò nɲɛ gbugbã, nò a jò i leekí si dim dim i ceò icɛ jiiida do ide jiiida fei ɲa.

3

Pɔlu í ni a cea aɲa kutɔɔ

¹ Iyi í gbe, inɛ inɛ nwa ɲa, i ce nwa kutɔɔ ɲa ku ba ideí Lafɛɛu ku fangaa gbãa gbãa nò inɛ ɲa a mà bɛɛɛɛ, si bei i ce si anini nɲɛ.

² I ce kutɔɔ ɲa ku ba Ilaaɗ ku nya wa hai si aɔwɔi amanɛ laalɔ hai nɛ iri ɲau, domi kù jɛ inɛ feii wa dasi ideu naanɛ.

³ Amma Lafɛɛ ilu naanɛi. Á mu nɲɛ gbugbã nò ku degbe ɲɛ na irii Seetam, inɛ laalɔu.

⁴ Lafɛɛ í jò à dasi ɲɛ naanɛ. À mà iyi mii iyi à jilɛ nɲɛu ì waa coo ɲa, nò bɛɛbei aa ce i maa koo ɲa.

⁵ Nò Lafɛɛ ku jò kubii Ilaaɗ ku kòòsi si idò nɲɛ do temua iyi Kirisi takɛ wa mu nwa.

Í sɛa amanɛ ku ce icɛ

⁶ Inɛ inɛ nwa ɲa, à waa tɔɔ ɲɛ do irii Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi, i jìò kpaasi woo dasi Jesu naanɛ baa yooma fei iyi à jɛ ilu ika ɲa nò a kù waa too si kukòsi iyi à na ɲɛu.

⁷ Inɛ taka nɲɛ ì mà ɲa iyi í sɛa i sisi daa nwa ɲa. Í sɛa i sisi daa nwa ɲa domi a kù jɛ kuwɛɛ nwa si anini nɲɛ do ika.

⁸ A kù jò inɛ gò ku wo wa nfe nfe hai sã fia, amma à ya ka maa ce icɛi ntò ntò

alèò daakò hee ka gbɛɛji ku ba ka maà jɛ asoi inɛ gò.

⁹ Kù jɛ a ni a kù nɛ kpãaɛ, amma à bi awa taka nwa ka nyisi ɲɛ yaase jiiida iyi inɛ mò aa yòkò i sisi,

¹⁰ domi baa waati iyi à wa bi tu ɲɛ à sɔ ɲɛ à ni, inɛ iyi kù bi icɛ ku ce, kù nɛ a jò lafɛɛ ku jɛ.

¹¹ Wee à gbò iyi inɛ gò nɲɛ ɲa ilu ika ɲai iyi a kù waa ce ngògò í gbe wòbia ku gũ.

¹² À waa sɔ amanɛ dimi bɛɛbɛ ɲa a tɔɔ ɲa suuru na irii Lafɛɛ Jesu Kirisi, a ya ce icɛ ku ba a wo ara ɲa.

¹³ Amma inɛ inɛ nwa ɲa, i maà ya gbɛɛji do jiiida ku ce.

¹⁴ Inɛ iyi í kò ku gbò ide iyi à kò si tiau ihɛ i laakɛ ɲa nò i maà jò ngògò ku kosi ɲɛ do nɲu, ku ba anyò ku muu.

¹⁵ Amma do nɲu fei i maà ti i dooɛ bei mbɛɛ, amma i nyisiɛ kpãa bei inɛ nɲɛ.

Fɔɔi ankãanyi

¹⁶ Nò Lafɛɛ, nɲu iyi í jɛ icui laakai ku sũ, ku mu nɲɛ laakai ku sũ waati kãma fei si mii iyi í ba ɲɛ fei. Lafɛɛ kù wɛɛ do inɛ fei.

¹⁷ Amui Pɔlu, ò ce ɲɛ fɔɔ. Fɔɔu ihɛ, do aɔwɔi amu takam nii ò kòòò. Nɲui í jɛ sɛɛdam si tiam ɲa fei. Kukòm nii mbɛ.

¹⁸ Nò didɔi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi kù wɛɛ do inɛ fei.

Tia sinte iyi Pɔlu í kɔa Timotee

Pɔlu í ce Timotee fɔɔ

¹ Amu Pɔlu n̄ wa n ceɛ fɔɔ, amu iyi n̄ je woo bei Jesu Kirisi. Ilaaɔ woo faaba nwa do Jesu Kirisi, n̄ju iyi à waa cɔ kpãae, aɲai à jilɔɔ si n̄ je woo be.

² N̄ ceɛ tiau ih̄e wai Timotee, awɔ iyi ì ye bei ama abím si kpãai naane ku dasi. Ilaaɔ Baaba do Jesu Kirisi Laf̄ee nwa a ce araaree a muue didɔ do laakai ku sũ.

I ce laakai woo kasi cio ilu ibo ɲa

³ Nsei, n̄ bi i buba Ef̄eezu si bei n̄ s̄ɛ wo si waati iyi n̄ bɔ ilei Masedɔni. Ine gɔ ɲa à wa be iyi à waa kɔ ine ɲa si cio mmu. Ganji ɲa.

⁴ S̄ɔ ɲa a maà ti a dasi laakai n̄ja si ide ɲa iyi ine ɲa à bu à waa fɔ do irii bala nwa ɲa iyi à ya maa de ku mà. N̄ju ɲau bei wa naaɔ kakɔɔ ɲa wa, kaa nɔ kù mua ine ɲa gbugbã si naane ku dasi n̄ja icei Ilaaɔ ku bei ku bɔ waju.

⁵ Amma mii iyi à waa le à waa s̄ɔ ɲeɔ ideu ih̄ei í je kubi n̄je ku k̄ɔsi, kubi iyi wa naa hai si idɔ iyi í má, do idɔ hai ne taale.

⁶ Wee ine gɔ ɲa à yaa hai si ideu ih̄e nɔ à koo à lɔ si kakɔɔ nfe ku ce.

⁷ À bi aɲa a je woo kɔ ine ɲa si cioi wooda Ilaaɔ, amma aɲa taka n̄ja a kù mà yaasei ide iyi à waa fɔ baa do iyi à waa fɔɔ do naane nla nla.

⁸ Awa à mà iyi wooda í s̄ɛa bii amane ɲa à waa ceɔ ice si bei í jɔ.

⁹ Nɔ à mà iyi a kù jile wooda na ine dee dee ɲa. À jilɔɔi na woo donda wooda ɲa, do hai gbɔ ide ɲa, do ilu dulum ɲa, do ine ɲa iyi a kù mà beereɛi Ilaaɔ walakɔ mii ɲa iyi à je t̄ee, do ine ɲa iyi à waa kpa iyeɔ baa n̄ja ɲa, do woo kpa ine ɲa,

¹⁰ do woo ce sakara ɲa, do inemɔkɔ ɲa iyi à ya maa sũɔ n̄je, do ine ɲa iyi à waa ce ine ɲa ile à waa ta, do woo sɔ ibo ɲa, do woo ceekpe si ibo ɲa, do ine ɲa iyi à waa ce mii baa yooma fei iyi kù waa too si cio jiida.

¹¹ Cio jiidau í naai hai si laabaau jiida iyi à daam si awɔ. Ilaaɔ ilu amboei iyi í ya weea ine ɲai laabaau jiidau wa fãa.

Í saabu Ilaaɔ na araaree

¹² N̄ saabu Jesu Kirisi Laf̄ee nwa, n̄ju iyi í muum gbugbã n̄ ceɔ icem. N̄ saabue si na iyi í j̄ɔ í kam ilu naane nɔ í cicaam si iceɛ,

¹³ baa do iyi n̄ ya n maa n fɔ laalɔe wo nɔ n̄ ya n maa n kpãa iju nɔ idɔɔk̄ɔm ci ya j̄i. Do n̄ju fei, í ce araarem si bei n̄ kù mà mii iyi n̄ wa n ce, si na iyi í j̄ɔ n̄ kù dasie naane wo.

¹⁴ Nɔ wee didɔi Laf̄ee nwa í caa sim, nɔ í j̄ɔ n̄ dasie naane nɔ n̄ ne kubii ine ɲa.

¹⁵ Ide ilu naanei iyi í j̄ɔ i yɔ awɔ i gba ɲa mam mam. Ideu wee. Jesu Kirisi í naai si andunya ku faaba ilu dulum ɲa. Amui n̄ re ɲa do dulum,

¹⁶ amma Ilaaɔ í ce araarem ku ba Jesu Kirisi ku yɔkɔ ku nyisi temua hai ne kɔɔe si amu iyi n̄ je ine ngboi ilu dulum ɲa. Nɔ n̄ bi n̄ jea ine ɲa iyi aa na a dasie naane a ba kuw̄ee hai tã yaase jiida.

¹⁷ Ilaaɔ n̄ju ak̄ai í je ilaalu hee do ajɔ fei, ci ya ku nɔ a ci ya yɔɔ do iju. Ka saabue nɔ ka mà beereɛ hee do ajɔ fei. Ami.

¹⁸ Timotee amam, ide iyi n̄ wa n jilee wee si bei à ce waliie wo na iriɛ. J̄ɔ ideɛ waliuu ku je j̄ineɛ igũe iyi aa maa jabuɔ i ceɔ igũ jiida.

¹⁹ Leeki dim dim si naane ku dasie nɔ i maà ce nkãma iyi á j̄ɔ idɔe ku ye taaleɛ. Amma ine gɔ ɲa ngu ɲa à kɔ ku gbɔ lasabu jiida iyi idɔ n̄ja wa s̄ɔ ɲa nɔ à j̄ɔ naane ku dasi n̄ja í ce nfe.

²⁰ Si inɔ n̄jai Himenee do Alesandu à wa, nɔ n̄ so ɲa n̄ daa Seetam si awɔ ku ba a mà iyi kù s̄ɛa a maa fɔ laalɔi Ilaaɔ.

Idei kutɔɔ

2

¹ Mii sinte iyi n̄ wa n tɔɔ ɲei í je i ya ce kutɔɔ ɲa. Mii iyi ì ne bukaatae fei, i ya tɔɔ Ilaaɔ ɲa nɔ i ya ce kutɔɔ na irii ine fei ɲa nɔ i ya saabu Ilaaɔ na iri n̄ja ɲa.

² Nɔ i ya ce kutɔɔ ɲa na irii ine ngboi ile ɲau hee do ineɛ anyi n̄ja ɲau fei, ku

ba ka yəkɔ ka je andunya nwa do laakai ku sū, nɔ ka ya ce kuwɛɛ j̄ida ku ba ine ŋa a mà bɛɛrei Ilaaɗ.

³ Dimii kutɔɔ bɛɛbei í s̄ia nɔ í ya d̄ɔa Ilaaɗ woo faaba nwa si.

⁴ Í bi bɛɛbei domi í bi ine fei ku ba faaba nɔ ku mà ntɔ.

⁵ Ntɔ ntɔ Ilaaɗ ak̄ai í wɛɛ, nɔ ine ak̄a m̄ai í wa si afei Ilaaɗ do amanɛ ŋa ku ba ku j̄ɔ amanɛ ŋa a d̄ɔ do Ilaaɗ. Laf̄ɛu n̄ɣui í je Jesu Kirisi, n̄ɣu iyi í baa í je amanɛ,

⁶ nɔ í na araɛ ku yaɔ ine fei hai si dulum dɛɛ. Bɛɛbei si waati j̄idaɛ í nyisi wa iyi Ilaaɗ í bi amanɛ fei ku ba faaba.

⁷ Na n̄ɣui Ilaaɗ í cicaam n je woo waazo do woo bɛ, nɔ n kɔ dimi mmu ŋa si cio si ide ntɔ nɔ n s̄ɔ ŋa a dasi Jesu naanɛ. Ntɔi n̄ wa n fɔ n kù wa n sɔ ibo.

⁸ Na n̄ɣu, tengi bii à ya ce kutɔɔ ŋa fei, bii inem̄kɔ ŋa à wu awɔ lele à waa ce kutɔɔ, n̄ bi ku ya je do idɔ kumá, idɔk̄ɔ do kakɔɔ ku mà ya wasi.

⁹⁻¹⁰ Bɛɛbɛ m̄ai n̄ bi inaabo ŋa a ya dasi j̄inɛ ku nɛ bɛɛɛ ŋa si azaka. Í s̄ia booda n̄ɣa kù je kookoosu j̄ida si bei í jɔ inaabo ŋa iyi à ni aŋa à mà bɛɛrei Ilaaɗ a ya ce, ku mà ti ku je do iri kubai faayi walakɔ do sabai wura ŋa walakɔ do lege ŋa, nɔ a mà ya dasi j̄inɛi fia nkpɔ nkpɔ.

¹¹ Í s̄ia inaabo ŋa a gbɔ ciou si laakai do jirima mam mam.

¹² N̄ kù je inaabo ŋa a kɔ si cio walakɔ a je ine ngboi inem̄kɔ ŋa. Amma í s̄ia a ya maa koko.

¹³ N̄ wa n fɔ bɛɛbei si na iyi í j̄ɔ Adamui Ilaaɗ í tako í taka í bei í taka Efa.

¹⁴ Nɔ kù je Adamui Seetam í d̄i ijue. Ijui aboɛi í d̄i nɔ abou í kua woodai Ilaaɗ.

¹⁵ Amma inaabo ŋa aa ba faaba si kp̄ai ama ku bí bii à waa mu ara n̄ɣa nɔ à leek̄i si kp̄ai naanɛ ku dasi do kubi do kuwɛɛ iyi í má.

Inɛ ngboi inɛi igbei Jesu ŋa

3

¹ Ide ilu naanɛ wee. Bii ine gɔ í bi n̄ɣu ku je ine ngbo si igbei inɛi Jesu ŋa, ice j̄idaí í bi.

² Í s̄ia laf̄ɛɛ ku mà nɛ taale gɔ nɔ ku nɛ abo ak̄a lege lege, si anyiɛ nɔ ku je ine gɔ iyi í ya saku nɔ ku mà araɛ, ku mà je amanɛ yaka yaka, amma ku je ine gɔ iyi í ya yaɛ ine njoo ŋa nɔ ku je ine gɔ iyi á yəkɔ ku kɔ ine ŋa si cio.

³ Nɔ ku mà je woo mɔ at̄ɛ walakɔ woo bi ija, amma ku je ilu suuru iyi wa dɛ laakai ku sū, nɔ ku mà je woo bi fia yaamɔ.

⁴ Nɔ ku je ine gɔ iyi í nɔ kpas̄ɛ mam mam, nɔ amaɛ ŋa à ya jirimaɛ nɔ à mà bɛɛrei ine ŋa.

⁵ Ntɔ ntɔ, bii ine kù mà bei á ce ku mu kpas̄ɛi n̄ɣu takaɛ, bɛirei laf̄ɛɛ á ce ku mu inɛi igbei Ilaaɗ ŋa.

⁶ Nɔ kù s̄ia ku je ine iyi í dasi Jesu naanɛ tit̄ɔ tit̄ɔ, domi á yəkɔ ku na ku nɛ faau nɔ Ilaaɗ á ye taaleɛ bei í ye taalei Seetam.

⁷ Si anyii n̄ɣu, í s̄ia hai dasi Jesu naanɛ ŋa a máa je s̄ɛda j̄idaɛ ku ba a mà dondaɛ, nɔ ku mà na ku dasi cɛk̄um dii Seetam.

Woo ce icei igbei inɛi Jesu ŋa

⁸ Bɛɛbɛ m̄ai woo ce icei igbei inɛi Jesu ŋa á s̄ia a je ine ŋa iyi à nɛ bɛɛɛ, a mà ti a je ilu gele minji ŋa, walakɔ woo mɔ at̄ɛ yaamɔ, walakɔ woo dɛ fia do bisi laalɔ.

⁹ Amma í s̄ia a leek̄i dim dim si naanɛ ku dasi do idɔ iyi í má.

¹⁰ Nɔ í s̄ia a cɔ laakai n̄ɣa tit̄a. Bii à ye a kù nɛ taale gɔ a bei a lɔsi ice n̄ɣa ku ce.

¹¹ Bɛɛbɛ m̄ai í s̄ia abo n̄ɣa ŋa a je ine ŋa iyi à nɛ bɛɛɛ, nɔ a mà je woo sɔ irii ine, amma a je woo gaya ŋa iyi à nɛ naanɛ si mii fei.

¹² Í s̄ia woo ce icei igbe ŋau a je ilu abo ak̄a lege lege nɔ a je ine ŋa iyi à nɔ ama n̄ɣa ŋa do inɛi kpas̄ɛ n̄ɣa ŋa mam mam.

¹³ Woo ce ice ŋau, bii à waa ce ice n̄ɣa do inɔ ak̄a aa nɛ bɛɛɛ si kuwɛɛ n̄ɣa, nɔ aa nɛ idɔ ku buba ntɔ ntɔ si naanɛ ku dasi iyi Jesu Kirisi wa mu nwa.

Asii nla nla

¹⁴ N̄ dasi idɔ n naa n yɛɛ, amma n̄ kɔɛ tiaɣ ih̄ɛ wai

¹⁵ ku ba baa bii í na wa kp̄ei, i mà bei í j̄ɔ inɛi nyaanzei Ilaaɗ ŋa a maa nɛɔ ara n̄ɣa, waatɔ inɛi igbɛɛ ŋa, n̄ɣu iyi í je

icui kuwεε. Igbɛui í yε bei sɔbei ntɔu do gbugbãe.

¹⁶ Do ntɔ, inε gɔ kù wεε iyi á yɔkɔ ku jã kulai asiini kpãai Ilaaɔ ku tɔɔ nwa.

Kirisi í baa í jε amanε nɔ à yɔɔ,
Nɔ Hundei Ilaaɔ í jɔ à mà iyi inε dee deei.

Amaleka ηa mɔ à yɔɔ.

À waaɔo ideε si dimi baa yooma fei.

Nɔ à dasi ideε naanε si andunya.

Nɔ à soo lele í nyi si amboεε.

Woo kɔsi cio ilu ibo ηa

4

¹ Hundei Ilaaɔ í fɔ dee dee í ni si awaatii ankãanyi inε gɔ ηa aa jɔ kpãai naanε ku dasi, a máa jirima ideɪ woo dɪ ijui inε ηa do kukɔsɪi Seetam.

² Dimii kukɔsi nηu wa naai hai bi ilu muafiti ηa do woo sɔ ibo ηa. Inε ηau à lele idɔ nηa hee ci ya yε taale nηa má.

³ Amanε dimi bεεbε ηai à ya ni kù sɪa inε ηa a so nje. Nɔ à ya nyi a ni má ije gɔ ηa à wεε iyi kù sɪa inε ηa a jɔɔ, baa do iyi ije ηau Ilaaɔ í taka ηai ku ba woo dasiε naanε ηa iyi à mà ntɔu a ya jɔɔ do saabu ajɔ.

⁴ Nkãma kù wa si iyi aa nyɔ, domi mii iyi Ilaaɔ í taka fei mii jiidai, nɔ í sɪa ka gba fei ndεε do saabu.

⁵ Ntɔ ntɔ, mii fei í mái bii à waa ceɔ icε do yaase bei ideɪ Ilaaɔ í fɔ do bii à waa ce kutɔɔ.

Woo ce icε jiidai Jesu Kirisi

⁶ Bii ì waa kɔa woo dasi Jesu naanε ηa si bisɪu ihε, aa jε woo ce icε jiidai Jesu Kirisi, nɔ naanε ku dasi do ideɪ kukɔsi jiidai iyi ì waa too si á yei bei ije iyi ì waa na hundεε.

⁷ Amma kɔsi ará hai nε yaase ηa iyi a kù waa too si ideɪ Ilaaɔ. Hanya i ce kuwεεε si bei á dɔa Ilaaɔ si.

⁸ Ntɔi, icεi ara aranfãaniε kù la, amma ideɪ Ilaaɔ ku leekɪ si í nε aranfãani si mii fei, domi si bei à nε kuwεεi nsei do ti ala.

⁹ Ide iyi à fɔu bε ide ilu naanεi iyi í jɔ i yɔ awɔ à gba ηa mam mam.

¹⁰ Na ηɔi í ce à jabu à waa ceɔ icε, domi kpãa ku cɔ nwa si Ilaaɔi í wa, nηu iyi í jε icui kuwεε, nɔ í jε woo faabai inε

fei, woo dasi Jesu naanε ηa mɔm nii à re.

¹¹ Sɔ ηa a jirima mii ηau ihε nɔ i kɔ nηa si cioε.

¹² Maà ti i jɔ a dondaε na awaasũ ku jεε, amma jɔ i nyisi woo dasi Jesu naanε ηa yaase jiidai si ide ku fɔε, do kookoosui kuceε, do kubie, do naanε ku dasiε, do dee dee ku jεε.

¹³ Hee n maa n to wa, hanya i ka kukɔi ideɪ Ilaaɔ, nɔ i kɔ inε ηa si, nɔ i ce waaɔoε.

¹⁴ Maà ti i ce atafii si amua iyi í wa siε, iyi Hundei Ilaaɔ í muεε si waati iyi à ce walii na iriε nɔ inε ngboi igbei Jesu ηa à lee awɔ si iri.

¹⁵ Laakaiε fei ku wa si ideu ihε, nɔ i naa arae mam mam ku ba inε fei ku ye waju ku bɔε.

¹⁶ Ce laakai do bei ì waa jε kuwεεε do cio iyi ì waa kɔ si nɔ i ya maa temua si. Bii ì waa ce bεεbε, aa ba faaba, awɔ do inε ηa iyi à waa gbɔ ideε.

Iseɛni woo dasi naanε ηa aηa duusɔɔ

5

¹ Maà ya fɔ si mɔkɔ ngbo ηa ide do gbugbã, amma jɔ i ba ηa ide ku fɔ kpεle kpεle bei baai awɔ takae. Nɔ i cea awaasũ ηa bei ifɔε ηa do igbãε ηa,

² abo ngbo ηa mɔ bei iyee ηa, nɔ inaabo saatara ηa mɔ i ce nηa bei weciε ηa, daae fei kù má bi tu ηa.

³ Gbɔa jaaɔ ηa nɔ i mà bεεε nηa, aηa iyi à jε jaaɔ do ntɔ.

⁴ Amma bii jaaɔ gɔ í nε amu ηa wala taku ηa, í sɪa amae ηau a woo bei nηu mɔ í tako í ce nηa. Bii à waa ce bεεbε à waa cea Ilaaɔ icεi, nɔ nηui á dɔa Ilaaɔ si.

⁵ Inaabo iyi í jε jaaɔ do ntɔ nɔ kù nε inε gɔ iyi á woo, kpãa ku cɔε fei si Ilaaɔi í ya wa nɔ í ya maa ce kutɔɔ ku maa tɔɔ sobiε dasãɔ idũ.

⁶ Amma jaaɔ iyi wa jε andunyaε do faayi í yε bei iku baa bii í wεε si hundε.

⁷ Ide ηa iyi aa ya maa sɔ ηa mbe ku ba inε gɔ ku maà yε taale nηa.

⁸ Inε iyi kù waa gbɔa nyaanzεε ηa, iyi í re mɔm inεi kpasεε ηa, lafεε í kɔsi naanε ku dasi, nɔ laalɔ ku jεε í re baa hai dasi Jesu naanε.

9 Maà ti i kò irii jaað gò si tia bii à ya kò irii jaað ña * bii kù je lafëe í ne adõ kita, nò kù je ilu məkò akã,

10 nò ku je inè gò iyi à waa je seedaice jiidæ. Nò ku je inaabo iyi í mà amu ña ku mu, nò ku je inè gò iyi í ya yaae inè njoo ña nò ku wiè kutei woo dasi Jesu naane ña †, nò ku ya sobi inè ña iyi a wa si wahala, nò kù je inè gò iyi í ya ce ice jiiida baa yooma fei.

11 Amma maà ti i doo jaað saatara ña si inò jaað ña, domi waati iyi kubi á tale ña aa ce Kirisi atafii, aa bi a so məkò

12 nò aa je ilu taale ña si na iyi í jò a kù ceò ide iyi à wāu ice.

13 Si anyie nò aa ne ìkà a ya maa dabii dabii kpasë do kpasë. Iyi í re məm, aa ya maa sò irii inè ña nò a ya maa gũ wòbia nò aa je woo sisi ide ña.

14 Na nñu ñau bei í jò ñ bi jaað saatara ña a so məkò a bí ama, nò a dasi kpasë ña iju jiiida, ku ba a maà na a mua mbèe nwa ña kpāa a fò laalò nwa.

15 Ntò ntò jaað ñau, gògò ña à yaa tã à waa too kpāai Seetam.

16 Amma bii woo dasi Jesu naane gò í ne jaað ña si nyaanzee, í sía ku sobi ña, ku maà ti ku kãa igbei inèi Jesu ña asou ku ba igbeu ku yəkò ku sobi jaað ña iyi a kù ne inè gò.

17 Si anyii nñu, inè ngboi igbe ñau iyi à waa ce ice jiiida, í sía i doo ña ilu bèere iyi à ne aranfāani nla nla. Iyi í re məm nñui í je inè ña iyi à waa ce kookaai si waazo do cio ku kòsi.

18 Kukòidei Ilaað wa fò í ni, i maà ti i ði gelei kete iyi wa jojo si bilee wa nya yòyòe. Nò wa fò má í ni, woo ce ice í ne kpāa ku gba fiae.

19 Bii à aa à sõe taale iyi inè ngboi igbe gò í ce, maà ti i jesi ideu, bii kù je amanè minji wala mæeta í je seedaice.

20 Inè ña iyi à waa ce dulum, sò ña si wajui inèi igbe ñau fei ku ba inè ña iyi à gbe a ce njo.

* 5:9 tia bii à ya kò irii jaað. Si tiau bei à ya kò irii jaað ña iyi à jesi aña a maà so məkò má nò a na kuwèe ña a ceað Ilaað ice hee kòoi kuwèe ña. Añai inèi igbei Jesu ñau à ya na bukaatai mii iyi à ne. † 5:10 ku wiè kutei woo dasi Jesu naane ña Bi Zuifu ña bii inè gò í naa kpasë ña à ya wiaa kutei bei awa mò à ya ka muaa inè inyi ku mò. Amma bi Zuifu ñau, arui í ya wiè kutei inè njoou.

21 Ñ wa n tõe si wajui Ilaað do Jesu Kirisi do si wajui amaleka kumáe ña, gbò idei kukòsiu ihë, maà ti i ce njoii iyi inè gò. Nò i maà ti i ce ngògò na kubii kpaasi.

22 Maà ti i saasa i lea inè gò awò si iri ku ba i maà ne ikpë si dulum dii inè gò. Fa arae hai si dulum.

23 Maà ya mò inyi nñu akã, amma i ya mò vëe keeke na baanii inèe si na iyi í jò i ci ya fe bõo.

24 Dulum dii inè gò ña í ya fitai gbasasa a bei a kiiti ña. Amma ti inè gò ña í ya fitai do ankāanyi.

25 Bèebe mòi ice jiiida mò í ya fitai gbasasa, nò baa bubue iyi a kù yòo waati bèebe, kaa manji do ajò fei.

6

1 Inè ña iyi à je aru fei í sía a doo lafëe nñu ña ilu jirima ña si mii fei, ku ba inè gò ku maà ba faya ku fò taalei irii Ilaað walakò kukòsi nwa.

2 Aru ña iyi à ne lafëe woo dasi Jesu naane ña a maa donda ña a ni aña à je saa na saabui Lafëe. Amma si na iyi í jò inè ña iyi à waa je aranfāanii ice nñau à je woo dasi Jesu naane ña iyi Ilaað í bi, nñui í jò í sía a ce ña ice ku re. Mii iyi í sía i waazo ña mbe nò i kò ña si cioe.

Kukòsi ibo do amani jiiida

3 Inè iyi wa kò inè ña si cio mmu gò nò kù waa too ide ntò Lafëe nwa Jesu Kirisi iyi á jò ka mà bèerei Ilaað,

4 lafëe ilu faau nla nla, kù mà nkāma. Amma wa ce bõoi kakò do ide ku fengee. Nò hai bei igu do ija do arabu wa naa, nò nñui í ya jò inè ña a ci ya naane nje.

5 Nò í jò irii inè ña í sinda a kù mà ntò, à ya maa ce kakò hai ne kòo. À tamaa kpāai idei Ilaað ku too á ce ña ilu amani ñai.

6 Ntò, kpāai idei Ilaað ku tõe amani nla gò, bii amanè í saabu si mii iyi í ne.

⁷ Ntɔ ntɔ, a kù naaò nkāma wa si andunyaau ihē, nɔ beɛbe mɔi a kaa ka neò nkāma.

⁸ Na nɲu, bii à ne ije do nyau ɲa á sɪa ku to wai wo.

⁹ Amma ine ɲa iyi à waa bi aɲa a je ilu fia nla, à ya dasi kulɛɛi, nɔ bine laalo nkpɔ nkpɔ hai ne yaase a mu ɲa bei cekūm nɔ ku sɔsi ɲa si ina iyi ci ya ku a ce nfe.

¹⁰ Beɛbei á ce si na iyi í jò kubii fiaí je icāi laalo ikā ikā baa yooma fei. Nɲui ine gɔ ɲa à lɔsi ku de hee à yaa hai si kpāai naane ku dasi, à baa à dasi ara ɲa si kpāai wahala.

Iyi Pɔlu í dasi Timotee ku ce

¹¹ Amma awɔ iyi ì je ti Ilaaɔ, saa mii ɲau be fei. Nɔ i lele kpāai dee dee ku je do beɛrei Ilaaɔ ku mà do naane ku dasi do kubi do temua do daa didɔ.

¹² Jabu jiida si kpāai naane ku dasi. Leekí dim dim si kpāai kuwɛɛ hai tā si bei Ilaaɔ í kpeɛ. Na kuwɛɛui ì je sɛɛda jiida si wajui ine nkpɔ.

¹³ Ñ wa n sɔɛ si wajui Ilaaɔ, nɲu iyi wa na mii fei kuwɛɛ, do si wajui Jesu Kirisi, nɲu iyi í je sɛɛda jiida si wajui Pɔnsu Pilati,

¹⁴ jirima woodau, nɔ kuwɛɛɛ ku maà ne riisi do taale gɔ hee ku toò ajɔ iyi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi á faata wa.

¹⁵ Ilaaɔ, nɲu iyi í je icui inɔ didɔ fei, á jò ajɔu ku to wa si waatie. Nɲu akā lege lege í ne yiiko si mii fei, nɲui í je ilaalui ilaalu ɲa, do Lafɛɛi lafɛɛ ɲa.

¹⁶ Nɲu akāi í je ine iyi ci ya ku. Nɔ í wa si inya kumá iyi ine gɔ kaa yɔkɔ ku maai si. Ine gɔ kù yɔɔ, nɔ ine gɔ kaa yɔkɔ ku yɔɔ mɔm. Nɲui í ne beɛɛɛ do gbugbā iyi ci ya tā. Ami.

¹⁷ Sɔ ilu amani ɲa a maà ti a tɔɔ fufu, nɔ naane ɲa ku maà wa si amani iyi á na ku tā, amma a jò naane ɲa ku wa si Ilaaɔ, nɲu iyi wa mu nwa fei ndɛɛ do inɔ akā ku ba ka wɛɛò inɔ didɔ.

¹⁸ Sɔ ɲa a ce mii iyi í sɪa, a je ilu amani si jiida ku ce, nɔ a ya kpɛa ine ɲa amani ɲa do inɔ didɔ.

¹⁹ Beɛbei aa singaa ara ɲa amani jiidai ala iyi kaa beje nɔ a ba kuwɛɛ iyi í je kuwɛɛ do ntɔ.

²⁰ Timotee, ide iyi à daɛ si awɔu, muu ku sɪa. Fa araɛ hai si ide nfe nfei andunya. Maà ce kakɔɔ do ine ɲa iyi à waa tamaa aɲa à ne kumà.

²¹ Kumàui ine gɔ ɲa à waa ni aɲa à ne, nɲui í jò à nyɔ hai si kpāai naane ku dasi.

Didɔi Ilaaɔ ku wɛɛ do inɛ.

Tia minjisia iyi Pɔlu í kɔa Timotee

Pɔlu í ce Timotee fɔɔ

¹ Amui Pɔlu, woo bei Jesu Kirisi si idɔɔbii Ilaaɔ. Ilaaɔ í dasim n sisi idei kuwɛɛ iyi í wãɔ wa si anu akã nwa do Jesu Kirisi.

² Amui n kɔɛ tiau ihɛ wa Timotee, awɔ iyi n bi jiidã nɔ ì yɛ bei ama abím si kpãai naane ku dasi. Ilaaɔ Baaba do Jesu Kirisi Lafɛɛ nwa a ce araareɛ a muue didɔ do laakai ku sũ.

Saabu do gbugbã ku mua

³ N̄ wa n saabu Ilaaɔ, n̄ɲu iyi n wa n tɔɔ do idɔ hai nɛ taale si bei balam ɲa à tako à ce wo. Waati kãma fei n̄ ya n maa n saabu Ilaaɔ na iriɛ, nɔ dasãɔ idũ fei n̄ ya n maa n ye gigie si kutɔɔm.

⁴ N̄ wa n ye gigii kukpataɛ *, n̄ɲui í jò n̄ bi ku yɛɛ ntɔ ntɔ ku ba inɔ didɔm n̄ɲu ku kɔ.

⁵ N̄ wa n ye gigii naane ku dasi hai nɛ muafiti iyi ì nɛ. Dimiei ayie Loisi do iyee Enisi à nɛu. N̄ mà kam kam iyi awɔ mɔ ì nɔɔ.

⁶ N̄ɔi í jò n̄ wa n yee gigi iyi í s̄la i ce ice do amua iyi Ilaaɔ í muɛɛ si waati iyi n̄ lee awɔ si iriu,

⁷ domi Hunde iyi Ilaaɔ í mu nwa kaa jò ka ce n̄ɲo, amma í ya jò ka nɛ gbugbã do kubi do ara ku mu.

⁸ Na n̄ɲu, maà ti i ce anyɔi sɛɛdai Lafɛɛ nwa ku jɛ, nɔ i maà ya ce anyɔi amu takam, amu iyi n̄ wa ile piisɔɔ na iriɛ. Amma jò i jesi awaɛ ka ye ijuukpã ajɔ na irii laabaau jiidau nɔ i maa nɛɔ gbugbã iyi Ilaaɔ í muɛɛ.

⁹ N̄ɲui í faaba wa nɔ í kpe wa ka jɛ inɛɛ ɲa. Kù jɛ na ice nwa ɲa iyi à ce, amma si na iyi í jò n̄ɲu takã í bi bɛɛbei na didɔɛ. Didɔɛu í jile nwai hai tako tako na anu akã nwa iyi à ce do Jesu Kirisi.

¹⁰ Nsei, kunaai woo Faaba nwa Jesu Kirisii í nyisi wa didɔu. Jesu Kirisiui

í kpa irii gbugbã iku nɔ í nyisi wa kuwɛɛ iyi ci ya tã na saabui laabaau jiidau.

¹¹ Ilaaɔi í jò n̄ jɛ woo bɛ do woo kɔsi cio ku ba n sisi inɛ ɲa laabaau jiidau.

¹² N̄ɔi í jò n̄ wa n ye ijuukpãu ihɛ. Amma anyɔ kù waa muum, domi n̄ mà inɛ iyi n̄ dasi naane n̄ nɔ n̄ mà kam kam iyi í nɛ gbugbã ku maa mu ide iyi í jòɔm n̄ɲu hee ajɔu koo toɔ wa.

¹³ Ide ntɔu iyi n̄ sisiɛ, muu do naane jiidã do kubi iyi à nɛ si anu akã nwa do Jesu Kirisi.

¹⁴ Ide jiidã iyi à daɛ si awɔ, muu do gbugbã Hundei Ilaaɔ iyi í wa si wa.

¹⁵ Awɔ takãɛ ì mà iyi inɛi Azii ɲau fei à fũ sim awɔ. Si inɔ n̄ɲa bei Fijeli do Hɛɛmɔjɛni à wa.

¹⁶ Ilaaɔ kù ce araarei nyaanzei Onezifɔɔ domi í muum gbugbã isɛ fɛɛfɛlo. Kù nɔ kù ce baa anyɔi iyi n̄ wa piisɔɔ.

¹⁷ Iyi í to wa Romu mɔm i dɛdɛem n̄ɲi do inɔ akã hee í koo í yɛm.

¹⁸ Nɔ Lafɛɛ ku jò Ilaaɔ ku ce araareɛ si ajɔi kiitiu. Awɔ takãɛ ì mà sãa sãa ice iyi í ceem Efɛɛzu.

Woo jabu jiidai Jesu Kirisi

2

¹ Na n̄ɲu, awɔ amam, mua araɛ gbugbã si didɔ iyi à nɛ do anu akã nwa iyi à ce do Jesu Kirisi.

² Iyi ì gbɔ n̄ wa n fɔ si wajui ilu sɛɛda nkpɔu, daa ilu naane gɔ ɲa mɔ si awɔ, inɛ ɲa iyi aa yɔkɔ a kɔ inɛ gɔ ɲa mɔ si cio.

³ Ijuukpã iyi á naa sie bei amu mɔ fei, jò i jesi bei woo jabu jiidai Jesu Kirisi.

⁴ Sooge iyi í wa ikoi igũ ci ya ce wũai andunya bii wa bi ku ce idɔɔbii inɛ ngboɛ.

⁵ Woo ce gaasai ku sei kaa yɔkɔ ku ba ribai areɛ bii kù jɛ í jirima woodaɛ ɲa.

⁶ Bɛɛbɛ mɔi woo logoo iyi í ce ice do wahala n̄ɲui á tako ku jɛ amaajɛ *.

* **1:4 n̄ wa n ye gigii kukpataɛ** Timotee í kpatai wo si waati iyi Pɔlu wa nɛ. Amma Pɔlu wa bi ku naa ku yɔɔ má ku ba inɔ ku fɔ n̄ɲau ku kpa iri. * **2:6** Si tia nwo gɔ ɲa à ya ni, “bɛɛbɛ mɔi woo logoo á ce icei do wahala ku bei ku ba amaajɛ.”

⁷ Lasabu si ide ɲa iyi n̄ wa n fɔu ih̄ɛ, nɔ Lafɛɛ á sobiɛ i bei i gbɔ̀d yaasei fei ndɛɛ.

⁸ Ye gigii Jesu Kirisi, tɔkui Davidi, iyi í j̄i hai si balɛu. Ideɛi í wa si laabaau j̄iidau iyi n̄ wa n waazo.

⁹ Na laabaau j̄iidau i n̄ wa n ye ijuukp̄a hee à ðim do sesee bei woo ce laalɔ. Amma ideɛi Ilaaɔ́ si à ði.

¹⁰ N̄ɔi í j̄ò n̄ wa n temuaò fei ndɛɛ na irii inɛ ɲa iyi Ilaaɔ́ í cicau, ku ba aɲa mɔ a ba faaba do saabui Jesu Kirisi, nɔ a ne ikp̄ɛ si amboeɛ iyi ci ya t̄a.

¹¹ Ide ilu naane wee. Bii à ku do n̄ɲu, aa ka wɛɛ do n̄ɲu.

¹² Bii à temua, aa ka je bomma do n̄ɲu a j̄ɔ.

Bii à nɔ à kɔsiɛ, n̄ɲu mɔ á kɔsi wa.

¹³ Baa bii à je hai ne naane ɲa, do n̄ɲu fei, n̄ɲu í je ilu naane, Domi kaa yɔkɔ ku kɔsi araɛ.

Woo ce icɛ iyi kù waa ce anyɔi icɛɛ

¹⁴ Ye inɛɛ ɲa gigii ide ɲau ih̄ɛ fei nɔ i kɔnkɔn du ɲa si wajui Ilaaɔ́ i ni a maà ya maa ce kakɔɔ si ide ɲa, domi dimii kakɔɔ bɛɛbɛ kù ne aranf̄aani k̄ama, í gbe ku j̄ò inɛ ɲa iyi à waa gbɔ̀d a ce nfe.

¹⁵ Ce kookaai i maa ce iyi aa baò saabu si wajui Ilaaɔ́, bei woo ce icɛ iyi kù waa ce anyɔi icɛɛ, iyi í ya maa sisi ide ntɔi Ilaaɔ́ dee dee.

¹⁶ Amma waasu ide ɲa iyi a kù ne aranf̄aani gɔ nɔ a kaa sobi inɛ ɲa si naane ku dasi ɲa, domi inɛ ɲa iyi à waa ce bɛɛbɛ à ya na a j̄ìò Ilaaɔ́ a maa kooi.

¹⁷ Idei inɛ ɲau bɛ í yei bei juju s̄ami iyi wa beje ara. Si inɔ n̄ɲai Himeneɛ do Filetu à wa,

¹⁸ aɲa iyi à j̄ò kp̄ai ntɔ nɔ à waa kɛkɛ naane ku dasii inɛ nkp̄ɔ domi à ni awaatii kuj̄i iku ɲa í lɔ t̄a.

¹⁹ Do n̄ɲu fei, icui naane ku dasi nwa iyi Ilaaɔ́ í j̄ile do gbugb̄a kaa yaya. À mà iyi ntɔi si na iyi í j̄ò kukɔi ideɛi Ilaaɔ́ wa f̄ɔ í ni, Lafɛɛ í mà inɛɛ ɲa. Nɔ í ni má, inɛ iyi wa kpe irii Lafɛɛ fei ku saa laalɔ ku ce.

²⁰ Si ile nla j̄ɛɛ dimi ik̄a ik̄ai í ya wa bɛ. À ce gɔgɔ ɲa do wura, gɔgɔ ɲa mɔ do isɔ f̄íf̄í. Inɛ n̄ɲu ɲau bɛ a j̄ɔi j̄ingau nla ɲai à ya ceò icɛ. Amma gɔgɔ ɲa mɔ

à wɛɛ má iyi à ce do amà, gɔgɔ ɲa mɔ kaalei, inɛ n̄ɲu ɲai à ya maa ceò icɛi a j̄ò fei.

²¹ Na n̄ɲu, inɛ iyi wa nya araɛ hai si laalɔ ɲa iyi n̄ f̄ɔ ideɛu fei, á yei bei j̄ɛɛ iyi í ne bɛɛɛɛ. Á je inɛ iyi Ilaaɔ́ í cica ik̄a ku je t̄ɛɛ mam mam, nɔ Lafɛɛ á yɔkɔ ku ceò icɛ si na iyi í j̄ò í t̄a s̄ɔlu ku ceò icɛ j̄iida baa yooma fei.

²² Saa kubi nfe nfei awaas̄u ɲa, dɛdɛ kp̄aii dee dee ku j̄ɛ, do naane ku dasi, do kubi, do laakai ku s̄u, awɔ do inɛ ɲa iyi à waa t̄ɔ Lafɛɛ do inɔ ak̄a.

²³ Amma maà ya ce kakɔɔ si mii iyi kù ne aranf̄aani do iyi kù ne yaase, domi ì mà kam kam iyi n̄ɲui í ya na ku bí ija.

²⁴ Nɔ wee kù s̄ia woo ce icɛi Lafɛɛ ku maa ja, amma í s̄ia kù bi inɛ fei, nɔ kù je inɛ iyi á yɔkɔ ku kɔ si cio nɔ ku ya temua.

²⁵ Inɛ ɲa iyi a kù waa j̄ɛsi ideɛ í s̄ia ku ba ɲa ide ku f̄ɔ do kùrò. Á yɔkɔ ku je Ilaaɔ́ á mu n̄ɲa kp̄aa a kpaasiò idɔ n̄ɲa a mà ntɔ,

²⁶ nɔ laakai ɲa ku baa, a gb̄a hai si taai Seetam, n̄ɲu iyi wa mu ɲa wo nɔ í j̄ò à waa ce idɔɔbiɛ.

Waatii ank̄aanyi

3

¹ Amma í s̄ia i mà ɲa iyi kuwɛɛ nwa á na ku gaabu si waatii ank̄aanyi.

² Amanɛ ɲa aa maa ce ideɛi iri ɲa, lasabu ɲa fei si fiaí á ya wa, aa je woo t̄ɔ fufu, aa nyisi iyi aɲa à je ngɔgɔ, aa maa bu Ilaaɔ́. A kaa jirima baa ɲa ɲa, aa je gudulu ɲa, a kaa mà bɛɛɛɛi Ilaaɔ́.

³ Aa je hai ne kubi ɲa, a kaa ne araarei inɛ ɲa, aa je woo s̄ɔ irii inɛ ɲa, a kaa mà ara ɲa, aa je inɛ ku gaabu ɲa, nɔ aa je mbɛɛi woo ce j̄iida ɲa.

⁴ Aa je ilu zamba ɲa, a kaa ne lasabu j̄iida, aa ne faao. Aa bi faayii andunya ku re Ilaaɔ́.

⁵ Aa maa too kp̄aii Ilaaɔ́ do geɛ, amma ilu muafiti ɲai domi à kɔsi gbugb̄aɛ. Fa araɛ hai bi amane dimi bɛɛbɛ ɲa.

⁶ Gɔgɔ ɲa aa maa lɔ kpas̄ɛ do kpas̄ɛ ɲa a maa k̄amia inaabo hai donda kuleɛ

na. Inaabo nau, dulum du na í caa nõ à waa too bine ikã ikã fei.

⁷ Iju iyi í má fei inaabo bæbe nau à waa de anja a mà ngəgə, amma a kaa nõ a mà ntəu pai.

⁸ Si bei Zanəsi do Zambəsi à kəsi Moizi wo, bæbe mòi inə nau mə à kəsi ntəu, iri nja í sinda mam mam. Naane ku dasi nja kù ne aranfāani kāma.

⁹ Amma kookaai nja kaa bəð nja bii kāma, domi inə fei á na ku ye sūmu ku je nja, si bei à ye ti Zanəsi do Zambəsi.

Iyi Pəlu í dasi Timotee ku ce

¹⁰ Amma awə ì mà sāa sāa yaase bei ñ kə inə nja si cio do yaase bei ñ ce isenem bi tu ne, do mii nja iyi ñ dasi idə n ce, do naane ku dasim, do laakaim, do suorum, do kubim, do temuam.

¹¹ Ì mà bñe iyi à nyisim do ijuukpā iyi í bam si ilui Antiasi do Ikonimu do Lisitu. Kù ne bñe gə iyi n kù ye be. Amma Lafēe í nyam hai si fei ndee.

¹² Ntəi, inə iyi wa bi ku ce kuwēee dee dee si wajui Ilaađ si anu akā iyi í ce do Jesu Kirisi kù ne bei á ce iyi kù ye ijuukpā.

¹³ Amma inə laalə nja do woo sə ibo nja waati kāma fei laalə nja í ya maa kəəsii. Si bei à waa dī ijuu inə gə nja, bæbe mòi à waa dī ijuu ara nja.

¹⁴ Amma awə, leekī dim dim si cio iyi à kəe si, iyi ì dasi naane, domi ì mà inə iyi í kəe si.

¹⁵ Hai keekei, ì mà kukəi idei Ilaađ iyi á yəkə ku muε bisi i dasið Jesu Kirisi naane ku ba i ba faaba.

¹⁶ Kukəi idei Ilaađ fei hai bi Ilaađi wa naa. Nə í ne aranfāani ku kó inə nja si cio, ku nyisi amane kurarae, nõ ku dasie kpāa jiida má, nõ ku nyisie yaase bei á jeð dee dee,

¹⁷ ku ba inei Ilaađ ku kə, nõ ku tā səulu ku ceð ice jiida baa yooma fei.

4

¹⁻² Nə wa n təei Timotee, i ya maa waazoa inə nja idei Ilaađ waati kāma fei. I ya tā səulu baa bii beirei, à je a kù je. Nə wa n təei si wajui Ilaađ do

si wajui Jesu Kirisi, nju iyi á kiiti ilu hunde do iku nja. Na irii kunyie wa do kunaai bommaei ñ wa n dasie iceu be. Na nju, lele nja, nõ i nyisi nja kurara nja, mu nja gbugbā, nõ i kə nja si cioi idei Ilaađ do suuru nla nla.

³ Nə wa n fə bæbei domi waati gə wa naa iyi inə nja a kaa bi idei kukəsi jiida ku gbə, amma aa dēdēa ara nja woo kə si cio nkpə, inə nja iyi aa lele nja do ide iyi à bi ku gbə.

⁴ Aa kə ku gbə ide ntəu, nõ aa sinda ara nja si idei arái amane nja.

⁵ Amma awə, mu arae si mii fei, temua do ijuukpā, ce icei laabaau jiidau ku wazoe, nõ i jə icei idei Ilaađ iyi ì waa ce ku kə mam mam.

⁶ Amma amu takam, kuwēem í je bei atēi kuwee iyi à waa nikā, nõ waati iyi an jə andunya í maai wa.

⁷ Nə jabu jiida, nõ ñ sei ñ bə hee kə, nõ ñ wa n leekī si naane ku dasi dim dim.

⁸ Nsei, ñ mà iyi an ba ribai dee dee ku je. Lafēe woo kiiti dee deei á muum si ajə nju. Kù je amu akā, amma hee do inə nja iyi à bi ajəi kunyie wa fei.

Idei ankāanyi

⁹ Ce kookaai i hāmeem wa nya nya,

¹⁰ domi Demasi í jəm í bə Tesalonika si na iyi í jə í bi andunya kaa kaa. Kerəsani, inə nju í ne ikpa ilei Galati nõ Titee mə í ne ikpa ilei Dalumasi.

¹¹ Luku nju akāi í wa bi tom ihē. Gbā Maaku inəð i naa wa ajə nja, domi á yəkə ku sobim si icem nõu.

¹² Nə be Tisiki Efēezu.

¹³ Bii ì waa naa, soom kumboo ku nya tūtūm wa iyi ñ jə Torasi kpasēi Kaapusi, do tiam nja, iyi í re məm njui í je iyi à ce do batau.

¹⁴ Alesandu gbədeu *, í ceem laalə ntə ntə. Lafēe á sāa mii iyi í ce.

¹⁵ Awə mə laakaie, domi í kəsí ide nwa do gbugbā.

¹⁶ Inə kāma kù nõ kù leekī do amu sinteu məm iyi ñ wa n kəð aram, anja feii à jəm. Ilaađ ku mað mu nja do.

¹⁷ Do nju fei, Lafēe í leekī do amu í muum gbugbā, ku ba n waazo laabaau

* **4:14 gbədeu** Gbēde iyi à waa fāau ihē kù je bei gbēde ku rə kaako nja. Inə nju isə ku ce booda nja do iwē iyi inə nja à ya maa təi í ya yə.

jiidau mam mam nɔ dimi mmu ηau fei
a gbɔɔ. Nɔ n̄ fita si wahalau bei ine iyi í
gbã hai si gelei muusu nla.

¹⁸ Lafɛɛ á nyam hai si laalo baa
yooma fei, nɔ kú jò n lɔ si bommai lelee
do alaafia. Ka saabusɛ hee do ajɔ fei.
Ami.

Fɔɔi ankãanyi

¹⁹ Ce Pirisila do Akilasi fɔɔ do inei
kpasɛi Onezifɔɔ ηa.

²⁰ Erasitu í gbe Kɔrenti be nɔ n̄ jò To-
rofinu Miletu, domi kù waa ne baani.

²¹ Ce kookaai i naa hee sukui tütü ku
maa to.

Ebulusi, do Pudɛni, do Linusi, do
Kolodia, do ine nwa ηau fei à waa ceɛ
fɔɔ.

²² Lafɛɛ ku wɛɛ do awɔ.
Nɔ didɔi Ilaaɔ ku wa si inɛ fei.

Tia iyi Pɔlu í kɔa Titee

Pɔlu í ce Titee fɔ

¹ Amui Pɔlu, woo ce icei Ilaaɔ do woo bei Jesu Kirisi, amui n̄ kɔ tiau wa. À b̄em nii n koo n sobi in̄e ña iyi Ilaaɔ í cicau ku ba a dasīe naane, n̄ a mà nt̄ou si ḡam̄ei kp̄ai naane ku dasi nwa.

² Iyi bei á j̄ò a maa cɔ kp̄ai kuw̄e hai tã. Ilaaɔ ci ya sɔ ibo. Nɔ baa hai kù takai andunya í ce kuw̄ai kuw̄e hai tã.

³ Nɔ nsei, si awaati iyi í j̄ileu, í j̄ò ideu í fita. Ideui í daam si awɔ n waazoe si bei í j̄ileem, n̄u iyi í je Ilaaɔ woo faaba nwa.

⁴ Amu Pɔlu n̄ wa n ce tiau ih̄e wai, Titee. Si bei do saabum nii ì dasīo Jesu naane bei amu m̄, n̄ui í j̄ò ì je ama abim̄. Ilaaɔ Baaba do Jesu Kirisi woo faaba nwa a muue did̄o do laakai akã.

Ice iyi Pɔlu í dasi Titee Kereti

⁵ N̄ j̄òe Kereti bei ku ba i teese ide ña iyi í gbeu, n̄ i cica in̄e ngbo ña si igbei in̄e Jesu ña si ilu ñau fei si bei n̄ s̄eu.

⁶ In̄e iyi á je in̄e ngboi igbeu í gbe ku je in̄e iyi kù ne taale gɔ, iyi í ne abo akã lege lege n̄ amāe ña à je woo dasi Jesu naane ña. Ku māa je a maa sɔ iri ña do daa bututu n̄ a māa je amu ña iyi a ci ya jirima in̄e.

⁷ Nt̄o nt̄o, in̄e ngboi igbeu icei Ilaaɔi wa ce. Na n̄u í gbe ku je hai ne taale. Kù s̄ia ku je ilu faau, walakɔ ilu id̄ok̄, walakɔ woo m̄ at̄e, walakɔ à bi ija, walakɔ in̄e iyi wa bi ku ba fia do bisi laalo.

⁸ Amma í gbe ku je in̄e iyi í ya yāe in̄e njoo ña, n̄ ku ya bi mii jiida ku ce. Nɔ ku je in̄e iyi í mà arāe. Ku je in̄e dee dee do in̄e kumá n̄ ku ya saku.

⁹ Í gbe ku maa mu ide iyi í ne naaneu dim dim si bei à k̄aa si. Bēbei á ȳkɔ ku mua in̄e ña iyi à gbe gbugbã n̄ ku tuse ña yaasei cio jiida n̄ ku kãm̄ia woo jã ide ña.

¹⁰ N̄ wa n fɔ bēbei domi in̄e nk̄p̄oi í wa si igbeu iyi a kù waa jirima in̄e ngbo ñau, in̄e ña iyi à waa dasi in̄e ña iju d̄ud̄u do ide nfe. Si in̄o ña, Zuifu

ña iyi à dasi Jesu naaneu, aña m̄m̄ nii à re.

¹¹ Í gbe a ganji ña, domi à waa bitandi nyaanze nk̄p̄o si bei à ya maa cio ña mii iyi kù j̄ò. À ya maa ce bēbei ku ba a baò fia do bisi laalo.

¹² In̄e Kereti gɔ tak̄e iyi í je woo sisi idei iw̄e ña í ni, waati kãm̄a fei in̄e Kereti ña woo sɔ ibo ñai, n̄ a gaabu bei ñai sako ña, ilu ika ñai, lasabu ña fei si kp̄ai ijei í wa.

¹³ Nɔ ide iyi í f̄ou nt̄oi. Na n̄u, s̄o ña ide do kugaabu ku ba a leek̄i dim dim si kp̄ai naane ku dasi,

¹⁴ n̄ a māa na a too si alái Zuifu ñau, walakɔ woodai in̄e ña iyi à yaa hai si kp̄ai nt̄o.

¹⁵ Mii fei í mái bi in̄e ña iyi à má, amma nkãm̄a ci ya má bi ilu riisi ña do hai dasi naane ña, domi lasabu ña do id̄o ña fei í ne riisi.

¹⁶ À waa fɔ do gele à ni aña à mà Ilaaɔ, amma kookoosu ña wa jã ña ide. À je in̄e laalo do woo k̄o ide ña, a kaa ȳkɔ a ce mii jiida kãm̄a má.

2

Kukasi jiida

¹ Awɔ tak̄e kɔ ña si cio jiida.

² S̄o m̄kɔ ngbo ña a j̄ò a mà mii iyi à waa ce, n̄ a je ilu bēe iyi à mà ara ña n̄ a leek̄i si kp̄ai naane ku dasi dim dim do ti kubi do ti temua.

³ S̄o abo ngbo ña m̄ a maa je kuw̄e ña dee dee b̄ei í j̄ò in̄e Ilaaɔ ña à ya ce. A māa je woo sɔ iri in̄e ña wala woo m̄ at̄e. Í s̄ia a ya maa mua abo aso m̄kɔ saatarã ña bisi jiida

⁴ ku ba a mà bei aa bi m̄kɔ ña ña do ama ña ña.

⁵ Nɔ a kɔ ña si a mà ara ña a je in̄e ña iyi aa leek̄i do m̄kɔ ña ña a maa ce icei abo aso m̄kɔ ña, a je in̄e jiida ña iyi aa s̄ia m̄kɔ ña ña iri ile. Iyi bei á j̄ò in̄e gɔ kaa ȳkɔ ku fɔ laalo ide Ilaaɔ na iri ña.

⁶ S̄o awaas̄u ña m̄ a mà ara ña.

⁷ Bēbe m̄oi awɔ tak̄e, i ya j̄ò a ye sie jiida ku ce si mii fei. Si ciōe, nyisi ña iyi í je dee dee n̄ ì waa ce mii iyi à dasīe.

⁸ Sõ ña idei ntõu iyi a kaa yeò taalei ide. Iyi bei á jò anyõ ku mu mbεε ñε ña domi a kaa ba laalõ nwa a fõ.

⁹ Sõ aru ña mõ a jirima lafεε ñña ña si mii fei nõ a ya ce mii iyi á dõ ñña si. A maà ya ba ña kakõõ ku ce,

¹⁰ nõ a maà ya ce ña ile, amma a nyisi ara ñña iyi aña à je ilu naane si mii fei. Bεεbei ine ña aa màò bεεrei cioi Ilaaõ woo faaba nwa.

¹¹ N ni i ce bεεbei domi Ilaaõ í jò didõε í naa si andunya. Didõu á yõkõ ku mua ine fei faaba.

¹² Didõu wa sõ wa ka jò kõdεei andunya do kuwεε iyi kù waa mà bεεrei Ilaaõ. Bεεbei aa ka ce kuwεε nwa si andunyau ihε dee dee, ka màò ara nwa, nõ ka màò bεεrei Ilaaõ,

¹³ nõ ka maa degbeò ajõ jiida iyi à waa cõ kpãae, si bii Jesu Kirisi woo faaba nwa á nyisi amboεε. Jesu Kirisi ññui í je Ilaaõ, nõ ññui í la.

¹⁴ Í so arae í na na iri nwa ku ya wa hai si laalõ baa yooma fei, nõ ku ce wa ine kumá ña ka na ka je bei dimi akã iyi á je titi ññu akã nõ ka je ilu himma ka maa ceò ice jiida.

¹⁵ Bεεbei í sãa i ya cioa ine ña. Sõ ña ide do kugaabu, nõ i mu ñña gbugbã si bei i ne kpãae. Maà jò ine gõ ku dondae.

3

Isεenei inei Jesu ña

¹ Ye inei igbei Jesu ñau fei gigi a ya sũa ilaalui ile ña do ine ngbo ña iri ile, a ya jirima ña, nõ a ya tã sõlu si ice jiida fei ku ce.

² Sõ ña a maà ya fõ laalõi ine gõ, nõ a maà ya de anui ine gõ, amma a ya cea ine fei jiida nõ a nyisi ine ña daa didõ.

³ Í sãa ka ce bεεbe domi tako wo awa mõ à yei bei ine ña iyi à gbe. A kù ne yaase, a ci ya ka jirima Ilaaõ, à ya ka maa ce kurara. Kõdεei andunya baa yooma fei do faayi ñai à waa neò wa. À waa ce kuwεε nwa do inõ sãmi do bine. Nõ à cé ñje.

⁴ Amma waati iyi Ilaaõ woo faaba nwa í nyisi jiida ku jεε do bei í bi amane ña,

⁵ í faaba wa. Waati bεεbei Hundee iyi í da nwa si í bi wa ise gbeejisia nõ

í mu nwa kuwεε titõ. Kù faaba wa si na iyi í jò à ce ice jiida, amma si na iyi í jò í ce araare nwai.

⁶ Ilaaõ í mu nwa Hundee do inõ akã na saabui Jesu Kirisi woo faaba nwa,

⁷ ku ba ka na ka je ine dee dee si wajui Ilaaõ na didõε nõ ka je tubui kuwεε hai tã iyi à waa cõ kpãae.

⁸ Ideu í ne naane. N bi i fõ ideu i sisi ku ba ine ña iyi à dasi Ilaaõ naane a ce kookaai a ceò ice jiida. Ideu ide jiida nõ í ne aranfãani bi ine ña.

⁹ Amma i ya feò kudεdei ide hai ne yaase ña ku ce, nõ i maà ya de irii bala nwa ña kù mà, nõ i maà ya maa ce kakõõ hai tã si gãmei wooda. Iyi be fei ngbei, kù ne aranfãani kãma.

¹⁰ Ine iyi wa fεεε ine ña, sõõ bei ise gbееji i bei i nya lafεε ikã.

¹¹ Awõ takae i mà iyi amane dimi bεεbe í yaai hai si kpãa jiida, wa ce dulum nõ kookoosue í jò à ye taaleε.

Idei ankãanyi

¹² Wee an na n be Aatemasi walakõ Tisiki wa bi tεε. Waati iyi ine akã ñña á na ku to wa, ce kookaai i naa i bam Nikopolisi, domi bei ñ bi n maa n wa sukui tãtũ.

¹³ Mua Zenasi woo mà woodau do Apolo bukaatai mii iyi à bi fei si isεene ññau, ku ba ngõgõ ku maà gaizia ña.

¹⁴ Í sãa ine nwa ñau mõ a hanya si ice jiida ku ce, ku ba a ba bukaatai mii iyi à bi nõ a maà je kuwεε ñña ngbe ngbe.

¹⁵ Ine ña iyi à wa bi tom ihε fei à cee fõ. Ce ine ña iyi à bi wa si kpãai naane ku dasi fõ.

Didõi Ilaaõ ku wa si inε fei.

Tia iyi Pᵋlu í kᵋa Filemᵋᵋ

Pᵋlu í ce Filemᵋᵋ fᵋᵋ

¹ Amu Pᵋlu iyi ñ wa piisᵋᵋ na irii Jesu Kirisi, amu do Timᵋtee inᵋ nwa à ceᵋ tiau ihᵋ wai Filemᵋᵋ, awᵋ baakᵋᵋ nwa do minjisia nwa si iceu.

² Nᵋ à ce inᵋi igbei Jesu ᵋa iyi à ya tᵋtᵋᵋ kpasᵋᵋᵋ fᵋᵋ do wecᵋ nwa Apia, do Aasipu, ᵋᵋᵋ iyi wa ba wa ku jabu.

³ Ilaaᵋ Baa nwa do Lafᵋᵋ Jesu Kirisi a mu ᵋᵋᵋ didᵋᵋ do laakai ku sᵋ.

Kubii Filemᵋᵋ do naane ku dasiᵋ

⁴ Waati iyi ñ wa n ce kutᵋᵋ fei ñ ya n ye gigiei nᵋ ñ ya n saabu Aᵋ Lafᵋᵋᵋ na iriᵋ,

⁵ domi ñ wa n gbᵋ baauᵋ naaneᵋ iyi ì dasi Lafᵋᵋᵋ Jesu do bei ì bi woo dasi Jesu naaneᵋ ᵋa fei.

⁶ Ñ wa n tᵋᵋ Ilaaᵋ ku jᵋᵋ anu akā iyi awae ᵋa à ne na naaneᵋ ku dasiᵋ ku jᵋᵋ i mà mii jiiᵋᵋ iyi à ne si kpāai Kirisi fei.

⁷ Baakᵋᵋᵋᵋ, kubieu í muum gbugbā ntᵋ ntᵋ do inᵋ didᵋᵋ nla nla, domi ì waa tᵋ inᵋi inᵋi Ilaaᵋ ᵋa.

Pᵋlu wa tᵋᵋᵋ Onezimu suuru

⁸ Na ᵋᵋᵋ, baa do iyi ñ ne kpāa na irii Kirisi iyi an tilasiᵋ i ce iyi í sᵋa,

⁹ do ᵋᵋᵋ fei, na kubii í jᵋᵋ ñ wa n tᵋᵋᵋ suuru. Amu Pᵋlu, amu iyi ñ je mᵋkᵋ ngbo, nᵋ wee nsei ñ wa piisᵋᵋ na irii Jesu Kirisi,

¹⁰ ñ wa n tᵋᵋᵋ suurui na irii Onezimu, ᵋᵋᵋ iyi í je bei amam iyi ñ bí si kpāai naaneᵋ ku dasi si ile piisᵋᵋ ihᵋ.

¹¹ Tako wo kᵋ sobiᵋ jiiᵋᵋ, amma nsei í je sobi nla nla bi tᵋᵋ do bi tom.

¹² Nsei ñ bᵋᵋ wai bi tᵋᵋ, ᵋᵋᵋ iyi ñ bi bei arai amu takam.

¹³ Ñ bi ku wa kᵋkᵋᵋᵋ nii wo ku sobim si agbeᵋ si waati iyi ñ wa piisᵋᵋ ihᵋ na laabaau jiiᵋᵋᵋ.

¹⁴ Amma n kᵋ bi n ce ngᵋᵋᵋᵋ bii kᵋ yeᵋ, domi n kᵋ bi i sobim do tilasi, bii kᵋ je do idᵋᵋᵋᵋᵋ.

¹⁵ Á yᵋkᵋ ku je inᵋᵋᵋ Onezimu ì feᵋfe ᵋᵋᵋ ᵋai wo si waati keeᵋᵋᵋ ku ba i naa i nᵋᵋ do aᵋᵋ fei.

¹⁶ Kaa nyi wa bi tᵋᵋ baa bei aru ᵋᵋᵋ akā má, amma í re aru. Á nyi wai bei baakᵋᵋᵋ jiiᵋᵋᵋ. Ñ ne kubieᵋ ntᵋ ntᵋ, nᵋ í sᵋa titeᵋ ku re, domi kᵋ je arue ᵋᵋᵋ akā, í je baakᵋᵋᵋᵋ si kpāai Kirisi má.

¹⁷ Na ᵋᵋᵋ, bii ì waa kam bei kpaasiᵋ, gba ᵋᵋᵋ mᵋ bei aa gba amu takam.

¹⁸ Bii ì raraᵋᵋ, walakᵋ bii wa mu gbeseᵋ, sindoᵋᵋ si irim.

¹⁹ Wee, ñ wa n kᵋ iyi ihᵋ do awᵋi amu takam, amu Pᵋlu, an sāae fei ndᵋᵋ. Baa bii n kᵋ fᵋᵋ, awᵋ takae ì mà iyi ì waa mu gbesem na kuwᵋᵋᵋᵋ iyi ì ba.

²⁰ Na ᵋᵋᵋ, awᵋ inᵋᵋᵋ, ñ wa n tᵋᵋᵋ i ceem didᵋᵋᵋ be na irii Lafᵋᵋᵋ. Tᵋ inᵋᵋᵋ si kpāai Kirisi.

²¹ Ñ ceᵋ tiau ihᵋ wai si na iyi í jᵋᵋ ñ wa n naaneᵋᵋ iyi aa jirima ide iyi ñ wa n fᵋᵋ, nᵋ ñ mà kam kam aa ce ku re baa iyi ñ wa n tᵋᵋᵋᵋ.

²² Mii akāi í gbe, ceem sᵋᵋlui ile bii an naa n wa, domi ñ wa n cᵋ kpāa iyi Ilaaᵋ á na ku sindoom wa bi tu ᵋᵋ má na saabui kutᵋᵋ ᵋᵋᵋ.

Sukudᵋᵋ ku tᵋᵋ

²³ Epafaasi, awaᵋᵋ inᵋᵋ iyi a wa ile piisᵋᵋᵋ na irii Jesu Kirisiᵋ, í ni n ceᵋ fᵋᵋ.

²⁴ Beᵋᵋᵋᵋ mᵋi woo bam iceᵋ ku ce ᵋᵋ, Maaku do Aritaaki do Demasi do Luku, aᵋᵋ fei à ceᵋ fᵋᵋ.

²⁵ Didᵋᵋi Lafᵋᵋᵋᵋ Jesu Kirisi ku wa si ᵋᵋᵋ.

Tia iyi à kɔa inɛi Ebeɛ ɲa

Ilaaɗ í jò Amaí nɲu takæ í ba wa ide ku fɔ

¹ Tako bala nwa ɲa à gbɔ ide ku fɔi Ilaaɗ hai si gelei waliie ɲa ise fɛɛfelo si kpãa ikã ikã.

² Amma si waatii ankãanyiu ihẽ awa à gbɔ ide ku fɔi Ilaaɗ hai si gelei Amae takæ. Amaui Ilaaɗ í cica ku je woo je tubui mii fei, nɲu iyi aɲaò à taka andunya.

³ Amboe iyi Ilaaɗ í ne fei, si Amaei aa ka yɔɔ. Amau í jò Ilaaɗ takæ dee dee, í nɔ wa mu mii fei do gbugbãi ideɛ. Waati iyi í ce ice iyi á kpa ideí dulum dii inɛ ɲa í tã, ɲɔi í koo í buba lele si awɔ ɲɛi Ilaaɗ ilu gbugbã fei.

Amai Ilaaɗ í re amaleka ɲa

⁴ Si bei Ilaaɗ í na Amaeɯ iri iyi í re ti amaleka ɲa, beɛbe mɔi Amau takæ í re amaleka ɲa.

⁵ Do ntɔ, Ilaaɗ kù sɔ inɛ akãi amaleka ɲau ku ni,

Awɔi ì je Amam. Hai nnyi ì je baæ. Kù nɔ kù je amaleka gɔi wa fãa iyi í ni, An je baæ, nɔ nɲu mɔ ku je amam.

⁶ Amma waati iyi Ilaaɗ í be ama yemmae wa si andunya í ni, Amalekam ɲa fei a gulea.

⁷ Ide iyi Ilaaɗ í fɔ na irii amaleka ɲau wee. Í ni,

Ñ ce amalekam ɲai bei fufu, Woo ce icem ɲau mɔ bei amei ina.

⁸ Amma Amaei wa fãa iyi í ni, Awɔi ì je Ilaaɗ. Ñ jile bommae hee do aɲɔ fei.

Dee dee ku jei í je akpai bommae.

⁹ Ì bi jiida nɔ ì cé laalɔ.

Na ɲɔi í ce amu Ilaaɗ ñ cicae, awɔ Ilaaɗ. Ñ nɔ ñ muue inɔ didɔ nɔ ñ jò beɛɛɛ í re ti kpaasi ɲa.

¹⁰ Nɔ í sɔɔ má í ni, Awɔ Lafɛɛ, hai sinte awɔi ì jile icui ile. Do awɔɛi ì ceò lele.

¹¹ Fei ndɛɛ á ce nfe amma awɔi aa weɛ. Lele do ile fei á gboi bei ibɔ.

¹² Awɔi aa taabu ɲa bei jine.

Aa nɔ a maa kpaasi bei à ya kpaasi ibɔ. Amma awɔ í kaa kpaasi, nɔ kuweɛɛ kàa kpa iri.

¹³ Ilaaɗ kù nɔ kù sɔ amalekae gɔ kù ni, Buba awɔ ɲɛm hee n ce mbɛɛɛ ɲa bi ku lesi iseɛ.

¹⁴ Debei, mii amaleka ɲa à je. À je hunde ɲa iyi à waa cea Ilaaɗ ice, aɲai í ya be a koo a sobi inɛ ɲa iyi aa ba faaba.

2

Idei faaba

¹ Na nɲu, í sɪa ka mu ide iyi à gbɔ dim dim ku ba ka maà nyɔɔ,

² domi baa ide iyi amaleka ɲa à naaò wa í ne gbugbã hee inɛ iyi kù saalue walakɔ kù jirimæ fei í ba ijuukpã iyi í jò.

³ Debei, beirei aa ka ce ka yɔkɔ ka saa ijuukpã bii à waa ceìò ideí faaba iyi í to beɛbe. Lafɛɛ takæ í tako í sisi ideí faabau, nɔ si anyie inɛ ɲa iyi à gbɔɔ à sɔ wa à ni ideu ntɔi.

⁴ Nɔ Ilaaɗ í ce maamaake ikã ikã fei ku ba gbugbãi seeda nɲau ku kɔɔsi. Nɔ í cea inɛ ɲa amua ikã ikã Hundee si bei í bi.

Woo faaba inɛ ɲa

⁵ Ntɔ ntɔ, andunya iyi á na ku naa iyi à waa fãau, kù je amaleka ɲai Ilaaɗ í jile a je inɛ ngboe.

⁶ Amma inɛ gɔ í kɔ bii gɔ í ba Ilaaɗ ide ku fɔ í ni,

Mii amanɛ í je hee ì waa ce lasabue. Yooi í je amanɛ hee i maa gbɔaa.

⁷ Si waati keeke gɔ ì coo inɛ iyi kù to amaleka ɲa.

Ì muaa amboe nɔ ì jò í ne jirima nla nla.

⁸ Ì muaa gbugbã si mii fei.

Ntɔi, iyi à ni Ilaaɗ í naa gbugbã si mii fei, nkãma kù weɛ iyi kaa sũaa iri ile. Amma a kù ye bii mii fei í sũaa iri ile titã.

⁹ Do nɲu fei Jesu nɲu iyi à kaye wo, nsei à waa yɔɔ do amboe do jirima nla nla na wahala iyi í ye í kuò. Ntɔi, didɔi Ilaaɗ í tako í jò kù to amaleka ɲa si waati keeke gɔ. Ilaaɗ í ce beɛbei ku ba ku ye wahala ku kuò na irii inɛ fei.

¹⁰ Do ntɔ, Ilaaɗ, nɲu iyi í taka mii fei nɔ wa mu fei ndɛɛ, í yɔɔ iyi í sɪa Jesu ku ye

ijuukpã ku ba ku je amanɛ iyi í kɔ̃ nɔ̃ ku gbã amanɛ nkpɔ̃ nkpɔ̃ ku naaɔ̃ ɲa wa si amboeɛ, domi Jesu í je icui faaba ɲɲa.

¹¹ Jesu iyi í wɛ inɛ ɲa hai si dulum du ɲa, ɲɲu do inɛ ɲa iyi í wɛ ɲau à je amai baa akã. Na ɲɲu, kù ce anyɔi ku kpe ɲa ifɔɛ ɲa

¹² tengi bii í ba Ilaaɔ̃ ide ku fɔ̃ í ni, An sisia ifɔm ɲa ideɛ.

An saabuɛ si aninii inɛ ɲa iyi à tɔtɔɔ.

¹³ Nɔ̃ í ni má,

An dasi Ilaaɔ̃ naanɛm.

Si anyie má nɔ̃ í ni,

Amu wee do inɛ ɲa iyi Ilaaɔ̃ í muum.

¹⁴ Si bei inɛ ɲau à nɛ ara do ɲje, Jesu takae í na í so ara bei aɲa mɔ̃. Í ce beɛbei ku ba na saabui ikuɛ ku kpa gbugbãi Seetam, ɲɲu iyi í nɛ gbugbãi iku wo,

¹⁵ nɔ̃ ku ya inɛ ɲa iyi à je bei aru ɲa si kuwɛɛ ɲɲa fei na ɲjoi iku.

¹⁶ Ntɔ̃ ntɔ̃, kù je amaleka ɲai í naa ku sobi, tɔkui Aburhamu ɲai í naa ku sobi.

¹⁷ Na ɲɲu, kù nɛ bei á ce iyi kù jɔ̃ ifɔɛ ɲa si mii fei ku ba ku na ku je woo wee nla iyi í nɛ araare nɔ̃ ku je ilu naanɛ si icei Ilaaɔ̃, nɔ̃ ku sã gbesei dulum dii inɛ ɲa.

¹⁸ Do yaase beɛbe á yɔkɔ̃ ku sobi inɛ ɲa iyi à wa si kulɛɛ, domi ɲɲu takae í ye ijuukpã si kulɛɛ.

3

Jesu í re Moizi

¹ Na ɲɲu, inɛ inɛm ɲa, inɛ iyi í je ti Ilaaɔ̃, inɛ iyi í kpe do woo dasi Jesu naanɛ ɲa iyi à gbe ku ba i bɔ̃ lelei Aɔ̃ ɲa, i jɔ̃ i cɔ̃ Jesu, ɲɲu iyi Ilaaɔ̃ í be wa ku je woo wee nla si kpãai naanɛ ku dasi iyi à waa sisi.

² Bei Moizi í tako í je ilu naanɛ si iceɛ iyi í cea inɛi Izireli ɲa fei, beɛbe mɔ̃i Jesu takae í nɛ naanɛ si wajui Ilaaɔ̃, ɲɲu iyi í jilɔ̃ si iceu.

³ Inɛ iyi í ma ile í nɛ beɛɛɛ í re ileu takae. Beɛbe mɔ̃i Jesu í nɛ amboe nla nla iyi í re ti Moizi.

⁴ Ntɔ̃i, ile iyi í ye fei amanɛi í maa, amma Ilaaɔ̃i í je inɛ iyi í ma mii fei.

⁵ Si ice iyi Moizi í cea inɛi Izireli ɲa fei, í ye bei amaace ilu naanɛ si kpasɛi Ilaaɔ̃ kù je nwa seɛdai mii iyi á na ku ce.

⁶ Amma Kirisi ɲje amai kpasɛ̃ ilu naanɛi iyi Ilaaɔ̃ í ce inɛ ngboi kpasɛ̃ɛu. Inɛi kpasɛ̃ɛ ɲau mɔ̃, awai bii à waa leekɪ si naanɛ dim dim do si kpãa ku cɔ̃ iyi à waa tɔɔ̃ fufu.

Kusɪmi iyi Ilaaɔ̃ í jileɛ inɛɛ ɲa

⁷ Na ɲɲu, i sotɪ i gbɔ̃ ide iyi Hundei Ilaaɔ̃ í fɔ̃ í ni,

Bii í waa gbɔ̃ ide ku fɔ̃i Ilaaɔ̃ nnyi ɲa,

⁸ I maà lele idɔ̃ ɲɲe má bei si ajɔ̃ iyi í kɔ̃sɛ ɲa,

Si waati iyi í cɔ̃ laakaiɛ ɲa si gɔ̃ɔ̃ɔ̃.

⁹ ɲɔ̃i Ilaaɔ̃ í ni,

Tengi bei bala ɲɲe ɲa à kɔ̃sim à dede idɔ̃kɔ̃m,

Baa do iyi à ye mii iyi n̄ ce hee adɔ̃ ciiji.

¹⁰ Na ɲɔ̃i í jɔ̃ n̄ ce idɔ̃kɔ̃ do aɲa.

Nɔ̃ n̄ ye idɔ̃ ɲɲa í ya sindai ajɔ̃ fei hai bi tom.

A kù mà kpãam.

¹¹ Si idɔ̃kɔ̃m n̄ ceekpe n̄ ni,

A kaa lɔ̃si bi kusɪmi iyi n̄ ce ɲɲa sɔ̃ɔ̃luɛu ajɔ̃ kãma.

¹² Na ɲɲu, inɛ inɛm ɲa, i ce laakai, i maà jɔ̃ inɛ ɲɲe ku nɛ idɔ̃ laalɔ̃ hai dasi naanɛ, iyi á jɔ̃ ku sinda hai bi Ilaaɔ̃, ɲɲu iyi í wɛɛ.

¹³ Amma si na iyi í jɔ̃ Ilaaɔ̃ í mu nwa ajɔ̃i nnyi, nɔ̃ ala kù je tu wa, í sɪa i ya maa mua ɲje gbugbã ajɔ̃ fei ɲa ku ba inɛ ɲɲe ku maà jɔ̃ dulum ku dɪ ijuɛ hee ku le idɔ̃.

¹⁴ Ntɔ̃i, à nɛ ikpɛ̃ si kuwɛɛi Kirisi bii à waa leekɪ dim dim si naanɛ ku dasi iyi à nɛ hai sinte hee kɔ̃ɔ̃.

¹⁵ Na ɲɔ̃i í jɔ̃ à ni,

Bii í waa gbɔ̃ ide ku fɔ̃i Ilaaɔ̃ nnyi ɲa,

I maà lele idɔ̃ ɲɲe má bei si ajɔ̃ iyi í kɔ̃sɛ ɲa,

¹⁶ Yoo ɲai à gbɔ̃ ide ku fɔ̃i Ilaaɔ̃ nɔ̃ à kɔ̃sɛ bii kù je inɛ ɲa iyi Moizi í gbã hai ilei Ezibitiu fei.

¹⁷ Mà yoo ɲai Ilaaɔ̃ wa ce idɔ̃kɔ̃ hee zakai adɔ̃ ciiji bii kù je do inɛ ɲa iyi à ce dulum nɔ̃ à cuku à ku si gɔ̃ɔ̃ɔ̃.

¹⁸ Si waati iyi Ilaaɔ̃ í ceekpe í ni, a kaa lɔ̃si bi kusɪmi iyi ɲɲu í ce ɲɲa sɔ̃ɔ̃luɛu, yoo ɲai wa fãa bii kù je inɛ ɲa iyi a kù jirima ideɛ.

¹⁹ Beɛbe mɔ̃i, à ye iyi a kù yɔkɔ̃ a kù lɔ̃si bi kusɪmiu si na iyi í jɔ̃ a kù dasi naanɛ.

ku nyaa hai si awɔi iku, nɔ́ í gbɔa si na iyi í jò í sũaa iri ile.

⁸ Do iyi í je Amai Ilaaɔ fei, í kɔkɔ ku jirimae si ijuukpã iyi í ye.

⁹ Iyi í kɔ́ í tã nɔ́ í baa í jea ine ηa iyi à waa jirimae fei icui faaba iyi ci ya tã.

¹⁰ Nɔ́ Ilaaɔ́ í coo woo wee nlaui bei Mεεkizedeki.

Ka mà jò naane ku dasi nwa

¹¹ Mii nkpɔ́ í wεε iyi aa ka yɔkɔ ka fɔ si gãmei ideu ihε, amma á gaabu a sisi nηe yaaseε domi ì baa ì je ine ηa iyi a ci ya gbɔ yaasei ide nya nya ηa.

¹² Waati í to bebei bii í jò iηe mɔ́ i kɔ ine gɔ ηa mɔ́ si ideu, nɔ́ do nηu fei, ì kɔ ì waa ne bukaatai ine iyi á kɔ ηe si mii sinte ηa si idei Ilaaɔ́. Iηe iyi ì to i je ije kili nla nɔ́ ì nyi ì waa ne bukaatai amɔ́ má ηa.

¹³ Ine iyi wa mɔmɔ fei amai, kaa yɔkɔ ku wũa jũida do laalɔ́.

¹⁴ Amma ije kili, ijei ine ngbo ηai, aηa iyi à mà jũida do laalɔ́ ku wũa si na iyi í jò à ne dɔɔneε.

6

¹ Na nηu, ka jò ide sinte ηau si gãmei Kirisi nɔ́ ka bɔ waju ka je ine ηa iyi à jla. A kaa ka jile icui ideu ku kɔsi má. Ideui í je idei idɔ́ ku kpaasi hai si kookoosui nfe ku ce, do idei naane ku dasi si Ilaaɔ́,

² do idei ikɔ́i inyi ku dasi ikã ikã, do idei awɔ́ ku lea ine ηa si iri, do idei kujji iku ηa, do ide iyi Ilaaɔ́ á jile hee do ajɔ fei si kiitiu.

³ Kookaaii waju ku bɔi aa ka ce bii Ilaaɔ́ í bi.

⁴ Ine ηa iyi à ba inya kumái Ilaaɔ́ tã, nɔ́ à tie amuai lele, nɔ́ à ba ikpέ si HundeI Ilaaɔ́,

⁵ nɔ́ à yɔɔ iyi ideI Ilaaɔ́ í sɪa, nɔ́ à mà gbugbãi kuwεεi ala,

⁶ bii à sinda à toa ideI Ilaaɔ́ anyi, a kaa yɔkɔ a sinda idɔ́ má, domi à sɪsɪ́ à waa kpakpa AmaI Ilaaɔ́ si jli ku gaauu má nɔ́ à waa dasie anyɔ́ si bantuma.

⁷ Ntɔ́ ntɔ́, ile á yɔkɔ ku mɔ́ inyii iji nɔ́ amaa je iyi á cea woo logoo ηa aranfãani á fita. Bii ileu í ce beεbe, á ba kuweei Ilaaɔ́.

⁸ Amma bii agũ do agũ fũfũ ηai à fita si, ileu kù ce nceei. Bii í kɔɔsi Ilaaɔ́ á ceεkpeε, si anyie nɔ́ ku joo.

⁹ Iηe baakɔɔ nwa ηa, baa do iyi à waa fɔ beεbe, à waa naane ηe. À mà iyi ì waa si kpãai faaba ηa.

¹⁰ Ilaaɔ́ í je ine dee dee, kaa gbeje ice nηe do kubi iyi ì nyisi na irie ηa, si bei ì gbɔa ineε ηa wo ηa, nɔ́ ì waa gbɔ nηa baa nsei ηa.

¹¹ Amma à bi ine baa yooma nηe fei ku hanya do iju nkpa ku leekɪ́ si ideu hee kɔɔε ku ba mii iyi ì waa cɔ kpãae ηau ku ce mam mam.

¹² A kù bi i na i ce ika ηa, amma i sisi ine ηa iyi à dasi naane nɔ́ à temua à waa jeɔ́ tubu iyi Ilaaɔ́ í wã ηa dou.

Ide iyi Ilaaɔ́ í wã kù ne sika

¹³ Waati iyi Ilaaɔ́ í cea Aburhamu kuwã í gbasi do irii nηu takae si na iyi í jò ine gɔ kù wεε iyi í roo má,

¹⁴ í ni, an weεε do ntɔ́, nɔ́ n jò dimie ku kpɔ́.

¹⁵ Si beεbei Aburhamu wa temuaɔ́ nɔ́ í ba mii iyi Ilaaɔ́ í wãa do.

¹⁶ Bii ine ηa à waa gbasi ide, à ya cooi do irii ine iyi í re ηa, nɔ́ kugbasu ku jò a mà iyi ntɔ́ ntɔ́ á cooi nɔ́ ku kpa irii kakɔɔ fei.

¹⁷ Beεbei, ine ηa iyi Ilaaɔ́ í cea kuwãu, í bi ku nyisi ηa mam mam iyi ideI nηu kù ne gele ku kɔbia. Na ηai í jò í gbasi ku ba a mà iyi ntɔ́ ntɔ́ á cooi.

¹⁸ Na nηu, ideI kuwã do kugbasi, aηa minjii à wεε iyi kaa kpaasi, nɔ́ si ide minji ηau be Ilaaɔ́ kaa yɔkɔ ku sɔ́ ibo. Si ide minji ηau bei Ilaaɔ́ wa mu nwa gbugbã ntɔ́ ntɔ́, awa iyi à waa leekɪ́ si kpãa ku cɔ iyi í jile nwa nɔ́ à ba bi ku manji nwa sie.

¹⁹ Kpãa ku cɔu wa mu idɔ́ nwai dim dim bei isɔ́i akɔ́i inyi í ya gee akɔ́u. Isɔ́ iyi à neu wa soi dim dim do anyii ridoo bi ku wai Ilaaɔ́ lele.

²⁰ Tengi bei Jesu í cua nwa í lɔ́ na iri nwa domi í baa í je woo wee nla do ajɔ fei bei Mεεkizedeki.

7

Mεεkizedeki í je ilaalu nɔ́ í je woo wee má

1 Mɛɛkizedeki í je ilaalui Salemu do woo weei Ilaaɔ̄ ilu gbugbã fei. Si waati iyi Aburhamu í je amanlu ɲa igũ wa baa, ɲai Mɛɛkizedeki í bɔ̄ ku kòo ku weeaa.

2 Mii iyi Aburhamu í ba wa fei, í naa í ce ikpɛɛ, si mɛɛwa fei í nya akã í na Mɛɛkizedeki. Yaasei irii Mɛɛkizedekiui í je ilaalui iyi í je dee dee. Si anyii nɲu, í je ilaalui Salemu, waato ilaalui laakai ku sũ.

3 Ine gɔ̄ kù mà baaɛ walakɔ̄ iyee walakɔ̄ balae gɔ̄. A kù ce faajii kubie hee má je faajii ikuɛ. Si beɛbe í jɔ̄ Amai Ilaaɔ̄, nɔ̄ í je woo wee do ajɔ̄ fei.

4 I cɔ̄ zaka bei kulai məkɔ̄u í to, nɲu iyi si waati iyi Aburhamu bala nla nwa í je igũ, mii ɲa iyi í ba wa, si mɛɛwa fei í nya akã í naa.

5 Si inɔ̄i inei Levi ɲa, ine ɲa iyi à je woo wee ɲau, wooda nwa í na ɲa kpãa, si mɛɛwa fei inei Izireli ɲa a nya akã a na ɲa. Do nɲu fei, à je nyaanze akã, aɲa fei takui Aburhamu ɲai.

6 Mɛɛkizedeki í weea Aburhamu iyi Ilaaɔ̄ í cea kuwãu, nɔ̄ baa do iyi Mɛɛkizedeki kù je dimii Levi, do nɲu fei, Aburhamu í náa ikpɛũ.

7 Kù ne sika gɔ̄, ine iyi í re nɲui í ya weea kpaasi.

8 Inei Levi ɲa, aɲa iyi ine ɲa à ya na akã si mɛɛwau fei, amanɛ ɲai iyi à ya ku, amma Mɛɛkizedeki í weɛ, si bei kukɔ̄i ideii Ilaaɔ̄ wa fɔ̄.

9 Nsei, si waati iyi Aburhamu í náa zaka, í yei bei Levi takae mɔ̄ í náa, nɲu iyi amaɛ ɲa à waa ba zakaau,

10 domi baa do iyi a kù bí Levi waati beɛbe, í ye bei í wa si arai balae waati iyi balaeu í ko Mɛɛkizedeki.

11 Wooda iyi Ilaaɔ̄ í na inei Izireli ɲa, kpãai kuweei inei Levi ɲai í je icuɛ. Nsei, bii í je kpãai kuweeu be á yɔ̄kɔ̄ ku jɔ̄ ine ɲa a kɔ̄ mam mam, a kaa ne bukaatai woo wee mmu gɔ̄ ku naa má bei Mɛɛkizedeki, ine iyi kù je dimii Arɔ̄ɔ̄,

12 domi bii à kpaasi kpãai kuwee beɛbe, tilasi í gbe a kpaasi wooda mɔ̄.

13 Ntoi, Lafɛɛ nwa iyi ideu wa fãau, í je inei dimi mmu gɔ̄, nɔ̄ si dimiu ine kãma kù ce icei kuwee.

14 Ntɔ̄ ntɔ̄, à mà iyi à buui si dimii Zuda. Moizi kù nɔ̄ kù fɔ̄ ideii ine kãma si gãmei dimiu iyi á na ku je woo wee.

Woo wee gɔ̄ iyi í ye bei Mɛɛkizedeki

15 Yaasei ideu í fita sãa sãa si bei à ye woo wee mmu gɔ̄ í fita iyi í ye bei Mɛɛkizedeki.

16 A kù coo woo wee si na iyi í jɔ̄ à buu si dimii woo wee ɲa, amma do gbugbãi kuweɛ iyi ci ya tãi.

17 Do ntɔ̄i, kukɔ̄i ideii Ilaaɔ̄ í fɔ̄ na irie í ni,

Awɔ̄i aa je woo wee do ajɔ̄ fei bei Mɛɛkizedeki.

18-19 Si beɛbei à kpa wooda nwou nɔ̄ à naaɔ̄ kpãa ku cɔ̄ iyi í roo wa, nɔ̄ do saabuei à waa sekeɛ si Ilaaɔ̄. À kpa wooda nwoi si na iyi í jɔ̄ kù ne gbugbã nɔ̄ kù ne aranfãani. Ntɔ̄ ntɔ̄, wooda kù jɔ̄ nkãma kù kɔ̄ mam mam.

20 Ilaaɔ̄ í jilɔ̄ woo wee bei Mɛɛkizedeki nɔ̄ í gbasi ideu. Ine ihɔ̄ ɲa à je woo wee ɲa, kù je do kugbasii Ilaaɔ̄.

21 Amma do kugbasii Aɔ̄ Lafɛɛ í ce Jesu woo wee í ni,

Amu Aɔ̄ Lafɛɛ n̄ gbasi ideu.

N kaa n nɔ̄ n dede si idem má.

Aa je woo wee do ajɔ̄ fei.

22 Beɛbei Jesu í je nwa bei akaasii akabuu iyi í s̄ia í re wa.

23 Tengi bii ideii Jesu do ideii woo wee ɲau í nya ikã wee. Woo wee ɲau à kpɔ̄ si na iyi í jɔ̄ amanɛ ɲai iyi à ya na à ku, nɔ̄ ice ɲa ku leek̄i.

24 Amma Jesu nje í weɛi do ajɔ̄ fei, ɲai í jɔ̄ ine mmu gɔ̄ kaa sãsi agbeɛ ajɔ̄ kãma.

25 Na nɲu á yɔ̄kɔ̄ ku faaba ine ɲa iyi à waa sekeɛ si Ilaaɔ̄ do saabue mam mam, domi í weɛi hee do ajɔ̄ fei ku maa tɔ̄ Ilaaɔ̄ na iri ɲa.

26 Na nɲu, Jesu í je woo wee nla iyi à ne bukaataɛ. Kuweɛi nɲu do ti ilu dulum ɲa kù je dimi akã. Í má, kù ce dulum ajɔ̄ kãma nɔ̄ riisi kãma kù wa sie. À soo í ne hee lelei Ilaaɔ̄.

27 Kù ye bei woo wee nla iyi ihɔ̄ ɲa, aɲa iyi à ne bukaatai kuwee ajɔ̄ fei, sinte na irii dulum dii aɲa taka ɲa, si anyie ti ine ɲa iyi à gbe. Ine nɲu í ce kuwee akã iyi í to hee do ajɔ̄ fei si waati iyi nɲu takae í na araɛ.

28 Woo wee nla ɲa iyi à waa ce ice bei woodai Moizi í jile, a kù kō. Amma woo wee nla iyi Ilaaḥ í jile do ideí kugbasie iyi í fō si anyii woodau, nɲui í je Amae iyi í kō hee do ajo fei.

8

Jesu woo wee nla nwa

1 Nsei, irii ideu wee. Awa à ne woo wee nla dimi beɛbe, ine iyi wa buba lele si awō njei kitāi bommai Ilaaḥ ilu gbugbā fei.

2 Wa ce icei woo wee nlau si inō kumáí bi ku wai Aḥ Lafēɛ takae, iyi Aḥ Lafēɛ í ce, kù je amanɛ.

3 À jile woo wee nla baa yooma fei ku cea Ilaaḥ amua do kuwee ɲa. Na nɲu, í gbe woo wee nla nwa kù ne ngōgō iyi á ceò kuwee.

4 Bii í je í wa si andunya kaa je woo wee, domi woo wee ɲa à weɛ iyi à waa ce kuwee si bei woodai Moizi wa fō.

5 Woo wee ɲau à waa sisi icei lele. Ice ɲa í jō icei kuwee ntō iyi wa ce leleu. Beɛbe m̄ai, waati iyi Moizi í tā sōlu ku ce ilei acō, Ilaaḥ í sō í ni, jō i coo mam mam ku ye bei n̄ nyisie si antai iri kutau.

6 Do yaase bei icei Jesu í reò tu ɲa, beɛbei akabuu iyi í teese si gāmei Ilaaḥ do amanɛ ɲa í ne beɛɛ í re. Akabuuu, kuwā iyi í re do beɛɛui í je icue.

7 Bii akabuu sinteu í kō, kaa ne a kpaasie má.

8 Amma Ilaaḥ í ye taalei inee ɲa waati iyi í ni,

Amu Aḥ Lafēɛ n̄ ni, ajo wa naa iyi an dī akabuu titō do dimii inei Izireli do inei Zuda ɲa.

9 Kaa ye bei iyi n̄ dī do bala ɲa ɲa, Ajo iyi n̄ mu awō ɲa n̄ fitaò ɲa hai ilei Ezibiti.

A kù leekī do akabuu iyi n̄ dī do aɲa. Na nɲu, n̄ ce si ɲa ataffi.

Ideu bei, amu Aḥ Lafēɛ n̄ fō.

10 Nō n̄ ni má, akabuum wee, iyi an dī do dimii inei Izireli ɲa si anyii ajo nɲu.

An dasi woodam si lasabu ɲa.

An kō si idō ɲa.

An je Aḥ Lafēɛ ɲa nō aa je inem ɲa.

11 Ine kāma ɲa kaa kó inei ilue si cio má walakō kpaasie ku ba ku mām,

Domi aɲa fei aa mām hai ama keeke hee ku bō ine ngbo.

12 An kpa ideí kuce laalō ɲa. N kaa n ye gigii dulum du ɲa má.

13 Ideí akabuu titō iyi Ilaaḥ wa fōui í jō ti takou kù ne aranfāani má. Wee mii iyi wa gbo wa fei, wa bō ku kpa irii.

9

Kutōi akabuu sinte do ti lele

1 Si waatii akabuu sinteu wooda í weɛ si gāmei kutō, nō ile bi kuwai Ilaaḥ mō í weɛ si andunya.

2 Ntōi à gū ilei acō. Inō sinteu à ya kpe ile kumá. Bei fitila í wa do taabu do pēɛ iyi à jileɛ Ilaaḥ.

3 Do wajui acō minjisiau * inō mmue gō í wa be má iyi à ya kpe ile iyi í re do kumá.

4 Bei bi kuwee iyi à ce do wura í wa, si antaei à ya jo tularɛ. Be m̄ai kpakoi akabuui Ilaaḥ í wa iyi à bii do wura. Si inō kpakoui, cakai wura í wa, bii à dasi mana †. Nō si inō kpakou m̄ai goloí Arōo iyi Ilaaḥ í jō í da koko wo í wa, do kuta ku munga anu si bii à kō wooda.

5 Si antai kpakoui amaleka ilu amboe ɲau à wa. Wurai à yō à ceò amaleka ɲau. À jō ikpa ɲa í fū í bii tengi bii à ya nikā njei kuwee na dulum. Amma a kaa ka yōkō ka sisi ideí mii ɲau ihē fei nsei.

6 Do yaase beɛbei à jile fei ndee nō woo wee ɲa à ya lō inō sinteu ajo fei a maa ce icei kutō ɲa.

7 Amma woo wee nlau nɲu akāi í ya lō inō minjisiau adō do adō gbakā akā do njei m̄emu iyi í ya ceò Ilaaḥ kuweeu na dulum dii nɲu takae do iyi ine ɲa à ce si kumà hai mà ɲa.

8 Beɛbei Hundeí Ilaaḥ wa nyisi wa iyi kpāa iyi wa bō inō ntō iyi í re do kumá a kù cūu titā waati iyi ile sinteu í weɛ.

9 Iyi bei í je nwa yaasei mii iyi wa ce nsei ihē, domi wa nyisi wa iyi amua ɲa do m̄emu ɲa iyi à ya ceò Ilaaḥ

* 9:3 acō minjisiau acō sinteu í je bi ku lō. † 9:4 mana ije iyi Ilaaḥ í sambaa inei Izireli ɲa wa hai lele waati iyi à wa gbaɲuu.

kuwee ɲau kù to ku jò idɔi inɛ iyi wa coou kú má mam mam.

¹⁰ Mii ɲau bɛ fei wa fɔ ideɪ kuje do kumɔ do ara ku wiɛ dimi ikā ikā. Woodai ara ɲɲu akāi iyi Ilaaɔ́ í jilɛ hee titɔɛ ku maa naa.

¹¹ Amma waati iyi Kirisi í naa, í je woo wee nla iyi í naaò mii jiidai ala wa nnyi. Nɲui í lɔ ile gɔ iyi í la í re nɔ í sɪa í re. Kù je amanɛ ɲai à coo, waatɔ kù wa si andunya iyi à taka.

¹² Kirisi nje í lɔ inɔ iyi í re do kumáui gbakā akā hee do ajɔ fei, nɔ kù je do njei iwo ɲa walakɔ ti ama ketɛ ɲa. Njei ɲɲu takai í lɔð. Bɛɛbɛi í jò à bað faaba iyi ci ya tā.

¹³ Inɛ ɲa iyi a kù má à ya fāsi ɲa njei iwo ɲai do ti ketɛ kombo ɲa do irurui ketɛ ɲa iyi à jo, ara ɲɲa ku bei ku má.

¹⁴ Bii bɛɛbɛi, bɛirei aranfāanii njei Kirisi á to. Do saabui Hundei Ilaaɔ́ iyi kaa kui í nað Ilaaɔ́ araɛ bei kuwee iyi kù nɛ agbɛ. Njei á jò idɔ nwa ku má hai si icɛ nfe nfe ku ce ku ba ka yɔkɔ ka tɔɔ Ilaaɔ́, ɲɲu iyi í je icui kuwɛɛ.

¹⁵ Na ɲɔi í jò Kirisi í je woo teese kpāa ku ba Ilaaɔ́ ku dī akabuu titɔ do amanɛ ɲa nɔ inɛ ɲa iyi Ilaaɔ́ í kpe a je tubu iyi ci ya tā iyi í ce ɲɲa kuwāɛu. Aa yɔkɔ a je tubuu na iku iyi Kirisi í ku, ku yað inɛ ɲa hai si kurara ɲɲa iyi à ce si waatii akabuu nwou.

¹⁶ Akabuu dimi bɛɛbɛ iyi í je ti tubu ku kpɛ, ku bei ku ce icɛ tilasi í gbe inɛ iyi í ce akabuuu ku ku titā.

¹⁷ Ntɔi, a kaa ceð akabuuu tubu ku kpɛ icɛ bii kù je inɛ iyi í ce akabuuu takai í ku, domi bii í wɛɛ si hunde akabuuu kaa nɛ gbugbā ku ce icɛ.

¹⁸ Na ɲɔi í ce baa akabuu sinteu, do njei à dūu.

¹⁹ Sinte Moizi í sisia inɛ fei wooda baa yooma fei si bei Ilaaɔ́ í jilɔ. Si anyii ɲɲu, nɔ í so njei ama ketɛ ɲa do ti iwo ɲa do inyi, nɔ í so ikū nkpa do amaawɔi jji ndii isɔpu, í dasi njeu nɔ í fāsi tiai woodau do inɛ fei.

²⁰ Nɔ í ni, iyi ihɛi í je nje iyi wa mua akabuu iyi Ilaaɔ́ í dī do injeu gbugbā.

²¹ Nɔ í so njeu má í fāsi ilei acɔu do mii ɲa iyi à ya ceð kuweeu fei.

²² Si ideɪ wooda njei í ya jò mii nkɔɔ ku má. Bii nje kù nikā Ilaaɔ́ kaa kpa dulum dii inɛ kāma.

²³ Mii ndii andunya ɲau ihɛi iyi à jo mii ndii lele ɲau à má do kuwee dimi bɛɛbɛ. Amma mii ndii lele ɲa taka ɲɲa à nɛ bukaatai kuwee iyi í re do bɛɛɛɛ.

Kuweei Kirisi í kpa ideɪ dulum

²⁴ À mà sāa sāa iyi Kirisi kù lɔ ile kumá iyi amanɛ ɲa à ce. Kù lɔ ile iyi í jo bi ku wa ntɔ ntɔi Ilaaɔ́u, amma í lɔi hee lele takai nɔ nsei wa leeki si wajui Ilaaɔ́ na iri nwa.

²⁵ Si bei í lɔ bɛ, kù je á ni í nɛ bukaatai koo ce kuweei araɛ tuuba nkɔɔ nkɔɔ. Woo wee nlau, inɛ ɲɲu í ya lɔi adɔ do adɔ si inɔ iyi í re do kumáui do njei mɛɛmu gɔ.

²⁶ Bii í je Kirisi í lɔ bɛ tuuba nkɔɔ nkɔɔ wo, á ye ijuukpā ise fɛɛfɛlo hai sintei andunya. Amma nsei, si waatii ankāanyiu ihɛ, í na araɛ bei kuwee gbakā akā iyi í to ku kpa ideɪ dulum hee do ajɔ fei.

²⁷ Si bei Ilaaɔ́ í jilɛa inɛ fei ku ku gbakā akā ku bei ku kiitie,

²⁸ bɛɛbɛ mɔi Kirisi í na araɛ gbakā akā bei kuwee í soð dulum dii inɛ nkɔɔ. Á nɔ ku na ku faata wa ise gbeejisia, kù je ku naa ku so dulum dii inɛ ɲa má, amma ku ba faabai inɛ ɲa iyi à waa degbɛɛ ɲau kú kɔ́ mam mam nii.

10

¹ Woodai Moizi ideɪ mii ɲa iyi à jo mii jiiida ɲa iyi aa na a naai wa fɔ, kù je mii jiiida ɲau taka ɲɲa. Na ɲɲu, inɛ ɲa iyi à waa sɛkɛɛ si Ilaaɔ́ do kuwee ɲa iyi à ya maa ce dimi akā adɔ do adɔ hai nɛ kɔɔ, woodau bɛ kaa yɔkɔ ku jò a kɔ́ mam mam.

² Bii í je yaasei Ilaaɔ́ ku tɔɔ bɛɛbɛi á jò inɛ ɲau a má wo, idɔ ɲɲa kaa ye taale ɲɲa nɔ a kaa nɛ bukaatai a maa ce kuwee má.

³ Amma kuweeu, í je mii gɔ iyi í ya ye inɛ ɲa gigii dulum du ɲa adɔ do adɔ.

⁴ Ntɔ ntɔ, njei ketɛ do ti iwo ɲau kaa yɔkɔ ku kpa ideɪ dulum.

⁵ Na ɲɲu, waati iyi Kirisi í bi ku naa si andunya í sɔ́ Ilaaɔ́ í ni,

Kù jε kuwee walakɔ amua ηai ì bi.
Na ηai í jò ì ceem ara.

⁶ Kù jε kuwee ηa iyi à ya jo si ina fei sãa
sãa
Walakɔ kuwee iyi à ya ce na dulum dii
ine ηai á d̄ε si.

⁷ Si anyii nηu nɔ ñ ni, amu wee Ilaaɔ.

Ñ wa n naai n na n ce idɔɔbiε
Si bei à kɔ idem si tiai wooda.

⁸ Sinte titã Kirisi í ni, kù jε kuwee
walakɔ amua ηai ì bi. Kù nɔ kù jε
kuwee ηa iyi à ya jo si ina fei sãa sãa
walakɔ iyi à ya ce na dulum nii á d̄ε
si. Do nηu fei kuwee ηa iyi wa fãau à
waa cooi si bei wooda í jilɔ.

⁹ Si anyii nηu í ni, amu wee ñ wa n naai
n na n ce idɔɔbiε. Si beεbei ì kpa irii
kutɔɔ nwou nɔ ì kpaasiε do mmuε.

¹⁰ Si bei Jesu Kirisi í ce idɔɔbii Ilaaɔ, na
ηai í jò aa ka yɔkɔ ka má hai si dulum
du wa ηa na saabui kuwee arae iyi í
ce gbakã akã hee do ajɔ fei.

¹¹ Woo wee fei í ya maa ce iceei ajɔ
baa yooma fei. Nɔ tuuba nkpɔ nkpɔ
kuwee akãu bei í ya maa ce nɔ kaa yɔkɔ
ku kpa ideii dulum.

¹² Amma kuwee akãi Kirisi í ce na
irii dulum. Si anyii nηu, í koo í buba
si awɔ njei Ilaaɔ hee do ajɔ fei,

¹³ wa degbe ajɔ iyi Ilaaɔ á ce mbεεε
ηa bi ku lesi isεε.

¹⁴ Á yɔkɔ ku maa bubae si na iyi í jò
amua akãui í jò ine ηa iyi Ilaaɔ í ce ineε
ηa à má mam mam hee do ajɔ fei.

¹⁵ Hundei Ilaaɔ mɔ wa je nwa sεεdai
ideu. Sinte titã í ni,

¹⁶ Aɔ Laf̄εε í ni, akabuu iyi an d̄i do aηa
si anyii ajɔ nηu wee.

An dasi woodam si idɔ nηa.

An kɔɔ si lasabu nηa.

¹⁷ Nɔ í ni má,

N kaa n ye gigii dulum du ηa

Do wooda ku kua nηa má.

¹⁸ Debei, bii à kpa ideii dulum, kù ne a
ce kuwee gɔ na iriε má.

Ka sεkεε si Ilaaɔ

¹⁹ Na nηu, inε inεm ηa, aa ka yɔkɔ ka
lɔ si inɔ iyi í re do kumáú do idɔ ku
buba na saabui njei Jesu.

²⁰ Ridoo iyi wa ganji ine ηa a lɔ inɔ
iyi í re do kumáú í ga si waati iyi Jesu í

na arae. Beεbei í nya nwaɔ kpãa titɔ iyi
í je ti kuweε.

²¹ Nɔ à ne woo wee nla iyi í je ine
ngboi kpas̄ei Ilaaɔ.

²² Na nηu, ka sεkεε si Ilaaɔ do idɔ hai
ne muafiti do naane ku dasi hai ne sika,
do idɔ kumá iyi kù waa ye taale nwa do
ara iyi à wε do inyi iyi í má.

²³ Ka jò ka leek̄i dim dim si kpãa ku
cɔ iyi à waa je sεεdaεu ih̄ε, domi Ilaaɔ,
nηu iyi í ce kuwã í je ilu naane.

²⁴ Ka ce laakaii nje ku ba ka ya mua
nje gbugbã iyi á jò ka bi ine ηa nɔ ka
maa ce ice jũda.

²⁵ Ka maà ti ka jò ideii kutɔtɔɔ nwa,
si bei ine gɔ ηa à ya maa ce. Amma ka
mua nje gbugbã. Bei ì ye ajɔi Laf̄εε wa
maai wa fei, beεbe m̄ai aa ya maa muaɔ
nje gbugbã ηa.

²⁶ Awa iyi à mà ntɔ tã, bii à waa m̄asi
dulum ku ce, kuwee gɔ kù wεε ma iyi
á kpa ideii dulum,

²⁷ í gbe ka wεεɔ njo ka maa degbe
kiitii Ilaaɔ do ina nla iyi á ce nfei mbεεε
ηa.

²⁸ Inε baa yooma iyi í kua woodai
Moizi fei, bii amanε minji m̄εeta í je
sεεdaε à ya kpaai, a ci ya ce araareε.

²⁹ Debei, ine iyi wa donda Am̄ai Ilaaɔ
wa cɔ njeε nfe, nje si bii Ilaaɔ í d̄i
akabuue iyi á jò laf̄εε ku má, nɔ wa bu
Hundei Ilaaɔ iyi wa nyisi wa did̄u, i cɔ
zaka bei mii iyi á na ku ba laf̄εε si ajɔi
kiituu á to.

³⁰ Ntɔ ntɔ, awa à mà ine iyi í fɔ í ni,
amui an sãa ine laalɔ iyi í ce, amui an
kpã woo ce laalɔ iju. Nɔ í ni má, amu
Aɔ Laf̄εε an kiiti inεm ηa.

³¹ Ideu í to njo nla nla bii amanε í
dasi awɔi Ilaaɔ, nηu iyi í wεε.

³² I ye gigi mii iyi í tako í ba ηε wo ηa
si waati iyi ì ye inya kumáí Ilaaɔ ηa, ì
ba ijuukpã ηa ntɔ ntɔ amma ì leek̄i si
dim dim ηa.

³³ Waati gɔ ηa à ya maa bu ηε nɔ à
kpã ηε iju si bantuma, nɔ si waati gɔ ηa
m̄o ì ya maa mua ine gɔ ηa iyi à waa ye
dimii wahalau bε gbugbã ηa.

³⁴ Nt̄ai, ì ce araarei inei piis̄ɔ ηa. Iyi
ine ηa à nɔ à gba mii ndu ηε ηa ì je ηai
do inɔ did̄, domi ì mà ηa iyi ì ne amani

iyi í re do beεre iyi í ya maa weε do ajp fei.

³⁵ Na nηu, i maà fūsi ido ku buba nηε awɔ, domi ribae í la.

³⁶ Do ntɔ, í gbe i temua ηa ku ba bii ì ce idɔbii Ilaaɔ ì tā ηa, i ba mii iyi í ce nηε kuwāε.

³⁷ Ntɔi, si bei kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ í ni,

Waatí í gbe keeke, keekeke mɔm.

Nɔ inε iyi í ne ku naa á naa, kaa kpε.

³⁸ Nɔ inεm iyi í je dee dee, á maa weε do saabui naane ku dasi.

Amma bii í nyi do anyi, inεm kaa dɔ do nηu má.

³⁹ Awa a kù je inε ηa iyi aa nyi do anyi a koo a ce nfe. Amma à dasi naane nɔ à wa si kpāai faaba.

11

Kpāai naane ku dasi

¹ Inε iyi í dasi Jesu naane í mà kam kam mii iyi nηu wa cɔ kpāaeu nηu á baa. Í nɔ í mà mii iyi a kù ye do iju í weεi do ntɔ.

² Naane ku dasi dimi beεbei inei tako ηa à ne, ηɔi í jɔ kuweε nηa í síaa Ilaaɔ si.

³ Na naane ku dasii, à mà iyi Ilaaɔi í taka andunya do ideε. Beεbei í taka mii iyi à waa ye hai si mii iyi a kù waa ye.

⁴ Na naane ku dasii, Abeli í cea Ilaaɔ kuwee iyi í ne beεre í re ti Kaεε. Na saabui naane ku dasiei Ilaaɔ takae í jesi amuae nɔ í kpoo inε dee dee. Na naane ku dasiui Abeli wa ba wa ide ku fɔ hee nsei baa do iyi í ku fei.

⁵ Na naane ku dasii Enɔku kù kù, Ilaaɔ í soo kù wa bi teε, nɔ inε gɔ kù yɔɔ do iju má. Waati iyi í wa si andunya, à ya maa je seεdae iyi kookoosue í dɔa Ilaaɔ si.

⁶ Nɔ wee inε gɔ kù weε iyi kookoosue á dɔa Ilaaɔ si bii kù je do naane ku dasi. Ntɔi, inε iyi wa sekeε si Ilaaɔ í ne ku dasi naane iyi Ilaaɔ í weε nɔ inε ηa iyi à waa dedεε í ya sā nηa ribae.

⁷ Na naane ku dasii, Nowee í gbɔ idei Ilaaɔ waati iyi í ni ku ce laakai si mii iyi á na ku naa iyi kù ye titā. Í jirima idei Ilaaɔ nɔ í gbe akɔi inyi si bii nηu do

inei kpasεε ηa fei aa ba faaba. Na naane ku dasiei í yeɔ taalei inei andunya ηa nɔ Ilaaɔ í ni í je amanε dee dee.

⁸ Na naane ku dasii, Aburhamu í jɔɔ kukpei Ilaaɔ nɔ í dasi kpāa wa ne ikpa ile gɔ iyi Ilaaɔ á náa bei tubu. Í dasi kpāa wa koo baa do iyi kù mà bii wa bɔ.

⁹ Na naane ku dasii í koo í buba si ileu bei ise mmu, si ile iyi Ilaaɔ í cea kuwāε. Si ilei acɔ ηa mɔm nii í wa. Beεbei mɔi Izaaki do Zakɔbu à ce si anyie, aηa iyi Ilaaɔ í cea kuwā akāu.

¹⁰ Aburhamu í ce beεbei wa degbeɔ ilu nla iyi icue í ne gbugbāu. Iluu, Ilaaɔi í jile yaase bei á ye, nηui á nɔ ku maa.

¹¹ Na saabui naane ku dasii, Sara takae * í ba gbugbā í bíɔ ama baa do iyi waatiε í lɔ. Í mà iyi Ilaaɔ, nηu iyi í ce kuwā, í je ilu naane.

¹² Beεbe mɔi inεmɔkɔ akāu be, nηu iyi í maai iku, tɔkue ηa à na à kpɔ bei andaiyai lele ηa do bei sāai ido iyi inε gɔ kaa yɔkɔ ku ka ku mà jiaε.

¹³ Si naane ku dasii inε ηau be fei à ku. A kù ba mii iyi Ilaaɔ í ce nηa kuwāεu, amma à yɔɔi hai jiiji à coo cenkā. Á fɔ iyi aηa à je inε njoo ηa do hai ne ide ηa si andunyau ihε.

¹⁴ Inε ηa iyi à waa fɔ beεbe, à waa nyisi mam mam iyi aηa à waa de ile iyi á je tu ηai.

¹⁵ Bii í je à waa ce begei ide nηa iyi à jɔ wa wo, aa ba kpāa a sinda a nyi.

¹⁶ Amma nsei à waa de ide iyi í sía í re, waatɔ ide iyi í wa lele. Na ηɔi í ce anyɔ kù waa mu Ilaaɔ a kpoo Lafεε nηa domi í ce nηa sɔɔlui ilu gɔ.

¹⁷ Na naane ku dasii, Aburhamu í jesi ku ceɔ Izaaki kuwee si waati iyi Ilaaɔ wa cɔ laakaiε. Nηu iyi Ilaaɔ í cea kuwāu, í tā sɔɔlu ku ceɔ ama akāεu kuwee.

¹⁸ Nηui Ilaaɔ í sɔ wo í ni, hai bi Izaakii dimie á fita.

¹⁹ Í mà iyi Ilaaɔ í ne gbugbā ku ji inε baa hai si bale. Do ntɔ aa ka yɔkɔ ka ni í yei bei Ilaaɔ í jūu hai si bale.

* **11:11 Na saabui naane ku dasii, Sara takae** Tia nwo gɔ ηa à ni, na saabui naane ku dasii, Aburhamu í ba gbugbā í bíɔ ama baa do iyi í gbo nɔ Sara takae í je gbenda.

20 Na naane ku dasii, Izaaki í weea Zakabu do Esau, í sɔ̄ ɲa mii iyi á na ku ce.

21 Na naane ku dasii, Zakabu, waati iyi í maai iku, í weea amai Zozefu ɲa akã akã, nɔ́ í lókò si golo í tɔ̀ò Ilaaɔ̄.

22 Na naane ku dasii, Zozefu mɔ̄, waati iyi í maai iku, í fɔ̄ ideɪ kufitai inɛi Izireli ɲa hai ilei Ezibiti do bei aa cea kũkũi ɲɲu ɲa.

23 Si waati iyi à bí Moizi, na naane ku dasii baaɛ ɲa a kù ce njoɪ a kua woodai ilaaluu nɔ́ à singae zakai cukpa mɛeta, domi à ye í je ama ku sɪa.

24 Na naane ku dasii, Moizi í kɔ̄ a kpe ɲɲu amai ama inaaboɪ Faraɔ̄ waati iyi í na í la.

25 Í gbasi a kpã ɲɲu iju do inɛi Ilaaɔ̄ ɲa ajɔ̄ do iyi ɲɲu á maa wɛɛ̀ò inɔ́ didɔ̄ si faayii dulum iyi kaa kpe.

26 Í gbasi a yaako ɲɲu bei aa na a yaako Kiriɪ. Wa lasabu iyi dimii yaako beɛbe ku ye í ne beɛɛ́ re amanii Ezibiti, domi amanii alai wa lele.

27 Na naane ku dasii Moizi í fita hai ilei Ezibiti, kù ce njoɪ idɔ̀kɔ̄i ilaaluu. Í leekiɪ dim dim bei mii iyi í ye inɛ iyi a ci ya ye.

28 Na naane ku dasii í jò à je jingauɪ Iku ku kua. Nɔ́ í jò à fãsi ɲjei angudã ɲa si ande koofa ɲa ku ba amaleka iyi á kpa ama yemma ɲa ku maà lu amai Izireli ɲa.

29 Na naane ku dasii, inɛi Izireli ɲa à kua Tenku Nkpau si ile ngbe. Amma waati iyi inɛi Ezibiti ɲa à bí a ce beɛbe, inyi í je ɲa.

30 Na naane ku dasii, bindii Zeriko í cuku waati iyi inɛi Izireli ɲa à kaako iluu ajɔ̄ mɛɛje.

31 Na naane ku dasii, Rahabu abo à ta icuu kù ku do inɛ ɲa iyi a kù jirima Ilaaɔ̄ ajɔ̄, si na iyi í jò í gba woo be ɲau do inɔ́ akã.

32 Mii an fɔ̄ má. Waati kù waa tom hee n ce faajii Zedeɔ̄ do ti Baraki do Samsɔ̄ do Zefutee do Davidi do Samueli do waliɪ ɲau.

33 Na naane ku dasii à je amanlu ɲau igũ, à ce iyi í je dee dee, nɔ́ à ba à gba mii iyi Ilaaɔ̄ í ce ɲɲa kuwãɛ. À ði gelei muusu nla ɲa,

34 à kpa gbugbãɪ ina nla, à ba à fita hai si awɔ̄ inɛ ɲa iyi à waa de a kpa ɲa do taakuba. À kua gbugbã wo, amma à na à ba gbugbã má. À waa ce njo ɲɲa si igũ, à je dimi mmu ɲa igũ.

35 Na naane ku dasii, inaabo gɔ̄ ɲa à ba inɛ ɲɲa ɲa à jɪ wa hai iku.

Inɛ gɔ̄ ɲa mɔ̄, baa do iyi à kpã ɲa iju hee à ku, a kù de aɲa a fita si, domi a waa bi aɲa a na a koo a ba kuwɛɛ iyi í je jiida í re.

36 À yaako inɛ gɔ̄ ɲa mɔ̄ nɔ́ à te ɲɲa kpɔ̀tɔ̀. À ði inɛ gɔ̄ ɲa do sesee à dasi ɲa piisɔ̄.

37 Gɔ̄gɔ̄ ɲa à ta ɲa kuta à kpa ɲa, inɛ gɔ̄ ɲa mɔ̄ à bu ɲa kiti minji, gɔ̄gɔ̄ ɲa mɔ̄ à kpa ɲa do taakuba. Inɛ gɔ̄ ɲa mɔ̄ à ði batai angudã do batai iwo à waa dabiidò. A kù ne nkãma, à kpã ɲa iju, à wahala ɲa,

38 a kù jòò andunya. À ya maa dabii si gbabua do si antai iri kuta ɲa. À wa si isai kuta ɲa do isai ile ɲa.

39 Inɛ ɲau fei, à je ɲɲa sɛɛda jiida na naane ku dasi ɲɲa. Do ɲɲu fei, a kù ba kuwã iyi Ilaaɔ̄ í ceu.

40 Ntɔ̄i, si bei Ilaaɔ̄ í jile nwa mii iyi í ne beɛɛ́ re, kù bi inɛ ɲau a kɔ̄ dee dee iyi kù je do awa ajɔ̄.

12

Ilaaɔ̄ Baa nwa

1 Na ɲɲu, si na iyi í jò woo je sɛɛda nkpɔ̄u be wa kaako wa, awa mɔ̄ ka nyɔ̄ mii iyi wa bitandi wa si kuwɛɛ nwa do dulum iyi ci ya kpete ku má si wa dim dim. Nɔ́ ka temua si kpãai kuwɛɛ iyi wa degbe wa bei woo sei í ya temua si areɛ.

2 Ka dasi laakai nwa fei si Jesu. Hai bi tɛɛi naane ku dasi nwa wa naa, ɲɲu mɔ̄ í nɔ́ wa kɔ̄. Í jò à kpaa si jii ku gaau, kù cɔ̄ anyɔ̄i dimii ikuu domi wa cɔ̄ kpãai inɔ́ didɔ̄ iyi à jileaa. Nsei, wa buba si awɔ̄ ɲjei kitãɪ bommai Ilaaɔ̄.

3 I jò i lasabu si mii iyi Jesu í ce, si bei í temua do mbɛɛte nlaɪ hee í jò ilu dulum ɲa à kpaa. I mu ideu ɲa ku ba i maà kua gbugbã ɲa, nɔ́ i maà mɔ̄ngɔ̄ munya ɲa.

⁴ Inε, si kujabu nηε do dulum, i kù jabu i kù to hee si iku titā ηa,

⁵ nō ì gbεje idei gbughā iyi à mu nηε waati iyi à kō à ni,

Amam, bii Aō Lafēε wa kpāε iju, ikōi wa naε, maà ce si atafii.

Inεε ku maà fō bii wa fō sie ide,

⁶ Domi inε iyi Aō Lafēε í bi, nηui í ya kpā iju,

Nō ku cā inε ηa iyi í doo si amae ηa fei.

⁷ Na nηu, i temua do ijuukpā nηε domi Ilaaō wa ce nηei beí amae ηa. Ama yoomai í wεε iyi baaε ci ya kpāa iju.

⁸ Bii a kù kpā ηε iju beí amu ηa iyi à gbε, debεi í kù je amai Baaba ηa, inε ama seege ηai.

⁹ Baa nwa ηa iyi à wa ilε ihē à ya kpā wa iju à ya ka nō ka jirima ηa. Bii beεbeí, beirei iri ilε ku sūa Baa nwa iyi í wa leleu í nε ku to ku ba ka nε kuwεε.

¹⁰ Baa nwa ηa à ya kpā wa iju si waati keeke si beí í sía nηa. Amma Ilaaō í ya kpā wa iju na aranfāani nwa ku ba ka nε ikpē si kumáε.

¹¹ Ntōi, bii à waa kpā wa iju, inō ku fōi í ya je nwa titā, ci ya je inō didō. Amma si anyii nηu, inε ηa iyi à ba ijuukpāu nō à kpaasi, à ya je dee dee nō a je kuwεε nηa si laakai ku sū.

¹² Na nηu, inε iyi ì waa mōngō temua, i wu awō nηε lele, nō ilugū nηε ηa iyi à gbεεji ηau i mu nηa gbughā ηa.

¹³ Nō i cea ise nηε ηa kpāa iyi í munga anu ηa ku ba ilu kute bōō ηa a maà tambō kute nηa ηau má, amma a ba iri.

Ide iyi à sō wa ka ce

¹⁴ I de laakai ku sū do inε fei nō i ce kuwεε iyi í má ηa domi inε gō kù wεε iyi á ye Lafēε bii kuwεεε kù má.

¹⁵ I ce laakai ηa kāma nηε ku maà na ku toa didōi Ilaaō anyi, nō i maà je ilu inō ku ro ηa, domi inō ku rou á na ku la nō ku tosi inε nkpō beí icāi jii í ya yō.

¹⁶ I ce laakai ηa ku ba inε gō ku maà ce sakara, nō inε gō ku maà na ku kō ku mà beεrei mii jiida ηa. Beεbeí Esau í ce waati iyi í so yemma ku jeε í taa na ije jeε akā.

¹⁷ Si anyii nηu, inε taka nηε ì mà ηa iyi í bi baa nηu ku weea nηu, amma í kōaa domi kù ba kpāa ku kpaasi mii

iyi í tako í ce baa do iyi wa dεdεε do cikāaju fei.

¹⁸ Inε, kù je iri kuta gō iyi aa yōkō a lui ì sekεε si ηa, beí inεi Izireli ηa à sekεε si iri kutai Sinai. Si antai kutai Sinai ina nla nlai í wa bε do kudūi ijī do ilu kuku do fufu dabii,

¹⁹ do kākākāki do ide ku fō nla nla. Iyi inεi Izireli ηau à gbō ide ku fōu à tōo suuru à ni ku maà ti ku ba aηa ide ku fō má,

²⁰ domi à waa ce njoí wooda iyi í ni, ilu hunde baa yooma iyi í lu iri kutau, baa bii mεεmui, aa taa kuta a kpaai.

²¹ Mii iyi à ye bε, í nε njo hee Moizi í fō í ni, njo í mum hee n wa n yaya.

²² Amma inε, iri kutai Siōi ì sekεε si ηa, bii ilui Ilaaō, nηu iyi í wεε í wa. Iluu, nηui í je Zeruzalemui lele, tengi bii amaleka ηa à ya tōtōo nkpō nkpō do inō didō.

²³ Ì sekεε si inε ηa iyi à kō iri nηa lele ηa, aηa iyi à je ama yemmai Ilaaō ηa. Ì sekεε si Ilaaō ηa, nηu iyi í je woo kiitii inε fei, nō ì sekεε si inε jiidai tako ηa iyi Ilaaō í jō à kō tā ηa.

²⁴ Ì sekεε si Jesu do njeε iyi í nikāu ηa. Jesui í je woo teese kpāa ku ba Ilaaō ku dī akabuu titō do amanε ηa. Njeεui, wa ba wa ide ku fō, nō ideε í dō ku gbō í re ti Abeli.

²⁵ Na nηu, i ce laakai ηa i maà kō ku gbō idei inε iyi wa ba ηε ide ku fō ηa. Moizi í ba inε ηa ide ku fō si andunyau ihē í ni a ce laakai, nō inε ηa iyi à kō ku gbō ideεu a kù fita si ijuukpā. To, awa mō iyi à waa gbō inε iyi wa fō ide wa hai lelei Aō, beirei aa ka ce ka fita si ijuukpā bii à waa toaa anyi.

²⁶ Inε iyi ide ku fōε í tako í jō ilε í yayau, í fō má nsei í ni, an nyi n yaya ilε má gbakā akā amma kù je ilε nηu akā, hee do lele feii.

²⁷ Iyi í ni, an nō n coo má gbakā akā, wa nyisi iyi mii iyi à taka á yaya ku lō ku ba mii iyi kaa yaya ku wεε.

²⁸ Na nηu, ka saabu Ilaaō domi à nε bomma iyi kaa yaya nō ka tōε si beí í bi, ka mà beεεε nō ka jirimae.

²⁹ Ntōi, Aō Lafēε nwa í yei beí ina iyi í ya ce nfei mii ηa.

13

Mii iyi aa ka ce ka d̄sa Ilaā si

¹ I ya temua si kpaasi woo dasi naane ɲa ku bi.

² I ye gɪgɪ iyi í s̄la i ya yaaɛ inɛ njoo ɲa, domi inɛ ɲa iyi à waa ce bɛɛbɛ, gɔgɔ ɲɲa ɲa à yaaɛ amaleka ɲa a kù mà.

³ Nɔ i ya ye gɪgɪ inɛi piis̄ɔ ɲa bei mii iyi à mu inɛ mɔ piis̄ɔ ɲa. I ye gɪgɪ inɛ ɲa iyi à waa ye ijuukp̄a bei mii iyi inɛ taka ɲɛ í ye ijuukp̄a ɲa.

⁴ I j̄ò m̄kɔ do abo baa yooma fei ku mà bɛɛɛi abɔd̄ɔ nɔ a leek̄iɔ nje dim dim domi Ilaā á kiiti inɛ ɲa iyi à waa s̄uɔ nje hai ce abɔd̄ɔ do inɛ ɲa iyi à waa ce sakara.

⁵ I maà ti i j̄ò kubii fia ku mu ɲɛ. I j̄ò iyi ì nɛ ku ce ɲɛ zaka, domi Ilaā í ni, n kaa n j̄ɛ pai, n kaa n nɔ n f̄u sie awo baa aj̄ɔ gɔ.

⁶ Na ɲɲu, aa ka yɔkɔ ka c̄a gende ka ni,

Ās Laf̄ɛ í jɛ inɛ iyi á sobim.

Njo kù waa mum.

Mii amanɛ á yɔkɔ ku ceem.

⁷ I ye gɪgɪ woo cuai tako ɲɛ ɲa, inɛ ɲa iyi à tako à sisi ɲɛ ideɪ Ilaā. I lasabuɔ aranf̄aani iyi kuwɛɛ ɲɲa í naaɔ wa, nɔ inɛ mɔ i sisi naane ku dasi ɲɲa ɲa.

⁸ Jesu Kirisi ci ya kpaasi hai ana do nnyi hee do aj̄ɔ fei.

⁹ I maà ti i j̄ò a fa ɲɛ si kukɔsi ik̄a ik̄a, domi í s̄la id̄ɔ nwa ku maa leek̄i si did̄ɔi Ilaā, ku maà jɛ si iw̄ɔi ije ku jɛ ɲa. Inɛ ɲa iyi à waa too kp̄au be fei a kù ba aranf̄aaniɛ k̄ama.

¹⁰ Awa à nɛ bi kuwee gɔ nɔ woo wee ɲa iyi à waa ce ice si ile kumáú a kù nɛ kp̄a a jɛ ijei kuweeu.

¹¹ Í yei bei kuwee iyi woo wee nlau í ya ce. Í ya l̄ɔ njei mɛɛmu ɲaui si inɔ iyi í re do kumáú ku ceɔ kuwee na dulum dii amanɛ ɲa. Amma inɲai mɛɛmuu takae, angulei iluui à ya koo a joo.

¹² Na ɲɔi í j̄ò Jesu mɔ, waati iyi í bi ku j̄ò inɛ ɲa a má do njei ɲɲu takae, í j̄ò a kp̄aa angule.

¹³ Na ɲɲu, ka bɔ bi titɛɛ angule bɛ, ka jɛsi à donda wa bei a dondaɛ,

¹⁴ domi a kù nɛ ilu gɔ si ileu ih̄ɛ iyi á maa wɛɛ hee do aj̄ɔ fei. Ilu iyi wa naa ɲɲui à waa dɛdɛ.

¹⁵ Do saabue ka maa saabu Ilaā, waatɔ ka ya f̄ɔ do geɛ nwa mii iyi í ce si wajui inɛ ɲa. Nɔ saabuu kù jɛ bei kuwee iyi à waa ceaa waati k̄ama fei.

¹⁶ I maà gbɛje jiida ku ce, nɔ i ya maa sobi ɲɛ ɲa, domi dimii kuwee bɛɛbɛ í ya d̄sa Ilaā si.

¹⁷ I gbɔ ideɪ woo cua ɲɛ ɲa nɔ i s̄u ɲɲa iri ile, domi à waa c̄ɔ baanii hunde ɲɛ si na iyi í j̄ò Ilaā á na ku bee ɲa ideɛ. I ce bɛɛbɛ ɲa ku ba a coo do inɔ did̄ɔ, ku maà ti ku jɛ do inɔ ku f̄ɔ. Bii à coo do inɔ ku f̄ɔ, kaa ce ɲɛ aranf̄aani k̄ama.

¹⁸ I ya ce nwa kutɔɔ ɲa. À mà kam kam iyi id̄ɔ nwa kù waa ye taale nwa domi à bi ka ce isɛɛɛ nwa dee dee si mii fei.

¹⁹ Iyi ñ wa n t̄ɔ ɲɛ nt̄ɔ nt̄ɔ, ɲɲui í jɛ i ce kutɔɔ Ilaā ku j̄ò n baa ɲya ɲya bi tu ɲɛ má.

Kutɔɔ

²⁰ Laf̄ɛ nwa Jesui í jɛ Woo degbe iyi í re. Na njeɛ iyi í nik̄a, í jile nwa akabuu tit̄ɔ iyi ci ya t̄a. Na ɲɲu Ilaā ilu laakai ku s̄u, ɲɲu iyi í dedeɛ hai si bale,

²¹ ku mu ɲɛ gbugb̄a i ceɔ daa jiida ɲa ku ba i ce id̄ɔɔb̄iɛ. Nɔ ku ce si ɲɛ mii iyi á d̄sa si, na saabui Jesu Kirisi. Amboe ku jɛ ti Jesu Kirisi hee do aj̄ɔ fei. Ami.

F̄ɔi ank̄aanyi

²² Inɛ inɛm ɲa, ñ wa n t̄ɔ ɲɛ i j̄ò i gbɔ ideɪ gbugb̄a ku mua iyi ñ kɔ ɲɛ wa si tiaɔ ih̄ɛ do temua, domi kù s̄ɔ.

²³ Ñ bi i mà ɲa iyi à da Tim̄tee inɛ nwau hai piis̄ɔ. Bii í to wa ɲya, an naae wa bi tu ɲɛ.

²⁴ I ce woo cua ɲɛ ɲa fei f̄ɔ hee do inɛ ɲa iyi à jɛ ti Ilaā fei. Woo dasi Jesu naaneɪ ileɪ Itali ɲa à ce ɲɛ f̄ɔ.

²⁵ Did̄ɔi Ilaā ku wɛɛ do inɛ fei.

Tia iyi Zaaki í kò

Zaaki í ce ña fò

¹ Amui Zaaki woo ce icei Ilaaḍ do ti Lafḗe Jesu Kirisi.

Ñ ce dimii Zuifu maateeji ña iyi à fangaa si andunya fei fò.

Naane do bisi

² Kpaasim ña, dimii laakai ku cò iyi á naa si ñe fei i ya jò ku je ñe inò didḵ nla nla,

³ domi ì mà ña, bii Ilaaḍ wa cò laakai naane ku dasi ñe nò i kù mǎngò ña á bí ñe temua.

⁴ Amma i jò temua ñe ku ce icee sãa sãa ku ba i je inè ña iyi à jãa nò à kḵ, nò nkãma kù gbe ñe má.

⁵ Do ñu fei bii bisi í na wa gaizia inè akã ñe gò, ku tḵ Ilaaḍ, ñu iyi í ya mua inè fei do inò akã, kù ne kugbagba.

⁶ Amma lafḗe ku ce kutḵ do naane, ku maà sika sika, domi inè iyi wa sika sika í yei bei inyii tenku iyi fufu wa yaya bii fei.

⁷ Inè dimi bebe ku maà tamaa mà ñu á ba ngògò hai bi Aḵ Lafḗe,

⁸ domi í je ilu idò minji iyi kù waa too kpãa akã si kuwɛɛɛ.

Are do fia ku ne

⁹ Í siã ilu are woo dasi Jesu naane ku tḵ fufu si na iyi í jò Ilaaḍ í soo lele.

¹⁰ Ilu fia mò ku tḵ fufu na irii kukaye domi á na ku lò bei kokoi jii.

¹¹ Bei inunu í ya dede do inya gbãa nò ku jo wua ku gbe, nò kokou ku cuku kusãe ku tã, bebe mòi ilu fia á na ku wó bei kokoi jii si aninii icee.

Laakai inè ku cò do kulele

¹² Ilu inò didḵi inè iyi í yòkò í leekḵ dim dim si waati iyi Ilaaḍ wa cò laakae, domi si anyii laakai ku còu á ba ribai kuwɛɛ hai tã iyi Aḵ Lafḗe í wãḵ inè ña iyi à buu.

¹³ Bii à waa lele inè gò do laalò ku maà ti ku ni Ilaaḍi wa lele ñu. A ci ya lele Ilaaḍ do laalò, bebe mòi ñu takae ci ya lele inè gò do laalò.

¹⁴ Amma waati iyi binèi inè í faa í muu, ñu bei í je kulele.

¹⁵ Si anyie, bii binèu í na í la, dulum nii á bí. Bii dulum nòu í ce ice sie í tã nò ku bí iku.

¹⁶ Baakḵm ña, i maà dḵ iju ñe.

¹⁷ Amua jiiḵa do amua ku sãa baa yooma fei hai lelei Aḵi í ya naa. Wa naai hai bi Ilaaḍ Baaba, ñu iyi í ce inya kumái lele ña. Ilaaḍ ci ya kpaasi nò ilu kuku kù wa sie.

¹⁸ Si idḵbie, í bí wa ise gbejisia do saabui ide ntæ ku ba hai si inè ña iyi í taka fei ka je bei amaaje sinte ña iyi à je tæ.

Kugbò do kuce

¹⁹ Baakḵm ña, ì mà ideu ihḗ tã ña. Na ñu, í sãa inè fei ku ya saku ku gbòḵ ide, nò ku maà ya saasàḵ ide ku fò, nò idæ ku maà ya kḵ gbãa gbãa.

²⁰ Kù sãa idḵi inè ku ya kḵ gbãa gbãa domi kù je do idḵkḵi amanè á ceḵ mii iyi í je dee dee si wajui Ilaaḍ.

²¹ Na ñu, i nyò andi mii iyi í je riisi do laalò fei ña. Nò i gba ide iyi Ilaaḍ wa gbḗ si idò ñe ña do ara kukaye, domi ideui á yòkò ku faaba ñe.

²² I maà jò i leekḵò ide ku gbò ñu akã, amma i ya ceḵ ice ña. Bii kù je bebe, ì waa dḵ iju ara ñe ñai.

²³ Ntò ntò, inè iyi í gbò ideu nò kù waa ceḵ ice, í yei bei mòkò gò iyi wa cò arae si digi.

²⁴ Iyi í cò digiu í tã nò í sinda wa ne, tengi be gbakã nò í gbeje bei arae í ye.

²⁵ Amma inè iyi á je ilu inò didḵ si mii iyi wa ce fei ñu í je inè iyi wa cio wooda do laakai nò wa jirimæ do temua. Nò bii í gbò ideu ci ya gbeje nsei nsei amma í ya ceḵ icei. Lafḗe á je ilu inò didḵi si na iyi í jò woodau í je dee dee nò á nya inè.

²⁶ Inè iyi wa tamaa ñu wa too kpãai Ilaaḍ nò kù waa nò amæ, lafḗe wa sò arae iboi. Kpãai Ilaaḍ ku tooe ngbei.

²⁷ Kpãai Ilaaḍ ku too iyi í má nò kù ne riisi kãma iyi Ilaaḍ Baaba í jilò si í je ntò, ñu í je inè ku ya ce araarei kòyò ña do jaaḵ ña iyi à waa wahala, nò ku mà arae ku mu si laalò yaamò andunya.

2

Maà ya cɔ bei amanɛ ɲa à reò nje do beere

¹ Kpaasim ɲa, inɛ iyi ì dasi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi naane, nɲu iyi í je ilu amboe, i maà ya jò naane ku dasi nɲe ku tɔtɔò beerei inɛ ɲa ku cɔ.

² Yaase gɔ wee. Ilu fia gɔ iyi í ne ibɔ jiidá do lɛɛawɔi wura í naa si kutɔtɔ nɲe. To, wee, ilu are gɔ mɔ í naa be do ibɔ ku gae.

³ Bii ì jirima ilu ibɔ jiidau ɲa nɔ ì ni ku buba si kitai inɛ nla ɲa, nɔ ì sɔ ilu areu mɔ ì ni ku leeki ihɔ, walakɔ ku buba ile,

⁴ Ì waa cɔ bei inɛ ɲa à reò nje do beere ɲai. Nɔ ì waa kiiti inɛ ɲa mbe do lasabu iyi kù je dee dee.

⁵ Baakɔm ɲa, i gbɔ. Inɛ ɲa iyi à je ilu are si andunyau ihɛi Ilaaɔ́ í cica ku ba naane nɲa ku la nɔ a baò bommae iyi í wàò inɛ ɲa iyi à buu.

⁶ Amma inɛ, ì ya donda ilu are ɲai. Wee ilu fia ɲai à waa kpã ɲe iju nɔ aɲai à ya bɔò ɲe ile kiiti, mà iboi.

⁷ Aɲai à ya maa nya cɔi iri jiidá iyi Ilaaɔ́ í mu nɲe.

⁸ Kukɔi idei Ilaaɔ́ í ni, bi inɛ mmu bei ì bi arae. Ntɔ ntɔ, mii jiidai ì waa ce bii ì waa too woodai bommai Ilaaɔ́u be ɲa.

⁹ Amma bii ì waa cɔ bei inɛ ɲa à reò nje do beere ɲa, dulum nii ì waa ce ɲa nɔ woodai Ilaaɔ́ á ye taale nɲe domi i kù waa jirimaɛ ɲa.

¹⁰ Ntɔ ntɔ, inɛ iyi í kua wooda baa akã, wooda iyi wa too bebei fei ngbei.

¹¹ Inɛ iyi í ni, i maà ce sakara, nɲui í ni má, i maà kpa amanɛ. Na nɲu, baa bii i kù ce sakara, bii ì kpa amanɛ, ì kua woodai.

¹² Na nɲu, i ya fɔ ide nɔ i ya ce bei inɛ ɲa iyi wooda iyi í ya nya inɛ á kiiti.

¹³ Inɛ iyi kù ne araarei kpaasi, Ilaaɔ́ á kiiti nɲu mɔi kaa ce araare. Amma inɛ iyi í ne araarei kpaasi ɲa á je igũ si aɲi kiitiu.

Naane ku dasi do icɛ ku ce

¹⁴ Kpaasim ɲa, riba yoomai amanɛ í ne bii í ni nɲu í je woo dasi naane nɔ kù waa ce kookoosue. Naaneu be á faaba lafɛɛ?

¹⁵ Bii inɛ gɔ nɲe, inɛmɔkɔ walakɔ inaabo gɔ í ne arei jaaɛ, nɔ kù ne baa ije iyi á je,

¹⁶ Nɔ inɛ gɔ nɲe ku ni, ka sukudɔ, i ya je i yo, maà jò tũtũ ku kpaɛ, bii kù muaa bukaatai mii iyi í ne, sukudɔi mii wa niaa.

¹⁷ Beɛbe mɔi, naane ku dasi iyi a kù waa ye kookoosue, naaneu ngbei.

¹⁸ Inɛ gɔ á yɔkɔ ku ni, inɛ ihɛ́ í dasi naane, inɛ ihɔ́ mɔ wa ce kookoosue. Amma amu an jeaa n ni, nyisim naane ku dasiɛ iyi kù je do kookoosu, nɔ amu mɔ n nyisi naane ku dasim do kookoosue.

¹⁹ Kù je ì dasi naane iyi Ilaaɔ́ akãi í wee? Í sía. Baa inɛi inɔkɔ ɲa mɔ à mà beɛbe nɔ à waa yaya do njo.

²⁰ Amma awɔ iyi i kù ne laakai, ì bi n nyisiɛ iyi naane ku dasii inɛ gɔ iyi kù waa ce kookoosue, ngbei?

²¹ Bala nwa Aburhamu í je dee dee si wajui Ilaaɔ́ na kookoosue iyi í ce, si iyi í jesi nɲu ku saka amaɛ Izaaki ku ceàò Ilaaɔ́ kuwee.

²² Ì kù ye naane ku dasii Aburhamu nje do kookoosue wa too njei ba. Naane iyi í dasi í bàà í kɔ na kookoosue iyi wa ce.

²³ Beɛbei kukɔi idei Ilaaɔ́u í ce iyi í ni, “Aburhamu í dasi Ilaaɔ́ naane, nɔ do saabui naaneu Aɔ́ mɔ í kàa si inɛ dee dee”. Nɔ à waa kpoo kpaasii Ilaaɔ́.

²⁴ Debei amanɛ í ya je dee dee si wajui Ilaaɔ́i na saabui kookoosue iyi wa ce, kù je na naane iyi í dasi nɲu akã.

²⁵ Beɛbe mɔi abo kaafe iyi à ya kpe Rahabuu, í ce. Í je amanɛ dee dee si wajui Ilaaɔ́ na kookoosue si na iyi í jò í gba Zuifu woo be ɲau si kpasɛɛ nɔ í nya ɲa do kpãa mmu.

²⁶ Nɔi í jò à ni ara iyi kù ne hunde, ara ikui. Beɛbe mɔi naane ku dasi iyi kù waa ce kookoosue naane ikui.

3

Idei ame

¹ Kpaasim ɲa, i maà de i kpɔ inɛ iyi ì waa bi i maa kɔ inɛ ɲa si idei Ilaaɔ́, domi ì mà ɲa, awa iyi à waa kɔ inɛ ɲa si cioi idei Ilaaɔ́, Ilaaɔ́ kaa ce araare nwa si kiitiɛ.

² Si mii nkp̄ai awa fei à ya ka rara. Ine iyi kù waa ce kurara si ide ku f̄e, laf̄e ine ku j̄ai n̄o í ye bei ine iyi í dasi araē fei arezem.

³ B̄eēbe m̄oi à ya ka dasi arezem si gelei ačí ña ku ba a jirima wa, ka bei ka ȳk̄o ka b̄oð ara ñña bii à bi.

⁴ N̄o i ya c̄o ak̄oi inyi má ña, do bei à lau fei n̄o fufu jiida wa ce í ya tale ñai, amma do falafili keeke ḡoi woo nyimbo ak̄ou í ya b̄oðe bii í bi.

⁵ B̄eēbe m̄oi am̄e í je mii keeke si ara, amma í ya t̄o fufu si mii nla.

I c̄o bei ina nyenyē í kere í to, amma do ññu fei á ȳk̄o ku jo agbo nla nla.

⁶ B̄eēbe m̄oi am̄e í ye bei ina. Nñui í je laal̄o nla nla. Nñu m̄o ik̄o ak̄ai ara nwai, n̄o í ya beje ara nwa fei bei ina, domi laal̄o iyi í ya ce í yei bei inai ala.

⁷ Aman̄e á ȳk̄o ku k̄amia ññai sako ik̄a ik̄a fei, do yei ña do mii ku c̄a ile ña fei do mii ndii in̄o inyi ña, í n̄o ña t̄a m̄om de.

⁸ Amma ine k̄ama ci ya n̄o am̄e. Mii laal̄o ḡoi iyi ine ḡo kaa ȳk̄o ku k̄amia, í ne ačí nt̄o nt̄o ku kpa aman̄e.

⁹ Do am̄e à ya ka saabuð Baaba Laf̄e nwa, n̄o do ññui à ya ka ceekpeð ine ña iyi Ilaaḍ í taka bei ññu takaē.

¹⁰ N̄o hai si gele ak̄au bei idei saabu do ikpe í ya fita. Ine kpaasim ña, kù s̄ia ku je b̄eēbe.

¹¹ Is̄o ak̄a kaa ȳk̄o ku ne inyi did̄o do inyi laal̄o ajo.

¹² B̄eēbe m̄oi kpaasim ña, i j̄o i mà ña iyi j̄ii ndii figi kaa so olivi, n̄o j̄ii ndii rez̄e m̄o kaa so figi. B̄eēbe m̄oi i kaa ȳk̄o i ba inyi jiida si inyi iyi í da imu.

Bisi iyi wa naa hai lele

¹³ Yoo ññei í ne kumà do bisi. Bii laf̄e í ne bisii do nt̄o, kù j̄o a ȳo si is̄ene jiidaē do si kookoosu ña iyi wa ce do ara ku kaye.

¹⁴ Amma bii ì waa ce igu yaam̄o do ññe ku w̄a, maà t̄o fufu, maà s̄oà nt̄o ibo,

¹⁵⁻¹⁶ domi tengi bii igu do ññe ku w̄a í wa, bei daa b̄eēteke do kuce laal̄o fei í ya wa. Dimii bisi b̄eēbe kù waa naa hai lele. Ine ññu be ti andunyai, do ti

id̄oobii aman̄e, n̄o hai bi Seetam nii wa naa.

¹⁷ Amma bisi iyi wa naa hai lele, sinte tit̄a í má. Si anyie ine iyi í ne bisii í ya bi ine ña a ne anu ak̄a, í ya maa mu araē, n̄o í ya bi ññu ku ce mii iyi á d̄oà ine ña si. Í ya ne araarei n̄o í ya ce ice jiida. Ci ya na kubi nt̄o, kù n̄o kù ne muafiti.

¹⁸ Ine ña iyi à waa de anu ak̄a à ya ce kuw̄e ñña feii si laakai ku s̄u. Laakai ku s̄u í yei bei dimi iyi à waa gb̄e n̄o mii iyi aa na a da ññui í je kuw̄e dee.

4

Koðeei andunya

¹ Mii í ya naaḍ kak̄o do ija wa si aninii ññe. Nñu be wa naai hai si koðeei mii nkp̄o iyi wa ba id̄o ññe ku ja.

² Ì bi i ne nḡoḡo iyi i kaa ȳk̄o i ba ña, ññi í ce ì ya bi ine ku kpa ña. Ì waa ce koðeei mii iyi i kaa ba ña, ì waa ce kak̄o do ija ññe duus̄o. I kù ne mii iyi ì bi ña domi i ci ya t̄o Ilaaḍ ña.

³ N̄o baa bii ì t̄o Ilaaḍ i kaa ba ña domi do kurarai ì waa t̄o ña. Mii iyi ì waa t̄o na irii faayii ara ññei.

⁴ Ine iyi i kù leekið ine ak̄a ña, i kù mà ña iyi bii ì bi andunya, mb̄eei Ilaaḍi ì ya je ña? Ine iyi í bi andunya, mb̄eei Ilaaḍi í ya je.

⁵ I maà tamaa si nḡbei kuk̄oi idei Ilaaḍ wa f̄o í ni, Ilaaḍ í bi Hunde iyi í da nwa si do igu.

⁶ Amma Ilaaḍ í ya mu nwa did̄o iyi í la í re. N̄o b̄eēbei kuk̄oi idei Ilaaḍ wa f̄o í ni, Ilaaḍ kù wa anyii ilu faau ña amma woo kaye ara ñai wa mua did̄e.

⁷ Na ññu, i s̄ua Ilaaḍ iri ile. I k̄osi Seetam á sa ññe ku j̄i.

⁸ I sekee si Ilaaḍ n̄o ññu m̄o ku sekee si ññe wa. Ine ilu dulum ña, i w̄o aw̄o ññe. N̄o í f̄uuta id̄o ññe, ññe ilu id̄o minji ñau.

⁹ I j̄o i w̄e do in̄o kuf̄o ña, i buba ḡoowo ññe do kukpata. I j̄o anyi ññe ku kpaasi do kukpata, n̄o in̄o did̄o ññe ku je ññe in̄o kuf̄o.

¹⁰ I kaye ara ññe si wajui Aḍ Laf̄e n̄o ku so ññe lele.

Maà kiiti kpaasie

11 Ine kpaasim na, i maà ya sɔ nje laalɔ na. Ine iyi wa sɔ kpaasie laalɔ, laalɔi woodai wa fɔ. Ine iyi wa kiiti kpaasie, woodai wa kiiti. Wee, bii ì waa kiiti woodau i kù je ine iyi wa jirimae, amma ì jile arae si agbei woo kiitiu.

12 Ilaaɔ nɲu akāi wa na wooda, nɲui í nɔ í je woo kiiti. Nɲu akāi á yɔkɔ ku faaba ine, nɲui á nɔ ku yɔkɔ ku ce ine nfe. Beirei awɔ ì ye ì waa kiitiò kpaasie na.

Maà tɔɔ fufu

13 Ine iyi ì ya maa ni, nnyi walakɔ ala aa ka bɔ ilu ihɔ ka ce sɪa be zakai adɔ akā ku ba ka ba fia, i de itɪ ì gbɔ iyi ñ wa ñ fɔ nsei.

14 I kù mà bei ala nɲe á ye. Mii kuwɛɛ nɲe í je. Kuwɛɛ nɲe í yei bei bukɔɔ iyi á tɔtɔɔ nsei nsei nɔ ku fangaa ma.

15 Ide iyi í jɔ ì fɔ na wee, i ya ni na, bii Ilaaɔ í bi aa ka wɛɛ, aa ka nɔ ka ce iyi ihɔ walakɔ aa ka ce iyi ihɔ.

16 Amma nsei ì waa tɔɔ fufu ì so ara nɲe lele. Dimii faau beɛbe fei kù sɪa.

17 Beɛbei ine iyi í mà mii iyi í je jiida nɔ kù waa coo wa dasi arae dulum nii.

5*Laabaau iyi à sɔ ilu fia na*

1 Nsei, ine ilu fia na, i gbɔ iyi ñ wa n sɔ nje. I kpata ì cā kpokpo na na wahala na iyi aa naa si nje!

2 Amani nɲe na í sāmī, nɔ tūtū na à je ibɔ nɲe na má.

3 Wura nɲe na do isɔ fūfū nɲe na fei à mu atɛ. Atɛ ku mu nɲauí á je sɛɛda si nɲe nɔ ku nɔ ara nɲe bei ina. Ì ko amani ì tɔtɔɔe na si waatii ankāanyiu ihɔ.

4 Wee ì ci ya sāa woo da amaaje nɲe na fia nɲa. I cɔ inɔ kufɔ nɲa na! Anu ku dɔi ine nɲau í to hee si itii Aɔ Lafɛɛ ilu gbugbā.

5 Ì ce kuwɛɛ nɲe na si andunya do amani nla nla do faayi. Ì je ì ce kaato bei angudā iyi aa bɔð asɔ laga na.

6 Ì ye taalei ine dee dee na ì kpa na na, a kù nɔ a kù kɔð ara nɲa.

Temua do kutɔɔ

7 Kpaasim na, ine fei ì yɔkɔ temua na hee Lafɛɛ koo nyiò wa má. I cɔ bei woo logoo ì ya temua ku maa cɔ ilɛ hee amaaje koo jɪaɔ. Temuai í ya ce ku yeò ijɪ sinte hee do ti ankāanyie fei.

8 Ine mɔ ì yɔkɔ temua na, ì jò idɔ nɲe ku leekí dim dim na, domi kunaai Lafɛɛ í maai wa mbe.

9 Ine kpaasim na, ì maà ya ye taalei nje na ku ba Ilaaɔ mɔ ku maà na ku ye taale nɲe. Woo kiiti wee wa to wa, wa bi ku lɔ wa.

10 Ine kpaasim na, ì ye gigii walii na iyi à fɔ ide wo do irii Lafɛɛ. I sɪsɪ temua nɲa iyi à ce si ijuukpā nɲa.

11 Aa ka yɔkɔ ka ñ ilu inɔ didɔ nɲai domi ngu na à yɔkɔ temua. Ì gbɔ temuai Zɔɔbu na, nɔ ì mà mii iyi Aɔ Lafɛɛ ilu araare si jiida ku je í cea na si anyii wahalae.

12 Ine kpaasim na, iyi í re mɔm, ì maà ya ceekpe do lele na wala do ilɛ wala do ide mmu gɔ. Bii ntɔi, ni ntɔi, bii ibo mɔi ni iboi, ku ba ì maà na ì dasi kiitii Ilaaɔ na.

13 Wahala í ba ine gɔ nɲei? Ku ce kutɔɔ. Inɔi ine gɔ nɲe wa dɔi? Ku saabu Ilaaɔ do iri ku kɔ.

14 Ine akā nɲe wa ce bɔɔi? Ku kpe ine ngboi igbei inɛi Jesu na, anai aa jɔaa ikpo si iri do irii Lafɛɛ nɔ a cea kutɔɔ.

15 Kutɔɔ do naaneu á yɔkɔ ku faaba bɔɔu. Aɔ Lafɛɛ á muaa baani, bii í nɔ í ce dulum nii á kpa ide ì dulum deɛ.

16 Na nɲu, ine fei ì ce tuubai dulum du nɲe si wajui nje na nɔ ì ya cea nje kutɔɔ na ku ba ì ba iri na. Kutɔɔi ine dee dee í ne gbugbā nla nla.

17 Elii amanei bei awa mɔ. Í ce kutɔɔ ntɔ ntɔ ijɪ ku maà rɔ, ijɪu í nɔ í leekí zakai adɔ meeta do cukpa meefa.

18 Si anyii nɲu nɔ ì ce kutɔɔ má nɔ Ilaaɔ í jò ijɪ í rɔ nɔ í jò ije í fita si ilɛ.

19 Ine kpaasim na, bii ine gɔ nɲe í jò ntɔ nɔ kpaasi gɔ í baaɛ wa si kpāai ntɔ,

20 ì mà na, ine iyi í baað ilu dulum wa hai si kpāa laalɔ bii í wa wo, í faaba hundei ilu dulum nɔui hai si kpāai iku, nɔ Ilaaɔ á kpa ide ì kurara nkpo nkɔɔɛ.

Tia sinte iyi Piεε í kɔ

Piεε í ce ηa fɔ

¹ Amui Piεε woo bei Jesu Kirisi.

N̄ kɔ n̄ηe tiaɯ ih̄ei, in̄ηe iyi Ilaaɔ́ í cica nɔ̀ ì fangaa ì je ise mmu ηa si ilei Pɔntu, do Galati, do Kapadosi, do Azii, do Bitini.

² Ilaaɔ́ Baaba í cica ηei si bei í dasi ido n̄ηu ku ce. Nɔ̀ ì je in̄εe ηa do saabui Hundee, ku ba i jirima Jesu Kirisi ηa nɔ̀ n̄ηee ku we ηe.

Didɔ̀ do laakai ku sũ ku kɔ̀osi si kuwεε n̄ηe.

Kp̄aa ku cɔ̀ iyi í je ti kuwεε

³ Ka saabu Ilaaɔ́, Baai Laf̄ee nwa Jesu Kirisi. Si araare nlae, í j̄ɔ̀ kuj̄li Jesu Kirisi wa hai si bale í b̄í wa ise gbeejisia. Si beεbe í mu nwa kp̄aa ku cɔ̀ iyi í je ti kuwεε.

⁴ Nɔ̀ í j̄ile nwa tubu iyi kaa beje, kaa riisi, nɔ̀ kus̄lae kaa tã. Tubuui à j̄ile n̄ηe lele,

⁵ in̄ηe iyi gbugb̄ai Ilaaɔ́ wa degbe do saabui naane ku dasi, aa ba faaba mam mam ηa. Faabau Ilaaɔ́ í ce sɔ̀luε ku nyisi ηe si aji ank̄anyiu.

⁶ Na η̄oi í j̄ɔ̀ ì ya ne inɔ̀ didɔ̀ nla nla ηa, baa bii í je ì wa si inɔ̀ ku fɔ̀ nsei ηa si waati keeke, si laakai ku cɔ̀ dimi ik̄ã.

⁷ Naane ku dasi n̄ηe í ne beere ntɔ̀ ntɔ̀ í re wura, domi wura á na ku tã. Do n̄ηu fei, do inai à yɔ̀ à nya riisie. Beεbe m̄oi, Ilaaɔ́ wa cɔ̀ laakaii naane ku dasi n̄ηe ku ba ku mà gbugb̄ae. Nɔ̀ aa ba saabu do yiiko do beere ηa waati iyi Jesu Kirisi á faata wa.

⁸ Ì buu baa do iyi i kù yɔ̀ ηa. Ì dasie naane baa do iyi i kù yɔ̀ titã ηa. N̄oi í j̄ɔ̀ ì wεεò inɔ̀ didɔ̀ nla nla ηa iyi í ne amboe hee í kpeeò ku f̄ɔ̀ do ḡele.

⁹ Ì wεεò inɔ̀ didɔ̀ nla nla ηa si na iyi í j̄ɔ̀ ì waa ba ribai naane ku dasi n̄ηe, iyi í je faabai hunde n̄ηe.

¹⁰ Si ideí faabau ih̄e walii ηa iyi à ce walii si ḡamei didɔ̀ iyi Ilaaɔ́ í j̄ile n̄ηe à ce kudede j̄iida j̄iida ku ba a mà yaasee.

¹¹ Hundei Kirisiu í wa si ηa nɔ̀ í s̄ɔ̀ ηa do njuma iyi Kirisi á ba ijuukp̄ã, nɔ̀ si anyie á ba amboe. Nɔ̀ à ce himma ku ba a mà waatiu do kp̄aa iyi wa f̄ãu.

¹² Ilaaɔ́ í sisia walii ηau í ni ide iyi n̄ηu í s̄ɔ̀ ηau kù je ti āηa taka n̄ηa, tu ηei. Nsei woo sisi laabaau j̄iida ηau à waazo n̄ηe nɔ̀ ì gbɔ̀ ideu ηa. À fɔ̀ ideí do gbugb̄ai Hundei Ilaaɔ́ iyi à be wa hai lele. Nɔ̀ amaleka ηau taka n̄ηa à waa bi a mà yaasei ideu.

Ka leek̄i si kuwεε iyi í má

¹³ Na n̄ηu, i ce laakai ηa. I mu ara n̄ηe ηa, nɔ̀ i d̄asi kp̄aa ku cɔ̀ n̄ηe fei si didɔ̀ iyi aa na ηe si waati iyi Jesu Kirisi á faata wa.

¹⁴ I j̄ɔ̀ ì je bei amu ηa iyi à ya gbɔ̀ ide nɔ̀ i maà ti i j̄ɔ̀ k̄odee iyi í ya tako i maa ce ηa wo si waati iyi i kù mà ngɔ̀gɔ̀ ηa kù maa neò ηe.

¹⁵ Amma i j̄ɔ̀ is̄εene n̄ηe ηa fei ku má, bei Ilaaɔ́ í má, n̄ηu iyi í kpe ηe.

¹⁶ Ilaaɔ́ takae í fɔ̀ si kuk̄ae í ni, i j̄ɔ̀ kuwεε n̄ηe ku má, domi amu takam ñ má.

¹⁷ Ilaaɔ́, n̄ηu iyi ì ya kpe Baaba ηa si kutɔ̀ n̄ηe, n̄ηui í je in̄e iyi á kiiti in̄e fei si bei in̄e fei í ce nɔ̀ kaa cɔ̀ ijui in̄e gɔ̀. Na n̄ηu, waati iyi í gbe n̄ηe si andunya i j̄ɔ̀ do jirima ηa.

¹⁸ Bala n̄ηe ηa à j̄ɔ̀ n̄ηe tubui kuwεε nfe nfe. Nɔ̀ in̄e taka n̄ηe ì mà ηa iyi à ya ηei hai si kuwεeu. Kù je do isɔ̀ f̄uf̄u walak̄a wura iyi á na ku t̄ai à ya ηeò.

¹⁹ Aawo, à faaba ηei do n̄ηe ilu beerei Kirisi, n̄ηu iyi í ye bei angud̄ai kuwee hai ne leebu nɔ̀ kù ne riisi gɔ̀.

²⁰ Hai waati iyi a kù taka andunyai, Ilaaɔ́ í cica Kirisiu, amma í nyisi arae si waatii ank̄anyiu ih̄e na aranf̄ani n̄ηe.

²¹ Na saabuei ì dasi Ilaaɔ́ naane ηa, n̄ηu iyi í dedee hai si bale nɔ̀ í muaa amboe ku ba naane ku dasi n̄ηe do kp̄aa ku cɔ̀ n̄ηe ku wa si Ilaaɔ́.

²² Nsei, si ntɔ̀ ku jirimai ì f̄uuta ido n̄ηe ηa ku ba kubii kpaasi woo dasi naane ηa iyi ì ne ηa ku maà je do muafiti. Na n̄ηu, i bi n̄ηe ntɔ̀ ntɔ̀ do ido n̄ηe fei ηa.

²³ Í s̄ia i ce beebe ɲa si na iyi í j̄ò à bí ɲei ise gbeejisia, n̄ò kù je do dimi iyi á ku, amma do dimi iyi kaa kui. Dimiui í je ideí Ilaaḍ, ɲɲui í je icui kuwɛɛ n̄ò kaa t̄ã.

²⁴ Kuk̄ai ideí Ilaaḍ wa f̄o í ni, Ine fei í yei bei f̄of̄o, N̄ò beereí ine fei í yei bei kokoi f̄of̄o. F̄of̄o í ya gbɛ, n̄ò kokoe ku w̄o.

²⁵ Amma ideí Aḍ Laf̄ɛ á maa weei do aɲo fei.

Ideu, ɲɲui í je laabaau jiida iyi à waazo ɲɲɛ.

2

Kuta ilu hunde

¹ Na ɲɲu, í j̄ò laal̄o baa yooma fei ɲa, hai ibo ku s̄o, do muafiti, do igu, do irii ine ku s̄o.

² Si bei ama kp̄ot̄o í ya bi à m̄o, ine m̄o í s̄ia i bi à m̄o iyi í má iyi í je ideí Ilaaḍ. Hundei Ilaaḍi wa mu ɲɲɛ am̄o ku ba í la si kp̄ai faabau ɲa,

³ si bei ì tie did̄i Aḍ Laf̄ɛ t̄ã ɲa.

⁴ I sekeɛ si Laf̄ɛ wa, ɲɲu iyi í je kuta ilu hunde iyi ine ɲa à k̄asi, amma Ilaaḍ í cicaɛ si na iyi í j̄ò í ne beere bi tee.

⁵ Ine m̄o, í naa wa bei kuta ilu hunde a ceḍ ɲɛ ice a maḍ ile bi ku wai Hundei Ilaaḍ. Bei aa je woo wee ɲa iyi à má iyi à na Ilaaḍ ara ɲɲa bei kuwee iyi á d̄ḥaa si do saabu Jesu Kirisi.

⁶ Í s̄ia i ce beebe ɲa si na iyi í j̄ò à k̄o si t̄iai ideí Ilaaḍ à ni, Ilaaḍ í ni,

N̄ò cica kuta ilu beere n̄ò j̄il̄o ilui Siḍ̄o bei kuta gbugb̄ai icui ile.

Ine iyi í dasiɛ naane, kaa ye anȳo.

⁷ Kutau, í ne beere bi ine woo dasi Jesu naane ɲa, amma hai dasi naane ɲa à k̄asiɛ. Do ɲɲu fei, kuk̄ai ideí Ilaaḍ í ni, Kuta iyi woo ma ɲa à k̄asi

ɲɲui í na í je kuta gbugb̄ai icui ile.

⁸ N̄ò bii ḡo ɲa à ya ni má, Kutau ih̄i í j̄ò ine ɲa à waa koose.

ɲɲui í ya maa keke ɲa.

À koosei si na iyi í j̄ò à k̄o ku dasi ideu naane. N̄ò ɲɲu bei Ilaaḍ í j̄ile ɲɲa.

⁹ Amma ineí ì je dimi iyi Ilaaḍ í cica, n̄ò ineí ì je woo weei ilaalu ɲa, ì je dimi iyi í má ɲa iyi Ilaaḍ í ya ku ba í sisi jiida

ku jeɛ, ɲɲu iyi í kpe ɲɛ hai si ilu kuku ì naa ì l̄osi inya kumá ilu beereɛɛ.

¹⁰ Tako wo í kù je dimi ɲa iyi ine ḡo í mà, amma nsei ì je ineí Ilaaḍ ɲa. Tako wo í kù mà mà Ilaaḍ wa ce araare ɲɲɛ, amma nsei bei ì mà ɲa.

Kuwɛi woo dasi naane

¹¹ Ine baak̄om ɲa, n̄ò wa n̄ t̄o ɲei, ine iyi ì ye bei ine njoo do ise mmu ɲa si andunyau ih̄ɛ, í j̄ò í n̄ò ara ɲɲɛ do bineí ara iyi í ya maa ce iḡu do hunde ɲɲɛ.

¹² Í j̄ò í ne daa jiida ɲa si in̄oí hai dasi Jesu naane ɲa, domi baa bii à waa kpe ɲɛ ine laal̄o ɲa, aa ye ice jiida ɲɲɛ n̄ò a saabu Ilaaḍ si aɲo iyi á kiiti ɲa.

¹³ Í jirima ilu iri fei ɲa na irii Laf̄ɛ, hai ilu ile, ɲɲu iyi í re do gbugb̄a,

¹⁴ hee ku koo si ilaalui ilu ɲa, ine ɲa iyi í be wa ku ba a kp̄a woo ce laal̄o ɲa iju, n̄ò a saabu woo ce jiida ɲa.

¹⁵ Do nt̄o, iyi Ilaaḍ í bi, ɲɲui í je ice jiida ɲɲɛ ku d̄i gelei hai mà nḡoḡo ɲa si ide hai ne yaase ɲa.

¹⁶ Í s̄ia i ya maa nè bei ine ɲa iyi à ne ara ɲɲa, amma í maḍ ti í j̄ò ara ku ne ɲɲɛ ku ye bei ac̄o iyi wa bii laal̄o. Í je kuwɛɛ ɲɲɛ bei woo ce iceí Ilaaḍ ɲa.

¹⁷ Í jirima ine fei ɲa, í bi kpaasi woo dasi Jesu naane ɲɲɛ ɲa, í ce njoi Ilaaḍ, n̄ò í jirima ilu ileu ɲa.

Mii iyi wahalai Kirisi wa nyisi wa

¹⁸ Ine amaace ɲa, í s̄ia laf̄ɛ ɲɲɛ ɲa iri ile í jirima ɲa nt̄o nt̄o, kù je ine jiida do amanɛ ku r̄o aɲa ak̄ai aa ya cea ɲa, amma hee do ine ku gaabu ɲa feii.

¹⁹ Do nt̄o, bii à waa kp̄a ɲɛ iju nfe nfe, í s̄ia i ȳok̄o temua ɲa na irii Ilaaḍ.

²⁰ Bii ì ȳok̄o temuai goloi kuraraɛ í kù ne saabu k̄ama. Amma bii ì ba ijuukp̄a na jiida iyi ì waa ce ɲa n̄ò ì temua, mii j̄idai si wajui Ilaaḍ.

²¹ Na ideu bei Ilaaḍ í kpe ɲɛ domi Kirisi tak̄aɛ í ba ijuukp̄a na iri ɲɲɛ n̄ò wa nyisi ɲɛ yaase jiida ku ba í too tuubaɛ ɲa.

²² Kù ce dulum, a kù n̄ò a kù gb̄o ibo si gelee aɲo k̄ama.

²³ Iyi à buu, kù s̄a ɲɲa arabu. Iyi à kp̄aa iju, kù ceekpe ɲa, amma í leek̄i do Ilaaḍ iyi í ya kiiti dee dee.

24 Kirisi takae í so dulum du wa si arae si jii ku gaauu, ku ba ka je bei iku si wajui dulum, nɔ ka ce kuwɛɛ nwa dee dee. Do saabui kumɛɛɛ ɲai à baò iri.

25 Tako wo ì ye ɲai bei angudã ɲa iyi à nyɔ, amma nsei ì nyi wa bi woo degbeu ɲa, nɲu iyi wa degbe hunde nɲɛ.

3

Abo do mɔkɔ

1 Bɛɛbe mɔi inɛ inaabo ɲa, i sũa mɔkɔ nɲɛ ɲa iri ilɛ, hee baa bii í je gɔgɔ nɲa ɲa a kù dasi ideɪ Ilaaɔ naane, daa nɲɛ ku jò a dasi naane. Waati bɛɛbe i kù ne bukaatai ide ku fɔ má ɲa,

2 domi aa ye kuwɛɛ nɲɛ í má, ì nɔ ì mà bɛɛɛi amane ɲa.

3 I maà dɛdɛ i je abo kusɪa ɲa do mii ndii ara nɲu akã, bei iri ku ba, do sabai wura ɲa, do nyau kusɪa ɲa.

4 Amma i jò kusɪa nɲɛ ku je si idɔ nɲɛ, kusɪa iyi ci ya tã. Nɲui í je daa didɔ do idɔ ku buba. Iyi bei í je mii ilu bɛɛɛɛ jiiida si wajui Ilaaɔ.

5 Bɛɛbei inaaboi tako ɲa iyi à mà bɛɛɛɛ Ilaaɔ nɔ à dasiɛ naane à ya teese ara ɲa nɔ à ya sũa mɔkɔ nɲa ɲa iri ilɛ.

6 Bɛɛbei Sara í ce, í ya maa jirima Aburhamu, nɔ wa kpoo lafɛɛɛ. Nsei, bii ì waa ce jiiida ɲa nɔ i kù waa ce njoɪ nkãma, inɛ mɔ ì je bei ama inaaboɛ ɲa.

7 Inɛ inɛmɔkɔ ɲa mɔ, si kuwɛɛ nɲɛ do abo nɲɛ ɲa, i ye gigi iyi a kù to nɲɛò gbugbã. I jò ì mà bɛɛɛɛ nɲa ɲa, domi Ilaaɔ á mua aɲa mɔ kuwɛɛ inɛò ɲa ajò. I ya maa ce bɛɛbe ku ba nkãma ku maà ganji nɲɛ si kutɔɔ nɲɛ.

Ijuukpã na jiiida ku ce

8 Si anyii fei ndɛɛ i jò inɛ fei i ne lasabu akã do kubi akã ɲa. I bi nɲɛ bei igbã do ifɔ ɲa, i ce araareɪ nɲɛ do ara ku kaye ɲa.

9 I maà ya sãa inɛ laabɛ, walakɔ arabu ɲa iyi í buɛ. Í sɪa mɔm i ya jeaa do kuwee, domi Ilaaɔ í kpe ɲɛi ku ba i ba kuwee ɲa.

10 Si bei kukɔi ideɪ Ilaaɔ wa fɔ í ni, Inɛ iyi í bi ku ce kuwɛɛ jiiida nɔ kù ne inɔ didɔ ajò fei,

Kù jò laabɔ ku fɔ nɔ kù nɔ gɛɛɛ si ibo ku sɔ.

11 Í sɪa ku saa laabɔ nɔ ku ce jiiida,

Í sɪa ku maa dɛ laakai ku sũ waati kãma fei,

12 Domi Lafɛɛ wa degbe inɛ dee dee ɲa Nɔ wa gbɔ kutɔɔ nɲa.

Amma í fũsi woo ce laabɔ ɲa awɔ.

13 Yooi á ce nɲɛ laabɔ bii ì hanya ì waa ce jiiida ɲa.

14 Baa bii ì waa ba ijuukpã ɲa na dee dee ku je nɲɛ, i ne inɔ didɔ ɲa. I maà ce njoɪ amane ɲa, nɔ i maà ya biti ɲa.

15 Amma i jò Kirisi ku je Lafɛɛ si idɔ nɲɛ. I tã sɔɔlu waati kãma fei i jea inɛ ɲa iyi à waa bee yaasei kpãa ku cɔ nɲɛ.

16 Amma i je ɲa do ide didɔ do bɛɛɛɛ. I jò idɔ nɲɛ ku maa má ku ba bii à waa má nɲɛ ide si isɛɛɛɛ jiiida nɲɛ iyi wa naa hai bi Kirisi, anyɔ ku mu ɲa si ideu.

17 Bii í je na idɔɔbii Ilaaɔi à waa kpãɛ iju na jiiida iyi ì waa ce, iyi be í sɪa do iyi aa maa kpãɛ iju na laabɔ.

18 Gbakã akãi Kirisi í ku na dulum. Nɲu iyi í je inɛ dee dee, í ku na inɛ laabɔ ɲa, ku ba ku bɔð wa bi Ilaaɔ. Waati iyi à kpaa arae í ku amma hundee í wɛɛ.

19 Do hundeeui í koo í waaɔoa iku ɲa iyi à waa mu bei inɛi piisɔɔ ɲa,

20 inɛ ɲa iyi a kù tako a kù waa jirima Ilaaɔ si waati iyi í temuaò ɲa hee Nowee í koo í ceò akɔi inyiu í tã. Inɛ ɲa iyi à lɔ si akɔi inyiu a kù kpɔ, a kù re aɲa mɛɛjɔ, nɔ à ba faaba hai si inɔ inyi nlau.

21 Inyiu, í yei bei inyi ku dasi. Kù je a ni wa nya riisii ara, amma wa nyisi iyi inɛ í dasi idɔ nɲu ku ce kuwɛɛ iyi idɔi nɲu kaa ye taaleɪ nɲu si wajui Ilaaɔ. Mii ɲau be fei í ce na saabui kujii Jesu Kirisi hai si bale,

22 nɲu iyi í bɔ lele nɔ wa buba si awɔ nɲɛi Ilaaɔ. Bei amaleka ɲa do ilu yiikoi lele ɲa do ilu gbugbã ɲa à waa sũaa iri ilɛ.

4

Kuwɛɛ iyi í kpaasi

1 Kirisi í ba ijuukpã si arae. Na nɲu, i mà ɲa iyi inɛ mɔ aa ba ijuukpã nɔ í sɪa

i yəkɔ temua ŋa, domi ine iyi í temuað ijuukpã si arae, dulum kaa kãmiae má,

² nɔ waati iyi í gbe si kuwɛɛi andunyaɛ ku je si idɔɔbii Ilaaɔ, ku maà ti ku je do kɔdɛɛ nfe nfei ara.

³ Ntɔ ntɔ, tako wo ì ce bei hai dasi Jesu naane ŋa à ya bi, amma í to bɛɛbɛ. Ì tako ì ce mii iyi í dɔa ara nɛ si ŋa, do bine, do atɛ ku mɔ, do atɛ ku kpa ine, do buki, do iwɛ ku tɔɔ iyi kù waa too wooda.

⁴ Nsei à biti si bei i kù waa ba ŋa daa bututu ŋau ku ce má ŋa, nɔ à waa bu nɛ.

⁵ Amma aa na a koo a sisi daa ŋa bi Ilaaɔ, nɛu iyi í tã sɔɔlu ku kiiti ilu hunde do iku ŋa.

⁶ Na nɛu mɔm nii í jò à tako à sisia ine ŋa laabaau jiidau wo ku ba baa do iyi à ku nsei na kiitii Ilaaɔ iyi í tosi ine fei, hunde nɛa ku maa wɛɛ bei Ilaaɔ takae í wɛɛ.

Ine ŋa iyi à waa ce ice do amuai Ilaaɔ dee dee

⁷ Kɔɔi mii fei í maai wa. Na nɛu, i mu ara nɛ do laakai, nɔ i jò hunde nɛ ku wɔ nɔo ku ba i yɔkɔ i ce kutɔɔ ŋa.

⁸ Iyi í re fei ndɛɛ, nɛui í je i ce kookaai i bi nɛ ŋa, domi kubi í ya bii dulum nkpɔ.

⁹ I ya yaaɛ nɛ ŋa do inɔ akã, kugbagba kù maà wa si.

¹⁰ Ine baa yooma nɛ fei í ba amua hai bi Ilaaɔ. Na nɛu, i ceò amua ikã ikãi Ilaaɔu ice ŋa i máa sobiò nɛ bei woo ce ice ilu naane ŋa.

¹¹ Ine iyi wa waazo í sɔa ku fɔ ideɪ Ilaaɔ. Ine mɔ iyi wa cea ine gɔ ice ku coo do gbugbã iyi Ilaaɔ í muaa, ku ba si mii fei a ye amboei Ilaaɔ do saabui Jesu Kirisi, nɛu iyi í nɛ amboe do gbugbã hee do ajɔ fei. Ami.

Temuai inei Kirisi ŋa si ijuukpã

¹² Ine baakɔm ŋa, i maà biti do ijuukpã iyi wa naa si nɛ bei ina ku còò laakai nɛ. I maà ti i dooe mii ikã.

¹³ Amma i jò inɔ nɛ ku dɔ bii ì waa ba ikpɛ si wahalai Kirisi ŋa, ku ba i nɛ inɔ didɔ nla nla ŋa si ajɔ iyi á nyisi amboeɛ.

¹⁴ Ine ilu inɔ didɔ ŋai bii à waa bu nɛ na irii Kirisi, domi Hundei Ilaaɔ, ilu amboe, í wa si nɛ.

¹⁵ Ine kãma nɛ ku maà jò ku ye ijuukpã na ine ku kpa, walakɔ na ile, walakɔ na laalɔ ku ce, walakɔ na wɔbia ku gũ.

¹⁶ Amma ine iyi wa wahala si na iyi í jò í je inei Kirisi, ku maà jò anyɔ ku muu, amma í sɔa ku saabui Ilaaɔ si na iyi í jò wa so irii Kirisiu.

¹⁷ Waati í to kiituu ku sinti. Ine Ilaaɔ ŋai aa sinti ku kiiti. To, bii í sinti hai bi tu wa, beirei iri ku kpaɛ á ye bi ine ŋa iyi à kɔ ku dasi laabaau jiidai Ilaaɔ naane.

¹⁸ Kukɔi ideɪ Ilaaɔ wa fɔ í ni, Bii faabai ine jiidai ŋa í gaabu, Beirei ti ilu dulum ŋa do ine ŋa iyi a kù mà bɛɛɛɛ Ilaaɔ á ye.

¹⁹ Na nɛu, ine ŋa iyi à waa ye ijuukpã si idɔɔbii Ilaaɔ, í sɔa a teese a maa ce jiidae nɔ a leeki do woo taka ŋa iyi í je ilu naane.

5

Ka gbɔa inei Ilaaɔ ŋa

¹ Nsei, si inɔ nɛ, ine ŋa iyi à je ine ngboi igbei Ilaaɔ ŋai ñ wa n fãa. Amu mɔ ine ngboi bei aŋa mɔ, ñ nɔ ñ jé sɛɛdai ijuukpãi Kirisi nɔ ñ nɛ ikpɛ si amboe iyi á na ku naa.

² Ñ wa n tɔɔ nɛ, i gbɔa ine ŋa iyi Ilaaɔ í da nɛ si awɔ bei à ya gbɔa angudã ŋa, ku maà ti ku je do tilasi walakɔ do binei fia, amma i na ara nɛ si iceu do inɔ akã si bei Ilaaɔ í bi.

³ I maà taa ine ŋa iyi à da nɛ si awɔ ŋau gbugbã, amma i nyisi ŋa kuce jiidai iyi aa too si.

⁴ Nɔ waati iyi Kirisi á faata wa, nɛu iyi í je ine ngboi woo degbe ŋau, aa gba riba ilu amboe iyi kusɔae kaa tã ŋa.

⁵ Bɛɛbɛ mɔi, ine awaasũ ŋa, i sũa ine ngboi igbe ŋau iri ile. Ine fei i jò ara ku kaye ku je nɛ bei ibɔ iyi à ya dasi, domi kukɔi ideɪ Ilaaɔ wa fɔ í ni, Ilaaɔ kù wa anyii woo tɔɔ fufu ŋa, amma wa cea woo kaye ara ŋa didɔ.

⁶ Na nɛu, i kaye ara nɛ si awɔ gbugbãi Ilaaɔ, ku ba ku so nɛ lele si ajɔ iyi í dau.

⁷ I sɔ wahala nɛ fei bi tɛɛ, domi nɛɛɛ wa gbɔ nɛɛ.

⁸ I mu ara nɛɛ ɛa, i jɔ hunde nɛɛ ku wɔ njoo, domi Seetam, mbɛɛ nɛɛɛ, í dabii wa dɔ anu bei muusu nla, wa dɛdɛ inɛ iyi á ɛɔ.

⁹ I kɔɔ ara nɛɛ si wajue do naane ku dasi nla nla domi ì mà ɛa kpaasi woo dasi Jesu naane nɛɛ ɛa iyi à fangaa si andunya fei, ijuukpã dimi akãu bei à waa ye.

¹⁰ Amma bii ì ye ijuukpã si waati keeke ì tã ɛa, Ilaaɔ ilu didɔ fei, nɛɛɛ iyi í kpe ɛɛ ku ba i nɛ ikpɛ si amboe hai nɛ kɔɔɛ na saabui anu akã nɛɛ do Kirisi, nɛɛɛ takaei á jɔ i kɔ deɛ deɛ ɛa. Nɛɛɛ á nɔ ku jɔ i leekɛ dim dim ɛa, nɔ ku mu nɛɛ gbugbã, i maà tekɛɛ hai si ideɛ ɛa.

¹¹ Nɛɛɛ iyi í nɛ yiiko hee do ajɔ fei. Ami.

Fɔɔi ankãanyi

¹² Ñ wa n kɔ nɛɛ ide keekeu ihɛ wai do sobii Silasi kpaasi ilu naane nwa. Ñ bi n mu nɛɛ gbugbã nɔ n nyisi ɛɛ iyi ideu ihɛ iyi ì waa leekɛ si dim dim ɛa, didɔi Ilaaɔi do ntɔ.

¹³ Igbei inɛi Jesu ɛa iyi í wa ilui Babilɔni, iyi Ilaaɔ í cica bei inɛ mɔ, wa ce ɛɛ fɔɔ, bɛɛɛɛ mɔi Maaku iyi wa je bei amam si naane ku dasi, wa ce ɛɛ fɔɔ.

¹⁴ I ce nɛɛ fɔɔ do kubi jiida ɛa.

Laakai akã ku wɛɛɔ inɛ iyi ì je ti Kirisi fei ɛa.

Tia minjisia iyi Piɛɛ í kɔ

Piɛɛ í ce ɲa fɔ

¹ Amui Simɔɔ Piɛɛ amaace woo bei Jesu Kirisi.

N̄ kɔ n̄ɲe tiau ih̄ɛi, in̄e iyi Jesu Kirisi, n̄ɲu iyi í j̄e Ilaaɔ woo faaba nwa, í j̄ò ì dasi naane ɲa na dee dee ku j̄e. Naane iyi ì dasi ɲau í n̄e b̄eɛɛɛ bei ti awa m̄.

² Didɔ do laakai ku s̄u ku k̄ɔɔ n̄ɲe si, si na iyi í j̄ò ì mà Ilaaɔ do Jesu Laf̄ɛɛ nwa ɲa.

Kukpe do kucicai Ilaaɔ

³ Yiikoi Ilaaɔ í mu nwa bukaatai mii iyi à bi fei ku ba kuw̄eɛ nwa do kutɔɔ nwa ku maa b̄ɔ waju. N̄ó í ce b̄eɛɛɛɛ si bei í j̄ò ì mà, n̄ɲu iyi í kpe wa ka ba ikp̄ɛ si amboeɛ do si jiida ku j̄e.

⁴ B̄eɛɛɛɛ í ce nwa kuw̄ã nla nla ilu b̄eɛɛɛ ɲa. Kuw̄ã ɲau aa j̄ò ì ye bei n̄ɲu takae í ye n̄ó ì saa kuce laalɔ s̄ãmi ɲa iyi í wa si andunya na bin̄e.

⁵ Na n̄ɲu, i ce kookaai i k̄ɔɔsi is̄eɛn̄e jiida si naane ku dasi n̄ɲe, n̄ó si is̄eɛn̄e jiida i k̄ɔɔsi kumà,

⁶ n̄ó si kumà ì k̄ɔɔsi gaya, n̄ó si gaya ì k̄ɔɔsi temua, n̄ó si temua ì k̄ɔɔsi b̄eɛɛɛɛ Ilaaɔ ku mà,

⁷ n̄ó si b̄eɛɛɛɛ Ilaaɔ ku mà ì k̄ɔɔsi jiida ku cea n̄ɲe, n̄ó si jiida ku cea n̄ɲe ì k̄ɔɔsi kubi.

⁸ Bii mii ɲau be à wa si n̄e n̄ó wa k̄ɔɔsi, aa j̄ò ì ya maa ce kookaai si ice n̄ɲe, n̄ó ice n̄ɲeu ku n̄e aranf̄ãni ku ba ì mà Laf̄ɛɛ nwa Jesu Kirisi ɲa.

⁹ Amma in̄e iyi kù n̄e mii ɲau be í yei bei f̄eɛju, walakɔ bei in̄e iyi ijuɛ kù waa d̄ɔ, n̄ó kaa ye ilu ku j̄i. N̄ó í gb̄eje iyi n̄ɲu í má hai si dulum dii takoe.

¹⁰ Na n̄ɲu, in̄e in̄em ɲa, i k̄ɔɔsi himma ku ba ì mà s̄ã s̄ã iyi Ilaaɔi í kpe n̄e n̄ó í cica n̄e, domi bii ì waa ce b̄eɛɛɛɛ ɲa, i kaa dasi dulum aj̄ɔ k̄ãma ɲa.

¹¹ B̄eɛɛɛɛ aa j̄ò ì l̄ɔ do b̄eɛɛɛɛ ɲa si bomma hai t̄ã Laf̄ɛɛ woo faaba nwa Jesu Kirisi.

¹² Na ɲai í ce n̄ kaa n̄ gb̄eɛjiò ku ye n̄e gigii mii ɲau ih̄ɛ, baa do iyi ì mà t̄ã ɲa,

n̄ó ì waa leek̄i dim dim si nt̄o iyi ì waa mu n̄seiu ih̄ɛ ɲa.

¹³ Nt̄o nt̄o, waati iyi n̄ w̄eɛ si hunde, n̄ n̄e n̄ ya n̄ maa n̄ ye n̄e gigii ku ba ì ya maa w̄ɔ n̄joo si ɲa.

¹⁴ N̄ wa n̄ f̄ɔ b̄eɛɛɛɛ si na iyi í j̄ò ì mà iyi kaa kpe má an̄ j̄ò arau ih̄ɛ, si bei Laf̄ɛɛ nwa Jesu Kirisi í s̄ɔm.

¹⁵ An ce kookaai n̄ s̄ɔ n̄e yaaseɛ ku ba ì ȳok̄ɔ ì ye gigii mii ɲau do aj̄ɔ fei ɲa si anyii ikum.

In̄e ɲa iyi à ye amboei Kirisi

¹⁶ Do nt̄o, a kù waa too si ará iyi in̄e ɲa à waa kpa do bisi n̄ɲa, si waati iyi à j̄ò ì mà gbugb̄ãi Laf̄ɛɛ nwa Jesu Kirisi ɲa do kunyie wa. Amma awa taka nwa m̄ò à ye kulae do iju nwa

¹⁷ n̄ó à gb̄ɔ imui Ilaaɔ Baaba waati iyi í f̄ɔ hai lele í ni, in̄e ih̄ɛi í j̄e ama ak̄ãm iyi ì bi jiida, siei in̄o did̄ɔm fei í ya wa. Waati n̄ɲu Ilaaɔ, ilu amboe nla nla, í nyisi b̄eɛɛɛɛ Kirisiu do amboeɛ.

¹⁸ Si anyie, à nyi à gb̄ɔ imui Ilaaɔ wa má hai lele si waati iyi awaɔ ɲa à wa si antai geete kumáu.

¹⁹ B̄eɛɛɛ m̄ai naane nwa í k̄ɔɔsi si ideii walii ɲau. I j̄ò ì de sie it̄i ɲa, domi í yei bei fitila iyi wa má inya si ilu kuku hee iju koo máò n̄ó Jesu, n̄ɲu iyi í ye bei andaiyai daak̄ɔ, ku má inya si id̄ɔ n̄ɲe.

²⁰ Sinte, i j̄ò ì mà iyi ih̄ɛ ɲa, iyi ideii walii ḡɔ kù w̄eɛ si kuk̄ɔi ideii Ilaaɔ iyi in̄e ḡɔ á tuse nd̄eɛɛ bei í bi *

²¹ domi ideii walii ḡɔ kù w̄eɛɛ iyi in̄e ḡɔ í ce do id̄ɔɔbii n̄ɲu takae, amma in̄e ɲa à ya sisi ideii Ilaaɔi si bei Hundee í nyisi ɲa.

2

Woo k̄ɔ si cio ilu ibo ɲa (Cɔ Zudu 4-13)

¹ Walii ilu ibo ɲa à w̄eɛ wo si in̄o in̄e ɲau. B̄eɛɛɛ m̄ai woo k̄ɔsi cio ilu ibo ɲa aa faata wa si anini n̄ɲe. Aa naaɔ kuk̄ɔsi ibo wa do bisi, iyi á ce in̄e ɲa nfe, n̄ó aa k̄ɔsi Laf̄ɛɛ iyi í ya ɲa. B̄eɛɛɛɛ aa faa ara n̄ɲa nfe ku ce anu ak̄ã.

² In̄e n̄kp̄ɔi á too daa laalɔ n̄ɲa, n̄ó na iri n̄ɲa in̄e ḡɔ ɲa aa bu kp̄ãi nt̄o.

* **1:20 iyi in̄e ḡɔ á tuse nd̄eɛɛ bii í bi** Yaasei ideu be á ȳok̄ɔ ku je má, iyi in̄e ḡɔ í k̄ɔ do arae.

³ Na bine n̄a aa je n̄e taki do ide n̄a iyi āa taka n̄a à waa lasabu. Amma hai ku kpe woo kiiti n̄a í tã s̄oalu ku kiiti n̄a. N̄ju m̄oi á ce n̄a nfe n̄o kaa kpe m̄om.

⁴ Baa amaleka n̄a iyi à ce dulum wo, Ilaaã kù j̄ò n̄a, amma í tale si n̄a si isa nla nla. Tenḡi bei à waa mu n̄a si ilu kuku hee aj̄oi kiiti.

⁵ Ilaaã kù n̄o kù j̄ò in̄ei tako n̄au m̄o waati iyi í j̄ò īj̄i n̄lau í je in̄ei andunya n̄a iyi a kù mà b̄eerēe, amma Nowee, n̄ju iyi í ce waazoi ide nt̄oui í faaba do aman̄e m̄eje ḡo n̄a.

⁶ Si anyīe í nyi í ye taalei in̄ei Sodomu do Ḡom̄o n̄a m̄o má, n̄o í kpa n̄a do ina. Iyi b̄eu bei í je s̄ēeda na in̄e laal̄o n̄a iyi aa na a naa.

⁷⁻⁸ Amma í nya L̄otu in̄e jiida iyi í wa si in̄oi in̄e laal̄o n̄au. Í nyaai si na iyi í j̄ò í ya n̄e in̄o ku f̄o na daa bututu n̄a, n̄o iju iyi wa má fei laal̄o iyi wa ye do iyi wa gb̄o wa bitandi id̄o dee deēe.

⁹ B̄ēēēe m̄oi Āo Laf̄ēe í mà bei á ce ku faaba in̄e n̄a iyi à mà b̄eerēe si wahala. Í n̄o í mà bei á mu in̄e laal̄o n̄a ku wahala n̄a si aj̄oi kiiti.

¹⁰ In̄e n̄a iyi à waa ce kubi nfe nfei ara n̄a n̄o à donda yiikoi Ilaaã, wahala n̄a á caa.

Woo k̄osi cio ilu ibo n̄au à je ilu w̄ōk̄o yaam̄o n̄a do woo t̄ōo fufu n̄a iyi a kù waa ce n̄joi ilu yiikoi lele n̄a ku bu.

¹¹ Baa amaleka n̄au, āa iyi à re n̄a do gb̄ugb̄a do yiiko nt̄o nt̄o, a kù waa ye taalei ilu yiikoi lele n̄au hee má je a bu n̄a si wajui Āo Laf̄ēe.

¹² Amma in̄e n̄au à ya maa yaako mii iyi a kù mà. À yei bei in̄ai sako n̄a iyi a kù n̄e lasabu k̄ama, n̄o aa ce nfei bei in̄ai sako n̄au iyi à bí ku ba a mu n̄a a kpa n̄a.

¹³ Laal̄o iyi à cea in̄e n̄ai aa s̄a n̄a. In̄o did̄o n̄a fei si inaabo n̄ai í ya wa baa bii das̄a nkpai. Baa waati iyi in̄ēo n̄a ì t̄ōt̄ō ì waa je ijei Laf̄ēe aj̄o n̄a, à ya maa ce daa laal̄o n̄ai n̄o a maa n̄e si in̄o did̄o. À yei bei angud̄ai kuwee n̄a iyi à n̄e leebu do riisi.

¹⁴ Iju n̄a fei si abo kaafe n̄ai í ya wa, dulum ci ya to n̄a. À ya mu in̄e n̄a iyi a

kù waa leek̄i dim dim do taa. Id̄o n̄a í n̄e d̄ōnei bine. Ilaaã í ceekpe n̄a.

¹⁵ À j̄ò kp̄aa jiida n̄o à nȳo. À too kp̄aa walii Balamu, amai Bēo, n̄ju iyi í bi ribai laal̄o ku je.

¹⁶ Amma Ilaaã í f̄o sīe ide na kurarāe. Nt̄oi, gb̄ank̄ēe iyi ci ya f̄o ide, Ilaaã í j̄ò í baa ide ku f̄o bei aman̄e n̄o í leek̄i ide hai n̄e yaasei waliu.

¹⁷ In̄e n̄au, à yei bei is̄o hai n̄e inyi walak̄o bei īj̄i iyi í d̄u n̄o kaa r̄o si na iyi í j̄ò fufu wa talēe. Ilaaã í ce n̄a s̄oal̄ui bi ku wa si ilu kuku nla nla.

¹⁸ À waa f̄o idei fufu ku t̄ōo iyi kù n̄e iri. À waa fa in̄e ḡo n̄a do bine ik̄a ik̄ai mii iyi laf̄ēe n̄a à n̄e si id̄o n̄a n̄a ku ba a mu n̄a do taa. In̄e n̄au, do wahalai à ba à gb̄a wa hai bi in̄e n̄a iyi à wa si kurarau.

¹⁹ In̄e n̄a iyi à ba à mu n̄au, à ya ce n̄a kuw̄ai ara ku nei, amma āa taka n̄a à je arui daa n̄a iyi wa b̄ōo n̄a nfe ku ce, domi in̄e fei í je arui mii iyi í k̄am̄iāe.

²⁰ Nt̄oi, in̄e n̄a iyi à j̄ò laal̄o ku cei andunya si na iyi í j̄ò à mà Laf̄ēe woo faaba nwa Jesu Kirīsi, bii à nyi à j̄ò laal̄o ku ceu í mu n̄a má í k̄am̄iāe n̄a ise gb̄eejisia, kuw̄ēēi tako n̄a á tia do ti ank̄aanyiu.

²¹ Á tia n̄a bii í je a kù mà kp̄ai nt̄o wo do iyi à mà t̄a n̄o à toa woodai Ilaaã iyi à na n̄au anyi.

²² Mii iyi í ba n̄au be wa nyisi iyi m̄ondau ih̄ē í je nt̄o. M̄ondau í ni, aja í nyi í koo wa fa itue má. À ya ni má, kus̄ōo iyi à wēe í nyi wa bimbili si p̄ok̄ōo má.

3

Laf̄ēe á nyi wa si bei í ce kuw̄āe

¹ In̄e baak̄ōm n̄a, tia minjisīam wee iyi ñ k̄o n̄je. Si tia sinteu do minjisīau fei ñ wa n̄ de n̄ j̄i lasabu jiida n̄je do kuk̄asi n̄a iyi ñ wa n̄ ye n̄e gigi.

² Ñ bi i ye gigīi ide iyi walii kumá n̄au à f̄o wo, do woodai Laf̄ēe woo faaba iyi woo be n̄je n̄a à sisi n̄je.

³ Sinte, ñ bi i mà n̄a iyi si waatii ank̄aanyi in̄e ḡo n̄a aa na a maa n̄e si id̄ōbi n̄a. N̄o aa yaako n̄e

⁴ a maa ni, Kirisi í ce kuwã í ni n̄nu á nyi wa, mà iboi. To, iwoi í wa. Kù waa nyi wa má, domi hai waati iyi bala nwa ña à ku, mii fei í w̄ei bei hai sintei andunya ku taka.

⁵ Amma mii akãi ine ñau à gbeje na kance. Mii iyi à gbeje wee. Waati iyi Ilaaã í taka lele do ile, í taka ñai do ideigele. Do ide ku f̄ei í nyaò ile hai si inò inyi nò í f̄ef̄ee do inyi.

⁶ Nò si anyie, do ide kuf̄eui í kpaò irii andunyai tako si waati iyi í j̄ò inyi í je mii fei.

⁷ Lele do ile iyi í w̄ee nsei, do ide akãu bei Ilaaã á kpa ñaò, amma bebei do inai á je. Wa mu ñai titã hee koo toò ajò iyi á kiiti ine ña iyi a kù mà beere nò á ce ña nfe.

⁸ Amma ñe baak̄om ña, i maà j̄ò i gbeje mii akãu ih̄e ña, iyi ajò akã í yea Ilaaã bei ad̄s̄ dubu, nò ad̄s̄ dubu í yea bei ajò akã.

⁹ Aã Laf̄ee ci ya j̄ò ide kuwãe iyi í j̄ileu ku kpe ideu ku k̄ò si bei ine ḡo ña à waa tamaa. Amma wa temua ñei, domi kù bi baa ine akã ku ce nfe. Í bi m̄om ku je ine fei ku kpaasi id̄o.

¹⁰ Do ñu fei, ajò Laf̄ee á naai bei ile. Si ajò ñui, lele á kpa iri do iba nla nla. Mii iyi í wa be fei, á yò si ina nò ile do mii iyi í wa si fei á kpa iri.

¹¹ Na ñu, si bei mii ñau fei á ce nfe beebe, i j̄ò i mà s̄aa s̄aa ña zaka bei í s̄la isene ñe ku maa má nò i mà beere Ilaaã ña.

¹² Nò i maa degbe ajò ña i maa ce kookaai ku ba ku naa ñya ñya. Si ajò ñui ina á ce nfei lele, nò mii iyi í wa si fei ku yò do inya gbãa nla nla inau.

¹³ Amma Ilaaã í ce kuwã ñu ku ce lele do ile fei tit̄s̄ bii dee dee ku je á wa. Ñui à waa degbe.

¹⁴ Na saabu ñu, ñe baak̄om ña, si bei ñ waa degbe ajò, i ce kookaai Laf̄ee ku na ku ba ñe si laakai ku s̄u, riisi do kurara ku maà wa si ñe.

¹⁵ I doo temuai Laf̄ee nwa bei kp̄ai faaba ñe, si bei P̄olu baak̄o nwa í kò ñe do bisi iyi Ilaaã í muua.

¹⁶ Ideu ih̄e í kò si tia iyi í kò fei tengi bii wa f̄o ide mii ñau ih̄e. Si tia ñau bii

ḡo ña í w̄ee iyi í gaabu ku gb̄o, nò hai mà ña iyi a kù waa leek̄i si dim dim à ya maa beje yaasei ideui, si bei à ya maa ce do mb̄oi kuk̄oi ide Ilaaã ḡo ña. Bebei à waa faa ara ña nfe ku ce.

¹⁷ Amma ñe baak̄om ña, i mà ideu tã ña. Na ñu, i ce laakai ara ñe ku ba kurarai ine ña iyi a kù mà beere Ilaaã ku maà j̄ò i yaa hai si kp̄aa jiida iyi ñ waa leek̄i si dim dim ña.

¹⁸ Amma did̄si Laf̄ee woo faaba nwa Jesu Kirisi ku maa k̄òsi si ñe, nò kumà iyi í ne si ḡame ña ku k̄òsi ku maa koo. Ñui í je ilu amboe hai nsei hee do ajò fei. Ami.

Tia sinte iyi Zãa í kɔ

Jesu, n̄ju iyi à ya kpe Ideu, n̄juí í je icui kuwɛɛ

¹ À waa kɔ n̄je si ideí Jesu, n̄ju iyi í wɛɛ hai sintei mii fei. N̄juí í je Ideu, nɔ í je icui kuwɛɛ má. À gbɔ ideɛ, nɔ à yɔɔ do iju nwa, à cɔɔ do laakai, nɔ awɔ nwa í luu.

² Waati iyi kuwɛɛu í faata wa à yɔɔ, n̄jɔí í jɔ à waa je sɛɛdaɛ, nɔ à waa sisi n̄je ideí kuwɛɛ hai tã iyi í tako í wa bi Ilaaɔ Baaba wo, nɔ wee nsei í nyisi wa.

³ İyi à ye do iyi à gbɔ, n̄juí à waa sisia in̄je mɔ ku ba awaɛ n̄ja ka nɛ anu akã, nɔ anu akã iyi à n̄eu à n̄ɔɔi do Ilaaɔ Baaba do amaɛ Jesu Kirisi.

⁴ À kɔ n̄je tiau ih̄ɛi ku ba inɔ didɔi awa fei ku kɔ.

Ilaaɔí í je inya kumá

⁵ Laabaau iyi à gbɔ hai bi Jesu Kirisi, nɔ à waa sisi n̄je wee. Ilaaɔí í je inya kumá, ilu kuku kãma kù wa siɛ.

⁶ Bii à ni à nɛ anu akã do n̄ju nɔ à bei à waa nɛ si ilu kuku, à waa sɔ iboi a kù waa ce kookoosui ntɔ.

⁷ Amma bii à waa nɛ si inya kumá, si bei Ilaaɔ takæ í wa si inya kumá, aa ka nɛ anu akã awa duusɔɔ, nɔ n̄jei Jesu amaɛ á jɔ ka má hai si dulum fei.

⁸ Bii à ni a kù nɛ dulum, à waa sɔa ara nwa iboi, nɔ ntɔ kù wa si wa.

⁹ Amma bii à ce tuubai dulum du wa, Ilaaɔ ilu naaneí, n̄ju iyi í ya ce dee dee, á kpa ideí dulum du wa nɔ ku jɔ ka má hai si laalɔ ku ce nwa fei.

¹⁰ Bii à ni a kù ce dulum à waa ce Ilaaɔ ilu iboi, nɔ ideɛ kù wa si wa.

Kirisi wa sobi wa

2

¹ In̄je amam n̄ja, n̄ kɔ n̄je ideu ih̄ɛ wai, ku ba í maà ce dulum n̄ja. Amma bii in̄je gɔ í ce dulum, à nɛ in̄je gɔ iyi á tɔɔ nwa suuru bi Ilaaɔ Baaba, n̄juí í je Jesu Kirisi in̄je dee deeu.

² N̄ju takæ í ce kuweei araɛ ku ba ku kpa ideí dulum du wa, amma kù je tí awa akã, do tí in̄ei andunya feii.

³ Bii à waa jirima woodaɛ, si beɛbei aa ka mà iyi à màa.

⁴ Bii in̄je gɔ í ni n̄ju í màa, nɔ kù waa jirima woodaɛ, laf̄ɛɛ ilu iboi, ntɔ kù wa siɛ.

⁵ Amma in̄je iyi wa jirima ideɛ, siɛi kubii Ilaaɔ í ya kɔ do ntɔ. Mii iyi á jɔ ka mà iyi à nɛ anu akã do n̄ju wee.

⁶ In̄je iyi í ni n̄ju í nɛ anu akã do n̄ju, laf̄ɛɛ í nɛ ku maa n̄ei bei Jesu takæ í nɛ.

Wooda titɔ

⁷ In̄je baakɔɔm n̄ja, kù je wooda titɔi n̄ kɔ n̄je. Wooda nwoi, iyi í nɛ hai sinte wo n̄ja. Wooda nwou, n̄juí í je ide iyi í tako í gbɔ tã n̄ja.

⁸ Do n̄ju fei, wooda iyi n̄ wa n kɔ n̄jeu ih̄ɛ, in̄je n̄ju wooda titɔi, nɔ à waa ye ntɔɛi si Kirisi do si in̄je taka n̄je, domi ilu kuku wa sekeɛ, nɔ inya kumá ntɔ wa daana.

⁹ In̄je iyi í fɔ wa ni n̄ju í wa si inya kumá nɔ í cé kpaasiɛ, si ilu kukui í wa hee nsei.

¹⁰ In̄je iyi í bi kpaasiɛ, laf̄ɛɛi í wa si inya kumá, nɔ nkãma kù wɛɛa iyi á dasiɛ dulum*.

¹¹ Amma in̄je iyi í cé kpaasiɛ, si ilu kukui í wa, si ilu kukuu m̄ɔi í nɔ wa nɛ si. Kù mà bii wa bɔ, domi ilu kukuu í dasiɛ fɛɛju.

¹² N̄ kɔ n̄je wai, in̄je amam n̄ja, si na iyi í jɔ Ilaaɔ í nya dulum du n̄je na irii Jesu.

¹³ N̄ kɔ n̄je wai, in̄je baaba n̄ja, si na iyi í jɔ ì mà in̄je iyi í wɛɛ hai sinte n̄ja. Nɔ n̄ kɔ n̄je wai, in̄je awaasũ n̄ja, si na iyi í jɔ ì je Seetam in̄je laalɔu igũ n̄ja.

¹⁴ N̄ kɔ n̄je má, in̄je amu n̄ja, si na iyi í jɔ ì mà Ilaaɔ Baaba n̄ja. Nɔ n̄ kɔ n̄je má, in̄je baaba n̄ja, si na iyi í jɔ ì mà in̄je iyi í wɛɛ hai sinte n̄ja. Nɔ n̄ kɔ n̄je má, in̄je awaasũ n̄ja, si na iyi í jɔ ì nɛ gbugbã n̄ja, nɔ ideí Ilaaɔ í wa si n̄je, nɔ ì je Seetam in̄je laalɔu igũ n̄ja.

¹⁵ I maà tí í bi andunya n̄ja do mii n̄ja iyi à wa si andunya. In̄je iyi í bi andunya, kubii Ilaaɔ Baaba kù wa siɛ,

¹⁶ domi mii iyi í wa si andunya fei, hai kubi nfe nfei amanɛ, do kɔdɛɛi mii iyi iju wa ye, hee do faau ku ce, gɔgɔɛ gɔ

* **2:10 iyi á dasiɛ dulum** Si tiai ideí Ilaaɔ gɔ n̄ja à ni, “iyi á dasiɔ in̄je gɔ dulum”.

kù waa naa hai bi Baaba, bii kù je hai si andunya.

¹⁷ Andunya í nɔ wa tã mbe do binεε, amma ine iyi wa ce idɔɔbii Ilaaɔ á maa wεεi hee do ajɔ fei.

Mbεεi Kirisi

¹⁸ Inε amam ηa, kɔɔi andunya í maai wa. Si bei ì gbɔ ηa à ni ine gɔ iyi í je mbεεi Kirisi á naa, wee nsei, mbεεi Kirisi nkɔɔ í to wa. Nɔi í jɔ à mà iyi kɔɔi andunya í maai.

¹⁹ Mbεε ηau, hai si inɔ nwai à fita, amma a kù je ine nwa ηa, domi bii à je ine nwa ηai wo aa wa inɔ nwa. Amma à fita ku ba ka mà iyi kãma nηa kù je ine nwai wo do ntɔ.

²⁰ Amma inε ì ba Hundei Ilaaɔ hai bi ine kumáú ηa, nηui í jɔ inε fei ì ne kumà ηa.

²¹ Bii ñ kɔ nηε, kù je a ni i kù mà ntɔ ηa, amma si na iyi í jɔ ì màa ηai, ì nɔ ì mà ηa iyi ibo kãma kaa yɔkɔ ku fita hai si ntɔ.

²² Yooi í je woo sɔ ibo bii kù je ine iyi í ni Jesu kù je Kirisi. Lafεε, mbεεi Kirisii iyi wa kɔsi Baaba do Ama ajɔ.

²³ Ntɔi ine iyi í kɔsi Ama, kù ne Baaba. Inε iyi í gba Amau í ne Baau mɔi.

²⁴ Inε mɔ, ide iyi ì gbɔ hai sinteu i jɔ ku wa si idɔ nηε. Bii í wa si idɔ nηε aa ne anu akã ηa do Ama do Baau.

²⁵ Kirisi í ce nwa kuwã. Kuwã iyi í ce nwau, nηui í je kuwεε hai tã.

²⁶ Iyi ñ kɔ nηεu ihε, ñ kɔɔ wai na ine ηa iyi à waa bi a dasi ηε kurara.

²⁷ Amma inε, Hundei Ilaaɔ iyi Kirisi í na ηεu, í wa si ηε. Na nηu, i kù ne bukaatai ine gɔ ku kɔ nηε si cioi ngɔgɔ, domi Hundeu wa kɔ ηε si cioi mii fei iyi í je ntɔ, ibo kù wa si. Na nηu, i jɔ i ne anu akã do Kirisi ηa, si bei Hundei Ilaaɔ í nyisi ηε.

²⁸ Nsei, inε amam ηa, i jɔ i ne anu akã do Kirisi ηa, ku ba ajɔ iyi á faata wa ka ne idɔ ku buba, nɔ anyɔ ku maà mu wa si wajue si ajɔ iyi á nyi wau.

²⁹ Si bei ì mà ηa iyi Kirisi í je dee dee, i jɔ i mà ηa iyi ine iyi wa ce dee dee fei amaεi.

Amai Ilaaɔ ηa

3

¹ I cɔ kubi nla nla iyi Ilaaɔ Baaba í bi wa, hee à waa kpe wa amaε ηa. Nɔ ntɔi bεεbei à je. Nɔi í jɔ inei andunya ηa a kù mà wa domi a kù mà Ilaaɔ mɔm wo.

² Inε baakɔɔm ηa, si nsei à je amai Ilaaɔ ηa, amma a kù mà beirei aa ka na ka je ala. Do nηu fei, à mà waati iyi Kirisi á na ku faata wa aa ka jɔɔ, domi aa ka yɔɔ bei í ye.

³ Inε iyi wa cɔ kpãai ideu ihε fei, wa ce kookaai ku ba ku má bei Kirisi mɔ í má.

⁴ Inε mɔ iyi wa ce dulum fei, wa kua woodai Ilaaɔi, domi dulum wooda ku kuai.

⁵ Ì mà ηa iyi Jesu, nηu iyi kù ce dulum, í naai ku nya dulum dii amane ηa.

⁶ Na nηu, ine iyi í wεε do nηu fei ci ya maa mɔsi dulum ku ce. Amma ine iyi wa ce dulum, lafεε kù yɔɔ, kù nɔ kù màa.

⁷ Inε amam ηa, i maà ti i jɔ ine gɔ ku ði iju nηε. Inε iyi wa ce mii iyi í je dee dee, ine dee deei, si bei Jesu takae í ye.

⁸ Inε iyi í ya maa mɔsi dulum ku ce, inei Seetam nii, domi hai sintei Seetam wa ce dulum. Na ηɔi í jɔ Jesu, amai Ilaaɔ, í naa ku kpaɔ icei Seetam.

⁹ Inε iyi í je amai Ilaaɔ fei, ci ya maa mɔsi dulum ku ce, domi kuwεεi Ilaaɔ í wa siε. Kaa yɔkɔ ku maa ce dulum, domi í je amai Ilaaɔ.

¹⁰ Nsei, aa ka yɔkɔ ka mà ine ηa iyi à je amai Ilaaɔ ηa do ine ηa iyi à je ti Seetam. Inε iyi kù waa ce mii iyi í je dee dee fei, do ine iyi kù bi kpaasiε, kù je ti Ilaaɔ.

Ka bi nje

¹¹ Ide iyi ì gbɔ hai sinte ηa, nηui í je ka bi nje,

¹² nɔ ka maà ye bei Kaεε inei Seetam ine laabɔu, nηu iyi í kpa ifɔε. Na mii í ce í kpa. Í kpaai si na iyi í jɔ kuceε í je laabɔ, nɔ ti ifɔε í je jiida.

¹³ Inε inεm ηa, bii inei andunya ηa à cé ηε, i maà jɔ ku mu ηε biti.

¹⁴ À mà iyi à kua ikui, nɔ à lɔ si kuwεε si na iyi í jɔ à bi kpaasi nwa ηa. Inε iyi kù ne kubi, si ikui í wa.

15 Ine iyi í cé kpaasie fei, woo kpa inei. Ine taka nne í nò ì mà ña iyi woo kpa ine ci ya ne kuwεε hai tã.

16 À mà bei kubi í ye si na iyi í jò Kirisi í na kuwεεε na iri nwa. Na nñu, awa mọka na kuwεε nwa na irii kpaasi nwa ña.

17 Bii ine gọ í ne amani si andunyau ihē, nò í ye kpaasie í wa si are nò í toaa anyi, beirei kubii Ilaađ á ce ku wa si inεεu be.

18 Ine amam ña, i màà jò ka bi nje do ide ku fọi gele nñu akā, amma ka bi nje do ntọ do si kuce.

Laakai ku sū si wajui Ilaađ

19-20 Bii idọ nwa wa ye taale nwa aa ka mà iyi à je ti ntọ na kookoosu jiida ña iy à waa ce, nò laakai nwa á maa sūi bi Ilaađ, domi à mà iyi Ilaađ í re idọ nwa, í nò í mà mii fei.

21 Na nñu, inje baakọm ña, bii idọ nwa kù waa ye taale nwa, à ne laakai ku sū bi Ilaađ.

22 Nò mii iyi à tọe fei á mu nwa wai, domi à waa jirima woodae nò à waa ce mii iyi á dđaa si.

23 Woodaeu wee, ka dasi irii amae Jesu Kirisi naane, nò ka bi nje si bei í jile nwa.

24 Ine iyi wa jirima woodai Ilaađ ña, í wa si Ilaađi nò Ilaađ mọ í wa si lafēε. Hundee iyi í mu nwa, nñui í jò à mà iyi í wa si wa.

Hundei Ilaađ do hundei mbεε

4

1 Inje baakọm ña, i màà ya naane ine ña iyi à ya ni aña à ne Hundei Ilaađ fei, amma i cọ yaase nña mà à je ti Ilaađ ntọ ntọ, domi walii ilu ibo ña à waa kđi si andunyau ihē.

2 Yaase bei aa yọkọ i mà ine ña iyi à ne Hundei Ilaađ ña wee. Ine iyi í jesi iyi Jesu Kirisi í baa í je amanε do ntọ fei, lafēεi í je ti Ilaađ.

3 Ine iyi kù jesi iyi Jesu í baa í je amanε do ntọ, lafēε kù je ti Ilaađ, ti mbεei Kirisii. Mbεei Kirisiui ì gbọ à ni wa naa ñau, wee í to wa si andunya tã mọm.

4 Inje amam ña, ì je ti Ilaađ ña, ì nò ì kāmia walii ilu ibo ñau tã ña, domi ine

iyi í wa si ñe í ne gbugbā í re ine iyi í wa si andunyau.

5 Ine nñu ña ti andunyai à je, ñoi í jò à waa fọ ide do bisii andunya, nò inei andunya ña à waa gbọ ide nña.

6 Amma awa ti Ilaađi à je. Ine iyi í mà Ilaađ fei i ya gbọ ide nwai, amma ine iyi kù je ti Ilaađ ci ya gbọ ide nwa. Si beεbei aa ka yọkọ ka wūa ntọ do ibo.

Ilaađi í je kubi

7 Inje baakọm ña, i jò ka bi nje, domi kubi wa naai hai bi Ilaađ. Ine iyi í ne kubi, lafēε amai Ilaađi, í nò í mà Ilaađ.

8 Ine iyi kù ne kubi, lafēε kù mà Ilaađ, domi Ilaađi í je kubi.

9 I cọ bei Ilaađ í nyisi wa kubie. Í be ama akāε wa si andunya ku ba ka ba kuwεε na irie.

10 Kù je awai à tako à bi Ilaađ amma nñui í bi wa, nò í be amae wa ku ba ku je kuwee iyi á kpa dulum du wa.

11 Inje baakọm ña, bii beεbei Ilaađ í bi wa, í sía awa mọ ka bi nje.

12 Ine gọ kù ye Ilaađ ajọ gọ, amma bii à bi nje, Ilaađ í wa si wa, nò kubie á kđ si idọ nwa.

13 A mà iyi à wa sie nò nñu takae í wa si wa, si na iyi í jò í mu nwa Hundee.

14 Awa mọ à ye iyi Ilaađ Baaba í be amae wa ku je woo faabai inei andunya ña, à nò à waa je seεdae.

15 Ine iyi í jesi iyi Jesu í je amai Ilaađ, Ilaađ í wa sie, nò lafēε mọ í wa si Ilaađ.

16 Nò awa à mà kubi iyi Ilaađ í bi wa, nò à dasi kubiu naane.

Ilaađi í je kubi. Ine iyi í ne kubi í wa si Ilaađi, nò Ilaađ mọ í wa sie.

17 Beεbei kubie í kđ si idọ nwa, ku ba ka ne laakai ku sū si ajọi kiituu, domi si bei Kirisi í ye, beεbe mọi awa mọ à ye si andunyau.

18 Njo kù wa si kubi, amma kubi iyi í kđ í ya lele njo. Na nñu, ine iyi í ne njo, kubi ci ya kđ sie domi njo ijuukpāi wa ce.

19 Awa à ne kubi domi Ilaađ í tako í bi wa.

20 Bii ine gọ í ni nñu í bi Ilaađ nò í cé kpaasie, ilu iboi, domi ine iyi kù bi kpaasie iyi wa ye, kaa yọkọ ku bi Ilaađ iyi kù waa ye.

21 Kirisi í na wa woodau ihē í ni, ine iyi í bi Ilaaḏ á bi kpaasie mḗ.

Andunya ku kāmia

5

1 Ine iyi í dasi naane iyi Jesui í je Kirisi, lafēe amai Ilaaḏi, nḗ ine iyi í bi Baa í bi Ama mḗi.

2 Bii à bi Ilaaḏ nḗ à waa jirima woodae, nḗui á jḗ ka mà iyi à bi amai Ilaaḏ ḡa mḗ.

3 Ilaaḏ ku bii í je woodae ḡa ku jirima. Woodae ḡau a kù nḗ a kù gaabu.

4 Ntḗ ntḗ, amai Ilaaḏ baa yooma fei í ya kāmia andunyai. Naane ku dasi nwai á jḗ ka kāmiaḏ andunya.

5 Yooi í kāmia andunya bii kù je ine iyi í dasi naane iyi Jesu í je amai Ilaaḏ.

Sēeda iyi à jēa Jesu Kirisi

6 Jesu Kirisii í je ine iyi í naa do inyi do nje. Kù naa do inyi nḡu akā, amma do njei ajḗ. Hundei Ilaaḏ takae wa je sēedaē, domi nḡui í je ntḗ.

7 Woo je sēeda ḡau ḡa mēetai à wēe *

8 Ḃḡa wee, Hundei Ilaaḏ, do inyi, do nje. Ḃḡa mēeta ḡau à ce anu akā.

9 Awa, à ya ka jesi sēedai amanē ḡa, amma sēedai Ilaaḏ í la í re bēebe, nḗ nḡu mḗi í je sēeda iyi í jēa amae.

10 Ine iyi í dasi amai Ilaaḏ naane, í ne sēedau si idḗe. Ine iyi kù dasi naane, í ce Ilaaḏ ilu iboi, domi kù jesi sēeda iyi Ilaaḏ í jēa amae.

11 Sēedau wee, Ilaaḏ í mu nwa kuwēe hai tā. Kuwēeu, í wa si amae.

12 Ine iyi í ne Amai Ilaaḏ, í ne kuwēe. Ine iyi kù ne Amau kù ne kuwēeu.

Kuwēe hai tā

13 N̄ kḗ nḡe iyi ihē wai, inje iyi ì dasi irii amai Ilaaḏ naane, ku ba í mà iyi ì ne kuwēe hai tā ḡa.

14 À nḗ à ne naane iyi bii à tḗe ngḗḡo iyi í je ti idḗḗbie, á gbḗ nwa.

15 Nḗ si bei à mà iyi wa gbḗ kutḗḗ nwa, à mà kam kam iyi mii iyi à tḗe fei, tu wai tā.

16 Bii ine ḡḗ í ye kpaasie wa ce dulum iyi kù je ti iku, kù ce kutḗḗ nḗ Ilaaḏ á muaa kuwēe. Amma dulum ḡḗ í wēe iyi í ya bí iku. N̄ kù ni ine ḡḗ ku ce kutḗḗ na nḡu.

17 Iyi kù je dee dee fei dulum nii, amma kù je fei ndeēi í je ti iku.

18 À mà ine iyi í je amai Ilaaḏ fei ci ya ce dulum ku maa mḗsi, domi Amai Ilaaḏ wa degbeē, nḗ Seetam, ine laalḗu, kaa yḗkḗ ku ceaa ngḗḡo.

19 À mà iyi à je amai Ilaaḏ ḡa, nḗ andunyuau fei í wa si gbugbāi ine laalḗu.

20 À nḗ à mà iyi Amai Ilaaḏ í naa, nḗ í mu nwa bisi ka mà Ilaaḏ ilu ntḗu. Nḗ à wēe do ilu ntḗu do saabui amae Jesu Kirisi. Jesu Kirisiui í je Ilaaḏ ilu ntḗ, nḗ í je kuwēe hai tā.

21 Inje amam ḡa, i feḗ iwē ku tḗḗ ḡa.

* 5:7 Si tia nwo ḡḗ ḡa, kḗi isei ideu mbe. Amma si tia nwo ḡḗ ḡa à ni, "... lelei Aḗ. Ḃḡa wee, Ilaaḏ Baaba do Jesu iyi à ya kpe Ide, do Hundei Ilaaḏ. Ḃḡa mēeta ḡau à je ine akā. Nḗ sēeda mēeta mḗi í wa si andunyuau."

Tia minjisia iyi Zãa í kã

Fã

¹ Amu ine ngboi igbei inei Jesu ña, ñ ceε fã, awã abo iyi Ilaaã í cica. Nã ñ ce amaε ña mã fã, aña iyi ñ bi si kpãai ntãu. Nã kù je amu akãi ñ bi ña, amma hee do ine ña iyi à mà ntãu fei à bi ñai.

² À bi ñai si na iyi í jò ntãu í wa si ido nwa, á nã ku maa wεei do awa do ajò fei.

³ Ilaaã Baaba do Jesu Kirisi amaε a mu nwa didõ do laakai ku sũ nã a ce araare nwa ku ba ka wεε do ntã do si kubi.

Ntã do kubi

⁴ Ñ ne inã didõ ntã ntã do iyi ñ gbã amaε gã ña à waa ne si kpãai ntã, si bei Ilaaã Baaba í jile nwa.

⁵ Nsei abooyi, ide iyi ñ kãε wau ihẽ kù je wooda titõ, amma iyi à ne hai sintei. Ñ wa n tãei, i jò ka bi nje awa duusõ ña.

⁶ Kubii í je woodai Ilaaã ku jirima. Nñui í je wooda iyi ñ gbã hai sinteε ña, si nñui í sãa i maa ne ña.

⁷ Woo wa inyii itĩ nkpõ í fangaa si andunya, ine ña iyi a kù jesi iyi Jesu Kirisi í baa í je amanε. Ine iyi wa ce bεεbε, woo wa inyii itĩ inei do mbεei Kirisi.

⁸ Na nñu, i ce laakai ña i mà ti i nyõ ribai icε nñε, i jò i je baakaε ña.

⁹ Ine iyi kù leekĩ si kukõsii Kirisi, nã i kõõsi tεε, kù ne Ilaaã. Amma ine iyi wa leekĩ si, í ne Baaba do Ama.

¹⁰ Bii ine gã ñ naa bi tu ñε, nã kù je do kukõsiu ihẽ, i mà gba lafẽε, nã i mà coo cenkã,

¹¹ domi ine iyi í coo cenkã, í ne ikpẽ si kuce laalõeu bei.

Idei ankãanyi

¹² Ñ ne mii nkpõ ku sõ ñε, amma n kù bi n kã fei ndεε si tia. Ñ bi n naa n yε ñei awaε ña ka fã ide geleò gele, ku ba inã didõ nwa ku kã.

¹³ Ifãe iyi Ilaaã í cicau, amaε ña à ceε fã wa.

Tia μετasia iyi Zãa í kã

Fɔɔ

¹ Amu inε ngboi igbei inei Jesu ηa, ñ ceε fɔɔ, Gayusi, awɔ iyi ñ bi jiida si kpãai ntɔ.

² Awɔ baakɔɔm, ñ wa n tɔɔ fei ndεε ku maa neε dee dee, nɔ aræ ku maa ne baani si bei hundεε í ye.

³ Inəm í dɔ ntɔ ntɔ si waati iyi kpaasi woo dasi Jesu naane gɔ ηa à naa nɔ à je sεεda si bei ntɔ í wa sie do si bei ì waa ne si ntɔu.

⁴ N kù ne inɔ didɔ gɔ iyi í la í re iyi ñ gbɔ à ni amam ηa à waa ne si kpãai ntɔ.

Gayusi, ilu naane

⁵ Awɔ baakɔɔm, ì je ilu naane si mii ηa iyi ì waa cea kpaasi woo dasi Jesu naane ηa hee do kpaasi woo dasi naane inε njoo ηau fei.

⁶ Inε ηau fei à waa je sεεdai kubie si inɔi igbei inei Jesu ηa. Ce nηa kosía si isεεne nηau si bei í sía inei Ilaaɔ ku ce,

⁷ domi na irii Jesu Kirisii à waa ce isεεneu, a kù nɔ a kù gba nkãma bi hai dasi naane ηa.

⁸ Na nηu, í sía ka sobi amanε dimi beεbe ηa, ku ba awa taka nwa ka ne ikpē awaɔ ηa si icei ntɔu ku sisie.

Diotεεfu do Demetiru

⁹ Ñ kɔa inei igbei Jesu ηa tia keeke gɔ, amma Diotεεfu, nηu iyi í bi ku je woo cua nηa, kù jesi idem.

¹⁰ Na nηu, bii ñ naa, an fɔ daa ηa iyi í ne, do bei wa má wa ide laalɔ. Kù je baa iyi be nηu akã, ci ya gba inε njoo woo dasi naane ηa. Bii inε gɔ ηa à bi à gba ηa mɔm í ya kɔi, nɔ ku lele ηa hai si igbei inei Jesu ηa.

¹¹ Awɔ baakɔɔm, mà too kuce laalɔ, bii kù je kuce jiida. Inε iyi wa ce jiida, ti Ilaaɔi, amma inε iyi wa ce laalɔ kù mà Ilaaɔ.

¹² Inε fei, hee do ntɔ takæ fei à waa je sεεdai jiida ku jei Demetiru. Nɔ awa taka nwa mɔ à waa je sεεdai jiida ku jεeu, ì nɔ ì mà iyi sεεda nwa í je ntɔ.

Fɔɔi ankãanyi

¹³ Ñ ne mii nkpɔ ku sɔε, amma n kù bi n kɔ fei ndεε si tia.

¹⁴ Ñ wa n bi ka ye nje bii í ce ajɔ minji ka fɔ ide gεεdò gεε.

¹⁵ Laakai ku sũ ku wεε do awɔ. Kpaasie ηa fei à ceε fɔɔ. Nɔ i ce kpaasi nwa ηau fei fɔɔ akã akã.

Tia iyi Zudu í kò

Zudu í ce ña fɔɔ

¹ Amu Zudu woo ce icei Jesu Kirisi, amu iyi ñ je ifɔi Zaaki, amui ñ kò ñɛ tiau ihɛ wa, inɛ iyi Ilaaɔ Baaba í kpe. Í bi ñɛ, nò wa degbe ñɛ i je ti Jesu Kirisi ña.

² Ilaaɔ ku jò araaree do laakai ku sũ do kubi ku maa kɔsi si ñɛ.

Woo kɔsi cio ilu ibo ña (Cɔ Píɛ 2, 2:1-17)

³ Inɛ baakɔm ña, ñ dasi idɔ wo ntɔ ntɔ n kò ñɛ tiau wa, na ideɪ faabai awaɛ ñau. Amma wee ñ ye í cem tilasi n kò ñɛ tiau ihɛ wa nsei n kɔ ñɛ si himma ku ba i jabu i maa leekɪ si kukɔsi ntɔ iyi à na inɛi Ilaaɔ ña gbaká aká hee do ajɔ fei.

⁴ Tilasii n kò ñɛ wa nsei si na iyi í jò inɛ laalɔ gɔ ña à lɔsi inɔ ñɛ do ile, aña iyi à waa kpaasi didɔi Ilaaɔ a ba a ceɔ daa sãmi ña, nò a kɔsi Jesu Kirisi, ñɛ aká iyi í je ilaalu nwa do Lafɛɛ nwa. Hai tako takoi à kò ideɪ ijuukpá iyi inɛ ñau aa na a ye si ajɔi kiituu.

⁵ Nò baa bii ñ mà fei ndɛɛ sãa sãa ña, do ñɛ fei, ñ wa n bi n ye ñɛ gigi iyi si inɔi inɛi Izireli ña iyi Aɔ Lafɛɛ í nya hai ilei Ezibiti, inɛ ña iyi a kù na a kù waa dasiɛ naane í ce nfe ña.

⁶ Nò i ye gigii amaleka ña mɔ iyi à donda bi ku wa ña à kɔsi. Ilaaɔ í jò à dɪ ñai si ilu kuku hee do ajɔ fei à waa degbedɔ ajɔi kiiti nla nla.

⁷ Bɛɛɛ mɔi inɛi Sodomu do inɛi Gomoo ña do ilu ña iyi à kaako ña à ya maa ce daa laalɔ bei amaleka ñau, inɛmɔkɔ do inɛmɔkɔ à ya maa sũɔ ñɛ. Na ñɔi í jò à kpa irii ilu ñau do ina iyi ci ya ku, nò ñɛ be í jea inɛ ña sɛɛda.

⁸ Do ñɛ fei, inɛ ña iyi à lɔ inɔ ñɛ ñau, à waa ce bɛɛɛ. Faayi ña í jò à waa dasi ara ña daa sãmi ñau bɛ. À donda yiikoi Ilaaɔ nò à waa bu inɛi lele ilu amboe ña.

⁹ Wee baa Miseli, ñɛ iyi í je inɛ ngboi amaleka ñau kù ce bɛɛɛ. Si kakɔ iyi añaɔ Seetam à ce à waa ja si ikui Moizi kù je kù ye taalei Seetam hee ku buu, amma í sɔɔ í ni Aɔ Lafɛɛi á la siɛ.

¹⁰ Amma inɛ ñau, mii iyi a kù mà yaaseɛ fei à ya buui. Nò baa mii ña iyi à mà bei mɛɛmu ña mɔ à ya mà, ñɛui í ya ce nfe ña.

¹¹ Aa ye ijuukpá, domi tuubai Kaɛɛi à waa too, à dasi ara ña kurara ku ba a ba fia bei Balamu í ce, nò à kɔsi Ilaaɔ bei Koree í ce nò à ce nfeɪ ara ña.

¹² Inɛ ñau à je sankala si jingau * ñɛu, à waa ba ñɛ ku je do iju hai ñɛ anyɔ, ara ñai à waa wo ngbe ngbe. À yei bei ijɪ iyi í dũ nò kaa rɔ si na iyi í jò fufu wa taleɛ. À yei bei jli iyi í da koko nò kù so, bei jli iyi à wuu do icãɛ í kù mam mam.

¹³ À yei bei tenku iyi wa tãngãm do gbugbã. Si bei kutãngãm nɔu í ya fã inyi, bɛɛɛ mɔi kucei iju hai ñɛ anyɔ ña í ya maa fangaa. À yei má bei andaiya iyi í kua kpãɛ, nò Ilaaɔ wa jile ña ilu kuku nla nla hee do ajɔ fei.

¹⁴ Enɔku mɔ iyi í je tɔku mɛɛjesiai Adamu í ce walii na iri ña í ni, Aɔ Lafɛɛ wee wa naa do amaleka kumáɛ ña bututu,

¹⁵ ku kiitiò inɛ fei nò ku ye taalei inɛ ña iyi a kù mà ñau na kuce laalɔ ña fei do bei à dondaɛ, do na ide laalɔ ña iyi ilu dulum ña à ya maa fɔaa.

¹⁶ Inɛ ñau, à ya maa gbagbai, nò nkãma kù wɛɛ iyi í ya sɪa ña si, bine ñai wa cua ña. À ya maa tɔɔ fufui nò à ya maa lele inɛ ñai do ide didɔ ku ba a ba mii ndii lafɛɛ ña.

Bei woo dasi naane ña à ñɛ a ce

¹⁷ Amma inɛ baakɔm ña, í sɪa i ye gigii ide iyi woo bei Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi ñau à tako à fɔ wo.

¹⁸ À sɔ ñɛ wo à ni, si waatii ankãanyi, woo yaako inɛ ña aa naa iyi a kù mà bɛɛɛɛ Ilaaɔ, nò bine ñai a maa cua ña.

* **1:12 jingau ñɛu** Woo dasi naane ñau à ya tɔtɔɔi a maa je nò a maa jɛɔ ijɛi Lafɛɛ. I cɔ tiai Kɔrenti I, 11:18-22.

¹⁹ An̄ai aa jò in̄e ηa a ja a maa f̄ēf̄e n̄je. Iyi à bi n̄nai aa ya maa ce, domi a kù ne Hundei Ilaās̄.

²⁰ Amma in̄e baak̄ə̄m ηa, i ya maa mua n̄je gbugb̄ā si naane iyi ì dasi Jesu ηa, n̄o i ya ce kut̄ə̄ do gbugb̄āi Hundei Ilaās̄ ηa.

²¹ N̄o i leek̄i si kubii Ilaās̄ ηa, i maa degbeð āj̄o iyi Laf̄ē̄e nwa Jesu Kirisi á mu n̄je kuw̄ēe hai t̄ā na araare n̄je iyi wa ce.

²² I ya ce araarei in̄e ηa iyi à waa sika sika ηa.

²³ In̄e ηa iyi aa ȳə̄k̄ə a ba faaba, i nya ηa wa hai si ina ηa. In̄e ηa iyi à gbe ηau m̄o i ce araare n̄je, amma i ya ce laakai ηa ku ba in̄e taka n̄je i maà dasi dulum du ηa ηa. I maà lu baa ib̄ə n̄je ηa iyi dulum du ηa í riisi.

Saabui ank̄āanyi

²⁴⁻²⁵ Ilaās̄ n̄je ak̄āi í je woo faaba nwa, n̄je iyi á ȳə̄k̄ə ku degbe ηe i maà na i cuku ηa, n̄o ku j̄ò i naa si amboēe ηa do in̄o did̄ō, taale ku maà wa si. Amboe do jirima do gbugb̄ā do yiiko ku je t̄ēe hai sinte, do n̄sei, hee do āj̄o fei na saabui Laf̄ē̄e nwa Jesu Kirisi. Ami.

Tiai Kuyei Zāa

Yaasei tiau

¹ Si tiau ihē n̄ k̄o asii ŋa iyi Jesu Kirisi í nya gbugbāa *. Ilaađi í naa kpāa ku nyisi woo ce icēē ŋa mii ŋa iyi á na ku ce bii í k̄oasi. N̄o Kirisi í be sim amaleka wa, amu Zāa woo ce icēē, ku ba n m̄a mii ŋau.

² Hai ide iyi Ilaađ í f̄o hee ku b̄o si sēēda iyi Jesu Kirisi í je fei, mii iyi n̄ ye fei n̄ wa n je sēēdaē.

³ Ine iyi wa cio idei waliu ihē do ine ŋa iyi à waa gb̄o n̄ à waa jirimaē, ilu in̄o did̄o ŋai domi awaatiu í maai wa.

Zāa í ce igbe mējei inei Jesu ŋa f̄o

⁴⁻⁵ Amui Zāa, n̄ ce ŋe f̄o, in̄e igbe mējei inei Jesu ŋa iyi ì wa ilei Azii.

Ilaađ, n̄ŋu iyi í wēē, iyi í tako í wēē wo, n̄o wa naa, ku mu n̄ŋe did̄o do laakai ku sū, n̄ŋu do Jesu Kirisi do hunde mēje ŋa iyi à wa si wajui kitāi bommaē. Jesu Kirisiu n̄ŋui í je woo je sēēda ilu naanē, do ine sinte iyi í j̄i hai si bale, n̄o í je amanlui amanlu ŋa.

Í bi wa n̄o í faaba wa hai si dulum du wa do n̄jeē.

⁶ N̄o í t̄o t̄o wa í je ilaalu nwa, í ce wa woo weei Ilaađ baaē. Amboe do gbugbā ku je t̄eē hee do ājo fei. Ami.

⁷ Wee, wa naa si kudūi ij̄i.

N̄o ijui ine fei á ȳo,

Baa ine ŋa iyi à gūu à kpaā.

Dimi ikā ikāi andunya fei

Á kpata na iriē.

Beēbei á ce. Ami.

⁸ Ađ Lafēē, ilu gbugbā fei,

N̄ŋu iyi í wēē, iyi í tako í wēē wo,

N̄o n̄ŋui wa naa í ni,

Amui n̄ je sinte do iri ku kpa.

Zāa í ye Kirisi si kuyēē

⁹ Amui Zāa, kpaasi n̄ŋe. Anu akā iyi n̄ ne do Jesui í j̄o n̄ ne ikp̄ē si ijuukpā iyi in̄e m̄o ì waa ye ŋa, do si bommai Ilaađ, do si temua. À b̄o m̄o gungum ḡo iyi à ya kpe Patim̄osi na idei Ilaađ do sēēdai Jesu iyi n̄ wa n je.

* **1:1 Jesu Kirisi í nya gbugbāa** yaasei ideu ihē á ȳok̄o ku je má “si gāmei n̄ŋu takāē”. † **1:20 amaleka** Yaasei amalekau woo bei.

¹⁰ Si ājo amaazuma ḡo Hundei Ilaađ í naa sim, n̄o n̄ gb̄o imu nla nla ḡo do anyim bei ti k̄aak̄aak̄i

¹¹ Í ni, k̄o iyi ì waa ye si tia, n̄o i samba tiau bi inei igbe mējei Jesu ŋa iyi à wa si ilui Efēēzu, do Simiinu, do Pēēgamu, do Tiatii, do Saadi, do Filadēēfi, do Laodisee.

¹² Iyi n̄ sinda n̄ c̄o ine iyi wa bam ide ku f̄o ŋai n̄ ye bi ku lesi fitilai wura mēje.

¹³ N̄o n̄ ye ine ḡo í j̄o Amai Amanē wa leek̄i si aninii bi ku lesi fitila ŋau. Wa dasi ib̄o sis̄o n̄o wa d̄i santikii wura si ḡāḡāē.

¹⁴ Iriē do ntoi iriē ŋa fei í fūuta pai pai bei iwu, n̄o ijue í ye bei amei ina.

¹⁵ Iseē wa daana bei is̄o danya iyi à ȳo si ina à wiē, n̄o imue í j̄o ibai inyii tenku.

¹⁶ Wa mu andaiya mēje si aw̄o n̄jeē, n̄o taakuba ilu andē did̄o minji wa fita hai si geleē n̄o wajue wa daana bei nunui das̄a.

¹⁷ Iyi n̄ ȳo, n̄ cuku si isēē bei iku. N̄o í lesim aw̄o n̄jeē í ni, maà ce n̄jo, amui n̄ je sinte do iri ku kpa.

¹⁸ Amui n̄ je ilu hunde. N̄ tako n̄ ku wo amma nsei n̄ wēē hee do ājo fei. N̄ ne yiiko si antai iku n̄o n̄ wa n mu kileei bi ku wai iku ŋa.

¹⁹ Na n̄ŋu, k̄o iyi ì ye do iyi wa ce nsei do iyi á na ku ce si anyiē.

²⁰ Andaiya mēje ŋa iyi ì ye si aw̄o n̄jem n̄o do bi ku lesi fitilai wura mēje ŋau yaasei āŋa fei wee. Andaiya mēje ŋau ì je amaleka † mēje ŋa iyi à waa mu igbe ŋau n̄o bi ku lesi fitila mēje ŋau, akā fei igbe akāi.

2

Ide iyi à s̄o inei Jesu ŋa iyi à wa Efēēzu

¹ Kirisi í s̄o m̄o í ni, k̄o a amalekai igbei inem ŋa iyi í wa Efēēzu. K̄o a i ni, ine iyi wa mu andaiya mēje si aw̄o n̄jeē, n̄o wa ne si aninii bi ku lesi fitilai wura mēje ŋau í ni,

² n̄ m̄a kuce n̄ŋe do icē n̄ŋe do temua iyi ì ne ŋa. N̄ m̄a iyi i kaa ȳok̄o i temua do ine laal̄o ŋa. N̄o ì c̄o laakai ine ŋa iyi

à waa kpe ara n̄a woo bε amma a kù jε woo bε n̄a, n̄o ì nyisi iyi woo s̄o ibo n̄ai.

³ Ì waa temua n̄a, n̄o ì yε ijuukpā na irim n̄a, i kù n̄o i kù gbεεji n̄a.

⁴ Amma iyi ñ yε si n̄e wee, i kù bim bei tako má n̄a.

⁵ Na n̄u, i ye gigi hai hee bii ì cuku wa n̄a, n̄o i kpaasi id̄o i ce bei ì sintiò wa n̄a. Bii i kù kpaasi id̄o n̄a, an na n̄o so bi ku lesi fitila n̄e hai si agbεε.

⁶ Do n̄u fei, ì n̄e mii akā iyi í s̄ia n̄a. Ì cé kookoosui in̄ei Nikolaiti n̄a bei amu takam ñ c̄oo.

⁷ In̄e iyi í n̄e it̄i, ku sot̄i ku gb̄o mii iyi Hundei Ilaaḍ wa s̄o igbei in̄ei Jesu n̄a fei.

In̄e iyi í jε igū, an j̄ò ku jε isoi j̄ii ndii kuwεε iyi í wa lelei Aḍ.

Ide iyi à s̄o in̄ei Jesu n̄a iyi à wa Simi-inu

⁸ Kirisi í ni má, k̄oa amalekai igbei in̄em n̄a iyi í wa Simiinu. K̄oa i ni, in̄e iyi í jε sinte do iri ku kpa, iyi í tako í ku wo n̄o í dede má si kuwεε í ni,

⁹ ñ mà ijuukpā n̄e, n̄o ñ mà are ku jε n̄e. Do n̄u fei, ì jε ilu amani n̄a. In̄e n̄a iyi à waa kpe ara n̄a Zuifu amma a kù jε Juifu n̄a, ñ mà laal̄o iyi à ya maa ma n̄e. In̄e n̄au in̄ei igbei Seetam n̄ai à jε.

¹⁰ I maà ce n̄jo na ijuukpā iyi wa naa si n̄e. Seetam á j̄ò a dasi in̄e ḡo n̄e n̄a piis̄o ku c̄o laakai n̄e. Aa yε wahala hee aj̄o m̄εwa n̄a. Amma i j̄ò i leek̄i dim dim hee i koo i kuò n̄a. Bii ì ce b̄εεb̄e n̄a an mu n̄e kuwεε ku jε riba n̄e.

¹¹ In̄e iyi í n̄e it̄i, ku sot̄i ku gb̄o mii iyi Hundei Ilaaḍ wa s̄o igbei in̄ei Jesu n̄a fei.

In̄e iyi í jε igū, iku minjisiau kaa ceaa nkāma.

Ide iyi à s̄o in̄ei Jesu n̄a iyi à wa P̄εgamu

¹² Kirisi í ni ma, k̄oa amalekai igbei in̄em n̄a iyi í wa P̄εgamu. K̄oa i ni, in̄e iyi wa mu taakuba ilu and̄e did̄o minjiu í ni,

¹³ ñ mà bii ì wa n̄a, Seetam nii wa jε bommaε do gbugbā. Do n̄u fei, ì

waa jirima irim n̄a, n̄o i kù f̄usi naan̄e iyi ì dasim aw̄o n̄a, baa waati iyi à kpa Antipasi, ilu naan̄e woo jε s̄eedam bi tu n̄e bi ku wai Seetam bε.

¹⁴ Amma mii iyi ñ yε si n̄e wee. In̄e ḡo n̄a à wa si in̄o n̄e iyi à waa too si ik̄oi Balamu. Balamu í tako í s̄o Balaki bei á ce ku dasi in̄ei Izireli n̄a kurara ku ba a n̄o in̄a iyi à ceàò iw̄ε n̄a kuwee, n̄o a s̄uò abo kaafe n̄a.

¹⁵ B̄εεb̄e m̄oi, in̄e ḡo n̄a à wa in̄o n̄e iyi à waa too si ik̄oi in̄ei Nikolaiti n̄a.

¹⁶ Na n̄u, i kpaasi id̄o n̄a. Bii kù jε b̄εεb̄e, an naa si n̄e bii í k̄ōsi n̄o n̄ ce igū do in̄e n̄au do taakuba iyi wa fita hai si gelem.

¹⁷ In̄e iyi í n̄e it̄i, ku sot̄i ku gb̄o mii iyi Hundei Ilaaḍ wa s̄o igbei in̄ei Jesu n̄a fei.

In̄e iyi í jε igū, n̄nui an mua mana iyi wa manji wo. N̄o n̄ muaa kuta f̄uf̄u si bii à k̄o iri tit̄ōe iyi in̄e ḡo kù mà bii kù jε n̄u iyi ñ mua.

Ide iyi à s̄o in̄ei Jesu n̄a iyi à wa Tiatii

¹⁸ Kirisi í ni má, k̄oa amalekai igbei in̄em n̄a iyi í wa Tiatii. K̄oa i ni, Am̄ai Ilaaḍ iyi ijue í yε bei am̄ei ina, n̄o is̄ε wa daana bei is̄o danya iyi à ȳo si ina à wie í ni,

¹⁹ ñ mà kuce n̄e. N̄o ñ mà kubi n̄e, do naan̄e ku dasi n̄e, do ic̄e jiida n̄e, do temua n̄e. Ñ mà iyi ic̄ei n̄sei n̄e í re ti tako.

²⁰ Amma mii iyi ñ yε si n̄e wee. Ì waa temuaò abo iyi à ya kpe Zezabeli n̄a, n̄u iyi wa kpe araε walii, n̄o ì j̄ò wa wa inyii it̄i woo ce ic̄em n̄a do ik̄ōe ku ba a ya maa s̄uò abo kaafe n̄a n̄o a ya maa n̄o in̄a iyi à ceàò iw̄ε n̄a kuwee.

²¹ Ñ muaa waati ku kpaasi id̄oε, amma kù bi ku j̄ò kuce laal̄oε.

²² Na n̄oi í ce an j̄ò ku s̄uò b̄ō. In̄em̄k̄o n̄a m̄o iyi à ya maa ce sakara do n̄u, an dasi n̄a ijuukpā n̄la n̄la, bii kù jε à kpaasi id̄o à j̄ò kuce laal̄o n̄a.

²³ Si anyie an kpa amaε n̄a. Waati b̄εεb̄e igbei in̄ei Jesu n̄a fei aa mà iyi ñ mà id̄oi in̄e n̄a do lasabu n̄a. An s̄aa in̄e fei si bei kookoosue í to.

²⁴ Amma in̄e iyi ì gbe si ilui Tiatii, in̄e iyi ì too si ik̄o laal̄o n̄a n̄o i kù mà mii

iyi inε gɔ ɲa à ya kpe asii nlai Seetam, n̄ wa n s̄ɔ ɲε, n̄ kaa n kã ɲɲε aso gɔ má.

²⁵ Amma iyi ì nε ɲa, i muu dim dim ɲa hee n koo n toò wa.

²⁶⁻²⁷ Inε iyi wa ce iyi n̄ bi hee í jèò igũ hee kɔɔ, ɲɲui an mua yiiko iyi amu takam n gba hai bi Baam. An muuaa yiikou si antai dimi fei ku maa gbã ɲa do goloi isɔ ku cã ɲa ku leɛe ɲa bei caka.

²⁸ Nɔ an muuaa andaiyai amεεjuuma.

²⁹ Inε iyi í nε ití, ku sotí ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaɔ wa s̄ɔ igbei inei Jesu ɲa fei.

3

Ide iyi à s̄ɔ inei Jesu ɲa iyi à wa Saadi

¹ Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbei inem ɲa iyi í wa Saadi. Kɔaa i ni, inε iyi í nε hundε mεεjei Ilaaɔ ɲau do andaiya mεεje ɲau í ni, n̄ mà kuce ɲɲε. N̄ mà iyi à waa fɔ à ni ì jε ilu hundε ɲa baa do iyi ì jε iku ɲa.

² I j̄i hai si iri njoo ɲa nɔ i leekí si kuwεε keeke iyi í gbe ɲɲε ku ba i maà ku mam mam ɲa, domi n̄ ye kookoosu ɲɲε kù jε dee dee bi Ilaaɔ.

³ Na ɲɲu, i ye gigii mii iyi à kɔ ɲɲε si do bei ì gbɔ ɲa. Í jirimae ɲa nɔ i kpaasi idɔ ɲɲε. Bii ì kù j̄i hai si iri njoo ɲa, an na n ba ɲε bei ile. I kaa mà waati iyi an naa si ɲε.

⁴ Do ɲɲu fei, inε gɔ ɲa à wa inɔ ɲɲε iyi a kù dasi ara ɲɲa riisi, aɲai aa toom nɔ a maa dasi nyau fufũ, domi aɲai à jòð.

⁵ Inε iyi í jε igũ, ɲɲui á dasi jaaε fufũ bεεbε. N̄ kaa n̄ kpa iriε si tiai kuwεε pai. Si bantumaa an jesi si wajui Baam do amalekaε ɲa iyi inem nii.

⁶ Inε iyi í nε ití, ku sotí ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaɔ wa s̄ɔ igbei inei Jesu ɲa fei.

Ide iyi à s̄ɔ inei Jesu ɲa iyi à wa Filadεefi

⁷ Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbei inem ɲa iyi í wa Filadεefi. Kɔaa i ni, inε iyi í jε inε kumá do ilu ntɔ, iyi wa mu kileei ilaalu Davidi, ɲɲu iyi bii í cũu, inε gɔ kaa cĩmboε, bii í nɔ í cĩmboε, inε gɔ kaa cũu, ɲɲui í ni,

⁸ n̄ mà kuce ɲɲε. N̄ mà iyi gbugbã ɲɲε kù la. Do ɲɲu fei, ì jirima idem nɔ i kù kɔsi irim ɲa. ɲɲui í jò ò cĩ ɲɲε gambo iyi inε gɔ kaa yɔkɔ ku cĩmbo.

⁹ Wee an da ɲɲε inei igbei Seetam ɲa si awɔ, inε ɲa iyi à waa kpe ara ɲɲa Zuifu amma a kù jε Zuifu ɲa, iboi à waa sɔ. An jò a na bi tu ɲε a naa a gule si wajju ɲɲε. Aɲa fei aa mà iyi n̄ bi ɲε.

¹⁰ N̄ ni i temua ɲa, nɔ i jirima idem nɔu ɲa. Na ɲɔi í jò amu mɔ an degbe ɲε si waatii wahala iyi wa naa si andunya fei ku na ku cɔ laakaii inε ɲa.

¹¹ An nyi wa, kaa kpe. Iyi ì nε ɲa, i muu dim dim ɲa ku ba inε gɔ ku maà na ku gba ribai igũ ku jε ɲɲε.

¹² Inε iyi í jε igũ, an jò ku jε sɔbe si kpas̄i Ilaaɔ, kaa fita má. An kɔ irii Ilaaɔ siε do irii iluε iyi í jε Zeruzalemu tit̄ɔ iyi Ilaaɔ á jò ku kita wa hai lele. Nɔ n̄ kɔ iri tit̄m siε.

¹³ Inε iyi í nε ití, ku sotí ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaɔ wa s̄ɔ igbei inei Jesu ɲa fei.

Ide iyi à s̄ɔ inei Jesu ɲa iyi à wa Laodisee

¹⁴ Kirisi í ni má, kɔa amalekai igbei inem ɲa iyi í wa Laodisee. Kɔaa i ni, inε iyi à ya kpe Ami, woo jε sεεda ilu naaεε iyi í jε ntɔu, ɲɲu iyi í jε icui mii iyi Ilaaɔ í taka fei í ni,

¹⁵ n̄ mà kuce ɲɲε. N̄ mà iyi i kù tũ ɲa, i kù nɔ i kù gbãa ɲa. N̄ bi wo i tũ ɲa walakɔ i gbãa ɲa.

¹⁶ Amma si na iyi í jò ì jε wɔwɔ ɲa, an kpɔ ɲε wai hai si gelem.

¹⁷ Í ya fɔ i ni ɲa ì jε ilu fia ɲa, ì ba amani ɲa, nɔ i kù waa ce arei ngɔgɔ ɲa. Amma n̄ wa n s̄ɔ ɲε iyi idɔ ɲɲε wa ce b̄ɔ, ì jε ilu araare ɲa, do ilu are do fεεju do basí ɲa.

¹⁸ Na ɲɔi í ce n̄ wa n mu ɲɲε bisi, i jò i ra wura iyi à yɔ si ina à wie bi tom ɲa ku ba i jε ilu amani do ntɔ ɲa. Nɔ i ra nyau fufũ i biid̄ anyii ara ɲɲε ɲa ku ba i maà maa nε bũmbũm ɲa nɔ anyɔ ku maà maa mu ɲε. Nɔ i ra iwɔi iju i dasi iju ɲɲε ku ba i ye ilu ɲa.

¹⁹ Inε ɲa iyi n̄ bi fei, n̄ ya n̄ kpã ɲa iju nɔ n̄ nyisi ɲa kpãa. Na ɲɲu, i hanya i kpaasi idɔ ɲa.

20 Wee n̄ wa n leekí andei ile, n̄ n̄ wa n cā gambo. Ine iyi í gb̄o imum n̄ í c̄im, an̄ l̄o bi t̄ee, n̄ n̄ baa ku j̄e, n̄ awaò ka j̄e ajo.

21 Ine iyi í j̄e igũ, laf̄ēi an̄ j̄o ku bam ku buba si kitāi bommam, si bei amu m̄o n̄ j̄e igũ n̄ n̄ buba do Baam si kitāi bommae.

22 Ine iyi í ne it̄i, ku sot̄i ku gb̄o mii iyi Hundei Ilaaò wa s̄o igbei inei Jesu ŋa fei.

4

Ilaaò ku t̄o lele

1 Si anyii n̄j̄u be, si kuȳe n̄ ye gambo ḡo í c̄i lelei Aò.

Ine iyi í tako í bam ide ku f̄o wo, n̄j̄u iyi imue í ye bei ti k̄aak̄aak̄i, í bam ide ku f̄o má í ni, gũ wa ih̄e n̄ nyisie mii iyi á na ku naa si anyie.

2 Gbak̄a Hundei Ilaaò í so í neem. N̄o lelei Aò be n̄ ye kitāi bomma ḡo, ine ḡo wa buba si.

3 Ine iyi wa buba beu wa daanai bei kuta ku ne fia ḡo ŋa iyi à ya kpe zasipu do saaduani. Njoi Aò í s̄u í kaako kitāu n̄o wa daana bei emerodu.

4 N̄o n̄ ye kitāi bomma k̄onfia do mee í kaako kitāi bommau. N̄o ine ngbo k̄onfia do mee wa buba si antai kitā ŋau, à dasi nyau f̄uf̄u do fulai wura.

5 N̄o hai si kitāi bommau kun̄j̄i ij̄i wa fita, do anu ku d̄s̄, do kulai ij̄i. Fitila meeje iyi wa má í wa si wajui kitāi bommau. An̄j̄ai à j̄e hunde meejei Ilaaòu.

6 Si wajui kitāu dimii tenku ḡo í wa be, wa daana bei digi.

Mii ilu hunde mee ḡo ŋa à kaako kitāi bommau cinga do cingae, à ne iju bii fei anyiò waju.

7 Mii ilu hunde sinteu í yei bei muusu nla, minjisiau m̄o í yei bei ama kete, meetasiau wajūe í yei bei wajui aman̄e, n̄o meesiau í yei bei kungb̄a iyi wa fo.

8 Ilu hunde mee ŋau à ne ikpa meeafa meeafa, n̄o à ne iju bii fei in̄o do waduude. À ya maa k̄o iri waati k̄ama fei aleò daako a maa ni, Kumá, Kumá, Kumá, Bebei Aò Laf̄ēe ilu gbugb̄a fei í j̄e,

N̄j̄u iyi í tako í wee wo, n̄o í wee baa nsei, n̄o wa naa.

9 Ilu hunde ŋau à waa k̄o iri à waa saabu ine iyi wa buba si antai kitāi bommau, n̄o à waa f̄o idei amboe do beere, n̄j̄u iyi í wee do ajo fei.

10 Waati iyi à waa k̄o iri beere fei ine ngbo k̄onfia do mee ŋau à ya seebataa a maa t̄oai. N̄o à ya b̄o fula n̄j̄a ŋai a jil̄o si wajui kitāi bommau a maa ni,

11 Aw̄o Ilaaò, Laf̄ēe nwa, Aw̄oi ì to i ne amboe do beere do gbugb̄a,

Dom̄i aw̄oi ì taka mii fei.

Si id̄oabīe ì taka ŋa n̄o à wee.

5

Tia do Angud̄a

1 N̄o n̄ ye ine iyi wa buba si kitāi bommau wa mu tia ḡo iyi à ka si aw̄o nj̄e. À k̄o tiau anyiò waju, n̄o à c̄imboe do seeda meeje.

2 N̄o n̄ ye amaleka ilu gbugb̄a ḡo, í là do gbugb̄a í ni, yooi í to ku ga seeda ŋau ih̄e, n̄o ku f̄u tiau.

3 N̄o ine ḡo k̄u wee iyi í wa lele walak̄o ile walak̄o lelei ile iyi á ȳok̄o ku c̄i tiau ku c̄o in̄e.

4 N̄o kpata nt̄o nt̄o si na iyi í j̄o ine ḡo k̄u wee iyi í to ku c̄i tiau ku c̄o in̄e.

5 N̄o ine ak̄ai ine ngbo ŋau í s̄m í ni, maà kpata. Muusu nla iyi í fita hai si dimii Zuda, iyi í j̄e t̄oku Davidiu í j̄e igũ, á ȳok̄o ku ga seeda meeje ŋau n̄o ku f̄u tiau.

6 Iyi n̄ c̄o ikpa bi kitāi bommau n̄o n̄ ye Angud̄a iyi à ceò kuwee wo wa leek̄i anini be, n̄o ilu hunde mee do ine ngbo ŋau à kaako. Angud̄au, í ne ngo meeje do iju meeje iyi í j̄e hunde meejei Ilaaò ŋa iyi í be si andunya fei.

7 Angud̄au í b̄o bi ine iyi wa buba si antai kitāu, n̄o í gba tiau hai si aw̄o nj̄e.

8 Iyi à naa tiau, ŋoi ilu hunde mee ŋau do ine ngbo k̄onfia do mee ŋau à seebata si wajūe. An̄j̄a fei à ne m̄oalo do k̄oofui wura ŋa si bii tulare í wa. Tulareui í j̄e kut̄oai inei Ilaaò ŋa.

9 N̄o à k̄o iri tit̄o ḡo à waa ni,

Aw̄oi ì to i gba tiau

N̄o i ga seeda ŋau,

Dom̄i à kpāe wo.

Nɔ do njei i raa Ilaaɔ amanɛ ɲa
Hai si dimi fei, do fee ikā ikā fei,
Do ile fei.

¹⁰ Ì tətɔ ɲa i je ilaalu ɲa,
Ì ce ɲa woo weei Ilaaɔ Lafɛɛ nwa,
Nɔ aa je bomma si andunyau.

¹¹ Iyi n cɔ ilu má nɔ n gbɔ anui
amaleka nkɔ ɔ ɲa, kukɔ ɲa i
to dubu nkɔ nkɔ. À kaako kitāi
bommau do ilu hunde ɲau do inɛ
ngbo ɲau.

¹² À dɔ anu à waa ni,
Angudā iyi à ceɔ kuweeu wo i to ku ba
yiiko,

Do amani, do kumà, do gbugbā,
Do bɛɛɛ, do amboe, do saabu.

¹³ Nɔ n gbɔ mii ilu hunde ɲa fei iyi à wa
lele do ile, do si lelei ile, do si inɔ inyi,
andi ilu hunde iyi i wa si andunya fei,
à dɔ anu à waa ni,
Inɛ iyi wa buba si kitāi bommau
Do Angudāu,
Saabu, do bɛɛɛ, do amboe,
Do gbugbā ku je tu ɲa hee do ajɔ fei.

¹⁴ Nɔ ilu hunde mɛɛ ɲau à je à ni, ami.
Nɔ inɛ ngbo ɲau à gule à ce kutɔ.

6

À ga sɛɛda mɛɛfa

¹ Nɔi n ye Angudāu i ga akāi sɛɛda
mɛɛje ɲa iyi wa mási tiau, nɔ n gbɔ inɛ
akāi ilu hunde mɛɛ ɲau i la hee aa ni
bei kulai ijii. Í ni, naa wa.

² Iyi n cɔ ilu, ɲoi n ye ací fufū ɔ wa
naa. Inɛ iyi wa gūu wa mu bioo, nɔ
à daa si fulai amanlu. Í dasi kpāa bei
woo je igū iyi wa bɔ ku je igū wa má.

³ Nɔi Angudāu i ga sɛɛda minjisiau,
nɔ n gbɔ ilu hunde minjisiau i ni, naa
wa.

⁴ Nɔ ací nkpa ɔ mɔ i fita wa. Nɔ à
mua inɛ iyi wa gūu gbugbā ku dede
igū si andunya ku ba inɛ ɲa a kpa nje.
Nɔ à naa taakuba nla ɔ.

⁵ Nɔi Angudāu i ga sɛɛda mɛɛtasiau,
nɔ n gbɔ ilu hunde mɛɛtasiau i ni, naa
wa. Iyi n cɔ nɔ n ye ací dūdū ɔ wa naa.
Inɛ iyi wa gūu wa mu gūa si awɔɛ.

⁶ Nɔ n gbɔ imu ɔ hai si aninii ilu
hunde mɛɛ ɲau, i ni, jɔ inɛ ɲa a ya ra
bilee tongoo akā do fiai icei ajɔ akā.

Bɛɛbe mɔi fiai ɔzu tongoo mɛɛta á ya
je. Amma jɔ fiai ikpo do vɛɛ si agbɛɛ.

⁷ Nɔi Angudāu i ga sɛɛda mɛɛsiau, nɔ
n gbɔ ilu hunde mɛɛsiau i ni, naa wa.

⁸ N cɔ ilu nɔ n ye ací fufū fɛɛfɛɛ ɔ wa
naa. Inɛ iyi wa gūu, iriei Iku, nɔ bi ku
wai iku ɲa wa tooɛ. Anjai à na gbugbā a
kpa ikɔ akāi kukpɛ mɛɛi inɛi andunya
ɲau do injai sako ɲa iyi à wa si ileu do
taakuba, do ari, do bɔɔ.

⁹ Si anyii ɲu, Angudāu i ga sɛɛda
miusia iyi wa mási tiau. Nɔ n ye hun-
dei amanɛ ɲa si icui bi kuweeu, anja iyi
à kpa na idei Ilaaɔ do na sɛɛdai Jesu iyi
à je.

¹⁰ Hunde ɲau à la à ni, Lafɛɛ kumá,
ilu ntɔ, hee waati yoomai i waa degbe
i bei i kiiti inɛi andunya ɲa, i sã ɲa
gbese si na iyi i jɔ à kpa wa.

¹¹ Iyi à dɔ bɛɛbe à tã ɲoi à daa anja fei
si jaɛ fufū, nɔ à sɔ ɲa à ni a sími keeke
titā hee jiai woo ce icɛ kpaasi ɲa ɲa
ku kɔ, anja iyi aa na a kpa bei à tako à
kpa anja mɔ.

¹² N cɔ ilu má si waati iyi Angudāu i
ga sɛɛda mɛɛfasia iyi wa mási tiau. Nɔ
ile i yaya do gbugbā, nɔ inunu i kuku
inya kiti kiti bei acɔ dūdū ilu sisima, nɔ
cukpa i kpā konkɔm bei nje.

¹³ Nɔ andaiya ɲa à wɔ wa hai lele béi
isoi jii iko i ya wɔ wa waati iyi fufu nla
wa ce wa yagɛ.

¹⁴ Nɔ lele i tətɔ inya akā bei sɛɛ iyi à
ka. Nɔ iri kuta do gungum ɲa fei à yaya
a kù wa agbe ɲa má.

¹⁵ Waati bɛɛbei amanlui andunya
ɲa, do ilu ile ɲa, do ilaalui sooge ɲa, do
ilu amani ɲa, do ilu gbugbā ɲa, do inɛ
fei de, aru do inɛ ɲa iyi à nɛ ara ɲa,
à waa manji si isai kuta do si afei kuta
ɲa.

¹⁶ À waa dɔ anu si iri kuta ɲau do si
kuta ɲau à waa ni, i cuku si wa wa, i
bii wa ku ba Ilaaɔ ku maà ye wa, ɲu
iyi wa buba si kitāi amanlu, do hai si
idɔɔkɔi Angudāu.

¹⁷ I bii wa ɲa si na iyi i jɔ ajɔi idɔɔkɔ
nla nla ɲau i to wa. Yooi á yɔkɔ ku
leekɔ si waju ɲa.

7

Inei Izireli 144.000

¹ Si anyii n̄ju, n̄ ye amaleka mee gɔ ɲa à waa leeki si andunya gonta mee, à waa ganji fufui andunya gonta mee ku ce si ile do si tenku nɔ ku maà yaga j̄i gɔ.

² Nɔ n̄ ye amaleka mmu gɔ wa naa hai nunui daakɔ, wa mu nyindai Ilaaɔ, n̄ju iyi í je icui kuwɛɛ. Nɔ í d̄ɔ anu si amaleka mee ɲa iyi Ilaaɔ í mu n̄ja gbugbã a cea ile do tenku laalɔ,

³ í ni, i maà cea ile do tenku do j̄i gɔ laalɔ hee káa cea woo ce icei Ilaaɔ ɲa nyinda si ikpo n̄ja.

⁴ N̄joi à s̄m j̄iai ine ɲa iyi à cea nyindai Ilaaɔ si ikpo n̄ja. À wɛɛi aɲa dubu c̄ɔ do ciiji do mee (144.000) hai si dimii inei Izireli ɲa fei.

⁵ Si dimii Zuda amanɛ dubu maateejii (12.000) à cea nyinda. Bɛɛbɛ m̄oi si dimii Rubɛɛ amanɛ dubu maateejii. Si dimii Gadi amanɛ dubu maateejii.

⁶ Si dimii Azɛɛ amanɛ dubu maateejii. Si dimii Nɛfitali amanɛ dubu maateejii. Si dimii Manasee amanɛ dubu maateejii.

⁷ Si dimii Simeɔ amanɛ dubu maateejii. Si dimii Levi amanɛ dubu maateejii. Si dimii Isakaa amanɛ dubu maateejii.

⁸ Si dimii Zabalɔ amanɛ dubu maateejii. Si dimii Zozɛfu amanɛ dubu maateejii. Si dimii Benzamɛ amanɛ dubu maateejii. Ine ɲa iyi à daa si nyindau mbɛ.

Zamaa nkpɔ nkpɔ

⁹ Si anyii n̄ju, nɔ n̄ cɔ ilu má nɔ n̄ ye zamaa nkpɔ nkpɔ iyi ine gɔ kaa yɔkɔ ku ka ɲa. À fita wa hai ile fei do si dimi fei do si fee ikã ikã fei. Aɲa fei à waa leeki si wajui kitãu do Angudãu, à waa dasi jaaɛ fufu nɔ à waa mu wuai kpakpa si awɔ n̄ja.

¹⁰ À waa d̄ɔ anu à waa ni, faaba nwa wa naai hai bi Ilaaɔ Lafɛɛ nwa iyi wa buba si kitãi bommau do hai bi Angudãu.

¹¹ Nɔ amaleka ɲau fei à leeki à kaako kitãi bommau do ine ngbo ɲau do ilu

hunde mee ɲau. À sɛɛbata si wajui kitãu à waa tɔɔ Ilaaɔ

¹² à ni, ami.

Kuci do amboe

Do kumà do saabu do bɛɛɛ,

Do gbugbã, do yiiko,

Fei ndɛɛ ku je ti Ilaaɔ Lafɛɛ nwa

Hee do ajɔ fei. Ami.

¹³ N̄joi ine akãi ine ngbo ɲau í beem í ni, yoo ɲai à waa dasi jaaɛ fufu ɲau ihɛ. Hai iwoi à naa.

¹⁴ Nɔ n̄ jɛaa n̄ ni, lafɛɛm, n kù mà, awɔi aa mà. Nɔ í s̄m í ni, ine ɲau ihɛ à fita wai hai si b̄nɛ nla nla. À fɔ jaaɛ ɲa ɲa à f̄utae do n̄jei Angudãu.

¹⁵ N̄jui í j̄ò à waa leeki si wajui kitãi bommai Ilaaɔ à waa tɔɔɛ das̄o idũ inɔ kpasɛɛ. Nɔ Ilaaɔ á wa inɔ n̄ja ku maa degbe ɲa.

¹⁶ Ari kaa kpa ɲa má hee má je agbɛ, nɔ inunu kaa cã ɲa má, bɛɛbɛ m̄oi inya gbãa kaa wahala ɲa ma.

¹⁷ Angudã iyi wa leeki bi kitãi bommau á gbã ɲa ku b̄ò ɲa is̄oi kuwɛɛ. Ilaaɔ m̄o á gbã cikãaju ɲa fei.

8

À ga sɛɛda meejesia

¹ Waati iyi Angudãu í ga sɛɛda meejesiau, ilu í coko lelei Aɔ zakai iju kamɛɛ kuntaa.

² Si anyii n̄ju, nɔ n̄ ye à na amaleka meeje ɲa iyi à ya maa leeki si wajui Ilaaɔu kãakãaki meeje.

³ Si anyii n̄ju, amaleka mmu gɔ í na í leeki kãkãi bi kuweeu, wa mu fatai wura bii à ya jo tulare. À náa tulare nkpɔ nkpɔ ku tɔtɔò kutɔi woo dasi naane ɲa ku ba ku joo si antai bi kuweei wura iyi í wa si wajui kitãi bommai Ilaaɔu.

⁴ Cuai tulareu do kutɔi woo dasi naane ɲau í dede lele si wajui Ilaaɔ hai si awɔi amalekau.

⁵ N̄joi amalekau í so fatau nɔ í bu ina hai bi kuweeu, í dasi inɔɛ hee í k̄ɔ, nɔ í nyɔɔ ile bɛ. Waati bɛɛbɛ à gbɔ kulai ij̄i do iba ɲa nɔ à ye kun̄joi ij̄i do kuyayai ile.

Kãakãaki ɲa

⁶ Si anyie, amaleka meeje na iyi à waa mu kākāakī meeje nau, à ce sòlu a fāa.

⁷ Amaleka sinteu í fā kākāakīe. Nōi kutai ijī do ina do nje í yōge si nje nō wa naa hai lele do gbugbā. Nō ikō akāi kukpē mēetai ile í jo do jīi na do fōfō tūtū na fei.

⁸ Nō amaleka minjisiau í fā kākāakīe. Nō à nyō ngōgō iyi í ye bei iri kuta nla iyi wa jo si tenku. Nōi ikō akāi kukpē mēetai tenkuu í kpōò nje,

⁹ nō ikō akāi kukpē mēetai mii ilu hunde na iyi à wa si inyiu à ku, nō ikō akāi kukpē mēetai akōi inyi fei í ce nfe.

¹⁰ Si anyii nnu, amaleka mēetasiau í fā kākāakīe. Nōi andaiya nla gō iyi í ya ina bei jugula í cuku wa hai lele si ikō akāi kukpē mēetai ido do isō na.

¹¹ Irii andaiyau Kuro. Nō ikō akāi kukpē mēetai inyiu í ro. Iyi ine na à mō, nkpō nna í ku si na iyi í jò inyiu í ro.

¹² Si anyii nnu, amaleka mēesiau í fā kākāakīe. Nōi ikō akāi kukpē mēetai inunu do ti cukpa do ti andaiya na í dū, nō ikō akāi kukpē mēetai inya kumái dasā kù wēe má, bēbe mōi ikō akāi kukpē mēetai inya kumái idū kù wēe má.

¹³ Iyi n cō ilu má nō n ye kungbā wa fo hee lelei Aō. Kungbāu wa kpata wa dō anu hee lele wa ni, waiyooi, iko í jem, iko í jem. Beirei ijuukpāi inei andunya na á to si waati iyi amaleka mēeta na iyi à gbe nau aa fā kākāakī nna.

9

Kākāakī miusia

¹ Si anyii nnu, amaleka miusiauí í fā kākāakīe. Nō n ye andaiya gō í cuku ile hai lele wa. Nnuí à na kileei isa nla hai ne kōu.

² Andaiyau í cī isau nō cua wa fita bei cuai ina nla, nō í bii inunu í jò inya fei í dū.

³ Nō ketengbo na à fita wa hai si cuau à waa te ile, nō à mu nna gbugbā bei acīi cencee.

⁴ À na na wooda à ni a maà beje fōfō walakō mii tūtū gō walakō jīi gō bii kù

je ine na iyi a kù ne nyindai llaaō si ikpo nna.

⁵ A kù na ketengbo nau wooda a kpāò amane na bii kù je a kpā na iju hee zakai cukpa miu. Ara kuroi ijuukpāu í mungaò bei bii cencee í ta amane.

⁶ Si cukpa miuu, ine na aa dede iku amma a kaa ba. Aa bi aña a ku amma iku á sa nna.

⁷ Ketengbo nau à jo acī na iyi à tā sòlu a bō igū. Ngōgō í wa si iri nna bei fulai wura, nō waju nna í ye bei ti amane na.

⁸ Ntoi iri nna í ye bei ntoi irii inaabo na nō inyi nna í ye bei ti muusu nla na.

⁹ À bii gende nna do bata ku ne sisima gō iyi bii 1i yō aa ni isoi. Nō ikpa nna í ya maa ce iba bei sareti nkpō iyi acī na à waa fa bi ku ce igū.

¹⁰ À ne akpaamu ku ne acī bei cencee na. Do akpaamu nna bei aa kpāò amane na iju si cukpa miuu.

¹¹ llaalui ketengbo nau í je amaleka ilu irii isa nla hai ne kōu. Iriei í je Abadō do feei Ebe. Do Gereki mō à ya kpooi Apoliō, waatō Woo beje.

¹² Nsei, iyi ijuukpā sinte í lō í gbe ijuukpā minji gō na iyi aa naa má.

Kākāakī mēfasia

¹³ Nōi amaleka mēfasiauí í fā kākāakīe. Nō n gbō ide ku fō gō hai gonta mēei bi kuweei wura iyi í wa si wajui llaaō.

¹⁴ Ide ku fōu í sō amaleka mēfasia iyi wa mu kākāakīu í ni, fū amaleka mēe na iyi à dī kōkōi ido nla iyi à ya kpe Efaratau.

¹⁵ Nōi à fū amaleka mēe nau. Na adōu do cukpau do ajōu do isōu bei amaleka nau à tā sòlu mam mam ku ba a kpa ikō akāi kukpē mēetai amane na.

¹⁶ A sōm jiai masa nau, à wēei dubu minji ikō dubu cīō má (200.000.000).

¹⁷ Si bei n ye acī nau do masa nau si kuyem wee. À dasi batai igū nkpa bei ina do boogu bei bulam do igbaagba bei fainwita. Irii acī nau í ye bei irii muusu nla, nō ina do cua do fainwita wa fita wa hai si gele nna.

¹⁸ Ikō akāi kukpē mēetai inei andunya na á ku na saabui bōne mēeta

ηαυ, waato ina do cua do fainwita iyi wa fita hai si gelel aci ηαυ.

¹⁹ Gbugbāi aci ηαυ í wai si gelel nηa do si akpaamu nηa. Akpaamuu í yei bei njo, nɔ́ í ne iri. Do nηui à ya kpā inε ηa iju.

²⁰ Do nηu fei, inεi andunya ηa iyi à gbe a kù ku si bōneυ à kɔ́ ku kpaasi idɔ́. Nɔ́ à kɔ́ ku jò mii ηa iyi à ce do awɔ́ nηa ku tɔɔ. À waa mɔsi inεi inɔ́ko ηa ku tɔɔ do iwē ηa iyi à ce do wura do isɔ́ fufu do isɔ́ danya do kuta do j̄i ηa, aηa iyi a kaa yɔ́kɔ́ a gbɔ́ ide, a kaa nɔ́ a yɔ́kɔ́ a ye ilu, hee má je a ne.

²¹ Bεεbe mɔi inε ηαυ a kù jò inε ku kpa do dobu dobu nηa ηa ku ce, do sakara ku ce, do ile nηa ηa.

10

Amaleka do tia keeke

¹ N̄ nyi n̄ ye amaleka ilu gbugbā gɔ́ má wa kita wa hai lele. Kudūi ij̄i í biie bei j̄ine iyi í dasi, nɔ́ njoi Ilaaɔ́ í wenwee si iriε, wajue wa daana bei inunu, nɔ́ kutεε í ye bei amei ina.

² Wa mu tia keeke gɔ́ iyi wa cí si awɔ́ε. Í lesi isε njεε si antai tenku, isε cangae mɔ́ si ile.

³ Nɔ́ í d̄s̄ anu bei muusu nla. Iyi í d̄s̄ anu í tā n̄oi dagba lele mεεje gɔ́ ηa mɔ́ à waa d̄s̄ anu.

⁴ Iyi dagba lele mεεje ηαυ à d̄s̄ anu à tā, gbakā n̄ tā sɔ́lu n kɔ́ ide nηαυ. Amma n̄ gbɔ́ ide ku fɔ́ gɔ́ wa hai lele wa ni, maà ti í kɔ́ mii iyi dagba lele mεεje ηαυ à fɔ́. Muu si asii.

⁵ N̄oi amaleka iyi n̄ ye wa leekí si antai tenku do si ilευ, í wu awɔ́ njεε lele,

⁶ nɔ́ í gbasi do irii inε iyi í wεε hee do ajɔ́ fei, iyi í taka lele do ile do tenku do mii ndu ηa ηa fei. Amalekau í fɔ́ í ni, waati iyi í gbe kù waa sɔ́ má,

⁷ amma waati iyi amaleka mεεjesiau mɔ́ á f̄ā kākākākīε, waati bεεbei Ilaaɔ́ á k̄s̄ mii iyi í dasi idɔ́ ku ce iyi inε k̄ama kù màυ, si bei í s̄s̄ walii woo ce icεε ηa wo.

⁸ Si anyii nηu, imu iyi n̄ tako n̄ gbɔ́ hai leleu, í bam ide ku fɔ́ má í ni, koo gba tia keeke iyi wa cíu hai si awɔ́i amaleka iyi wa leekí si antai tenku do si ilευ.

⁹ N̄oi n̄ bɔ́ bi amalekau, n̄ tɔɔε ku nam tia keekeu. Nɔ́ í s̄m̄ í ni, gba i ηɔɔ. Á ro si inɔ́ε, amma á d̄s̄i si geleε bei nyik̄ɔ́.

¹⁰ N̄oi n̄ gba tia keekeu hai si awɔ́ε, nɔ́ n̄ ηɔɔ. Nt̄oi, í d̄s̄ si gelem bei nyik̄ɔ́, amma iyi n̄ muu n̄ tā, í roi kom kom si inɔ́m.

¹¹ N̄oi à s̄m̄ à ni, í gbe i sisi i ce walii má na inε nkpɔ́, do ile nkpɔ́, do dimi nkpɔ́, do ilaalu nkpɔ́.

11

Woo je sεeda minji ηa

¹ Si anyii nηu, inε gɔ́ í nam mii ku wā ile iyi í ye bei akpa, nɔ́ í s̄m̄ í ni, dede i koo i wā kpas̄ei Ilaaɔ́ do bi kuweeu, nɔ́ i ka inε ηa iyi à waa ce kutɔɔ be.

² Amma maà wā bantumae, domi à mua dimi mmu ηa, aηa iyi aa tεεεε ilu kumáυ si afei cukpa ciiji do minji *.

³ Nɔ́ í ni nηu á jò woo je sεeda minjii nηu ηαυ a fɔ́ idei nηu. Aa maa we saaki ηa, nɔ́ nηu á mu nηa yiiko a ceɔ́ walii si afei ajɔ́ dubu do cíɔ́ minji do kita † (1.260).

⁴ Woo je sεeda minji ηαυi à ye bei j̄i ndii olivi minjiu, do bi ku lesi fitila minji iyi wa leekí si wajui Ilaaɔ́ Laf̄ēi ilευ fei.

⁵ Bii inε gɔ́ wa bi ku ce nηa laalɔ́, ina í ya fitai hai si gelel nηa ku kpa irii mbεε nηa ηa. Bεεbei inε iyi wa dεdε ku ce nηa laalɔ́ á kuɔ́.

⁶ À ne gbugbā a cimbo lele, ij̄i ku maà rɔ́ si waati iyi à waa ce walii. À nɔ́ à ne gbugbā a kpaasi inyi njε. À nɔ́ à ne gbugbā má a naaɔ́ dimii wahala ikā ikā baa yooma fei wa si andunya si waati iyi à bi fei.

⁷ Waati iyi aa je sεeda a tā, injai sako gɔ́ á ba ηa igū ku ce ku k̄amia ηa ku kpa ηa. Injai sakou á fita wai hai si isa nla hai ne kɔ́u.

* **11:2 cukpa ciiji do minji** waato ad̄s̄ mεeta do cukpa mεefa. † **11:3** ajɔ́ dubu do cíɔ́ do minji do kita, waato ad̄s̄ mεeta do cukpa mεefa.

⁸ Iku n̄ḡa á maa s̄ui si bantumai ilu nla bii à kpakpa Lafēe n̄ḡa si j̄i n̄ḡu. À n̄e a kpe iluui wo Sodomu walakō Ezibiti.

⁹ In̄e n̄ḡa si dimi fei do si fee fei do si il̄e fei aa cō iku n̄ḡa zakai ajō m̄eeta do bubu, a kaa j̄e a si n̄ḡa.

¹⁰ In̄ai in̄ei andunya n̄ḡa á d̄s̄, aa ce jingau n̄ḡa a sambaa n̄j̄e amua n̄ḡa si na iyi í j̄ò walii minji iyi à tako à wahala n̄ḡa n̄ḡu à ku.

¹¹ Si anyii ajō m̄eeta do bubuu, Ilaaḡ í nyi í da n̄ḡa si hunde ma, n̄ḡa à dede à leek̄i. Nj̄o nla n̄lai í mu in̄e n̄ḡa iyi à ȳe n̄ḡa fei.

¹² N̄ḡai walii minji n̄ḡu à gbō ide ku fō gō wa hai lele wa ni, i gū wa ih̄ē. N̄ḡa à gū lele si kudūi ij̄i ij̄ui m̄b̄e n̄ḡa n̄ḡa.

¹³ B̄e gbakā n̄ḡa il̄e í yaya nt̄o nt̄o, n̄ḡa ikō akāi kukp̄ē m̄eewai iluu í cuku. In̄e n̄ḡa iyi à ku si kuyayai il̄eu, kukp̄o n̄ḡa í to aman̄e dubu m̄eēje (7.000). Zigii in̄e n̄ḡa iyi à gbe í da nt̄o nt̄o, n̄ḡa à ni Ilaaḡ í la.

¹⁴ N̄sei, ijuukpā minjisiau í l̄o, wee m̄eetasiāe wa naa má.

Kāakāak̄i m̄ejesia

¹⁵ Si anyii n̄ḡu, amaleka m̄ejesiāu í fā kāakāak̄i. N̄ḡai à gbō anu ku d̄s̄ nla nla gō n̄ḡa lelei Aḡ à ni, a sindoa Aḡ Lafēe nwa do in̄e iyi í cicau bommai andunyāu, n̄ḡa a j̄e bomma hee do ajō fei.

¹⁶ Waati b̄ebei in̄e ngbo k̄nfia do m̄eē n̄ḡa iyi à waa buba si kitāi bomma si wajui Ilaaḡu, à s̄ebata à waa t̄ōe

¹⁷ à waa ni,
Aḡ Lafēe, ilu gbugbā fei,
Awō iyi í w̄eē n̄sei, ì n̄ḡa ì w̄eē wo,
À waa saabuei si na iyi í j̄ò ì ce ice do
gbugbā n̄l̄e.

N̄ḡa ì sinti bommāe ku j̄e.

¹⁸ Dimii andunya fei í dam̄ō.

Amma id̄ōk̄ōe í to wa.
Waati í to í kiiti iku n̄ḡa.
Waati í n̄ḡa í to í na walii woo ce ice n̄ḡa
riba n̄ḡa,
Do woo dasi naane n̄ḡa do in̄e n̄ḡa iyi à
waa jirimāe,
Hai keek̄o n̄l̄e.
Waati í to í ce n̄fei in̄e n̄ḡa iyi à waa ce
n̄fei andunya.

¹⁹ N̄ḡai à c̄i kpas̄i Ilaaḡ iyi í wa lele n̄ḡa à ȳe kpakoi akabuue si in̄e. N̄ḡa ij̄i wa n̄ḡa, n̄ḡa à waa gbō iba n̄ḡa do kulai ij̄i. N̄ḡa il̄e wa yaya, n̄ḡa kutai ij̄i n̄ḡa à waa cuku wa do gbugbā.

12

Abo gō do akandama

¹ N̄ḡai nyinda nla gō í fita lelei Aḡ. Inaabo gō í wa b̄e, nunui í j̄e ib̄e, n̄ḡa wa leek̄i si cukpa n̄ḡa wa dasi fulai andaiya maateej̄i.

² Abou í n̄e as̄i, n̄ḡa wahalai kubí do ara ku roi in̄e í j̄ò wa d̄s̄ anu.

³ N̄ḡai nyinda mmu gō í fita má lelei Aḡ. Akandama nkpa nla nla gō í wa b̄e, í n̄e iri m̄eēje do ngo m̄eewa n̄ḡa wa dasi fulai bomma si iriu akā fei.

⁴ Akandamau í wō ikō akāi kukp̄ē m̄eetai andaiyai lele n̄ḡa í nyō n̄ḡa wa si il̄e do akpaamue. N̄ḡa í koo í leek̄i si wajui abo iyi wa bi ku bú, ku ba ku n̄ḡa amau bii í cuku wa.

⁵ N̄ḡai abou í bi ama in̄em̄ok̄o. Amau á gbā dimi fei do goloí is̄o. Hee akandamau ku maa n̄ḡa amau à so à b̄ōe bi Ilaaḡ, bii wa buba si kitāi bommāe.

⁶ Abou í sa í n̄e ikpa ghabua bii Ilaaḡ í ceaa s̄ōl̄ui inya bii á wa a maa woo si afei ajō dubu do c̄ō minji do kita (1.260).

⁷ N̄ḡai igū í dede lele b̄e. Miseli do amalekāe n̄ḡa à ce igū do akandamau do amalekāe n̄ḡa.

⁸ N̄ḡa Miseli do amalekāe n̄ḡa à j̄e n̄ḡa igū. N̄ḡa à kō akandamau do amalekāe n̄ḡa a wa lele b̄e má.

⁹ N̄ḡai à nyō akandama nla n̄l̄au wa il̄e. Akandamau í j̄e nj̄o iyi í w̄eē hai tako. N̄ḡu á ya kpe mbirisi walakō Seetam. N̄ḡa n̄ḡu í d̄i ij̄ui in̄ei andunya n̄ḡa fei. À nyō wa il̄e do amalekāe n̄ḡa ajō.

¹⁰ Si anyii n̄ḡu, n̄ḡa ñ gbō ide ku fō nla gō lele í ni,
N̄sei, waatii faabau í to wa.
N̄sei, Aḡ Lafēe nwa
í nyisi gbugbāe,
n̄ḡa í j̄il̄e bommāe.
N̄sei, in̄e iyi í cicau í gba in̄e ngbo ku
j̄eē,
Domi woo fō laal̄ai in̄e nwa n̄ḡa,

n̄ju iyi í ya maa fə laalo n̄ja
si wajui Ilaaḏ dasāò idū

À nyḡo wa hai lele.

¹¹ Ine nwa n̄jau à jḡo igū
do saabui n̄jei Angudāu
do sēdai nt̄ou iyi à j̄e.

A kù doo kuwēe n̄ja nkāma,
amma à jesi āja a ku.

¹² Na n̄ju, lele, j̄ò i wēeò inḡ didḡ,
Nḡ in̄e iyi ì wa lele, i wēeò inḡ didḡ n̄ja.

Amma inḡ ku f̄oi í j̄e ti il̄e,
Nḡ inḡ ku f̄oi í j̄e ti tenku,

Domi Seetam í kita si n̄je wa
do idḡḡkḡ n̄la n̄la,

Si na iyi í j̄ò í mà iyi
waati keekei í gbea n̄ju.

¹³ Iyi akandamau í ba à nyḡo n̄ju wa
il̄e, n̄joi í l̄osi ku lele abo iyi í b̄i ama
in̄em̄k̄ou.

¹⁴ Amma à na abou ikpa minjii
kungbā n̄la ku ba ku fo ku b̄o ikpa inya
iyi Ilaaḏ í ceaa s̄əlūeu si gbabua b̄ii aa
woo adḡ m̄eeta do bubu. Tengi bei á j̄ò
n̄jou.

¹⁵ N̄joi n̄jou í tu inyi wa hai si gelee,
wa cā bei ido n̄la n̄la si anyii abou ku
ba inyi u ku j̄o.

¹⁶ Amma il̄e í faaba abou, domi í
là, í m̄o inyi iyi wa fita hai si gelei
akandamau wa.

¹⁷ N̄joi id̄oi akandamau í k̄o si abou
nt̄o nt̄o, nḡ í b̄o igū ku ce do dimie n̄ja
iyi à gbe, āja iyi à waa j̄irima woodai
Ilaaḏ fei, in̄e n̄ja iyi à waa leek̄i dim dim
si sēdai Jesu.

¹⁸ Nḡ í koo í leek̄i si s̄ai tenku.

13

In̄ai sako iyi wa fita hai si tenku

¹ Si anyii n̄ju, ñ ye in̄ai sako ḡo wa
fita wa hai inḡ tenku. Í ne ngo m̄eewa
do iri m̄eje nḡ fulai bomma wa lesi
ngo n̄jau fei, nḡ si iri n̄jau fei à k̄o iri laalo
n̄ja ikā ikā iyi wa yaako Ilaaḏ.

² In̄ai sako iyi ñ yeu í gaabu bei mua,
nḡ kut̄e í ne gbugbā, nḡ gelee í ye bei ti
muusu n̄la. Akandamau í so gbugbāi
n̄ju tak̄e í naa, do kit̄ai bommae do
yiiko n̄lae.

³ Iri akāi in̄ai sakou í j̄o bei í ba kum̄e
iyi á ȳok̄o ku kp̄aa, amma kum̄e eu í t̄a
nḡ í ba iri. In̄e andunya n̄ja fei à waa
c̄o do biti nḡ à waa tooe.

⁴ Āja fei à waa t̄o akandamau si na
iyi í j̄ò í na in̄ai sakou yiikōe. Nḡ à waa
t̄o in̄ai sakou m̄o à waa ni, yooi í ye bei
in̄ai sakou ih̄e. Yooi á ȳok̄o ku baa igū
ku ce.

⁵ In̄ai sakou í ne kp̄aa ku t̄oò fufu
nḡ ku bu Ilaaḏ, nḡ í ne yiiko ku ceò
gbugbāe ice zakai cukpa ciiji do minji.

⁶ N̄joi í c̄i gelee wa bu Ilaaḏ do bi ku
wae do in̄e n̄ja iyi à wa lele fei nḡ wa f̄o
si n̄ja ide laalo.

⁷ À muaa kp̄aa ku ce igū do in̄e Ilaaḏ
n̄ja nḡ ku j̄e n̄ja igū. Nḡ à naa yiiko si
dimi fei do fee fei do il̄e baa yooma fei.

⁸ In̄e andunya fei á t̄ōe, waat̄o in̄e
n̄ja iyi Ilaaḏ kù k̄o iri n̄ja si t̄iai kuwēe
hee ku maa taka andunya, tia iyi í j̄e ti
Angudā iyi à kp̄au.

⁹ Na n̄ju, in̄e iyi í ne it̄i, ku gb̄o.

¹⁰ In̄e iyi í ne piis̄ō ku b̄o, tilasi
piis̄ōi á b̄o. In̄e m̄o iyi à ne a kpa do
taakuba, tilasi taakubai á kp̄aa. Na
n̄ju, í s̄ia woo dasi naane n̄ja a ya maa
temua nḡ a leek̄i si naane ku dasi n̄ja
*.

In̄ai sako iyi wa fita hai si il̄e

¹¹ Si anyii n̄ju, ñ ye in̄ai sako ḡo
m̄a wa fita wa hai si il̄e. Í ne ngo
minji bei ngoi angudā, nḡ wa f̄o ide bei
akandama.

¹² In̄a sinteui í naa yiiko iyi í ne fei
ku ceò ice si wajūe. Í tilasi in̄e il̄e n̄ja a
t̄o in̄a sinte iyi í ba kum̄e iyi á ȳok̄o ku
kp̄aa wo, nḡ í ba iriu.

¹³ In̄a minjisiau bei í ce do bu do bu
n̄la n̄la n̄ja hee í j̄ò ina í kita wa hai lele
í naa il̄e si wajui aman̄e n̄ja.

¹⁴ Í d̄i ijui in̄e andunya n̄ja do do bu
do bu n̄ja iyi í ce si wajui in̄a sinte iyi
í náa yiikou. Wa s̄o in̄e andunya n̄ja a
gbe mii iyi á j̄o in̄a sinte iyi à tako à m̄e
do taakuba nḡ kù kuu.

¹⁵ In̄ai ank̄anyiu í ba yiiko ku mua
mii iyi à gbeu kuwēe, nḡ ku f̄o ide bei

* **13:10** Tia nwo ḡo n̄ja à ya ni, in̄e iyi í dasi kpaasie piis̄ō, piis̄ōi aa na a dasi n̄ju m̄o. In̄e iyi í kpa in̄e ḡo do taakuba, do taakubai aa kpa n̄ju m̄o.

amanε, ku ba ku kpa ine ηa iyi à kò ku tɔɔε fei.

¹⁶ Nò in̄au í tilasi ine fei, ilu gbugbā ηa do hai ne gbugbā ηa, ilu fia ηa do ilu are ηa, aru ηa do ine ηa iyi à ne ara n̄a ηa, à ce n̄a nyinda si awɔ n̄je n̄a walakò si ikpo n̄a.

¹⁷ Inε gɔ kù wεε iyi á yòkò ku ra walakò ku ta bii kù ne nyinda iyi í je irii in̄ai sakou, walakò lambai irie.

¹⁸ Iyi í s̄ia ka ce si laakai wee, ine iyi í ne bisi fei í s̄ia ku mà yaasei lambai in̄ai sakou. Lambaε, lambai amanεi. Jiaei c̄ɔ m̄εfa do kita do m̄εfa (666).

14

Iri ku k̄oi ine ηa iyi à faaba

¹ Si anyie iyi n̄ cò ilu nò n̄ ye Angudāu wa leek̄i si iri kutai Sīɔ. Amanε dubu c̄ɔ do ciiji do m̄εε (144.000) í wa bi t̄ε, āηa iyi à kò irii Angudāu do ti Baae si ikpo n̄a.

² Nò n̄ gbɔ imu gɔ hai lele aa ni bei ibai iri cuui inyi n̄a, walakò bei kulai ij̄i. Iba iyi n̄ gbɔu wa d̄oi bei m̄ɔlɔ iyi ine ηa à waa c̄a.

³ Inε ηau à waa leek̄i si wajui kitāi bommau, bii ilu hunde m̄εε ηau do ine ngbo ηau à wa. À waa k̄o iri tit̄o iyi ine gɔ kaa yòkò ku mà bii kù je amanε dubu c̄ɔ do ciiji do m̄εε ηau (144.000), āηa iyi à yá hai si andunya.

⁴ Inε ηau, a kù s̄ud̄o inaabo. À mu ara n̄a a kù mà inaabo tit̄a. À waa too Angudāu bii wa bɔ fei. À yá ηa hai si in̄oi amanε ηa. À yei bei amaaje sinte iyi à na Ilaā do Angudāu.

⁵ Inε gɔ kù gbɔ ibo hai si gele n̄ηa, à je ine ηa iyi a kù ne taale.

Amaleka m̄εta ηa

⁶ N̄oi n̄ nyi n̄ ye amaleka gɔ má wa fo hee lelei Āɔ. N̄hui á sisi laabaau jiida iyi ci ya t̄a bi inei andunya fei, si ilε fei, do si dimi fei, do si fee ik̄a ik̄a fei, do bi ine fei.

⁷ Í d̄o anu wa ni, i jirima Ilaā nò i naa amboe ηa, domi waati í to ku kiitiò ine

fei. I t̄o Ilaā, n̄ηu iyi í taka lele do ilε, do tenku, do is̄o ηa.

⁸ Amaleka minjisia gɔ wa too anyie wa ni, Babil̄ni, ilu n̄lau, í cuku, í cuku. N̄hui í fa dimi fei si sakara hai ne k̄ɔε. Sakaraεui í ye bei at̄e iyi wa c̄i ηa iju. At̄e v̄εεui í je id̄ok̄oi Ilaā.

⁹ Amaleka m̄εetasia gɔ wa too ine minji ηa iyi à cuau, nò í d̄o anu wa ni, ine iyi wa t̄o in̄ai sakou do mii iyi í gbeu * fei, nò í j̄ò à kò irie si ikpoe walakò si awɔε,

¹⁰ n̄ηu m̄o á m̄o at̄e iyi í je id̄ok̄oi Ilaāu. Inε iyi wa ce b̄εεε fei á ye b̄ōne si ina do fainwita si wajui Angudāu do amaleka kumá ηau.

¹¹ Cui ina iyi á nyisi ηa b̄ōneu á dedei hee lele hee do āj̄o fei. Inε ηa iyi à waa t̄o in̄ai sakou do mii iyi à gbeu †, do ine ηa iyi à ne nyindai iriēu, a kaa ne kus̄imi āl̄èd̄ daakò.

¹² Na n̄ηu, í s̄ia woo dasi naane ηa a temua, āηa iyi à waa jirima woodai Ilaā nò à dasi Jesu naane.

¹³ Si anyii n̄ηu, n̄ gbɔ ide ku f̄o gɔ má hai lele í ni, kò iyi ih̄ε, ilu in̄o did̄o ηai ine ηa iyi aa na a ku hai n̄sei na naane iyi à dasi Laf̄ε. N̄oi Hundei Ilaā í ni, nt̄oi, b̄εεbei. Aa s̄imi, domi ribai ice jiida n̄ηa á too ηa.

Kudai amanε ηa

¹⁴ Si anyii n̄ηu, nò n̄ ye anduulai ij̄i gɔ, ine gɔ wa buba be í j̄o amai amanε. Wa dasi fulai wurai amanlu si irie, nò wa mu k̄ɔma ku d̄o anu gɔ.

¹⁵ Amaleka gɔ í fita wa hai kpas̄ei Ilaā, nò í d̄o anu í s̄o ine iyi wa buba si kud̄ui ij̄u í ni, so k̄ɔmaε i mu, domi awaatii kumu í to. Andunyau í to ku mu.

¹⁶ N̄oi ine iyi wa buba si kud̄ui ij̄u í dasi k̄ɔmaε si andunya, wa mu.

¹⁷ Amaleka gɔ í fita wa hai kpas̄ei Ilaā iyi í wa leleu má, n̄ηu m̄o wa mu k̄ɔma ku d̄o anu gɔ.

¹⁸ Nò amaleka gɔ í fita wa má hai bi kuweeu, í ne gbugbā si antai ina. Í la hee lele í s̄o ine iyi wa mu k̄ɔma

* **14:9 mii iyi í gbeu** idei mii iyi à gbe í j̄o in̄a sinteui wa f̄aa (cò Kuyei 13:14) † **14:11 mii iyi à gbeu** idei mii iyi à gbe í j̄o in̄a sinteui wa f̄aa (cò Kuyei 13:14)

didōu í ni, ka rezēe iyi í wasi andunya do kōmae domi í jīa.

¹⁹ Amalekau í dasi kōmae nō í kaò isoi jīi ηau, nō í cuusi dangala bi ku fō inyii rezēe. Iyi be wa nyisi idōkōi Ilaaō.

²⁰ À fō isoi rezēe bi ku fōe anyii inō iluu. Nō hai bi ku fō inyii isoi jīi nōu, nje í cā wa be hee kusōe í to dubu akā do cīō mēefa † (1.600) si yaasei ile ku wā, nō kujīi isae í to gendei acī.

15

Amaleka ηa do ijuukpāi ankāanyi

¹ Si anyii nηu, n̄ ye nyinda gō má lelei Aō, í lá nō í ne njo. Iyi n̄ ye wee, amaleka mēeje gō ηa à waa mu ijuukpā mēeje. Anjai à je ijuukpāi ankāanyi domi si bei idōkōi Ilaaō á tā.

² Nōi n̄ ye tenku gō wa daana bei digi í yōge do ina. Nō n̄ ye ine ηa iyi à je injai sakou igū do mii iyi à gbeu * do lambai irie. Ine ηau à waa leekī si antai tenkuu à waa mu mōlō ηa iyi Ilaaō í na ηa.

³ À waa kō irii Moizi, woo ce icei Ilaaōu, do ti Angudāu †, à waa ni, Aō Lafēe, ilu gbugbā fei, Icee í la, nō í je maamaake.

Awōi ì je amanlui ile fei. Kpāae í je ntō, nō í je dee dee.

⁴ Yooi kaa ce njoε, Lafēe.

Yooi á kō ku saabu irie.

Awō akāi ì je ine kumá.

Inei ile baa yooma fei á naa bi tēe,

Aa na a gule a tōe,

Domi ì nyisi iyi kiitie í je dee dee.

⁵ Si anyii nηu, iyi n̄ cō ilu nō n̄ ye à cī kpasēi Ilaaō iyi í wa lele, tengi bii í je bi kuwai akabuueu.

⁶ Amaleka mēeje ηa iyi à waa mu ijuukpā mēeje ηau à fita hai kpasēu. À waa dasi nyau fūfū iyi wa daana nō à waa dī santikii wura si kpaka nηa.

⁷ Nōi ine akāi mii ilu hunde mēe ηau í na amaleka mēeje ηau fatai wura ara

mēeje iyi í kō do idōkōi Ilaaō, nηu iyi í wēe hee do ajō fei.

⁸ Nō kpasēu í kō do cua iyi wa naa hai si amboei Ilaaō do gbugbāe. Ine gō kaa nō ku yōkō ku lō si inōe hee ijuukpāi amaleka mēeje ηau koo kpāò iri.

16

Fatai idōkōi Ilaaō ηa

¹ Nōi n̄ gbō ide ku fō nla gō hai kpasēi Ilaaōu í sō amaleka mēeje ηau í ni, i koo í nikā idōkōi Ilaaō iyi í wa si fata mēeje ηau si ile.

² Amaleka sinteu í koo í nikā titēe ile. Nōi dimii ngoli kuro laalō gō í naa si ine ηa iyi à ne nyindai injai sakou nō à waa tōo mii iyi à gbeu *.

³ Nōi amaleka minjisiau mō í nikā titēe si tenku. Inyiu í sinda bei njei iku, nō mii ilu hunde baa yooma fei í ku si inō inyiu.

⁴ Nōi amaleka mēetasiau mō í nikā titēe si ido nla ηa do si isō ηa, nō inyiu nηa í kpaasi nje.

⁵ Nō n̄ gbō anui amaleka iyi í ne gbugbā si antai inyiu í ni, awō Ilaaō ì ne ntō i kiiti be ihē, awō ine kumá, awō iyi ì wēe, ì nō ì wēei wo.

⁶ Ine ηau à kpa woo dasi naane ηa do walii ηa à nikā nje nηa, nō ì na ηa nje a mō. Bēebei à jōò.

⁷ Si anyii nηu, n̄ gbō ide ku fō gō má hai bi kuweeu í ni, ntōi Aō Lafēe ilu gbugbā fei, kiitie í te í je ntō.

⁸ Nōi amaleka mēesiau mō í nikā titēe si inunu, nō inunu í ba gbugbā wa jo amanē ηa do inya gbāe bei ina.

⁹ Nō inya gbāa nlau í jo amanē ηa, nō à waa bu Ilaaō, nηu iyi í ne yiiko si antai bōne ηau. Amma à kō ku kpaasi idō a jirimae.

¹⁰ Nōi amaleka miusiau mō í nikā titēe si antai kitāi bommai inja buuu. Nō ilu í kuku si bommaeu. Nō ine ηa à waa ηō amē nηa ηa na ara kuro.

‡ 14:20 *dubu akā do cīō mēefa si yaasei ile ku wā* Lambau í ne yaase gō. Kusōe í to kilo cīō mēeta (300).

* 15:2 *mii iyi à gbeu* idei mii iyi à gbe í jō inja sinteui wa fāa (cō Kuyē 13:14) † 15:3 *Irii Moizii do ti Angudāu* Ine gō ηa si kuyē nηa, à ya ni iri ikā ikā minjii. Ine gō ηa mō à ya ni iri akāi iyi wa fō bei Ilaaō í faaba wa na saabui Jesu Kirisi bei í tako í faaba inei Izireli ηau na saabui Moizi. * 16:2 *mii iyi à gbeu* idei mii iyi à gbe í jō inja sinteui wa fāa (cō Kuyē 13:14)

11 À waa bu Ilaaḏ na ara kuro do ngoli nḡa ḡa, amma à kò ku jò laalo ku cè nḡa.

12 Nḡi amaleka mēefasiau mō í nikā titēē si ido nla iyi à ya kpe Efarata, nḡ í gbē mam mam ku mua amanlui nunui daako ḡa kpāa a kua.

13 Nḡ n̄ yē inēi inōoko mēeta gḡ ḡa à kpaasi ara nḡa bei kpòlò, akā í fita wa hai si gelei akandamau, akā mō hai si gelei inḡa buuu, mēetasiau mō hai si gelei walii ilu ibou.

14 Inēi inōoko ḡau à jē mōcōi Seetam ḡa iyi à waa ce dobu dobu ḡa. Nḡ à waa bḡ bi amanlui andunya ḡa fei a tḡtḡ ḡa a ce igū si ajḡ nlai Ilaaḏ ilu gbugbā fei.

15 Nḡi Jesu í ni, n̄ wa n naa ku zamba ḡe bei ile. Ilu inḡ didḡi inē iyi wa wḡ njoo, nḡ wa dasi j̄inēē ḡa ku ba ku maà na ku dasi kpāa bàs̄i ku na ku yē anyḡ si bantuma.

16 Nḡi inēi inōoko ḡau à tḡtḡ amanlui ḡau fei bii gḡ iyi à ya kpe do feei Ebēē Aamagedḡḡ.

17 Si anyii nḡu, amaleka mējesiaiu mō í nikā titēē si fufu. Nḡ à gbḡ ide ku fḡ nla gḡ hai bi kitāi bomma iyi í wa kpasēi Ilaaḡu í ni, ide í tā.

18 Nḡi ij̄i í ḡḡ, nḡ à gbḡ iba ḡa do kulai ij̄i. Nḡ ile í yaya ntḡ ntḡ. Ilē kuyayau í caa. Dimiē kù ce titā hai waati iyi à taka amanē ḡa.

19 Ilu nḡau í kpē ikḡ mēeta, nḡ ilui ile fei í cuku. Ilaaḏ kù gbēje laalo ku cei inēi Babilḡni ḡa ilu nḡau nḡ í nyisi ḡa idḡkḡ nḡaē.

20 Gungum kāmā kù wa bē má, nḡ a kù waa yē iri kuta ḡa mō má.

21 Nḡi kutai ij̄i nla nla ḡa à waa cuku si inē ḡa wa. Akāē fei í to kilo ciiji. Nḡ à waa bu Ilaaḏ na bḡnēi kutai ij̄i, domi bḡnēu í caa.

17

Abo à ce sakara nla nla

1 Nḡi inē akāi amaleka mēēje ḡa iyi à waa mu fata mēēje ḡau í sḡm í ni, naa wa, an nyisiē bei Ilaaḏ á kiiti abo à ce sakara nḡau ihē, nḡu iyi wa buba si antai inyi nḡau.

2 Abo à ce sakara nḡau í dasi amanlui andunya ḡa sakara ku ce, nḡ inēi

andunya ḡa à waa too si daa nkpḡ nkpḡē hee í baa í sinda iri nḡa bei atē í ya sinda irii inē.

3 Nḡi Hundei Ilaaḏ í naa sim nḡ amalekau í bḡḡm gbabua. Bei, n̄ yē abo gḡ wa buba si antai inḡai sako nkpa gḡ. Inḡai sakou í nē iri mēēje do ngo mēēwa nḡ à kḡ si araē fei iri laalo ku yaako Ilaaḏ ḡa.

4 Abou wa dasi nyau nkpa jiida gḡ dimi iyi amanlu ḡa à ya dasi, nḡ wa dasi booda ḡa iyi à ce do wura do kuta ku nē fia gḡ ḡa do lēge fūfū bii fei. Wa mu kḡofui wura si awḡ si bii mii laalo do riisii sakara ku cēē wa kḡ.

5 À kḡ iri gḡ si ikpḡē, yaasei iriui í jē asii. Iriu wee, Babilḡni ilu nla, iyei inaabo à ce sakarai andunya ḡa, do iyei daa bututu fei.

6 Nḡ n̄ yē abou í mō nḡei woo dasi naanē ḡa do ti inē ḡa iyi à kpa si na iyi í jḡ à jē sēedai Jesu, nḡ iriē í sinda bei atē í ya sinda irii inē.

Iyi n̄ yḡḡ, n̄ biti ntḡ ntḡ.

7 Nḡi amalekau í sḡm í ni, na mii í ce í waa biti. An sisie asiii abou do ti inḡai sako iyi í nē iri mēēje do ngo mēēwau.

8 Inḡai sako iyi ì yēu bē í wēē wo amma kù wēē má nsei. Bii í kḡḡsi à fita wa hai si isa nla hai nē kḡḡu ku bḡ nfe ku ce. Inēi andunya ḡa iyi Ilaaḏ kù kḡ iri nḡa si tiai kuwēē hee ku maa taka andunya, aa biti bii à yē inḡai sakou má, domi í tako í wēē wo amma kù wēē má nsei nḡ á na ku faata wa má.

9 Inē ku bei ku gbḡ yaasei ideu, í nē bukaatai bisi iyi í nē laakai. Iri mēēje ḡau, aḡai à jē iri kuta mēēje bii abou wa buba.

10 Nḡ aḡai à nyi à jē amanlu mēēje ḡau. Amanlu miu í cuku tā, inē akā í wēē si nsei, nḡ inē akā mō kù to wa titā. Bii í na í to wa, kaa kpe.

11 Nḡ inḡai sako iyi í wēē wo nḡ kù wēē nsei máu, nḡu takāē í jē ilaalu mēējḡsia, nḡ í jē inē akāi amanlu mēēje ḡau nḡ wa bḡ nfe ku ce.

12 Ngo mēēwa iyi ì yēu, aḡai à jē amanlu mēēwa ḡa iyi a kù jē bomma titā, amma aa ba yiiko a jē bomma isḡ akā do inḡai sakou ajḡ.

¹³ An̄a m̄eewau fei mii akāi à waa lele, n̄o aa na in̄ai sakou gbugbā do yiiko n̄a.

¹⁴ Aa ce igū do Angudāu, amma Angudāu á je n̄a igū si na iyi í j̄ò í je Laf̄ēi laf̄ē n̄a n̄o í je Amanlui amanlu n̄a. N̄o ilu naane n̄a iyi Ilaaḍ í kpe í cica, an̄aò Angudāu aa je igū aj̄o.

¹⁵ N̄o amalekau í s̄ōm má í ni, inyi iyi ì ye abo à ce sakarau wa buba si antaεu be, n̄h̄ui í je inε nkp̄o iyi wa naa hai ile ikā ikā n̄o à waa f̄o fee ikā ikā.

¹⁶ Ngo m̄eewa iyi ì yeu be do in̄ai sakou, aa cé abo à ce sakarau. Aa so mii iyi í ne fei n̄o a j̄ò bas̄i. Aa n̄o in̄ae n̄o a joo ina mam mam.

¹⁷ Aa ce beeb̄ei si na iyi í j̄ò Ilaaḍ í j̄ò à ce id̄ōbiε. Beeb̄ei à ce anu akā ku ba a so yiikoí amanlu n̄a a na in̄ai sakou. Aa maa jirima in̄ai sakoui hee ideí Ilaaḍ koo ceò.

¹⁸ Abo iyi ì yeu, n̄h̄ui í je ilu nla iyi í ne gbugbā si amanlui ile fei.

18

Kucukui Babil̄oni ilu n̄lau

¹ Si anyii n̄h̄u ñ ye amaleka mmu ḡo wa kita wa hai lele. Í ne yiiko nla nla, n̄o amboeε wa daana bari bari wa má inya si andunya fei.

² Í d̄s̄ anu í ni, Babil̄oni ilu n̄lau, í cuku, í cuku. Nsei í baa í je bii ku wai z̄i n̄a do bii ku manjii in̄ei in̄ōko baa yooma fei. Yei laal̄o do yei s̄ami fei í wa be.

³ À j̄ò iluu í cuku si na iyi í j̄ò dimi fei í dasi sakaraε ku ce. Sakaraεui í ye bei at̄ē iyi wa c̄i n̄a iju. Í dasi amanlui andunya n̄a sakara ku ce do n̄h̄u takae aj̄o, n̄o woo nya s̄iai andunya n̄a à ce fia na amani nlaεu.

⁴ N̄oi ñ gb̄o ide ku f̄o ḡo má hai lele í ni, in̄e in̄em n̄a, i fita wa hai in̄o iluu, ku ba i maà na i ne ikp̄ē si dulum d̄εε n̄o b̄ōne n̄a iyi á baa ku maà ba n̄e,

⁵ domi dulum d̄εεu í k̄a hee lele, n̄o Ilaaḍ k̄u gb̄eje laal̄o n̄a iyi í ce.

⁶ Bei í cea inε n̄a, i s̄aa beeb̄e ise gbeeji. Wahala iyi í dasi inε n̄a í s̄aa ik̄o minji.

⁷ Zaka bei í so araε lele í w̄εε do in̄o did̄s̄ si amani nlaε, in̄e m̄o i nyis̄ie

ijuukp̄a do in̄o ku f̄o zaka beeb̄e n̄a. Wa ni si id̄ōε, ñ wa n buba bei amanlu, n k̄u je jaaḍ. Beeb̄e m̄oi n kaa n ye in̄o ku f̄o pai.

⁸ Na n̄h̄u, b̄ōne ikā ikā á baa si aj̄o akā. B̄ōne n̄au wee, b̄ōo do in̄o kuf̄oi iku do ari. N̄h̄u takae á joi mam mam, domi Aḍ Laf̄ē iyi í kiitie í je ilu gbugbā.

⁹ Amanlui andunya n̄a iyi à ce daa nkp̄o nkp̄o do abo à ce sakarau fei n̄o à kp̄ē amani nlaεu, aa na a kpata, aa c̄a buubuu na irie si waati iyi aa ye cuai ina iyi wa joo.

¹⁰ Aa leek̄i a j̄īd̄e si na iyi í j̄ò à waa ce n̄joi ijuukp̄a iyi í baa, n̄o aa ni, waiyooi, waiyooi, Babil̄oni ilu nla ilu gbugbā, si is̄o akāi kiiti í jeε.

¹¹ Woo nya s̄iai andunya n̄a aa kpata do in̄o ku f̄o na irie, si na iyi í j̄ò inε ḡo k̄u waa ra iwò n̄a má

¹² iyi í je wura do is̄o f̄uf̄u, do kuta jiida ku ne fia n̄a, do lege f̄uf̄u n̄a, do ac̄o f̄uf̄u k̄u ne fia ḡo do ac̄o iyi í je ti ilaalu do ac̄o iyi à ya ceò maḅgò b̄ansue do ac̄o nkpa jiida. Inε ḡo k̄u waa ra j̄i ku ne inunu jiida ilu fia má, do dimii mii ikā ikā iyi à ce do inyii jua walak̄o do j̄i jiida wala do is̄o nkpa wala do is̄o wala do kuta f̄uf̄u.

¹³ A k̄u waa ra fufui anyii j̄i iyi à ya kpe kaneli, do nyauí ayε do tularε do ikpo ku d̄s̄ inunu iyi à ya kpe miru do ikpo dimi mmu ḡo má, do v̄εε do ikpo do iyaf̄u do bilee, do ketε n̄a do angudā n̄a, do ac̄i do sareti n̄a n̄a, do aru n̄a.

¹⁴ N̄o woo nya s̄ia n̄au à s̄o iluu à ni, mii jiida iyi ì bi ku je titεε fei wo í l̄oε, n̄o amanie do mii ku s̄iaε fei í nȳoε, amane kaa ȳo má pai.

¹⁵ Woo nya s̄ia n̄au, an̄a iyi à ce fia do saabui iluu aa leek̄i ku j̄i, aa maa kpata, a maa weewea na n̄joi ijuukp̄a iyi í baau,

¹⁶ aa maa ni, waiyooi, irei ì gb̄o b̄ōne iyi í ba ilu n̄lau ih̄ē. Iluu í tako í yei bei abo iyi í ya we ac̄o f̄uf̄u ku ne fia ḡo, do ac̄o nkpa jiida do ac̄o iyi í je ti ilaalu, n̄o í ya dasi wura si araε do kuta jiida ku ne fia n̄a, do lege f̄uf̄u n̄a.

¹⁷ N̄o si is̄o akā amanie fei í ce nfe. Woo mu ak̄oi inyi n̄au fei do woo ce iceε n̄a do inε n̄a iyi à wa in̄o ak̄oi inyi

ηau fei hee do ine ηa iyi à waa ba ije si inyi dūdūu, à leekī à jìòe,

¹⁸ à waa dō anu iyi à ye cuai kujoi iluu à waa ni, ilu nla gə kù wεε bei iluu ihē má.

¹⁹ À waa kosi iri nηa sāa à waa nyisiò inə ku fə nηa. À waa kpata à dō anu à waa ni, waiyooi, irei ì gbə bōne iyi í ba ilu nlaui ihē. Do saabui amaniei ilu akəi inyi ηa fei à ceò fia. Nə si isə akā, fei ndεε í kpəò bomma.

²⁰ Inε inei lele ηa, i jò inə nηe ku dō. Inε woo dasi naane ηa mə do woo be ηa do walii ηa, i jò inə nηe ku dō, si na iyi í jò Ilaađ í kiiti iluu í sā nηe gbese.

²¹ Nəi amaleka ilu gbugbā gə í so kuta nla bei alə gə í nyəə si inyi dūdūu í ni, beεbe məi aa keke Babiləni ilu nlaui do gbugbā nə a kaa yəə má pai.

²² A kaa gbə anu ku dōi məələ má bi titεε do woo kō iri ηau do gaasia ηau do woo fā kākākāki ηau. A kaa ba woo ce icei awə dimi ikā ikā má, a kaa gbə ibai alə iyi wa lələ má.

²³ A kaa ye inya kumái fitila be má, a kaa nə a gbə gelei abo titō do məkə titō. Woo nya sīae ηai à ne gbugbā à re wo si andunyau ihē fei, nə ì dī ijui inei ilεu ihē fei do dobu do buε.

²⁴ À nyisi ilui Babiləni ijuukpā si na iyi í jò à ye sie njei walii ηa do ti woo dasi naane ηa do njei ine ηa iyi à kpa si andunyau ihē fei.

19

¹ Si anyii nηu, nη gbə ide ku fə gə bei anu ku dōi zamaa ikpa lelei Ađ í ni, ka saabu Ilaađ Lafēe nwa, nηui í faaba wa, í nə í ne amboe do gbugbā.

² Kiitie í je ntə, nə í te, domi í kiiti abo à ce sakara iyi í beje andunya fei do daa bututue, nə í nyisie bōne si na iyi í jò í nikā njei woo ce icεe ηa.

³ Nə à dō anu má à waa ni, ka saabu Ilaađ Lafēe nwa. Cuai ilu nlaui á maa bə lelei hee do ajə fei.

⁴ Nəi ine ngbo kənfia do mεε ηau do ilu hunde mεε ηau à seebata si wajui Ilaađ, nηu iyi wa buba si kitāi bommau à təə à waa ni, ami, ka saabu Ilaađ Lafēe nwa.

Jingau abəđəi Angudāu

⁵ Waati beεbei à gbə ide ku fə gə hai ikpa bi kitāi bommau í ni, i saabu Ilaađ Lafēe nwa, inε woo ce icεe ηa fei, inε iyi í waa ce njoe, keekeò nla.

⁶ Nə nη gbə ide ku fə gə bei imui zamaa. Aa ni bei iri cuui inyi nla gəi walakə bei kulai iji. Ide ku fəu í ni, ka saabu Ilaađ, domi Ilaađ Lafēe nwa ilu gbugbā fei í je bomma.

⁷ I jò ka nyaanyi, ka wεεò inə didō. I jò ka saabu amboeε domi abəđəi Angudāu í to wa, mudεεu takae mə í tā səəlu.

⁸ À jò í dasi nyau fūfū wau wau ku ne beεre iyi í má. Nyau ku ne beεreui í je kookoosu jiidai woo dasi naane ηa.

⁹ Nəi amalekau í səm í ni, kə iyi ihē. Ilu inə didō ηai ine ηa iyi à kpe ku je bi ku ce abəđəi Angudāu. Nə í səm má í ni, ideu ide ku fəi Ilaađ takaei.

¹⁰ Nəi nη seebata ku ba n təəe, amma í ni, maà ce beεbe. Amu mə woo ce icei bei awə do bei kpaasie ηa iyi à waa mu ide ntə iyi Jesu í nyisi wau. Təə Ilaađ.

Ide ntə iyi Jesu í nyisi wau nηui í je icui idei walii fei.

Masa ilu ací fūfū

¹¹ Si anyii nηu, nη ye lelei Ađ í cī nə ací fūfū gə í faata wa. Inε iyi wa gūui à ya kpe ilu naane do ilu ntə. Si ntəi í ya kiiti, beεbe məi í ya ceò igū.

¹² Ijue í yei bei amei ina, nə wa dasi fulai bomma nkpə si irie. Nə à kə iri gə sie iyi ine gə kù mà bii kù je nηu akā.

¹³ Wa dasi ibə gə iyi à mù do nje. Iriei Idei Ilaađ.

¹⁴ Woo ce igūi lele ηa à gū ací fūfū ηa à waa tooe nə à waa dasi jaae fūfū ku ne beεre iyi í má wau wau.

¹⁵ Taakuba didō gə wa fita wa hai si gelee iyi á jeò dimii andunya ηa igū. Si anyie nə ku gbā ηa do goloi isə nə ku fə inyii isoi jii ndii rezēε. Iyi be wa nyisi idəəkə nlaui Ilaađ ilu gbugbā fei iyi á naa si inei andunya ηa.

¹⁶ Si ibəe do si itāe à kə irie à ni, Amanlui amanlu ηa do Lafēei lafēe ηa.

¹⁷ Nə nη ye amaleka gə ma wa leekī si inunu. Nə í dō anu wa kpe yei ηa iyi à waa fo hee lelei Ađ fei wa ni, i naa í tətəə í je jingau nlaui Ilaađ ηa.

¹⁸ I naa i je injai arai ilaalu na do ti ine ngboi sooge na do ti woo ce igū na, do ti aci na do masa nna na, do injai ine fei, hai aru hee do ine na iyi à ne ara nna, keekeò nla.

¹⁹ Njoi n ye injai sakou do amanlui andunya na do woo ce igū nna na, anja fei à tətə ku ba a ce igū do ine iyi wa gū aci do woo ce igū na.

²⁰ Njoi masau do woo ce igū na à mu injai sakou do walii ilu ibou ajə, nju iyi wa ce dobu dobu si wajui injai sakou wo. Do dobu dobuui í dī ijui ine na iyi à tako à ne nyindai injai sakou nə à tə mii iyi à gbeu. À səsí anja minji fei si ina nla iyi wa jo do fainwitau njaawə.

²¹ Nə masau í kpa woo ce igū nna na do taakuba iyi wa fita wa hai si gələ. Nə yei fei í je inja nna í yo.

20

Adə dubu

¹ Si anyii nju, n ye amaleka gə má wa kita wa hai lelei Ađ, wa mu kileei isa hai ne kəu do sesee nla gə.

² Njoi í bata akandama, njo iyi í wə hai tako tako, iyi í je mbirisi do Seetam, nə í dū do seseeu hee adə dubu.

³ Nə í tale sie inə isa nlau í səkə sie nə í ce nyinda ku ba ku maà dī ijui dimii inei andunya na má hee adə dubuu koo tād. Si anyie à ne a cū nə a fū si waati keeke má.

⁴ Njoi n ye kitai bomma gə na nə ine na à waa buba si. À na ine na iyi à waa buba si nau yiiko a kiiti ine na. Nə n ye ine na iyi à bu iri nna na idei Ilaađ do si na iyi í jə à je seədaí Jesu. Anja a kù tə injai sakou hee má je mii iyi à gbeu, nə a kù je anja a ne nyindaə si ikpo nna wala si awə nna. À dede hai si balə nə à je bomma do Kirisi ajə adə dubu.

⁵ Iyi bei í je kudede sintei iku na. Amma iku na iyi à gbe a kù dede hai si balə, í gbe hee adə dubuu koo kə.

⁶ Ilu inə didə nai ine na iyi à wa si kudede sinteu. Anja à nya ikā na irii Ilaađ. Iku minjisiau kù ne gbugbā si na má, amma aa maa je woo weei Ilaađ na

do ti Kirisi, nə aa je bomma do nju adə dubu.

À je Seetam igū

⁷ Bii adə dubuu í kə aa jə Seetam hai si piisə.

⁸ Nə á fita koo dī ijui dimii inei andunya na fei, waatə Gəgu do Magəgu *, nə ku tətə na a ce igū. Aa kpə bei sāai aci ido.

⁹ Anja à dede wa hai ilə fei à naa à kaako gbodoi woo dasi naane na do ilu iyi Ilaađ í biu. Amma ina í naa hai lele, nə anja fei à jo.

¹⁰ Njoi à so Seetam, nju iyi í dī ijui ine nau, à səsí ina nla iyi wa jo do fainwitau, tengi bii à dasi injai sakou do walii ilu ibou wo. Bei aa ye ijuukpā nla nla dasə idū hee do ajə fei.

Kiiti ankāanyi

¹¹ Si anyii nju, njoi n ye kitai bomma nla fūfū gə do ine iyi wa buba si antə. Nə ilə do lele à sa hai wajuə, nə a kù ye gəgə nna gə má.

¹² Njoi n ye iku na, keekeò nla, à waa leekí si wajui kitai bommau. Nə à cī tia na do tia gə iyi à ya ni tiai kuwə. À kiiti iku na si bei kookoosu nna iyi à kə si tia nau í to.

¹³ Waati beəbei tenku í sindo iku na iyi à wa inə wa, nə iku do bi ku wai iku na à sindo iku nna na iyi à waa mu wo. Anja fei à baa si kuwə nə à kiiti na si bei kookoosu nna í to.

¹⁴ Njoi à so iku do bi ku wai iku nau à dasi ina nlau. Ina nlaui í je iku minjisia.

¹⁵ Inə baa yooma iyi a kù kə irie si tiai kuwəu à soo à dasi ina nlau.

21

Lele titə do ilə titə

¹ Si anyii nju, n ye lele titə do ilə titə. Lele nwo do ilə nwo nau a kù wə má. Tenku mə kù wə má.

² Nə n ye ilu kumá iyi í je Zeruzalemu titə í kita wa hai lelei Ađ. Í tā səlu bei abo titə iyi wa bə məkə ku ko.

³ Nə n gbə ide ku fə nla gə hai bi kitai bommau í ni, nsei bi kuwai Ilaađ í wə

* **20:8 Gəgu do Magəgu** Ezekiel 38 do 39 í fə ideí Gəgu do Magəgu. Si afeu be, Gəgu ilalui, Magəgu mo iləi.

do amanε ηα. Ilaađ á maa wεε do aηa, nɔ aa je inεε ηα. Ilaađ takεε á wa si anini nηa.

⁴ Á gbā cikāaju nηa ηa fei. Iku do inɔ ku fɔε do kukpata do ara ku ro kaa wεε má, domi mii ndii tako ηau fei í lɔ.

⁵ Waati bεεbei inε iyi wa buba si kitāi bommau í ni, wee ñ ce mii fei titō. Nɔ í sōm í ni, kɔ iyi ihē domi idem ide ntɔi, nɔ í nε naanε.

⁶ Nɔ í sōm má í ni, fei ndεε í tā. Inε kāmā kù takom nɔ inε kāmā kaa naa do anyim. Amui ñ je sintei mii fei do iri ku kpεε. Inε iyi aqbe wa kpa fei an jò ku mɔ inyii isō hai nε fia ku sã. Nɔ inε iyi í mɔ inyiui fei á maa wεεi.

⁷ Inε iyi í je igū aa naa mii ηau be, nɔ an je Ilaađ Baabaε, nɔ nηu mɔ ku je amam.

⁸ Amma inε ηa iyi à mɔngɔ do hai dasi naanε ηa do woo ce laalɔ ηa do woo kpa inε ηa do woo ce sakara ηa, do woo ce dobu dobu ηa do woo tɔɔ iwē ηa do woo sɔ ibo ηa fei aa ba ikpē nηa si ina nla iyi wa jo do fainwitau. Iyi bei í je iku minjisiau.

Zeruzalemu titō

⁹ Nɔi amaleka mεεje ηa iyi à tako à waa mu fata mεεje ηa si bii bōnε mεεje í wa siu, inε akā nηa í naa í sōm í ni, naa wa n nyisie abo titō iyi Angudāu í so.

¹⁰ Hundei Ilaađ í naa sim nɔ amalekau í bōm si antai iri kuta nla gɔ. Í nyisim Zeruzalemu, ilu kumá iyi wa kita wa hai lelei Ađu.

¹¹ Wa daana do amboei Ilaađ bei kuta kusia jiiida ku nε fia gɔ iyi à ya kpe zasipu, iyi í má bei digi.

¹² Nɔ bindi nla ku gboka gɔ í kaakoε. Í nε andε maateoji, nɔ amaleka maateoji gɔ ηa à waa degbe andε koofa ηau. Si andε koofa ηau à kɔ irii dimi maateojii inei Izireli ηau.

¹³ Gonta mεei bindiu fei í nε andε mεeta mεeta. Andε mεeta í wa ikpa nunui aε, mεeta mɔ í wa ikpa nunui daakɔ, nɔ mεeta mεeta í wa cingaa do cingaa.

¹⁴ À nyɔ icui bindii iluui do kuta maateoji. Si antaei à kɔ irii woo be maateojii Angudāu.

¹⁵ Amaleka iyi wa bam ide ku fɔu, wa mu goloï wura iyi í je mii ku wā ku ba ku wāɔ iluu do koofae ηa do bindie.

¹⁶ Gontai iluu fei wa mungai, kuçie do kusɔε fei akāi. Amalekau í wāa do golo ku wāε. Nɔ kusɔε í ce dubu maateoji (12.000) si yaasei ile ku wā *.

Bεεbe mɔi kuçie do kugbokae.

¹⁷ Amalekau í wā bindiu nɔ sisimae í ce agbāawɔ çlɔ do çiiji do mεε (144). Í wāa do yaase bei amanε ηa mɔ à ya ce.

¹⁸ À ma bindiui do dimii kuta ku nε fia gɔ iyi à ya kpe zasipu nɔ à ma iluu takaei do wura alala iyi í má bei digi.

¹⁹ À nyɔ icui bindiui à ce boodaε do kuta kusia ku nε fia gɔ ηa dimi ikā ikā, í nε ila ikā ikā. Kuta sinteui à ya kpe zasipu, minjisiaε mɔ safira, mεetasiaε agati, mεesiaε emeroɔdu,

²⁰ miusiaε saadonisi, mεefasiaε saadɔni, mεejesiaε kisoliti, mεejosiaε berili, mεesāsiaε topazi, mεewasiaε kisopazi, maatakāsiaε zasenti, maateojisiaε ametisi.

²¹ Nɔ à ce gamboi lege maateoji. Gambo akā fei à cooi do lege fūfū akā ku nε fia. Nɔ à ce kpāai iluu do wura alala iyi í má bei digi.

²² N kù ye bi kuwai Ilaađ si iluu si na iyi í jò Ađ Lafēε ilu gbugbā fei do Angudāu, à wai bii fei.

²³ Iluu kù nε bukaatai inunu walakɔ cukpa iyi á máa inya, domi amboei Ilaađ wa má inya sie, nɔ Angudāu í je fitilaε.

²⁴ Dimii ile fei á maa nε si inya kumáε, nɔ amanlui ile ηa fei aa naaɔ amani nηa wa be.

²⁵ Koofai iluu á maa çii waati kāmā fei, domi idū kaa dū be má pai.

²⁶ Aa naaɔ amanii ile fei wa do bεεεε si iluu.

²⁷ Amma mii riisi kāmā kaa lɔ be. Bεεbe mɔi inε iyi wa ce laalɔ do woo sɔ ibo a kaa lɔ be pai. Inε ηa iyi aa lɔ be, aηai à je inε ηa iyi à kɔ iri nηa si tiai Angudāu iyi í je tiai kuwεε.

22

¹ Si anyii nηu, amalekau í nyisim inyii ido iyi í ya na inε ηa kuwεε. Inyiui

* **21:16 dubu maateoji si yaasei ile ku wā** Lambau í nε yaase gɔ. Kusɔε í to kilo dubu minji do çlɔ minji (2.200).

wa daana bei digi nɔ wa cā wa hai si kitāi bommai Ilaaḏ do Angudāu.

² Wa cā si aninii kpāai iluu. Jii ndii kuwεε wa leeki si ice do icei idou. Í ya so tuuba maateeji si adḏ akā, gbakā akā si cukpa baa yooma fei. À ya ce iwɔ do wuai jii nɔu a faabaḏ dimii andunya fei.

³ Ilaaḏ kaa ceekpe inε gɔ má.

Kitāi bommai Ilaaḏ do ti Angudāu í wa be, nɔ woo ce icei Ilaaḏ ηau aa maa tɔɔε.

⁴ Aa ye wajuε, nɔ á kɔ iriε si ikpo nηa.

⁵ Idū kaa ya dū be. A kaa ne bukaatai inya kumái fitila walakɔ ti inunu, domi Aḏ Lafēεi í je inya kumá nηa. Aa nɔ a je bomma hee do ajɔ fei.

Kubaaí Jesu

⁶ Nɔi amalekau í sɔm í ni, ideu ihē ide ntɔi, í nɔ í ne naane. Aḏ Lafēε, nηu iyi í gbā walii ηau, í be amalekaε wa bi woo ce iceε ηa ku sɔ ηa mii iyi á ce bii í kḏḏsi.

⁷ Nɔi Jesu í ni, wee, an nyi wa kaa kpe. Ilu inɔ didḏi inε iyi wa jirima ide iyi à ce waliie si tiau ihē.

⁸ Amu Zāa n̄ gbɔ ideu ihē, nɔ n̄ ye mii ηau. Iyi n̄ gbɔɔ nɔ n̄ yɔɔ n̄ tā, nɔi n̄ seebata si wajui amaleka iyi í nyisim fei ndεεu ku ba n̄ tɔɔε.

⁹ Amma í sɔm í ni, maà ce beεbe. Amu mɔ woo ce icei bei awɔ do bei walii kpaasie ηa do bei inε ηa iyi à waa jirima idei tiau ihē fei. Tɔɔ Ilaaḏ.

¹⁰ Nɔi í ni má, maà ti i singaa inε ηa idei walii iyi à kɔ si tiau ihē domi waati í maai wa ku ce.

¹¹ Inε iyi wa ce laalɔ ku hanya ku maa ce laalɔε, inε mɔ iyi wa ce daa sām̄i ku hanya ku maa ce daa sām̄iε. Inε mɔ iyi wa ce jiida ku hanya ku maa ce jiidaε, inε mɔ iyi í je inε kuma ku jɔ ku má ku maa koo.

¹² Jesu í ni, wee n̄ kaa n̄ kpete n̄ nyi wa. An naaḏ riba wa n̄ sãaḏ inε fei si bei iceε í tɔ.

¹³ Amui n̄ je iriḏ isε. Inε kām̄a kù takom nɔ inε kām̄a kaa naa do anyim. Amui n̄ je sintei mii fei do iri ku kpaε.

¹⁴ Ilu inɔ didḏ ηai inε ηa iyi kuwεε nηa í má bei nyau iyi à fɔ sãa sãa, ku ba a ba kpāa a je isoi jii ndii kuwεεu nɔ a lɔ inɔ iluu hai do andεε.

¹⁵ Amma woo ce laalɔ ηa anyii iluui aa wa do woo ce dobu dobu ηa do woo ce sakara ηa do woo kpa inε ηa do woo tɔɔ iwē ηa do inε ηa iyi à bi ibo nɔ à ya maa sɔ ibou fei.

¹⁶ Amu Jesu, amui n̄ be nηe amalekam wa ku sɔ igbei inεm ηa fei ideu ihē. Amui n̄ je tɔkui Davidi, nɔ n̄ je andaiyai amεεjuuma iyi wa má inya.

¹⁷ Hundei Ilaaḏ do abo titḏ à fɔ à waa ni, naa wa, Lafēε Jesu.

Inε iyi wa gbɔ ideu fei nηu mɔ ku ni ku naa wa.

Inε iyi agbe wa kpa ku naa wa, inε mɔ iyi í bi inyi iyi í ya na inε ηa kuwεε ku naa ku gba, kù ne ku sã.

Iri ku kpai ide

¹⁸ Amu Zāa, ide iyi n̄ wa n̄ sɔ inε baa yooma iyi wa gbɔ idei tiai waliuu ihē wee, bii inε gɔ í kḏḏsi ide gɔ si antai iyi à kɔ si tiau ihē, Ilaaḏ á kḏḏsi ijuukpāi lafēε do bḏne ηa iyi à kɔ si tiau.

¹⁹ Beεbe mɔi inε iyi í kaye ide gɔ hai si tiai idei waliuu ihē, Ilaaḏ á kḏ lafēε ikpēi isoi jii ndii kuwεε do ilu kumá iyi à sisi yaaseε si tiau ihē.

²⁰ Jesu, nηu iyi í fɔ ideu ihē fei í jilɔɔ do naane, í ni, beεbei an nyi wa kaa kpe.

Nɔ amu Zāa n̄ je n̄ ni, ami, naa wa Lafēε Jesu.

²¹ Didḏi Lafēε Jesu ku wεε do inεε ηa fei. Ami.